BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVIII
H
25
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

JUS NATURÆ
METHODO SCIENTIFICA
PERTRACTATVM
PARS SEXTA
DE
DOMINIO VTILI,
IN SPECIE DE FEVDO,
ACCEDIT DOCTRINA
DE INTERPRETATIONE,
DE JVRE EX COMMVNIONE PRIMÆVA RESIDVO,
DE OFFICIIS ERGA MORTVOS,
NONDVM NATOS ET POSTEROS
NEC NON ERVDITORVM.

AVTORE
CHRISTIANO L. B. DE WOLFF,
POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS CONSILIARIO INTIMO, FRIDERICIANÆ CANCELLARIO, IVRIS NATVRÆ AC GENTIVM ATQVE MATHEMATVM PROFESSORE ORDINARIO, PROFESSORE PETROPOLITANO HONORARIO, ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARVM PARISINÆ, BRITANNICÆ ATQVE BORVSSICÆ MEMBRO.

CVM PRIVILEGIIS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ MDCC XLVI.
PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

B.

Digitized by Google

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
PRINCIPI
AC DOMINO
DOMINO
FRIDERICO

REGI BORVSSIÆ, MARGGRAVIO BRANDENBVRGENSI, SACRI ROMANI IMPERII ARCHI - CAMERARIO ET PRINCIPI ELECTORI, SVPREMO SILESIÆ DVCI, PRINCIPI SVPREMO ARAVSIONENSI, NOVI CASTRI ET VALENGIÆ, NEC NON COMITATVS GLACENSIS, GELDRIÆ, MAGDEBVRGI, CLIVIÆ, JVLIACI, MONTIVM, STETINI, POMERANIÆ, CASSVBIORVM, VANDALORVM ET MEGAPOLIS, NEC NON CROSNÆ DVCI, BVRGGRAVIO NORIMBERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ, CAMINI, VANDALII, SVERINI, RACEBVRGI, OSTFRISIÆ ET MVRSII, COMITI HOHENZOLLERÆ, RVPPINI, MARCÆ, RAVENSBERGI, HOHENSTEINII, TECKLENBVRGI, SVERINI, LINGÆ, BVRÆ ET LEERDAMI, DOMINO RAVENSTEINII, ROSTOCHII, STARGARDIÆ, LAVENBVRGI, BVTOVIÆ, ARLAYÆ ET BREDÆ

&c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO LONGE CLEMENTISSIMO

Digitized by Google

REX AUGUSTE,

Quamvis vix quisquam reperiatur, qui non exploratum habeat, inter arma ſilere leges, ſub regimine tamen MAJESTATIS TVÆ, prorſus ſingulari, quemadmodum alia multa, quæ certa ac comperta exiſtimantur,

ita

Digitized by Google

ita quoque effatum iſtud exceptionem habet. Non ſiluerunt Muſæ noſtræ, cum Mars atrociſſimas minas jactaret. Cum flammis jam toti induerentur fines noſtri; noſtræ tamen Muſæ minime rebantur tum ſuam rem agi, cum paries proximus ardet. Quæcunque rumor indies narrabat de crudeliſſimo ac luctuoſiſſimo exitio ſedi Muſarum noſtrarum comparando, ea nequaquam impedire potuerunt, quo minus eædem loquerentur ac avidis auribus audirentur. Nullus terror panicus invadebat animos eorum, qui diſcendi cauſa ad nos acceſſerunt, ut tempeſtive ſibi fuga conſulerent, & docentes quieto ac tranquillo animo labores ſuos conſuetos

tam publicos, quam privatos non interrupta ſerie continuabant. Nimirum Te, Heros Inviđiſſime, providentia divina orbi datum eſſe intelligebant omnes, ut pacem reſtitueres, & Muſis otia faceres, ac conſervares. Ex virtute igitur tua veloci præſidium ſibi petebant, nec ſpes quenquam fefellit. Hoſte enim ultima audente veniebas, videbas, vincebas &, antequam expectari poterat, feliciter perfeceras, quod generoſo animo TIBI propoſueras, ſcilicet ut Germaniæ tot belli calamitatibus jam defeſſæ pacem dares ac diſcordiam tolleres. MAJESTATI TVÆ ego quoque acceptum fero, quod turbulento hoc rerum ſtatu incœptum o-

pus

Digitized by Google

pus deſtituere non fuerim coactus, ſed ejus Tomum Sextum nunc in publicum proferam, qui cum antea jam Tuus ſit, nunc nova ratione Tuus factus eſt. Patere igitur, ut eum non tantummodo mente venerabunda ſicuti anteriores, verum etiam grata & gratulabunda ante pedes MAJESTATIS TVÆ deponam. Ceterum Tu quoque, REX PHILOSOPHE, qualem optavit antiquitas, ut beata foret Resp. ſed non vidit, inter medios armorum ſtrepitus aditum facilem ad Te dediſti Muſis, & conſiliis bellicis maxime intentus, ut de rebus ad illas pertinentibus cogitares minime moleſtum accidit. Rerum teſtimo-

Digitized by Google

ſtimonium domeſticum mihi eſt, idque ſatis luculentum, ut ad alia provocare mihi non ſit opus. Cum enim Sereniſſimus Bavariæ Elector in adminiſtrando Vicariatu Imperii ſuam in Muſas propenſionem orbi erudito demonſtraturus me nihil tale cogitantem unacum poſteris meis ad dignitatem Liberi Baronis S. R. I. proprio motu evexiſſet, & poſtquam hoc mihi ſignificatum fuerat, ego rem omnem ad MAJESTATEM TVAM referrem, illo ipſo tempore, quo hoſtem in Bohemia profligabas & de exercitu in Sileſiam reducendo cogitabas, ut, quemadmodum debebam, in honoribus mihi decretis

cretis

Google

cretis totus a voluntate Tua dependerem, Tu REX INDVLGENTISSIME, non modo hoc vehementer probaſti, verum etiam confirmaſti & ſummis negotiorum publicorum Adminiſtris eam curam ſtatim demandaſti, ut in terris tuis ac in ſpecie in Fridericiana tua inter Profeſſores ampliſſima hac dignitate eminerem. Taceo cetera, quæ modeſtia reticeri jubet. Quantum, REX SAPIENTISSIME, Muſis faveas, ſicuti aliis jam antea multis documentis, ita etiam hoc prorſus ſingulari probaſti, quod adeo publice grato animo prædicari & poſterorum memoriæ commendari debebat. Deus T.

Digitized by Google

O. M. qui hactenus omnibus Tuis conſiliis & actis eventum reſpondere juſſit, eodem nunquam in poſterum illa deſtitui velit! Ita vovet

AVGVSTÆ
MAJESTATI TVÆ

Subjectiſſimus ac fideliſſimus
CHRISTIANVS DE WOLFF.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

Cum anno ſuperiori Tomum quintum Juris Naturæ publici juris facerem, monui me in Tomum Sextum rejicere coactum fuiſſe ea, quæ de dominio utili demonſtranda adhuc erant, antequam omnia jura, quæ a dominio deſcendunt, abſoluta eſſent. Ea igitur in præſenti volumine primo loco comparent. Præcipuæ ſpecies dominii utilis ſunt emphyteuſis atque feudum, & illi agnatum eſt jus libellarium, cenſus ac jus ſuperficiarium. De hiſce igitur ſingulis ea demonſtravimus, quæ Juri naturæ conſentanea ſunt. Inprimis prolixa eſt de feudo tractatio, cum nihil prætermittendum eſſe duxerimus, quod ad hoc Jus intime perſpiciendum fa-

Digitized by Google

cit. Quamvis enim facile largiamur jus iſtud a Germanis originem ſuam deducere, non tamen propterea exiſtimandum eſt, quaſi idem ignoret Jus naturæ, ac æterna iſta & immutabilis lex, quæ a voluntate hominum minime dependet, nihil de eodem præcipiat ac prohibeat. Quemadmodum ea regit omnes actus humanos; ita quoque eidem ſubeſt feudum. Jus hoc poſſibile fuit, antequam de eodem cogitarent mortales, nec id introducere potuiſſent, niſi poſſibile fuiſſet. Etſi adeo homines eodem uti cœperint, cum antea ignoraretur; lege tamen naturæ ab æterno jam ſancitum fuerat, quod in eo conſtituendo & exercendo obſervari debeat, vel liceat. Neque hoc ſingulare eſt in feudo: vidimus enim id obtinere in aliis quoque actibus humanis, & porro videbimus, quando ea tradituri ſumus, quæ ad imperium tam privatum, quam publicum pertinent. Jura homines acquirunt per pacta & ſeſe invicem ad certas præſtationes obligant per promiſſa. In pactis vero atque promiſſis pro vero habetur quod dictum eſt, vel alio modo ſufficienter

Digitized by Google

enter indicatum. Quamobrem ut certum ſit, quodnam jus ab altero acquiſiveris, vel quantum eundem ſibi, aut tu te ipſi obligaveris; omnis tandem quæſtio huc redit, quid per verba aut ſigna alia indicatum fuerit. Opus igitur eſt interpretatione, ac id habetur pro vero, quod recta interpretatio ſuggerit. Quænam vero recta ſit, lex naturæ docet, quippe quæ præcipit, quomodo ea fieri debeat. Poſtquam igitur de pactis, ſeu contractibus egimus, regulæ quoque interpretationis demonſtrandæ erant, quibus cavetur, ne quis pro lubitu fidem datam fallere poſſit absque perfidiæ nota. Tuetur nimirum jus naturæ jura hominum etiam per ea, quæ de interpretatione præcipit, ut adeo doctrina de interpretatione haud poſtrema Juris naturæ pars ſit. Facile autem patet, quæ de pactorum & promiſſorum interpretatione dicuntur, de legum quoque interpretatione accipienda eſſe. Sunt enim pacta & promiſſa leges ſingulares, quibus ad certos actus perſonæ ſingulares obligantur & earum libertas quoad eos ita reſtringitur, ut alterius juri ſint

ſubjecti, quam pactorum & promiſſorum cum legibus convenientiam in ipſo opere demonſtravimus. Supererant vero etiam adhuc alia nonnulla, de quibus in anterioribus commode dici non poterat, quæ tamen prætermittenda non erant. Ea igitur in præſenti volumine addere viſum fuit. Pertinet huc Jus ex communione primæva reſiduum, quod eadem ſublata & dominiis introductis tacite reſervatum eſt, cum hæc ſine illius reſervatione introduci haud quaquam permiſerit Jus naturæ. Eminet hic jus neceſſitatis, quod ut penitus perſpici poſſet, de Jure quoque neceſſitatis in genere nobis agendum fuit. Ad jus iſtud neceſſitatis referendus eſt jactus navis levandæ cauſa in mari factus, ut commune periculum evitetur. Quæ igitur lege Rhodia de jactu præcipiuntur, hic quoque ad normam Juris naturæ exiguntur. Neque hic opus eſt, ut lex Rhodia ad caſus ſimiles extendatur, quemadmodum ab interpretibus Juris civilis fieri ſolet, cum de iisdem caſibus ipſa lex naturæ præcipiat, quid fieri debeat, aut facere liceat.

Ad

Ad jura ex communione primæva reſidua pertinet quoque Jus innoxiæ utilitatis, quæ plura particularia ſub ſe continet, de quibus ſingulis dictum eſt, quatenus iisdem locus eſt, antequam imperia introducta ſupponantur. Quæ enim ab hiſce dependent, ſuo demum loco demonſtrabuntur. Equidem officia potiſſimum debentur vivis, cum vivus vivo utilis ſit, mortui autem ope ac auxilio nullius habeant opus; ſunt tamen quædam adhuc officia, quæ etiam mortuis præſtari poſſunt ac debent. Noſtrum adeo fuit nec hæc intacta relinquere. Debemus mortuis officium laudis, debemus etiam poſt fata gratiam benefactoribus, ita ut non modo gratias agere iisdem teneamur, verum etiam gratiam rependere in aliis. Cumque dominia & alia jura ab illis pendentia ab hominibus amittantur, quamprimum moriuntur, morte tamen eorundem cum iisdem adhærentibus obligationibus non extinguantur; de eorum quoque transmiſſione in alios generalia principia tradenda fuerunt. Quamvis vero hic locus videri poterat agen-

Digitized by Google

agendi de ſucceſſione ab inteſtato & teſtamentis; noſtra tamen methodus hoc argumentum in alium differri juſſit. Quid enim lex naturæ cum de teſtamentis, tum de ſucceſſione ab inteſtato præcipiat; ea tum demum intelligi poterunt, ubi de imperio privato in perſonas fuerit actum: ex hoc enim deducendum eſt, quid juri naturæ tum quoad teſtamenta, tum quoad ſucceſſionem ab inteſtato conveniat. Amor quoque univerſalis, quo promiſcue homines omnes proſequi debemus, morte non extinguitur, danturque actus, quibus etiam erga mortuos eundem demonſtrare valemus. Eſt etiam honoris quoddam officium, quod mortuis adhuc deferri poteſt & huc quoque referendus honor humanitatis, qui in actibus conſiſtit, quibus ſignificamus nos agnoſcere, quod alter æque homo ſit, ac eundem a brutis & aliis rebus diſtinguimus. In hoc rationem ſufficientem agnoſcit jus ſepulturæ univerſale, quod determinationes particulares ſortitur ab officiis ceteris erga mortuos. Quamvis adeo *Grotius* jus ſepulturæ ad

Digitized by Google

ad jus iſtud gentium voluntarium retulerit, quod nonniſi moribus introductum, nos tamen idem altius repetere ac ex genuino ſuo fonte naturali deducere voluimus, non neglectis iis, quæ de ceremoniis ac ritibus funebribus tenenda ſunt, ne in hiſce quoque ab ea rectitudine recedamus, quam Jus naturæ imperat. Cum denique promiſerimus, nos in præſenti volumine de officiis ac jure eruditorum ex inſtituto acturos; fidem quoque noſtram liberavimus. Equidem non alia ſunt eruditorum officia, quæ lex naturæ ab iisdem exigit, quam quæ homines ceteri ſibi invicem debent; ea tamen eruditi etiam qua eruditi applicare tenentur in iis, quæ ipſis agenda ſunt. Quoniam vero vulgo hoc fieri non ſolet, ita ut dudum in proverbium abierit, quoquis eruditior eſt, eo perveſiorem eundem eſſe; tanto magis e re eſſe videbatur in præcipuis ſaltem capitibus oſtendere, quomodo officiis, quæ humanitati debentur, ſit ſatisfaciendum, niſi in æternam iſtam ac inviolabilem legem delinquere velis. Oſtendimus enim eruditum quo-

que qua eruditum ad perficiendum voluntatem obligari, ita ut, quoquis eruditior, eo virtuoſior eſſe debeat. Dedecent maxime mores præpoſteri ac perverſi eruditos, iidemque gravius peccant, quando a tramite virtutis recedunt, quam alii, quos infirmitas humana & alia magis excuſant. Dolendum vero, quod qui ſtudiis literariis operam navant, de voluntate emendanda ac perficienda parum ſolliciti ſint, quaſi virtus ſua ſponte in animis hominum naſcatur, vel imperari poſſit. Eruditorum eſt veritatem latentem detegere, detectam ab aliis cognoſcere, cognitam applicare ad utilitatem generis humani & ad alios propagare. Unusquisque in hiſce tantum præſtare debet, quantum poteſt, cumque immenſus ſit rerum, quæ cognoſci poſſunt, numerus, unusquisque agere debet, quod ſuum eſſe natura voluit. Non omnia poſſunt omnes, atque ideo nihil abſurdius cogitari poteſt, quam ſi quis ſuam adeo amet Minervam, ut, qui eandem non colunt, eos contemnat, quaſi generi humano ſatis conſultum ſit, ſi unica ſaltem ſcientia excolatur, ceteræ deſertæ jaceant atque incultæ. Unicuique ſua tribuenda

enda eſt laus, uniuscujusque agnoſcenda atque prædicanda ſunt merita diverſi licet generis, & qui perſonam ſuam, quam ipſi natura atque fortuna tuendam tribuit, recte gerit, in eo, quod reprehendas, non invenitur. Orbis quoque eruditus veluti theatrum eſt, in quo materia laudis non deſumitur a perſona, quam quis tenet, ſed a modo, quo eam fert, ita ut ei, qui mendicum bene exprimit, magis applaudatur, quam illi, qui Regem male, & ſi uterque perſonam ſuam recte gerit, æquali, quamvis diverſa condecoretur laude. Stolidus autem faſtus eſt, ſi quis ſeſe extollere velit ſupra alios ob ea, quæ naturæ ac fortunæ accepta ferre debet, & magna laudum diverſarum confuſione affectare eam, quæ ipſi non debetur, vel alteri invidere ſuam, quam ipſe meretur. Si cui decernitur honor ob merita in genus humanum, vel in Remp. eundem ob ingenii præſtantiam & acumen ſine ratione prætendit alius, adeoque veſanæ ſunt querelæ, quas hic movet, quod alter honoribus & præmiis ampliſſimis decoretur, quibus ipſe non ornatur.

Improbum vero eſt, ubi quis ea de cauſa alterius famæ detrahere, aut eandem prorſus laceſſere non erubeſcat, quaſi inde propriæ famæ accederet illuſtre incrementum. Vere eruditus is demum habendus, qui virtutem cum rerum cognitione conjungit & in eo vitæ genere, quod ſequitur, perſonam ſuam bene gerit. Sed hoc non ante capient eruditi, nec perverſis ac præpoſteris eorum moribus erit finis, quam quam ubi ſtudioſam juventutem eo perduxeris, ut cum cultura facultatum cognoſcendi culturam voluntatis conjungant. Nobis virtus & veritas æque chara eſt, & ut omni erudito ſit vehementer optamus. Placet veritas omnis, ſed non eodem modo cenſetur atque æſtimatur, quando ad uſum facultatum animæ refertur, ſine quo inveniri aut inventa cognoſci nequit, vel quando ad utilitatem, quam affert generi humano. Nihil profecto abſurdius cogitari poteſt, quam ſi quis prætendat, ut omnes eruditi, qui bene de humano genere mereri volunt, idem agant, vel etiam ut qui aliud agit, in eo genere

nere ſcientiarum, quod ipſe colit, paria præſtare debeat, aut ſi contemnat eum, qui diverſo ſtudio ſe dedit. Cum eruditi, quemadmodum ceteri homines in univerſum omnes non ſibi, ſed aliis vivere debeant, unusquisque eorum ad commodum, utilitatem ac felicitatem generis humani ſymbolum ſuum conferre tenetur. Sunt veluti membra unius corporis, quorum unumquodque propriam ſibi habet functionem, & dum unumquodque agit, quod ſuum eſt, toti conſulitur corpori. Alia oculi, alia prorſus ventriculi functio eſt, ſed illa non minus, quam hac indiget homo. Et vel abjectisſimarum partium, quæ vulgo putantur, functiones non minus neceſſariæ ſunt, quam illarum, quæ nobiliores habentur. Ita quoque genus humanum, ut ſalvum ac felix ſit, non minus indiget opera eruditi, qui hoc vitæ genus ſequitur, quam qui aliud. Quodſi ergo omnes vel in lineis & calculis algebraicis ætatem omnem conſumere vellent, vel in literis, quas elegantiores appellare ſueverunt, tempus implere; parum

 pro-

Digitized by Google

profecto conſuleretur generi humano, quamvis ſtupenda & prorſus inexpectata præſtarent. Fieri autem non poteſt, ut, dum hoc agis, aliud quoque agas, etſi ad utrumque paratus. Quamobrem abſonum eſt, ſi quis ſibi perſuadeat, quaſi alter paria ſecum præſtare non potuiſſet, ſi ſtudium ſuum eidem ſcientiæ impertire voluiſſet, quod in alio genere collocat. Immo cenſuram potius merentur, qui, ubi jam plures ſunt, qui ſcientiæ alicui totos ſeſe conſecrant, quam e re generis humani eſſe videtur, ipſi quoque ad eandem multum ſtudii adhibent, quod ad alia utilius convertere poterant, quæ deſerta adhuc & inculta jacent. Non eſt eruditi, ut eo tendat, quo ſua eum trahit voluptas, vel fortuna ducit. Æterna illa ac inviolabilis lex, cui ſubſunt omnes omnino hominum omnium actiones, præcipit, ut unusquisque agat id, ad quod maxime aptus eſt &, ubi ad plura æque aptus fuerit, quo maxime indiget genus humanum. Aſt de hiſce apertius dicendum erit in Philoſophia morali. Ceterum nunc abſolvimus, quæ ad officia

Digitized by Google

officia hominum, quæ humanitas exigit, & jura inde atque a dominio deſcendentia pertinent, ſi ea excipias, quæ imperium privatum ſupponunt, veluti ſucceſſionem in bonis defuncti, de qua in Tomo ſequente acturi ſumus. Ex iis nimirum, quæ hactenus demonſtravimus cum in parte prima Philoſophiæ practicæ univerſalis, tum in integris ſex Tomis de Jure naturæ, qui hactenus prodierunt, patet, hominem per ipſam eſſentiam atque naturam ſuam obligari ad certa officia erga ſe, erga alios & erga ipſum Deum. His ut ſatisfieri poſſit, natura nobis tribui certa jura tum ad res, tum ad certos actus. Ea ab initio fuiſſe communia, ſed legi naturæ convenienter propria fuiſſe facta, ita ut tam res, quam actiones liberæ ſubjectæ fuerint ſingulari juri, quod dominium appellatur. Dominium officiis convenienter eſſe exercendum, & ea de cauſa opus fuiſſe, ut dominia vel plena, vel particularia quædam jura ſub iis contenta in alios transferrentur. Atque ita a dominio deſcendiſſe multa jura, de quibus abunde dictum eſt. Quemadmodum adeo oſten-

Digitized by Google

ſtendimus, quomodo dominia fuerint orta ac inde omnia jura rerum, quæ privatis competunt, deduximus; ita nunc porro demonſtrandum erit, quomodo jura in perſonas acquirantur, cum homines omnes natura liberos eſſe conſtet, nulli prorſus juri alterius ſubjectos, ut adeo quoque jura perſonarum in aprico conſtituantur. De his igitur agendum erit in ſequentibus, ac iis abſolutis tandem conſtabit, quam pulchro nexu omnia jura & omnes obligationes hominum inter ſe cohæreant, & iſtiusmodi Inſtitutiones Juris Naturæ ac Gentium adornare dabitur, quales in præfatione Tomi quinti promiſimus. Halæ d. 9. Aprilis A. 1746.

JURIS NATURÆ
PARS SEXTA.
DE
DOMINIO UTILI ET JURIBUS AC OBLIGATIONIBVS NONNVLLIS MISCELLANEIS.

CAPVT I.
De Dominio utili & ejus Speciebus quibusdam.

§. 1.

D*ominium utile* dicitur, in quo jus utendi fruendi prorſus liberum, ſeu nullo modo reſtrictum, proprietas vero aliquo modo reſtricta eſt ad alium. Idiomate patrio dicitur das Nutzbahr-Eigenthum, item Minder-Eigenthum. ***Dominium utile quodnam dicatur.***

Continet nimirum dominium proprietatem, jus utendi & jus fruendi (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), &, ſi plenum fuerit, eidem ineſt proprietas, ac jus utendi fruendi nulla ex parte deminutum (§. 137. *part. 2. Jur. nat.*). Quodſi ergo quis habuerit jus utendi ac fruendi prorſus liberum, aſt proprietatem non

Digitized by Google

proſus liberam, ſed ex parte ab alio quodam pendentem, qui quidpiam ejus participat; dominium erit utile, ac ita dicitur, quia qui id habet, omnem ex re percipit utilitatem, quæ ex ea quomodocunque percipi poteſt, ſolus.

§. 2.

Dominus utilis quinam ſit & jus ejus. Qui dominium utile habet, *dominus utilis* appellatur. Quamobrem cum in dominio utili jus utendi fruendi ſit prorſus liberum, proprietas vero aliquo modo reſtricta ad alium (§. 1.); *dominus utilis de uſu & fructu rei pro arbitrio ſuo diſponere poteſt, de ipſa autem ſubſtantia non prorſus pro arbitrio ſuo diſponere valet* (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter *re uti ac frui poteſt, non modo ſicuti eſt, verum etiam prouti vult, quamdiu non nocetur juri alterius, ad quem proprietas reſtricta eſt, omnemque ex re utilitatem ſolus capit.*

Nimirum ex modo, quo reſtringitur proprietas, judicium ſumitur de eo, quod facere non licet domino utili (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Naturaliter nulla adeſt neceſſitas, ut proprietas certo modo reſtringatur; ſed pendet reſtrictio a voluntate eorum, qui quicquam juris ſui in alium transferunt. Originarie enim dominium plenum eſt, nec ullo modo reſtringitur; aſt quando dominia rerum in alios transferri cœperunt, cum modus transferendi vi ipſius dominii pendeat a voluntate transferentis (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), transferentium quoque voluntas dedit legem reſtrictionis proprietatis. Quamobrem in genere definiri nequit, quomodo in dominio utili reſtringenda ſit proprietas. Non tamen propterea jura & obligationes, quæ ex dominio utili deſcendunt, arbitraria ſunt: poſita enim lege reſtrictionis, neceſſario reſultant ac ideo inde demonſtrari poſſunt, & quæ hinc demonſtrari poſſunt, ea ſunt juris naturalis, quamvis ab hominibus, non invito Jure naturæ, pro arbitrio immutari queant, ſi ita viſum fuerit. Quæ enim in origine ſua pendent ab hominum voluntate, cui ipſa lex naturæ eadem ſubjecit; ea quoque eidem non ſubducit lex naturæ in progreſſu, quoad ea ſcilicet, quæ ex prima voluntate conſe-

Digitized by Google

conſequuntur, modo nemini invito auferatur jus ſemel acquiſitum (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), nec quicquam committatur, quod contra idem eſt (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 3.

Dominium directum quid ſit.

Dominium directum eſt pars proprietatis, quæ per ejus reſtrictionem domino utili ademta ad alium pertinet. Idiomate patrio dicitur das Grund-Eigenthum, item Mehrer-Eigenthum.

Nimirum proprietas reſtringi poteſt vel quoad exercitium, ita ut de ſubſtantia rei vel prorſus non diſponi poſſit, vel certo modo diſponi nequeat, tumque ipſum dominium in ſe minime mutatur; vel quoad ipſum jus, ita ut facultas quædam diſponendi de ſubſtantia rei prorſus ademta ſit, & alii ſubjecto inhærear, tumque dominium in ſe mutatur. Atque ideo dominium minus plenum, quod latius patet dominio utili, dividitur in utile ac directum non ſine ratione: ſit ita, quod interpretes nonnulli Juris Romani diſtinctionem hanc tanquam ineptam rejiciant & flammis cremandam chimæram appellent, quamvis negare nequeant, eam in foro ac communi loquendi uſu receptam eſſe. Hoc nobis ſufficit, ut terminos iſtos in Jure naturæ retineamus. Sane aliud eſt reſtringere exercitium juris; aliud ipſum jus. Si exercitium juris reſtringitur, jus quidem habes, ſed non prorſus pro arbitrio tuo idem exercere vales: aſt ſi ipſum jus reſtringitur, pars quædam ejus aufertur, ut non tibi, ſed alteri competat.

§. 4.

Dominus directus quinam ſit & ejus jus.

Qui dominium directum habet, *Dominus directus* vocatur. Quamobrem cum dominium directum ſit pars proprietatis (§. 3.), proprietas vero ſit jus diſponendi de ipſa ſubſtantia rei (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); *dominus directus pro ea parte proprietatis, quæ ipſius eſt, de ipſa ſubſtantia rei diſponere poteſt, & quando ipſo inſcio ac invito dominus utilis diſponere audet, actus ipſo jure nullus eſt.*

 E. gr.

E. gr. Ad proprietatem ſpectat jus alienandi (§. 664. *part. 2. Jur. nat.*). Quodſi ergo hoc domino directo competit, dominus utilis rem alienare nequit fine ipſius conſenſu. Quando enim conſenſum requiſitum impetrat; dominus directus exercet jus ſuum per dominum utilem. Si vero hic alienare audet proprio motu, alienatio ipſo jure nulla eſt, adeoque per ſe ſubſiſtere nequit.

§. 5.

Quænam jura proprietas contineat. *Proprietas non continet niſi jus rem alienandi & eam, quæ uſu non conſumitur, præſertim ſi immobilis fuerit, immutandi; ſi vero uſu conſumitur, jus utendi a proprietate inſeparabile.* Etenim rem in Jure facit uſus, quem ea habere poteſt (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque tam ſimplex, quam cum fructu conjunctus. Quamobrem ſi de re ipſa, vel ſubſtantia ejus diſponere velis, neceſſe eſt, ut vel omne jus tuum, quod in ea habes, adeoque dominium rei, qualis eſt, in alium transferas, ut tua eſſe deſinat, ac ſit alterius (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), vel ut eam retineas, ac alii uſui aptam efficias, quam quem nunc habere poteſt, id quod in rebus immobilibus facilius ſuccedere videmus. Quamobrem cum translatio dominii, quod in re habes, alienatio ſit (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*), &, quando res alii uſui, quam quem nunc habet, apta efficitur, immutatio ejusdem (§. 657. *part. 2. Jur. nat.*); qui de ſubſtantia rei, quæ uſu non conſumitur, diſponere vult, aut eam alienare, aut immutare debet. Quoniam itaque proprietas eſt jus diſponendi de ipſa ſubſtantia rei (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); de ſubſtantia vero aliter diſponi nequit, quam ut vel alienetur, vel, ſi uſu non conſumitur, alii uſui deſtinetur, quam quem habere poteſt, ſeu immutetur *per demonſtrata*; proprietas non continet niſi jus rem alienandi & eam, quæ uſu non conſumitur, præſertim ſi immobilis fuerit, immutandi. *Quod erat unum.*

Enim-

Enimvero ſi res uſu conſumitur, per ſe patet, quod qui de uſu rei diſponit, de ipſa etiam ſubſtantia diſponat. Quoniam itaque proprietatis eſt de ipſa ſubſtantia rei diſponere (§. 131. *part.* 2 *Jur. nat.*); jus utendi a proprietate inſeparabile eſt. *Quod erat alterum.*

Nimirum quæcunque ex proprietate fluunt, ea vel ex jure alienandi, vel ex jure rem immutandi derivantur. Quoniam vero diverſi ſunt alienandi modi, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ de modo transferendi dominium cum in genere, tum in ſpecie in partibus præcedentibus demonſtrata ſunt, diverſis quoque modis res, quæ uſu non conſumuntur, immutari poſſunt; jus alienandi ac rem immutandi in varias abit ſpecies pro diverſitate caſuum. Ceterum notandum, res, quæ uſu ſucceſſive conſumuntur, æquiparari rebus, quæ uſu non conſumuntur, quatenus ex materia, qua conſtant, alia fieri poteſt ſpecies, alii uſui apta, veluti ſi ex pallio fiat veſtis.

§. 6.

Quot modis reſtringi poſſit proprietas.

Quoniam proprietas non continet niſi jus alienandi & jus rem immutandi (§. 5.); *ſi proprietas reſtringitur, aut ea reſtringitur quoad jus alienandi, aut quoad jus rem immutandi, aut quoad utrumque.*

Obtinet hoc, ſive proprietas reſtringatur quoad exercitium, ſive reſtrictio inſit ipſi proprietati. E. gr. Ponamus, me piſcinam tibi donare ea lege, ne in agrum convertas. Cum jus alienandi tibi non ſit ademtum, nec jus piſcinam in agrum immutandi mihi reſervaverim; proprietas piſcinæ utique tibi competit, ſed quoad exercitium jus piſcinam immutandi reſtrictum eſt. Similiter ſi tibi dono agrum ea lege, ne vendere poſſis, liberum tamen tibi relinquo, ut alii donare valeas; proprietas reſtringitur quoad exercitium juris alienandi, quoniam jus vendendi agrum, vel titulo oneroſo alio dominium ejus transferendi, nec mihi reſervatum, nec alii conceſſum Quodſi donem ea lege, ut, ſi vendere velis, eam vendere debeas Sempronio, aut hæredibus ejus; proprietas denuo reſtricta eſt quoad exercitium juris alienandi.

E. gr. Ad proprietatem ſpectat jus alienandi (§. 664. *part. 2. Jur. nat.*). Quodſi ergo hoc domino directo competit, dominus utilis rem alienare nequit ſine ipſius conſenſu. Quando enim conſenſum requiſitum impetrat; dominus directus exercet jus ſuum per dominum utilem. Si vero hic alienare audet proprio motu, alienatio ipſo jure nulla eſt, adeoque per ſe ſubſiſtere nequit.

§. 5.

Quænam jura proprietas continetat.

Proprietas non continet niſi jus rem alienandi & eam, quæ uſu non conſumitur, præſertim ſi immobilis fuerit, immutandi; ſi vero uſu conſumitur, jus utendi a proprietate inſeparabile. Etenim rem in Jure facit uſus, quem ea habere poteſt (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque tam ſimplex, quam cum fructu conjunctus. Quamobrem ſi de re ipſa, vel ſubſtantia ejus diſponere velis, neceſſe eſt, ut vel omne jus tuum, quod in ea habes, adeoque dominium rei, qualis eſt, in alium transferas, ut tua eſſe deſinat, ac ſit alterius (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), vel ut eam retineas, ac alii uſui aptam efficias, quam quem nunc habere poteſt, id quod in rebus immobilibus facilius ſuccedere videmus. Quamobrem cum translatio dominii, quod in re habes, alienatio ſit (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*), &, quando res alii uſui, quam quem nunc habet, apta efficitur, immutatio ejusdem (§. 657. *part. 2. Jur. nat.*); qui de ſubſtantia rei, quæ uſu non conſumitur, diſponere vult, aut eam alienare, aut immutare debet. Quoniam itaque proprietas eſt jus diſponendi de ipſa ſubſtantia rei (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); de ſubſtantia vero aliter diſponi nequit, quam ut vel alienetur, vel, ſi uſu non conſumitur, alii uſui deſtinetur, quam quem habere poteſt, ſeu immutetur *per demonſtrata*; proprietas non continet niſi jus rem alienandi & eam, quæ uſu non conſumitur, præſertim ſi immobilis fuerit, immutandi. *Quod erat unum.*

Enim-

Enimvero ſi res uſu conſumitur, per ſe patet, quod qui de uſu rei diſponit, de ipſa etiam ſubſtantia diſponat. Quoniam itaque proprietatis eſt de ipſa ſubſtantia rei diſponere (§. 131. *part.* 2 *Jur. nat.*); jus utendi a proprietate inſeparabile eſt. *Quod erat alterum.*

Nimirum quæcunque ex proprietate fluunt, ea vel ex jure alienandi, vel ex jure rem immutandi derivantur. Quoniam vero diverſi ſunt alienandi modi, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ de modo transferendi dominium cum in genere, tum in ſpecie in partibus præcedentibus demonſtrata ſunt, diverſis quoque modis res, quæ uſu non conſumuntur, immutari poſſunt; jus alienandi ac rem immutandi in varias abit ſpecies pro diverſitate caſuum. Ceterum notandum, res, quæ uſu ſucceſſive conſumuntur, æquiparari rebus, quæ uſu non conſumuntur, quatenus ex materia, qua conſtant, alia fieri poteſt ſpecies, alii uſui apta, veluti ſi ex pallio fiat veſtis.

§. 6.

Quot modis reſtringi poſſit proprietas.

Quoniam proprietas non continet niſi jus alienandi & jus rem immutandi (§. 5.); *ſi proprietas reſtringitur, aut ea reſtringitur quoad jus alienandi, aut quoad jus rem immutandi, aut quoad utrumque.*

Obtinet hoc, ſive proprietas reſtringatur quoad exercitium, ſive reſtrictio inſit ipſi proprietati. E. gr. Ponamus, me piſcinam tibi donare ea lege, ne in agrum convertas. Cum jus alienandi tibi non ſit ademtum, nec jus piſcinam in agrum immutandi mihi reſervaverim; proprietas piſcinæ utique tibi competit, ſed quoad exercitium jus piſcinam immutandi reſtrictum eſt. Similiter ſi tibi dono agrum ea lege, ne vendere poſſis, liberum tamen tibi relinquo, ut alii donare valeas; proprietas reſtringitur quoad exercitium juris alienandi, quoniam jus vendendi agrum, vel titulo oneroſo alio dominium ejus transferendi, nec mihi reſervatum, nec alii conceſſum. Quodſi donem ea lege, ut, ſi vendere velis, eam vendere debeas Sempronio, aut hæredibus ejus; proprietas denuo reſtricta eſt quoad exercitium juris alienandi.

Digitized by Google

§. 7.

Quomodo reſtringatur proprietas ad alium quoad jus alienandi.

Si proprietati ineſt reſtrictio quoad jus alienandi, aut dominus utilis per ſe rem prorſus alienare nequit, aut nonniſi certa lege alienare poteſt. Etenim ſi proprietati ineſt reſtrictio quoad jus alienandi, neceſſe eſt ut jus alienandi totum ademtum ſit domino utili, aut ut nonniſi certa lege conceſſum, adeoque ad dominum directum vel totum pertineat, vel quatenus lege definitum (§. 3.). In priori itaque caſu dominus utilis per ſe rem prorſus alienare nequit, in poſteriori autem nonniſi certa lege alienare poteſt.

Nimirum ſi jus alienandi reſtringitur ad alium, ut reſtrictio inſit ipſi proprietati; neceſſe eſt ut jus alienandi inhæreat vel duobus ſubjectis, vel ſaltem uni, cui dominium utile non competit. Accidit prius, in eo caſu, quo nonniſi certa lege alienatio permiſſa dominio utili, veluti ſi alienatio fieri nequit niſi certo hæredum numero exiſtente, aut cum onere præſtandi certi canonis annui, aut alterius præſtationis: poſterius vero in hoc caſu, ſi alienatio ſimpliciter prohibita, adeoque fieri nequit, niſi impetrato conſenſu domini directi, ut ipſe rem per dominum utilem alienare cenſeatur.

§. 8.

De inutilitate reſtrictionis juris immutandi ſine jure alienandi ad alium.

Jus immutandi ſine jure alienandi inutiliter reſtringitur ad alium. Ponamus enim mihi competere jus alienandi prorſus irreſtrictum, tibi vero jus immutandi ac præterea nihil. Quoniam mihi jus alienandi prorſus irreſtrictum eſt, ego pro arbitrio meo te inconſulto ac invito rem alienare poſſum, & quia vi dominii utilis omnem utilitatem ex ea ſolus capio, tua parum refert, quamnam utilitatem ex eadem capiam, conſequenter num huic, an alii uſui res ſit apta. Quamobrem cum res immutetur, ſi alii uſui apta efficiatur (§. 657. *part. 2. Jur. nat.*); jus immutandi ſine jure alienandi ad alium inutiliter reſtringitur.

E. gr.

Digitized by Google

E. gr. Si tibi competat dominium utile in piſcina, ſalvo omni jure alienandi, mihi vero jus immutandi fundum; tu piſcinam in agrum convertere nequis ſine meo conſenſu, aſt ego hoc facere poſſum te invito, ſeu te cogere, ut convertas. Mea autem parum intereſt, ſive piſcina, ſive agro utaris fruaris, cum nullam ex piſcina, nullam ex agro percipiam utilitatem, nec mihi ſpes aliqua ſuperſit fore, ut dominium utile ad me redeat, quippe alienandi facultate prorſus libera. Proprietas adeo quoad jus immutandi fundum prorſus inutiliter ad me reſtringitur. Aliud eſt, ſi certo caſu alienare non poſſis, ut dominium utile ad me redire queat, & ego malim piſcinam habere, quam agrum, aut in genere rem huic potius uſui, quam alii aptam. An vero fundi immutationem certo caſu prohibere poſſit Rector civitatis, alia quæſtio eſt, quæ huc non pertinet: pendet enim hoc a dominio eminente, quod eidem competit, de quo ſuo loco agemus.

§. 9.

Jus immutandi una cum jure alienandi utiliter ad alium reſtringi poteſt. Etenim ſi jus alienandi ea lege ad te reſtringitur, ut certo caſu dominium utile ad te pervenire poſſit; tua intereſſe poteſt, ut res huic potius uſui apta ſit, quam alii: id quod per ſe patet. Quamobrem cum res immutetur, ſi alii uſui apta efficiatur, quam nunc eſt; cum jure alienandi jus immutandi utiliter ad te reſtringi poteſt. *Quando reſtrictio juris immutandi utiliter fiat.*

Exemplum, quod modo dedimus (*not.* §. 8.), propoſitionem præſentem quoque illuſtrat.

§. 10.

Qui dominium plenum habet, vel dominium directum in alium transferre poteſt ſub ea, qua viſum fuerit, lege, reſervato ſibi vel alii dominio utili, vel dominium utile, reſervato ſibi vel alii directo ſub lege quacunque. Etenim qui dominium plenum habet, ei competit proprietas ac jus utendi fruendi nulla ex parte deminutum (§. 137. *part. 2. Jur. nat.*), & omnes *Quomodo dominium directum ac utile conſtituatur.*

proprie-

proprietate, jure utendi ac jure fruendi excludit (§. 138. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter idem tam de proprietate, quam de jure utendi fruendi prorſus pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem ab ipſius unice arbitrio pendet, num jus utendi fruendi plenum cum proprietate certo modo reſtricta in alium transferre, partem vero proprietatis reliquam ſibi reſervare, an vero hanc transferre in alium, iſtud ſibi reſervare velit. Qui adeo dominium plenum habet, directum in alium transferre poteſt ea, qua viſum fuerit, lege, utili ſibi reſervato, vel utile transferre in alium, directo ſibi reſervato (§. 1. 3.).

§. 11.

Quomodo dominium utile ac directum acquiratur.

Dominium utile, vel directum ab eo, qui plenum habet, acquiritur pactione. Etenim qui dominium plenum habet, pro arbitrio ſuo vel directum, vel utile in alium transferre poteſt (§. 10.). Quoniam vero nemo jus quoddam ab alio requirere valet ſine acceptatione ſua (§. 7. *part. 3. Jur. nat.*), nec ea plus juris ab altero acquiritur, quam is transferre vult (§. 380. *part. 3. Jur. nat.*); neceſſe eſt ut de modo transferendi dominium utile vel directum inter ſe conveniant, ac ad legem, qua reſtringitur proprietas (§. 1.), ſervandam ſeſe invicem ſibi obligent. Quoniam itaque iſtiusmodi conventio pactio eſt (§. 793. 794. *part. 3. Jur. nat.*); dominium utile vel directum ab eo, qui plenum habet, acquiritur pactione.

Nimirum loquimur hic de originaria dominii utilis vel directi acquiſitione. Quemadmodum enim dominium utile ac directum concipi nequit, antequam ſupponatur dominium plenum, ut adeo utrumque ab hoc ortum ſuum ducat; ita originarie quoque dominium plenum vel directum acquiri nequit niſi ab eo, qui plenum habet, dum ſcilicet is jus ſuum dividit in partes potentiales, quas habet, & unam in alium transfert, alteram ſibi vel alii reſervat. Unde ipſa originaria acquiſitio dominii

dominii utilis, vel directi ſupponit pactionem, ſine qua concipi minime poteſt. Modus autem, quo dividendum dominium plenum in partes potentiales, & legem, qua transferri debet pars una in alium, altera vero reſervari transferenti aut alii, iſta pactio definit. Natura hic nihil definit, ſed libertati paciſcentium relinquit, quomodo inter ſe convenire velint, niſi quod intra terminos poſſibilitatis diviſionem proprietatis contineat nec extra terminos utilitatis eam vagari permittat.

§. 12.

Emphyteuſis eſt dominium utile in re immobili ſub conditione certæ penſionis annuæ in recognitionem dominii directi præſtandæ conceſſum, cum proprietate certa lege reſtricta. Idiomate patrio dicitur **Erbzins-Recht**, item **Erbleihe**. *Emphyteuſis quid ſit.*

In conceſſione dominii utilis duo inprimis ſpectanda ſunt, nimirum lex, ſeu conditio, ſub qua id conceditur, & lex, ſub qua proprietas reſtringitur inter dominum directum ac utilem diviſa. Lex, ſub qua dominium utile conceditur, diverſas ejus ſpecies conſtituit, atque adeo emphyteuſi proprium eſt, ut id concedatur ſub conditione certæ penſionis annuæ in recognitionem dominii directi ſolvendæ: qua ipſa lege, tanquam differentia ſpecifica, diſtinguitur ab aliis ſpeciebus dominii utilis. Unde in Jure naturæ ſumitur conceſſio dominii utilis ſub conditione penſionis in recognitionem dominii directi ſolvendæ, quia poſſibilis eſt, cum domino competat facultas de re ſua omni poſſibili modo diſponendi (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam vero dominium utile non concipitur ſine reſtrictione proprietatis, quæ ipſi proprietati ineſt, inter dominum utilem ac directum certo quodam modo dividendæ (§ 1. 3.), hæc vero omni poſſibili modo fieri poteſt a domino (§. 118 *part. 2 Jur. nat.*); conſenſu domini directi ac utilis naturaliter definienda eſt lex, qua proprietas reſtringenda (§. 11. *h.* & §. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Atque adeo in Jure naturali ſumi nequit, niſi quod placuerit paciſcentibus, quamvis in Jure civili proprietas ſaltem reſtringatur quoad jus alienandi & certa huic re-

Digitized by Google

ſtrictioni lex detur. Sufficit itaque naturaliter proprietatem ita reſtringi, ut inter dominum directum & utilem ſit quodammodo diviſa, lex autem, qua reſtringitur, pro arbitrio paciſcentium conſtitui poteſt, nec diverſitas ejus diverſam parit Juris ſpeciem, cum præter neceſſitatem alias res multiplicarentur.

§. 13.

Emphyteutica res, emphyteuta & dominus emphyteuſeos.

Res, in qua emphytheuſis conſtituta, dicitur *emphyteutica*, vel *emphytheuticaria*, ſeu *bonum emphyteuticarium*, vernaculo ſermone Erbzins-Gut. Is, qui emphyteuſin in re habet, *Emphyteuta* vocatur, idiomate patrio der Erbzins-Mann: is vero, a quo emphyteuſin habet, *Dominus emphyteuſeos* appellatur, noſtro ſermone der Erbleihe-Herr, vel Erbzins-Herr.

Nimirum qui in genere dicitur dominus utilis (§. 2.); in emphyteuſi ſpeciali nomine emphyteuta appellatur, & qui in genere Dominus directus audit (§. 4.), in emphyteuſi Dominus emphytheuſeos vocatur.

§. 14.

Canon quid ſit.

Penſio, quæ in recognitionem dominii directi ſolvitur, *Canon* appellatur, & cum addito *Canon emphyteuticus.*

Differt adeo canon a mercede, ſeu penſione, quæ ſolvitur in locatione conductione pro uſu rei, cum is nullo modo reſpiciat rei uſum, ut adeo nec hujus in eodem determinando habenda ſit ratio.

§. 15.

Contractus emphyteuticus quinam ſit.

Contractus emphyteuticus vocatur, quo emphyteuſis conſtituitur & acquiritur, conſequenter quo dominium utile ſub conditione canonis certi in recognitionem dominii directi præſtandi in alterum transfertur, cum proprietate certa lege reſtricta (§. 12.).

Nimirum dominium utile acquiritur ab eo, qui plenum habet, pactione (§ 11.). Atque adeo quando emphyteuſis conſtituenda

ſtituenda & acquirenda, pactionem inire debent dominus emphyteuſeos & emphyteuta, quæ ſpeciali nomine contractus emphyteuticus appellatur. Quoniam in Jure Romano contractus hic conſtitutione Zenoniana demum introductus eſt atque formam ſuam accepit; in Jure civili inter contractus innominatos referri ſolet. Sed cum differentiam inter contractus nominatos ac innominatos ignoret Jus naturæ, quippe quæ Juri Romano propria eſt (*not.* §. 879. *part.* 4. *Jur. nat.*); nec ad contractum emphyteuticum applicanda ſunt, quæ contractibus innominatis in Jure Romano propria ſunt, niſi quatenus ipſo jure naturali omni contractui inſunt. Facile quoque apparet, formam a *Zenone* præſcriptam eſſe mere civilem, quamvis valeat jure naturali, ſiquidem in eandem conſenſerint expreſſe emphyteuta & dominus emphyteuſeos, conſequenter emphyteuſis Zenoniana tantummodo caſus particularis eſt emphyteuſeos naturalis. Nobis adeo demonſtrandum eſt, quid jure naturæ de emphyteuſi conſtitutum.

§. 16.

Quomodo canon definiendus in emphyteuſi.

Canon in emphyteuſi mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos definiendus, nec ejus quantitas proportionanda utilitati, quam ex re emphyteutica percipit emphyteuta. Etenim canon datur in recognitionem dominii directi (§. 14.), adeoque non ſolvitur in compenſationem uſus cum fructu conjuncti, qui totus ad emphyteutam pertinet (§. 1. 12. 13.). Quamobrem a ſola voluntate domini emphyteuſeos pendet, ſub quanti canonis ſolvendi conditione emphyteuſin conſtituere velit, & a voluntate emphyteutæ, num ſub ea emphyteuſin accipere velit (§. 15.). Canon igitur in emphyteuſi mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos definiendus. *Quod erat unum.*

Et quoniam non ſolvitur in compenſationem uſus cum fructu conjuncti, *per demonſtrata;* hujus quoque in ejus quantitate definienda nulla habenda eſt ratio, conſequenter nec

quantitas utilitati proportionanda, quam ex re emphyteutica percipit emphyteuta. *Quod erat alterum.*

Solutio canonis, quæ fit in recognitionem dominii directi, tantummodo probare debet, emphyteutam agnoſcere, quod is, cui eundem ſolvit, ſit dominus emphyteuſeos, adeoque ipſi competat in re emphyteutica dominium directum. Obtinetur hoc ipſa canonis ſolutione, nec quicquam huc confert canonis quantitas. Ejus adeo determinatio prorſus arbitraria eſt, atque ea de cauſa, cum pactione acquiratur emphyteuſis (§. 11. 12.), mutuo conſenſu paciſcentium definiendus. Quoniam Jus Romanum ad eſſentiam emphyteuſeos requirit ſolutionem canonis in recognitionem dominii directi; quæ in præſenti propoſitione demonſtrantur, iſto quoque Jure valent.

§. 17.

De inæqualitate canonis a diverſis emphyteutis ſolvendi.

Quoniam canon in emphyteuſi mutuo emphyteutæ ac domini emphyteuſeos conſenſu definitur, prouti placuerit, nec ejus quantitas utilitati proportionanda, quam ex re emphyteutica percipit emphyteuta (§. 16.); *canon exiguus ſolvi poteſt, etiamſi magna ex re emphyteutica percipiatur utilitas, nec æquitati adverſatur, ſi emphyteuta exiguam utilitatem ex re emphyteutica percipiens multo majorem canonem ſolvat, quam alius qui multo majorem utilitatem percipit.*

Nihil ſcilicet intereſt, utrum in multo, an in modico canon conſiſtat. Sufficeret adeo pro canone vel unicus nummus, etſi reditus mille thalerorum ex prædio emphyteuticario perciperetur. Quodſi enim emphyteuta exiguum iſtum canonem ſolvit, facto ſuo non minus eum, cui ſolvit, dominum directum agnoſcit, quam ſi centum ſolveret thaleros. Atque adeo quantitas nihil facit ad finem, cujus gratia canon ſolvitur, obtinendum (*not.* §. 16.).

§. 18.

An canon augeri poſſit.

Similiter quia quantitas canonis nullum reſpectum habet ad utilitatem, quæ ex re emphyteuticaria percipitur (§. 16.);

(§. 16.); *canon augeri minime debet ob meliorationem, ſeu reditu- um incrementum.* *ob melioramenta.*

Initio fundi inculti ac ſteriles in emphyteuſin dabantur, ut colerentur, ac meliorarentur. Poterant igitur dari gratis; ſed ad conſervandam memoriam dominii directi opus erat canone, qui cum ſufficeret, quantuluſcunque eſſet, nec ulla ratio ſuadebat, ut ob meliorationem factam augeretur.

§. 19.

Denique quia *canon* ab emphyteuſeos domino & emphyteuta definiri poteſt, prouti viſum fuerit (§. 16.); idem *conſiſtere poteſt tam in pecunia, quam in rebus quibuſcunque, velu- ti frumento, vino, oleo, ovibus, vitulis, gallinis, anſeribus, ovis, butyro ac ita porro.* *Canon in quo conſiſtere debeat.*

Solutio probat dominii directi recognitionem, adeoque nihil huc facit qualitas ejus, quod ſolvitur, modo quod ſolvitur ſolvatur in recognitionem dominii directi, ſeu tanquam canon emphyteuticus. Qui rem quamcunque ſolvit in recognitionem dominii directi, eo ipſo confitetur ſe eſſe emphyteutam & eum, cui ſolvitur, dominum emphyteuſeos. Atque ſic obtinetur finis, cujus gratia canonis ſolutio ad eſſentiam emphyteuſeos requiritur (*not.* §. 16.).

§. 20.

Emphyteuta obligatus eſt ad canonem quotannis ſolvendum & domino emphyteuſeos competit jus eum ad ſolutionem adigendi. Naturaliter vero emphyteuſin ob ſolutionem neglectam, vel detrectatam, non amittit, niſi expreſſe ita fuerit conventum. *De ſolutione canonis.* Etenim emphyteuſis conceditur ſub conditione canonis præſtandi (§. 12.) & ab emphyteuta acquiritur ex contractu (§. 15.). Quamobrem cum ex contractu oriantur obligationes perfectæ (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); emphyteuta obligatus eſt ad canonem quotannis ſolvendum. *Quod erat primum.*

Enimvero quando ſolutio non fit eo die, quo quid debetur,

Digitized by Google

betur, eodem præterlapſo debitor compelli poteſt ad ſolvendum debitum (§. 667. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter ſi emphyteuta canonem quotannis non ſolvit, dominus emphyteuſeos eum ad ſolutionem compellere poteſt. Competit igitur eidem jus emphyteutam ad ſolutionem adigendi (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat ſecundum.*

Quoniam itaque ex obligatione ſolvendi canonem non naſcitur naturaliter niſi jus adigendi emphyteutam ad ſolutionem *per demonſtrata*; naturaliter emphyteuſin non amittit emphyteuta, ſi canonem ſolvere negligit, vel detrectat. *Quod erat tertium.*

Enimvero ſi expreſſe ita convenitur, ut, ſi certo tempore non ſolvatur canon, emphyteuſis amiſſa eſſe debeat, contractui emphyteutico adjicitur pœna (§. 606. *part. 3. Jur. nat.* & §. 15. *h.*). Quamobrem cum contractus ſint adimplendi (§. 789. 794. *part. 3. Jur. nat.*); emphyteuta emphyteuſin amittit, ob ſolutionem canonis neglectam, vel detrectatam. *Quod erat quartum.*

Quod in Jure Romano emphyteuſis amittatur, ſi canon intra triennium non ſolvatur, pœnale ac mere civile eſt. Quamvis enim jure naturali etiam valeat pœna conventionalis; non tamen præciſe ad triennium reſtringitur, ſed tempus caducitatis pro arbitrio paciſcentium determinari poteſt: quodſi vero nullum fuerit determinatum, nec de pœna expreſſe conventum, ea quoque locum habere nequit.

§. 21.

An canon fructibus reſpondere poſſit, & quid in dubio inde præſumatur.

Non repugnat, ut canon reſpondeat fructibus: in dubio tamen hoc in caſu locatio præſumitur. Etenim canon mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos definitur, prouti viſum fuerit (§. 16.), & emphyteuta obligatur ad canonem conventum ſolvendum (§. 20.), ſive in multo, ſive in modico conſiſtat (§. 17.). Quodſi ergo conſentiatur in canonem, qui fructibus

fructibus ex re emphyteuticaria percipiendis reſpondet; emphyteuta quoque ad hunc canonem ſolvendum obligatur. Patet itaque non repugnare, ut canon fructibus reſpondeat. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi canon reſpondet fructibus, quantitas ejus proportionatur utilitati, quam ex re emphyteuticaria percipit emphyteuta. Quamobrem cum non opus ſit, ut hoc fiat (§. 16.), ſed etiam in modico conſiſtere poſſit canon, quamvis magna ex re emphyteutica percipiatur utilitas (§. 17.); ordinarium non eſt, ut canon fructibus reſpondeat. Quoniam vero in locatione conductione is animus eſſe videtur contrahentibus, ut ſervetur æqualitas, niſi rationes fortes in contrarium proſtent (§. 1219. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque ordinarium eſt, ut quantitas mercedis proportionetur utilitati ex re locata percipiendæ, ſeu ut ea fructibus reſpondeat, ordinarium vero præſumitur, non quod rarius fit (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*); ſi canon fructibus reſpondeat, in caſu dubio non emphyteuſis, ſed locatio præſumitur. *Quod erat alterum.*

Ut canon excedat fructus, ſeu utilitatem ex re emphyteuticaria percipiendam, emphyteuſi repugnat, quippe emphyteuta, tanquam dominus utilis (§. 12.), omnem ex re utilitatem ſolus percipere debet (§. 2.), canone in recognitionem dominii directi (§. 14.), adeoque non in compenſationem uſusfructus ſoluto. Quodſi vero canon excederet fructus, ſeu utilitatem perceptam, emphyteuta non modo nullam ex re emphyteuticaria caperet utilitatem, verum inſuper continuo damnum pateretur. Facile adeo apparet, in iſtiusmodi canonem non conſenſurum emphyteutam, aut ſi forſan contingat eum per errorem conſenſiſſe, eum emphyteuſin derelicturum: quod ipſum facere poſſe poſtea oſtendetur. Emphyteuſi non ſatis convenit, ut canon reſpondeat fructibus, quamvis hoc eidem non repugnet; magis convenit, ut ab iis deficiat (*not.* §. 17.), & quo minorem rationem ad eos habet, eo magis emphyteuſi reſpondet,

Digitized by Google

reſpondet, præſertim ſi ea meliorationis cauſa conſtituta, quemadmodum initio obtinebat apud Romanos, quando agri inculti aut ſteriles in emphyteuſin dabantur.

§. 22.

An canon remittendus ob utilitatem ceſſantem.

Emphyteuta canonem annuum ſolvere tenetur, etiamſi eo anno parum aut nihil ex re emphyteuticaria perceperit utilitatem, niſi de remittendo aut minuendo certo caſu canone expreſſe fuerit conventum. Etenim emphyteuta canonem ſolvit in recognitionem dominii, non vero in compenſationem uſus rei emphyteuticæ, ſeu ad communicandum utilitatem rei (§. 14.). Quamobrem cum ratio ſolvendi canonis ſubſiſtat, quamdiu emphyteuſis ſubſiſtit, nec per hoc tollatur, quod caſu quodam contingat, ut parum aut nihil utilitatis ex re in emphyteuſin data percipiatur, veluti ob ſterilitatem, aut incurſionem hoſtium; emphyteuta canonem annuum ſolvere tenetur, etiamſi eo anno parum aut nihil ex re emphiteuticaria perceperit utilitatem (§. 118. *Ontol.*). *Quod erat unum.*

Enimvero cum emphyteuta ultra voluntatem ſuam domino emphyteuſeos non obligetur (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); ſi in contractu emphyteutico, quo emphyteuſis conſtituta & acquiſita (§. 15.), expreſſe fuerit conventum de canone certo caſu remittendo vel minuendo, emphyteuta quoque caſu iſto exiſtente canonem non ſolvere tenetur, aut de eodem detrahere poteſt, quantum fuerat conventum. *Quod erat alterum.*

Conventio iſtiusmodi ſuperflua foret, ſi in modico conſiſtat canon, ita ut utilitate per alios annos percepta aut percipienda abunde compenſetur modicum iſtud, quod ſolvitur absque ulla utilitate. Aſt ſi in multo idem conſiſtat, ut, quod in recognitionem dominii directi datur, cenſeri etiam poſſit ad communicandam utilitatem dari; conventio de canone remittendo vel minuendo, prout caſus tulerit, æquitati minime adverſatur, quæ damnum commune eſſe ſuadet, quando commodum com-

Digitized by Google

commune eſt: quod ut clarius appareat, propoſitionem ſequentem addere lubet.

§. 23.

Quando canon totus vel ex parte remittendus jure interno.

Si canon in multo conſiſtat; jure interno dominus emphyteuſeos eundem remittere debet, quando nullam ex re emphyteutica percepit utilitatem, aut partem remittere, ſi exiguam tantummodo utilitatem capere potuerit. Etenim ſi canon in multo conſiſtat, ut adeo ad mercedem pro uſu rei ſolvendam propemodum accedat; quamvis in recognitionem dominii directi ſtipuletur ac promittatur (§. 15.), in eo tamen definiendo contrahentes reſpexiſſe intelliguntur ad utilitatem, quæ ex re emphyteutica percipitur (§. 17.). Quamobrem etſi expreſſe non fuerit conventum, ut canon ſolvi non debeat, quando nulla ex re emphyteutica percipitur utilitas, aut ut minuatur, ſi parum utilitas percipitur; cum tamen unuſquisque non minus ab altero, quam a ſe damnum avertere debeat (§. 493. 495, *part. 2. Jur. nat.*), dominus emphyteuſeos canonem remittere debet, ſi emphyteuta nullam ex re percipere potuit utilitatem, aut partem remittere, ſi exiguam utilitatem tantummodo capere potuerit & benigna mentis interpretatione hoc, cum contraherent, voluiſſe intelliguntur.

Ceſſat ratio, ſi canon in modico conſiſtit, quemadmodum patet per ea, quæ modo annotavimus (*not.* §. 22.), & unusquisque per ſe facile aſſequitur. In hypotheſi autem propoſitionis præſentis emphyteuſis quodammodo accedit ad locationem, ut, quæ de mercede vel integra, vel pro rata remittenda demonſtrata ſunt (§. 1294. *part. 4. Jur. nat.*), ad emphyteuſin quoque applicari debeant. Etenim canon major mixtum quid eſt ex canone emphyteuticario & mercede, ut detur quidem in recognitionem dominii directi primario, ſed ſimul ad communicandam utilitatem ſecundario. Quodſi enim nonniſi recognitio dominii directi intenderetur, ſufficere poterat canon valde exiguus, veluti unicus nummus (*not.* §. 17.).

Digitized by Google

§. 24.

Quale jus ſit jus exigendi canonem.

Jus exigendi canonem, quod domino emphyteuſeos competit, eſt jus in re. Etenim canon ſolvitur in recognitionem dominii directi (§. 14.), conſequenter domino emphyteuſeos competit vi dominii directi, adeoque vi proprietatis, quam in re emphyteutica habet (§. 3). Quamobrem cum proprietas ſit jus ad dominium pertinens (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), dominium vero ſit jus in re (§. 779. *part. 3. Jur. nat.*); jus exigendi canonem, quod domino emphyteuſeos competit, eſt jus in re.

Non adeo demum naſcitur ex contractu emphyteutico, etſi ex eo emphyteuta obligetur ad præſtandum canonem, quem jure ſuo exigere poterat dominus de re ſua pro arbitrio diſponens (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), & quantitas canonis mutuo conſenſu determinetur (§. 16.). Aliud eſt jus exigendi mercedem in locatione, ubi nihil proprietatis tranſit in conductorem, ſed res tota maneat locatori propria. Tum enim fieri non poteſt, ut ratione mercedis pro uſu præſtandæ ex ipſa re ſatisfiat locatori, conſequenter is nonniſi conductorem ſibi obligatum habere poteſt. Enimvero in emphyteuſi omnis utilitas ad emphyteutam pertinet, adeoque ex ipſa re ſatisfieri poteſt domino emphyteuſeos, ſi canon non fuerit ſolutus. Immo ob hanc rationem civiliter conſtitui potuit, ut, canone non ſoluto per certum tempus, emphyteuſis amittatur; id quod ex ſequentibus uberius eluceſcet.

§. 25.

An canonem non ſolutum ab alio poſſeſſore exigere poſſit dominus emphyteuſeos.

Canonem ab emphyteuta non ſolutum dominus emphyteuſeos exigere poteſt a quocunque poſſeſſore. Etenim jus exigendi canonem, quod domino emphyteuſeos competit, eſt jus in re (§. 24.), adeoque in rem ipſam eidem competit (§. 778. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo canon ab emphyteuta non fuerit ſolutus, rem ipſam pro eodem ſibi obligatam habet, quæ adeo eundem debere intelligitur (§. 170. *part. 1. Phil. pract.*

pract. univ.). Quicunque itaque rem poſſidet, is canonem ex re ſolvere tenetur, conſequenter dominus emphyteuſeos eundem exigere poteſt a quocunque poſſeſſore.

Videbimus mox, emphyteuſin poſſe alienari, adeoque rem emphyteuticam jure poſſideri ab alio, quam ab emphyteuta originario. Quodſi ergo hic canonem non ſolvit, quemadmodum debebat, novus emphyteuta eundem ſolvere debet, nec dominus emphyteuſeos ad ſolvendum compellere tenetur emphyteutam priorem tanquam debitorem.

§. 26.

Quomodo definiatur reſtrictio proprietatis in emphyteuſi.

Quomodo reſtricta eſſe debeat proprietas, mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos in contractu emphyteutico definiendum. Etenim a ſola domini, qui emphyteuſin conſtituit, voluntate pendet, quomodo dominium utile in emphyteutam conferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque proprietatem reſtringere, utpote per eſſentiam emphyteuſeos non definita reſtrictione (§. 12.). Quoniam tamen nemo alterum ſibi obligare poteſt ultra voluntatem ſuam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); neceſſe eſt ut in reſtrictionem conſentiat emphyteuta (§. 658. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum in contractu emphyteutico determinetur lex, qua proprietas reſtringenda (§. 15.); quomodo ea reſtricta eſſe debeat, mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos in contractu emphyteutico definiendum.

Contractu emphyteutico opus eſt, ut jura & obligationes tam emphyteutæ, quam domini emphyteuſeos definiantur, quippe quæ per naturam rerum definita non ſunt, ſed quorum definitio a conſtituentis & primi acquirentis voluntate potiſſimum pendet. Neque enim ſolum agitur de eo, utrum quis emphyteuſin acquirere velit, nec ne; verum etiam de quantitate ac qualitate canonis ſolvendi, & lege ſolutionis ejusdem ac proprietatis reſtringendæ, nec non de modo conceſſionis emphyteuſeos.

Digitized by Google

§. 27.

Unde metiendum ſit jus emphyteutæ ac domini emphyteuſeos quoad proprietatem.

Quoniam mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos in contractu emphyteutico definiendum, quomodo reſtricta eſſe debeat proprietas (§. 26.), ex contractu autem naſcuntur obligationes (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque etiam jura contrahentium (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); *jus emphyteutæ & domini emphyteuſeos quoad proprietatem ex contractu emphyteutico metiendum.*

Loquimur hic de eo, quod naturaliter valet. Jus enim civile, quod formam dare poteſt emphyteuſi, etiam legem reſtrictionis proprietatis præſcribere poteſt, a qua recedere nequeunt contrahentes, niſi hoc fuerit permiſſum, &, quando hoc permittitur, non receſſiſſe intelliguntur, ſiquidem de eo in contractu emphyteutico nihil fuerit expreſſe dictum. Ratio patebit ſuo loco, quando de theoria legum civilium naturali agemus.

§. 28.

Unde conſtet, quale ſit jus emphyteuſeos in re alienanda & immutanda.

Similiter quia mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos in contractu emphyteutico definienda eſt proprietatis reſtrictio (§. 26.), proprietas vero reſtringi poteſt cum quoad jus alienandi, tum quoad jus rem immutandi (§. 6.); *quale jus competat emphyteutæ in re alienanda & immutanda, ex contractu emphyteutico æſtimandum.*

Valent hic eadem, quæ ad propoſitionem præcedentem modo annotavimus (*not.* §. 27.).

§. 29.

De modo, quo emphyteuſis conceditur.

Emphyteuſis concedi poteſt ad certum tempus, aut in perpetuum ſive ſimpliciter, ſive determinative, nominatis perſonis, ad quas transmitti queat. Etenim a ſola domini emphyteuſin conſtituentis voluntate pendet, quomodo dominium utile in emphyteutam conferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); nec plus juris acceptatione ſua ex contractu emphyteutico acquirere

rere valet emphyteuta, quam in eum conferre voluit dominus (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum in ſe non repugnet, ut emphyteuſis conſtituatur vel ad certum tempus, vel in perpetuum, & ſi in perpetuum conſtituatur, ut aut ſimpliciter conſtituatur, aut ſaltem pro certis perſonis, ad quas ea transmitti poſſit; emphyteuſis utique concedi poteſt tam ad certum tempus, quam in perpetuum, ſive ſimpliciter, ſive determinative, nominatis illis perſonis, ad quas transmitti debeat.

Clarius hæc evadent ex jure hæreditario, de quo ſuo loco dicemus: neque enim doceri poteſt, quænam naturaliter de jure hæreditario tenenda ſint, antequam de imperio privato actum fuerit.

§. 30.

De poteſtate alienandi emphyteutæ ademta.

Si alienandi poteſtas emphyteutæ ademta, alienatio ab eo facta nulla eſt: naturaliter tamen jus emphyteuticum non amittitur, niſi expreſſe ita fuerit conventum. Conſenſu vero domini emphyteuſeos etiam in hoc caſu emphyteuta emphyteuſin alienare poteſt. Etenim cum ex contractu emphyteutico non plus acquiſiverit emphyteuta, quam in eum conferre voluit conſtituens (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); ſi alienandi poteſtatem eidem ademit, nec emphyteuſin alienare licet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quodſi ergo hoc non obſtante alienare is audet, alienatio nullo fit jure, adeoque nulla eſt. *Quod erat primum.*

Enimvero etſi alienatio ſubſiſtere non poſſit, ut nullum ſit jus ejus, in quem jus ſuum transferre voluit emphyteuta; ex eo tamen minime ſequitur, quod jus ſuum amittat, ſed tantummodo quod ad eum redire debeat, aut, ſi ipſe habere nolit, ad eos, ad quos transmitti poteſt ex contractu. Naturaliter itaque jus emphyteuticum non amittitur, ſi alienatio fiat, alienandi poteſtate per contractum ademta. *Quod erat ſecundum.*

 Quodſi

Digitized by Google

Quodſi vero expreſſe ita fuerit conventum, ut emphyteuſis amitti debeat, ſi alienetur; pœna contractui adjecta eſt (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum dandum ſit, quod pœnæ nomine promiſſum (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*); ſi emphyteutæ alienandi poteſtas ſub pœna caducitatis ademta & is nihilominus emphyteuſin alienet, ea amittitur. *Quod erat tertium.*

Denique cum quilibet jus ſuum remittere poſſit, quando nil facit contra jus tertii (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*); dominus quoque emphyteuſeos jus ſuum prohibendi aut irritam faciendi alienationem emphyteuſeos remittere poteſt, ſi voluerit. Quamobrem cum hoc faciat, ſi in alienationem conſentit (§. 658. *part. I. Phil. pract. univ.* & §. 95. *part. 3. Jur. nat.*); quin conſenſu domini emphyteuſeos ea alienari poſſit, etiamſi in contractu emphyteutico jus alienandi emphyteutæ fuerit ademtum, dubitandum non eſt. *Quod erat quartum.*

Perinde eſt, ſive dominus emphyteuſeos in alienationem conſentiat nondum factam, an in jam factam: caſu enim priore eam permittit, caſu autem poſteriore ratihabet. Utroque modo jus ſuum remittit, ſeu declarat, emphyteutam ad non alienandum ſibi non eſſe debere obligatum (§. 95. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 31.

De poteſtate alienandi emphyteuſin permiſſa.

Si alienandi poteſtas permiſſa emphyteutæ vel cum, vel ſine conſenſu domini emphyteuſeos; in caſu priori alienatio ſine conſenſu domini facta invalida, in poſteriori novum emphyteutam invitus ſuſcipere tenetur, niſi quid committatur juri ipſius adverſum. Etenim ſi alienandi poteſtas non permiſſa emphyteutæ niſi cum conſenſu domini emphyteuſeos; emphyteutæ non competit jus alienandi ſine ejusdem conſenſu (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter cum alienatio nullo jure fiat, quæ fit absque conſenſu domini directi, absque ejusdem conſenſu facta nulla eſt. *Quod erat primum.*

Aſt

Digitized by Google

Aſt ſi alienandi poteſtas absque conſenſu domini emphyteutæ permiſſa, in hujus arbitrio poſitum eſt, in quemnam jus ſuum transferre velit. Quoniam itaque domino emphyteuſeos nullum competit jus contradicendi (§. 29.), novum emphyteutam is invitus ſuſcipere tenetur. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam vero nemo quicquam facere poteſt, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. I. Jur. nat.*); ſi emphyteuſis in eum transferri nequit, in quem eam transferre vult emphyteuta, niſi dominus emphyteuſeos admittere debeat, quod juri ſuo adverſatur, novum emphyteutam ſuſcipere non tenetur. *Quod erat tertium.*

Civile adeo eſt, non naturale, quod domini conſenſus ſemper ſit requirendus; ſi tamen is intra duos menſes conſentire nolit, etiam ipſo diſſentiente alienare liceat. Videtur equidem conſenſus domini ſemper requirendus, ſi eum cum nonnullis a dominio directo, ſeu parte proprietatis domino competente (§. 3.) derivare velis: quoniam tamen proprietas hæc reſtricta eſt (§. *cit.*), reſtrictio vero in contractu emphyteutico definienda (§. 26.), & ex hoc æſtimandum eſt jus emphyteutæ ac domini emphyteuſeos (§. 27.); naturaliter ſtandum eſt eo, quod conventum fuerit (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*). Et, ſi vel maxime detur, quod tamen dari minime poteſt, ex dominio directo fluere, neceſſitatem conſenſus ad alienationem requirendi; cum tamen quilibet jus ſuum remittere poſſit (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*), illud non obſtat, quo minus conveniri poſſit, absque conſenſu domini licitam eſſe debere emphyteuſeos alienationem.

§. 32.

Emphyteuta ſe obligare tenetur, quod dominum emphyteuſeos pro domino ſuperiori recognoſcere velit. Etenim emphyteuta ſe obligat domino emphyteuſeos ad canonem in recognitionem dominii directi ſolvendum (§. 20, 14.). Quamobrem *De dominio ſuperiori recognoſcendo.*

etiam

Digitized by Google

etiam ſeſe obligare tenetur, quod eum pro domino directo ſeu ſuperiori recognoſcere velit.

Nimirum emphyteuta recognoſcit dominium directum, quatenus agnoſcit, rem emphyteuticam non prorſus ſibi propriam eſſe, adeoque ſibi ſtandum eſſe contractu emphyteutico, nec quicquam faciendum, quod eidem adverſatur (§. 28.), conſequenter in iis, quæ in eodem contractu ſibi reſervavit, vel in ſui commodum pactus eſt dominus emphyteuſeos, ſequendam eſſe hujus voluntatem.

§. 33.

De contractu emphyteutico cum novo emphyteuta renovando.

Contractus emphyteuticus cum novo emphyteuta renovandus. Etenim novus emphyteuta ſe obligare tenetur, quod dominum emphyteuſeos pro domino ſuperiori recognoſcere velit (§. 32.), adeoque huic competit jus ab illo exigendi, ut hoc faciat (§. 23. *part. I. Jur. nat.*). Quoniam itaque hoc jus invito auferri minime poteſt (§. 336. *part. 3. Jur. nat.*); neceſſe eſt, ut etiam novus emphyteuta ſe obliget domino emphyteuſeos, quod eum pro domino ſuperiori recognoſcere velit, conſequenter nil quicquam facere, quod contractui emphyteutico adverſum. Neceſſe igitur eſt, ut contractus emphyteuticus cum ipſo renovetur (§. 393. 788. *part. 3 Jur. nat.*).

Non eſt quod inde inferas, conſenſum domini ſemper requirendum eſſe ad alienationem emphyteuſeos: renovatio enim contractus emphyteutici fieri poteſt, etiamſi absque conſenſu domini emphyteuſis fuerit translata, quippe qui novum emphyteutam ſuſcipere tenetur (§ 31.), conſequenter contractum emphyteuticum etiam invitus renovare debet.

§. 34.

Laudemium quid ſit.

Honorarium, quod pro renovatione contractus emphyteutici domino directo ſolvendum, dicitur *Laudemium*, idiomate patrio Lehnwahr, vel Lehngeld.

Quoniam laudemium vocabulum barbarum eſt; honorarium

um iſtud Latinius dici quidam exiſtimant laudativum, ad imitationem donativi. Enimvero cum plura ſint vocabula barbara in Jure recepta, quæ ex eo extirpare velle ridiculum foret; ideo nulla quoque ratio ſuadet, cur vocabulum laudemium rejicere velimus (§. 147. *Diſc. prælim.*). Immo quamvis laudativum adjective uſurpetur, non tamen ſubſtantive in eo ſignificatu occurrit apud Autores Latinos, quem vi definitionis habere debet, ut adeo non ſine ratione dubitetur, num Latinus loqui putandus ſit, qui vocabula in ſermone Latino recepta in alio ſignificatu adhibet, quam quem in eodem habent. Abſonum vero eſt in verbis eſſe nimis ſcrupuloſum, ubi ſoli veritati litatur. Sunt qui relevium, ſeu relevamentum, aut etiam foriscapium appellare malunt, quod nomina hæc magis convenire videantur honorario noſtro. Aſt quis hanc legem terminis imponet, ut nomina vi derivationis convenire debeant rebus ſuis? Acquieſcendum igitur eſt in terminis receptis, qualescunque tandem fuerint.

§. 35.

Quoniam laudemium honorarium eſt, quod pro renovatione contractus emphyteutici domino directo ſolvendum (§. 34.), honorarium vero donum pecuniarium, quod remunerandi animo datur (§. 731. *part. 4. Jur. nat.*); *laudemium in pecunia numerata conſiſtit*, conſequenter *ſi dominus emphyteuſeos velit, ut novus emphyteuta ſibi ſolvat laudemium, ex proprietate, quam retinet, commodum quoddam percipere vult, quoties emphyteuſis in alium transfertur, ſeu alienatur.* *In quo laudemium conſiſtat & quo laudemium ſine conſtituatur.*

Si laudemium a novo emphyteuta ſolvendum, & canon quotannis ſolvendus non in modico conſiſtat; dominium directum non prorſus ſterile eſt, ſed lucroſum, etiamſi non eadem ſit domini utilis ac directi utilitas.

§. 36.

An laudemium dari debeat & quando ac quantum dari debeat, mutuo conſenſu domini emphyteuſin conſtituentis ac primi acquiren- *Quomodo jus ad laude-*

mium acquiratur & ejus quantitas determinetur.

quirentis in contractu emphyteutico determinandum. Quoniam enim laudemium commodum eſt, quod ex proprietate, quam retinet dominus emphyteuſeos, percipit, quando ea alienatur, ſeu in aliam perſonam transfertur (§. 35.); an dari debeat laudemium & quando ac quantum dari debeat, ad eam legem pertinet, qua proprietas in emphyteuſi reſtringitur (§. 12.). Quamobrem cum mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini emphyteuſeos in contractu emphyteutico, quo emphyteuſis conſtituitur & acquiritur (§. 15.), definiendum ſit, quomodo proprietas reſtricta eſſe debeat (§. 26.); an laudemium dari debeat & quando ac quantum dari debeat, mutuo conſenſu domini emphyteuſin conſtituentis ac primi acquirentis in contractu emphyteutico determinandum.

De eſſentia igitur emphyteuſeos non eſt, ut laudemium a nova emphyteuta ſolvatur, cum unice pendeat a voluntate conſtituentis ac primi acquirentis. Quamobrem locorum quoque conſuetudines variant, ut alibi laudemium ſaltem ſolvatur in translatione in extraneum, alibi vero etiam ſi in liberos vel alios hæredes emphyteuſis tranſmittitur, immo alicubi nullum ſolvatur, niſi ex partium conventione. Similiter quantitas laudemii variat civiliter. Olim erat pars quinquageſima pretii, l. ult. C. de jur. emphyt. hodie regulariter pro ſingulis centenis pretii præſtantur quinque, alicubi vero decem. Naturaliter cum laudemium omne ſit conventionale, *vi prop. præſ.* quantitas quoque arbitraria eſt.

§. 37.

De obligatione novi emphyteuta, ut laudemium ſolvat.

Si laudemium ſolvendum, emphyteuta nonniſi ſub hac conditione emphyteuſin alienare poteſt, ut novus emphyteuta ſolvat. Poteſt tamen cum eo convenire, ut laudemium pro rata inter ſe ac novum emphyteutam dividatur, vel ut ipſe ſolvat: ſed non obſtante hac conventione dominus emphyteuſeos habet ſibi obligatum novum emphyteutam ad laudemium præſtandum. Etenim cum in contractu emphyteutico conveniatur, quod laudemium ſol-

ſolvi debeat & quantum debeat ſolvi (§. 36.); dominus emphyteutam ſibi obligat ad non transferendum emphyteuſin in alium niſi ſub conditione laudemii præſtandi. Quamobrem nonniſi ſub hac conditione alienare poteſt (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat primum.*

Enimvero cum domino emphyteuſeos perinde ſit, ſive laudemium ipſi ſolvatur ab emphyteuta novo, ſive a vetere, ſive ab utroque ſimul, modo ipſi ſolvatur; nil quoque obſtat, quo minus inter utrumque ita conveniri poſſit, ut laudemium vel totum, vel pro parte ſolvatur a transferente. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam tamen vi contractus emphyteutici alienatio fieri nequit niſi ſub hac conditione, ut novus emphyteuta laudemium ſolvat *per demonſtrata*, adeoque ex eodem jus habet dominus emphyteuſeos exigendi ab hoc laudemium (§. 27.), quod invito auferri nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); non obſtante conventione de laudemio vel parte ejus a transferente ſolvenda novum emphyteutam ſibi obligatum habet ad ſolvendum laudemium integrum. *Quod erat tertium.*

Aliud eſt accipere ſolutionem ab alio, aliud eſt non habere ſibi obligatum ad ſolvendum eum, qui debet, ſed alium. Conventio de laudemio vel parte ejus a transferente ſolvenda pertinet tantummodo ad transferentem & novum emphyteutam, qua convenitur ut ille pro hoc ſolvat, non vero ad dominum emphyteuſeos, ut is non novum emphyteutam, ſed transferentem ſibi habeat obligatum vel in ſolidum, vel pro parte: quæ obligatio naſci nequit ſine ipſius conſenſu (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), etſi novus emphyteuta liberetur, ſi vetus ſolvat (§. 716. *part. 5. Jur. nat.*), nec ulla adſit ratio, cur ſolutionem accipere recuſet emphyteuſeos dominus, conſequenter irritam faciat conventionem. Ipſius nimirum non intereſt, quomodocunque de ſolutione laudemii inter ſe conveniant transferens ac novus emphyteuta (§. 622. *part. 3. Jur. nat.*); conventio

Digitized by Google

tamen iſti fieri nequit, niſi ſalvo jure domini, ne debitor invitus ipſi obtrudatur.

§. 38.

Jus exigendi laudemium quale ſit. *Jus exigendi laudemium eſt jus in re.* Quoniam enim dominus emphyteuſeos laudemium ſibi ſolvi vult, ut commodum aliquod percipiat ex proprietate, quam retinet (§. 35.); jus id exigendi a novo emphyteuta ipſi competit vi proprietatis, quam in re habet (§. 3.). Unde porro patet, ut ſupra de canone (§. 24.), jus exigendi laudemium eſſe jus in re.

Jus adeo hoc non naſcitur ex contractu emphyteutico, ſed in eodem tantummodo reſervatur domino emphyteuſin conſtituenti, qui vi proprietatis jus in re ſibi reſervare poteſt, quodcunque viſum fuerit (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*). Unde etiam hinc ſequitur, novum emphyteutam manere obligatum ad ſolvendum laudemium, etiamſi transferens onus ejus ſubeat, vel conventione inter transferentem ac novum emphyteutam idem dividatur. Equidem vulgo jus exigendi laudemium non habetur pro reali ab interpretibus Juris civilis: ſunt tamen inter eos, qui diſſentiunt. Nec contrariatur propoſitioni præſenti, quod quibusdam in locis, teſte *Franzkio* de laud. c. 23. n. 3. venditor laudemium ſolvere cogatur, & teſte *Knichenio* de pact. inveſtit. p. 2. c. 4. n. 190. moribus Fuldenſibus idem inter emtorem ac venditorem dividatur, jure enim poſitivo tam ſcripto, quam non ſcripto jus quoddam adimi poteſt, quod naturaliter competere debebat.

§. 39.

Laudemium quando exigendum. *Laudemium ſtatim exigi poteſt, quando contractus emphyteuticus renovatur.* Datur enim pro renovatione contractus emphyteutici (§. 34.), conſequenter eodem renovato ſtatim debetur. Quamobrem cum debitor ad ſolvendum ſtatim compelli poſſit; die præterlapſo, quo quid debetur (§. 667.

part. 5.

part. 5. Jur. nat.); laudemium ſtatim exigi poteſt, quando contractus emphyteuticus renovatur.

§. 40.

Naturaliter laudemium debetur, domino emphyteuſeos mutato, ſi ita fuerit conventum: non debetur, ſi expreſſe ita conventum non fuerit. Etenim in contractu emphyteutico determinandum, quando ſolvi debeat laudemium (§. 36.) & ex eo jus domini emphyteuſeos metiendum (§. 27.). Quodſi ergo ita conventum fuerit, ut laudemium debeatur, domino emphyteuſeos mutato, caſu exiſtente debetur: ſin vero ita conventum non fuerit, nec debebitur. *An laudemium debeatur mutato domino emphyteuſeos.*

Neque vero abſurdum eſt, ut laudemium debeatur, domino emphyteuſeos mutato. Datur enim pro renovatione contractus emphyteutici, qua opus eſt, ſi dominus emphyteuſeos mutetur.

§. 41.

Si dominus emphyteuſeos mutatur, contractus emphyteuticus renovandus, niſi in eodem expreſſe contineatur, quod non modo dominum præſentem pro domino ſuperiori recognoſcere velit, verum etiam futurum alium quemcunque; ſeu quemcunque ſucceſſorem ejus legitimum. Etenim emphyteuta ſe obligare tenetur, quod dominum emphyteuſeos pro domino ſuperiori recognoſcere velit (§. 32.). Quamobrem ſi dominus emphyteuſeos mutetur, neceſſe eſt ut huic quoque ſeſe ad hoc obliget emphyteuta, conſequenter ut cum eodem contractus emphyteuticus renovetur (§. 393. 788. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat unum;* *An domino emphyteuſeos mutato contractus emphyteuticus renovandus.*

Enimvero ſi in contractu emphyteutico vetere emphyteuta ſeſe jam obligaverit, quod non modo dominum præſentem pro domino ſuperiori recognoſcere velit, verum etiam futurum alium quemcunque, ſeu quemcunque ejus ſucceſſorem legitimum; non opus eſt, ut domino novo ſe denuo

Digitized by Google

nuo obliget, conſequenter nec neceſſe eſt, ut contractus emphyteuticus renovetur. *Quod erat alterum.*

Nimirum ſi emphyteuta promittit, quod etiam ſucceſſorem legitimum quemcunque alium pro domino ſuperiori recognoſcere velit; promiſſio fit ſub conditione, ſi contingat dominium directum in alium transferri. Conditione igitur hac exiſtente, obligatio ſtatim ſeſe actu exerit (§. 482. *part. 3. Jur. nat.*), neque adeo opus eſt, ut tum demum contrahatur. Hoc tamen non obſtante, cum novo domino contractus non inutiliter renovatur, quoniam obligatio, quæ ab eventu ſuſpenſa nunc fit valida & ad perſonam certam reſtringitur, contractu renovato confirmatur. Quodſi ergo non inutile videatur obligationem, quæ jam adeſt, juramento confirmari (§. 902. *part. 3 Jur. nat.*); nec inutile exiſtimari poteſt in caſu præſenti obligationem confirmari expreſſa promiſſione in eam perſonam collata, cui obligatus eſſe debet emphyteuta: ita ſcilicet perinde ac per juramentum arcentur omnes tacitæ exceptiones ac conditiones (§. 908. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 42.

An dominium directum ſine conſenſu emphyteutæ transferri poſſit.

Ad transferendum dominium directum non requiritur conſenſus emphyteutæ. Etenim dominus emphyteuſeos, cui competit dominium directum, jus ſuum habet, non dependenter ab emphyteuta, quemadmodum hic dominium utile (§. 13.), cum proprietas per ſe ad eundem ſpectet (§. 32.). Quamobrem nulla ratio eſt, cur ſine conſenſu emphyteutæ de jure ſuo diſponere minime poſſit (§. 851. *Ontol.*). Ad dominium adeo directum transferendum conſenſus emphyteutæ minime requiritur.

Quodſi dicas, non repugnare, etſi rarius, aut forſan nunquam contingat, ut quis dominium directum in alium transferat, ac utile ſibi reſervet, adeoque dominus emphyteuſeos jus ſuum habeat ab emphyteuta; dubium hoc nullum eſt. Etenim ſi tale quid fieri ponamus, dominium plenum ſub conditione emphyteuſeos conſtituendæ in alterum transfertur, cum alias pro domino ſuperiori agnoſci

gnoſci minime poſſet, atque adeo tum quoque emphyteuta jus ſuum habet a domino emphyteuſeos, hic vero jus ſuum poſſidet independenter ab eodem. Hæc nimirum tantummodo differentia eſt, quod emphyteuta legem præſcribere poſſit, ſub qua emphyteuſin ſibi conſtitui velit, cum alias potior in eo ſit voluntas conſtituentis.

§. 43.

Emphyteuſis eſt jus in re. Eſt enim dominium utile (§. 12.), adeoque continet jus utendi fruendi prorſus irreſtrictum una cum parte quadam proprietatis (§. 1.). Enimvero jus utendi fruendi & proprietas dominii partes ſunt (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), dominium vero eſt jus in re (§. 779. *part. 3. Jur. nat.*). Emphyteuſis itaque jus in re eſt. *Quale jus ſit emphyteuſis.*

Dominium inter emphyteutam & dominum emphyteuſeos dividitur in partes potentiales, ita ut quoad commodum emphyteutæ jus ſit potius, quoad proprietatem vero domini emphyteuſeos, qui ideo etiam dominus ſuperior audit. Habet adeo uterque jus in re; non tamen commune, ſed ſeparatum, quia dominium in partes potentiales actu diviſum, ita ut aliud jus ſit emphyteutæ, aliud domini emphyteuſeos.

§. 44.

Si emphyteuſis conceditur ad certum tempus, tempore elapſo extinguitur. Etenim ſi emphyteuſis conceditur ad certum tempus, veluti ad decem, vel viginti annos, per ſe patet, conſtituentem noluiſſe, ut ultra hoc tempus jus emphyteutæ duret. Quamobrem cum acceptatione ſua plus juris in re emphyteutica acquirere non potuerit emphyteuta, quam in eum conferre voluit conſtituens (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); nec ultra hoc tempus jus emphyteutæ durare valet. Tempore igitur, ad quod emphyteuſis fuit contracta, elapſo, eadem extinguitur. *Quando emphyteuſis temporaria extinguatur.*

Emphyteuta jus ſuum habet ex contractu emphyteutico (§. 11. 15.), adeoque ex eo æſtimanda ejus duratio. Si igitur

na

Digitized by Google

tu emphyteuſin non contraxiſti niſi ad decennium, decennio elapſo tibi amplius competere nequit.

§. 45.

Quando emphyteuſis ad certas perſonas reſtricta extinguatur. *Si emphyteuſis conceditur pro certis perſonis, his omnibus extinctis & ipſa extinguitur.* Etenim ſi emphyteuſis conceditur pro certis perſonis, evidens eſt, conſtituentem non modo voluiſſe, ut ea, cum qua contraxit, perſona emphyteuſin habeat, verum etiam in perſonas alias, quæ nominantur, ſucceſſive transmittatur. Quamobrem primus acquirens non modo ſibi eandem acquirit, dum cum conſtituente contrahit (§. 11. 15.), verum etiam ceteris, quæ nominantur, perſonis, in quas ea ſucceſſive transmittenda, quemadmodum contractum fuit. Quoniam vero ultra perſonas nominatas nemini jus quoddam acquirere potuit primus acquirens (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); ſi emphyteuſis conceditur pro certis perſonis, his omnibus extinctis & ipſa extinguitur.

E. gr. Si emphyteuſis acquiritur pro te & omnibus deſcentibus tuis; emphyteuſis ſucceſſive transmittitur ad deſcendentes, quamdiu tales exiſtunt. Quodſi ultimus deſcendentium moriatur, cum nemo amplius ſit, pro quo emphyteuſin acquiſiverit primus acquirens; ea cum ultimo deſcendente extinguitur. Quodſi emphyteuſis contracta tantummodo pro deſcendentibus maſculis, cum ultimo maſculo ipſa extinguitur: ſi promiſcue pro omnibus deſcendentibus, non extinguitur, quamdiu fœminæ a primo acquirente deſcendentes ſuperſunt.

§. 46.

Quando emphyteuſis ſimpliciter in perpetuum contracta extinguatur. *Si emphyteuſis in perpetuum ſimpliciter contrahitur; pro omnibus perſonis contracta intelligitur, ad quas jus aliquod in re ab acquirente transmitti poteſt, nec extinguitur, quamdiu iſtiusmodi perſona extat.* Etenim ſi emphyteuſis in perpetuum ſimpliciter contrahitur, cum certæ perſonæ non nominentur, pro quibus contracta eſſe debeat, neque ad ſolam perſonam primi acquiren-

quirentis ea reſtringatur; neceſſe omnino eſt, ut pro omnibus perſonis contracta intelligatur, ad quas jus in re, quale eſt emphyteuſis (§. 43.) ab acquirente transmitti poteſt. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque emphyteuſis vi contractus emphyteutici ab acquirente ſucceſſive transmittitur in eas perſonas, in quas jus in re ab ipſo transmitti poteſt (§. 11. 15.); ea extingui nequit, quamdiu perſona iſtiusmodi extat. *Quod erat alterum.*

Jus in re, quod habemus, transmitti ad perſonas alias, nobis mortuis, ſuo oſtendetur loco, quando de jure hereditario acturi ſumus. Quoniam vero de hoc jure nondum agere licuit, principiis, a quibus dependet, nondum demonſtratis; hæredum quoque mentionem facere noluimus, in quos transmittitur jus omne defuncti, quod ex dominio deſcendit, nec mere perſonale eſt. Sufficit itaque hic ſupponi transmiſſionem jurium in re in perſonas alias, nobis mortuis, tanquam poſſibilem, etſi ſuo demum loco conſtare poſſit, hoc recte ſumi. Facile autem patet, ſi tanquam nota ſupponere velis, quæ alio demum loco demonſtrari poſſunt, propoſitionem præſentem hunc habere ſenſum, quod emphyteuſis in perpetuum ſimpliciter contracta tranſeat ad omnes ab inteſtato hæredes, nec extinguatur, quamdiu hæres ab inteſtato exiſtit, qui cognatione primum acquirentem quocunque gradu attingit.

§. 47.

De alienatione emphyteuſeos pro certis perſonis conſtitutæ.

Si emphyteuſis pro certis perſonis conſtituitur & alienandi poteſtas conceditur; naturaliter ita conveniri poteſt, ut ad alienationem requiratur conſenſus eorum, ad quos transmitti debebat, emphyteuta mortuo, vel ut eorum conſenſu non ſit opus. Etenim quale jus competat emphyteutæ in re alienanda, ex contractu emphyteutico æſtimandum (§. 28.). Quamobrem cum a voluntate conſtituentis pendeat, quomodo jus, quod erat

 ſuum,

ſuum, in emphyteutam conferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter num is ſine conſenſu eorum, ad quos mortuo emphyteuta emphyteuſis transmitti debebat, an vero niſi cum horum conſenſu alienandi poteſtatem habere debeat, nec emphyteuta acceptatione ſua plus juris acquirere poſſit, quam in eum conferre vult conſtituens (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); quin naturaliter ita conveniri poſſit, ut ad alienationem requiratur conſenſus eorum, ad quos emphyteuſis transmitti debebat, emphyteuta mortuo, vel ut horum conſenſu ad eandem opus ſit, ſi emphyteuſis pro certis perſonis conſtituatur cum alienandi poteſtate, dubitandum non eſt.

Civile adeo eſt, quod ad alienationem nunquam requiratur conſenſus eorum, pro quibus contracta erat.

§. 48.

Quid in caſu dubio præſumendum.

Si de conſenſu eorum in alienationem, ad quos transmittenda erat emphyteuſis, in contractu emphyteutico nihil expreſſe dictum; naturaliter præſumtio eſt contra conſenſum, præſertim ſi alienandi poteſtas ſine conſenſu domini emphyteuſeos conceſſa. Etenim ſi ad alienationem requirendus eſt conſenſus eorum, ad quos emphyteuſis transmitti poterat, conſtituens jus alienandi magis reſtringere voluit, quam ſi alienatio abſque illorum conſenſu permiſſa, quod per ſe patet. Quodſi ergo de conſenſu eorundem ad alienationem requirendo nihil expreſſe dictum in contractu emphyteutico, nec ita conſtituens poteſtatem alienandi reſtringere voluiſſe videtur, ut conſenſu iſto ad alienationem ſit opus. Quamobrem naturaliter præſumtio eſt contra conſenſum. *Quod erat unum.*

Quodſi alienandi poteſtas ſine conſenſu domini emphyteuſeos conceſſa; conſtituens quam minimum eandem reſtringere voluit, conſequenter multo magis præſumitur, nec ita reſtringere voluiſſe eandem, ut conſenſu eorum, ad quas ab

ab eo tranſmitti poterat, ſit opus. *Quod erat alterum.*

Quomodo reſtricta eſſe debeat proprietas, mutuo conſenſu emphyteutæ ac domini in contractu emphyteutico definiendum (§. 26.). Quod adeo voluntarium eſt, de eo expreſſe conveniendum, conſequenter nec admittendæ ſunt reſtrictiones, de quibus expreſſe nil dictum. Sane ſi tibi ſimpliciter conceditur alienandi poteſtas, libera tibi conceſſa intelligitur, ita ut domini emphyteuſeos ad alienationem conſenſu non ſit opus: ſi enim velit conſtituens, ut ſine ſuo conſenſu alienatio fieri non poſſit, id expreſſe indicandum. Eodem igitur modo ſi alienandi poteſtas tibi conceditur, quæ pro certis perſonis contracta, libera tibi conceſſa intelligitur, ut harum conſenſu ad alienationem non demum ſit opus. Quodſi ponamus fundos ſteriles meliorationis cauſa in emphyteuſin datos, aliæ adhuc præſumtionis rationes dari poterant, de quibus tamen ut dicamus opus non eſt.

§. 49.

De emphyteuſi ad certum tempus conceſſa.

Si emphyteuſis ad certum tempus conceſſa, mortuo emphyteuta tranſmittitur ad eum, qui in bonis defuncti ſuccedit, & moriens teuta eam pro ſuo arbitrio in alium transferre poteſt in eventum mortis, niſi obſtet jus tertii. Etenim ſi emphyteuſis ad certum tempus contracta, antequam id præterlapſum fuerit, jus hoc emphyteutæ auferri invito nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque in bonis ipſius eſt (§. 451. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem qui ſuccedit, emphyteuta mortuo, in bonis ipſius, is etiam ſuccedit in emphyteuſi, ſeu emphyteuſis ad eum tranſmittitur. *Quod erat unum.*

Et quoniam emphyteuſis ad certum tempus conceſſa non conceditur pro certis perſonis, ad quas adeo emphyteuta mortuo transferri debeat; liberum eſt emphyteutæ, in quem eam in eventum mortis transferre velit, quatenus id ſalvo jure tertii fieri poteſt (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Moriens itaque emphyteuſin pro arbitrio ſuo in alium transferre

in eventum mortis poteſt, niſi obſtet jus tertii. *Quod erat alterum.*

Quando de jure hæreditario acturi ſumus, oſtendemus, quatenus libera ſit in eventum mortis diſponendi de bonis ſuis poteſtas. Accidere quoque poteſt, ut moriens ex ære alieno laboret, neque adeo in præjudicium creditorum de emphyteuſi, etſi temporaria, diſponere poſſit. Ne igitur ſciolis cavillandi anſam demus, reſtrictionem addere libuit in altera propoſitionis præſentis parte.

§. 50.

Qua lege emphyteuſis alienetur vel transmittatur.

Emphyteuta emphyteuſin ſub ea lege alienat, ſub qua primum contracta fuit, vel in alium transmittit, ſeu talis alienatur aut transmittitur emphyteuſis, qualem ex contractu emphyteutico acquiſivit primus acquirens. Poteſt tamen in alienatione adjicere legem, quæ priori, qua contracta, non contrariatur, ſeu eadem ſalva adjici poteſt. Jus enim tam emphyteutæ, quam emphyteuſeos domini metiendum eſt ex contractu emphyteutico (§. 27.), quo emphyteuſis conſtituta & acquiſita (§. 15.), ſeu contracta fuit. Quamobrem cum per ſe pateat, non aliud jus ab emphyteuta in alium transferri, aut transmitti poſſe, quam quod habet; emphyteuſis talis alienatur aut transmittitur, qualem primus acquirens ex contractu emphyteutico acquiſivit, ſeu ſub ea lege alienatur, aut transmittitur, ſub qua primum contracta fuit. *Quod erat primum.*

Et quoniam domino emphyteuſeos jus ſuum, quod ex contractu emphyteutico ſibi reſervatum, auferri nequit (§. 536. *part. 3. Jur. nat.*); in alienatione emphyteuſeos adjici nequit lex, quæ legi, ſub qua primum contracta fuit, adverſatur. *Quod erat ſecundum.*

Quia vero emphyteuta de jure ſuo diſponere poteſt pro ſuo arbitrio, quamdiu nil facit, quod eſt contra jus domini emphyteuſeos (§. 11. *part. 3.* & §. 910. *part. I. Jur. nat.*); dum emphyteuſin

teuſin in alium transfert, ſeu alienat (§.662. *part. 2. Jur. nat.*), ei legem novam adjicere poteſt, quæ priori, ſub qua contracta, non contrariatur. *Quod erat tertium.*

E. gr. Si quis emphyteuſin vendit, eam vendere poteſt ſub pacto retrovenditionis, quia retrovenditio non eſt contra jus domini emphyteuſeos.

§. 51.

De tempore, ad quod emphyteuſis temporaria alienatur.

Quoniam emphyteuſis alienari nequit niſi ſub ea lege, ſub qua primum contracta fuit, ſeu talis, qualis ex contractu emphyteutico primum acquiſita (§.50.); *Si emphyteuſis ad certum tempus conceſſa, ultra iſtud tempus in alium transferri, vel transmitti nequit*, conſequenter *tempore iſto elapſo, novus emphyteuta eandem amittit* (§. 44.).

Nimirum emphyteuſis temporaria alienando converti nequit in perpetuam nec ad certum annorum numerum reſtricta ad plures annos ultra extendi poteſt.

§. 52.

Quomodo emphyteuſis perpetua, ſi alienetur, transmitti poſſit.

Ex eadem ratione *ſi emphyteuſis in perpetuum ſimpliciter contracta, vel determinative pro certis perſonis conceſſa; in priori caſu ſimpliciter, in poſteriori determinative pro iſtiusmodi perſonis, quales nominatæ fuerant in prima acquiſitione, alienatur*, conſequenter *in quales perſonas transmitti poterat a primo acquirente, in tales etiam eodem ordine transmitti poteſt ab emphyteuta novo.*

E. gr. Si emphyteuſis contracta pro liberis cujuscunque gradus alienatur; a novo quoque emphyteuta transmitti poteſt in liberos ſuos. Quodſi illa contracta fuerit pro omni hærede ab inteſtato; ab emphyteuta quoque novo in eum transmittitur, qui ab inteſtato hæres ipſi exiſtit. Nimirum emphyteuſis contracta in perpetuum ſimpliciter, transmiſſibilis eſt ad quemlibet ſucceſſorem ab inteſtato. Ea igitur etiam transfertur in alium tanquam transmiſſibilis ad quemlibet ipſius ſucceſſorem.

 Similiter

Digitized by Google

Similiter emphyteuſis contracta pro liberis cujuscunque gradus transmiſſibilis eſt ad liberos cujuscunque gradus. Quamobrem etiam ut transmiſſibilis in liberos cujuscunque gradus transfertur in alium. Facile apparet, ſi rem penitius inſpicere libuerit, quando emphyteuſis conſtituitur in perpetuum, vel pro quolibet ſucceſſore ab inteſtato, vel pro certis perſonis, veluti deſcendentibus maſculis, aut maſculis & fœminis ſimul, non intelligi præciſe ſucceſſores, vel deſcendentes primi acquirentis; ſed potius eos, qui emphyteutæ morienti extituri ſunt ſucceſſores ab inteſtato, vel ab eo deſcendentes In alienatione itaque lex, juxta quam transmitti debet ab emphyteuta moriente emphyteuſis in alium, minime mutatur. Atque hoc modo intelligitur, quod in alienatione emphyteuſeos nihil committatur ab emphyteuta, quod ſit contra jus eorum, qui ipſi ab inteſtato ſuccedunt. Quamdiu enim emphyteuſis non alienatur, nonniſi ſpem conditionatam habent ſuccedendi in eadem, ſi ante mortem ea alienata non fuerit, quæ adeo non ante in jus erigitur, quam emphyteuta mortuo & emphyteuſi non alienata. Quamprimum vero ea alienatur, ſpes incerta, quam habebant, evaneſcit, nec jus ſuſcitare poteſt.

§. 53.

An laudemium ſolvendum ab eo, qui in emphyteuſi ſuccedit.

Si emphyteuta mortuo emphyteuſis transmittitur in alium; novus emphyteuta laudemium ſolvere tenetur. Idem fieri debet, ſi adhuc vivus emphyteuſin in eum transfert, in quem poſt mortem ipſius transmitti debebat. Etenim in utroque caſu novus emphyteuta ſuccedit in locum anterioris, quod per ſe patet. Quamobrem cum contractus emphyteuticus cum novo emphyteuta ſit renovandus (§. 33.), pro renovatione autem contractus emphyteutici ſolvendum ſit laudemium (§. 34.); in utroque etiam caſu propoſitionis præſentis laudemium ſolvendum.

Aliud eſt, ſi expreſſe in contractu emphyteutico laudemium ad eum caſum fuerit reſtrictum, quo in extraneum transfertur emphyteuſis: quod fieri utique poteſt (§. 36.).

Digitized by Google

§. 54.

Si emphyteuſis alienata modo quocunque iterum ad te redeat; quando eam denuo acquiris, laudemium ſolvere teneris. Etenim ſi emphyteuſis quomodocunque alienatur, qui alienat emphyteuta eſſe deſinit, & qui eam acquirit, emphyteuta fit; quodſi vero ad eum, qui alienaverat, iterum redit, is jam rurſus fit emphyteuta (§. 13.). Quamobrem cum novus emphyteuta laudemium ſolvere teneatur, quicunque fuerit (§. 37. 53.); non modo is laudemium ſolvere tenetur, qui a te emphyteuſin acquirit, ſed tu etiam ſolvere teneris, ſi alienata quocunque modo ad te iterum redit. *An laudemium ſolvendum, ſi emphyteuſis alienata redeat ad alienantem.*

E. gr. Ponamus te emphyteuſin vendere Titio cum pacto de retrovendendo. Quodſi eandem a Titio rurſus emis, laudemium ſolvere teneris, quemadmodum ſolverat Titius, cum a te emiſſet. Similiter ponamus te emphyteuſin transferre in filium tuum, in quem te mortuo tranſmitti debebat. Ponamus porro, filio tuo mortuo emphyteuſin ad te redire. Tu ſolvere teneris laudemium, quemadmodum ſolverat filius tuus, cum illam a te acciperet. Nimirum ſi laudemium ſolvendum, emphyteuſin vendere nequis Titio niſi ſub hac conditione, ut laudemium ſolvat (§. 37.), nec pactum de retrovendendo quicquam detrahere poteſt juri domini emphyteuſeos, ſed ejus reſpectu pro non adjecto habetur (§. 50.). Quodſi ergo emphyteuſin iterum a Titio emis, quoad dominum emphyteuſeos perinde eſt, ſive is ad vendendum tibi fuerit obligatus, ſive ultro faciat, & utrum tibi, an alii vendat. Quoniam itaque ipſe tanquam emphyteuta emphyteuſin alienare nequit, niſi ſub conditione, ut novus emphyteuta, ſeu qui emphyteuſin ab eo acquirit, laudemium ſolvat (§. 37.); tu utique laudemium ſolvere teneris. Similiter quando in filium tuum emphyteuſin transfers, in quem te mortuo tranſmitti poterat, ſi eam ad finem usque vitæ retinuiſſes (*not.* §. 52.); in eum transferre nequis, niſi ſub hac conditione, ut laudemium ſolvat (§. 53. 37.). Quodſi vero eodem mortuo emphyteuſis in te tranſmittitur, tu

tu ad laudemium ſolvendum obligatus es (§. 53.). Neque transferri poteſt ſub hac conditione, ut ſi ad te redire contingat emphyteuſin laudemium, non denuo ſit ſolvendum, cum tale pactum alienationi adjici repugnet (§. 50.). Equidem non ignoro, diſſentire inter ſe quoad propoſitionem præſentem interpretes Juris civilis; ſed cum lege poſitiva nil ſit definitum, ſtandum eſt eo, quod naturali ratione conſtitutum, adeoque verior eſt eorum ſententia, qui nobiscum ſentiunt.

§. 55.

Quid fiat emphyteuſi finita.

Si emphyteuſis finitur, ſeu nemo amplius eſt, cui ea competere poſſit, dominus emphyteuſeos ſit rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure dominus. Etenim quando emphyteuſis conſtituitur, ea vel conſtituitur ad certum tempus, vel in perpetuum, ſive ſimpliciter, adeoque pro omni ſucceſſore, vel determinative pro certis, quæ nominantur, perſonis (§. 29.), & tempore elapſo, vel nullo ſucceſſore exiſtente emphyteuſis extinguitur (§. 44. & ſeqq.). Quamobrem conſtitui nequit niſi ea lege, ut, quando emphyteuſis finitur, dominium utile, quod in emphyteuſis conſtitutione ſeparatur a directo (§. 12. 3.), non amplius ſeparatum eſſe debeat. Quoniam itaque dominium utile continet jus utendi fruendi cum parte quadam proprietatis (§. 1.), directum vero partem proprietatis reliquam (§.3.), plenum autem dominium jus utendi fruendi ac omnem proprietatem continet (§ 136. *part.2.Jur.nat.*); quando emphyteuſis finitur, qui erat dominus directus, adeoque partem tantummodo proprietatis habebat (§. 4.), dominium plenum ipſo jure habet, conſequenter pleno jure rei, quæ emphyteutica fuerat, ſit dominus.

Proprie dici nequit, jus emphyteutæ conjungi cum jure domini emphyteuſeos, quoniam illud extinctum eſt, ac ideo quia extinguitur, dominium, quod erat diviſum, plenum iterum eſt, quodque diviſum in duobus ſubjectis exiſtebat, jam indiviſum in uno ſubjecto ſubſiſtit. Acquiritur vero plenum dominium

um

Digitized by Google

um ab eo, qui directum habet, ex lege conſtitutionis. Quodſi emphyteuſis non extingueretur, ſed ſubſiſteret, nullo ſucceſſore exiſtente, nec ea eſſet lex conſtitutionis, ut, qui dominium directum habet, jam pleno jure ſit dominus; emphyteuſis evaderet res nullius, quemadmodum ſuo loco conſtabit, quando de ſucceſſione ab inteſtato acturi ſumus: quod tamen dici haudquaquam poteſt.

§. 56.

Quoniam emphyteuſi finita *dominus emphyteuſeos* ſit rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure dominus (§. 55.); idem *jus conditionatum ad rem emphyteuticam habet pleno jure poſſidendam, aut ſi mavis ſpem rem emphyteuticam pleno jure poſſidendi, quæ emphyteuſi finita in jus erigitur.* *Quale jus ad rem emphyteuticam habeat dominus emphyteuſeos.*

Non repugnat, ut dominus emphyteuſeos habeat & jus in re, & ſimul jus ad rem: jus enim in re habet, quatenus ipſi competit proprietas, etſi reſtricta, in re emphyteutica, jus vero ad rem, quatenus eam pleno jure poſſidere debet, emphyteuſi finita, ſeu plenum dominium rei, quæ emphyteutica fuerat, ipſo jure acquirere, quod dominium directum, quod jam habet, abſorbet. Jus autem hoc nonniſi conditionatum eſt, cum ſuſpendatur a caſu, quo nemo exiſtit, cui emphyteuſis competere poſſit.

§. 57.

Si emphyteuſis finitur, ſeu nemo amplius eſt, cui ea competere poſſit; conſolidatio ſit. Etenim ſi emphyteuſis finitur, ut nemo amplius ſit, cui ea competere poſſit, dominus emphyteuſeos ſit rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure dominus (§. 55.), ſeu dominium plenum acquirit ex lege conſtitutionis (*not.* §. *cit.*). Quoniam itaque dominium plenum continet proprietatem omnem cum jure utendi fruendi (§. 136. *part.* 2. *Jur. nat.*), eam quoque partem proprietatis, quam dominus emphyteuſeos ante habebat, & in qua dominium *An emphyteuſi finita conſolidatio fiat.*

Digitized by Google

directum conſiſtebat (§. 12. 13. 3.), idem continet: Quamobrem cum conſolidatio fiat, ſi jus acquiris, quo id, quod jam ex alia cauſa habes, continetur (§. 1136. *part. 5. Jur. nat.*); quando emphyteuſis finitur, ut nemo amplius ſit, cui ea competere poſſit, conſolidatio fit.

Equidem vulgo dicitur, conſolidatione finiri emphyteuſin, quando moritur emphyteuta ſine ſucceſſore, ut adeo conſolidatio allegetur tanquam ratio emphyteuſeos finitæ, non vero extinctio emphyteuſeos tanquam ratio conſolidationis. Qui vero ita ſentiunt, emphyteuta ſine ſucceſſore mortuo emphyteuſin ad dominum emphyteuſeos reverti & ita dominium utile cum directo in uno ſubjecto conjungi putant, ut adeo emphyteuſis, quæ duo ſubjecta requirit, in quibus dominium directum & utile ſeparatim exiſtunt, ſubſiſtere amplius nequeat, conſequenter neceſſario finiri debeat. Nobis vero convenientius viſum, rem paulo aliter concipi. Nimirum emphyteuſis conſtituitur & acquiritur contractu, quo contrahentes conveniunt in ſeparationem dominii directi ac utilis (§. 15.), vel ad certum tempus, vel in perpetuum ſive ſimpliciter, pro quolibet ſcilicet ſucceſſore, vel determinative, pro certis perſonis (§. 29.). Quando itaque nemo exiſtit, cui ex contractu emphyteutico emphyteuſis debetur, ea utique extinguitur, aut, ſi mavis, vi ipſius contractus finitur. Quamobrem contractui emphyteutico non tam tacite ineſt ea lex, quod illo caſu emphyteuſis ad dominum directum reverti, quam quod hic pleno jure dominus eſſe debeat. Neque enim dominus emphyteuſeos ſuccedit in jus emphyteutæ, ut cum dominio directo conjungatur; ſed emphyteuſi extincta dominium plenum acquirit, quod directum, ut ante diximus (*not.* §. 56.), abſorbet. Quod ſi vero rem ita concipias, quod jura iſta, quæ dominium directum ac utile conſtituebant, ſimul ſumta conſtituant dominium plenum, adeoque ſi in uno ſubjecto coaleſcant, dominium, quod erat deminutum in uno ſubjecto, jam redintegretur; dici quidem poteſt, emphyteuſeos conſtitutioni tacite ineſſe debere hanc legem, ut emphyteuſi extincta, dominium utile revertatur ad

dominum

dominum directum, conſequenter hoc modo fieri conſolidationem (§. 1509. *part. 5. Jur. nat.*), non tamen ſatis apte dicitur, conſolidatione finiri ſeu extingui emphyteuſin: neque enim emphyteuſis revertitur ad dominum directum & quia cum dominio directo conjungitur, extinguitur, ſed potius jus, quod in emphyteuſeos conſtitutione ac dominio pleno fuerat ſeparatum, ad jus, quod conſtituenti aut ab eo alii reſervatum fuerat, revertitur, quia emphyteuſis extinguitur. Atque hoc modo conjunctione jurium ſeparatorum fit conſolidatio, quæ efficit dominium plenum, quod ex lege conſtitutionis acquirere debet, qui erat dominus directus. Non inanes fingimus ſubtilitates, cum fine iis non ſatis intelligantur, quæ dicuntur, nec quæ dicuntur, ſatis inter ſe cohæreant, ſi ad diſtinctas notiones revocentur. Atque hinc patet, quo ſenſu admitti poſſit, conſolidationem fieri conjunctione jurium (§. 1509. *part. 5. Jur. nat.*), quo ſenſu autem iſta conjunctio magis ſpectanda ſit tanquam conſequens conſolidationis (*not.* §. 1136. *part.* 5. *Jur. nat.*). Eo utique animo contrahitur emphyteuſis, ut, ſi nemo ſit, cui vi contractus emphyteutici competere queat, jura, quæ dominium directum & utile ſeparatim conſtituebant, iterum dominium plenum efficere debeant, ſed vel ideo hac ipſa lege, ut dominium plenum tum ſit ejus, qui habuerat directum. Eadem voluntate, qua jura a ſe invicem ſeparata fuerunt, itidem conjunguntur, cum utrumque pendeat a contractu emphyteutico, adeoque a voluntate emphyteuſin contrahentium proficiſcatur.

§. 58.

An dominus emphyteuſeos habeat jus protimiſeos, ſi emphyteuſis alienatur.

Si emphyteuſis alienatur, jus protimiſeos naturaliter non competit domino emphyteuſeos, niſi expreſſe ita fuerit conventum. Quale enim ſit jus emphyteutæ, ex contractu emphyteutico dijudicandum (§. 28.). Quodſi ergo expreſſe non fuerit conventum, ut domino emphyteuſeos jus protimiſeos competere debeat, ſi emphyteuſis alienatur, nec hoc jus eidem competere poteſt. Quamobrem patet, naturaliter domino

non competere jus protimiſeos, ſi emphyteuſis alienatur, niſi expreſſe ita fuerit conventum.

Quando ita convenitur, ut dominus emphyteuſeos habeat jus protimiſeos, poteſtas alienandi magis reſtringitur, quam ſi libere alienare poſſit, cuicunque voluerit. Quomodo igitur reſtricta eſſe debeat poteſtas alienandi emphyteutæ conceſſa, ex contractu emphyteutico utique æſtimandum, neque magis reſtringi poteſt, quam in eodem fuerat reſtricta. Civile adeo eſt, quando abſque ſpeciali conventione jus protimiſeos tribuitur domino emphyteuſeos, quando in extraneum alienatur, ſive ſimpliciter, ſive tantummodo quando venditur.

§. 59.

De remiſſione emphyteuſeos. *Emphyteuta in gratiam domini emphyteuſeos emphyteuſin remittere poteſt, & quando hoc facit, dominus emphyteuſeos fit jure pleno dominus rei emphyteuticæ: remiſſio tamen hæc fieri nequit, domino emphyteuſeos invito.* Quilibet enim jus ſuum remittere poteſt, quando nil fit contra jus tertii (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam ergo emphyteuta in gratiam domini emphyteuſeos, adeoque voluntate ipſius, emphyteuſin remittens, nihil facit, quod eſt contra jus ejusdem, ex iis autem, quæ de emphyteuſi demonſtrata ſunt, abunde patet, nec quicquam fieri, quod ſit contra jus tertii cujusdam; quin emphyteuta in gratiam domini emphyteuſeos emphyteuſin remittere poſſit, dubitandum non eſt. *Quod erat primum.*

Enimvero quando emphyteuta emphyteuſin remittit, eadem extinguitur (§. 97. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum dominus emphyteuſeos, rei emphyteuticæ pleno jure dominus fiat, quando ea extinguitur (§. 55.); quando emphyteuta in gratiam domini emphyteuſeos emphyteuſin remittit, hic rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure fit dominus. *Quod erat ſecundum.*

Denique

Digitized by Google

Denique cum emphyteuta emphyteuſin acquiſiverit ex contractu (§. 15.), quem ſervare obligatur (§. 789. 794. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter a quo recedere nequit, domino emphyteuſeos invito; nec eodem invito emphyteuſin remittere poteſt. *Quod erat tertium.*

Vulgo emphyteuta jus ſuum cedere dicitur domino emphyteuſeos, vel etiam eidem renunciare: aſt prius non ſatis convenit notioni ceſſionis (§ 81. *part. 3. Jur. nat.*), poſterius rite explicandum, nimirum ut intelligatur jus a dominio pleno ſeparatum ad conſtituendum dominium utile, non vero in ſpecie emphyteuticum (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*). Ut igitur rectius omnia inter ſe conſentiant, dicere maluimus, quod emphyteuta jus ſuum remittat, hoc eſt, quod declaret, nolle ſeſe, ut dominus emphyteuſeos patiatur, ſe omnem utilitatem ex re emphyteutica percipere, ſeu eadem uti frui, & de eadem diſponere, quemadmodum vi contractus emphyteutici diſponere poterat.

§. 60.

Quando emphyteuta in gratiam emphyteuſeos domini emphyteuſin remittit, conſolidatio fit. Quando enim emphyteuta emphyteuſin in gratiam domini ejus remittit, hic rei, quæ emphyteutica fuerat, fit pleno jure dominus (§. 59.). Unde porro eodem modo, quo ante (§. 57.), patet, conſolidationem fieri. *An remiſſione emphyteuſeos conſolidatio fiat.*

Relegenda hic ſunt, quæ paulo ante (*not.* §. 57.) annotavimus. Notandum vero remiſſionem fieri poſſe vel gratis, vel pro certo pretio. Quando enim dicitur emphyteuta jus ſuum donare domino, id intelligendum eſt de remiſſione gratuita; quando vero dicitur vendere, de remiſſione pro certo pretio facta. Unde jus protimiſeos, quod domino emphyteuſeos competit, aliter explicari non poteſt, quam quod emphyteuta remittere velit emphyteuſin, ſi ſolvat pretium, quod alius emtor offert, aut ſi det pretium donatario, quod ſolveret emtor,

Digitized by Google

ſiquidem vendi deberet, aut quod vulgo dicitur, pretium æquum. Ceterum etſi nobis accurate ſit loquendum, qui terminis ſingulis determinatum tribuimus ſignificatum, cum methodus noſtra non ferat inconſtantiam loquendi; in verbis tamen non ſumus ſcrupuloſi, ut propterea alios erroris redarguere, vel cum iis ſerram contentionis reciprocare velimus. Patet vero etiam non in hoc caſu emphyteuſin finiri, quia conſolidatio fit; ſed potius ex adverſo conſolidationem fieri, quia emphyteuſis extinguitur. Interpretes Juris Romani in eo non conſentiunt, num emphyteuſis cedi, aut, ut nos loqui amamus, remitti debeat domino emphyteuſeos jure protimiſeos, quando extraneo donatur; aſt naturaliter utrumque conveniri poſſe patet, prouti viſum fuerit contrahentibus (§. 28.).

§. 61.

De dominio directo ad utile accedente.

Si emphyteuta dominium directum acquirit; pleno jure rei, quæ emphyteutica fuerat, ſit dominus & emphyteuſis extinguitur. Quodſi enim emphyteuta dominium directum acquirit, eam partem proprietatis acquirit, quæ cum in conſtitutione emphyteuſeos dominium utile accepiſſet (§. 12.), eidem fuerat ademta (§. 3.). Quoniam itaque dominium utile accedente directo efficitur plenum, quale erat ante emphyteuſeos conſtitutionem; emphyteuta pleno jure rei, quæ emphyteutica fuerat, fit dominus. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque dominium non amplius diviſum eſt, nec diviſum in duobus ſubjectis ſubſiſtit, ut alius ſit dominus directus, alius utilis, quemadmodum emphyteuſis requirit (§. 12.); nec ea amplius ſubſiſtere poteſt, adeoque per ſe extinguitur. *Quod erat alterum.*

Dominium directum cum dominio emphyteuſeos confundendum non eſt: etenim dominium emphyteuſeos eſt dominium directum qualificatum per contractum emphyteuticum (§. 27.), & ipſam naturam emphyteuſeos (§. 12.). Nimirum vi naturæ emphyteuſeos ad proprietatis partem, in qua conſiſtit

Digitized by Google

ſtit dominium directum (§. 3.), accedit jus exigendi canonem, & per contractum emphyteuticum jus exigendi præciſe tantum canonem atque laudemium, una cum jure ſub certa conditione emphyteutam privandi emphyteuſi, ſi ita viſum fuerit, aliisque juribus conventionalibus, quæ pro arbitrio contrahentium variare poſſunt. Abunde igitur patet dominium emphyteuſeos, quod domino ejusdem competit, plurimum differre a dominio directo, ac multo latius patere. Omnia autem iſta jura, quæ ad dominium directum accedunt, ut in emphyteuſeos conſtitutione certam acquirat formam, quam per ſe non habet, reſpectiva ſunt, nec ſine emphyteuſi, ad quam referuntur, concipi poſſunt. Jus adeo domini emphyteuſeos, quod in dominio directo qualificato conſiſtit, in emphyteutam transferri nequit; ſed cum in eum transfertur aut transmittitur dominium directum; quale per ſe eſt, hoc eſt, quatenus conſiſtit in ea proprietatis parte, quæ dominio utili adhuc deeſt, ne ſit plenum, omnia iſta jura, quæ ad dominium directum acceſſerunt, ut dominium emphyteuſeos prodiret, exſpirant, cum non habeant ſubjectum, in quo ſubſiſtere poſſunt. Extinguuntur autem vel voluntate domini, qui, dum dominium directum in emphyteutam transfert, ea remittere tenetur (§. 97. *part.* 3. *Jur. nat*), vel voluntate legis, quæ ſucceſſionem in dominio directo emphyteutæ defert, quemadmodum ſuo loco conſtabit. Alia igitur eſt ratio dominii directi ad utile, quam utilis ad directum accedentis, quando emphyteuta moritur nullo ſucceſſore relicto; prouti abunde patet ex iis, quæ ſupra annotavimus (*not.* §. 57.). Dum vero omne jus, quod dominus emphyteuſeos qua talis habet, extinguitur; omnis quoque extinguitur obligatio emphyteutæ (§ 97. *part.* 3. *Jur. nat.*), ex qua illud ortum ſuum habet (§. 23. *part.* 1. *Jur nat.*). Quando vero dominium utile liberatur ab iſtis obligationibus, jus emphyteuticum eſſe definit, ac contractus emphyteuticus finitur (§. 15.). Quodſi ea perpendas, quæ paſſim annotamus; haud difficulter apparet, ſi ſingula minutim perſequi vellemus, multo majore prolixitate opus fore, non invita methodo noſtra, quam uſi ſumus; ut adeo non habeant, quod de eadem conquerantur, qui regiam

regiam ad ſcientiam viam deſiderant, qualem non dari recte jam olim dixit *Euclides.*

§. 62.

De domino emphyteuſeos ſine ſucceſſore mortuo.

Si dominus emphyteuſeos moritur ſine ſucceſſore, dominium directum non accedit ad emphyteutam, niſi expreſſe ita fuerit conventum; ſed dominium emphyteuſeos res nullius evadit. Etenim emphyteutæ jus metiendum eſt ex contractu emphyteutico (§. 27.). Quando emphyteuſis conſtituitur, dominium ſaltem utile ſub conditione certi canonis in recognitionem dominii directi præſtandi cum proprietate certa lege reſtricta, quæ ſcilicet contrahentibus placuerit, in emphyteutam confertur (§. 15.). Quodſi ergo in contractu emphyteutico non fuerit dictum, quod dominium directum ad utile accedere debeat, ſi dominus emphyteuſeos moriatur ſine ſucceſſore; nec hoc jus ſibi arrogare poteſt emphyteuta. *Quod erat primum.*

Aſt ſi expreſſe ita fuerit conventum, ut dominium directum ad utile accedere debeat, domino emphyteuſeos ſine ſucceſſore mortuo; cum jus ex contractu acquiſitum emphyteutæ auferri minime poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); mortuo domino emphyteuſeos ſine ſucceſſore, dominium directum ſtatim accedit ad emphyteutam. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam vero in caſu primo dominium directum ad emphyteutam non accedit, *per demonſtrata*, adeoque ab utili ſeparatum manet, nemo tamen exiſtit, in quem transmittatur, *per hypoth.* cum ſubſiſtente emphyteuſi dominium emphyteuſeos quoque ſubſiſtat, hoc evadit res nullius (§. 6. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat tertium.*

§. 63.

Quinam tum domini-

Quoniam domino emphyteuſeos ſine ſucceſſore mortuo dominium emphyteuſeos fit res nullius (§. 62.), res nullius vero

um emphyteuſeos acquirat.

vero acquiritur occupando (§. 174. *part.* 2. *Jur. nat.*); *domino emphyteuſeos ſine ſucceſſore mortuo, dominium emphyteuſeos occupando acquiritur ab eo, qui occupandi jus habet*, conſequenter cum jus occupandi naturaliter promiſcue competat omnibus (§. 179. *part.* 2. *Jur. nat.*), *domino emphyteuſeos, ſine ſucceſſore mortuo, dominium emphyteuſeos occupare poteſt, qui voluerit, & qui occupat, ſtatim ſit dominus emphyteuſeos*; *Quodſi* vero *emphyteuta idem occupet*, cum non poſſit habere animum niſi acquirendi dominium directum, ſine quo cetera jura ad dominium emphyteuſeos ſpectantia ſubſiſtere nequeunt (*not.* §. 61.), *dominium directum acquirit*, ceteris nimirum juribus, quæ ad dominium emphyteuſeos ſpectant, evaneſcentibus, *atque emphyteuſis extinguitur* (§. 61.).

Hæc quidem ita ſeſe habent naturaliter: civiliter vero vel diſponi poteſt, ut dominium directum accedat ad utile, ſicque emphyteuſis extinguatur, vel dominium emphyteuſeos accedat fiſco, aut alii, cui jus lege tributum, prouti ſuo loco clarius eluceſcet.

§. 64.

Circa alienationem obſervanda.

Si emphyteuta emphyteuſin alienat, id domino denunciandum eſt, & quidem ante alienationem perfectam, ſi abſque conſenſu ejusdem fieri nequit, vel eidem jus protimiſeos competit, aut etiam ea jam perfecta, ſi conſenſu domini ad alienandum non ſit opus, nec domino jus protimiſeos competit. Etenim ſi emphyteuſis alienatur, dominus novum nanciſcitur emphyteutam, cum quo contractus emphyteuticus renovandus (§. 33.), & qui canonem emphyteuticum eidem ſolvere poſthac tenetur (§. 20.). Neceſſe igitur eſt, ut dominus emphyteuſeos norit, quemnam emphyteutam ſit habiturus, conſequenter ſi emphyteuta emphyteuſin alienat, id domino denunciandum. *Quod erat primum.*

Quodſi emphyteuta emphyteuſin alienare nequit ſine conſenſu domini, per ſe patet, quod ipſo inſcio alienari non poſſit. Atque adeo cum alienatio ſine conſenſu domini foret invalida (§. 31.); neceſſe omnino eſt, ut emphyteuta domino denunciet ſe alienare velle & conſenſum ejus ad alienationem requirat, conſequenter denunciatio fieri debet, antequam eadem fuerit perfecta. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi jus protimiſeos domino emphyteuſeos competit, ſi is idem pretium emphyteutæ dare velit, quod alius emtor offert, alienatio in extraneum fieri nequit (§. 1108. *part. 4. Jur. nat.*). Idem intelligitur, ſi pretium æquum dare velit, quando emphyteuta emphyteuſin extraneo donare vult. Patet adeo denuo denunciationem fieri debere, antequam alienatio perficiatur. *Quod erat tertium.*

Enimvero ſi conſenſu domini ad alienationem non ſit opus, nec jus protimiſeos eidem competat; cum denunciatione tantummodo opus ſit, ut norit dominus, quem habiturus ſit emphyteutam novum, *per demonſtrata n.* 1. ea utique fieri poteſt alienatione jam perfecta. *Quod erat quartum.*

Poteſt tamen etiam ita conveniri, ut in omni caſu denunciatio fieri debeat ante alienationem perfectam honoris cauſa, ita ut eam irritam facere poſſit dominus, ſi illa fuerit amiſſa (§. 28.).

§. 65.

De denunciatione fraudulenta. *Non licet in denunciatione pretium minus nominare, quam dedit emtor, ut laudemium minus ſolvatur; nec majus, quam emtor offert, ut dominus nolit uti jure protimiſeos.* Etenim utrumque fit animo fraudandi dominum emphyteuſeos (§. 147. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo alterum fraudare debeat (§. 148. *part. 5. Jur. nat.*); nec in denunciatione nomi-

nominare licet pretium minus, quam dedit emtor, ut laudemium minus ſolvatur (*not.* §. 36.), neque etiam majus, quam emtor offert, ut dominus nolit uti jure protimiſeos.

§. 66.

Effectus denunciationis fraudulentæ. *Ob denunciationem fraudulentam, qua vel ad diminuendum laudemium pretium minus, vel ad impediendum exercitium juris protimiſeos pretium majus nominatur, quam offert emtor, emphyteuſis naturaliter non amittitur, niſi expreſſe ita fuerit conventum: alias in caſu priori tantummodo laudemium ſupplendum, in poſteriori dominus alienationem reſcindere poteſt, ſi verum pretium offerre velit.* Etenim ſi pretium minus fuerit nominatum in denunciatione, ut laudemium minus ſolutum fuerit, quam ſolvendum fuerat; emphyteuta damnum dat dolo ſuo domino (§. 488. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum damnum dolo datum ſit reſarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); emphyteuta non obligatur niſi ad damnum datum reſarciendum, conſequenter naturaliter emphyteuſin ob denunciationem fraudulentam ad diminuendum laudemium factam non amittit. *Quod erat primum.*

Quoniam vero damnum reſarcitur, ſi defectus laudemii ſuppletur (§. 572. *part. 2. Jur. nat.*); emphyteuta quoque ex denunciatione fraudulenta ad diminuendum laudemium facta non tenetur, niſi ad laudemium ſupplendum. *Quod erat ſecundum.*

Quando in denunciatione fraudulenta pretium majus nominatur, quam offert emtor, ad impediendum exercitium juris protimiſeos; denunciatio fit contra jus domini emphyteuſeos (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Sed ex eo, quod emphyteuta quid facit, quod eſt contra jus domini, veluti quod impedire conetur, ne jure protimiſeos utatur, minime ſequitur, quod emphyteuſin amittere debeat, cum hoc ratio

 ſuffici-

ſufficiens amiſſionis non ſit (§. 56. *Ontol*). Naturaliter itaque emphyteuſin non amittit emphyteuta ob denunciationem fraudulentam, quæ tendit ad impediendum exercitium juris protimiſeos. *Quod erat tertium.*

Quoniam vero dominus errore inducitur, ut nolit jure protimiſeos uti; nonniſi ſub hac conditione declaraſſe intelligitur, ſe eodem uti nolle, ſi tantum pretium offeratur ab emtore. Quamobrem cum conditionate tantummodo renunciet juri protimiſeos (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*), idem vero invito auferri minime poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); hac denunciatione non obſtante idem adhuc ſalvum manet. Quodſi ergo fraude detecta eodem adhuc uti velit, uti poteſt, adeoque alienationem reſcindere, ſi verum pretium dare velit (§. 1108. *part. 4. Jur. nat.*). *Quod erat quartum.*

Quodſi denique expreſſe ita conveniatur, ut emphyteuſis amiſſa eſſe debeat ob denunciationem fraudulentam, eodem modo patet eam amitti, quo ſupra (§. 20.) oſtendimus in ſimili caſu amitti emphyteuſin ob canonem non ſolutum. *Quod erat quintum.*

Non inutiliter ita convenitur, ut emphyteuſis ob fraudulentam denunciationem amittatur: quoniam hoc modo impeditur, ne facile fraus committatur. Neque enim pœna conventionali in genere, ac caducitatis hic in ſpecie aliud intenditur, quam ut magis ſecuri ſimus, ne alter deſit obligationi ſuæ.

§. 67.

An jus protimiſeos alii cedere poſſit.

Dominus emphyteuſeos jus protimiſeos alii cedere nequit. Etenim jus domini emphyteuſeos metiendum eſt ex contractu emphyteutico (§. 27.). Quodſi ergo in eodem expreſſe fuerit conventum, quod domino emphyteuſeos jus protimiſeos competere debeat; cum hoc pacto poteſtas alienandi reſtringatur, jus protimiſeos domino emphyteuſeos qua domino reſervatum ad perſonam ejus ita reſtrictum intelligitur, ut

ut in alium transferri minime poſſit. Quamobrem cum ceſſione in alium transferatur (§. 81. *part. 3. Jur. nat.*); dominus emphyteuſeos jus protimiſeos alii cedere nequit.

Aliud omnino eſt in hoc conſentire, ut, ſi dominus emphyteuſeos idem offerat pretium, quod alius emtor extraneus, vel ſi donatario pretium æquum ſolvere velit, emphyteuſis in extraneum transferri non poſſit; aliud vero, ut, ſi dominus emphyteuſeos alium emtorem nominet, qui idem pretium ſolvere, aut donatario pro re pretium ſolvere velit, is ſit præferendus. Quodſi dominus jus protimiſeos alii cedere poſſit, cum ceſſionarius acquirat jus cedentis (§ 84. *part. 3. Jur. nat.*), perinde omnino foret, ac ſi præferendus eſſet emtor, quem dominus habet, emtori, qui eſt emphyteutæ. Quamobrem dici nequit, dum domino emphyteuſeos in contractu emphyteutico reſervatum fuit jus protimiſeos, id actum eſſe, ut etiam idem jus competere debeat ei, cui dominus idem cedere voluerit. Equidem non nego, naturaliter nil obſtare, quo minus ita conveniri poſſit; ſed tacite hoc conventum fuiſſe, dum jus protimiſeos domino emphyteuſeos reſervatum, pernego.

§. 68.

De alienatione emphyteuſeos ſalvo conſenſu domini facta.

Si ad alienationem emphyteuſeos conſenſus domini requirendus; ſub clauſula: ſalvo conſenſu domini *alienari poteſt.* Etenim ſi alienatur ſub clauſula: *ſalvo conſenſu domini*; alienatio non fit niſi ſub conditione ratihabitionis, ut ſcilicet ſubſiſtat, ſi dominus eam ratihabuerit, ſeu in jam factam conſentiat, ſi vero noluerit conſentire, aut jure protimiſeos ipſi competente uti, alienatio non valeat. Quoniam itaque alienatione ſub hac clauſula facta domino jus ſuum non adimitur, nec ullo modo diminuitur, adeoque nil committitur, quod eſt contra jus ipſius (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quod facere non licet (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); nil ſane obſtat, quo minus emphyteuſis alienari poſſit ſub hac clauſula: *Salvo conſenſu*

ſenſu domini, etiamſi fuerit conventum, ſeu emphyteuſis ſub hac lege contracta, ne alienatio fieri poſſit ſine conſenſu domini.

Si domino competit jus protimiſeos; ſalvo ejus conſenſu, ſalvum etiam eſt jus iſtud. Etenim ſi jure protimiſeos uti voluerit, alienationem jam factam non ratihabet, diſſenſu ſuo declarato, atque adeo alienatio non ſubſiſtit & ipſe jure protimiſeos utitur.

§. 69.

An alienatio iſta liberet a pœna commiſſi.

Quoniam emphyteuſis alienari poteſt ſub clauſula: *ſalvo conſenſu domini*, ſi ad eam ejus conſenſus requirendus (§. 68.); *ubi alienatio ſine conſenſu domini ſub pœna caducitatis fuerit prohibita, emphyteuſin non committit, ſeu in pœnam commiſſi non incidit emphyteuta, ſiquidem alienatio fiat ſub clauſula:* ſalvo conſenſu domini.

Pœna commiſſi ſupponit violationem juris, quod alter reſpectu rei, quæ amittitur, habet. Si vero in caſu præſenti alienatio fit ſalvo jure domini, jus ejus non violatur, conſequenter pœnæ commiſſi locus non eſt, etſi fuerit conventa.

§. 70.

De re ab emphyteuta non deterioranda.

Emphyteuta rem emphyteuticam deteriorare non debet. Proprietas enim in emphyteuſi inter dominum emphyteuſeos & emphyteutam diviſa (§. 12. 3.), conſequenter jus diſponendi de ipſa ſubſtantia rei inter utrumque diviſum (§. 131. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quoniam vero emphyteuſis ita conceſſa, ut dominus emphyteuſeos certo caſu pleno jure rem emphyteuticam habere debeat (§. 55.); ipſius intereſt, ne res deterioretur (§.622. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo quicquam facere debeat, quod eſt contra jus ipſius (§. 910. *part.* 1. *Jur. nat.*), nec rem alienam deteriorare liceat (§. 647. *part.* 2. *Jur. nat.*); nec emphyteuta rem emphyteuticam deteriorare debet.

Res

Res emphyteutica etſi ſit quodammodo ſua, non tamen prorſus ſuam dicere poteſt emphyteuta, cum ea etiam ſit domini emphyteuſeos, cujus jus quoad proprietatem potius jure emphyteutæ. Quando itaque emphyteuſis conceſſa, in emphyteutam equidem translatum eſt jus omnem utilitatem ex re emphyteutica percipiendi, nec eam participat dominus emphyteuſeos, & hic canonem accipit conventum, ſive majorem, ſive minorem utilitatem percipiat emphyteuta (§. 18. 22.); non tamen jus utendi fruendi liberum prorſus ac irreſtrictum in emphyteutam collatum intelligitur, niſi ſalva ſubſtantia, adeoque ſub hac lege, ne res emphyteutica ab emphyteuta deterioretur. Quoniam ab initio fundi ſteriles ac inculti meliorandi cauſa in emphyteuſin dabantur; tam per ſe patebat, quod emphyteutæ non liceat fundum deteriorare, quam quod meliorare debeat. Quamobrem poſthac etiam lege poſitiva cautum, ut ob deteriorationem inſignem emphyteuſis committatur.

§. 71.

De jure domini, ſi res emphyteutica deterioretur.

Naturaliter dominus emphyteuſeos pati non debet, ut emphyteuta rem emphyteuticam deteriorem reddat; ob deteriorationem tamen jure ſuo non cadit emphyteuta, niſi expreſſe ita fuerit conventum: tenetur tamen domino ad id, quod intereſt. Etenim emphyteuta rem emphyteuticam deteriorare non debet (§. *pr.* 70.). Quamobrem cum ex obligatione emphyteutæ naſcatur jus domino emphyteuſeos (§. 23. *part. I. Jur. nat.*); dominus pati minime debet, ut emphyteuta rem emphyteuticam deteriorem reddat. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam ipſi competit jus non patiendi, ut emphyteuta rem emphyteuticam deteriorem reddat, *per demonſtrata*, adeoque eum adigendi, ne faciat (§. 235. *part. I. Phil. pract. univ.*); ex eo minime ſequitur, quod jure ſuo cadere debeat emphyteuta, ſi rem inſigniter deteriorem reddat. Naturaliter itaque ob inſignem rei deteriorationem emphyteuta ſuo jure non cadit. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi

Quodſi vero expreſſe ita fuerit conventum, ut ob inſignem rei deteriorationem emphyteuſis committatur; contractui emphyteutico pœna adjecta eſt (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem ſi res inſigniter ab emphyteuta deterioretur, emphyteuſis committitur, ſeu emphyteuta eam amittit (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat tertium.*

Denique ſi emphyteuta rem deteriorem reddat, obligationi ſuæ non ſatisfacit (§. 70.). Quamobrem cum certo caſu res emphyteutica ad dominum pleno jure redire debeat (§. 55.), ex re autem deteriorata minor utilitas percipiatur, quam percipi poterat, ſi deteriorata non fuiſſet, ipſaque res minoris pretii fiat, quod per ſe patet; damnum utique incurrit dominus ac lucrum, quod ad ipſum pervenire poterat, ceſſat, ſi emphyteuta rem deteriorem reddat, quia hic obligationi ſuæ non ſatisfacit. Tenetur itaque emphyteuta domino emphyteuſeos ad id quod intereſt (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat quartum.*

Quoniam moleſtum eſt adigere emphyteutam, ne rem deteriorem reddat, &, ſicubi reddiderit, ut intereſſe præſtet; conſultum eſt ut pœna conventionalis adjiciatur, ſive ut emphyteuſis amittatur, ſive ut in alium voluntate domini ſit transferenda, prouti circumſtantiæ particulares æquitatem pœnæ definiverint.

§. 72.

Si fundus meliorationis cauſa in emphyteuſin datus deterioretur.

Si fundus meliorationis cauſa in emphyteuſin datur, emphyteuta tamen eundem meliorem non reddit, ſed potius deteriorem; dominus emphyteuſeos eidem jus ſuum auferre poteſt. Etenim ſi fundus meliorationis cauſa in emphyteuſin datur, inter emphyteutam & dominum emphyteuſeos convenitur, quod is fundum meliorare, & propterea in eodem emphyteuſis ipſi conſtituta eſſe debeat, ut adeo unica ratio ſit, cur omnem utilitatem ſolus percipiat, quia fundum meliorem reddit, ac

reliqua

reliqua jura conſequatur, quæ ex contractu ad emphyteuſin ſpectant. Enimvero ſi pacta mutuas præſtationes continent, & unus paciſcentium præſtare nolit, quod debet, nec alter ad id præſtandum tenetur, quod ipſe debet (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem ſi emphyteuta fundum meliorem reddere negligat, immo potius eundem prorſus deteriorem reddat; nec dominus emphyteuſeos concedere tenetur, ut ipſe dominium utile in fundo habeat. Jus igitur ſuum emphyteutæ auferre poteſt (§. 12.).

Quoniam apud Romanos primum fundi ſteriles meliorationis cauſa in emphyteuſin dabantur; ideo ipſa naturæ lege ob deteriorationem fundi jure ſuo privari poterat emphyteuta: id quod deinde univerſaliter receptum, etiam ubi fundi non ſteriles in emphyteuſin dari coeperunt.

§. 73.

De immutatione fundi emphyteuti-ci.

Si meliorationis cauſa emphyteuſis conſtituta, & fundus immutatione melioretur; eum immutare licet, niſi expreſſe fuerit conventum, ne immutetur: ex adverſo eum immutare non licet, ſi immutatione deterioretur, niſi quid de immutatione ſpecialius fuerit conventum. Etenim ſi meliorandi fundi cauſa emphyteuſis conſtituta, emphyteuta obligatur ad dandum operam, ut fundum pro virili meliorem reddat, quod per ſe patet. Quodſi ergo fundus immutatione meliorari poſſit; quin hoc naturaliter facere liceat dubitandum non eſt (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat primum.*

Quoniam tamen jus emphyteutæ metiendum eſt ex contractu emphyteutico (§. 28.); ſi expreſſe fuerit conventum, ne fundus immutetur, nec hoc facere licet. *Quod erat ſecundum.*

Ex adverſo cum emphyteuta rem emphyteuticam deteriorare non debeat (§. 70.), ſi fundus immutatione deterioretur, emphyteuta eum immutare nequit. *Quod erat tertium.*

Digitized by Google

Si vero de immutatione fundi ſpecialius quid fuerit conventum; eodem ſtandum eſſe, patet ut ante (*n. 2.*). *Quod erat quartum.*

E. gr. Naturaliter non repugnat, ut ſolius immutandi fundi cauſa emphyteuſis conſtituatur, veluti ſi piſcina, vel ſylva in agrum convertenda, non habita ratione, utrum major utilitas ex agro, quam ex piſcina, vel ſylva percipiatur. Ex adverſo etiamſi meliorandi fundi cauſa emphyteuſis conſtituta, & major utilitas ex agro, quam ex piſcina, vel ſylva percipi poſſit; conveniri tamen poteſt, ne piſcina, vel ſylva immutetur, quamvis piſcinam vel ſylvam qua talem, quantum tibi datur, meliorare debes.

§. 74.

Cujusnam ſit fructuum periculum.

Periculum fructuum omne ad ſolum emphyteutam ſpectat. Etenim emphyteutæ competit dominium utile (§. 12.), adeoque ex re emphyteutica omnem utilitatem percipit ſolus (§. 2.). Quodſi ergo damnum in fructibus contingat, nulla ratio eſt, cur id participare debeat dominus emphyteuſeos, ad quem nihil fructuum pervenit. Periculum adeo fructuum omne ad ſolum emphyteutam ſpectat.

Canon nimirum ſolvitur in recognitionem dominii directi (§. 14.), minime autem pro uſu rei (*not. §. cit.*). Quid tamen juri interno conveniat, ſi canon in modico non conſiſtat, ut quidem primario detur in recognitionem dominii directi, ſecundario autem ſimul ad communicandam utilitatem; ſupra jam demonſtravimus (§. 23.).

§. 75.

De oneribus ad emphyteutam ſpectantibus.

Emphyteuta omnia onera ferre debet. Etenim omnem utilitatem ex re emphyteutica ſolus percipit (§. 12. 2.) & tanquam dominus utilis (§. 12.) proprietatem quoque in re habet, etſi certa conventione reſtrictam (§. 1. 26.), conſequenter fructus ex re percipit tanquam ſua. Quamobrem ſi qua onera

onera præſtanda ſint ſive ratione fructuum, ſive ratione rei ipſius; ea ferre debet emphyteuta.

Emphyteuta dominus eſt rei emphyteuticæ, etſi dominium habeat dependens ab alio, quo facultas ejus diſponendi de ſubſtantia rei certo modo reſtringitur, quemadmodum ex hactenus demonſtratis abunde patet Ex re igitur ſua omnia ſentit tam incommoda, quemadmodum commoda percipit. Pars proprietatis, quæ dominum directum facit dominum ſuperiorem, minuit quidem proprietatem, non tamen utilitatem, ut adeo quoad uſum rei ac pretium, quod propter eum eidem ſtatuitur, perinde ſit, ac ſi res prorſus eſſet emphyteutæ propria, cum ab alienante dominus directus eandem acquirere non poſſit, niſi ſoluto pretio, quod alius emtor offert. Nulla igitur foret ratio, cur ullum onus imponendum ſit domino directo. Quodſi dicas, id fieri poſſe reſpectu canonis, ſi is non conſiſtat in modico; cum canon mutuo conſenſu contrahentium conſtituatur (§. 16.) & quantumlibet exiguus ſufficiat (§. 17.), abſonum utique foret magnum ſolvi canonem & reſpectu hujus dominum directum obligatum eſſe ad onera participanda. An vero juri interno conveniat & quando, ut canon, vel pars ejus remittatur ob onera extraordinaria, quæ omnem propemodum utilitatem conſumunt, dijudicandum eſt ex iis, quæ ſupra demonſtravimus (§. 23.).

§. 76.

Si res tota interit, emphyteuſis extinguitur. Si enim res interit, dominium, quod in ea habemus, interit (§. 352. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque nec alius utile, alius directum in ea amplius habere (§. 1. 3.), conſequenter nec in recognitionem directi, quod nullum eſt, canon aliquis ſolvi poteſt. Quoniam itaque emphyteuſis eſt dominium utile in re immobili ſub conditione certæ penſionis annuæ in recognitionem dominii directi præſtandæ, qui canon dicitur (§. 14.), conceſſum (§. 12.); emphyteuſis utique extinguitur, ſi res tota interit. *De totali rei emphyteuticæ interitu.*

H 2 Interit

Interit cum re & directum, & utile dominium, quoniam utrumque ſine ea conſiſtere nequit. Quamobrem tam dominus directus, quam emphyteuta jus ſuum amittit, nec ulla amplius ſubſiſtere poteſt obligatio ex contractu emphyteutico enata.

§. 77.

De particulari rei emphyteuticæ interitu.

Si pars rei emphyteuticæ perit, damnum ſentit emphyteuta, nec de canone propterea quicquam remittendum, niſi is fructibus reſpondeat, quibus diminutis & ipſe diminuendus, vel in ſpecie circa caſus fortuitos in contractu emphyteutico quid fuerit conventum. Etenim emphyteuta habet dominium utile (§. 12.), cui tantummodo deeſt pars quædam proprietatis, ne ſit plenum (§. 1.), & dominium directum, quod in hac proprietatis parte conſiſtit (§ 3.), domino emphyteuſeos tantummodo tribuit ſpem, plerumque admodum incertam, fore ut res emphyteutica pleno jure ad ipſam revertatur (§. 56. & §. 44. & ſeqq.). Quoad emphyteutam adeo res emphyteutica parum differt a re prorſus propria. Quodſi ergo pars rei perit, adeoque damnum in re contingit; hoc utique ad emphyteutam ſpectare debet, cum ratio nulla ſit, cur cum domino emphyteuſeos communicari debeat. *Quod erat primum.*

Quodſi igitur canon fructibus non reſpondeat, ſed in modico conſiſtat; is unice datur in recognitionem dominii directi (§. 12. 17.). Quamobrem cum parte rei emphyteuticæ pereunte emphyteuſis ſubſiſtat in ea, quæ ſupereſt parte; canon adhuc ſolvendus erit in recognitionem dominii directi, nec propterea minuendus, quamvis minorem jam percipiat utilitatem emphyteuta (§. 17.). *Quod erat ſecundum.*

Enimvero ſi canon fructibus reſpondeat, non unice in recognitionem dominii directi, ſed & ad communicandam utilitatem ex re emphyteutica percipiendam dari intelligitur (§. 17.). Quamobrem cum parte rei emphyteuticæ intereun-

tereunte minorem utilitatem percipiat emphyteuta, quam ante perceperat; in hoc omnino tacite conſenſiſſe videntur contrahentes, ut, ſi pars rei emphyteuticæ intereat, nec tanta amplius ex eadem utilitas percipi poſſit, quanta ex integra percipiebatur, canon pro rata minuatur. Parte igitur intereunte, canon, qui fructibus reſpondet, diminuendus. *Quod erat tertium.*

Quodſi denique in contractu emphyteutico circa caſus fortuitos expreſſe quid fuerit conventum, cum ex eodem metiendum ſit omne jus emphyteutæ ac domini emphyteuſeos (§. 15.); quod erit conventum, id valebit. *Quod erat quartum.*

Nihil in hisce difficultatis eſt, modo ea ad animum revoces, quæ paulo ante uberius annotavimus (*not.* §. 75.). Si ædificia, veluti horrea aut ſtabula, in prædio emphyteutico deflagrent; damnum hoc utique ſentit emphyteuta, nec ulla ratio ſuadet, cur ad dominum quoque directum aliquo modo id pertinere debeat propter eam proprietatis partem, quæ ipſi nonniſi ſpem incertam prædium iſtud aliquando obtinendi pleno jure tribuit. Nimis remota eſt iſta utilitas, quam ut propter eam præſens damnum participare debeat. Si canon fructibus non reſpondet, nec habetur ratio magnitudinis rei emphyteuticæ, ſive adeo caſu quodam diminuatur, ſive augeatur, canon propterea nec augetur, nec diminuitur. Quemadmodum vero jura iſtiusmodi pendent originarie a voluntate conſtituentium; ita mirum non eſt, quod hominum quoque voluntate per pacta pro lubitu immutari poſſint. Et hoc modo dici poteſt, homines ſibi conſtituere jura pro utilitate ſua: ut tamen licite ita conſtitui poſſint, a jure immutabili omnino arceſſendum. Sed de his apertius dicemus ſuo loco.

§. 78.

De oppignoratione rei emphyteuticæ.

Si emphyteuta rem emphyteuticam ſine conſenſu domini emphyteuſeos alienare poteſt, ſine ejus conſenſu eandem etiam oppignorare poteſt. Quodſi enim res oppignoratur, ſeu hypotheca in eadem

Digitized by Google

dem conſtituitur; in creditorem confertur jus rem oppignoratam vendendi ſub ea conditione, niſi ſtatuto tempore ſolvatur (§. 1145. *part.* 5. *Jur. nat.*) & creditor, niſi debitum ſolvatur ſtatuto tempore, rem oppignoratam vendere poteſt (§. 1144. *part.* 5. *Jur. nat.*). Quodſi ergo emphyteuta rem emphyteuticam ſine conſenſu domini emphyteuſeos alienare poteſt, nil ſane obſtat, quo minus etiam eandem ſine illius conſenſu oppignorare poſſit: quodſi vero ſine conſenſu domini alienare nequit, nec ſine ejusdem conſenſu jus vendendi conditionatum in alium transferre, conſequenter nec rem emphyteuticam ſine illius conſenſu oppignorare poteſt.

Equidem interpretes Juris civilis vulgo ſimpliciter affirmant, emphyteutam rem emphyteuticam ſine conſenſu domini emphyteuſeos oppignorare poſſe, etſi jure civili alienatio ſine conſenſu domini facta pœnam caducitatis adjunctam habeat; hæc tamen inter ſe minime cohærent, adeoque mirum videri minime debet, quod in Jure naturæ, in quo una concordia, una conſequentia locum habet, in diverſam ſententiam abeamus, nec deſint inter illos, qui jure civili conſenſum domini ad oppignorationem requirunt. Ceterum non nego, in Jure civili oppignorationem, ſine conſenſu domini cum alienatione absque conſenſu domini ſub pœna caducitatis prohibita conciliari poſſe. Nimirum jure civili conſenſus domini directi potiſſimum requiritur honoris gratia, & ut deliberare queat, num jure protimiſeos uti velit, conſenſum autem ſine juſta cauſa denegare minime valet, ſed invitus novum emphyteutam ſuſcipere tenetur. Oppignoratio itaque jure civili, ſi rem penitius inſpicias, fieri poteſt ſine conſenſu domini, ut nihil committatur, quod eſt contra jus ipſius. Etenim ſi contingat, rem emphyteuticam vendi debere, antequam venditio perficiatur conſenſus domini honoris gratia requiri & ſpatium deliberandi lege definitum concedi poteſt, num ipſe pretium ſolvere velit, quod offert emtor alius. Naturaliter vero conſenſus, de quo in contractu emphyteutico conventum, ad alienationem neceſſario requiritur,

quiritur, ut ſine eo alienatio non ſit valida: ſi vero nihil de eo fuerit conventum, libertas alienandi prorſus irreſtricta competit emphyteutæ, cujus jus quoad alienationem naturaliter unice ex contractu emphyteutico metiendum (§. 27.). Contractum autem naturaliter quoad ea, quæ eidem tacite inſunt, aliter interpretari non licet, quam ut principiis Juris naturalis conſentiat Id vero notari adhuc meretur, quamvis admittatur, jure civili oppignorationem ſine conſenſu domini emphyteuſeos fieri non debere; non tamen hinc ſequi, quod pœna caducitatis, cui ſubeſt alienatio absque conſenſu domini emphyteuſeos facta, etiam ad oppignorationem absque ejusdem conſenſu factam trahenda ſit: neque enim aliud inde ſequitur, quam quod oppignoratio, tanquam nullo jure facta, ſit ipſo jure nulla, ita ut hæc pœna pecuniaria coërceri poſſit, niſi expreſſe ita fuerit lege conſtitutum, quemadmodum ſancitum eſt in Ordinat. provinc. Würtemberg. tit. 16. §. 1. 2.

§. 79.

An conſenſus in oppignorationem contineat renunciationem juris protimiſeos.

Si dominus emphyteuſeos in oppignorationem conſentit; eo ipſo non renunciat juri protimiſeos, quod ipſi competit. Quando enim dominus emphyteuſeos in oppignorationem conſentit, eo ipſo declarat, ſe conſentire, ut, niſi emphyteuta debito tempore ſolvat, inde ſatisfiat creditori (§. 1143. *part. 5. Jur. nat.*), adeoque res emphyteutica vendatur (§. 1144. *part. 5. Jur. nat.*). Enimvero hoc ipſo nondum declarat, quod, ſiquidem contingat rem oppignoratam vendi, ipſe pro eo, quod emtor offeret, pretio eandem habere nolit. Quoniam itaque jus protimiſeos in hoc conſiſtit, ut dominus emphyteuſeos præferatur alii emtori, ſi idem pretium ſolvere velit, quod is offert (§. 1108. *part. 4. Jur. nat.*), nec juri ſuo renunciat, qui non ſufficienter ſignificat, ſe in gratiam alterius jus quæſitum habere nolle (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*); dominus emphyteuſeos non renunciat juri protimiſeos, quod ipſi competit, ſi in oppignorationem conſentit.

Tantum

Digitized by Google

Tantum abeſt, ex conſenſu in oppignorationem colligi poſſe animum renunciandi juri protimiſeos, ut potius hoc ipſum jus motivum eſſe poſſit, cur dominus directus in oppignorationem conſentiat, quando nimirum rem emphyteuticam pleno jure habere mallet, ac facile prævidet fore, ut emphyteuta rem emphyteuticam vendere cogatur, ſiquidem debitum ſolvere velit. Quamvis adeo conſenſus in oppignorationem contineat conſenſum in alienationem conditionatam; hic tamen conſenſus differt a conſenſu in alienationem puram præſentem; nimirum in caſu præſenti alienatio conditionata non certam ſupponit perſonam, quemadmodum præſens pura, conſenſus autem in alienationem non continet renunciationem juris protimiſeos, niſi conſentias, ut in hanc perſonam, vel ſaltem in genere in perſonam aliam quamcunque res alienetur.

§. 80.

Differentia inter oppignorationem juris & rei emphyteuticæ.

Si jus emphyteuticarium oppignoratur; creditori non competit jus niſi in jure emphyteutæ: aſt ſi res emphyteutica oppignoratur, eidem competit jus in ipſa re emphyteutica. Etenim ſi jus emphyteuticarium oppignoratur, jus creditori conſtituitur in jure, quod in re emphyteutica habet emphyteuta; aſt ſi res emphyteutica oppignoratur, jus eidem conſtituitur in ipſa re emphyteutica (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem cum creditor plus juris acquirere non potuerit, quam in eum contulit oppignorans (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); ſi jus emphyteuticarium oppignoratur, creditori non competit jus niſi in jure emphyteutæ, aſt ſi res emphyteutica oppignoratur, eidem competit jus in ipſa re emphyteutica.

Non inanis eſt diſtinctio inter oppignorationem juris emphyteuticarii & rei emphyteuticæ, qua etiam utuntur Dd. Etenim jus emphyteuticarium extingui poteſt ſalva ipſa re, præſertim jure civili, quo non una de cauſa committitur, atque tum non parum refert noſſe, utrum jus emphyteuticarium oppignoratum fuerit, an vero res emphyteutica ipſa, prouti ex ſequentibus eluceſcit.

§. 81.

§. 81.

Effectus oppignorationis juris emphyteuticarii.

Quoniam creditori non competit jus niſi in jure emphyteutæ, nihil autem juris in ipſa re emphyteutica, quando jus emphyteuticum oppignoratur (§. 80.); *ſi emphyteuſis extinguitur, jus quoque creditoris in jure emphyteuticario ſibi oppignorato extinguitur, ſeu pignus ſolvitur* (§. 1240. *part. 5. Jur. nat.*).

Nimirum ſi jus emphyteuticarium oppignoratur, & hoc extinguitur, res oppignorata perit, adeoque pignus ſolvitur (§. 1255. *part.* 5. *Jur. nat.*).

§. 82.

Effectus oppignorationis rei emphyteuticæ.

Similiter quia creditori competit jus in ipſa re emphyteutica, quando eadem ipſi oppignoratur (§. 80.); *ſi emphyteuſis extinguitur, jus creditoris in re emphyteutica ſibi oppignorata ſalvum manet, adeoque eandem ſibi adhuc obligatam habet.*

Patet adeo, plurimum referre, utrum res emphyteutica oppignorata fuerit, an ſaltem jus emphyteuticarium, cum in priori caſu cum emphyteuſi non extinguatur jus pignoris, vel hypothecæ, extinguatur vero in caſu poſteriori.

§. 83.

De effectu conſenſus in oppignorationem juris emphyteuticarii & rei emphyteuticæ.

Si dominus emphyteuſeos tantummodo conſenſit in oppignorationem juris emphyteuticarii; emphyteuſi finita, vel amiſſa, debitum creditori ſolvere non tenetur; aſt ſi conſenſit in oppignorationem rei emphyteuticæ, ſolvere tenetur. Quando enim jus emphyteuticarium oppignoratur, extincta emphyteuſi jus quoque creditoris in eodem extinguitur (§. 81.). Quodſi ergo dominus emphyteuſeos tantummodo conſenſit in oppignorationem juris emphyteuticarii, dum finita, vel amiſſa emphyteuſi res emphyteutica pleno jure ad ipſum revertitur (§. 55.), nulla ſane ratio eſt, cur res emphyteutica pro debito obligata eſſe debeat, pro quo tantummodo obligatum fuerat jus emphyteuticarium. Dominus adeo emphyteuſeos pro-

propterea quod jam pleno jure rei, quæ emphyteutica fuerat, dominus fit, creditori ad nihil tenetur, conſequenter nec ſolvere debitum, pro quo ipſi obligatum fuerat jus emphyteuticarium. *Quod erat unum.*

Enimvero quando ipſa res emphyteutica oppignoratur, emphyteuſi licet extincta, jus tamen ſuum in eadem retinet creditor (§. 82.). Quamobrem ſi dominus in oppignorationem rei emphyteuticæ, quæ ſine conſenſu ipſius oppignorari non poterat *per hypoth.* conſenſit, quando amiſſa, vel finita emphyteuſi rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure dominus fit (§. 55.), jus creditoris, cui oppignorata fuit, in eadem adhuc ſubſiſtit. Dominus itaque creditori debitum, pro quo ea obligata fuit, ſolvere utique tenetur. *Quod erat alterum.*

Utrumque clariſſime percipitur, ſi conſenſum in oppignorationem utramque diſtincte expendere velis. Etenim ſi dominus emphyteuſeos non conſentit niſi in oppignorationem juris emphyteuticarii, hoc ipſo declarat, ſe conſentire, ut, niſi debitum ſtatuto tempore ſolvatur, ex jure emphyteuticario creditori ſatisfiat (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter emphyteuſis vendatur, ut de ejus pretio creditori ſatisfieri poſſit (§. 1145. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam vero emphyteuſis extincta vendi nequit; per ſe patet, creditori ex jure emphyteuticario ſatisfieri non poſſe. Aſt non minus liquet, conſenſum in oppignorationem juris emphyteuticarii non producere poſſe obligationem debitum ſolvendi, quando ex jure emphyteuticario creditori ſatisfieri impoſſibile eſt. Quodſi enim dominus conſentiens hunc animum haberet, in oppignorationem rei emphyteuticæ ipſius, non vero ſaltem juris emphyteuticarii conſenſiſſet. Si is in oppignorationem rei emphyteuticæ conſentit, tum declarat, ſe conſentire, ut, niſi debitum ſtatuto tempore ſolvatur, ex ipſa re ſatisfiat creditori (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*): quæ adeo cum voluntate ipſius obligata ſit pro debito, etiamſi extincta emphyteuſi pleno jure redeat ad dominum emphy-

emphyteuſeos, non tamen redit niſi pro debito iſto obligata, adeoque dominus debitum ſolvere tenetur. Quoniam civiliter emphyteuſis multis modis amitti poteſt; ideo conſultum eſt, ut dominus emphyteuſeos in oppignorationem conſentiens expreſſe declaret ſe non conſentire niſi in oppignorationem juris emphyteuticarii, ne ſcilicet emphyteuta oppignoret, niſi quod ſuum eſt, non vero ſimul eidem oppignorare liceat, quod eſt domini directi.

§. 84.

De conſenſu domini ad oppignorationem requiſito.

Naturaliter ſine conſenſu domini emphyteuſeos jus quidem emphyteuticarium oppignorari poteſt; ſed res ipſa emphyteutica oppignorari nequit. Etenim ſi jus emphyteuticarium oppignoratur, finita vel amiſſa emphyteuſi, dominus emphyteuſeos non tenetur ſolvere debitum, pro quo jus iſtud obligatum fuerat (§. 83.). Quando itaque emphyteuta jus emphyteuticarium, adeoque jus ſuum, alteri oppignorat; eo ipſo nihil facit, quod eſt contra jus domini emphyteuſeos (§.236. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem nil obſtat, quo minus ſine conſenſu domini naturaliter jus emphyteuticarium oppignorari poſſit. *Quod erat alterum.*

Enimvero ſi res ipſa oppignorari debet, cum nemo oppignorare poſſit, quod eſt alterius (§. 1165. *part. 5. Jur. nat.*), neceſſe utique eſt, ut etiam dominus emphyteuſeos, qui non minus jus in eadem re habet, quam emphyteuta (§. 12. 13.), in oppignorationem conſentiat, alias enim non res per ſe, ſed ſaltem qua emphyteutica pro debito obligata erit, conſequenter re vera non ipſa res, ſed ſaltem jus emphyteuticarium: quod eſt contra hypotheſin. Atque adeo patet, repugnare naturaliter, ut ſine conſenſu domini emphyteuſeos ipſa res emphyteutica oppignoretur. *Quod erat alterum.*

Quando itaque emphyteutæ conceditur poteſtas absque conſenſu domini alienandi emphyteuſin; jus ipſi non eſt niſi jus emphyteuticarium absque ejusdem conſenſu oppignorandi, ſeu

rem qua emphyteuticam. Atque ita intelligendam eſſe propoſitionem ſuperiorem de oppignoratione rei emphyteuticæ (§. 78.), patet. Ceterum vix eſt, ut moneamus, hæc ita ſeſe habere, ſi in contractu emphyteutico non aliter fuerit conventum, utpote ex quo metiendum eſt jus emphyteutæ (§. 28.). Nil enim obſtat, quo minus etiam ita conveniri poſſit, ut emphyteutæ liceat rem ipſam oppignorare abſque conſenſu domini emphyteuſeos, cujus alias intererat, ne fieret (§. 83.).

§. 85.

De oppignoratione rei emphyteuticæ abſque conſenſu domini.

Quoniam abſque conſenſu domini emphyteuſeos nonniſi jus emphyteuticarium, nequaquam vero res ipſa oppignorari poteſt (§. 84.); *ſi emphyteuta rem, in qua emphyteuſin habet, abſque conſenſu domini oppignoret, nonniſi jus emphyteuticarium oppignoraſſe intelligitur*, conſequenter *cum emphyteuſi jus pignoris extinguitur* (§. 81.).

Nimirum oppignoratio rei emphyteuticæ abſque conſenſu domini factæ ſubſiſtere nequit tanquam rei ſimpliciter, ſubſiſtere tamen poteſt tanquam emphyteuticæ, ſeu quoad jus emphyteuticarium (§. 84.). Quamobrem cum contrahentes noluerint nihil egiſſe; contractus ipſorum ſubſiſtere debet, quantum valere poteſt. Emphyteuta igitur rem oppignorans, jus, quod in ea habet, oppignoraſſe cenſetur.

§. 86.

De ſervitute ab emphyteuta rei emphyteuticæ impoſita.

Emphyteuta ſine conſenſu domini emphyteuſeos ſervitutem in re emphyteutica conſtituere poteſt; hæc tamen ſervitus cum emphyteuſi extinguitur. Quando enim ſervitus conſtituitur in re emphyteutica, hæc vicino prædio, vel perſonæ cuidam utilitatem quandam præſtat (§. 1267. 1270. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem cum omnis rei utilitas ad emphyteutam, tanquam dominum utilem (§. 12.), ſolum ſpectet (§. 2.), quin de ea ſine conſenſu domini, contra cujus jus nihil fit (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*), diſponere pro lubitu ſuo, adeoque quam-

Digitized by Google

quamdiu jus emphyteuticarium durat ſervitutem in re emphyteutica conſtituere poſſit, dubitandum non eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi emphyteuſis extinguitur, vel finitur, dominus emphyteuſeos fit rei emphyteuticæ pleno jure dominus (§. 55.) & durante emphyteuſi jam jus conditionatum habet pleno jure rem emphyteuticam poſſidendi (§. 56.). Quoniam igitur ſervitus omnis dominium diminuit (§. 1274. *part. 5. Jur. nat.*), nemo vero contra jus alterius, quidpiam facere poteſt (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); emphyteuta quoque ſervitutem prædio emphyteutico imponere nequit ultra tempus, quo emphyteuticarium jus ſubſiſtit, duraturam. Quamobrem quando ſervitutem impoſuit, ea cum emphyteuſi extingui omnino debet. *Quod erat alterum.*

Non eſt quod objicias, prædium ſervitute deteriorari (§. 1275. *part. 5. Jur. nat.*), emphyteuta vero prædium emphyteuticum deteriorare (§. 70.), conſequenter ſervitutem eidem imponere non poſſe. Etenim dum ſervitus expirat, quando emphyteuſis finitur; dominus directus rem emphyteuticam a ſervitute liberam accipiens minime deterioratam accipit, nec utilitati ejus ideo quidpiam decedit, quod ſolum durante emphyteuſi ſervierit. Servitute ab emphyteuta prædio emphyteutico impoſita, ſi rem penitius inſpicias, non ipſum prædium, ſed jus emphyteuticarium deterioratur.

§. 87.

Emphyteuticatio vocatur conſtitutio emphyteuſeos in re adhuc libera ab emphyteuſi: aſt *ſubemphyteuticatio* appellatur conſtitutio emphyteuſeos in re, in qua emphyteuſin habet conſtituens. Et emphyteuſis in emphyteuſi conſtituta *ſubemphyteuſis* appellatur. *Emphyteuticatio & ſubemphyteuticatio quid ſit.*

Quemadmodum nimirum ſublocatio dicitur locatio rei ſibi locatæ, quæ fit a conductore (§. 1208. *part. 4 Jur. nat.*); ita

 , etiam

Digitized by Google

etiam ſubemphyteuticatio vocatur emphyteuticatio rei, in qua quis emphyteuſin habet, quæque adeo fit ab emphyteuta.

§. 88.

An ſubemphyteuticatio naturaliter licita.

Subemphyteuticatio naturaliter licita, ſeu emphyteuta alteri emphyteuſin conſtituere poteſt in re, in qua ipſe emphyteuſin habet. Cum enim dominium utile emphyteutæ proprium ſit (§. 12.), atque adeo eodem, quemadmodum ceteros omnes, ita quoque ipſum dominum directum excludat (§. 119. *part. 2. Jur. nat.*); nil ſane obſtat, quo minus emphyteuta de dominio utili, tanquam re ſua, prouti ſibi viſum fuerit, diſponat. Quodſi itaque dominium utile alteri cuidam eadem lege concedere velit, ut ſe dominum directum agnoſcat, a quo nempe jus ſuum habet, & in recognitionem dominii directi quotannis certum canonem ſolvat; quin naturaliter hoc facere poſſit, dubitandum non eſt. Quamobrem cum iſtiusmodi conceſſio dominii utilis emphyteuſis ſit (§. 12.); naturaliter emphyteuta emphyteuſin conſtituere poteſt in re, in qua ipſe emphyteuſin habet, adeoque ſubemphyteuticatio naturaliter licita (§. 87.).

Quemadmodum conductor ædes, quas conduxit, vel integras, vel partem earundem ſublocare; ita quoque emphyteuta rem, in qua ipſe emphyteuſin habet, vel integram, vel partem ejus ſubemphyteuticare poteſt. Affinis quodammodo eſt emphyteuticatio locationi, atque adeo non mirum, quod hanc etiam imitetur quoad ſublocationem.

§. 89.

Quomodo fieri debeat.

Subemphyteuticatio aliter fieri nequit, niſi ſalvo jure domini emphyteuſeos. Etenim nil facere licet, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque nec emphyteuta in ſubemphyteuticatione quicquam facere poteſt, quod eſt contra jus domini emphyteuſeos. Quamobrem ſubemphyteuticatio

teuticatio aliter fieri nequit, niſi ſalvo jure domini emphyteuſeos.

Permiſſum eſt emphyteutæ de jure ſuo diſponere pro arbitrio ſuo, ſed ita, ut nil committat quod eſt contra jus domini emphyteuſeos, quippe quod facere non licet. Quando vero lex prohibitiva & permiſſiva inter ſe colliduntur, permiſſiva cedit prohibitivæ (§. 211. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ut adeo jam fieri non poſſit, quod alias licitum fuerat (§. 208. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 90.

Quoniam ſubemphyteuticatio aliter fieri nequit, niſi ſalvo jure domini emphyteuſeos (§. 89.); *contractus, quo ſubemphyteuticatio fit, nihil continere debet, quod contrarietur contractui emphyteutico, quo emphyteuſis primum conſtituta ac poſtea renovata.* *Contractus ſubemphyteuticationis qualis eſſe debeat.*

Quando res emphyteutica ſubemphyteuticatur, contractu perinde opus eſt, ac ſi emphyteuſis primum perficitur. Aſt cum emphyteuta nec ſeipſum ab obligatione, quam contraxit, liberare (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*), nec jus ex contractu emphyteutico quæſitum domino emphyteuſeos auferre poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); quando de ſubemphyteuticatione contrahitur, nihil conveniri poteſt, quod vel juri domini emphyteuſeos, quod ex contractu acquiſivit, vel obligationi emphyteutæ, quam contraxit, ſeu quæ ex iſto contractu deſcendit, repugnat.

§. 91.

Quoniam *contractus ſubemphyteuticus* nil continere debet, quod contrarietur contractui emphyteutico (§. 90.); *is ſubſiſtat quoad id, quod juri domini emphyteuſeos ex contractu emphyteutico quæſito, vel obligationi emphyteutæ ex eodem contractu deſcendenti repugnat, non ſubſiſtit, ſubſiſtit tamen quoad reliqua.* *Quatenus ſubſiſtat.*

Naturaliter negotium quodlibet ſubſiſtit, in quantum ſubſiſtere poteſt. Qui enim voluerunt, ut ſubſiſtat totum, illi etiam

etiam voluerunt, ut ſubſiſtat quoad quamlibet partem, conſequenter etiam quoad ea, quæ quo minus ſubſiſtant nihil impedit. Nulla vero ratio eſt, cur negotium totum irritum eſſe debeat, quia unum vel alterum ſubſiſtere nequit. Plura ſunt, quæ ſimul promittuntur & ad quæ promittendo te obligas (§. 393. *part*. 3. *Jur. nat.*). Quodſi eorum quædam ita ſint comparata, ut ad ea præſtanda te obligare non potueris; hæc quidem valide promittere non potuiſti, aſt hinc tamen minime ſequitur, quod nec ad ea te obligare potueris, quæ quominus valide promitteres, nihil obſtabat. Contractus adeo ſubemphyteuticus ſubſiſtit, in quantum contractus emphyteuticus hoc permittit.

§. 92.

Quando totus nullus. Quoniam contractus ſubemphyteuticus ſubſiſtere nequit quoad ea, quæ contractui emphyteutico repugnant (§. 91.); *ſi in contractu emphyteutico expreſſe dictum, ne ſubemphyteuticare liceat, contractus ſubemphyteuticus totus nullus eſt, nec valet ſubemphyteuticatio.*

Nimirum in caſu præſenti emphyteuta ſeſe obligavit, quod ſubemphyteuticare nolit, & dominus emphyteuſeos ſibi reſervavit jus non patiendi, ut ſubemphyteuticetur. Emphyteuta igitur ſubemphyteuticans facit, quod dominus emphyteuſeos irritum facere poteſt, ipſe autem nullo jure facit.

§. 93.

De canone facta ſubemphyteuticatione adhuc ſolvendo. Cum ſubemphyteuticatio aliter fieri nequeat, niſi ſalvo jure domini emphyteuſeos (§. 89.), huic autem emphyteuta obligetur ad canonem quotannis ſolvendum (§. 12. 14.); *non obſtante ſubemphyteuticatione emphyteuta domino emphyteuſeos canonem quotannis ſolvere tenetur, ac ſi ſubemphyteuticatio facta non fuiſſet.*

Subemphyteuticatio negotium eſt, quod emphyteutam ſaltem reſpicit, nullo autem modo ad dominum emphyteuſeos pertinet, adeoque reſpectu hujus perinde eſt, ac ſi nulla eſſet ſub-

Digitized by Google

ſubemphyteuticatio, conſequenter emphyteuta præſtare tenetur, ad quod ex contractu emphyteutico obligatus eſt. Canon, quem ſolvit ſubemphyteuta, ſolvendus eſt emphyteutæ, quem is pro domino directo ſuo agnoſcit, quemadmodum ſublocatione facta conductori tanquam locatori ſuo penſionem ſolvit, qui a conductore rem denuo conduxit; conductor autem penſionem, quam debet ex contractu locationis conductionis, locatori ſolvere tenetur, nulla habita ratione ſublocationis.

§. 94.

Similiter quia ſubemphyteuticatio aliter fieri nequit, quam ſalvo jure domini emphyteuſeos (§. 93.); *emphyteuta, non obſtante ſubemphyteuticatione, manet reſpectu domini emphyteuſeos emphyteuta & emphyteuſis inter hosce ſubſiſtit.* *An emphyteuticatio quicquam immutet in emphyteuſi.*

Quemadmodum ſublocatio nihil immutat in locatione, ſed ea inter locatorem ac conductorem eodem modo ſubſiſtit, ac ſi ſublocatio nulla facta fuiſſet; ita etiam ſubemphyteuticatio in emphyteuſi primum conſtituta nihil immutat, ſed emphyteuſis inter emphyteutam & dominum emphyteuſeos eodem modo ſubſiſtit, ac ſi ſubemphyteuticatio facta non fuiſſet.

§. 95.

Quoniam non obſtante ſubemphyteuticatione emphyteuſis inter dominum emphyteuſeos & emphyteutam eodem modo ſubſiſtit, quo ante (§. 94.); *quando emphyteuta ex contractu emphyteutico emphyteuſin in alium transferre, vel transmittere poteſt, jus ſuum quod ex contractu ſubemphyteutico ipſi quæſitum in alium transfert, vel transmittit*, cum in hac translatione nil fieri poſſit contra jus ſubemphyteuticarium (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*), *reſpectu domini autem emphyteuſeos ipſa emphyteuſis translata, vel transmiſſa intelligitur.* *De translatione juris emphyteuticarii facta ſub emphyteuticatione.*

Nimirum ſicuti dominus emphyteuſeos jus ſuum retinet, facta ſubemphyteuticatione; ita quoque emphyteutæ jus ſuum

integrum manet, quod ex contractu emphyteutico habet, niſi quatenus de eo in gratiam alterius diſpoſuit in ſubemphyteuticatione. Reſpectu domini emphyteuſeos perinde eſt, ac ſi in jure emphyteutico nihil prorſus fuiſſet immutatum, quæ enim in ſubemphyteuticatione accidit mutatio tantummodo emphyteutam & ſubemphyteutam reſpicit.

§. 96.

Quomodo ſubemphyteuſis perimatur.

Si emphyteuſis quomodocunque finitur, cum eadem ipſa quoque ſubemphyteuſis perimitur: ſubemphyteuſis vero ex propria lege finiri poteſt, ſtante adhuc emphyteuſi. Quando enim emphyteuſis quomodocunque finitur, dominus emphyteuſeos fit rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure dominus (§. 55.). Quoniam itaque ſubemphyteuticatio fieri nequit niſi ſalvo jure domini emphyteuſeos (§. 89.); jus ſubemphyteuticarium ſubſiſtere nequit in re, quæ emphyteutica fuerat, emphyteuſi finita, adeoque cum emphyteuſi perimitur ipſa ſubemphyteuſis. *Quod erat unum.*

Enimvero quando ſubemphyteuticatio fit, emphyteuta emphyteuſin alteri conſtituit in re, in qua ipſe emphyteuſin habet (§. 87.), & jus ipſius tanquam domini directi & ſubemphyteutæ ex contractu proprio, nimirum ſubemphyteutico, metiendum (§. 27.). Quamvis adeo ex lege propria, quæ ex contractu ſubemphyteutico eſt, ſubemphyteuſis finiatur, ut adeo ſubemphyteutæ jus extinguatur; non tamen propterea extingui poteſt jus emphyteutæ, quod ex contractu ſibi proprio habet, ſiquidem vi ejusdem adhuc ſubſiſtit. Subemphyteuſis itaque ex lege propria finiri poteſt, ſtante adhuc emphyteuſi. *Quod erat alterum.*

Nulla in hisce difficultas eſt, modo emphyteuſin originariam & ſubemphyteuſin tanquam duas res diverſas ſeparatim conſideres, niſi quatenus emphyteuta duplicem perſonam repræſentat, nimirum perſonam emphyteutæ quoad emphy-

Digitized by Google

emphyteuſin originariam, ſeu primitivam, perſonam vero domini emphyteuſeos quoad ſubemphyteuſin, ſeu emphyteuſin derivativam. Quando jus emphyteutæ extinguitur, quod in re emphyteutica habet; nullum quoque jus in eadem alteri concedere valet. Nihil adeo magis naturale eſt, quam ut emphyteuſis derivativa cum primitiva, ſeu originaria ſimul perimatur, ſeu ſubemphyteuſis cum emphyteuſi finiatur. Enimvero quamvis jus deſinat, quod in ſubemphyteuticatione alteri conceſſit emphyteuta; non tamen propterea jus, quod ipſe in re habet, emphyteuticarium interire debet, cum jus ſuum minime dependeat a jure ſubemphyteutæ, quemadmodum dominus directus non amittit propterea jus ſuum in re emphyteutica, quod jus emphyteutæ in eadem expirat, quia illud ab hoc minime dependet.

§. 97.

De effectu ſubemphyteuſeos finitæ.

Si ſubemphyteuſis extinguitur, ſeu finitur emphyteuta jure emphyteuticario integro, quod in re emphyteutica habet, ipſe fruitur. Etenim quando ſubemphyteuſis finitur, nemo amplius eſt, qui jus ſubemphyteuticarium in re emphyteutica habet. Quamobrem cum reſpectu ſubemphyteutæ emphyteuta repræſentet perſonam domini emphyteuſeos, tanquam eam conſtituentis (§. 13. 87.), finita autem emphyteuſi dominus directus fiat rei, quæ emphyteutica fuerat, pleno jure dominus (§. 55.), adeoque eodem jure fruatur, quod ante conceſſionem emphyteuſeos ipſi competebat; emphyteuta quoque finita ſubemphyteuſi jure emphyteuticario integro, quod in re emphyteutica habet, ipſe frui debet.

Nimirum in ſubemphyteuticatione jus emphyteuticarium originarium reſpondet dominio pleno, quod habet concedens in originaria emphyteuſeos conſtitutione. Jus, quod concedens in conſtitutione emphyteuſeos in alterum transfert, juri ſuo demitur: hac igitur extincta, cum non amplius ademtum ſit, tale erit, quale fuerat ante emphyteuſeos conſtitutionem.

Quemadmodum itaque finita emphyteuſi originaria, dominus emphyteuſeos, qui vel ipſe concedens eſt, vel in locum ejus ſucceſſit, plenum dominium habet; ita emphyteuta, finita ſubemphyteuſi, jus ſuum emphyteuticarium integrum habet.

§. 98.

Contractus libellarius quinam dicatur. *Contractus libellarius* dicitur, quo dominus alteri rem ſuam certo interveniente pretio ea lege dat, ut quotannis certum canonem ſolvat, ac ſtato tempore, poſſeſſore licet non mutato, contractum certo pretio vel arbitrario numerato renovet. *Jus*, quod ex iſto contractu acquiritur, *libellarium* vocari ſolet.

In Jure feudali vero *contractus libellarius* appellari ſolet, quando emphyteuta vel Vaſallus dat rem emphyteuticam vel feudalem alteri in emphyteuſin vel feudum & ſubemphyteuticatio, quam ſupra diximus, *libellaria conceſſio* vocatur. Videatur *Schardius* in Lexico Juridico. Exemplum in eo ſignificatu, qui vocabulo tribuitur in definitione, eſto tale. Vendo tibi domum meam pro pretio mille thalerorum, ea lege, ut quotannis in feſto Johannis Baptiſtæ mihi ſolvas canonem decem thalerorum & exacto quolibet quinquennio contractus renovetur, ſoluto pretio quinquaginta thalerorum. Convenit hoc jus in eo cum emphyteuſi, quod quotannis certus canon ſit ſolvendus, & contractus certo pretio numerato renovandus; differt tamen ab eadem, quod dominus jus libellarium alteri concedens nihil proprietatis in re retineat, ac renovandus ſit contractus non mutato poſſeſſore.

§. 99.

Quodnam pretium intervenire debeat in contractu libellario. Quoniam *dum jus libellarium conſtituitur* præter pretium, quod domino pro re ſolvitur, ſolvendus etiam quotannis canon eſt ac ſolvendum præterea pretium pro contractu ſtato tempore renovandum (§. 98.); *pretium, quod pro re ſolvitur, imminui debet pro ratione canonis ac pretii in renovatione contractus ſtato tempore ſolvendi.*

Nimis

Nimis ab æqualitate in contractibus naturaliter obſervanda, niſi aliter viſum fuerit, recederetur, ſi quis vero pretio rem emeret, ac hoc non obſtante non modo canonem annuum, verum etiam certum pretium ſtato tempore pro contractu renovando ſolvere teneretur. Facile adeo apparet, ſi æqualitas obſervari debet, quantum datur, ſummam, quæ prodit, ſi canon quotannis ſolutus, donec ſtato tempore renovetur contractus, per numerum annorum elapſorum multiplicetur & factum addatur pretio ſolvendo, quando contractus renovatur, non ſuperare debere uſuras legitimas ſortis, qua deficit pretium pro re numeratum a pretio vero, per tantum annorum intervallum percipiendas. E. gr. Si domum tibi vendo pro pretio mille thalerorum, cum pretium verum ſit 1400; deficit illud a vero 400, adeoque perinde eſt, ac ſi tibi domum ementi 400 thaleros crediddiſſem, ut domum emere poſſes. Intervallo quinque annorum ego perciperem uſuras 100, quotannis nempe 20. Quoniam vero mihi tantummodo ſingulis annis ſolvuntur 10, iniquum non eſt, ſi quinquennio elapſo ſolvantur præter decem in fine anni quinti adhuc quinquaginta. Quoniam vero naturaliter uſuræ legitimæ determinandæ ſunt ex utilitate, quam debitor ex uſu pecuniæ percipit (§ 1411. *part. 4. Jur. nat.*); ideo ſi æquitatem naturalem ſpectes, quantitas canonis & pretii in renovatione contractus numerandi proportionanda eſt penſioni, quæ pro tanta utilitate ſolveretur, detracta rata pretio pro juris conſtitutione ſoluto conveniente. E. gr. ponamus, ſi agrum loces, te penſionem annuam accipere centum thalerorum. Pretium verum agri eſſe 2500, & me emtorem tibi ſolvere 1000 ea lege, ut canon quidam annuus conſtituatur & anno quovis quinto contractus certo pretio numerato renovetur. Cum perinde ſit ac ſi tu ſolviſſes pro agro communi 1500; tibi competent quaſi ſocio quotannis 60, conſequenter intra annos quinque accipere debes 300. Quodſi ergo canon annuus determinetur 20 thalerorum, in fine anni quinti tibi adhuc deſunt 200. Quamobrem æquitati maxime convenit, ut in fine anni quinti præter canonem tibi ſolvantur thaleri 200, dum contractus renovatur. Ab æquitate adeo ne diſcedat con-

contractus, conſultius eſt ut eundem ad quaſi ſocietatem reducas, præſertim ſi uſurarum quantitas civiliter determinetur.

§. 100.

Dominus juris libellarii. *Dominum juris libellarii* appellare lubet eum, cui canon & pretium pro renovando contractu libellario ſolvendum.

Ita appellare lubet ad imitationem domini emphyteuſeos (§. 13.): ſicuti enim ſe habet dominus emphyteuſeos ad emphyteuſin, ita etiam ſeſe habet dominus juris libellarii ad jus libellarium. Uterque nimirum eſt conſtitutor juris in re ſua, & propterea ab eo, qui rem poſſidet, certam percipit penſionem annuam ac propter contractum renovandum pretium certum. Immo apte etiam dominum juris libellarii vocamus, cum jus exigendi canonem ac pretium pro renovatione juris ſit res incorporalis, quæ eſt in dominio ipſius, ei autem, qui rem ex contractu libellario habet, inhæret obligatio ſolvendi canonem ac pretium pro renovatione juris, ex qua jus iſtud oritur (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 101.

Res libellaria quænam dicatur. *Rem libellariam* vocare lubet, quæ ex contractu libellario habetur, ſeu in qua jus libellarium conſtitutum.

Fit hoc denuo ad imitationem rei emphyteuticæ.

§. 102.

Quale ſit jus domini juris libellarii. *Dominus juris libellarii jus in re libellaria habet.* Etenim onus ſolvendi canonem & pretium pro renovando contractu inhæret ipſi rei libellariæ, adeoque dominus juris libellarii rem libellariam ad hanc ſolutionem ſibi quaſi obligatam habet, & obligatio ſolvendi canonem ac pretium dictum a re derivatur in poſſeſſorem. Quamobrem cum ex hac obligatione naſcatur jus domini (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); is utique jus in re libellaria habet (§. 778. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 103.

§. 103.

De re alienata, ubi canon non fuit ſolutus, nec contractus renovatus.

Quoniam jus exigendi canonem & pretium pro renovatione contractus, quod competit domino juris libellarii (§. 100.), eſt jus in re (§. 102.), adeoque, utpote rei inhærens ac invito minime auferendum (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), cum re tranſit ad quemlibet poſſeſſorem; *ſi canone non ſoluto nec contractu tempore ſtato renovato, res libellaria alienatur, novus poſſeſſor canonem non ſolutum ac pretium, quod pro renovando contractu ſolvendum fuerat, ipſe adhuc ſolvere tenetur.*

Nihil hic ſingulare eſt: idem enim obtinet in omni jure in re, quoties nimirum ex re tibi quidpiam præſtandum, ut hanc tibi obligatam habeas, & ex hac obligatio derivetur in poſſeſſorem ejus. Aliud omnino eſt habere ſibi obligatam perſonam per ſe, aliud vero habere ſibi eandem obligatam per rem. Ibi perſona eſt certum individuum phyſicum; hic vero eadem deſignatur per rem, quam poſſidet, adeoque quilibet ejus poſſeſſor eſt, qui præſtare tenetur id, ad quod rem tibi obligatam habes.

§. 104.

Quale ſit dominium in re libellaria.

Qui rem ex contractu libellario habet, pleno jure dominus eſt. Etenim dum de jure libellario contrahitur, dominus rem ſuam alteri dat pro certo pretio ea lege, ut quotannis certum canonem ſolvat, ac ſtato tempore, poſſeſſore licet non mutato, contractum certo pretio vel arbitrario numerato renovet (§. 98.). Patet adeo in hoc contractu dominium transferri cum onere quodam, nequaquam vero ullo modo reſtringi. Quoniam itaque dominium nullo modo reſtrictum plenum eſt, quod per ſe patet; qui rem ex contractu libellario habet, pleno jure dominus eſt.

In jure igitur libellario nullum eſt dominium directum, nec in hujus recognitionem ſolvitur canon, quemadmodum in emphyteuſi,

Digitized by Google

phyteuſi. Eſt potius contractus libellarius ſpecies quædam, aut, ſi mavis caſus quidam particularis emtionis venditionis,qua ob pretium juſto multo minus res emta perpetuo quodam onere afficitur, ſeu res cum onere venditur, quod cum eidem inhærere debeat, pretium ejus imminuit, prouti ex iis abunde claret, quod ſupra annotavimus (*not.* §. 99.).

§. 105.

An de libellaria re ſine conſenſu domini juris libellarii diſponi poſſit.

Quoniam *qui rem ex contractu libellario habet*, pleno jure dominus eſt (§. 104.); *ſine conſenſu* quoque, *immo inſcio ac invito domino juris libellarii de re libellaria prouti viſum fuerit diſponere poteſt* (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*); adeoque etiam *eandem alienare ac immutare ſine illius conſenſu poteſt* (§. 665. 660. *part.* 2. *Jur. nat.*).

Nihil enim fit contra jus domini libellarii juris, cui jus ſuum ſalvum manet, quomodocunque res immutetur, & in quemcunque ea transferatur. Ab onere enim, quæ rei inhæret, eandem nemo liberare poteſt (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*), niſi dominus juris libellarii, qui jus ſuum remittere poteſt (§. 117. *part.* 3. *Jur. nat.*).

§. 106.

Effectus remiſſionis juris libellarii.

Quoniam dominus rei libellariæ pleno jure dominus eſt (§. 104.), *quando dominus juris libellarii jus ſuum remittit, nihil dominio accedit, quod in re habet ejus dominus*, ſed cum hac remiſſione jus libellarium extinguatur & dominus rei ab obligatione ſua liberetur (§. 97. *part.* 3. *Jur. nat.*), *res libellaria ab onere ſuo libera evadit ac libellaria eſſe deſinit.*

Parum refert, utrum remiſſio iſta fiat gratis, an pro certo pretio: nec in caſu poſteriori dici poteſt, ſi accurate loquendum, dominum juris libellarii jus ſuum vendere domino rei libellariæ. Hoc enim jus huic foret inutile. Non aliud agi poteſt inter dominum juris libellarii & dominum rei libellariæ, ſi hic liberari velit ab onere ſolvendi canonem & renovandi ſtato tempore contractum pro certo pretio, quam ut jus libellarium

rium extinguatur & res ab onere ſuo liberetur. Hoc autem fit, quando jus ſuum remittit dominus juris libellarii, non vero per hoc, quod id acquirat dominus rei libellariæ. Ecquis acquirere vult jus, quod ſibi non modo prorſus inutile, ſed quod ne quidem exercere poteſt? Immo ſi ponamus jus, quod erat domini libellarii, a domino rei libellariæ acquiri; per hanc ipſam acquiſitionem non deſinit eſſe jus a dominio rei diverſum, ut adeo, qui erat dominus rei libellariæ, nunc etiam ſit dominus juris libellarii, adeoque duplicem repræſentet perſonam: quod quam ſit abſurdum facile intelligitur, ſi animum advertere velis ad ea, quæ hinc porro conſequuntur.

§. 107.

Si dominus juris libellarii rem libellariam acquirit; jus libellarium extinguitur. Etenim quando rem libellariam acquirit, in locum ejus ſuccedit, qui eam ex contractu libellario habebat. Quamobrem cum hic ſit pleno jure dominus (§. 104.); plenum dominium in re, quæ libellaria fuerat, conſequitur. Quoniam itaque jam omnem ex re percipit utilitatem vi dominii (§. 136. *part.* 2. *Jur. nat.*); impoſſibile eſt ut ex ipſa re ipſi quid præſtetur, conſequenter obligatio ſolvendi canonem ac renovandi pretio certo numerato contractum per ſe exſpirat. Jus igitur libellarium extinguitur (§. 98.).

De jure libellario extincto, re libellaria a domino illius acquiſita.

Onus rei impoſitum in gratiam tui ſubſiſtere nequit, quando res tua evadit. Abſonum enim eſt rei ſuæ imponere onus in gratiam ſui, dum manet ſua. Quod ex re tibi præſtandum foret, jam tuum eſt, neque adeo opus eſt, ut tibi des, quod jam habes. Ita abſurdum foret, ſi quis obligatus ſibimetipſi eſſe deberet ad ſolvendum canonem ex re ſua, ex qua omnem utilitatem ſolus percipit, & ad renovandum cum ſeipſo jus percipiendi canonem a ſeipſo. Jus adeo libellarium ſua ſponte ruit, quamprimum dominus ejus pleno jure rem acquirit.

Digitized by Google

§. 108.

Cenſus quid ſit.

Jus cenſiticum eſt jus annui reditus ex re aliena immobili recipiendi: ipſe autem reditus *Cenſus* vocatur. Quando rem immobilem vendens dominus per pactum adjectum cenſum in eadem ſibi reſervat, *Cenſus reſervativus* appellari ſolet: quando autem quis cenſum in re aliena ſibi emit, aut ſibi donatum accipit, *Cenſus conſtitutus* vocatur.

Diſtinctio inter cenſum reſervativum & conſtitutum parum utilitatis habet. Sive enim eundem in re a te alienata tibi reſerves, ſive eundem in re aliena aut oneroſo, aut lucrativo titulo acquiras, in ipſa ſubſtantia juris propterea nihil mutatur. Quod enim vulgo dicitur, cenſum reſervativum ſolvi in memoriam priſtini dominii, aſt conſtitutum non item, nullum habet effectum juris. Per inconſtantiam loquendi jus cenſiticum quoque *cenſus* vocari ſolet.

§. 109.

Quale jus ſit jus cenſiticum.

Quoniam cenſus præſtatur ex re (§. 108.); *jus cenſiticum ipſi rei inhæret*, conſequenter *qui jus cenſiticum habet, jus in re habet* (§. 778. *part. 3. Jur. nat.*), atque *adeo rem ipſam ad præſtandum cenſum ſibi obligatam habet, quæ adeo cenſum debet* (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Ex re adeo obligatio ſolvendi cenſum derivatur in ejus poſſeſſorem, a quo igitur exigitur, quicunque tandem fuerit.

§. 110.

Bona cenſitica, Cenſualis, Dominus cenſus.

Res immobilis, quæ cenſum debet, dicitur *Bonum cenſiticum*, ein Zinsgut: Qui cenſum ſolvere tenetur, ſeu bonum cenſiticum poſſidet, *Cenſualis*, ein Zinsmann, appellatur. Qui vero jus cenſiticum habet, *Dominum cenſus*, den Zins-Herrn, vocare lubet.

E. gr. Emo reditum annuum quadraginta thalerorum mihi præſtandum ex prædio tuo pretio mille thalerorum. Reditus hic

hic erit cenſus, mihi in prædio tuo competit jus cenſiticum, prædium tuum erit bonum cenſiticum, tu cenſualis es, ego dominus cenſus ſum. Enimvero poſſum etiam tibi conſtituere liberaliter jus quotannis percipiendi ex prædio meo quadraginta thaleros, tumque prædium meum efficio bonum cenſiticum, & reditus annuus quadraginta thalerorum erit cenſus.

§. 111.

Cenſualis eſt pleno jure dominus. Cenſus enim eſt reditus annuus, quem cenſualis ex re ſua præſtare tenetur alteri, vel quia is hunc ſibi reſervavit, dum dominium in illum tranſtulit, vel quia ipſe cenſualis tanquam dominus ſive liberaliter, ſive pro certo pretio in re ſua eundem conſtituit (§.108.). Patet adeo præſtationem cenſus non eſſe niſi onus, quod vel alienationi, veluti venditioni, fuit adjectum, vel quod ipſe dominus rei ſuæ, quam retinuit, ultro impoſuit (§. 585. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero per hoc, quod onus rei imponitur, vel adjicitur, ſeu poſſeſſor ejus ad aliquid præſtandum alteri obligatur (§. *cit.*), minime impeditur, quo minus is de ipſa re, & uſu ac fructu ejus pro arbitrio ſuo diſponat. Quamobrem cum dominium plenum habeat, qui de ſubſtantia, uſu ac fructu rei ſuæ pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 131. 135. 136. *part. 2. Jur. nat.*); cenſualis utique plenum dominium habet, adeoque pleno jure dominus eſt (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). *Cenſualis quale habeat dominium.*

Atque in eo differt cenſus ab emphyteuſi, quod emphyteuta habeat tantummodo dominium utile, dominus vero emphyteuſeos directum; cenſualis autem & utile, & directum, ſcilicet plenum. Melior adeo eſt cenſualis, quam emphyteutæ conditio, præſertim jure civili, quo multis modis emphyteuſis committi poteſt. Bonum etiam cenſiticum præſtat libellario, quoniam hic non opus eſt renovatione oneroſa contractus, quemadmodum in jure libellario (§. 98.).

Digitized by Google

§. 112.

Contractus cenſualis. *Contractus cenſualis* appellatur, quo de cenſu convenitur.

Etenim cenſus vel reſervatur a domino rem ſuam alienante, aut alteri in re ſua, quam retinet, conſtituitur (§. 108.). Utrobique cenſualis promittere debet ſe hunc cenſum præſtare velle, & in alterum jus eum exigendi transferre. Conveniendum quoque eſt de quantitate cenſus & de aliis huc ſpectantibus. Iſtiusmodi autem conventiones utique pactum ſunt (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), vel, quod naturaliter perinde eſt, contractus (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*). Atque adeo patet ſine contractu nec acquiri jus cenſiticum, nec bona effici cenſitica, nec obligationem contrahi cenſualis.

§. 113.

Cenſus in quonam conſiſtat. *Cenſus conſiſtere poteſt tam in pecunia numerata, quam in re quacunque alia corporali mobili.* Etenim cenſus definitur conventione inter dominum in re alienata eundem ſibi reſervantem & cenſualem, cui res alienatur, vel inter dominum in re ſua alteri cenſum conſtituentem & alterum, cui conſtituitur (§. 108.). Quamobrem cum inter ſe convenire poſſint, quomodo ipſis viſum fuerit; cenſus tam in pecunia numerata, quam in re quacunque alia corporali mobili conſiſtere poteſt, prouti ſcilicet placuerit contrahentibus.

Valet hic idem, quod de canone diximus ſuperius, qui ab emphyteuta ſolvendus (§. 19). Nimirum etiam cenſus conſiſtere poteſt in frumento, vino, oleo, ovibus, vitulis, gallinis, anſeribus, ovis, butyro ac ita porro. Cum pretia rerum varient, utilius eſt accipere res, quibus indigemus, quam pecuniam paratam, & cenſuali quoque haud raro commodius eſt ſolvere res alias, quas habet, quam paratam pecuniam. Sed hæc attenduntur in deliberationibus de cenſu definiendo; nullum autem in Jure momentum habent.

§. 114.

§. 114.

Si quis alteri cenſum conſtituit liberaliter in re ſua, a conſtituentis voluntate unice pendet, qualem & quantum conſtituere velit. Idem intelligitur, ſi quis ſibi cenſum in re alteri donata reſervat. Quodſi cenſus ematur, intra limites uſurarum licitarum contineri, vel utilitati ex re percipienda proportionari debet in ratione pretii, quod ſolvitur, ad pretium verum rei. Quodſi vero venditor ſibi reſervet cenſum in re vendita, pretium imminui debet, quod ab emtore ſolvitur, detrahendo pretium æquum cenſus reſervati. *Quomodo cenſus definiendus.* Si quis enim liberaliter, hoc eſt, gratis alteri cenſum conſtituit in re ſua, cum jus cenſiticum donetur (§. 48. *part. 4. Jur. nat.*), a conſtituentis utique voluntate pendet, qualem & quantum conſtituere velit cenſum (§. 130. *part. 4. Jur. nat.*). *Quod erat primum.*

Quodſi quis rem alteri donet ac cenſum ſibi reſervet, cum a donatoris unice voluntate pendeat, qua lege donare velit (§. 130. *part. 4. Jur. nat.*); denuo patet, ab ejus voluntate unice pendere, qualem & quantum cenſum ſibi reſervare velit. *Quod erat ſecundum.*

Si quis cenſum emat, perinde eſt, ac ſi quis pecuniam in perpetuum credat ſub uſuris in rem immobilem alterius, ut adeo, quod quotannis ſolvendum, ſit loco uſurarum. Quamobrem patet cenſum intra limites uſurarum licitarum contineri debere. Quoniam itaque in hoc caſu uſuræ naturaliter licitæ ſunt, quæ habent ad mercedem fundi locati eam rationem, quam habet quantitas pecuniæ creditæ ad pretium fundi (§. 1411. *part. 4. Jur. nat.*); quod tunc intra hunc modum contineri debeat cenſus patet. *Quod erat tertium.*

Quoniam denique ſi venditor ſibi reſervat cenſum in re vendita, perinde eſt ac ſi in eadem ſibi emeret cenſum, poſtquam vendidit; omnino liquet, pretium cenſus per

modo demonſtrata *n. 3.* determinandum detrahendum eſſe a pretio vero rei venditæ. *Quod erat quartum.*

Quod ſupra annotavimus, cum de jure libellario ageremus (*not.* §. 99.), ad illuſtrandum quoque partem alteram propoſitionis præſentis applicari poteſt. Quodſi cenſus proportionetur utilitati ex re percipiendæ; non præciſe obſervanda eſt ratio pretii, quod ſolvitur, ad pretium verum rei, quando multum periculum ſuſtinendum cenſuali, a quo liber eſt dominus cenſus, quamvis hoc non obſtet, quo minus ita poſſit contrahi, ut cenſus habeat ad utilitatem ex re percipiendam eam rationem, quam habet pretium pro cenſu ſolutum ad pretium rei (*not.* §. 1411. *part. 4. Jur. nat.*). In contractibus rigor geometricus obſervari nequit, multo minus contractus pro invalido declarandus, qui eidem parum convenit, cum unicuique liberum ſit de re ſua ſtatuere, prouti ſibi viſum fuerit (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), modo abſit animus defraudandi alterum (§. 149. *part. 5. Jur. nat.*).

§. 115.

De duratione juris cenſitici. *Jus cenſiticum perpetuum eſt, niſi expreſſe aliter fuerit conventum, ut vel in certum tempus, vel pro certis perſonis cenſus conſtitutus eſſe debeat.* Etenim cenſus reditus annuus eſt ex re aliena percipiendus, vel quia in re alienata ſibi reſervatur ab alienante, vel quia eundem ſibi quis emit, aut liberaliter conſtitutum ab alio accipit (§. 108.). Quodſi ergo nihil dicatur in contractu cenſuali, quo de cenſu convenitur (§. 112.), quod tantummodo in certum tempus, vel pro certis perſonis conſtitutus eſſe debeat; is utique animus contrahentium fuiſſe videtur, ut cenſus iſte ex re perpetuo præſtetur. Quamobrem jus cenſiticum perpetuum eſt, ſi non expreſſe aliter fuerit conventum. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam a voluntate domini pendet, qua lege dominium rei ſuæ in alterum transferre (§. 11. *part. 3.* *Jur.*

Jur. nat.), vel jus quoddam in re ſua alteri conſtituere velit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*); quin in contractu cenſuali ita conveniri poſſit, ut vel in certum tempus, vel pro certis perſonis cenſus conſtitutus eſſe debeat, dubitandum non eſt. *Quod erat alterum.*

In certum tempus conſtituitur cenſus, ſi is ſolvendus per annos quinquaginta, quibus elapſis bonum, quod fuerat cenſiticum, liberum evadit. Pro certis perſonis conſtituitur, ſi cenſus ſolvendus ei, pro quo conſtituitur, & omnibus ex eo deſcendentibus maſculis, vel omnibus hæredibus ab inteſtato. Etſi enim in hoc conveniat jus cenſiticum cum emphyteuſi (§. 29.), non tamen propterea bonum cenſiticum efficitur emphyteuticum, cum emphyteuſis in hoc potiſſimum differat a jure cenſitico, quod in illa dominium directum ac utile a ſe invicem ſint ſeparata, in hoc autem dominium plenum ſit penes cenſualem. Naturaliter valent pacta, prouti fuerit conventum, modo nihil contineant, de quo ita conveniri non licebat.

§. 116.

Si dominus cenſus jus ſuum remittit, ſive hoc faciat gratis, ſive pro certo pretio; bonum cenſiticum ſit liberum, ſeu cenſiticum eſſe deſinit. Quoniam enim dominus cenſus jus cenſiticum habet (§. 110.), adeoque jus cenſum exigendi (§. 108.); quando jus ſuum remittit (ſive hoc faciat gratis, ſive pro certo pretio, parum refert), jus cenſum exigendi extinguitur & cenſualis ab obligatione cenſum ſolvendi liberatur (§. 97. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam adeo bonum, quod cenſiticum erat, cenſum non amplius debet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), bonum autem cenſiticum non eſt, quod cenſum non debet (§. 110.); ſi dominus cenſus jus ſuum remittit, bonum cenſiticum tale eſſe deſinit, adeoque liberum fit.

Quomodo bonum cenſiticum liberum evadat.

Jus cenſiticum cenſuali nec donari, nec vendi poteſt: utrumque enim requirit translationem ejus in cenſualem (§. 48. *part.* 4. &

4. & §. 675. *part. 2. atque* §. 939. *part. 4. Jur. nat.*). Aſt repugnat cenſuali jus exigendi cenſum e re ſua & eundem ſibimetipſi obligatum eſſe ad eundem ex re ſua ſolvendum. Quamobrem dominus cenſus in gratiam cenſualis tantummodo declarare poteſt; quod nolit cenſualem ſibi eſſe obligatum ad cenſum ſolvendum, ſeu ex re iſta cenſum ſibi deberi, quod dum facit, jus ſuum remittit (§. 95. *part. 3. Jur. nat.*). Neque etiam aliud intenditur, dum bonum cenſiticum liberum eſſe vult cenſualis, vel etiam dominus cenſus. Cenſualis enim liberari debet ab obligatione ſolvendi cenſum, quæ ex re ſua in ipſum derivatur. Ut ab ea liberetur, non opus eſt, ut jus cenſiticum acquirat, ſed ſufficit, ut extinguatur: id quod fit remiſſione juris (§. 97. 99. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam in ceſſione juris id itidem in alterum transfertur (§. 81. *part. 3. Jur. nat.*); ideo nec dominus cenſus jus ſuum cenſuali cedere poteſt. Equidem per inconſtantiam loquendi, quæ ubivis regnat, quando termini non accurate definiuntur, nec in fixo conſtanter ſignificatu adhibentur, dici etiam ſolet, jus cenſiticum cedi cenſuali: non tamen propterea in re a nobis diſſentiunt, qui ita loquuntur. Quodſi enim mentem ſuam diſtincte explicare debeant, tandem utique conſtabit, quod ceſſio juris non aliud ſignificare debeat quam juris remiſſionem. Nobis vero non modo recte ſentiendum, verum etiam recte loquendum, unumquodque proprio ſuo nomine efferendo.

§. 117.

De pretio pro remiſſione cenſus ſolvendo.

Si jus cenſiticum pro certo pretio remittitur; cenſualis idem pretium ſolvere tenetur, quod ſolveret emtor cenſus. Etenim quoad dominum cenſus perinde eſt, ſive jus ſuum vendat, ſive remittat pro certo pretio. Quamobrem cum æquum ſit, ut pro eo pretio vendatur, quod ſolvendum foret emtori, ſi hunc cenſum in re aliena ſibi conſtituendum emere vellet; ſi jus cenſiticum pro certo pretio remittitur, cenſualis utique ſolvere tenetur pretium idem, quod ſolveret emtor cenſus.

Jus

Jus cenſiticum aliquid æſtimabile eſt (§. 114.), ac ideo emi poteſt conſtituendum, vendi quoque eodem pretio poteſt conſtitutum. Et quia repugnat cenſualem emere jus cenſiticum (*not.* §. 116.), quoad dominum cenſus vero, qui gratis jure ſuo carere non vult, perinde eſt, ſive pretium accipiat pro jure in alterum tranſlato, ſive pro eodem cenſuali remiſſo, idem omnino pretium ſolvendum, quando jus cenſiticum remittitur, quo æſtimatur, quando in re aliena conſtituendum. Ita nimirum obſervatur in contractu, quo de remiſſione juris cenſitici convenitur, æqualitas, ut dominus cenſus tantum recipiat, quantum lucratur cenſualis. Contractus vero, quo de remiſſione convenitur, eſt contractus do ut facias, ſeu facio ut des (§. 160. 163. *part. 5 Jur. nat.*). Nec obſtat, contractum do ut facias ſpectari poſſe tanquam emtionem venditionem (§. 176. *part. 5. Jur. nat.*): etenim in eo factum merx eſt, quæ emitur, adeoque in præſenti caſu, remiſſio juris. Quamvis vero abſonum ſit cenſualem emere jus cenſiticum, ſeu jus exigendi cenſum e re ſua; non tamen abſurdum eſt, eundem emere remiſſionem juris Atque in eo differt ceſſio juris cenſitici a remiſſione: quando enim contractus, quo de illa convenitur, & qui eſt contractus do ut des (§. 145. *part. 5. Jur. nat.*), ſpectari debet tanquam emtio venditio, merx eſt jus cenſiticum, quæ emitur, non factum, ſeu ceſſio juris. Videmus adeo, quam apte omnia inter ſe cohæreant, ſi terminorum ſignificatum fixum tuemur, ita ut una ſit concordia.

§. 118.

De jure cenſitico extincto per acquiſitionem boni cenſitici.

Si dominus cenſus bonum cenſiticum acquirit; jus cenſiticum extinguitur. Etenim ſi dominus cenſus bonum cenſiticum acquirit, tum fit pleno jure ejus dominus, quemadmodum fuerat cenſualis (§. 111.), hujus nimirum jure in ipſum tranſlato. Quoniam itaque omnem ex re jam percipit utilitatem (§. 135. 136. *part. 2. Jur. nat.*), jus cenſiticum vero conſiſtit in jure annuum quendam reditum ex re percipiendi (§. 108.); evidens omnino eſt jus cenſiticum cum pleno

no dominio, quod quis in eadem re habet, conſiſtere non poſſe. Illud igitur ab hoc perimitur, atque adeo jus cenſiticum extinguitur, ſi dominus cenſus acquirit bonum cenſiticum.

Vidimus jam ante, jus cenſiticum & plenum dominium in eodem ſubjecto conſiſtere non poſſe (*not.* §. 116.). Perinde nimirum eſt, ſive utrumque conjungi debeat in perſona domini cenſus, ſive in perſona cenſualis, cum in utroque caſu unusquisque ſibi deberet ex re ſua, quod jam ſuum eſt. Quemadmodum itaque jus cenſiticum extinguendum, ut liberum poſſideatur a cenſuali; ita dominium plenum per ſe perimit jus cenſiticum, quando illud acquirit dominus cenſus, atque ideo ab eodem poſſidetur liberum. Non eſt quod dicas, dominum cenſus bonum cenſiticum, quod acquirit, iterum qua tale alienare poſſe, ſalvo jure cenſitico, quod habet. Etenim jus cenſiticum ut in alienatione ſibi reſervet, non opus eſt, ut bonum, quod alienatur, ſit vel fuerit cenſiticum, ſed hac ipſa reſervatione cenſiticum efficitur, cum antea non eſſet (§. 108.). Pendet nimirum a voluntate alienantis, utrum ſub lege cenſuali rem alienare velit, nec ne (§. 11. *part.* 3. *Jur. nat.*), etſi cenſitica non fuerit.

§. 119.

Extinctio juris cenſitici per interitum rei. *Si res cenſitica interit, jus cenſiticum extinguitur.* Etenim ſi res interit, ea non amplius exiſtit (§. 541. *Ontol.*). Quoniam itaque in re non exiſtente jus nullum habere potes, quod per ſe patet; jus quoque cenſiticum in re non amplius exiſtente habere nequis. Cum re igitur cenſitica ipſum jus cenſiticum interit, ſeu illa intereunte extinguitur.

Si res cenſitica interit, nemo amplius eſt, qui dominium in ea habet (§. 352 *part.* 2. *Jur. nat.*), conſequenter nec eſt amplius, qui tibi obligatus ſit ad cenſum ſolvendum. Inhæret jus cenſiticum ipſi rei, ex qua obligatio in poſſeſſorem ejus derivatur (§. 109.). Quid ergo mirum, cum re interire jus, quod eidem

eidem inhæret, & qui poſſeſſor eſſe deſinit, liberari ab obligatione, qua tanquam poſſeſſor tenetur?

§. 120.

Jus ſuperficiei ſeu *ſuperficiarium* eſt jus habendi ſuo ſumtu ædificium in ſolo alterius. Per inconſtantiam loquendi vocatur etiam *Superficies*, quod eſt ædificium ſolo impoſitum absque ſolo ſpectatum (§. 400. *part.* 2. *Jur. nat.*). Germanice dicitur **Platz-Recht**, & in oppoſitione dominium, quod in ſolo ſeu fundo retinet alter, **das Grund-Recht**. A nonnullis tamen vocabula **Platz-Recht** & **Grund-Recht** pro jure ſuperficiei promiſcue uſurpantur. Qui jus ſuperficiei habet *Superficiarius*, **der Boden-Zinsmann** appellatur; is qui dominium fundi habet, nomen *Domini fundi*, ſeu *ſoli* retinet, idiomate patrio **der Grund-Herr**.

Jus ſuperficiei quid ſit. quid ſuperficiarius.

In definiendo Jure ſuperficiei non prorſus conveniunt interpretes Juris Romani. Nos retinemus eam, quam dedit *Struvius* in Jurisprud. Romana Germ. for. lib. 2. tit. 12. §. 17. & in hoc ſignificatu demonſtrare lubet, quid jus naturæ de eodem diſponat. Neque etiam anxie in hoc Jure laborandum eſt de definitione. Sufficit enim tale jus, quale hic definitur, conſtitui poſſe, adeoque non ſumi, quod repugnat; denominatio vero arbitraria eſt.

§. 121.

Quoniam ſuperficiario, dum jus ſuperficiei in eum confertur, conceditur, ut habeat ædificium ſuo ſumtu in ſolo alterius (§. 120.); *ſi in ſolo nullum adhuc extat ædificium, ipſi tante, vel competit jus ædificium ſuo ſumtu in ſolo alterius extruendi: ſi vero ædificium in eodem jam extat, neceſſe eſt ut dominium ſuperficiei in eundem transferatur a domino, retento dominio in ſolo.*

De ædificio in ſolo exterius non extante, dum jus ſuperficiei conſtituitur.

Uterque caſus attenditur etiam in Jure Romano: neque enim opus eſt, ut propterea jura a ſe invicem diſtinguantur, ſi ſuperficiarius vel ipſe ædes extruat in ſolo alterius, vel jam ex-

Digitized by Google

tructas a domino ſoli accipiat. Habet nimirum in utroque caſu ædificium ſuo ſumtu in ſolo alieno.

§. 122.

Quale jus in ſolo competat ſuperficiario.

Quoniam ædificium ſeu ſuperficies eſt ſuperficiarii, ſolum vero, cui impoſitum domini fundi (§. 120.); *dominus fundi non concedit ſuperficiario niſi uſum fundi ſui*, ſeu; cum dominus fundi eodem uti non poſſit, *jus utendi in eum transfert, ipſe autem in ſuperficie, ſeu ædificio impoſito jus nullum habet* (§. 120. *part.* 2. *Jur. nat.*).

Ædificium alias non intelligitur ſine fundo, cui cohæret, ita ut ſolum, cui impoſitum, ſpectetur tanquam pars ædificii, & qui ædificium emit, emiſſe quoque intelligitur ſolum, cui cohæret, niſi expreſſe conveniatur, quemadmodum in præſenti, ut dominium in ſolo retinere debeat venditor (§. 121.). Enimvero in caſu præſenti dominium in ſuperficie diſtinguendum eſt a dominio in ſolo, ita ut duo ſint dominia, quæ in diverſis ſubjectis ſubſiſtunt, & propterea ædificium hic intelligitur ſine fundo, etſi eidem ita cohæreat, ut, ſalva ſubſtantia ab eodem ſeparari nequeat. Quoniam vero dominus fundi fundo ſuo uti nequit, quamdiu alius ædificium in eo habet; ideo jus utendi, quod alias domino competit (§. 136. *part.* 2. *Jur. nat.*), in ſuperficiarium utique conferre tenetur, quamvis ea lege, ut non aliter utatur, niſi ut ædificium in eo habeat. Equidem non ignoro, interpretes Juris Romani jus ſuperficiarii non appellare dominium; ſed jus dominio ſimile; nulla tamen ratio eſt, cur dominium ſuperficiei ſuperficiario tribui nolis, utpote qui ipſis non diſſentientibus inſtar domini de ſuperficie diſponere poteſt. Non eſt dominus ædificii, quatenus ædificium complectitur & ſuperficiem, & ſolum, cui cohæret, quemadmodum vulgo intelligitur: aſt ſi ſpectatur tanquam a ſolo diſcretum, etſi actu ab eodem ſeparari nequeat ac alium in locum dimoveri, quemadmodum hic fieri debet, non minus dominus ſuperficiei eſt, quam ſi etiam dominus fundi eſſet.

Digitized by Google

ſet. In ſe autem non repugnat, cum ſuperficies & ſolum, cui ea impoſita, ſint res duæ diverſæ, ut alius ſit dominus ſuperficiei, alius dominus fundi.

§. 123.

A domini fundi voluntate pendet, utrum jus ſuperficiei ſuperficiario gratis concedere, an vero vendere, aut pro certa penſione annua concedere velit. Etenim dominus fundi ſuperficiario conſtituit jus in ſolo ſuo (§. 120.). Enimvero a domini voluntate unice pendet, quale jus alteri conſtituere velit in re ſua (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem ab ipſius quoque voluntate pendet, utrum jus ſuperficiei alteri gratis, an pro certo pretio, aut pro certa penſione annua concedere velit. *An conceſſio juris ſuperficiei ſit gratuita.*

Dum dominus ſoli jus ſuperficiei concedit ſuperficiario, revera ipſi non concedit, niſi perpetuum ſoli ſui uſum. De uſu vero rei ſuæ dominus pro arbitrio diſponere poteſt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Poteſt eum concedere gratis, poteſt concedere pro certa annua penſione, poteſt etiam concedere pro certo pretio. In caſu primo donat eundem (§. 48. *part. 4. Jur. nat.*), in ſecundo locat (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*), in tertio denique vendit (§. 937. *part. 4. Jur nat.*) Hinc vulgo dicitur, jus ſuperficiei conſtitui vel gratuita conceſſione, vel mediante venditione, aut locatione conductione.

§. 124.

Penſio annua, quam ſuperficiarius domino fundi pro uſu ejus ſolvit, vocatur *ſolarium*, idiomate patrio Boden-Zins, a nonnullis etiam Grund-Zins. *Solarium quid ſit.*

Solarium adeo non ſolvitur in recognitionem dominii, quemadmodum canon in recognitionem dominii directi in emphyteuſi (§. 14.), quamvis juri ſuperficiei maxime conveniat, ut ad conſervandam memoriam dominii in ſolo ſolarium ſolvatur, & retentio dominii in ſolo inutilis videatur domino, niſi

 ſolvatur

Digitized by Google

ſolvatur ſolarium, ſiquidem jus ſuperficiei perpetuum eſſe debet, quale utique eſt, niſi pacto immutetur & duratio ejus modo quocunque reſtringatur.

§. 125.

Quinam jus ſuperficiei conſtituere poſſit.

Nemo jus ſuperficiarium alteri conſtituere poteſt niſi dominus ſoli. Etenim jus ſuperficiarium eſt jus in ſolo alieno alteri conſtitutum (§. 120.). Sed nemo præter dominum alteri jus quoddam in re aliqua conſtituere poteſt (§. 983. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam nemo jus ſuperficiarium alteri conſtituere poteſt niſi dominus.

Jus igitur ſuperficiei a non domino conſtitutum invalidum eſt, nec diutius durat, niſi quamdiu dominus non contradicit. Quodſi vero ædificium extructum fuerit in alieno fundo, conſenſu non domini, qui jus ſuperficiei concedere minime poterat; tunc obtinet jus communionis (§. 402. *part. 2. Jur. nat.*)

§. 126.

De ædibus in ſolo jam extructis, in quo jus ſuperficiei conſtituitur.

Si jus ſuperficiei conceditur in ſolo, in quo ædes jam extructæ ſunt, neceſſe eſt ut ædes ſuperficiario ante donentur, vel vendantur. Etenim ſi jus ſuperficiei conceditur in ſolo, in quo ædes jam extructæ, dominium ſuperficiei transferendum in ſuperficiarium a domino, retento dominio in ſolo (§. 121.). Quoniam itaque dominium transferri poteſt vel gratis, vel pro certo pretio, adeoque ſuperficies vel donari (§. 48. *part. 4. Jur. nat.*) vel vendi (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*); ſi jus ſuperficiei conceditur in ſolo, in quo ædes jam extructæ ſunt, neceſſe eſt ut ædes ſuperficiario ante donentur, vel vendantur.

Non obſtat, quod translatio dominii in ſuperficie & conſtitutio juris ſuperficiei in ſolo fiat ſimul, adeoque uno quaſi actu: hoc enim non obſtante manent duo diſtincti actus, quorum unus etſi non tempore præcedat alterum, per naturam tamen utriusque præcedere intelligitur. Contractui enim emtionis venditionis ædium adjicitur pactum de retinendo dominio

nio

nio in ſolo, quod cum ad contractum accedit, hoc ille prior natura ſua intelligitur. Atque adeo niſi emtione venditione perfecta jus ſuperficiei conſtitui intelligitur, quippe cui demum locus eſt ſuperficie ſine ſolo vendita. Idem valet de donatione. Nihil in hiſce difficultatis eſt, modo ſingulos actus, quos negotium præſens continet, accurate a ſe invicem diſtinguas: id quod in Jure naturæ fieri utique debet.

§. 127.

Quomodo jus ſuperficiarium conſtituatur.

Jus ſuperficiarium naturaliter conſtituitur pacto. Eſt enim jus in ſolo alieno alteri conſtitutum (§. 120.). Sed naturaliter jus in re aliena conſtituitur pacto (§. 988. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam jus ſuperficiarium naturaliter pacto conſtitui debet.

Nimirum de jure ſuperficiario inter ſe convenire debent ſuperficiarius & dominus ſoli (§. 123.), & quomodo inter ipſos conventum fuerit, jus ſuperficiei ſubſiſtet.

§. 128.

Contractus ſuperficiarius quinam ſit.

Contractus ſuperficiarius appellatur, quo de jure ſuperficiario, quod conſtituitur, inter ſe conveniunt ſuperficiarius & dominus ſuperficiei, ſeu quo jus ſuperficiei conſtituitur & acquiritur.

Conſtitutio juris ſuperficiei peculiare utique negotium eſt (§. 120.), quod cum non perficiatur niſi pacto (§. 127.), peculiarem quoque, quemadmodum alia negotia, quæ jura & obligationes producunt, requirit contractum (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*). Trahit autem contractus nomen a negotio, quod eodem perficitur.

§. 129.

Unde metiendum jus & obligatio ſuperficiarii

Quoniam jus ſuperficiarium contractu ſuperficiario conſtituitur & acquiritur (§. 128.), a conſtituentis autem voluntate pendet, quomodo jus aliquod alteri in re ſua conſtituere velit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*), nec ſuperficiarius plus ju-

ris

Digitized by Google

& domini ſoli. ris acquirere poteſt, quam in eum transferre vult conſtituens, neque hic illum ultra voluntatem ſuam ſibi obligare poteſt (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); *omne jus omnisque obligatio tam domini ſoli, quam ſuperficiarii metiendum eſt ex contractu ſuperficiario.*

Naturaliter ea, quæ non uno modo fieri poſſunt in aliquo negotio, conventione contrahentium determinantur, ac ideo contrahentes legem date contractui dicuntur. Aliter ſeſe res habet in Jure civili, in quo quædam, quæ voluntati contrahentium permittit Jus naturæ, legis autoritate determinantur, quæ adeo certam contractui formam præſcribere dicitur. Valent naturaliter omnia, quæ non pugnant cum jure tertii, aut naturaliter illicita ſunt.

§. 130.

De jure ſuperficiarii. *Superficiarius ſuperficie in ſolo alieno poſita pro arbitrio uti frui, eamque ſine conſenſu, immo inſcio ac invito domino ſoli, alienare, immutare, ac oppignorare, nec non ſervitutem eidem imponere poteſt.* Etenim domino ſoli jus nullum in ſuperficie competit (§. 122.), adeoque ſuperficiarius dominium plenum in ea habet. Quamobrem cum dominium plenum contineat proprietatem ac jus utendi & fruendi (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), & qui dominium plenum habet rem ſuam pro arbitrio ſuo alienare (§. 665. *part. 2. Jur. nat.*), immutare (§. 660. *part. 2. Jur. nat.*) & oppignorare (§. 1164. *part. 5. Jur. nat.*), eidemque ſervitutem imponere poteſt (§. 1267. *part. 5.* & §. 982. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem ſuperficiarius ſuperficie pro arbitrio uti frui, eamque ſine conſenſu, immo inſcio ac invito domino ſoli, alienare, immutare, oppignorare, eidemque ſervitutem imponere poteſt.

Interpretes Juris Romani jus hoc omne tribuunt ſuperficiario, conſequenter jus omne, quod dominium continet; eidem tamen tribuere nolunt dominium in ſuperficie, ſed ſaltem quaſi

quaſi dominium, ac ideo ſuperficiarium quaſi dominum vocant. Enimvero cum jus ſit facultas moralis agendi (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*); qui omnia agere pro arbitrio ſuo poteſt, quæ vi dominii agere poteſt dominus, prorſus independenter ab alio, is utique dominium habere, adeoque dominus eſſe debet. Non igitur ulla ratio obſtat, quo minus in Jure naturæ dominium in ſuperficie tribuamus ſuperficiario cum excluſione domini ſoli omnimoda, quippe cujus conſenſu ad nullum actum opus habet, quo de ſubſtantia, uſu vel fructu ſuperficiei diſponit. Ceterum dominium, quod ſuperficiarius in ſuperficie habet, non pertinet ad jus ſuperficiarium: hoc enim in eo conſiſtit, quod ſuperficiem, quæ ſua eſt, habere poſſit in ſolo alieno (§. 120.), adeoque non ſuo. Dominium vero in ſuperficie & jus habendi ſuperficiem in ſolo alieno ſunt utique duo jura ſeparata, nec eodem modo acquiruntur. Etenim quamprimum convenitur, quod ſuperficiario ædificium in ſolo alterius habere liceat, jus ſuperficiarium ipſi competit, etiamſi nullum adhuc ædificium fuerit extructum, & ex jure ſuperficiario fluit jus extruendi ædificium in ſolo alterius. Dominium adeo ſuperficiario in ædibus competit, quia eas extruxit ſuo ſumtu. Et quamvis eas extruxerit in ſolo alieno, non tamen propterea jus quoddam in ædificio habet dominus ſoli (§. 402. *part. 2. Jur. nat.*), quia ædificium extructum eſt conceſſione domini ſoli, qui hoc ipſo, dum conceſſit, juri ſuo renunciavit (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ædes jam ſint extructæ, ante donandæ ſunt, vel vendendæ ſuperficiario, quam jus ſuperficiei concedi poſſit (§. 126.), ut adeo dominium in ſuperficie acquiratur, antequam jus ſuperficiarium concipi poſſit (*not. §. cit.*). Hæc ſatis manifeſta ſunt per principia juris naturæ. Enimvero cum in Jure Romano ſuperficies in fundo alieno extructa ſit domini ſoli; tum jus ſuperficiarium, quod conceditur ſuperficiario a domino, reſpicit ipſam quoque ſuperficiem, ut adeo inſtar domini de ſuperficie diſponere liceat ſuperficiario nonniſi jure a domino ſoli ſibi conceſſo, atque hoc reſpectu ſuperficiarius tantummodo eſt quaſi dominus ſuperficiei.

§. 131.

Ædes ſuperficiariæ quænam ſint.

Ædes ſuperficiariæ dicuntur, quas habere licet in ſolo alieno.

Facile autem patet, quomodo ædes ſuperficiariæ differant ab aliis. Nimirum ad ædes pertinet etiam fundus, ſeu ſolum, cui imponuntur, cum ſine ſolo exiſtere nequeant. Unde communiter ædium dominus eſt etiam dominus ſoli, cui impoſitæ ſunt. Enimvero ædes ſuperficiariæ ſpectantur ſine ſolo, ita ut earum dominus non ſit ſimul dominus ſoli, ſed id recognoſcere debeat ab alio, prouti jam ſupra annotavimus (*not.* §. 122.). *Gajus* eas definit l. 2. ff. de ſuperfic. quod ſint eæ, quarum proprietas & civili, & naturali jure ejus eſt, cujus eſt ſolum. Sed quod ædes in conducto ſolo naturali jure ſint ejus, cujus eſt ſolum, in eo falluntur JCti Romani (§.402. *part.* 2. *Jur. nat.*). Atque hæc ratio eſt, cur in Jure naturali a Jure civili diſcedamus in Jure ſuperficiario, quamvis non negemus, quemadmodum deinceps videbimus, jus ſuperficiarium, prouti a JCtis Romanis concipitur, eſſe caſum quendam particularem, quo jus iſtud per pactum immutatur. Relegenda hic ſunt, quæ modo ad paragraphum præcedentem annotavimus & quæ annotavimus ſupra (*not.* §. 122.). Quia jure Romano ædes ſuperficiariæ ſunt domini ſoli, & ſuperficiarius in iis non habet niſi dominium utile, ſolum vero conductum intelligitur; ideo ſuperficiarius dicitur etiam quaſi inquilinus eſſe, cum habitet in ædibus quaſi conductis, non tamen proprie loquendo inquilinus eſt, quia inſtar domini de ſuperficie diſponere poteſt ac ideo pro quaſi domino habetur.

§. 132.

De ædibus ſuperficiariis per incendium vel ruinam ſublatis.

Si ædes ſuperficiariæ collabantur, vel conflagrent; ſuperficiario novas extruere licet in ſolo. Etenim ſuperficiario competit jus habendi ædificium ſuo ſumtu in ſolo, cui impoſitæ ſunt ædes ſuæ (§. 120.), quod adeo, quamdiu ſolum extat, aut tempus, in quod conceſſum, non præterlapſum, aut perſonæ non

Digitized by Google

non deficiunt, pro quibus conſtitutum fuit jus, ſiquidem in certum tempus conſtitutum, aut pro certis perſonis ſupponatur, invito auferri nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Quamvis adeo ædes collabantur, vel conflagrent, nulla tamen ratio eſt, cur jus amitti debeat, quippe quod non ædibus iſtis inhæret, quæ per incendium vel ruinam fuerunt ſublatæ, ſed ſolo, in quo conſtitutum. Quamobrem ſi ædes ſuperficiariæ collabantur, vel conflagrent; ſuperficiario novas in ſolo extruere licet.

Non ignoro dari Doctores, qui ſtatuunt, jus ſuperficiarium extingui, ſublato per incendium vel ruinam ædificio. Enimvero hi perperam jus ſuperficiarium comparant cum uſufructu in ædibus alienis conceſſo, quod tamen ab hoc prorſus diverſum eſſe ex anterioribus abunde conſtat. Quamobrem nec deſunt, qui contrariam ſententiam amplectuntur, quam hic adſtruximus. Aliud eſt, ſi expreſſe in contractu ſuperficiario ita fuerit conventum, ut ſublato per caſum quemcunque ædificio non liceat novum extruere. Tum enim dominus ſoli ex conventione liberatur ab obligatione patiendi, ut alius habeat ædificium in ſolo ſuo.

§. 133.

De ſolario convento ſolvendo. *Superficiarius obligatur ad ſolvendum ſolarium conventum.* Etenim cum in contractu ſuperficiario de jure ſuperficiario conveniatur (§. 128.); in eodem quoque convenitur, num præſtandum ſit ſolarium, & quale ac quantum ſit præſtandum. Quamobrem cum pacta ſint ſervanda (§. 789.); ſuperficiarius quoque obligatur ad ſolvendum ſolarium conventum.

Nimirum obligatio ſuperficiarii metienda ex contractu ſuperficiario (§. 129.). Quodſi ergo de certo ſolario præſtando in eodem fuerit conventum, ſuperficiarius utique obligatus eſt ad id præſtandum, utpote qui contrahens promittendo ad idem

Digitized by Google

præſtandum ſeſe obligavit (§. 789. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Facile intelligitur, ita etiam conveniri poſſe, ut per certum tempus non præſtetur ſolarium, eodem vero elapſo præſtari debeat, vel ut ſolarium non præſtetur, quamdiu ædes poſſidentur a certa perſona, præſtari tamen debeat, quamprimum jus ſuperficiarium transfertur in aliam, ædibus alienatis, vel dominio earundem in aliam transmiſſo. Tum vero ſtandum erit eo, quod fuerit conventum (§. 129.).

§. 134.

Quale ſit jus ſolarii exigendi. *Naturaliter dominus ſoli ſuperficiarium tantummodo ſibi obligatum habet ad præſtandum ſolarium, non vero ipſam ſuperficiem, niſi in contractu ſuperficiario hypotheca in eadem expreſſe fuerit conſtituta.* Etenim dominus ſoli in ſuperficie nullum jus habet (§. 122.). Quamobrem etſi ſuperficiarius eidem obligatus ſit ad præſtandum ſolarium conventum (§. 133.); ejus tamen nonniſi perſonam ad ſolvendum iſtud obligatam habet, minime autem eidem pro debito hoc ipſa ſuperficies obligata eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi in contractu ſuperficiario hypotheca in ipſa ſuperficie domino ſoli expreſſe fuerit conſtituta, cum hypotheca in re aliqua conſtituta eadem obligetur pro debito debitoris (§. 1163. *part. 5. Jur. nat.*); ſuperficies pro ſolario domini ſoli utique obligata erit. *Quod erat alterum.*

Lege poſitiva utique tacita hypotheca concedi poteſt domino ſoli in ſuperficie, quemadmodum ſuo loco conſtabit. Aſt cum naturaliter jus domini ſoli metiendum ſit ex contractu ſuperficiario, non erit hypothecæ locus in ſuperficie, niſi expreſſæ.

§. 135.

Idem porro expenditur. Quoniam naturaliter dominus ſoli ſuperficiarium tantummodo ſibi obligatum habet ad præſtandum ſolarium, non vero ipſam ſuperficiem, niſi in contractu ſolario hypotheca

in

in eadem expreſſe fuerit conſtituta (§. 134.); *ſi ſuperficiarius non ſolvit ſolarium, & jus ſuperficiarium alienatur, novus ſuperficiarius ſolarium præteritum ſolvere non tenetur:* quoniam vero jus hypothecæ cum re tranſit ad quemlibet poſſeſſorem (§. 1154. *part. 5. Jur. nat.*), *ſi in contractu ſuperficiario pro ſolario hypotheca in ſuperficie expreſſa fuerit conſtituta, novus ſuperficiarius ſolarium præteritum ſolvere tenetur.*

Jus domini ſoli naturaliter aliunde naſci nequit niſi ex contractu (§. 127.). Quodſi ergo ex eodem tibi non obligatam habes niſi perſonam, nec ab alia niſi ab eadem debitum exigere potes. Quodſi vero res obligata ſit, cum ex eadem tibi ſatisfieri debeat, tum qui rem poſſidet tibi ſolvere tenetur debitum, pro quo obligatur.

§. 136.

Superficiarius ſuperficiem poſſidet, ſed non fundum, cujus poſſeſſor eſt dominus ſoli. Etenim ſuperficiarius plenum dominium habet in ſuperficie, nihil juris in eadem competit domino ſoli & vice verſa ſuperficiarius non habet niſi uſum fundi, proprietas vero tota manet penes dominum ſoli (§. 122.). Quamobrem ſuperficiarius ſuperficiem detinet tanquam ſuam, non vero detinet tanquam ſuum etiam fundum (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), ſed hunc recognoſcit a domino ſoli. Quoniam itaque rem poſſidet, qui eam detinet tanquam ſuam, non autem poſſidet qui eam detinet tanquam alienam (§. 150. *part. 2. Jur. nat.*); ideo ſuperficiarius ſuperficiem quidem poſſidet, ſed non fundum, hujus vero poſſeſſor manet dominus, cui competit jus poſſidendi (§. 157. *part. 2. Jur. nat.*). *De poſſeſſione ſuperficiarii.*

Non eſt, quod excipias, cum domino ſoli ademta ſit potentia phyſica diſponendi de fundo pro arbitrio ſuo, quamdiu ſuperficies ſolo impoſita, conſequenter ſolum non ſit in poteſtate ipſius (§ 461. *part. 2. Jur. nat.*), eum fundum non poſſidere (§. 463. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero ipſa conceſſio

Digitized by Google

uſus ſoli eſt actus poſſeſſorius, cumque hoc modo diſponat de eodem dominus & ad hoc modo diſponendum ſuperficiario ſeſe obligavit, fieri non poteſt, ut diſponat modo alio. Dici adeo nequit, domino ſoli ademtam eſſe poteſtatem phyſicam diſponendi de ſolo, etſi eandem ipſe libere reſtrinxerit ad certum actum, aut ita reſtrictam ab alio acceperit. Si ſolarium præſtatur, ſolum conductum intelligitur (§. 1194. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamvis vero conductori jus ſuum, quod ex contractu habet, auferre minime poſſis (§. 336. *part.* 2 *Jur. nat.*), non tamen propterea conductor rem detinet tanquam ſuam, conſequenter eam poſſidet, tu vero poſſeſſionem amittis. Diſſentiunt in eo interpretes Juris Romani, num ſuperficiarius ſuperficiem poſſideat: id vero inde eſt, quod iſto jure dominium ſuperficiei ei tribui non poſſit (*not.* §. 131.).

§. 137.

De jure ſuperficiario extincto per conjunctionem dominiorum ſoli & ſuperficiei.

Si dominus ſoli dominium ſuperficiei acquirit, vel contra ſuperficiarius dominium ſoli; jus ſuperficiarium extinguitur. Etenim ſi dominus ſoli dominium ſuperficiei acquirit, ædificium proprium habet in ſolo proprio, ac ſimiliter ſi ſuperficiarius acquirit dominium ſoli, ædificium itidem proprium in proprio ſolo habet (§. 121. 122.). Quamobrem cum jus ſuperficiarium in eo conſiſtat, ut quis ſuo ſumtu habeat ædificium in ſolo alieno (§. 120.); jus ſuperficiarium utique extingui debet, ſive dominus ſoli acquirat dominium ſuperficiei, ſive dominus ſuperficiei dominium ſoli.

In neutro caſu juris ſuperficiarii quidpiam transfertur ab uno in alterum, ſive reſpicias jus, quod habet ſuperficiarius, ſive jus, quod habet dominus ſoli: ſed quicquid juris ex contractu ſuperficiario venit, id totum expirat, quia facta conjunctione dominiorum ſoli ac ſuperficiei inutile non modo efficitur, verum etiam ſubſiſtere amplius nequit. Quoniam vero tam ſolum eſt domini ejus, quam ſuperficies ſuperficiarii; conjunctio dominiorum fieri nequit, niſi unus acquirat dominium alterius titulo vel lucrativo, vel oneroſo.

§. 138.

Digitized by Google

§. 138.

De ædibus ſuperficiariis & ſolo, cui impoſita, alienatis.

Si ſuperficiarius ædes ſuperficiarias alienat, eadem alienantur cum jure ſuperficiario, & ſi dominus ſoli fundum alienet, idem alienatur ſalvo jure ſuperficiarii & cum jure adverſus ſuperficiarium. Etenim ſi ſuperficiarius ædes ſuperficiarias alienat, cum ædes ſine ſolo ſubſiſtere non poſſint, ipſi autem competat jus eas habendi in ſolo alieno, cui impoſitæ ſunt (§. 120.); neceſſe utique eſt, ut ædes alienentur cum jure ſuperficiario. *Quod erat unum.*

Similiter ſi dominus alienet fundum, ſive ſolum, cum in eodem dominium retinuerit, dum jus ſuperficiarium conceſſit (§. 122.), jus tamen habendi in eodem ædificium ſuperficiario invito adimere nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Quodſi vero pro jure, quod ſuperficiario conceſſum, is ad certas præſtationes obligatur, veluti ad ſolarium ſolvendum (§. 133.); idem adhuc obligabitur novo domino. *Quod erat alterum.*

Equidem cum nemo quicquam facere poſſit, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*), abſolute neceſſarium eſt, ut ſalvo jure ſuperficiarii alienetur ſolum; non tamen eadem neceſſitas eſt quoad jus adverſus ſuperficiarium. Quoniam enim quilibet jus ſuum remittere (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque debitorem ab obligatione ſua liberare poteſt (§. 97. *part. 3. Jur. nat.*); nil ſane obſtat, quo minus dominus ſoli quoad obligationem ſuperficiarii, conſequenter quoad jus ſuum inde pendens (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), in gratiam ſuperficiarii quid immutet, veluti ut eum liberet ab onere ſolvendi ſolarium, vel ut ſolarium imminuat. Hoc vero non præſumitur ob alienationem factam, conſequenter niſi de eo expreſſe quid fuerit dictum, novo domino ſoli adverſus ſuperficiarium idem jus competit, quod competebat domino priſtino.

§. 139.

Digitized by Google

§. 139.

De dominio utili in ædibus ſuperficiariis conceſſo.

Si ita conveniatur, ut quis ædes ſuo ſumtu in ſolo alterius exſtruat & conſervet ac in iis habeat dominium utile ad certum tempus, vel pro certis perſonis, veluti pro ſe & liberis ſuis primi aut etiam ſecundi gradus; vel tale etiam conceda̲tur in ædibus ſuperficiariis jam extructis ea lege, ut certum ſolarium præſtetur; tempore finito, vel perſonis, pro quibus conceſſum jus ſuperficiarium, extinctis, ædes ſolo impoſita ſunt pleno jure ejus, cujus eſt ſolum. Etenim ſi in ædibus ſolo alterius impoſitis tibi tantummodo competit dominium utile, dominium directum erit penes dominum ſoli (§. 1. 3.), qui adeo omnem proprietatem in fundo, ſeu ſolo (§. 120.), partem autem proprietatis in ſuperficie habet (§. 3.). Quoniam vero ſuperficiarius plus juris in ſuperficie acquirere non potuit, quam in eum conferre voluit dominus ſoli (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); ſi ita conventum fuerit, ut dominium utile habeat ad certum tempus, vel id conceſſum fuerit pro certis perſonis, veluti pro primo acquirente ac liberis ejus primi, vel etiam ſecundi gradus, tempore elapſo vel perſonis mortuis, quibus hoc jus competere poterat, jus omne ſuperficiarium utique extinguitur. Enimvero quia dominus ſoli in ſuperficie retinet dominium directum, dum ſuperficiario utile concedit, nec hoc concedit niſi ad certum tempus, vel pro certis perſonis, *per hypoth.* ea omnino lege jus ſuperficiarium conſtitutum intelligitur, ut tempore elapſo, vel nulla amplius perſona exiſtente, cui jus iſtud vi contractus ſuperficiarii competere poterat, ſuperficies pleno jure ſit domini ſoli. Jure ſuperficiario itaque extincto pleno jure ſuperficies ad dominum ſoli pertinet.

Naturaliter hoc obtinere nequit eo in caſu, in quo dominium plenum ſuperficiei eſt penes ſuperficiarium, niſi in contractu ſuperficiario expreſſe fuerit dictum, ut mortuo ſuperficiario, nec ullo ſucceſſore exiſtente, ſuperficies eſſe debeat domini

ni ſoli. Alias enim idem valebit, quod dictum eſt de dominio directo in emphyteuſi (§. 62. 63.). Convenit in caſu propoſitionis præſentis jus ſuperficiarium cum jure emphyteutico in ſuperficie ſaltem conſtituto (§. 12.). Atque adeo ex iis, quæ de emphyteuſi demonſtrata ſunt, facile intelligitur, quid de jure ſuperficiario in hoc caſu tenendum. Hæc vero eſt hypotheſis juris Romani, ut jus ſuperficiarium ſpectetur veluti emphyteuſis in ſola ſuperficie conſtituta, ut adeo inter emphyteuſin in ædibus conſtitutam & jus ſuperficiarium non alia intercedat differentia, quam quod emphyteuta habeat quoque dominium utile in ſolo, ſuperficiarius vero in eodem nihil prorſus juris habeat, conſequenter quæ in fundo latent, veluti ſi theſaurus inveniatur, ſi metallifodina, aut ſalina detegatur, ea quidem ad emphyteutam, minime tamen ad ſuperficiarium pertineat. Variat vero non parum jus ſuperficiarium, ſi ſuperficiario competat dominium plenum in ſuperficie, & ſi tantummodo is dominium utile in eadem habeat. Sed quamvis jure Romano jus ſuperficiarium tantummodo intelligatur de caſu poſteriori, id tamen minime obſtat, quo minus per pactum redigatur ad formam caſus prioris. Ceterum cum hoc jus naturaliter metiendum ſit ex contractu ſuperficiario, quo conſtituitur (§. 129.); non opus eſt, ut de ſingulis, de quibus conveniri poteſt in eo contractu in utroque caſu, ſigillatim diſerte dicamus. Quoniam enim pacta ſunt ſervanda (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*); rata erunt ea omnia, de quibus conventum fuerit, modo non ſint phyſice, vel moraliter impoſſibilia.

§. 140.

De jure ſuperficiarii quoad ſolum.

Superficiarius nullum habet jus in ſolo; ſed tantummodo ad uſum ſoli. Etenim dominus ſoli in ſuperficiarium tantummodo transfert uſum fundi (§. 122.), eumque determinatum, nimirum ut liceat habere ædes ſuo ſumtu in fundo iſto (§. 120.). Nullum itaque ſuperficiario concedit jus in ipſum fundum, ſed eidem ſaltem ſeſe obligat ad patiendum, ut is habeat ædes ſuo ſumtu in ſolo ipſius. Quoniam itaque jus in

Digitized by Google

in re non habet is, cui nullum jus in rem ipſam competit (§. 778. *part. 3. Jur. nat.*), habet vero jus ad rem, ad quam præſtandam alius ipſi obligatus eſt (§. 781. *part. 3. Jur. nat.*); ſuperficiarius utique nullum habet jus in ſolo, ſed tantummodo ad uſum ſoli.

Vulgo equidem dicitur, ſuperficiario competere jus ad ſolum, quod ſibi obligatum habeat dominum ad patiendum, ut habeat ædes ſuo ſumtu in ſolo ipſius; accuratius tamen dicitur, ſuperficiario competere jus ad uſum ſoli, quippe ad quem tanquam rem incorporalem ipſi præſtandam dominus ſoli obligatur. Aſt in verbis ſumus faciles, quando in re ipſa convenimus.

§. 141.

De locatione ædium ſuperficiariarum.

Superficiarius ædes ſuperficiarias vel integras, vel earum partem alteri pro lubitu locare poteſt, niſi expreſſe fuerit conventum, ut ipſe ſolus eas inhabitare debeat. Etenim ſuperficiarius vel eſt pleno jure dominus ſuperficiei, ita ut nihil juris in eadem habeat dominus ſoli (§. 122.), vel dominium utile in ſuperficie habet, ſi ita fuerit conventum (§. 129.), conſequenter de uſu ac fructu rei tanquam dominus utilis pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 2.). Quamobrem cum domino (§. 1207. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque etiam ei, qui de uſu ac fructu rei inſtar domini pro arbitrio ſuo diſponere poteſt, competat jus rem alteri locandi (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*), quin ſuperficiarius ædes ſuperficiarias vel integras, vel earum partem alteri pro lubitu locare poſſit, dubitandum non eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam jus ſuperficiarii metiendum eſt ex contractu ſuperficiario (§. 129.); ſi expreſſe ita fuerit conventum, ut ſuperficiarius ſolus eas inhabitare debeat, conſequenter earum uſum alteri concedere nequeat, jus locandi per

Digitized by Google

per conventionem ipſi ademtum (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque locare ædes neque integras, neque partem earundem poteſt (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat alterum.*

Fieri poteſt, ut conveniatur, ne ſuperficiarius ædes ſuperficiarias, vel earum partem locare poſſit, ſi dominium utile conceditur in ædibus jam extantibus liberaliter, etſi pro uſu fundi, ſeu ſoli ſolvendum ſit ſolarium quoddam, nec conceditur niſi determinative perſonis certis nominatis, quibus jus ſuperficiarium competere debet. Alias nulla fere ratio eſt, cur locatio ædium ſuperficiariarum ſit prohibenda, vel prohibitio prorſus pugnat cum jure ſuperficiario.

§. 142.

Quando jus ſuperficiarium comprehendat iter, vel viam.

Si ad ædes ſuperficiarias non datur ire niſi per fundum domini ſoli; cum jure ſuperficiario conceſſum intelligitur etiam iter. Idem intelligitur de via, ſi uſus ædium ſuperficiariarum eam exigat. Qui enim jus ſuperficiarium concedit alteri, is eidem concedit, ut in ſolo ſuo habeat ædes (§. 120.). Quoniam igitur neceſſe eſt, ut qui ædes inhabitat ad ædes quoque ire poſſit; ſi ad ſuperficiarias ire non datur niſi per prædium domini ſoli, neceſſe utique eſt, ut ſuperficiario quoque concedat jus eundi per prædium, vel fundum ſuum, ad ædes ſuas, quas in ſolo ipſius habet. Atque adeo patet, cum jure ſuperficiario conceſſum quoque intelligi iter (§. 1327. *part. 5. Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Quodſi uſus ædium ſuperficiariarum exigat viam; eodem modo patet, viam quoque in conceſſione juris ſuperficiarii contineri (§. 1340. *part. 5. Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

E. gr. Ego tecum convenio, ut in ſolo tuo horreum meo ſumtu habere liceat. Quodſi ad horreum non pateat via, niſi

Digitized by Google

per prædium tuum; ecquis dubitabit, te pati debere, ut per prædium tuum non modo ad horreum eatur & agatur, verum etiam vehatur, ducatur, feratur, trahatur, quicquid in horreum, vel ex eo vehi, duci, ferri aut trahi debet. Per ſe hoc intelligitur, neque adeo neceſſe eſt, ut expreſſe de eo conveniatur. Quodſi enim dominus ſoli viam concedere noller, nec poterat concedere, ut horreum extruam & extructum habeam in ſolo ipſius: alias enim horreum nullius eſſet utilitatis. Facile autem intelligitur, jus ſuperficiarium non continere viam, ſi aliunde, quam per prædium domini ſoli, ad horreum perveniri poſſit, quamvis commodius accideret, ſi pateret via per prædium domini ſoli. Neque enim quod tibi utilius, id cum onere ſuo tibi tacite concessiſſe præſumitur dominus ſoli (§. 428. 328. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 143.

Quando poteſtas alienandi ædes ſuperficiarias ademta.

Si dominium ſaltem utile in ſuperficiariis ædibus conceditur ſuperficiario determinative, nominatis certis perſonis, pro quibus conſtitutum jus ſuperficiarium eſſe debeat; naturaliter poteſtas alienandi conceſſa non intelligitur, niſi expreſſe in contractu ſuperficiario fuerit permiſſa. Etenim ſi in ſuperficiariis ædibus dominium ſaltem utile fuerit conceſſum ſuperficiario determinative, nominatis certis perſonis, pro quibus jus ſuperficiarium conſtitutum eſſe debet; dominus ſoli ædium ſuperficiariarum pleno jure fit dominus, ſi nulla amplius extet perſona, pro qua conſtitutum jus iſtud (§. 139.). Plurimum adeo intereſt, utrum perſonæ nominatæ referantur ad primum acquirentem, an vero ad quemcunque alium, in quem jus ſuperficiarium alienatum fuerit (*not.* §. 52.). Quodſi ex verbis contractus pateat, perſonas nominatas ad primum acquirentem referri, veluti ſi dicatur, jus ſuperficiarium competere debere ipſi & ejus liberis primi, vel etiam ſecundi gradus; tum dubium non eſt, quin poteſtas alienandi non ſit conceſſa. Quodſi vero ex verbis contractus non ſatis pateat,

utrum

Digitized by Google

utrum perſonæ nominatæ ad primum acquirentem referantur, nec ne; ea tamen mens fuiſſe intelligitur domini ſoli, a cujus voluntate pendet lex conſtituendi jus ſuperficiarium (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*), ut intelligantur perſonæ in relatione ad primum acquirentem ſic nominatæ, cum nulla adſit neceſſitas, ut a naturali hac interpretatione verborum recedamus; conſequenter nec in hoc caſu alienandi poteſtas intelligitur ſuperficiario conceſſa. Atque adeo patet, in hypotheſi propoſitionis præſentis alienandi poteſtatem naturaliter competere non poſſe, niſi in contractu ſuperficiario, ex quo metiendum eſt jus ſuperficiarii (§. 129.), fuerit permiſſa.

In Jure naturæ ſumitur, dominum ſoli concedere alteri, ut ſuo ſumtu habeat ædes in eodem. Quicquid ex eo neceſſario ſequitur, id juris naturalis eſt, ſi nihil præterea fuerit conventum. Enimvero quicquid conveniri poteſt de iſta conceſſione, id naturali Jure valet, quatenus pacta eodem jure ſunt ſervanda (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*). Et per hæc pacta etiam immutari poſſunt, quæ alias forent juris naturalis, quatenus naturaliter de jure proprio unicuique permiſſum eſt diſponere pro lubitu ſuo. Quodſi hæc probe perpendas, facile intelliges, quomodo reperire liceat, quæ de negotio quocunque valeant jure naturali.

§. 144.

An laudemium ſit ſolvendum, ædibus ſuperficiariis alienatis.

Naturaliter etiam ita conveniri poteſt, ut ſuperficie alienata novus ſuperficiarius cum domino ſoli contractum ſuperficiarium renovare & laudemium certum ſolvere teneatur. Quoniam enim dominus ſoli jus ſuperficiario conſtituit in ſolo ſuo (§. 120.), ab ejus voluntate pendet, qua lege idem conſtituere velit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo aliter conſtituere nolit, niſi ut ſuperficie alienata novus ſuperficiarius cum domino ſoli contractum ſuperficiarium renovet ac laudemium

Digitized by Google

certum ſolvat; quin ita conveniri poſſit, quando de jure ſuperficiario contrahitur (§. 128.), dubitandum non eſt.

Novum ſuperficiarium ad præſtandum laudemium alicubi adſtringunt mores, quemadmodum obſervat *Frantzkius* de Laudem. c. 3. n. 3. c. 4. n. 45. & c. 13. n. 1. Nil enim obſtat, quo minus jus ſuperficiarium conſtituatur ad imitationem juris emphyteutici, cum jus emphyteuticum conſtitui poſſit in ſola ſuperficie, ita ut dominus emphyteuſeos maneat dominus ſoli pleno jure. Et revera jus ſuperficiarium, quale agnoverunt Romani, non differt a jure emphyteuticario in ſola ſuperficie conſtituto. Quamobrem nec dubitandum, quod huc reſpexerint, qui mores ſolvendi laudemium pro ſuſceptione novi ſuperficiarii introduxerunt, quia novus emphyteuta regulariter juxta Jus civile laudemium ſolvit. Quodſi animo recolas, quæ modo dicta ſunt (*not.* §. 144.); nihil ſupererit circa propoſitionem præſentem difficultatis.

§. 145.

De canone præterito a novo ſuperficiario ſolvendo.

Si ſuperficiario tantummodo dominium utile in ſuperficie conceſſum; novus ſuperficiarius ſolarium præteritum non ſolutum ſolvere tenetur. Quodſi enim ſuperficiario tantummodo dominium utile in ſuperficie conceſſum, ſolarium non modo is ſolvit pro uſu fundi ſeu ſoli tanquam conductor (§. 1195. *part. 4. Jur. nat.*), verum etiam in recognitionem dominii directi, quod habet dominus ſoli in ipſa ſuperficie (§. 1. 3.). Jus igitur, quod habet ſuperficiarius in ſuperficie, convenit cum jure emphyteuticario (§. 12.). Quamobrem cum novus emphyteuta ſolvere teneatur canonem præteritum nondum ſolutum (§. 25.); novus quoque ſuperficiarius ſolarium præteritum nondum ſolutum ſolvere tenetur.

Nimirum quando tantummodo dominium utile conceditur ſuperficiario in ſuperficie, ad jus emphyteuticarium animum attendiſſe intelliguntur contrahentes. Quamobrem in eo caſu

ex

jure emphyteuticario ſtatuendum quoque eſt de jure ſuperficiario, niſi contractus ſuperficiarius aliud aperte loquatur.

§. 146.

Naturaliter ſuperficiario competit jus ſuperficiem vindicandi adverſus quemlibet poſſeſſorem, etiam adverſus ipſum dominum ſoli. Etenim naturaliter ſuperficiarius eſt dominus ſuperficiei pleno jure, nec quicquam in ea competit domino ſoli (§. 120. 122.). Quamobrem cum domino competat jus rem ſuam vindicandi adverſus quemlibet poſſeſſorem (§. 544. *part. 2. Jur. nat.*); naturaliter ſuperficiario competit jus ſuperficiem vindicandi adverſus quemlibet poſſeſſorem, etiam adverſus ipſum dominum. *De jure vindicandi ſuperficiem.*

Quodſi dominium utile tantummodo ſit conceſſum in ſuperficie, dominio pleno non deeſt niſi pars quædam proprietatis (§. 1.), domino directo, hic domino ſoli, reſervata (§. 3.). Quamobrem cum dominus utilis omnem ex re utilitatem percipiat ſolus (§. 1.), adeoque hoc jure excludat omnes ceteros, jure autem ſuo uti frui non poſſit, quamdiu rem alius detinet, nec ipſe eandem in poteſtate ſua habet (§. 461. *part. 4 Jur. nat.*); rem, in qua dominium utile habet, utique exigere poteſt a quocunque poſſeſſore, &, ſi eam reſtituere nolit, ipſum vi adigere, ut reſtituat, conſequenter jus rem vindicandi habet (§. 543. *part. 2. Jur. nat.*). Atque adeo patet, naturaliter quoque ſuperficiario competere jus ſuperficiem vindicandi adverſus quemlibet poſſeſſorem, ipſum etiam dominum ſoli, etſi tantummodo dominium utile in ſuperficie habeat.

§. 147.

Superficiarius ſuperficiem ſartam tectam ſervare debet ſuis ſumtibus. Etenim jus ſuperficiarium in hoc conſiſtit, ut liceat ſuo ſumtu in ſolo alieno habere ædificium (§. 120.); *Quinam ædes ſuperficiarias ſar-*

ſive

tas tectas ſervare debeat. ſive igitur ſuperficiarius ædium ſuperficiariarum ſit pleno jure dominus, ſive ſaltem dominus utilis; neceſſe eſt, ut ſuis ſumtibus ſuperficiem ſartam tectam ſervet.

Eſt nimirum de eſſentia juris ſuperficiarii, ut omnes ſumtus in ſuperficiem impendendi fiant a ſuperficiario, adeoque jus ſuperficiarium minime foret, ſi ita conveniretur, ut dominus ſoli præſtaret ædes ad uſum eum aptas, quem intendit ſuperficiarius. Id locatoris eſt, qui cum pro uſu accipiat penſionem, ædes quoque præſtare debet eidem uſui aptas. Neque etiam illud æquitati contrariatur. Cum enim omnem utilitatem ex ædibus ſuperficiariis percipiat ſuperficiarius, nihil vero dominus ſoli, niſi ſolarium pro uſu ſoli; æquum omnino eſt, ut qui commodum habere vult etiam faciat ſumtus, ſine quibus id haberi nequit.

§. 148.

De jure ſuperficiario extenſo. *Jus ſuperficiarium naturaliter extendi poteſt etiam ad alias ſuperficies, quam ædes, veluti ad habendum hortum, vineam, ſylvam, piſcinam immo arborem, ſuo ſumtu in ſolo alieno.* Neque enim repugnat, ut alius ſit dominus ſive jure pleno, ſive dominus utilis ſuperficiei alterius cujusdam, quam ædium, alius vero dominus ſive ſolius ſoli, ſive etiam directus ſuperficiei, ut adeo tanquam dominus pleno jure, vel tanquam dominus utilis habeat ſuperficiem ab ædibus diverſam in alieno ſolo ſuo ſumtu. Quamobrem cum tunc jus, quod habet, conveniat cum jure ſuperficiario (§. [illegible]0.); naturaliter utique jus ſuperficiarium extendi poteſt etiam ad alias ſuperficies, quam ædes, veluti ad habendum hortum, vineam, ſylvam, piſcinam, vel etiam arborem ſuo ſumtu in ſolo alieno.

Quicquid conveniri poteſt de ædibus ſuperficiariis; idem etiam conveniri poteſt de horto, vinea, ſylva, piſcina & arbore ſuperficiariis. Facile hoc intelligitur, modo ea, quæ antea demonſtrata fuerunt de ædibus ſuperficiariis, ad alias ſuperficies applicare velis.

§. 149.

§. 149.

An jus ſuperficiarium poſſit committi.

Naturaliter non repugnat ita conveniri, ut certo caſu jus ſuperficiarium committatur & ſuperficies pleno jure a domino ſoli acquiratur. Quodſi enim ita convenitur, pœna adjicitur in contractu ſuperficiario (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum a voluntate domini jus ſuperficiarium conſtituentis unice pendeat, qua lege id conſtituere velit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*), & ex contractu ſuperficiario metienda ſit obligatio ſuperficiarii & jus domini ſoli (§. 129.); dubium non eſt, quin naturaliter ita conveniri poſſit, ut certo caſu jus ſuperficiarium committatur & ſuperficies pleno jure a domino ſoli acquiratur.

Quamvis adeo jure Romano jus ſuperficiarium non amittatur, ſi ſolarium ſolvere ceſſet, vel nolit ſuperficiarius; nil tamen obſtat, quo minus pœna hæc conventionalis adjici poſſit contractui ſuperficiario, præſertim ſi dominium utile ſaltem conceſſum in ſuperficie jam extante vel liberaliter, vel pro exiguo pretio, ac ſolarium non reſpondeat utilitati ex ſuperficie percipiendæ. Neque enim diffiteri poſſumus, pœnam commiſſi in jure ſuperficiario poſſe eſſe iniquam, veluti ſi quis ædes ſuo ſumtu extruxerit & ſolarium uſui fundi, cui impoſitæ ſunt, reſpondens ſolvatur. Aſt tum nec facile qui ſapit in pœnam commiſſi conſentiet.

§. 150.

An ſuperficiarius jus ſuum ad aliam ſuperficiem, quam conventam extendere poſſit.

Cui jus conceditur habendi certam quandam ſuperficiem in ſolo alterius ſuo ſumtu; is ejus loco aliam habere nequit. Etenim cum plus juris tibi arrogare nequeas, quam in te conferre voluit dominus jus ſuperficiarium in ſolo ſuo tibi conſtituens (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); extemplo patet, ſi tibi conceſſum eſt hanc in ſolo alterius tuo ſumtu habere ſuperficiem, te quidem hanc ſuperficiem in eo habere poſſe, non vero aliam.

E. gr. Si tibi concedo habere ædificium tuo ſumtu in ſolo meo, non tibi licet loco ædium, quas extruere nolis, in eo condere hortum. Quamobrem etſi naturaliter deſtructo ædificio ædes alias excitare liceat (§. 132.); non tamen licet in ſolo plantare arbores, ædificio collapſo. Non alium tibi arrogare potes uſum ſoli alieni, quam qui tibi conceſſus.

§. 151.

An ſuperficiarius uſumfructum ſuperficiei alteri concedere poſſit.

Superficiarius uſumfructum ſuperficiei alteri concedere poteſt. Etenim ſuperficiarius ſuperficie in ſolo alterius poſita pro arbitrio uti frui poteſt (§. 130.). Quamobrem cum nihil fiat contra jus domini ſoli, ſive ſuperficie ipſe utatur fruatur, ſive alii concedat, ut eadem utatur fruatur (§. 239. *part. I. Phil. pract. univ.*); nil ſane obſtat, quo minus alteri concedere poſſit, ut ſuperficie utatur fruatur (§. 910. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum uſusfructus alteri concedatur, ſi quis patitur, ut alius re ſua utatur fruatur, ſalva ſubſtantia (§. 1420. *part. 5. Jur. nat.*); ſuperficiarius utique uſumfructum ſuperficiei alteri concedere poteſt.

Nimirum ſuperficies vel pleno jure ſuperficiarii eſt, vel ſaltem dominium utile in eadem habet: in utroque igitur caſu de uſufructu rei tanquam dominus pro arbitrio ſuo diſponit.

§. 152.

De pœna ob non ſolutam penſionem annuam.

Naturaliter tam in contractu emphyteutico, quam cenſitico & ſuperficiario ita conveniri poteſt, ut, niſi in ipſo termino ſolvatur canon, cenſus vel ſolarium, propter moram certa lege augeatur. Etenim ſi ita convenitur, ut, niſi in ipſo termino ſolvatur canon, cenſus vel ſolarium, propter moram certa lege augeatur; in contractu emphyteutico, cenſitico & ſuperficiario pœna adjicitur, ſi emphyteuta, cenſuarius vel ſuperficiarius in termino præciſe non ſolvit penſionem annuam (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum pœna non alio fine

ſine adjiciatur, quam ut penſio in certo termino ſolvenda præciſe ſolvatur (§. 288. *part. I. Phil. pract. univ.*), ad præciſe autem ſolvendum canonem, cenſum & ſolarium emphyteuta, cenſuarius & ſuperficiarius obligentur (§. 665. *part.* 5. *Jur. nat.*); naturaliter minime repugnat in contractu emphyteutico, cenſitico & ſuperficiario ita conveniri, ut, niſi in ipſo termino ſolvatur canon, cenſus & ſolarium, propter moram certa lege augeatur.

Augere penſionem, quæ ſolvenda, ob moram & in augenda penſione pergere ob moram continuatam in ſe nec iniquum, nec abſurdum eſt, præſertim in ſtatu naturali, cum hoc modo adigatur debitor ad ſolvendum, modo pœna ipſa aut potius lex, qua penſio non ſoluta ob moram augeri debet, nihil iniqui in ſe habeat. Accedit, quod dominus emphyteuſeos, cenſus & ſoli pœnam remittere poſſit, ubi videt nullam adeſſe emphyteutæ, cenſualis & ſuperficiarii contumaciam (§. 117. *part.* 3. *Jur. nat.*), immo jure interno remittere debeat, ſi emphyteuta, cenſuarius & ſuperficiarius de mora ſe purgare poſſit (§. 653. *part.* 3. *Jur. nat.*), allegando ſcilicet impedimentum inevitabile ac inſuperabile (§. 650. *part.* 3. *Jur. nat.*). Lex, juxta quam ob moram continuatam incrementum capere debet quod ſolvendum, cum natura non definiatur, a conſenſu contrahentium pendet. Olim jure Saxonico pœnæ loco cenſus ſingulis diebus, quibus cenſualis ceſſabat ſolvere, in progreſſione geometrica dupla creſcebant, ita ut ſi hodie non ſolveretur cenſus, cras ſolvendus eſſet duplus, ſi cras non ſolveretur, tertio die ſolvendus eſſet quadruplus ac ita porro. Vid. Land-Recht lib. I. art. 54. Durum hoc videtur: aſt facile intelligitur, cum cenſualis non incideret in pœnam commiſſi ob cenſum non ſolutum, talem legem pœnæ eſſe conſtitutam, quæ tendit ad jus cenſiticum committendum. Quando igitur pœna commiſſi iniqua cenſeri nequit, nec pœnalis conventio, de qua hic ſermo eſt, iniqua pronunciari poteſt. Suo autem loco oſtendemus, ubi paciſcentibus relicta eſt naturaliter libertas determinandi ea, de quibus convenitur; ibi etiam in civitate Re-

ctori ejusdem competere poteſtatem præſcribendi, quomodo determinari debeant.

§. 153.

Penſiones promobiles quænam ſint. Penſiones, quæ ita promittuntur, ut, ſolutione ſtato die non facta, poſtea ob moram certa lege continuo augeantur, *Penſiones promobiles*, idiomate patrio Rütſcher-Zinſen, appellantur.

Monet *Carpzovius* in Jurispr. for. Romano-Saxon. part. 2. conſt. 38. def. 25, hoc genus penſionum in foro Saxonico quondam frequentius fuiſſe, hodie autem rarius eſſe. Obſervat vero, iis in locis, ubi conſuetudine ac uſu adhuc receptæ ſunt, legem progreſſionis geometricæ mutatam eſſe in legem progreſſionis arithmeticæ numerorum naturalium, ita ut, niſi ſtato die ſolvatur penſio, ſecunda die ſolvendum ſit duplum; tertia triplum, quarta quadruplum ac ita porro. Ita gradu multo lentiori proceditur ad privationem, quam ſi progreſſioni geometricæ locus ſit. Immo tum pœna hæc non ſolutæ penſionis multo mitior eſt pœna privationis. Notandum vero non eſſe de eſſentia penſionum promobilium, ut vel ſecundum numerum dierum, quibus debitor in mora eſt, creſcant, vel diebus progredientibus in ratione arithmetica ipſæ progrediantur in geometrica dupla; ſed legem incrementi, quamvis in ea determinanda ſemper reſpiciendum ſit ad tempus moræ, infinitis modis variari poſſe, ut penſionum hoc genus ab æquitate tanto minus recedat. E. gr. Ita conveniri poteſt, ut, niſi intra menſem ſolvatur penſio, in fine menſis primi a termino ſolutionis elapſi ſolvi debeat duplum, elapſis duobus menſibus triplum, tribus elapſis quadruplum ac ita porro. Immo eodem modo creſcere poſſunt penſiones juxta quadrantes anni. Quæ enim a libertate contrahentium pendent, ea omni poſſibili modo determinari poſſunt, ac contrahentium eſt eligere eum, qui placuerit. Quamobrem ita etiam conveniri poteſt, ut penſiones tantummodo creſcant usque ad certum terminum, quem ubi attigerunt, is, cui ſolvendæ, uti debet ſuo jure vi adi-

gendi

gendi contumacem ad ſolvendum debitum, quod mora contraxit. Nemo non videt dari theoriam juris naturalis de penſionibus promobilibus, ut ad æquitatem reducantur, ne jus externum, quod ex contractu derivandum, degeneret in iniquitatem ac juri interno adverſetur: aſt noſtrum non eſt talia jam fuſius proſequi, quæ non multum habent uſum.

CAPUT II.

De Feudo.

§. 154.

Fidelis alteri dicitur, qui ad officia quævis humanitatis, ea præſertim, quibus damna quævis avertuntur ac commoda promoventur, præſtanda & ſi qua ſpecialiter conventa fuerint, promtus eſt. Promptitudo officia iſta præſtandi, vel etiam complexus iſtorum officiorum *Fidelitas* vocatur. ***Fidelitas quid ſit.***

Definitionem hanc fidelitatis derivavimus ex forma fidelitatis, qualis deſcribitur II. f. 6. Ibi enim legitur: Qui domino ſuo fidelitatem jurat, iſta ſex in memoria ſemper habere debere, 1. ***incolume***, ne ſit damno domino de corpore ſuo; 2. ***tutum***, ne ſit ei in damno in ſecreto ſuo, vel de munitionibus ſuis, per quas tutus eſſe poteſt, 3. ***honeſtum***, ne ſit ei damno de ſua juſtitia, vel de aliis cauſis, quæ ad honeſtatem ejus pertinere videntur: 4. ***utile***, ne ſit ei in damno de ſuis poſſeſſionibus: 5. ***facile***, ne id bonum, quod dominus ſuus facere leviter poterat, faciat ei difficile: 6. ***poſſibile***, ne id, quod poſſibile ei erat, faciat impoſſibile. Additur vero, quod in ſex prædictis conſilium & auxilium domino quoque præſtare debeat. Diſertius idem exponitur in nova forma jurisjurandi fidelitatis, quod præſtat vaſallus domino, tit. ſeq. Jurare enim debet, ſe nunquam ſcienter fore in conſilio, vel in facto, quod dominus amittat vitam, vel membrum aliquod; vel quod recipiat in perſona aliquam læſionem, vel injuriam, vel contume-

tumeliam; vel quod amittat aliquem honorem, quem nunc habet, vel in antea habebit, & ſi ſciverit, vel audiverit de aliquo, qui velit aliquid iſtorum contra ipſum facere, pro poſſe ſuo, ut non fiat, impedimentum præſtiturum. Et ſi impedimentum præſtare nequiverit, auxilium ſuum præſtiturum. Et ſi impedimentum præſtare nequiverit, quam cito poterit, illi nuntiaturum, & contra eum, prout poterit, auxilium ſuum præſtiturum. Et ſi contigerit, dominum rem aliquam, quam habet, vel habebit, injuſte vel fortuito caſu amittere, ut eam recuperare ſe juvaturum, & ut recuperatam omni tempore retineat. Et ſi ſciverit, dominum velle juſte aliquem offendere, & inde generaliter, vel ſpecialiter fuerit requiſitus, ſuum ſe ipſi, ſicut poterit, præſtiturum auxilium. Et ſi aliquid ſibi de ſecreto manifeſtaverit, illud ſine ipſius licentia nemini ſe pandere velle, vel per quod pandatur facere, &, ſi conſilium ſibi ſuper aliquo facto poſtulaverit, ſe illud ipſi daturum conſilium, quod ſibi videbitur magis expedire eidem, & nunquam ex perſona ſua aliquid facturum ſcienter, quod pertineat ad domini vel ſuorum injuriam vel contumeliam. Quodſi hæc perpendas & cum iis, quæ de officiis erga alios demonſtravimus in parte prima Juris naturæ ac paſſim etiam in ſecunda conferre volueris; facile patebit, in jure feudali ad fidelitatem requiri omnia humanitatis officia, ea præſertim, quæ ad damna avertendum & commoda promovendum requiruntur, ut adeo dubitandum non ſit, nos terminum fidelitatis accipere in ſignificatu recepto. Per inconſtantiam vero loquendi Fidelitas dicitur jusjurandum, quod a vaſallo præſtatur domino, II f. 4. quia ſcilicet eodem ſe obligat vaſallus domino ad fidelitatem. In noſtro autem Jure inconſtantia loquendi locum non habet, adeoque ab hoc ſignificatu abſtinemus. Præmittenda autem erat definitioni feudi definitio fidelitatis, quia illa ſine hac intelligi nequit, Quamobrem ne quis dubitet, nos feudum ſumere in eodem præciſe ſignificatu, quo accipitur; perſpicue doceri debebat, nos terminum fidelitatis ſumere in ſignificatu recepto.

§. 155.

Feudum vocatur dominium utile in re ſua alteri a domino conceſſum ſub conditione fidelitatis mutuæ. *Feudum quid ſit.*

Notionem hanc feudi analytice adſtruximus in Horis ſubſecivis Marburgenſibus A. 1729. n. 2. §. 2. & eam non recedere a ſignificatu vocabuli recepto oſtendimus. Equidem definitio hæc videri poterat tantummodo convenire feudo dato, minime autem oblato; nullum tamen eſſe hoc dubium deinceps patebit, quando differentiam inter feudum datum & oblatum declaraturi ſumus.

§. 156.

Res *infeudari* dicitur, in qua feudum conſtituitur. Unde *Infeudatio* eſt conſtitutio feudi in re aliqua. Quamobrem cum feudum ſit dominium utile in re ſua alteri a domino conceſſum ſub conditione fidelitatis (§. 154.), dominium vero plenum contineat & utile, & directum (§. 1. 3. *h.* & §. 137. *part. 2. Jur. nat.*); *ſi res infeudatur, dominium plenum dividitur in utile ac directum inter duas perſonas ſub conditione mutuæ fidelitatis.* *Infeudatio quid ſit.*

Patet adeo feudum convenire cum emphyteuſi, quod utrobique dominium utile a directo ſeparetur, & illud alicui competat ſub conditione certæ præſtationis; in eo autem duo hæc jura a ſe invicem differre, quod in emphyteuſi dominium competat ſub conditione præſtandi canonis, ſeu certæ penſionis annuæ, in feudo autem ſub conditione præſtandæ fidelitatis. Atque hinc intelligitur emphyteuſin atque feudum tanquam duas ſpecies ſubſtare eidem generi, ac quomodo infeudatio diſcernatur ab emphyteuticatione.

§. 157.

Res feudalis dicitur, in qua feudum eſt conſtitutum. Idiomate patrio vocatur ein Lehngut. *Res feudalis quænam ſit.*

Per

Per inconſtantiam loquendi vocatur ea etiam feudum: ſed ab ea nobis abſtinendum eſt in Jure naturæ, quæ non admittit homonymiam, ſed fixum requirit terminorum ſignificatum, quemadmodum ſæpe monuimus.

§. 158.

Domini feudi & vaſalli definitio.

Qui dominium directum in re feudali habet, dicitur *dominus feudi*, ſeu *dominus* ſimpliciter: qui utile habet, *vaſallus* vocatur.

Nimirum quando feudum conſtituitur, dominium utile ac directum dividitur, inter duas perſonas, quarum altera fit dominus utilis, altera directus (§ 156.). Qui adeo nomine generali vocatur dominus utilis, hic in ſpecie vocatur Vaſallus, quemadmodum emphyteuta in emphyteuſi, & qui nomine generali dominus directus appellatur, hic in ſpecie dominus feudi audit, quemadmodum dominus emphyteuſeos in emphyteuſi. Quando autem in utroque caſu dominus directus ſimpliciter dominus dicitur, id fit brevitatis gratia per ellipſin, ut in priori caſu ſubintelligatur ex ſubſtrata materia feudum, in poſteriori emphyteuſis, tanquam res, cujus autor eſt dominus ſuperior.

§. 159.

Jus vaſalli in re feudali.

Quoniam vaſallus dominium utile in re feudali habet (§. 158.), dominium vero utile continet jus utendi fruendi nullo modo reſtrictum, proprietatem vero certo quodam modo ad alium reſtrictam (§. 1.); *vaſallo competit jus utendi fruendi re feudali prorſus irreſtrictum, aſt proprietatem nonniſi reſtrictam habet*, conſequenter *is de uſu ac fructu rei feudalis pro arbitrio ſuo, non autem prorſus pro arbitrio de ipſa ſubſtantia diſponere valet* (§. 2.).

Vide, quæ ſupra de jure domini utilis annotavimus (*not.* §. 2.).

§. 160.

Digitized by Google

§. 160.

Similiter quia dominus feudi dominium directum habet *Jus domini in re feudali in genere.* in re feudali (§. 158.), dominium vero directum conſiſtit in parte proprietatis, quæ per ejus reſtrictionem domino utili ademta (§. 3.); *dominus feudi partem proprietatis*, adeoque *juris diſponendi de ipſa ſubſtantia rei feudalis* (§. 131. *part.* 2. *Jur. nat.*), *quod vaſallo ademtum, in re feudali habet*, & hinc *pro ea parte proprietatis, quæ ipſius eſt, de ipſa ſubſtantia rei diſponere poteſt, & quando ipſo inſcio ac invito vaſallus diſponere audet, actus ipſo jure nullus eſt* (§. 4.).

Relegenda hic ſunt, quæ ſupra annotavimus (*not.* §. 3. 4.).

§. 161.

Subſtantialia feudi vocamus determinationes eſſentiales, *Subſtantialia feudi quænam dicantur.* per quas feudum in genere concipitur. Quoniam itaque genus ea continet, quæ ſpeciebus omnibus communia ſunt (§. 234. *Ontol.*); *ſubſtantialia feudi omni feudo inſunt, nec ab eo abeſſe poſſunt.* Et quoniam feudum eſt dominium utile in re ſua alteri a domino conceſſum, cui adeo directum competit (§. 1. 3.), ſub conditione mutuæ fidelitatis (§. 155.); *ſubſtantialia feudi ſunt reſpectu vaſalli dominium utile in re feudali, & fidelitas domino directo præſtanda, reſpectu autem domini feudi dominium directum & fidelitas vaſallo præſtanda.*

Fidelitas a domino directo vaſallo præſtanda requiritur etiam II. F. 6. Diſerte enim legitur: Dominus quoque in his omnibus vicem fideli ſuo reddere debet; quod ſi non fecerit, merito cenſebitur malefidus. Quamvis adeo vulgo in definitione feudi tantummodo mentio fiat fidelitatis a vaſallo præſtandæ, non tamen propterea negatur, dominum quoque vaſallo fidelitatem debere. Equidem ad ſubſtantialia quidam etiam referre ſolent attributa, quæ non minus conſtanter inſunt (§. 150. *Ontol.*). Sed cum ea per eſſentialia determinentur (§. 146. *Ontol.*), adeoque ex definitione exulare debeant (§.

(§.950. *Log.*); nobis placet ſubſtantialia in ſignificatu ſtrictiori accipere, ubi ea conſideramus, quæ ad feudum tanquam jus quoddam peculiare concipiendum requiruntur, & ea, quæ ad feudum in genere concipiendum requiruntur, diſtinguimus ab iis, quæ ſpeciebus diverſis conſtituendis inſerviunt. Legi hic poſſunt, quæ in Horis ſubſecivis loc. cit. (*not.* §.155.) uberius eam in rem diximus.

§. 162.

Naturalia feudi quænam dicantur.

Naturalia feudi dicuntur determinationes eſſentiales, quæ conſtituunt differentiam ſpecificam feudi communiter autoritate legis vel moribus recepti.

Ita e. gr. inter naturalia feudi in Germania refertur jurata promiſſio fidelitatis a Vaſallo requiſita. Etenim in genere ad feudum minime requiritur, ut promiſſio fidelitatis ſit jurata, quemadmodum deinceps videbimus. Sed propterea feudum non deſinit tale eſſe, quod vaſallus jurato non promiſerit fidelitatem. Quando tamen de eſſentia feudi eſt, ut jurata ſit promiſſio, nec alias jus hoc ſubſiſtere poſſit; hæc promiſſio ad differentiam ſpecificam feudi recepti ab aliis ſpeciebus pertinet. Vide quæ alibi, nempe in Horis ſubſecivis loc. cit. §. 4. uberius expoſita ſunt. Subſtantialia unico tantum modo determinabilia ſunt, ſed naturalia ad ea pertinent, quæ iſtis manentibus iisdem non uno modo determinari poſſunt, hoc tamen modo vel autoritate legis, vel moribus ordinarie ita determinantur, niſi per pactum determinentur aliter. Nimirum promiſſio fidelitatis fieri poteſt cum juramento, fieri etiam poteſt ſine juramento, & quando non ſit cum juramento, fieri poteſt cum aſſeveratione, vel ſine eadem. Quod igitur autoritate legis, vel moribus introducitur, qui vim legis obtinent, illud tanquam naturale ad feudum requiritur.

§. 163.

Accidentalia feudi

Accidentalia feudi dicuntur determinationes eſſentiales, quæ conſtituunt differentias ſpecificas ſpecierum feudorum

a

Digitized by Google

a ſpecie juris autoritate vel moribus communiter recepta diverſarum. *quænam dicantur.*

E. gr. Inter accidentalia feudi referri ſolent obligatio vaſalli ad officia inſolita atque liberatio ab omnibus ſervitiis, quæ ordinarie præſtanda ſunt, quia nimirum hæc ordinarie feudo non inſunt, quale autoritate legis ac moribus introductum. Juxta naturæ legem non datur feudum ordinarium, nec reſpectu hujus cetera dicuntur extraordinaria, & libertati uniuscujusque relictum eſt, quomodo ea determinare velit, quæ in notione generali feudi indeterminata variis modis determinari poſſunt (§. 984. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem in Jure naturæ nulla datur differentia inter accidentalia & naturalia feudi, nec utilitatem ullam habet diſtinctio ſubſtantialium ab accidentalibus & naturalibus. Quoniam vero Feudiſtæ multa de ſubſtantialibus, naturalibus & accidentalibus feudorum loquuntur; terminos hosce vel ideo explicare debuimus, ut pateret, diſtinctionem iſtam in Jure naturæ non habere locum & nullius prorſus eſſe utilitatis, etſi a ſubſtantialibus accidentalia & naturalia communi quodam nomine diſtinguere velis, ut in illo admitti poſſit. Ceterum ſi diſtinctionem iſtam penitius inſpicere volueris, legenda ſunt ea, quæ de notione ſubſtantialium, naturalium & accidentalium feudi commentati ſumus in Horis ſubſecivis Marburgenſibus A. 1729. trim. æſtiv. n. 2. & ad quæ jam ante (*not.* §. 155. 160. 161.) provocavimus. Utuntur interpretes Juris civilis etiam in contractibus diſtinctione eorum, quæ contractibus inſunt, in ſubſtantialia, naturalia & accidentalia, ita ut *ſubſtantialia* dicantur, quæ contractui conſtanter inſunt, nec unquam ab eo abeſſe poſſunt, *naturalia*, quæ ordinario accedere ſolent & *accidentalia*, quæ nec neceſſario, nec ordinario inſunt, ineſſe tamen poſſunt, adeoque extraordinarie accedunt. Enimvero hanc ipſam diſtinctionem in doctrina contractuum inſuper habuimus, tum quia in Jus naturæ minime quadrat, tum quia reformata, ut admitti in eo poſſit, nullam tamen habet utilitatem.

§. 164.

Unde veniant determinationes a ſubſtantialibus diverſa.

A voluntate feudum conſtituentis pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit. Quoniam enim feudum eſt jus in re aliena alteri conſtitutum (§. 155.), a conſtituentis utique voluntate pendet, qua lege id conſtituere velit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter quomodo ea determinare velit, quæ in notione generali feudi determinata non ſunt. Quamobrem cum determinationes eſſentiales, quæ inſunt notioni feudi in genere, ſubſtantialia feudi ſint (§.161.); a voluntate feudum conſtituentis utique pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit.

Nimirum cum determinationes, quæ ſubſtantialibus adjiciuntur, ita ſint comparatæ, ut per hæc non determinentur, alias enim jam feudo ineſſent, nec demum adjici deberent, nec tamen repugnet, ut cum ſubſtantialibus una inſint feudo, alias enim adjici non poſſent; ideo patet, eas in eſſentialium numerum referendas eſſe (§. 143. *Ontol.*), adeoque quia generis notioni non inſunt *per hypoth.* ad differentiam ſpecificam pertinere (§. 236. *Ontol.*), & ſic earum adjectione certam feudi ſpeciem determinari. Quamobrem quando voluntate conſtituentis adjiciuntur ſubſtantialibus certæ determinationes, hoc perinde eſt, ac ſi e multis ſpeciebus feudorum poſſibilibus eligatur una, quæ præ ceteris placuerit, vel cujus nobis notio occurrit. Quoniam adeo vi libertatis naturalis conſtituens eam eligere poteſt, quam voluerit (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*); ideo eas quoque determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere poteſt, quas voluerit. Et quamvis jus naturæ perfectivum nos obliget ad eligendum id, quod in dato caſu melius (§. 193. *part. 1. Phil. pract. univ.*); jure tamen externo non attendenda hæc obligatio (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*). Cumque hæc disquiſitio pertineat ad conſtituentem; de ea ut ſollicitus ſit alter, cui feudum conſtituitur, opus non eſt (§. 422. *part. 3. Jur. nat.*). Jure adeo externo indifferens cenſetur electio, modo caveatur, ne quid adjiciatur, quod moraliter impoſſibile. Hactenus dicta

ſta probe perpendi velim: lucem enim inexpectatam affundunt notionibus entium moralium, modo ea animo comprehenderis, quæ de ente in genere docuimus in Ontologia. Quomodo vero entia moralia rite concipi debeant, qui intellexerit, is in omni Jure intimius perſpiciet, quæ vulgo nonniſi per tranſennam conſpiciuntur, eidemque patebit via, qua ſit eundum, ut ad theoriam juris perfectivi perveniatur & jus externum interno maxime conformetur.

§. 165.

Nemo alteri feudum in re conſtituere poteſt, niſi dominus. Quando enim feudum in re conſtituitur, alteri conſtituitur jus in re (§. 155.). Enimvero nemo alteri jus in re conſtituere poteſt niſi dominus (§. 983. *part. 3 Jur. nat.*). Quamobrem nemo alteri feudum in re conſtituere poteſt, niſi dominus. *Quinam feudum in re conſtituere poſſit.*

§. 166.

Quando dominus alteri conſtituit feudum in re ſua, *feudum* dicitur *datum.* *Feudum datum quid ſit.*

Etenim tum dominium utile, quod una cum directo in re ſua habet dominus, in alterum transfert (§. 155.), adeoque jus hoc, in quo conſiſtit feudum (§. *cit.*), alteri dat (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 167.

Dominus rem ſuam alteri dare poteſt ſub hac conditione, ut ipſi feudum in eadem conſtituatur. A domini enim voluntate pendet, quomodo dominium rei ſuæ in alterum transferre (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter rem ſuam alteri dare velit (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*). Quodſi ergo rem ſuam alteri dare libuerit ſub hac conditione, ut ipſi feudum in eadem conſtituatur; quin hoc facere poſſit dubitandum non eſt. *De re ſua ad infeudandum oblata.*

Digitized by Google

Nimirum quia alteri res datur, is fit ejus dominus. Quoniam vero datur ſub ea conditione, ut danti feudum conſtituatur in re data, adeoque cum onere conſtituendi feudi, cum non plus juris acquirere is poſſit, quam in eum transferre voluit dans (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); accipiens obligatur ad feudum in re data danti conſtituendum, adeoque dominium utile ipſi concedere tenetur ſub conditione mutuæ fidelitatis (§. 155.), conſequenter non retinet niſi dominium directum (§. 1. 3.).

§. 168.

Feudum oblatum quid ſit.

Quando danti conſtituitur feudum in re data, *feudum* dicitur *oblatum*.

Patet adeo, quænam differentia intercedat inter feudum datum & feudum oblatum. Quando enim feudum datur, res infeudata traditur a domino vaſallo; quando offertur, res infeudanda offertur ab eo, qui plenum dominium habet, alteri, & infeudata ab eo recipitur. Quando traditur, dominium utile transfertur in alterum, qui nihil juris in re habebat, & transferens retinet dominium directum. Quando res infeudanda offertur, dominium plenum transfertur in alterum ſub hac conditione, ut utile recipiatur, directum maneat apud eum, in quem plenum fuerat translatum. Atque adeo in utroque caſu dominium utile conceditur vaſallo a domino feudi, & vaſallus recognoſcit eum tanquam dominum directum, a quo feudum habet. Feuda primum appellata fuere *Beneficia*, quia dominium utile gratis conceſſum in re, in qua quis nihil juris habebat. Qui igitur rem ſuam infeudandam alteri obtulerunt, ut eandem per modum beneficii ab eo poſthac haberent, eam ipſi dare utique debuerunt. Quamobrem non dubitamus feudum oblatum ita eſſe concipiendum, quemadmodum diximus. Equidem non ignoro, hanc aſſignari ſolere differentiam inter feudum datum & oblatum, quod illud conſtituatur translatione dominii utilis, reſervato ſibi directo, hoc vero translatione dominii directi, ſibi reſervato utili; non tamen proprie feudum conſtitui dicitur translatione dominii directi, cum enim in dominio utili conſiſtat (§. 155.), feudum proprie loquendo nonniſi translatione

tione dominii utilis conſtituitur. Quamobrem ut ei, qui pleno jure rem habet, dominium utile in ea conſtitui poſſit, neceſſe eſt, ut ante conſtituentis propria fiat, quam feudum conſtituatur. Verum tamen eſt, dum res alteri datur ſub ea conditione, ut infeudetur, dantem ſibi reſervare dominium utile, nimirum ut ipſi concedatur. Perinde igitur eſt, quomodo feudum oblatum concipere velis. Utrobique nimirum qui ante erat pleno jure dominus, tantummodo eſt dominus utilis, & alter, qui nihil juris in re habebat, dominus directus: quemadmodum ex adverſo, ſi feudum fuerit datum, qui pleno jure ante erat dominus, tantummodo fit dominus directus, & alter, qui nihil juris in re habebat, dominus utilis.

§. 169.

De naturalibus & accidentalibus feudo oblato adjiciendis.

Qui rem in feudum offert, conditiones offerre poteſt, ſub quibus id conſtitui vult, ſeu ſignificare, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddi velit. Etenim qui rem in feudum offert, is alteri dare vult rem ſuam ſub ea conditione, ut ſibi feudum in ea conſtituatur (§. 168.). Quoniam itaque a domini voluntate pendet, quomodo dominium rei ſuæ in alterum transferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); qui rem in feudum offert, conditiones utique offerre poteſt, ſub quibus id conſtitui velit, ſeu quod perinde eſt, ſignificare, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddi velit, ut ſcilicet certa prodeat feudi ſpecies (§. 161. & *ſeqq.*).

Hoc minime contrariatur ei, quod ſupra demonſtravimus a voluntate feudum conſtituentis pendere, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.), etſi ſumatur feudum quoque oblatum conſtitui ab eo, cui res infeudanda offertur. Etenim quamvis offerens offerat quoque conditiones feudi conſtituendi; ab alterius tamen voluntate pendet, num conditiones oblatas acceptare velit, an potius in iisdem quid immutare, aut alias offerre, ut adeo nec in hoc caſu dici poſſit conſtituere feudum niſi ſub iis conditionibus, quæ placuerint.

Quodſi

Digitized by Google

Quodſi enim intereſt offerentis, ut res infeudetur; in eas utique conſentire tenetur conditiones, ſub quibus infeudationem acceptare voluerit, qui infeudare debet.

§. 170.

Quomodo feudum conſtituatur.

Feudum conſtituitur pacto. Quando enim feudum conſtituitur, alteri jus conſtituitur in re aliena (§. 155.). Enimvero jus alteri conſtituitur in re aliena pacto (§. 988. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam feudum naturaliter pacto conſtitui debet.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quando feudum conſtituitur, tum vel dominium utile, vel directum ab eo acquiritur, qui plenum habebat (§. 166. 168.). Enimvero dominium plenum, vel directum pactione acquiritur ab eo, qui plenum habet (§. 11.). Feudum igitur pacto conſtituitur.

§. 171.

Contractus feudalis quinam ſit.

Contractus feudalis vocatur, quo de feudo, quod conſtituitur, inter ſe conveniunt dominus feudi & vaſallus, ſeu quo feudum conſtituitur & acquiritur.

Vide, quæ ſupra de contractu ſuperficiario annotavimus (*not.* §. 128.).

§. 172.

Unde metiendum ſit jus & obligatio vaſalli & domini.

Quoniam in contractu feudali de conſtitutione feudi convenitur (§. 171.), nemo autem plus juris ab altero acceptatione ſua acquirere valet, quam in eum transferre voluit, nec ultra voluntatem ſuam alterum ſibi obligare poteſt (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); *ex contractu feudali metiendum eſt jus, metienda obligatio tam domini feudi, quam vaſalli.*

Equidem ex ipſa notione etiam feudi fluunt quædam jura ac obligationes; non tamen propterea naſcuntur aliunde, quam ex contractu, quo feudum conſtitutum & acquiſitum. Vi contractus enim tu dominus es, ego vaſallus tuus ſum, atque adeo tibi competunt jura vi notionis feudi domino competentia,

Digitized by Google

tia, quemadmodum mihi jura vaſalli, & tu mihi teneris ad ea, ad quæ dominus qua dominus obligatur vaſallo, ego tibi ad ea, ad quæ vaſallus qua vaſallus obligatur domino. Cum vero plura ſint, de quibus convenitur in contractu, & quæ omni feudo non inſunt; hæc unice dijudicanda ſunt ex contractu feudali naturaliter. Jure enim poſitivo feudo ineſſe poſſunt, quæ ex lege veniunt, adeoque ex eadem definiuntur.

§. 173.

In contractu feudali definiendæ ſunt determinationes, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum eſt. Quoniam enim præter determinationes ſubſtantiales, quæ omni feudo inſunt (§.161.), dantur adhuc aliæ, quæ differentiam ſpecificam feudorum conſtituunt (§. 163.), & a voluntate feudum conſtituentis pendet, quasnam determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.); ideo neceſſe eſt, ut, dum feudum conſtituitur, definiantur determinationes, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum eſt. Quamobrem cum de feudo, quod conſtituitur, conveniatur inter dominum ac vaſallum in contractu feudali (§. 171.); in contractu feudali definiendæ ſunt determinationes, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum eſt. *De quonam in contractu feudali agendum.*

In Jure naturæ non dantur niſi ſubſtantialia & non ſubſtantialia, nec hæc in naturalia & accidentalia diſtingui poſſunt, cum naturalia & accidentalia in eundem cenſum ſint referenda (*not.* §. 163.). Quoniam vero non ſubſtantialia manentibus iisdem ſubſtantialibus variare poſſunt; neceſſe utique eſt, ut de his conveniatur (§. 382. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamvis enim a conſtituentis voluntate pendeat, quasnam determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit; neceſſe tamen eſt, ut a vaſallo acceptentur. Immo niſi in contractu feudali definirentur, jura domini ac vaſalli non forent certa, nec certæ forent obligationes, quæ tamen ex contractu iſto metienda veniunt (§. 172). Omnia igitur confunderentur, niſi determinationes prædictæ in contractu definirentur. Facile apparet, nos hic

loqui de eo, quod naturaliter valet: lege enim poſitiva in ſtatu civili ſi certa feudi forma præſcripta, a qua ne latum quidem digitum recedere liceat, ita ut pactis nihil in ea immutari, nec quicquam ſuperaddi poſſit, tum utique in contractu feudali nihil ſuperaddi poterit, nec tum dantur, niſi ſubſtantialia & naturalia feudi, ſecluſis accidentalibus.

§. 174.

De feudi conſtitutione lucrativa.

Feudum conſtitui poteſt vel gratis, vel ut aliquid pro eo detur, aut fiat. Etenim vel dominus feudum alteri conſtituit in re ſua (§. 166.), vel alteri datur res ſub ea conditione, ut ſibi feudum in eadem conſtituatur (§. 168.). Quoniam itaque a domini voluntate pendet, quomodo jus quoddam in alterum transferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); feudum quoque conſtitui poteſt vel gratis, vel ut aliquid pro eo detur, aut fiat.

Haud difficulter apparet conſtitutionem feudi tam gratuitam, quam oneroſam eſſe poſſe tum ex parte domini feudi, tum ex parte vaſalli, prouti feudum vel datum, vel oblatum eſt. De origine feudorum hiſtorica non ſumus ſolliciti in Jure naturæ, multo minus ejus in definiendo feudo habenda ratio eſt, cum facta in Jure naturæ non ſumantur, niſi quatenus poſſibilia ſunt. Quamvis adeo ponamus, feuda ab initio fuiſſe data loco ſolarii pro ſervitiis præſtandis; hoc tamen non attenditur in definitione feudi. Neque enim propterea feudum eſt jus aliquod poſſibile, ſed quia iſtiusmodi jus poſſibile, hunc facere libuit ejus uſum. Omne jus poſſibile fuit in ideis rerum, antequam de eo cogitarent homines, vel ejus aliquem uſum facerent. In Jure naturæ perinde eſt, ſive feuda ab initio fuerint data, ſive oblata, & quacunque de cauſa conſtituta. Quæ enim ad hiſtoriam pertinent, ex illo exulare debent.

§. 175.

De modo, quo feudum conceditur.

Feudum conſtitui poteſt vel ad certum tempus, vel in perpetuum, ſive ſimpliciter, ſive determinative, nominatis certis perſonis,

perſonis, ad quas transmitti queat. Oſtenditur eodem prorſus modo, quo idem de emphyteuſi demonſtratum (§. 29.).

Emphyteuſis, & feudum in eo conveniunt, quod dominium utile alicui in re concedatur: in eo autem differunt, quod idem non concedatur utrobique ſub eadem conditione, cum emphyteuſis conſtituatur ſub conditione ſolvendi canonis, feudum vero ſub conditione mutuæ fidelitatis (§. 12. 155.). Immo naturaliter emphyteuſis non minus eſſe poteſt tam data, quam oblata, quemadmodum feudum. Quemadmodum enim oſtendimus (§. 167.), dominum alteri rem ſuam dare poſſe ſub hac conditione, ut ipſi feudum in eadem conſtituatur, unde oritur feudum oblatum (§. 168.); eodem etiam modo oſtenditur, poſſe dominum rem ſuam alteri dare ſub hac conditione, ut emphyteuſis ipſi in eadem conſtituatur, unde emphyteuſis erit oblata, quippe quæ danti conſtituitur in re data. Facile patet, generalem dari theoriam emphyteuſeos ac feudi, quippe quæ duo jura ſub eodem genere continentur, quamvis id ipſum peculiari nomine deſtituatur. Neque enim dici poteſt genus hoc eſſe dominium utile, cum non tam ſit dominium utile ſimpliciter ſpectatum, quam ſub certæ cujusdam præſtationis conditione conceſſum alteri: ſit ita quod communiter emphyteuſis & feudum pro ſpeciebus dominii utilis tanquam generis remotioris habeantur. Nimirum naturaliter non repugnat, ut quis dominium utile, alter directum habeat absque ulla conditione, ita ut neque canon præſtandus ſit, neque fidelitas; ſed utilitas in eo tantum conſiſtat, ut dominus directus certo caſu fieri poſſit pleno jure dominus, ne ſeparatio dominii directi ab utili ſit actus temerarius (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*), in Jure naturæ non admittendus (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*), nec jura extendantur ad caſus non facile dabiles.

§. 176.

Quoniam naturaliter feudum conſtitui poteſt in perpetuum determinative, nominatis certis perſonis, ad quas transmitti poteſt (§. 175.); *feudum naturaliter conſtitui poteſt pro* *De feudo pro certis perſonis conſtituto.*

pro maſculis ſolis, tum pro ſolis fœminis, tum promiſcue pro maſculis & fœminis. Et eodem modo patet, *idem conſtitui poſſe tum pro ſolis deſcendentibus, tum etiam pro agnatis & cognatis collateralibus.*

Supponimus hic diſcrimen inter deſcendentes & collaterales, itemque inter agnatos & cognatos, quia termini hi ſatis noti. Suo autem loco, quando de agnatione & cognatione acturi ſumus ex inſtituto, eos diſtincte explicaturi ſumus. In Jure naturæ valet, quod poſſibile, modo idem non ſit moraliter impoſſibile, nec quicquam refert, ſi vel maxime tale jus nullibi adhuc unquam fuerit receptum.

§. 177.

De feudo ad certum tempus conceſſo. Similiter quoniam *feudum* conſtitui poteſt ad certum tempus, *vel conſtitui poteſt ad dies vitæ, vel ad certum annorum numerum.*

In utroque caſu certum eſt, quamdiu feudum durare debeat, quod non ita obtinet, ſi pro certis perſonis in genere nominatis conſtituatur, quoniam conſtare nequit, quamdiu iſtiusmodi perſonæ ſint exituræ. Et quamvis etiam dies mortis certus non ſit, certum tamen eſt, eum eſſe adventurum, neque ultra terminum aliquem removeri poſſe.

§. 178.

De ſervitiis a vaſallo præſtandis. *Naturaliter ita etiam conveniri poteſt, ut vaſallus certa præſtet ſervitia, veluti militaria.* Etenim naturaliter a voluntate feudum conſtituentis pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddi velit (§. 164.). Quodſi ergo velit, ut vaſallus obligatus ſit ad certa præſtanda ſervitia, veluti militaria; naturaliter quoque ita conveniri poteſt, ut vaſallus certa præſtet ſervitia, veluti militaria.

Hoc inprimis locum habet in feudis datis, ubi conditiones offert conſtituens, quamvis non ante valeant, niſi ubi fuerint acce-

Digitized by Google

acceptatæ: id quod ex eo abunde patet, quod feudum conſtituatur pacto (§ 170.), atque ideo ex contractu feudali metiendum ſit jus domini & obligatio vaſalli (§. 172.).

§. 179.

Ex adverſo quoque ita conveniri poteſt, ut dominus vaſallo ad quædam præſtanda obligatus ſit. Etenim ſi quis alteri rem offert ea conditione, ut ipſi feudum in eadem conſtituatur; is etiam conditiones offerre poteſt, ſub quibus id conſtitui vult (§. 169.). Quodſi ergo eidem viſum fuerit rem in feudum dare alteri ſub ea conditione, ut is ad quaſdam præſtationes ipſi ſit obligatus; nil ſane obſtat, quo minus ita conveniri poſſit. Immo etiam rationes eſſe poſſunt domino, cur ad certas præſtationes ſponte ſua ſe obliget. *De præſtandis a domino vaſallo.*

Principio hoc ſuo loco utemur, quando de infeudatione imperii agetur. Et quamvis propoſitio præſens conveniat potiſſimum feudo oblato; non tamen prorſus impoſſibile eſt, ut etiam in dato, ubi dominus conditiones offert, adjiciat conditionem a ſe præſtandorum, ut vaſallus acceptet feudum ſub conditione ſervitiorum ab ipſo præſtandorum.

§. 180.

Naturaliter feudum quoque revocabiliter conſtitui poteſt. Quoniam enim ſi feudum fuerit datum, dominus alteri feudum conſtituit in re ſua (§. 166.), adeoque dominium utile rei ſuæ, in qua nihil juris competebat vaſallo, in hunc transfert (§. 155.), quilibet vero in alterum jus aliquod etiam revocabiliter transferre poteſt (§. 16. *part. 3. Jur. nat.*); ſi feudum fuerit datum, id revocabiliter conſtitui poteſt. Quodſi feudum fuerit oblatum, dominus rem ſuam alteri dat ſub hac conditione, ut feudum ſibi in ea conſtituatur (§. 168.). Quoniam itaque res alteri dari poteſt revocabiliter (§. 16. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter ut danti reſervetur jus alterum, cui res data, jure ſuo iterum excludendi (§. *cit.*); non repugnat, *De feudo revocabiliter conſtituto.*

ut alteri rem des ſub ea conditione, ut feudum tibi in ea conſtituat, tibi vero integrum ſit ipſum excludere dominio directo, quod feudo conſtituto ipſi ſuperfuit, conſequenter ut res iterum pleno jure tua ſit, quando tibi viſum fuerit. Atque adeo denuo patet, feudum quoque revocabiliter conſtitui poſſe, ſi fuerit oblatum. Quoniam itaque feudum omne vel datum eſt, vel oblatum (§. 166. 168.), quatenus nimirum neceſſe eſt, ut vel in re, in qua feudum conſtituitur, antea nihil juris habueris, vel eadem pleno jure ad te pertinuerit, feudum vero revocabiliter conſtitui poteſt, ſive fuerit datum, ſive fuerit oblatum, *per demonſtrata;* ideo patet, feudum in genere revocabiliter conſtitui poſſe.

Quando feudum oblatum revocabiliter conſtituitur, ita omnino convenitur, ut dominus directus obligatus ſit ad feudum revocandum, quo facto erit pleno jure dominus, tumque tibi jus ſit revocandi dominium plenum, quod in ipſum transtuleras ſub conditione feudi conſtituendi. Quando enim feudum amplius habere non vis, ſed rem pleno iterum jure poſſidere; neceſſe eſt ut ante acta omnia revocentur. Quodſi dicere velis, hiſce ambagibus non eſſe opus, ſufficere enim ut revocetur dominium directum, ac tunc conſolidatione effici dominium plenum: tum dici nequit feudum revocabile, ſed dominium directum, & dominio directo revocato feudum conſolidatione extinguitur. Atque adeo patet nos minime inanes fingere ſubtilitates, ſed feudum oblatum revocabile concipere, quemadmodum concipi poteſt.

§. 181.

De feudo pure vel ſub certa conditione revocabili. Quoniam jus aliquod revocabile eſſe poteſt vel pure, vel ſub certa conditione, ut ſcilicet hac exiſtente, liceat revocare, antequam vero ea exiſtat, vel ſi non exiſtat, revocare non liceat, feudum vero etiam revocabiliter conſtitui poteſt (§. 180.); *feudum revocabiliter conſtitui poteſt vel pure, vel ſub certa conditione.*

Quando

Quando feudum revocabiliter conſtituitur pure, tum revocari poteſt, quandocunque libuerit: quodſi vero revocabiliter conſtituitur ſub certa conditione, tum conditione exiſtente revocari quidem poteſt, ſed ut revocetur neceſſe non eſt, poſtquam extitit conditio, revocari poteſt, quando viſum fuerit.

§. 182.

Quodſi ita conveniatur, ut canon certus etiam præſtetur; feudum miſcetur cum emphyteuſi. Etenim in emphyteuſi dominium utile conceditur ſub conditione canonis præſtandi (§. 12. 14.). Quamobrem cum feudum in eo differat ab emphyteuſi, quod conſtituatur ſub conditione mutuæ fidelitatis (§. 155.); ſi ita conveniatur, ut canon etiam certus præſtetur, feudum cum emphyteuſi miſcetur. *Quando feudum miſceatur cum emphyteuſi.*

Nimirum in hoc caſu ſubſtantialia feudi & emphyteuſeos conjunguntur (§. 161.), adeoque utrumque jus miſcetur, ut prodeat mixtum ex emphyteuſi & feudo. Quoniam enim non repugnat, ut is, cui dominium utile conceditur ſub conditione mutuæ fidelitatis, etiam certum canonem præſtet; ſub utraque conditione ſimul ut concedatur fieri utique poteſt. Jus adeo feudi & emphyteuſeos ad conſtituendum jus aliquod mixtum concurrere poſſunt (§. 142. *Ontol.*). Hæc diſtinctius exponere viſum fuit, cum faciant ad intelligendum originem entium moralium.

§. 183.

Vaſallus obligari poteſt ad continuam quandam præſtationem in gratiam tertii. Etenim conſtituens in contractu feudali determinationes ſubſtantialibus pro lubitu adjicere poteſt (§. 164. 173.). Quoniam itaque promiſſor, conſequenter etiam is, qui aliquid actu dat, onus quodcunque pro arbitrio adjicere poteſt (§. 586. *part 3. Jur. nat.*); feudum quoque conſtituens onus in gratiam tertii adjicere poteſt. Quamobrem cum onus adjiciatur in gratiam tertii, ſi vaſallus aliquid *De onere in gratiam tertii adjecto.*

quid tertio cuidam præſtare debeat (§. 585. *part. 3. Jur. nat.*); vaſallus quoque obligari poteſt ad continuam quandam præſtationem in gratiam tertii.

Ita e. gr. conveniri poteſt, ut vaſallus tertio cuidam cenſum quendam ſive in pecunia numerata, ſive in rebus aliis conſiſtentem quotannis ſolvat, vel ut tertio cuidam obligetur ad certa ſervitia, vel ut quotannis certo die eleemoſynas certas diſtribuat pauperibus. Ceterum quod a promiſſione ad juris conſtitutionem argumentemur, qua actu jus quoddam in alterum confertur, vel res certo modo datur, nihil difficultatis habet. Promittere enim ac dare non differunt niſi tempore: promiſſio actus eſt, qui in futurum prominet, datio autem actus, qui in præſens abſolvitur. Quemadmodum itaque quod datur, illud etiam promitti poteſt, quippe ſuo tempore dandum; ita etiam eodem modo quid dari, quo promitti poteſt. Immo jus promittentis fluit ex jure dantis, quia nimirum dare potes, promittere etiam potes. Differt autem canon annuus a vaſallo præſtandus ab onere tertio cuidam quidpiam dandi vel faciendi. Etenim canon præſtatur domino, non tertio, & ille præſtatur in recognitionem dominii directi, in præſtatione autem, quæ fit in gratiam tertii, nullus attenditur finis, ſed nuda reſpicitur obligatio vaſalli, quæ pendet a voluntate conſtituentis, ut alia non quæratur ratio, cur hoc præſtandum ſit tertio, ſed pro ratione ſtet voluntas conſtituentis.

§. 184.

Feudi cenſualis definitio.

Feudum cenſuale ſeu *penſionarium* appellatur, ſi vaſallus loco ſervitiorum quotannis canonem certum præſtare tenetur: immo in Jure naturæ cenſuale appellare licet, ſi juxta alia ſervitia præſtandus etiam canon eſt.

Sunt qui exiſtimant feudum in emphyteuſin, vel cenſum degenerare, ſi certus canon, vel cenſus quotannis ſolvendus. Enimvero vidimus in anterioribus (*not.* §. 182.), feudum tum fieri jus mixtum ex feudo & emphyteuſi, ut adeo verior ſit illorum ſententia, qui negant, propter canonem ſolvendum feudum

dum abire in emphyteuſin, vel cenſum. Quoniam enim feudum prædominatur in hac mixtione, nil obſtat, quo minus tanquam feudum improprie ſic dictum ſpectetur, vel etiam pro certa feudi ſpecie habeatur, & ſic admodum convenienter feudum cenſuale, ſeu penſionarium appelletur.

§. 185.

Feudi franci definitio.

Feudum francum dicitur, ſi vaſallus ad nulla ſervitia præſtanda domino obligatur, idiomate patrio Freylehn.

Francum hic idem ſignificat quod liberum: deſcendit enim a voce Germanica obſoleta Franck, quod liberum ſignificat. Naturaliter vero non opus eſt, ut ſervitia a domino remittantur, cum feudum conſtitui poſſit vel ſub conditione præſtandorum certorum ſervitiorum, præſertim militarium, vel etiam abſque hac conditione (§. 174. 164.), cum ad ſubſtantialia feudi non requiratur præſtatio ſervitiorum (§. 161.), naturalia vero ignoret Jus naturæ (*not.* §. 163.). Quamobrem quoque feudum francum naturaliter referri nequit ad feuda improprie ſic dicta, ſed ſpecies quædam eſt feudi proprie ſic dicti.

§. 186.

Servitia feudalia quanam ſint.

Servitia feudalia vocantur, quæ vaſallus domino ex contractu feudali præſtare tenetur. Idiomate patrio Lehn-Dienſte dicuntur. Pertinent huc inprimis ſervitia militaria, de quibus ſpecialiter conventum eſt, eo modo præſtanda, de quo fuerit conventum. Militaria nobis Ritterdienſte appellantur.

Referri communiter ſolent ad fidelitatem, quatenus inter naturalia locum habent: ſed hoc juris poſitivi eſt, prouti modo inſinuavimus (*not.* §. 185.). Et in contractu feudali ſervitia ſpecialiter determinantur, qualia præſtanda.

§. 187.

Feudi ligii & non ligii differentia.

Quodſi vaſallus domino ſervitia præſtare tenetur contra omnes, *Feudum* vocatur *ligium:* ſi vero quidam excipian-

piantur, contra quos illa præſtare non tenetur, *Feudum non ligium* appellatur.

Subinde neceſſe eſt, ut quidam excipiatur, contra quem ſervitia, militaria præſertim, præſtanda non ſunt, veluti, ſi quis jam feudum aliquod habet, & deinde aliud acquirat ab alio domino, tunc enim ipſa fidelitas exigit, ut antiquior dominus excipiatur (*not.* §. 154.). Diſtinctio igitur feudi in ligium & non ligium juri naturæ etiam convenit.

§. 188.

Feudi novi & antiqui differentia. *Feudum novum* vocatur, quod vaſallus primum acquiſivit: *antiquum* vero, quod ex lege contractus feudalis ab alio in ipſum delatum fuit.

Ita novum feudum eſt, quod alicui conſtituitur in re, quæ nondum feudalis fuerat: novum etiam eſt feudum, quod quis ab alio emit, in quem ex lege contractus feudalis delatum minime fuiſſet. Aſt ſi in filium defertur poſt mortem patris feudum ex lege contractus feudalis, aut in deſcendentem aliquem remotiorem a primo acquirente, feudum erit antiquum. Diſtinctio hæc feudi venit a modo acquirendi.

§. 189.

Feudum emtum quodnam dicatur. *Feudum emtum* dicitur, quod pro certo pretio per contractum emtionis venditionis fuit comparatum.

Ita feudum emtum erit, ſi cum domino contrahas, ut pro certo pretio tibi dominium utile ſub conditione mutuæ fidelitatis concedat in re ſua, ſeu feudum in ea tibi conſtituat.

§. 190.

De feudo maſculino, fœmineo & mixto. *Feudum maſculinum* vocari ſolet, quod maſculus; *fœmineum*, quod fœmina; *mixtum*, quod mas & fœmina ſimul primum acquiſivit. Aſt in Jure naturæ rectius dicetur *Feudum maſculinum*, quod pro ſolis maſculis conſtitutum, ita ut ex lege contractus in fœminam nunquam deferri poſſit: *fœmineum* ve-

ro,

ro, quod pro ſolis fœminis conſtitutum: ***mixtum*** denique, quod pro maſculis & fœminis ſimul conſtitutum.

Nimirum naturaliter feudum conſtitui poteſt vel pro ſolis maſculis vel pro ſolis fœminis, vel pro maſculis & fœminis ſimul (§. 176.). In Jure feudali poſitivo ignorantur feuda pro ſolis fœminis conſtituta. Unde diviſio eo ſenſu, qui Juri naturæ apprime convenit, in Jure poſitivo locum minime habet.

§. 191.

Feudum pignoratitium, idiomate patrio, Pfandlehn, vocatur, quando dominus, cui pecunia creditur, loco pignoris feudum in re conſtituit ſua. Quamobrem cum pignus conſtituatur in ſecuritatem crediti (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*); *feudum pignoratitium conſtituitur in ſecuritatem crediti.* Quoniam itaque feudum eſt loco rei in ſecuritatem crediti traditæ; *feudum eſt quaſi res oppignorata* (§. 1143. *part. 4. Jur. nat.*). Ceterum cum *dominus* rem ſuam oppignorare poſſit (§. 1164. *part. 5. Jur. nat.*), *dominium* quoque *utile* tanquam rem incorporalem ſuam, *naturaliter oppignorare poteſt*, conſequenter patet *feudum pignoratitium eſſe* quoque *juris naturalis.* *Feudum pignoratitium quodnam ſit.*

Notio feudi pignoratitii probe perpendenda venit, cum huic ſpeciei feudorum conveniant vi ejusdem, quæ aliis feudis minime conveniunt. Non tamen propterea hoc feudum dici poteſt improprium, cum in Jure naturæ non minus proprium ſit, quam ceteræ feudorum ſpecies, quippe cui notio feudi in genere non minus convenit, quam ceteris ſpeciebus. A differentia autem ſpecifica eſt, quod hæc feudi ſpecies longe alia habeat jura, quam quæ ceteris feudi ſpeciebus conveniunt. Et hac ipſa de cauſa in Jure naturæ a ceteris feudis peculiari nomine diſtinguendum, cum aliis appellationibus feudorum in eodem facile carere poſſemus, quales antea commemoravimus. Sane cum non definitus ſit feudorum numerus, quæ Jus naturæ probat, fieri non poteſt, ut ſingulæ ſpecies peculiaribus nominibus inſigniantur.

Digitized by Google

§. 192.

Res allodialis quænam ſit.

In oppoſitione ad rem feudalem *Res allodialis*, idiomate patrio Allodial-Gut vocatur, in qua quis plenum dominium habet. *Allodium* adeo ſignificat poſſeſſionem alicujus propriam, ſeu univerſa, quæ quis pleno jure poſſidet, was einem erb- und eigenthümlich zugehöret.

De etymologia vocabuli non multum ſumus ſolliciti, quamvis facile appareat, id perinde ac feudi vocabulum ex antiqua lingua Germanica deſcendere. Nobis ſufficit noſſe, quid eodem denotetur.

§. 193.

Quomodo definiatur reſtrictio proprietatis in emphyteuſi.

Quomodo reſtricta eſſe debeat proprietas, mutuo conſenſu domini ac vaſalli in contractu feudali definiendum. Vaſallus nonniſi proprietatem reſtrictam habet (§. 159.), cumque dominium directum conſiſtat in proprietatis parte eidem ademta (§. 3.); quod reſtricta eſſe debeat proprietas ad ſubſtantialia feudi pertinet (§. 161.). Quoniam vero non uno modo reſtringi poteſt proprietas, prouti abunde patet ex iis, quæ de emphyteuſi demonſtrata ſunt, ac per ſe quoque facile intelligitur; quomodo proprietas reſtricta eſſe debeat, ad eas determinationes pertinet, quæ ſubſtantialibus ſuperaddendæ, dum feudum conſtituitur. Quamobrem cum in contractu feudali definiendæ ſint determinationes, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum fuerit (§. 173.), & in eodem de feudo conſtituendo inter ſe conveniunt dominus atque vaſallus (§. 171.); in contractu etiam feudali mutuo domini ac vaſalli conſenſu diſtinguendum, quomodo proprietas reſtricta eſſe debeat.

Oſtendi idem poteſt eo modo, quo ſupra idem de emphyteuſi demonſtravimus (§. 26.).

Quando de feudo conſtituendo agitur, non ſolum de eo agitur, utrum quis feudum acquirere velit, nec ne, verum etiam

de

de eo, quomodo reſtringi debeat proprietas, ut dominium directum determinetur, quale eſſe debeat, & uſusfructus vertatur in dominium utile determinatum, quippe quod differre poteſt pro diverſitate reſtrictionis proprietatis, jure utendi fruendi nullo modo reſtricto (§. 1. 3.).

§. 194.

Quoniam in contractu feudali definiendum, quomodo reſtricta eſſe debeat proprietas (§. 193.), ad proprietatem vero ſpectat etiam jus alienandi (§. 664. *part. 2. Jur. nat.*); *in contractu feudali definiendum, utrum vaſallo competere debeat jus alienandi, an ipſi ademtum eſſe debeat, &, ubi alienatio permiſſa, qua lege permiſſa eſſe debeat, veluti an conſenſus domini, vel perſonarum ad eam requirendus, an eodem non ſit opus.* *De modo reſtringendi proprietatem.*

Nimirum quando proprietas reſtringitur, tum vel jus quoddam ad eum pertinens, veluti jus alienandi, adimitur vaſallo, vel idem quoad exercitium reſtringitur, ut non maneat liberum, ſed intra terminos conventionis contineatur. Quale ergo jus vaſallo competat in alienando feudo, naturaliter aliunde dijudicari nequit, quam ex contractu feudali.

§. 195.

Similiter quoniam in contractu feudali definiendum, quomodo proprietas reſtringenda (§. 193.), ad eam vero etiam pertinet jus fundum immutandi (§. 657. *part. 2. Jur. nat.*); *in contractu etiam feudali definiendum, quale jus competere debeat vaſallo in fundo immutando, an vero nullum competere debeat.* *De reſtrictione juris immutandi fundum.*

Tenenda hic eadem, quæ de jure alienandi modo annotavimus. Ita e g. vaſallo permitti poteſt quælibet immutatio, qua res feudalis melioratur, aſt prohiberi ea, qua eadem deterioratur. Similiter prohiberi poteſt, ne ſylva excinda-

Digitized by Google

tur & fundus vertatur in agrum, vel ne piſcina in agrum, aut vice verſa ager in piſcinam mutetur.

§. 196.

De poteſtate alienandi vaſallo ademta.

Si alienandi poteſtas vaſallo ademta, alienatio ab eo facta nulla eſt: conſenſu tamen domini directi alienare poteſt. Eodem modo utrumque oſtenditur, quo idem de emphyteuſi demonſtratum fuit (§. 30.).

Nimirum quando poteſtas vaſallo ademta, domino competit jus non patiendi, ut feudum alienetur, &, ſi hoc fecerit vaſallus, alienationem irritam faciendi. Hoc jus dominus remittere poteſt, quamdiu nil committitur, quod eſt contra jus tertii (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*). Atque adeo vaſallus, qui vi contractus feudalis feudum alienare non poterat, hoc tamen alienare poteſt vi remiſſionis juris a domino directo factæ, conſequenter conſenſu ejusdem. An vero detur caſus, in quo dominus in alienationem conſentire nequit, obſtante jure tertii, de eo in præſenti non disquirimus. Ceterum per ſe intelligitur, ſi nihil obſtet, quo minus jus alienationem prohibendi remittere poſſit dominus, perinde eſſe ſive conſenſum impertiatur ad alienandum, ſive alienationem factam, quam irritam facere poterat, ratihabeat, quemadmodum ſimili in caſu jam annotavimus (*not.* §. 30.).

§. 197.

De alienatione cum conſenſu domini.

Si alienandi poteſtas non permiſſa niſi cum conſenſu domini; ſine conſenſu facta irrita eſt. Etenim ſi alienandi poteſtas non permiſſa niſi cum conſenſu domini, vaſallo non competit jus feudum alienandi ſine ejus conſenſu (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque alienatio ſine conſenſu domini nullo jure facta; ea utique irrita eſt.

Nimirum alienatio ſine conſenſu domini facta ipſo jure nulla eſt. Sed quia dominus jus ſuum remittere poteſt, ab ipſius voluntate pendet, utrum jure ſuo uſus eam irritam facere, an ratihabendo validam efficere velit.

§. 198.

Digitized by Google

§. 198.

Si alienatio feudi non permiſſa, niſi cum conſenſu eorum, ad quos transmitti debebat, vaſallo mortuo; ſine eorum conſenſu alienatio irrita eſt. Oſtenditur eum in modum, quo propoſitionem præcedentem demonſtravimus. *De alienatione ſine conſenſu eorum, ad quos transmitti poteſt.*

Eadem quoad propoſitionem præſentem notanda, quæ ad præcedentem annotavimus (*not.* §. 197.). Nimirum iis, qui ex lege contractus feudalis in eo ſuccedere poſſunt, jus ſuum invitis auferri nequit, aut, ſi mavis ſpes jus aliquando forſan excitatura (§.474. *part.3. Jur. nat.*). Alienatio igitur ſine eorum conſenſu facta ſubſiſtere nequit, niſi eam ratihabere voluerint.

§. 199.

Si de conſenſu eorum, ad quos transmitti debebat feudum, nihil expreſſe dictum in contractu feudali; naturaliter præſumtio eſt contra conſenſum, præſertim ſi nec domini conſenſus requiratur. *Quid in casu dubio præſumendum.* Oſtenditur eodem modo, quo idem de emphyteuſi demonſtravimus (§. 48.).

Applicanda quoque ſunt ad propoſitionem præſentem, quæ in caſu ſimili de alienatione emphyteuſeos annotavimus (*not.* §. 48.). E. gr. Si feudum conſtitutum pro omnibus maſculis a primo acquirente deſcendentibus, quotquot eo tempore, quo feudum alienatur, exiſtunt maſculi, conſentire tenentur, quamvis omnes ſimul ſuccedere nequeant, ſed certo ordine ſuccedere debeant. Cum enim non conſtet, quinam eorum ſit vaſallo ſupervicturus; incertum quoque eſt, cuinam jus ſuum invito auferatur. Immo cum incertum quoque eſſe poſſit, an non naſcituri ſint ex eo, ad quem feudum mortuo vaſallo non defertur, ad quos aliquando ex lege contractus deferri debeat, jus tranſmittendi hoc jus nemini quoque auferri invito poteſt. Atque adeo ſatis apparet, cur illorum, ad quos ſucceſſio in feudo ex lege contractus feudalis deferri poterat, conſenſus ſit requirendus. Non negamus, naturaliter ita conveniri poſſe, ut nonniſi conſenſus ejus requiratur, cui proxima

Digitized by Google

proxima ſpes eſt in feudo ſecundum legem contractus ſuccedendi, & tum nonniſi invalida erit alienatio, ſi hujus deficiat conſenſus.

§. 200.

De alienatione ſine conſenſu domini, ſed abſque conſenſu eorum, quorum intereſt, facta.

Si ad alienationem feudi requiratur & domini, & eorum, ad quos transmitti poterat, conſenſus; alienatio cum conſenſu domini, ſed ſine conſenſu horum facta adhuc irrita eſt. Etenim non minus hisce, quam domino competit jus ſine ipſorum conſenſu factam alienationem irritam faciendi (§. 198. 199.). Quamobrem cum dominus conſenſu ſuo hoc jus ipſis auferre nequeat invitis (§. 336. *part.3. Jur. nat.*); alienatio ſine eorundem conſenſu facta utique irrita eſſe adhuc debet, etiamſi dominus conſenſerit.

Sane ſi conſenſus domini ſolus efficere poterat, ut alienatio ſubſiſteret; conſenſu aliorum non erat opus. Atque adeo inutiliter ita conventum fuiſſet, quod eorum quoque, pro quibus conſtitutum fuit feudum, requirendus ſit conſenſus, utpote ſuperfluus.

§. 201.

De vaſallo moriente ante tempus, ad quod feudum conſtitutum.

Si feudum ad certum tempus conceſſum, mortuo vaſallo defertur ad eum, qui in bonis ejus ſuccedit, & moriens id pro arbitrio ſuo transferre poteſt in alium, niſi obſtet jus tertii. Oſtenditur eodem prorſus modo, quo idem in caſu ſimili de emphyteuſi demonſtravimus (§. 49.).

Vide quæ de eodem caſu de jure emphyteuticario annotavimus (*not.* §. 49.).

§. 202.

Qua lege feudum alienetur, vel transmittatur.

Feudum alienatur & in alium transmittitur ſub ea lege, ſub qua primum conſtitutum, ſeu tale, quale ex contractu feudali primus acquirens accepit. Poteſt tamen in alienatione adjici lex, quæ ſalva ea, ſub qua primum conſtitutum, adjici poteſt. Quoniam jus

jus vaſalli quoad alienationem perinde metiendum eſt ex contractu feudali (§. 194.), quemadmodum emphyteutæ ex contractu emphyteutico (§. 27.); propoſitio præſens eodem prorſus modo oſtenditur, quo idem de alienatione & transmiſſione emphyteuſeos demonſtravimus (§. 50.).

Tertium propoſitionis membrum illuſtratur eodem exemplo, quod de emphyteuſi dedimus (*not.* §. *cit.*).

§. 203.

Quoniam feudum in alterum tale transfertur, quale ex contractu feudali accepit primus acquirens (§. 202.); *ſi feudum ad certum tempus conceſſum, ultra iſtud tempus in alium transferri, vel transmitti nequit*, conſequenter *tempore finito novus vaſallus feudum amittit.* Eodem modo intelligitur, *ſi feudum ad dies vitæ conceſſum alienetur, novum vaſallum amittere feudum, mortuo eo, qui ad dies vitæ acquiſiverat.* *De tempore, ad quod feudum temporarium alienatur.*

Novus vaſallus ſuccedit in locum primi acquirentis, dumque acquirit jus primi acquirentis, qui aliud, quam quod habet, in ipſum transferre nequit, perſonam ejus moralem induit (§. 70. *part.* I. *Jur. nat.*), ut adeo revera ſit eadem perſona moralis, licet per alienationem individuum phyſicum mutetur. Neque enim repugnat, ut eadem perſona moralis, quæ per ſe ſubſiſtere nequit, ſucceſſive in diverſis individuis phyſicis ſubſiſtat. Cum enim perſona moralis ſit ſubjectum obligationum atque jurium (§. *cit. part.* I. *Jur. nat.*); quamdiu obligationes ac jura non mutantur, perſona moralis eadem manet. Vaſallus, qua vaſallus, non eſt individuum phyſicum, ſed perſona moralis, quæ ſine individuo phyſico ſubſiſtere nequit. Ab individuo autem phyſico cum nihil dependeat, quod ineſt perſonæ morali; quoad hanc perinde eſt, in quonam individuo phyſico ſubſiſtat, adeoque nec quicquam immutatur, quia in alio individuo phyſico nunc ſubſiſtit, quam antea ſubſiſtebat. Qui ea perpenderit, quæ de homine morali demonſtrata ſunt in parte prima Juris naturæ (§. 71. & *ſeqq.*), hactenus dicta facile

cile capiet. Vivit autem perſona moralis, quamdiu durant jura & obligationes, per quæ eſſen ia ipſius conſtituitur, aut individuum quoddam datur, in quo ſubſiſtere poteſt, adeoque moritur, extinctis juribus ac obligationibus iſtis, aut nullo amplius exiſtente individuo phyſico, in quo ſubſiſtere poteſt. Lucem hæc non modo affundunt in doctrina præſenti, verum etiam in multis aliis argumentis, ubi de perſonis moralibus ſermo eſt.

§. 204.

De alienatione feudi perpetui.

Similiter quia feudum in alterum tale transfertur, quale ex contractu feudali primum acquiſitum (§. 202.); *ſi feudum in perpetuum, vel ſimpliciter, vel determinative pro certis perſonis fuerit conceſſum, in priori caſu* quoque *ſimpliciter, in poſteriori determinative pro iſtiusmodi perſonis, quales nominatæ fuerant in prima acquiſitione, alienatur*, conſequenter *in quales perſonas transmitti poterat a primo acquirente, in tales etiam eodem ordine transmitti poteſt a vaſallo novo.*

Quæ ſupra de emphyteuſi annotavimus, quatenus perpetua alienatur (*not.* § 52.); ea etiam ad feudum applicari poſſunt ac debent, ut adeo nihil addendum ſit, quo præſens corollarium illuſtretur.

§. 205.

De alienatione feudi maſculini, fœminei & mixti.

Quoniam ſi feudum determinative nominatis certis perſonis conſtitutum alienatur, ad iſtiusmodi nonniſi perſonas transmiſſibile alienatur (§. 204.), feudum autem naturaliter conſtitui poteſt vel pro ſolis maſculis, vel pro ſolis fœminis, vel pro utrisque ſimul (§. 176.), & in caſu primo feudum maſculinum, in ſecundo fœmineum, in tertio mixtum eſt (§. 190.); *ſi feudum maſculinum alienatur, maſculinum manet, ſi fœmineum, fœmineum manet, ſi mixtum, mixtum* quoque *manet.*

§. 206.

§. 206.

Immo in genere quia feudum tale alienatur, quale primum acquiſitum (§. 202.), feuda autem a ſe invicem differunt differentia ſpecifica (§. 236. *Ontol.*); *in alienatione non mutatur differentia ſpecifica, ſeu feudum alienatum non mutat ſpeciem.* *An feudum alienando mutari poſſit ſpecies*

Hinc inferri poterat, quod modo aliter probavimus (§. 205.), feudum maſculinum manere maſculinum, fœmineum fœmineum & mixtum mixtum. Inferri etiam poteſt, temporarium manere temporarium, perpetuum vero perpetuum: francum manere francum, ligium ligium & non ligium non ligium ac ita porro. Quodſi dicas naturaliter non repugnare, ut conſenſu domini feudum alienatum quoad determinationes non ſubſtantiales immutetur, veluti ſi maſculinum, vel fœmineum mutetur in mixtum, aut non ligium in ligium vel contra; tenendum eſt ſpeciem non mutari per alienationem, ſed per contractum novi vaſalli cum domino initum. Duo adeo diſtincti ſunt actus, inter ſe minime confundendi, nimirum alienatio & feudi alienati immutatio. Hic non quæritur, utrum ſpecies feudi poſſit mutari in aliam, nec ne, nexu feudali in genere ſubſiſtente; ſed num ſpecies mutetur per alienationem. Atque tum patet ex demonſtratis, actum alienationis tale quid efficere non poſſe.

§. 207.

Quoniam alienando non mutatur ſpecies feudi (§. 206.), feudum vero eſſe poteſt revocabile (§. 180.), & quidem vel pure tale, vel conditionatum (§. 181.); *ſi feudum revocabile purum alienetur, pure revocari adhuc poteſt, ſi vero ſub conditione revocabile alienetur, ſub iſta conditione revocabile manet.* *De alienatione feudi revocabilis.*

E. gr. Ponamus feudum conſtitui hac lege, ut, ſi nullus tibi fuerit filius, qui caſtra ſequi amat, feudum revocari poſſit, & feudum alienetur, tibi vero nullus naſcatur filius, aut ſaltem nullus ſupervixerit, te mortuo, vel quando nulla amplius ſpes

ſupereſt, tibi filium natum iri, feudum adhuc revocari poterit. Nimirum conditio non mutatur per alienationem, ut de filio novi vaſalli accipi poſſint, quæ de filio tuo dicta ſunt: hoc enim contrariatur ei, quod modo demonſtravimus (§. 202.).

§. 208.

De feudo in perpetuum ſimpliciter conſtituto & quando extinguatur.

Si feudum in perpetuum ſimpliciter conſtitutum, pro omnibus perſonis conſtitutum intelligitur, ad quas jus aliquod in re tranſmitti poteſt, nec extinguitur, quamdiu iſtiusmodi extat perſona. Oſtenditur eodem modo, quo utrumque de emphyteuſi demonſtratum (§. 46.).

Relegenda hic ſunt, quæ ſupra annotavimus (*not.* §. *cit.*). Quodſi de jure hæreditario jam agere datum fuiſſet, quod ſuo demum loco trademus, dicendum erat, feudum ſimpliciter conſtitutum tranſire ad quemlibet hæredem ab inteſtato, ſeu conſtitui ſimpliciter ut tranſibile ad hæredem quemlibet ab inteſtato. Unde intelligitur, etſi jure naturæ valeant etiam teſtamenta, quemadmodum ſuo loco demonſtraturi ſumus; non tamen hæredes teſtamentarios hic poſſe intelligi, niſi expreſſe in contractu feudali hoc fuerit permiſſum. Naturaliter enim non repugnat, ut vaſallo per teſtamentum de ſucceſſione in feudo diſponere liceat (§. 164. 169.). Si vero hoc expreſſe non fuerit conventum, intelligi nequeunt niſi hæredes ab inteſtato, cum alias diſponi poſſet de ſucceſſione in feudo in præjudicium domini directi, ad quem res infeudata pleno jure venit, nullo hærede ab inteſtato exiſtente, prouti deinceps patebit.

§. 209.

De contractu feudali cum vaſallo novo renovando.

Si feudum alienatur, vel ex pacto feudali transmittitur ad alium; contractus feudalis cum vaſallo novo renovandus. Etenim feudum tale alienatur, vel tranſmittitur in alium, quale primum in contractu feudali fuerat conſtitutum (§. 202.). Quamobrem vaſallus novus domino directo ad eadem obligari debet, ad quæ vaſallus anterior ipſi erat obligatus & contra, conſequenter vaſallus novus & dominus ſibi invicem obliga-

obligantur ad præſtandam mutuam fidelitatem (§. 155.) & ea, de quibus præterea conventum (§. 172.). Quoniam itaque obligationes naſcuntur ex contractu (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); ideo neceſſe eſt, ut cum novo vaſallo contractus feudalis renovetur.

De hac contractus renovatione tanto minus dubitari poteſt, ſi perpendas obligationem vaſalli ad præſtandam domino fidelitatem eſſe perſonalem, quæ ex uno in alium transire non poteſt. Nimirum nemo ſeſe alteri perfecte obligare poteſt niſi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque neceſſe eſt, ut novus vaſallus domino promittat fidelitatem ac præterea ea, ad quæ vi contractus feudalis, quo feudum primitus conſtitutum & acquiſitum, obligatus eſſe debet. Quodſi objicias, promiſſionem hanc tacite factam intelligi poſſe, quatenus alienatio fieri nequit niſi ſalvis juribus domini directi, ex contractu feudali, quo primum conſtitutum fuit feudum, eidem competentibus (§. 172.); facilis eſt reſponſio, tacitam promiſſionem expreſſæ ſubſtitui non poſſe, niſi dominus expreſſam remiſerit, aut ita conventum fuerit, ut ipſi alienationi, vel transmiſſioni feudi in alium inſit tacita promiſſio, quæ idem operari debeat, quod expreſſa operatur, ſeu quod perinde eſt, ut tantum valeat, quantum valet expreſſa: per ſe autem minime ineſt. Nimirum ſi feudum alienatur, vel in alium transmittitur, id fit ſub ea conditione, ut vaſallus novus ſeſe obliget domino ad fidelitatem præſtandam, quia feudum ſubſiſtere nequit niſi ſub conditione præſtandæ fidelitatis (§. 155.). Accedit, quod novus vaſallus dominum directum & feudum ab eo recognoſcere debeat, ac viciſſim dominus eundem tanquam vaſallum ſuum recipere: quod etiam in emphyteuſi ſimili modo ſeſe habet. Utrumque vero fit contractu feudali cum novo vaſallo renovato.

§. 210.

Quoniam novus vaſallus obligatur ad contractum feudalem renovandum (§. 209.); *domino competit jus compellen-* *Jus exigendi renovati-*

onem contractus. *di vaſallum ad contractum renovandum, ſi eum renovare negligat, vel detrectet* (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*).

Inutilis foret vaſalli obligatio ad contractum feudalem renovandum, ſi dominus pati teneretur, ut eum non renovaret: adeoque obligationi illius reſpondet jus coactivum domini.

§. 211.

An contractu feudali non renovato feudum committatur. *Naturale non eſt, ut, ſi vaſallus contractum feudalem renovare nolit, vel negligat, feudum amittat: ita tamen conveniri poteſt.* Etenim domino competit jus vaſallum compellendi ad contractum renovandum, ſi eum renovare negligat, vel nolit (§. 210.). Enimvero quando feudum amittitur, tum jus nullum in re feudali retinet vaſallus & vaſallus eſſe definit, adeoque contractus feudalis renovatione, quo de feudo fuerat conventum, opus non eſt, conſequenter ex jure vaſallum compellendi ad contractum renovandum minime fluit jus eum feudo privandi. Naturale igitur non eſt, ut, ſi vaſallus contractum feudalem non renovet, feudum amittat. *Quod erat unum.*

Quoniam vero a domini voluntate pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.), & de his conveniendum eſt in contractu feudali (§. 173.); cum amiſſio feudi ſit pœna contractus non renovati (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*), quin ita conveniri poſſit dubitandum non eſt. *Quod erat alterum.*

Pœna hæc mutuo conſenſu domini ac primi acquirentis determinanda naturaliter. Quando autem determinatur, definiendum quoque eſt tempus, intra quod vaſallus novus renovationem petere debeat, niſi velit feudo privari. Quodſi enim nullum eſſet definitum, mora nulla officeret vaſallo, quamdiu dominus tacet, modo renovationem adhuc peteret, dum ſciens ſilet, vel monitus a domino contractum cum eo ſtatim renovaret. Alias enim ſufficeret, ut præſtaret quod intereſt (§. 629. *part.*

part. 3. Jur. nat.). Nimirum naturaliter, quando quis non ſatisfacit obligationi ſuæ, intereſſe ſaltem præſtare tenetur: pœna autem, quæ in ſtatu naturali nonniſi conventionalis eſſe poteſt, non modo in locum hujus præſtationis ſurrogatur, ne de eo, quod intereſt, multum ſit litigandum, cum probatio plerumque ſit difficilis, verum etiam ut tanto fortius obligetur alter ad præſtandum, ad quod præſtandum ex contractu obligatus eſt, ſeu ut obligetur ad ſatisfaciendum obligationi, quæ ex contractu eſt (§. 288. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 212.

Quod primum feudum ſit acquiſitum.

Naturaliter feudum ſtatim acquiritur, quamprimum dominus ſufficienter declarat, dominium utile ſub conditione præſtandæ fidelitatis tibi competere in re debere, & tu hoc acceptas ac fidelitatem promittis. Etenim quando feudum conceditur, jus in re aliena alteri conſtituitur, ſed ea conditione, ut alter ad fidelitatem præſtandam ſeſe obliget conſtituenti (§. 155.). Enimvero naturaliter jus in re aliena ſtatim acquiritur, quamprimum dominus ſufficienter declarat, tibi jus hoc competere debere & tu hoc acceptas (§. 987. *part. 3. Jur. nat.*), & quando tibi competere debet ſub hac conditione, ſi te ad fidelitatem præſtandam obligare velis, ubi fidelitatem promittis (§. 467. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem naturaliter feudum ſtatim acquiritur, quamprimum dominus ſufficienter declarat, dominium utile in re ſub conditione præſtandæ fidelitatis tibi competere debere, ac tu hoc acceptas ac fidelitatem promittis.

Feudum non acquiritur nuda acceptatione, qua alias jus ab altero naturaliter ſtatim acquiri ſolet (§. 13. *part. 3. Jur. nat.*); ſed neceſſe eſt ut ad acceptationem accedat promiſſio fidelitatis, quia offertur a conſtituente ſub hac conditione, ut ſis fidelis. Quamobrem nec aliter acceptare potes, quam cum declaratione quod velis eſſe fidelis: in hac ipſa autem declaratione promiſſio fidelitatis conſiſtit (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*).

Agitur

Digitized by Google

Agitur nimirum de obligatione perfecta, quæ aliter produci nequit niſi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). In acceptatione non tam verba, quam mens acceptantis inſpicienda, qualem requirat præſens negotium.

§. 213.

Quod contractu perfecto acquiratur.

Quoniam dominus in contractu voluntatem ſuam declarat, & vaſallus quod ſibi offertur acceptat ac fidelitatem promittit (§. 155. 171.); *feudum ſtatim acquiritur, quamprimum contractus feudalis perficitur.*

Naturaliter adeo præter contractum feudalem non requiritur alius adhuc actus ad feudum acquirendum: ſed quamprimum hic perfectus eſt, unus contrahentium eſt dominus feudi, alter vaſallus, etſi res feudalis nondum fuerit tradita.

§. 214.

Jus poſſidendi cum dominio utili conjunctum.

Qui dominium utile in re habet, ei competit jus poſſidendi. Etenim qui dominium utile habet, cum eidem competat jus utendi fruendi nullo modo reſtrictum, & proprietas aliquo modo reſtricta (§. 1.), re uti frui debet tanquam ſua, ſalvo ſaltem jure domini directi (§. 4.). Neceſſe igitur eſt ut ipſi ſit potentia phyſica de re feudali tanquam ſua diſponendi, ſeu ut dominium utile exercere poſſit, conſequenter ut rem tanquam ſuam detineat. Quamobrem cum poſſeſſio ſit detentio rei tanquam ſuæ (§. 150. *part. 2 Jur. nat.*); qui dominium utile habet, rem ut poſſideat neceſſe eſt, conſequenter jus poſſidendi eidem competit.

Jus poſſidendi cum dominio utili cohæret. Dominus enim utilis excludit jure utendi fruendi ipſum etiam dominum directum, adeoque neceſſe eſt, ut ipſe eam detineat. Quoniam vero non nudum habet jus utendi fruendi, quemadmodum uſufructuarius (§. 1420. *part. 5. Jur. nat.*), ſed proprietatem quoque reſtrictam (§. 1.), ut adeo ipſa quoque res ſit quodammodo ſua; ideo eam quoque detinere nequit, niſi tanquam ſuam. Poſſeſſio itaque nemini competere poteſt, niſi domino utili,

Digitized by Google

utili, atque ea de cauſa jus rem poſſidendi cum dominio utili ita cohæret, ut ab eo divelli nequeat.

§. 215.

Jus poſſidendi quomodo acquiratur a domino utili & vaſallo.

Quoniam dominium utile in re habenti *jus poſſidendi* competit (§. 214.), hoc ipſum *cum dominio utili ſtatim acquiritur*, conſequenter cum feudum dominium utile ſit (§.155.) & ſtatim acquiratur, quamprimum contractus feudalis perficitur (§. 213.); *cum ipſo feudo acquiritur etiam jus poſſidendi rem feudalem, & hoc jus ſtatim competit vaſallo, quamprimum contractus feudalis perfectus.*

Diſtinximus nos jus poſſidendi ab ipſa poſſeſſione, quando de dominio agebamus. Idem vero etiam diſtinguendum eſt a poſſeſſione in dominio utili. Quamprimum dominus utilis factus, nemini præter te jus poſſidendi competere poteſt; non tamen propterea actu rem poſſides. Hæc ſatis manifeſta ſunt per ea, quæ in parte ſecunda Juris naturæ demonſtravimus.

§. 216.

De traditione & apprehenſione rei feudalis.

Quoniam vaſallo competit jus rem feudalem poſſidendi, quamprimum contractus feudalis perfectus eſt (§. 215.), poſſeſſio autem acquiritur rei traditæ apprehenſione (§. 23. 32. *part. 1. Jur. nat.*); *contractu feudali perfecto dominus obligatur ad rem feudalem vaſallo tradendam &, ſi poſſeſſio vacua fuerit, vaſallus eam apprehendere, ſeu propria autoritate poſſeſſionem vacuam ingredi poteſt, niſi in ſpecie de ea quid fuerit conventum.*

Cum traditio & apprehenſio diverſis modis fieri poſſit, immo pro varietate circumſtantiarum diverſo modo ut fiat conveniens ſit, quemadmodum alias fuſe docuimus (§. 25. *& ſeqq. part.* 3. *Jur. nat.*); quæ de poſſeſſione rei feudalis acquirenda dici alias poterant, lubenter omittimus, ne alibi dicta repetendo præter neceſſitatem prolixiores ſimus.

§. 217.

Quando traditio & apprehenſio ipſi contractui feudali inſit. *Si in contractu feudali dominus declarat, ſe poſſeſſionem rei feudalis in vaſallum una cum dominio transferre & paſſurum, ut dominium in ea exerceat, vaſallus vero hoc acceptat; res feudalis traditur & apprehenditur, dum contractus feudalis celebratur.* Etenim iſta declaratione domini poſſeſſio transferri (§. 36. *part. 3. Jur. nat.*) & ejus acceptatione apprehendi poteſt (§. 58. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum iſta declaratio domini & acceptatio vaſalli in contractu feudali fieri poſſit; prædicto modo res feudalis tradi & apprehendi poteſt, dum contractus feudalis celebratur.

Obtinet hoc, quando res feudalis a poſſeſſione vacua, vel vaſallus eam jam detinet phyſice. Quodſi enim res a poſſeſſione vacua nondum fuerit, neceſſe eſt ut dominus eam vacuam præſtet, utut in ſtatu naturali tu ipſe eum dejicere poſſis, qui eam tenet. Aſt poſſeſſio vix dici poteſt acquiſita, quamdiu tibi integrum non eſt ipſo actu diſponere de uſu rei (§. 24. *part. 3. Jur. nat.*). Naturaliter non requiritur traditio ad feudum conſtituendum & acquirendum, adeoque neceſſe non eſt, ut in contractu feudali, quo feudum conſtituitur & acquiritur, res feudalis tradatur & apprehendatur, conſequenter traditio non eſt de eſſentia contractus feudalis, ſeu ut vulgo loquuntur ad ſubſtantialia contractus minime pertinet.

§. 218.

An traditio ad perfectionem feudi per conventionem requiri poſſit. *Naturaliter ita conveniri poteſt, ut feudi conſtitutio non ſit perfecta, antequam res feudalis fuerit tradita.* Etenim ex contractu feudali metiendum eſt jus, metienda quoque obligatio tam domini, quam vaſalli (§. 172.). Enimvero pacta ſeu contractus mutuo conſenſu perficiuntur (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque a contrahentium voluntate pendet, quandonam ipſorum conſenſus immotus intelligi debeat, ut jus pure ſit acquiſitum & obligatio pure contracta. Quodſi ergo

go in contractu feudali conveniatur, ut feudi conſtitutio non habeatur pro perfecta, antequam res feudalis fuerit tradita; nec conſenſus pro immoto ante haberi, conſequenter nec feudi conſtitutio perfecta intelligi poteſt, antequam res feudalis fuerit tradita.

Etſi adeo naturaliter traditio per ſe non requiratur ad perficiendam conſtitutionem feudi, ſed ea potius perficiatur contractu feudali perfecto; ad illam tamen requiri poteſt per conventionem. Idem nimirum hic obtinet, quod de ſcriptura alibi oſtendimus, utrum ad perfectionem pacti requiratur, nec ne. Valet enim pactum naturaliter, antequam in ſcripturam referatur; conveniri tamen poteſt, ne ante valeat, quam in ſcripturam fuerit relatum (§. 847. *part.* 3. *Jur. nat.*). Ceterum ne dubium oriatur, quaſi conventione mutetur, quod juris naturæ eſt, ſcilicet ne feudum ſtatim acquiratur, quamprimum contractus feudalis perficitur (§. 213.); eadem notanda ſunt, quæ de ſcriptura per conventionem ad validitatem contractus requiſita annotavimus (*not.* §. 847. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quemadmodum ſcriptura per conventionem ad validitatem pacti vel contractus requiſita eſt conditio, a qua ſuſpenditur validitas contractus; ita etiam in caſu præſenti traditio habet ſe per modum conditionis, a qua perfectio conſtitutionis feudi ſuſpenditur. Quoniam naturaliter paciſcentibus etiam conditionate contrahentibus conditionem quamcunque poſſibilem adjicere licet; ita nec repugnat, ut traditio per modum conditionis adjiciatur. Poteſt vero ita quoque conveniri, ut quidem feudum ſit conſtitutum, contractu feudali perfecto, ſed veluti in diem, ita ut dies, quo traditur, ſit terminus a quo juris tibi competentis, prouti idem de ſcriptura monuimus (*not.* §. *cit.*). Neque eſt, quod objicias, in contractu feudali promittendam quoque eſſe fidelitatem, qualis tamen nulla eſt, niſi feudum conſtituatur. Etenim ſi feudum vi contractus non ante pro conſtituto haberi debeat, quam ubi fuerit tradita res feudalis; nec promiſſio fidelitatis ante valida, adeoque obligationem parit, quam re feudali tradita, quippe ſub eadem conditione facta.

Quod hic demonſtratum & annotatum fuit de conſtitutione feudi, tanquam translatione domini utilis (§. 155.), idem eodem modo intelligitur de translatione dominii pleni, vel juris cujuscunque alterius, ita ut translatio pro perfecta non habeatur, antequam res ſive corporalis, ſive incorporalis fuerit tradita, quemadmodum jure poſitivo introductum. Sane ſi naturaliter ita conveniri minime poſſet, nec jure poſitivo ita conſtitui æquum fuiſſet.

§. 219.

Inveſtitura quid ſit.

Traditio rei feudalis *Inveſtitura* dici ſolet, idiomate patrio die Belehnung, item die Lehn-Empfängniß. In Jure naturæ ipſius contractus feudalis celebratio *Inveſtitura* dici poterat, præſertim ſi in eodem traditio continetur (§. 217.).

Nimirum *Inveſtitura* ſignificatu generali denotat ſolennem aliquam Juris cujusdam, quod in re conceditur, vel qualitatis, quæ perſonæ tribuitur, confirmationem vel collationem. Vid. *Struvius* in Syntagm. Jur. feud. c. 8. §. 1. n. 2. Unde & actus ſolennis, quo feudum conceditur a domino & a vaſallo actu acquiritur, inveſtitura vocari ſuevit. Quoniam vero jure poſitivo feudum non acquiritur niſi traditione, ideo traditio ſecundum contractum feudalem facta *Inveſtitura* dicta, eaque *propria*. Jam cum jure naturali ad feudum acquirendum non requiratur traditio, ſed id potius acquiratur contractu feudali ab utraque parte perfecto, nimirum mutuo conſenſu utrinque declarato & promiſſione fidelitatis ab accipiente facta (§. 213.); nil ſane obſtat, quo minus in Jure naturæ ipſa contractus feudalis celebratio inveſtitura vocari poſſit. Quodſi accedat traditio eo modo facta, quo in contractu celebrando fieri poteſt (§. 217.); tanto minus a ſignificatu in Jure poſitivo recepto recederetur. Immo tum revera coincidit, cum *Inveſtitura*, quæ *abuſiva* dici ſolet, & quam *Struvius* loc. cit. §. 5. definit per actum, quo dominus ſigno quodam adhibito coram

ram teſtibus jus feudi alicui fidem promittenti quaſi cedit & in vaſallum eum recipit. Si enim ea demamus, quæ ad ſolennitates pertinent, & quibus ſymbolica traditio continetur (§ 72. *part. 3. Jur. nat.*), jure naturæ non improbata (§. 73. *part.* 3. *Jur. nat.*); inveſtitura abuſiva non continet niſi quæ contractui feudali inſunt, quando cum eo naturaliter res feudalis ſimul traditur.

§. 220.

Quoniam naturaliter ad feudum acquirendum non requiritur traditio rei feudalis (§. 212.), niſi expreſſe aliter conveniatur (§. 218.), traditio autem rei feudalis inveſtitura eſt (§. 219.); *ad feudum conſtituendum & acquirendum naturaliter non requiritur inveſtitura, niſi expreſſe ita fuerit conventum, ut feudi conſtitutio non ante perfecta intelligatur, quam ubi res feudalis fuerit tradita.* *An inveſtitura naturaliter requiratur ad feudum acquirendum.*

Jure naturali perinde eſt, quomodocunque res feudalis tradatur, adeoque etiam ſymbolica ſufficit, niſi certus tradendi modus in ſpecie fuerit conventus, qui omnino ſtricte obſervandus (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quodſi modus tradendi non fuerit definitus, dominus eum eligere poteſt, qui ipſi placuerit, & rationi maxime convenit, ut is eligatur, qui circumſtantiis præſentibus maxime convenit: id quod dijudicandum per ea, quæ de diverſis tradendi modis demonſtravimus alias (§. 25. *& ſeqq. part.* 3. *Jur. nat.*).

§. 221.

Naturaliter non requiritur, ut vaſallus fidelitatem jurato promittat: quodſi tamen dominus putet, ſe nude promittenti non ſatis tuto credere poſſe, juramentum a vaſallo licite exigit. Quoniam enim feudum vaſallo conceditur ſub conditione præſtandæ fidelitatis (§. 155.), vaſallus domino ad præſtandam fidelitatem ſe obligare debet. Quamobrem cum nemo alteri ſeſe perfecte obligare poſſit niſi pro- *An promiſſio fidelitatis jurata eſſe debeat.*

 mit-

mittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*); vaſallus domino fidelitatem promittere tenetur. Enimvero juramentum non novam producit obligationem (§. 903. *part. 3. Jur. nat.*), nec promiſſio, quæ per ſe valida non eſt, per juramentum valida fieri poteſt (§. 905. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum nuda promiſſione contrahat validam obligationem præſtandi fidelitatem vaſallus; ut eandem jurato promittat, naturaliter minime requiritur. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi tui plurimum intereſt, ut de veritate dictorum alterius ſis certus, aſſeveranti tamen credere non vis, juramentum licitum eſt (§. 916. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum omnino interſit plurimum domini, ut de præſtanda fidelitate a vaſallo ſecurus ſit; ſi aſſeveranti ſe non ſatis tuto credere poſſe exiſtimet, licitum omnino eſt juramentum a vaſallo exigere. *Quod erat alterum.*

§. 222.

Unde definiendum, an promiſſio fidelitatis jurata eſſe debeat.

Quoniam naturaliter promiſſio fidelitatis a vaſallo jurato ut fiat opus non eſt, dominus tamen, ſi ita viſum fuerit, juratam promiſſionem ab eo exigere poteſt (§. 221.); *naturaliter a voluntate domini pendet, utrum promiſſione nuda fidelitatis contentus eſſe velit, an vero juratam eſſe malit*, conſequenter cum vaſallus fidelitatem promittere debeat, antequam contractus feudalis pro perfecto haberi poſſit (§. 212. 213.), quid vero videatur domino de jurata promiſſione, vaſallo conſtare nequit, niſi is mentem ſuam de eadem declaret, ideo patet *a novo vaſallo etiam hoc nomine contractum feudalem eſſe renovandum.*

Nimirum eo ipſo dum vaſallus domino jurato promittit, ſe pro dominio utili, quod ſibi in re conceditur, fidelitatem præſtiturum, contractus feudalis renovatur (§. 155. 171.). Atque adeo contractus feudalis renovatio cum jurata promiſſione fidelitatis neceſſario cohæret.

§. 223.

§. 223.

Si feudum ab uno promittitur, ab altero acceptatur; qui promittit obligatur alteri ad feudum conſtituendum: feudum vero ipſum nondum acquiritur. Etenim ſi quis feudum promittit, is tantummodo declarat, quod alteri feudum in re ſua conſtituere velit (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem qui feudum acceptat, non aliud declarare poteſt, quam quod velit ſibi ab altero feudum conſtitui (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque promiſſio acceptatione efficitur valida, ut ſcilicet promiſſorem tibi ad præſtandum id, quod ſe præſtare velle dicit, obliges (§. 365. *part. 3. Jur. nat.*), quando feudum ab uno promittitur, ab altero acceptatur, qui promittit ad feudum conſtituendum obligatur. *Quod erat unum.* *De feudi promiſſione.*

Enimvero quando feudum acquiritur, jus in re alterius acquiritur (§. 155.). Atat ſola promiſſione nondum acquiritur jus in re alterius (§. 986. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo feudum ipſum nondum acquiritur, etiamſi ab uno promiſſum ab altero acceptatur. *Quod erat alterum.*

Conſtitutio feudi eſt actus, qui in præſens abſolvitur; promiſſio autem actus, qui in futurum prominet. Iſte abſolvi nequit, niſi fidelitas actu promittatur: aſt ſi promiſſio acceptatur, ſufficit declaratio, quod quando feudum conſtituetur fidelitatem promittere, ſeu ſe ad eam præſtandam acceptans obligare velit. Ad fidelitatem adeo præſtandam nondum obligatus eſt, qui feudum promiſſum acceptavit, niſi ſpecialiter ita fuerit conventum, ut fidelitas jam actu debeatur propter ſolam promiſſionem: tum vero etiam promiſſum acceptari aliter nequit, niſi ut fidelitas ſimul promittatur, quippe ſub hac conditione facta, ut ſtatim promittatur fidelitas, adeoque ſtatim debeatur, etſi feudum ipſum non ſtatim conſtituatur.

§. 224.

Quoniam promiſſione feudi acceptata promittens obligatur *Quale feu-*

dum ſit conſtituendum, ſi conſtitutio promittatur. gatur ad feudum conſtituendum (§. 223.), acceptatione autem ſua ad id ſibi obligatum habet promiſſarius promiſſorem, quod promiſit, nec plus juris ab eo conſecutus, quam in eum transferre voluit (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); *ſi in promiſſione feudi certæ determinationes ſubſtantialibus fuerunt adjectæ, conſtituens* quoque *obligatus ad feudum cum hisce determinationibus conſtituendum, ſeu ad conſtituendum ſub ea lege, ſub qua promiſſum.*

Quando itaque feudum, quod promiſſum fuerat, actu conſtituitur, nec conſtituens quicquam pro lubitu ſuo in iis immutare, nec is, cui conſtituendum, exigere poteſt, ut determinationes aliæ, quæ ſibi placuerint, adjiciantur: cum enim promiſſa ſint ſervanda (§. 430. *part.* 3. *Jur. nat.*), nec ultra ea promiſſario teneatur promiſſor (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*), ſtandum eſt determinationibus promiſſis, niſi mutuo conſenſu quicquam in hisce mutetur. Integrum nimirum eſt domino, ſi voluerit, ad alia ſe obligare, dum feudum conſtituitur, quam quæ promiſerat, & ex adverſo is, qui eundem ſibi obligatum habet, jus ſuum remittere (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque dominum ab obligatione ſua liberare poteſt (§. 97. *part. 3. Jur. nat.*). Atque adeo patet, dum feudum promittitur, conveniri poſſe de non ſubſtantialibus feudi, ſeu quale feudum ſit conſtituendum. Non tamen propterea contractus feudalis initur, dum de qualitate feudi conſtituendi convenitur; ſed ſaltem de modo contrahitur, quo contractus feudalis ineundus, ita ut dominus ad hunc contractum feudalem ineundum ſit obligatus. Ceterum ex iis, quæ hactenus demonſtrata & ad ea uberius declaranda annotata fuerunt, abunde intelligitur, promiſſionem feudi a conſtitutione ejusdem non ideo differre, quod ad conſtitutionem requiratur traditio, cum promiſſio a conſtitutione adhuc differat, etiamſi ſola acceptatione & cum eadem connexa promiſſione fidelitatis feudum acquiratur. Neque adeo dum feudum, quod ſub certa lege conſtituendum fuerat promiſſum ex conventione, quæ per ſe obligatoria non eſt (§. 701. *part. 3.*

Digitized by Google

part. 3. Jur. nat.), actu conſtituitur ſub lege conventa, contractus feudalis tantummodo confirmatur, ſed potius ita celebratur, prouti fuerat promiſſum. Obtinet idem in quovis alio contractu. Ita venditio poteſt promitti, & conveniri ſub qua lege venditio fieri debeat; non tamen propterea venditio jam perfecta; ſed potius ex iſta promiſſione venditoris tantummodo obligatio naſcitur ad rem lege conventa vendendam.

§. 225.

Quoniam feudum tale conſtituendum, quale fuerat promiſſum (§. 224.); *de feudo, quale ſit conſtituendum, conveniri poteſt, antequam conſtituatur*, conſequenter *quando ſalvem promittitur*, adeoque *antequam contractus feudalis celebratur.* *An de qualitate feudi conſtituendi conveniri poſſit.*

Et hæc conventio neceſſaria eſt in ſtatu naturali, ubi nulla feudi forma lege præſcripta eſt, quam promiſſor ſuppoſuiſſe præſumitur.

§. 226.

Si contractus feudalis in ſcripturam redigitur, inſtrumentum hoc *Breve teſtatum*, idiomate patrio ein Lehnbrief appellatur. Subinde etiam *Literas inveſtituræ* vocant, quia jure poſitivo etiam actus inveſtituræ huic inſtrumento inſeritur. *De literis inveſtituræ.*

Contractus feudalis & pacta adjecta jure poſitivo a ſe invicem diſtinguuntur, quia contractus dicitur de iis, quæ ſubſtantialia & naturalia ſunt, pacta vero adjecta ſumuntur de accidentalibus. Sed quoniam jure naturæ naturalia & accidentalia non differunt (*not.* §. 163.) & in contractu feudali convenitur de iis, quæ ſubſtantialibus adjicienda ſunt (§. 173.); ideo noſtro jure non opus eſt ut pacta adjecta contractui feudali contradiſtinguantur. Quamobrem nec opus eſt, ut in definiendis literis inveſtituræ ſeu brevi teſtato eorundem in ſpecie mentio fiat, cum omnes determinationes, de quibus conventum, ad contractum pertineant feudalem.

Digitized by Google

§. 227.

An iis ſit opus. Quoniam jure naturæ in contractu feudali definiendæ ſunt determinationes, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum (§. 173.), a voluntate autem contrahentium pendet, quas ſuperaddere velint (§. 164. 169.), ſi vero contractus feudalis in ſcripturam redigitur facile probari poſſit, quænam determinationes ſubſtantialibus ſuperadditæ fuerint; *juri naturæ apprime convenit, ut contractus feudalis in ſcripturam redigatur*, conſequenter *ſuper eo breve teſtatum conficiatur*.

Ex contractu feudali metiendum eſt jus, metienda obligatio domini ac vaſalli (§. 172.), ex literis vero inveſtituræ probatur. Ceterum quæ in Jure feudali poſitivo, quale apud nos receptum de brevi iſto teſtato traduntur, juris poſitivi unice ſunt, adeoque hic non attendenda. Atque adeo litem illam non noſtram facimus, num breve teſtatum ad ſolennitatem inveſtituræ requiratur, & an a paribus curiæ tanquam teſtibus de inveſtitura legitime facta ſubſcribi debeat. Dico juri naturæ convenire, ut breve teſtatum conficiatur: neque enim neceſſe eſt ut per ſcripturam probetur, quid actum fuerit, cum aliis adhuc modis probari poſſit, præſertim cum conſtanter cum novo vaſallo contractus renovetur (§. 209.), ſed tantummodo inſtrumentum hoc facit ad faciliorem probationem, ſimulque apertiſſime oſtendit, quomodo contractus feudalis ſit renovandus. Quoniam jus naturæ perfectivum nos obligat ad præferendum id, quod eſt melius (§. 193. *part. I. Phil. pract. univ.*); dici utique poteſt, quod *jure naturæ perfectivo breve teſtatum confici debeat*. Ex hoc reſpectu erit neceſſitatis (§. 170. 118 *part. I. Phil. pract. univ.*), etſi feudum ſine eo conſtituatur & acquiratur.

§. 228.

Laudemium quid ſit. Honorarium, quod pro renovatione contractus feudalis domino ſolvendum, vocatur *Laudemium*.

Definimus vocabulum, ut ſupra, cum de emphyteuſi ageremus.

mus (§. 34.). *Struvius* c. 10. §. 12. Synt. Jur. feud. laudemium ſolvi ait pro inveſtitura, qua ſcilicet novus vaſallus a domino recipitur, ſeu pro nova inveſtitura. Enimvero cum Jure naturæ ad feudum acquirendum non requiratur inveſtitura (§. 220.), requiratur tamen renovatio contractus feudalis (§. 209.), immo in Jure naturæ ipſa celebratio contractus feudalis inveſtitura dici poſſit (§. 219.); ideo hic laudemium dari dicendum eſt pro renovatione contractus feudalis, niſi per inveſtituram hanc ipſam intelligere malis.

§. 229.

Quoniam laudemium honorarium eſt, quod pro renovatione contractus feudalis domino a vaſallo ſolvendum (§. 228.), honorarium vero donum pecuniarium, quod remunerandi animo datur (§. 731. *part. 4. Jur. nat.*); *laudemium in pecunia numerata conſiſtit.* *In quonam conſiſtat.*

§. 230.

An laudemium dari debeat & quando ac quantum dari debeat, mutuo conſenſu domini & primi acquirentis in contractu feudali determinandum. Quoniam enim laudemium præſtatur, quando feudum in aliam perſonam transfertur, ſeu alienatur (§. 228.), an dari debeat laudemium & quando ac quantum dari debeat ad eas determinationes pertinet, quibus proprietas reſtringitur (§. 662. 664 *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum in contractu feudali mutuo conſenſu domini ac vaſalli definiendum ſit, quomodo reſtricta eſſe debeat proprietas (§. 193.); in eodem quoque contractu mutuo domini ac vaſalli conſenſu definiendum, an laudemium dari debeat & quando ac quantum dari debeat. *Quomodo jus ad laudemium acquiratur & ejus quantitas determinetur.*

Quemadmodum itaque ex contractu feudali metiendum eſt omne jus domini ac vaſalli, omnis quoque utriusque obligatio (§. 172.);

(§. 172.); ita quoque ex eodem derivandum eſt jus domini ad laudemium exigendum & ſimiliter inde derivanda eſt obligatio vaſalli ad idem ſolvendum. Nimirum ex definitione feudi minime fluit, domino pro eo ſolvendum eſſe laudemium, quod novum vaſallum recipiat & cum eo contractum feudalem renovet (§. 155.). Pertinet adeo ad eas determinationes, quæ ſubſtantialibus adjiciendæ. Quamobrem cum eædem adjiciantur in contractu feudali (§. 173.); laudemium quoque in eodem contractu definiendum.

§. 231.

An laudemium mutato domino ſolvendum.

Quoniam in contractu feudali determinandum, quando laudemium ſolvi debeat (§. 230.); *mutato domino laudemium ſolvendum, ſi ita conventum fuerit, non ſolvendum, ſi ita conventum non fuerit.*

Facile intelligitur, conventionem hanc non ſemper eſſe expreſſam, ſed etiam tacite conveniri poſſe, utrum mutato domino ſolvendum ſit laudemium, nec ne, prouti ex eo, quod expreſſe dictum, alterutrum neceſſario fluit. E gr. ſi ita conveniatur, ut laudemium ſit ſolvendum, quoties contractus feudalis renovatur, vel inveſtitura renovanda, contractus vero feudalis renovandus ſit domino mutato, tum etiam ſolvendum erit mutato domino laudemium; ſin vero domino mutato renovari non debeat contractus, nec erit eodem mutato ſolvendum laudemium. Quodſi ita conveniatur, ut laudemium non ſit ſolvendum, niſi quando feudum transfertur in extraneum alienando; id domino mutato ſolvendum non erit. Sed hæc patent ex iis, quæ de interpretatione pactorum tradenda poſthac ſunt.

§. 232.

Quando ſolvendum a novo vaſallo.

Eodem modo patet, *laudemium non eſſe præſtandum a novo vaſallo, niſi quando per alienationem ab eo primum acquiritur, non vero, ſi ex lege contractus per ſucceſſionem in eum devolvitur, ſi ita fuerit conventum.*

Hæc

Hæc in ſpecie ex principio generali inferenda eſſe duximus, ut non miremur jure poſitivo de laudemio non idem eſſe ubivis ſancitum, ſed variari tam leges, quam conſuetudines, neque propterea aliorum mores reprehendamus, quod cum noſtris minime conſentiant, immo etiam ut ſuo loco pateat, quænam in jure poſitivo arbitrio legislatoris ſint relicta. Neque enim poteſtatem legislatoriam intime perſpicere licet, niſi in Jure naturæ didiceris, quænam paciſcentium arbitrio ſint relicta, ut taceam alia de jure poſitivo notanda, de quibus ſuo loco dicemus. Inprimis etiam ad talia animum advertere debet, qui intelligere voluerit, quid veritatis ſubſit, quando dicitur, populos ſibi jura pro utilitate ſua conſtituiſſe, ac conſtituta mutaſſe, & cur poſitiva jura non eadem ſint apud omnes gentes, ſalva æquitate.

§. 233.

Quando de laudemium nullum præſtandum.

Et quoniam *in contractu feudali* determinandum, an & quantum ſolvi debeat laudemium (§. 230.); *ſi in eodem de laudemio nihil fuerit dictum, nullum quoque præſtandum.*

Etenim tacite conventum nil admitti poteſt, niſi quod ex iis, quæ expreſſe dicta ſunt, colligitur, quando id abeſſe poteſt, ſalvo negotio, quod inter contrahentes geſtum, veluti hic ſalva conſtitutione feudi, a qua laudemii præſtatio abeſſe poteſt.

§. 234.

De obligatione novi vaſalli, ut laudemium ſolvat.

Si laudemium a novo vaſallo præſtandum, feudum a præſente alienari nequit niſi cum onere præſtandi laudemium. Poteſt tamen is cum novo vaſallo convenire, vel ut a ſe præſtandum ſit laudemium, vel ut pro rata inter ſe ac novum vaſallum dividatur: hac conventione tamen non obſtante dominus ſibi obligatum habet novum vaſallum ad laudemium integrum præſtandum. Etenim ſi laudemium præſtandum novo vaſallo, vi contractus feudalis feudum alienari non debet vaſallus præſens niſi cum hac conditione, ut præſtetur a novo vaſallo laude-

laudemium (§. 230.). Quamobrem cum domino jus quæſitum auferri non poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); quando feudum alienatur, nonniſi cum onere præſtandi laudemium alienatur. *Quod erat primum.*

Enimvero cum non interſit domini, utrum laudemium ſolvat novus vaſallus, an nomine ejus, qui feudum alienavit, & utrum novus vaſallus & qui feudum alienat laudemium inter ſe dividant, an vaſallus novus ſolus integrum præſtet, modo integrum accipiat dominus; nil obſtat, quo minus in alienatione ita conveniatur, ut, qui feudum alienat, loco vaſalli novi laudemium ſolvat, vel ut laudemium, quod præſtandum, pro rata inter eos dividatur. *Quod erat ſecundum.*

Denique quia vaſallus feudum alienare nequit niſi cum hac conditione, ut præſtetur a novo vaſallo laudemium, *per demonſtrata n. 1.* domino competit jus exigendi ob hoc laudemium. Quamobrem cum hoc jus invito auferri nequeat (§. 336. *part. 3. Jur. nat.*); non obſtante conventione de laudemio ſolvendo ab alienante, vel diviſione ejusdem inter alienantem ac novum vaſallum, dominus vaſallum novum ſibi obligatum habet ad laudemium integrum præſtandum. *Quod erat tertium.*

Relegenda hic ſunt, quæ in caſu ſimili de emphyteuſi annotavimus (*not.* §. 37.). Laudemii ſolutio onus eſt, quod feudo impoſitum, atque adeo eidem inhæret, ut adeo cum feudo transeat ad novum vaſallum, conſequenter cum in præjudicium domini auferri aut immutari minime poſſit, nulla valet de eodem ſine conſenſu domini conventio, niſi quatenus ex ea nullum naſcitur domino præjudicium. Ita igitur in alienatione conveniri nequit, ne domino ſit præſtandum laudemium, & quicquid ex conventione ſolvendum ab alienante, id non ſolvitur niſi nomine vaſalli novi, cui jus eſt compellendi

di

Digitized by Google

di eum ut ſolvat, novo autem domino ad nihil obligatus eſt qui alienavit, ſed is nonniſi novum vaſallum ſibi obligatum habet.

§. 235.

Laudemium ſtatim exigi poteſt, quando contractus feudalis fuit renovatus. Datur enim pro renovatione contractus feudalis (§. 228.). Unde porro eodem modo oſtenditur, id ſtatim exigi poſſe, quando contractus feudalis renovatur, quemadmodum idem oſtendimus de emphyteuſi (§. 39.). *Laudemium quando exigendum.*

Qui ſumunt, laudemium dari pro conſenſu domini in alienationem; propoſitionem præſentem in ſua etiam hypotheſi admittere tenentur. Conſenſum enim dominus declarat, dum contractum feudalem cum novo vaſallo renovat, quo eundem ſuſcipit. Ex iſta vero hypotheſi ſequeretur, mutato domino non eſſe ſolvendum laudemium, quia tunc non conſentitur in alienationem a vaſallo factam, nec idem præſtandum eſſe, quando ex lege contractus in feudo ſucceditur, quia tunc conſenſu domini nullo opus eſt. Ratio autem, cur laudemium exigatur, generalis eſſe poteſt, nimirum ut dominium directum pariat aliquam utilitatem. Et hæc in Jure naturæ attendenda tanquam motivum, cui adeo definitio laudemii repugnare minime debet. Non vero in noſtro Jure quæſtio eſt, quænam fuerit ratio, cur laudemium jure poſitivo ab initio fuerit introductum.

§. 236.

Naturaliter non repugnat, feudum ea lege offerri, ut dominium directum ſit perſonale, ut conſtituatur pro certis perſonis, nec ſit alienabile in extraneum, ut alienari non poſſit niſi cum conſenſu vaſalli. Etenim qui rem in feudum offert, conditiones offerre poteſt, ſub quibus id conſtitui vult, ſeu ſignificare, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddi velit (§. 169.), & hæ in contractu feudali ſunt definiendæ (§. 173.). *De modo reſtringendi dominium directum in feudo oblato.*

Quam-

Digitized by Google

Quamobrem cum dominium directum alicui competere poſſit vel tanquam jus perſonale, ut ſcilicet ad ſolam feudum conſtituentis in re ad infeudandum oblata perſonam ſit reſtrictum (§.539. *part. 3. Jur. nat.*), vel tanquam tranſmiſſibile ad certas perſonas, quæ nominantur, non vero alienabile, vel tanquam alienabile in quemcunque ſive cum conſenſu vaſalli, ſive ſine eodem, quod per ſe patet; naturaliter utique non repugnat feudum offerri ea lege, ut dominium directum ſit perſonale, ut conſtituatur pro certis perſonis, nec ſit alienabile in extraneum, ut alienari non poſſit niſi cum conſenſu vaſalli.

Quoniam vaſallus domino obligatur, ad præſtandam fidelitatem (§. 155.), ſubinde etiam ad ſervitia militaria (§. 178.): ipſius potiſſimum intereſt, cuinam fidelitatem ac ſervitia militaria præſtet. Quamobrem feudum offerenti eſſe poſſunt rationes, cur dominium directum certo quodam modo reſtringat; nec aliter feudum ſibi in re ſua conſtitui velit, niſi dominio directo eo, qui ipſi placuerit, modo reſtricto. In feudo dato cum domini ſit offerre conditiones (§. 164), vix continget, ut dominium directum, quod ſibi in re ſua reſervat, reſtringat, quamvis non prorſus impoſſibile ſit.

§. 237.

De jure domini in dominio directo reſtringendo.

Si dominus in feudo dato dominium directum perſonale eſſe velit, vel nonniſi tranſmiſſibile ad certos ſucceſſores, vel nonniſi alienabile cum conſenſu vaſalli; in contractu feudali cum vaſallo ita convenire licet. Etenim a voluntate domini feudum in re ſua alteri conſtituentis, conſequenter ſi feudum detur (§. 166.), pendet, quasnam determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.). Quamobrem cum determinationes, quibus dominium directum reſtringitur, ad ſubſtantialia minime pertineat (§. 161. 163.); ipſi utique licet eas adjicere in gratiam vaſalli, quas voluerit. Quodſi ergo velit

lit ut dominium directum non ſit niſi perſonale, vel ut non ſit niſi transmiſſibile ad certos ſucceſſores, vel ut non ſit alienabile niſi cum conſenſu vaſalli, in contractu autem feudali definiendæ ſint determinationes feudi, conſequenter etiam eæ, quæ ad dominium directum pertinent, ſubſtantialibus ſuperaddendæ (§. 173.); quin cum vaſallo in contractu feudali ita conveniri poſſit dubitandum non eſt.

Feudum datum & oblatum eodem modo conſtitui poteſt, ſed cum in oblato offerens, in dato conſtituens conditiones offerat, determinationes ſubſtantialibus ſuperaddendæ aliæ magis conveniunt feudo dato, aliæ autem feudo oblato. Quæ adeo in feudo dato vix placuerint conſtituenti, in feudo autem oblato facilius locum habent; eas de feudo oblato ſigillatim demonſtrari conſultum duximus: ne tamen quis exiſtimet, quaſi eas feudo oblato proprias eſſe velimus, oſtendendum utique erat, non impoſſibile eſſe, ut in feudo etiam dato ita conveniatur, etſi caſus raro, aut nunquam dabilis exiſtimari debeat. Sufficit enim in Jure naturæ aliquid phyſice, ac moraliter poſſibile eſſe, ut ita conveniatur; de eo autem quæſtio non eſt, quid plerumque fiat, aut quid rarius, vel vix unquam fiat, ut caſus tantum non pro eo habeatur, qui dari nequit. Sane jus eſt domino rem ſuam in feudum dans dominium directum in gratiam vaſalli omni poſſibili modo reſtringendi, ſed propterea nondum ſequitur, quod id hoc, vel iſto modo reſtringere velit. Et vaſallus, qui acceptare debet conditiones, quas offert dominus, ſi feudum acquirere velit; non poteſt ſibi obligare dominum ad feudum ſibi conſtituendum, prouti ipſe voluerit, quemadmodum facere poteſt, ſi feudum offert.

§. 238.

De jure alienandi dominium directum.

Dominus directus ſine conſenſu vaſalli jus ſuum alienare poteſt, niſi aliter fuerit conventum. Etenim quilibet jus ſuum in alium transferre (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter alienare poteſt pro lubitu (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem

rem etiam dominus directus jus ſuum alienare poteſt pro lubitu, adeoque ſine conſenſu vaſalli. *Quod erat unum.*

Quoniam tamen aliter conveniri poteſt (§. 236. 237.), contra jus autem vaſallo ex contractu feudali quæſitum dominus nil facere poſſit (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); ſi ita fuerit conventum, ut non ſit alienabile, vel ut alienari non poſſit ſine conſenſu vaſalli, in priori caſu alienari non poterit dominium directum, in poſteriori non licet alienare niſi cum vaſalli conſenſu. *Quod erat alterum.*

§. 239.

Quando alienatio dominii directi invalida.

Quoniam dominus directus jus ſuum alienare nequit ſine conſenſu vaſalli, ſi ita fuerit conventum, ut alienari non poſſit, vel ut ad alienationem requirendus ſit vaſalli conſenſus (§. 238.); *ſi dominus dominium directum alienet, quod alienare non poterat, aut ſi alienet ſine conſenſu vaſalli, quod ſine conſenſu ejus alienare non poterat, alienatio invalida*, adeoque *vaſallus eum, in quem jus ſuum transtulit dominus, pro domino ſuperiori agnoſcere non tenetur, neque ad fidelitatem præſtandam eidem ſeſe obligare.*

Nimirum in uno caſu competit vaſallo jus non patiendi, ut dominium directum alienetur, in altero ut alienetur ſine conſenſu ſuo, conſequenter alienationem actu factam irritam faciendi. In utroque nimirum caſu novus dominus vaſallo obtrudi nequit.

§. 240.

An contractus feudalis renovandus mutato domino.

Mutato domino contractus feudalis a vaſallo cum eodem renovandus. Etenim vaſallus obligari debet novo domino ad præſtandam fidelitatem (§. 155) & ea, de quibus præterea conventum §. 172.). Quamobrem cum obligationes iſtiusmodi naſcantur ex contractu (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); ideo

ideo neceſſe eſt, contractum feudalem, ex quo metienda eſt obligatio vaſalli, perinde ac domini (§. 172.), a vaſallo domino mutato renovari.

Lucem uberiorem propoſitioni præſenti affundunt, quæ ſupra de renovatione contractus feudalis vaſallo mutato annotata ſunt (*not.* §. 209.). Sane novum dominum & feudum ab eo vaſallus recognoſcere debet, novus vero dominus eundem tanquam vaſallum ſuum ſuſcipere: id quod fit in contractu feudali.

§. 241.

Quoniam mutato domino vaſallus contractum feudalem cum eodem renovare obligatur (§. 240.); *domino novo competit jus ad contractum feudalem renovandum vaſallum compellendi* (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *An novus dominus vaſallum compellere poſſit ad contractum renovandum.*

Nimirum domini intereſt, ut de fidelitate vaſalli ſit ſecurus, & ut ſe tanquam dominum ſuperiorem is recognoſcat: Vaſallus autem cum tanquam dominus utilis ex re feudali ſolus omnem utilitatem percipiat (§. 155. 2.) parum curat, utrum dominum directum habeat, nec ne, niſi ad certas quaſdam præſtationes, ob quas feudum fuit oblatum, is eidem obligetur (§. 179.). Quamobrem obligatio renovandi contractum feudalem tenet vaſallum, dominum autem nonniſi obligatio in contractu feudali, dum renovatur, nil pro lubitu ſuo immutandi. Jus itaque, quod obligationi contractus renovandi reſpondet, coactivum ad dominum pertinet.

§. 242.

Quando contractus feudalis renovatur, ſive domino, ſive vaſallo mutato; dominus pro lubitu ſuo nihil in eo immutare poteſt. *An in renovatione contractus feudalis quidpiam immutare liceat.* Etenim quando dominus mutatur, dominium directum tranſit in alium. Quamobrem cum nemo ab altero plus juris acquirere valeat, quam quod ipſe habet, quod per ſe patet; tale erit jus novi domini, quale ex contractu feudali com-

Y 2 petebat

petebat domino anteriori (§. 172.). Quoniam itaque novus dominus plus juris ſibi arrogare nequit in vaſallum, neque etiam jus ex contractu feudali vaſallo quæſitum (§. *cit.*) eidem adimere poteſt (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*); ſi mutato domino contractus feudalis renovatur, novus dominus nihil pro lubitu in eodem immutare poteſt.

Quodſi vaſallus mutetur, feudum alienatur vel transmittitur in alium tale, quale ex contractu feudali accepit primus acquirens (§. 202.). Quamobrem quando contractus feudalis renovandus, cum ex eo metiendum ſit jus novi vaſalli, ejus etiam obligatio (§. 172.); dominus in contractu feudali, quando renovatur, in gratiam ſui ac præjudicium vaſalli, conſequenter pro lubitu ſuo nihil immutare poteſt.

Dico, in contractu a domino nihil pro lubitu immutari poſſe, quando is renovatur Quodſi enim ponamus, mutuo domini ac vaſalli, nec non eorum, quorum intereſt, conſenſu quædam immutari; id ad præſentem caſum non pertinet, ubi dominus hoc facere velle ſupponitur parte altera invita.

§. 243.

Quando mutato domino contractus renovatione non ſit opus.

Si in contractu feudali vaſallus promittit, quod non modo dominum præſentem, verum etiam futurum alium quemcunque, vel ſucceſſorem legitimum pro domino ſuperiori recognoſcere velit eidemque fidelitatem præſtare; mutato domino, renovatione contractus opus non eſt. Etenim cum promittendo perfecte alteri obligemur (§. 363. *part.* 3. *Jur. nat.*); ſi vaſallus in contractu feudali promittat, quod etiam domino novo fidelitatem præſtare eundemque pro domino ſuperiori agnoſcere velit, quoniam contra promiſſorem pro vero habetur, quod ſufficienter indicat (§. 428. *part.* 3. *Jur. nat.*), idem quoque domino novo ad fidelitatem præſtandam obligatus eſt, & vi illius

lius promiſſionis eundem pro domino ſuperiori agnoſcere tenetur. Quoniam itaque jam perfecte obligatus eſt ad fidelitatem præſtandam & dominium directum recognoſcendum non opus eſt, ut nova promiſſione obligationem jam contractam confirmet, conſequenter cum eo fine contractus feudalis renovandus foret, ejusdem renovatione opus non eſt.

Nimirum promiſſio, quæ fit futuro domino, dum te præſenti obligas, æquipollet conditionatæ, ſi contingat dominum mutari, te novo quoque domino fidelitatem præſtare velle, vel etiam te fidelitatem præſtiturum novo domino, ſi dominium directum in eum transferri, vel transmitti contingat. Exiſtente adeo conditione, hoc eſt, dominio directo in eum translato ſeu devoluto, promiſſio conditionata fit pura (§. 529. *part. 3. Jur. nat.*), atque adeo perinde eſt, ac ſi novo huic domino jam pure promiſiſſes præſtationem fidelitatis ac recognitionem dominii directi. Neque eſt quod excipias, mutato præſertim domino per alienationem, promiſſionem conferri in perſonam incertam. Ecquis enim negaverit promiſſionem in perſonam promittenti incertam collatam eſſe poſſe obligatoriam? Sane ſi luſuris, etiamſi nondum noris, quinam ſit victor exiturus, aut quinam luſuri ſint, promittas, te vincenti daturum nummum aureum; hoc non obſtante nemo negare auſit, te victori, ludo finito, obligatum eſſe ad nummum aureum dandum. Quodſi vero conveniatur, ut non obſtante hac promiſſione, quam diximus, contractus tamen feudalis cum novo domino ſit renovandus; tunc promiſſio illa ſaltem producit obligationem ad contractum feudalem renovandum. Inſpicienda nimirum eſt mens contrahentium, qualem manifeſtant verba conjunctim ſumta (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Sed talia manifeſtiora evadent per ea, quæ poſthac de interpretatione dicturi ſumus.

§. 244.

Fidelitas mutuo conſenſu in contractu feudali determinanda. De fidelitate

determinanda. Etenim fidelitas complectitur quævis officia humanitatis, ea præſertim, quibus damna avertuntur, ac commoda promoventur (§. 154.). Quamobrem cum horum officiorum non exiguus ſit numerus, & domino feudi interſit, ut hæc inprimis ipſi præſtentur officia, quorum ſcilicet reſpectu feudum conſtituere alteri voluit in re ſua, immo cur feudum oblatum acceptare voluerit; ideo mutuo conſenſu determinationes fidelitatis definiri debent (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque fidelitas in genere ſpectata ad ſubſtantialia feudi pertinet (§. 161.), determinationes vero, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum eſt, in contractu feudali definiendæ ſunt (§. 173.); fidelitas in contractu feudali mutuo conſenſu determinanda.

Obtinet hoc etiam jure poſitivo, in quo fidelitas ad certa capita reducitur, & in jurata promiſſione ſigillatim enumerantur ea, ad quæ vaſallus obligari debet domino (*not.* §. 154.). Quamvis adeo fidelitas in genere ſpectata omnia officia humanitatis complectitur (§.154.); ea tamen ad certa officia reſtringi in ſpecie poteſt, quemadmodum proprietas tam quoad dominium utile, quam quoad directum reſtringitur.

§. 245.

Obligatio vaſalli ad præſtandam fidelitatem qualis ſit. Quoniam fidelitas mutuo conſenſu in contractu feudali determinatur (§. 244.), ex contractu autem obligationes perfectæ naſcuntur (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); *ad fidelitatem conventam præſtandam vaſallus domino & dominus vaſallo perfecte obligatur*, conſequenter *domino competit jus vaſallum compellendi ad fidelitatem conventam præſtandum, &, ubi non fecerit, vaſallus ipſi tenetur ad id, quod intereſt* (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*), *niſi pœna fuerit conventa, quæ tum præſtanda* (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*).

Atque jam clarius adhuc eluceſcit neceſſitas fidelitatem mutuo conſenſu in contractu feudali determinandi. Ea enim genera-

neraliter ſpectata officia humanitatis quævis complectitur (§. 154.), quæ naturaliter nonniſi imperfecte debentur (§. 436. *part. 3. Jur. nat.*), in perfecte autem debitum abeunt, ſi ad ea mutuo conſenſu te alteri obligas (§. 437. *part. 3. Jur. nat.*), hoc eſt, ea alteri acceptanti promittas (§. 393. 365. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam nimirum ad fidelitatem præſtandam perfecte ſeſe obligare debet vaſallus, abſonum vero foret, vaſallum ſeſe promiſcue obligare debere ad quævis humanitatis officia præſtanda, cum hoc pacto ſeſe obligare in multis, quæ in poteſtate ſua non ſemper ſunt, neceſſe tamen ſit, ut obligationes perfectæ ſint certæ; ideo de fidelitate conveniri debet, qualis præſtanda ſit. Quatenus enim fidelitas conventa, perfecte debetur; quatenus vero non conventa, hoc eſt, quoad cetera officia humanitatis, nonniſi imperfecte debetur, ſeu quoad ea naturalis obligatio ſubſiſtit, quæ nullum dat domino jus compellendi vaſallum ad præſtationem. Quamvis vero obligatio perfecta ad officia humanitatis libertati naturali repugnet (§. 660. *part. 1. Jur. nat.*), ut adeo natura nemini competat jus alterum ad officia humanitatis ſibi præſtandum vi adigendi (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*); hoc tamen non obſtat, quo minus nos ad officium aliquod humanitatis alicui præſtandum perfecte obligemus, ut ipſi competat jus ad id præſtandum nos cogendi, atque quoad hunc actum reſpectu ipſius libertatem noſtram naturalem reſtringamus, immo particulam ejus hoc pacto alienemus. Actus iſti cum antea non ſubeſſent juri alterius, ſed a voluntate tua penderent, accedente obligatione perfecta ex pacto jam ſubſunt juri alterius, ut is eos imperare, tu vero eosdem denegare non poſſis.

§. 246.

Quoniam fidelitas mutuo conſenſu in contractu feudali determinanda (§. 244.), feudum vero conſtituitur ſub conditione mutuæ fidelitatis (§. 155.); *ita etiam conveniri potest in contractu feudali, ut dominus vaſallo obligetur ad protectionem præſtandam:* cumque qui rem in feudum offert, *De fidelitate domini conventa.*

condi-

conditiones offerre poteſt, ſub quibus id conſtitui vult (§. 169.); *feudo oblato maxime convenit, ut dominus vaſallo ad protectionem præſtandam, aut ad præſtandum aliud quidpiam eidem obligetur.*

Nimirum ſi feudum datur, dominus idem vaſallo conſtituit in re ſua (§. 166.); quando autem offertur, idem conſtituitur vaſallo in re, quæ antea pleno jure ipſius erat (§. 168.). Quamobrem cum in caſu priori vaſallus acquirat, quod antea nondum habebat; in poſteriori autem jus, quod antea in re habuerat, imminuatur; ac præterea dominium utile, quod cum præſtatione fidelitatis conjunctum eſt (§. 155.), oneretur (§. 585. *part. 3. Jur. nat.*); feudo dato utique magis convenit, ut dominus, qui dominium directum acquirit, quod antea non habuerat, ad aliquid viciſſim præſtandum vaſallo obligetur, quam feudo dato, ubi nulla ratio intrinſeca eſt, cur dominus ad aliquam præſtationem obligari debeat, ſed ſponte ſua hoc facere debet. Quoniam tamen rationes extrinſecæ adeſſe poſſunt ſive ex parte dantis, ſive ex parte accipientis, cur hoc faciat dominus alteri in re ſua feudum conſtituens; ideo non repugnat feudo dato, ut etiam dominus vaſallo ad ſingularem quandam præſtationem ſeſe obliget.

§. 247.

Obligatio domini ad certas præſtationes qualis ſit.

Ad præſtationem conventam dominus vaſallo perfecte obligatur, & huic competit jus dominum ad eam compellendi. Etenim in contractu feudali convenitur, utrum dominus ad quædam præſtanda vaſallo obligatus eſſe debeat, nec ne (§. 246.). Quamobrem cum ex contractu oriantur obligationes perfectæ (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); ad præſtationem conventam dominus vaſallo perfecte obligatur. *Quod erat primum.*

Quoniam obligatio perfecta parit alteri, cui obligatus es, jus te cogendi ad præſtandum id, ad quod obligatus es (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*), obligatio vero domini ad præſtationem conventam perfecta eſt, *per demonſtrata*; vaſallo

lo quoque competit jus dominum compellendi ad præſtandum id, de quo in contractu feudali conventum. *Quod erat alterum.*

Obligatio perfecta dominio directo minime repugnat. Conſiſtit enim dominium directum in parte quadam proprietatis (§. 3.), in contractu feudali ſpecialibus determinata (§. 173), ut vi ejusdem de ipſa ſubſtantia rei modo convento diſponere poſſit dominus, nec pati debeat, ut pro ſuo lubitu ſine ipſius conſenſu diſponat vaſallus. Hoc jus ſubſiſtere poteſt, etiamſi dominus ad quædam facienda vaſallo perfecte obligetur, adeoque perfecta obligatio dominio directo minime repugnat. Quæ ſibi mutuo repugnant, ea ſimul in eodem ſubjecto locum habere nequeunt.

§. 248.

Quomodo ceſſante præſtatione conventa feudum extinguatur.

Ita etiam conveniri poteſt, ut, ſi dominus non præſtet id, de quo in contractu feudali conventum, res feudalis pleno jure ſit vaſalli, & ex adverſo, ſi vaſallus non præſtet id, de quo conventum, eadem pleno jure ſit domini. Etenim a voluntate tam feudum conſtituentis (§. 164.), quam offerentis pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velint (§. 169.), & hæ in contractu feudali definiendæ (§. 173.), adeoque de his conveniendum (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque per ſe patet, poſſibilem eſſe conventionem, ut, ſi pars alterutra non præſtet id, de quo conventum eſt in contractu feudali, res feudalis eſſe deſinat & pleno jure fiat partis alterius, cui non præſtatur, quod debetur; ita omnino etiam conveniri poteſt, ut, ſi dominus non præſtet id, de quo conventum, res feudalis pleno jure ſit vaſalli, & ex adverſo, ſi vaſallus non præſtet id, de quo conventum, eadem pleno jure ſit domini.

Nihil in hac conventione iniqui. Etenim ſi vaſallus non præſtet, ad quod præſtandum obligatus, propterea quod ipſi domi-

dominium utile conceditur in re feudali, a pacto, quo jus ſuum acquiſivit (§. 171.), recedit. Quamobrem nec dominus obligatur ſtare pacto & vaſallo concedere dominium utile (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*). Idem eodem modo intelligitur de vaſallo, ſi dominus præſtare nolit id, ad quod præſtandum ſeſe ipſi obligavit. In caſu adeo priori nihil amplius juris in re feudali habet vaſallus, in poſteriori dominus, adeoque pleno jure in illo res fit domini, in hoc autem vaſalli. Convenit poſterius inprimis feudo oblato; prius feudo dato, quoniam ſcilicet rationes, cur ita conveniatur, facilius ſeſe offerant in uno feudorum genere, quam in altero. Poſſunt tamen etiam eſſe rationes, cur utroque modo in utroque genere conveniatur. Rationes iſtæ cum ſint motiva feudi dandi, vel offerendi (§. 887. *Pſych. empir.*), ubi de jure quæſtio eſt, quod ex contractu metiendum (§. 172.), in quo ineundo liberum regnat contrahentium arbitrium (§. 164. 169.), minime attenduntur. Ad eas tantummodo animum advertere debemus, ubi judicium fieri debet, num caſus aliquis ſit facile dabilis & quando detur. Et qui hoc, vel alio modo conveniunt, rationes iſtas perpendere tenentur, ne imprudenter agant. Pertinent eædem ad animum deliberatum promiſſoris & promiſſarii (§. 394. 395. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum de animo deliberato promiſſoris ſtatuendum non ſit promiſſario, nec de animo deliberato promiſſarii promiſſori (§. 424. *part. 3. Jur. nat.*); rationes quoque iſtæ non attenduntur, ubi de juribus ab alio acquirendis & de obligationibus contrahendis agitur.

§. 249.

De feudo ab alio, quam constituente recognoſcendo. *Feudum quoque in re ſua quis alteri ita conſtituere poteſt, ut dominium directum competat tertio & vaſallus ab eo feudum conſtituente recognoſcere debeat.* Etenim de re ſua quilibet diſponere poteſt pro arbitrio ſuo vi dominii (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem ſi cui viſum fuerit, ut dominium directum in eadem in unum, utile in alium transferat; quin

hoc

hoc fieri poſſit dubitandum non eſt. Et quoniam jus quoddam in alium transferre poteſt ſub ea lege, ſub qua ipſi viſum fuerit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); dominium quoque utile in alium transferre poteſt ea lege, ut alteri, in quem dominium directum translatum eſt, ad fidelitatem præſtandam ſit obligatus. Quoniam itaque feudum conſtituitur, quando alteri conceditur dominium utile ſub conditione præſtandæ fidelitatis (§. 155.); feudum quis in re ſua ita conſtituere poteſt, ut dominium directum competat tertio, & vaſallus ab eodem feudum recognoſcere debeat.

Datur nimirum res ea lege, ut ſit feudalis & feudum recognoſcatur a certo tertio. Quando quis feudum conſtituit, dominium utile in vaſallum transfert, directum ſibi reſervare ſolet (§. 155.). Quemadmodum vero directum dominium ſibi reſervatum in alium transferre poteſt; ita multo magis idem, quod ſibi reſervare poterat, ſtatim in alium transferre valet. Cumque vaſalli jus & obligatio ex contractu, quo feudum conſtituitur & acquiritur (§. 171.), metienda ſint (§. 172.); vaſallus quoque tum dominum directum agnoſcere tenetur eum, eidemque ad fidelitatem præſtandam ſeſe obligare, cui dominium directum conferre voluit conſtituens.

§. 250.

De re data, ut feudum in ea tertio conſtituatur.

Quoniam perinde habendum, ſive dominus feudum in re ita conſtituat, ut dominium directum non ſibi reſervet, ſed tertio cuidam id competat, ſive alicui rem ſuam det ea lege, ut alteri cuidam feudum in eadem conſtituat, prius autem fieri poteſt (§. 249.); *quilibet* quoque *rem ſuam alteri dare poteſt ea lege, ut feudum tertio cuidam in eadem conſtituat*, conſequenter *ad feudum conſtituendum huic obligatus ſit.*

Conſultius eſt, ut dominus ipſe feudum conſtituat uni & dominium directum transferat in alterum, cum ita breviori via obtineatur, quod intenditur: præſtat enim aliquid ſtatim acquirere, quam alterum ſibi obligatum habere ad id præſtandum. Accedit, quod conſtituens præſcribere poſſit determinationes ſubſtantialibus adjiciendas (§. 164.). Quodſi ergo res detur ſimpliciter ſub hac conditione, ut feudum tertio conſtituatur in eadem; arbitrio ejus relictum videtur, quas determinationes, qui dominium directum ſibi reſervare debet, adjicere velit, ut adeo vaſallus magis onerari poſſit, quam viſum fuerat danti. Tacemus alia, quæ adhuc dici poterant.

§. 251.

An in re aliena feudum alteri quis conſtituere poſſit.

In re aliena nemo alteri feudum conſtituere poteſt. Etenim quando alicui feudum conſtituitur, jus eidem conſtituitur in re quadam (§. 155.). Enimvero cum præter dominum nemo alteri jus quoddam in re aliqua conſtituere poſſit (§. 983. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter nemo in re aliena, ſeu quæ ſua non eſt, alteri jus conſtituere queat; in re quoque aliena, ſeu quæ ſua non eſt nemo alteri feudum conſtituere poteſt.

§. 252.

Conſtitutio feudi a non domino non valida.

Quoniam in re aliena nemo alteri feudum conſtituere poteſt (§. 251.), *ſi putes rem eſſe tuam, quæ non eſt, & in ea alteri feudum conſtituas, conſtitutio nulla eſt. Idem etiam valet de malæ fidei poſſeſſore, vel ſi quis ſciens hoc facit.*

Quodſi enim conſtitutio valida eſſe deberet, domino liceret jus ſuum auferre: id quod abſurdum (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Quando itaque dominus rem ſuam vindicat (§. 544. *part. 2. Jur. nat.*); vaſallus eam reſtituere tenetur, quia a non domino jus nullum acquirere potuit, ſive is bona fide, ſive mala fide rem poſſedit.

§. 253.

§. 253.

Si ignoranti feudum conſtituitur in re propria; feudi conſtitutio nulla eſt. Etenim feudum conſtituitur per contractum feudalem (§. 170. 171.). Quodſi ergo ignoranti feudum conſtituitur, error dat cauſam contractui, cum per ſe pateat, dominium utile, quale eſt feudum (§. 155.), in dominum transferri non poſſe, qui plenum dominium habet. Enimvero ſi error dat cauſam promiſſo adeoque pacto (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), pactum invalidum eſt (§. 569. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam non valet contractus feudalis, conſequenter feudi conſtitutio nulla eſt, ſi ignoranti feudum conſtituitur in re propria. *De re propria ignoranti in feudum data.*

Oſtenditur etiam hoc modo. Si res, in qua alter tibi feudum conſtituit, tua eſt, cum tu dominium plenum in ea habeas (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), nihil juris conſtituenti in eadem eſt (§. 120. *part. 2 Jur. nat.*). Quamobrem cum conſtituens dominium utile in te transferre debeat (§. 155.), ipſe autem hoc non habet, ſed id tibi jam competat *per demonſtrata*; ſi tibi ignoranti feudum conſtituitur in re propria, conſtitutio nulla eſt.

Si tibi in re propria feudum conſtituitur, dominium directum tibi adimitur, nullum vero jus in te confertur. Quodſi ergo conſtitutio feudi ſubſiſtere deberet, tibi invito adimeretur jus & alteri obligareris contra voluntatem tuam: quod fieri haudquaquam poteſt (§. 336. *part. 2. &* §. 382. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 254.

Si ſcienti feudum conſtituitur in re propria; feudum oblatum conſtitutum intelligitur. Qui enim ſcit rem eſſe ſuam & hoc non obſtante in hoc conſentit, ut ſibi ab altero feudum in ea conſtituatur; cum nemo alteri feudum in *De feudo ſcienti in re propria conſtituto.*

in re conſtituere poſſit, niſi dominus (§. 165.), conſequenter in re, quæ ſua eſt (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), is rem ſuam alteri dare intelligitur, ſub hac conditione, ut ipſi feudum in eadem conſtituatur (§. 167.). Quoniam itaque feudum oblatum eſt, quod danti conſtituitur in re data (§. 168.); ſi ſcienti feudum conſtituitur in re propria, feudum oblatum intelligitur conſtitutum.

Nimirum qui conſentit, ut dominium utile in ſe transferatur ab altero, & is ſibi reſervet directum, is omnino conſentire debet, ut res, quæ ſua eſt, ſit alterius, quæcunque tandem ſint rationes, cur hoc velit, in præſenti minime attendendæ (*not.* §. 248.). Quodſi enim nollet, rem, quæ ſua eſt, alterius eſſe debere, non ſibi pateretur feudum in ea conſtitui, ſed dominium plenum retineret, quod in re habet. Ex iis, quæ dicuntur & aguntur, judicandum eſt, quænam ſit mens contrahentium (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*). Atque hoc verum eſt, ſive is, qui feudum conſtituit, ignoret, rem eſſe ejus, cui feudum conſtituitur, ſive hoc noverit. De ejus enim mente tantummodo quæritur, quænam ſit, cui feudum conſtituitur. Quodſi enim conſtituens rem poſſideat & alter nollet, eum alterius eſſe debere: non pati deberet, feudum ſibi in re ſua conſtitui, ſed eam vindicare (§. 544. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam igitur rem vindicare non vult, ſed potius patitur, ut alter de re inſtar domini diſponat (§. 165.); ipſo facto declarat, velle ſeſe ut res ſit alterius, quod feudum ſibi in ea conſtitui velit: quod omnino idem eſt ac dare alteri rem ſuam ſub hac conditione, ut feudum ſibi in ea conſtituatur.

§. 255.

De feudo in re communi conſtituendo.

In re communi unus ſine conſenſu ceterorum feudum conſtituere nequit, nec eam in feudum alteri offerre poteſt. Omnium tamen conſenſu res communis & in feudum dari, & offerri poteſt. Quodſi enim res pluribus fuerit communis nullus

lus actus dominii validus abſque conſenſu ceterorum, qui in communione ſunt (§. 141. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum feudi conſtitutio ſit actus dominii (§. 165.), & cum rem in feudum alteri offerens eam eidem det ſub hac conditione, ut feudum in eadem ſibi conſtituatur (§. 167. 168.), adeoque etiam oblatio in feudum actus dominii ſit (§. 676. *part. 2. Jur. nat.*); unus quoque in re communi ſine conſenſu ceterorum feudum conſtituere nequit, nec eam alteri in feudum offerre poteſt. *Quod erat primum & ſecundum.*

Enimvero cum in communione poſitiva omnes conjunctim ſint dominus (§. 127. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque unanimi conſenſu de re communi pro arbitrio ſuo diſponere poſſunt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*); quin omnes ſimul qui in communione poſitiva ſunt, unanimi conſenſu & rem communem in feudum dare, & offerre poſſint, dubitandum non eſt. *Quod erat tertium & quartum.*

§. 256.

An rei communis pars diviſa infeudari poſſit.

Qui in communione poſitiva eſt, partem rei communis diviſam nec in feudum dare, nec offerre poteſt. Qui enim in communione poſitiva eſt, pro parte indiviſa dominium in ea habet (§. 126. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter de parte diviſa diſponere nequit pro lubitu ſuo. Quamobrem cum pro parte diviſa de re communi diſponat, qui eandem vel in feudum dat, vel offert; qui in communione poſitiva eſt, partem rei communis diviſam in feudum dare, aut offerre nequit.

E. gr. Competit tibi dominium in re indiviſa pro parte quinta; non tamen ideo licet alteri in parte quinta rei feudum conſtituere, vel partem quintam dare alteri, ut tibi feudum in eadem conſtituat. Antequam enim alterutrum fieri poſſit, dominium tibi competere debet in parte quinta a toto ſeparata, quo

quo facto non amplius tanquam pars rei communis conſideratur (§. 132. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 257.

Differentia dominii rerum, quæ uſu conſumuntur & non conſumuntur.

Si res uſu non conſumitur, dominium directum ab utili ſeparabile: ſi vero uſu conſumitur, inſeparabile eſt. Etenim ſi res uſu non conſumitur, re uti frui licet ſalva rei ſubſtantia, quod per ſe patet. Quamobrem cum jus diſponendi de ſubſtantia rei ſit proprietas (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*), jus vero diſponendi de uſu ac fructu rei jus utendi fruendi (§. 135. *part. 2. Jur. nat.*); ſi res uſu non conſumitur, proprietas, conſequenter etiam aliqua ejus pars a jure utendi fruendi ſeparabilis eſt. Enimvero jus utendi fruendi cum parte quadam proprietatis dominium utile (§. 1.), pars vero reliqua proprietatis dominium directum eſt (§. 3.). Quodſi itaque res uſu non conſumitur, dominium directum ab utili ſeparabile. *Quod erat unum.*

Si res uſu conſumitur, re uti non licet ſalva ſubſtantia, quod per ſe patet, conſequenter nec de uſu rei diſponi poteſt, niſi ſimul diſponatur de ipſa ſubſtantia rei. Quoniam itaque jus diſponendi de uſu ac fructu rei eſt jus utendi fruendi (§. 135. *part. 2. Jur. nat.*), jus autem diſponendi de ſubſtantia rei proprietas (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); nemini competere poteſt jus utendi fruendi absque proprietate, adeoque proprietas a jure utendi fruendi inſeparabilis. Quamobrem cum in jure utendi fruendi cum parte quadam proprietatis dominium utile, in parte proprietatis reliqua dominium directum conſiſtat (§. 1. 3.); ſi res uſu conſumitur, dominium directum ab utili inſeparabile eſt. *Quod erat alterum.*

Poteſt aliquis re uti frui, quamvis non habeat dominium plenum, ſi ea uſu non conſumitur; aſt non poteſt, niſi habeat domi-

dominium plenum, ſi ea uſu conſumitur, ut adeo dominium plenum in eum transferendum ſit, cui concedendus eſt uſus (§. 508. *part.* 4. *Jur. nat.*).

§. 258.

Quænam res ad infeudandum aptæ, quæ non ſint.

Quoniam dominium directum ab utili ſeparabile, ſi res uſu non conſumitur; inſeparabile vero eſt, ſi ea uſu conſumitur (§. 257.), quando vero feudum in re conſtituitur, dominium directum dominus retinet, utile in vaſallum transfertur (§. 156. 158.); *res, quæ uſu non conſumitur, per ſe apta eſt, ut feudum in ea conſtituatur, res vero, qua uſu conſumitur, per ſe apta non eſt, ut feudum in ea conſtituatur*, conſequenter *res, quæ uſu non conſumitur, proprie loquendo infeudari poteſt, qua vero uſu conſumitur, proprie loquendo infeudari nequit* (§. 156.).

Si a fixo termini ſignificatu recedere nolis, vago admiſſo, quod in Jure naturæ minime licet, in quo ex rerum notionibus de jure ac obligationibus ſtatuendum; in re conſumtibili feudum conſtitui dici nequit, cum feudi definitio in rem conſumtibilem minime quadret. Quamdiu itaque proprie loqui volueris, dicendum eſt in noſtro jure, rem conſumtibilem infeudari non poſſe, conſequenter non dari feudum in re, quæ uſu conſumitur, conſtitutum. Enimvero cum nec juri naturæ repugnet, ut per fictionem quandam jura quædam aliis, rerum notionibus convenientibus, aſſimilentur; ideo quæritur, annon fictione quadam admiſſa res conſumtibilis haberi poſſit pro inconſumtibili, adeoque in illa conſtitui queat jus quoddam, quod feudum imitatur, ut quaſi pro feudo haberi poſſit, quemadmodum vidimus, quaſi uſumfructum conſtitui poſſe in re per ſe minus apta, ut uſusfructus in ea conſtituatur (§. 1511. *part.* 5. *Jur. nat.*). Atque ea de cauſa diximus rem conſumtibilem per ſe minus aptam eſſe, ut in ea feudum conſtituatur, ne videamur negaſſe, quaſi arte effici nequeat apta, ut in ea-

Digitized by Google

dem conſtituatur jus, quod feudum imitatur, hoc eſt, quaſi feudum.

§. 259.

De rebus, quæ infeudari poſſunt. *Feudum conſtitui poteſt in omnibus rebus, mobilibus ac immobilibus, etiam incorporalibus, quæ uſu non conſumuntur.* Etenim ſi res uſu non conſumitur, per ſe apta eſt, ut feudum in ea conſtituatur (§. 258.). Quamobrem cum nihil interſit, utrum res ſint corporales, an incorporales, utrum mobiles, an immobiles, modo uſu non conſumantur, ut feudum in iis conſtitui poſſit; feudum utique conſtitui poteſt in rebus omnibus, mobilibus ac immobilibus, etiam incorporalibus, quæ uſu non conſumuntur.

Nimirum res ad infeudandum apta eſt per hoc, quod dominium directum ab utili ſit ſeparabile, adeoque uni competere poſſit directum, alteri utile (§. 156.). Quamobrem cum hæc ſeparabilitas dependeat ab eo, quod uſu non conſumatur; per hanc ſolam quoque ad infeudandum apta eſt, conſequenter in infeudatione attendendum non eſt, utrum immobilis ſit, an mobilis, utrum corporalis, an incorporalis. Atque ideo tam res mobilis, quam immobilis, tam corporalis, quam incorporalis proprie loquendo infeudari poſſe dicitur, modo ſit in rerum non conſumtibilium numero. Ita non minus proprium feudum conſtitui poteſt in jure venandi, vel piſcandi in aliquo diſtrictu, quam in prædio aliquo. Similiter non repugnat, ut feudum conſtituatur in vaſis argenteis aliisque rebus pretioſis nec non in pecoribus, jumentis ac utenſilibus. Multum affinitatis habet cum uſufructu feudum, cum uſusfructus in feudum abeat, ſi quædam pars proprietatis ad eundem accedit (§. 155. *b.* & §. 1420. *part.* 5 *Jur. nat.*), ut adeo feudum contineat uſumfructum & plus tantummodo juris in re feudali habeat vaſallus, quam uſufructuarius in re fructuaria. Multa igitur uſufructui ac feudo communia ſunt.

§. 260.

Quoniam feudum conſtitui poteſt in rebus incorporalibus, quæ uſu non conſumuntur, ſeu utendo fruendo non extinguuntur (§. 259.), in earum vero numero eſt etiam jus percipiendi proventus metallicos, inprimis kuckuum, ſeu partium metallicarum (§. 459. *part. 5.* & §. 498. *part. 1. Jur. nat.*); *feudum* etiam *conſtitui poteſt in jure percipiendi proventus metallicos, vel proventus partium metallicarum.* ***De infeudatione juris percipiendi proventus metallicos.***

Tum nimirum non infeudatur fodina, ex qua metalla eruuntur, ut metalla effoſſa ſpectentur tanquam fructus fodinæ; ſed jus percipiendi proventus ex metallis effoſſis, qui ſpectantur tanquam fructus iſtius juris, quemadmodum alibi jam monuimus (*not.* §. 1433. *part. 5. Jur. nat.*).

§. 261.

Qui in communione poſitiva eſt, jus ſuum, quod in re indiviſa habet, infeudare, ſeu in feudum & dare, & offerre poteſt. Quilibet enim, qui in communione poſitiva eſt, ratam ſuam, hoc eſt, jus ſuum, quod in re indiviſa habet, in alium transferre poteſt (§. 143. 144. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque jus iſtud uſu non extinguitur, adeoque accenſendum rebus, quæ uſu non conſumuntur, quod per ſe patet, feudum vero conſtitui poteſt, in rebus omnibus, quæ uſu non conſumuntur, etiam incorporalibus, adeoque juribus (§. 498. *part. 1. Jur. nat.*), quæ uſu non extinguuntur (§. 259.), res autem infeudatur, in qua feudum conſtituitur (§. 156.), & quando infeudatur, vel in feudum datur, vel offertur (§. 166. 168.); qui in communione poſitiva eſt, jus ſuum, quod in re indiviſa habet, infeudare, ſeu in feudum dare & offerre poteſt. ***De infeudatione juris in re communi.***

Infeudatio juris minus quidpiam eſt, quam translatio totalis in alium: neque enim in infeudatione jus omne alienatur,

 ſed

in feudo dato ſaltem dominium utile, in oblato nonniſi directum, conſequenter quando res infeudatur, aliquid juris adhuc remanet apud eum, qui dominium plenum in ea habebat. Quamobrem qui jus totum in alium transferre poteſt, quin etiam partem ejus in alium transferre poſſit dubitandum non eſt.

§. 262.

De jure in re communi indiviſa infeudato diviſione illius facta. *Si qui in communione poſitiva eſt jus ſuum, quod in re communi indiviſa habet, infeudet & res communis poſtea dividitur; feudum conſtitutum intelligitur in ea parte, quam is accipit, qui jus ſuum infeudavit.* Etenim cum nemo quicquam facere poſſit, quod eſt contra jus tertii (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); nec jus ſuum, quod quis in re indiviſa communi habet, infeudare poteſt niſi ſalvo jure ceterorum, qui una cum ipſo in communione poſitiva ſunt. Quoniam igitur nemo cogi poteſt, ut invitus maneat in communione poſitiva, niſi ſpecialiter prohibitum ſit, ne communio tollatur, ab eo, qui prohibendi jus habet (§. 147. *part. 3. Jur. nat.*), & quando a communione receditur, res pro rata dividenda inter eos, qui in eadem ſunt (§. 134. *part. 3. Jur. nat.*); nec in feudatione juris, quod uni competit in re communi pro parte indiviſa tolli potuit jus a communione recedendi & pro rata inter eos, qui in eadem ſunt, dividendi. Enim vero quando res communis inter eos, qui in communione ſunt, dividitur, qui antea habebat jus in parte indiviſa, nunc habet jus in parte diviſa, adeoque jus, quod habebat in re communi, jam ſubſiſtit in parte diviſa, quæ ipſi obtingit. Quodſi ergo quis jus ſuum, quod in parte indiviſa antea habebat, infeudavit; facta diviſione, jus infeudatum intelligitur in parte diviſa, quæ eidem obtingit. Quoniam itaque nulla amplius ratio eſt, cur jus a re, cui inhæret, diſtinguatur, immo feudum in jure conſtitutum nemo jam habere poſſit,

poſſit, niſi qui rem detinet; feudum omnino in parte ea, quæ infeudanti obtingit facta diviſione rei communis, conſtitutum intelligitur, ſi qui in communione poſitiva eſt, jus ſuum, quod in re communi habet, infeudet & res communis poſtea dividatur.

Qui jus ſuum, quod in parte indiviſa rei communis habet, infeudat, animum utique habet partem rei communis ſibi debitam infeudandi, adeoque in hoc conſentit, ut pars, quæ facta diviſione ipſi obtinget, ſit infeudata: eam enim ſtatim infeudaret, ſiquidem poſſet, quod tamen facere non poterat (§. 256.). Quamvis adeo in contractu feudali non expreſſe fuerit dictum, quod facta diviſione feudum conſtitutum eſſe debeat in ea parte, quæ facta diviſione obtinget ei, qui jus ſuum in feudum alteri dat, vel offert; tacite tamen id ipſum contractui ineſt. Quamobrem cum ex contractu feudali metiendum ſit jus vaſalli ac domini (§. 172.); feudum conſtitutum intelligitur in parte diviſa facta rei communis diviſione, quod antea conſtitutum erat in parte indiviſa. Perinde nimirum eſt ac ſi feudum conſtitueretur pure in parte indiviſa, quamdiu ſubſiſtet communio, conditionate autem ſimul in parte diviſa, ſi rem communem dividi contingat.

§. 263.

Feudum in certa portione vini vel frumenti ex cella, horreo aut penuario domini ad dies vitæ præſtanda conſtitui nequit; conſtitui tamen poteſt in jure utendi, certa vini vel frumenti portione ex cella horreo aut penuario domini ad dies vitæ præſtanda. *Fundamentum feudi de cavena.*
Etenim vinum ac frumentum ſunt res, quæ uſu conſumuntur, quod per ſe patet. Enimvero res quæ uſu conſumuntur, per ſe aptæ non ſunt, ut feudum in iis conſtituatur (§. 258.). Quamobrem nec feudum conſtitui poteſt in certa portione vini vel frumenti ex cella, horreo aut penuario domini ad dies vitæ præſtanda. *Quod erat unum.*

Enimvero jus utendi certa vini vel frumenti portione

ex cella, horreo aut penuario domini præſtanda res incorporalis eſt (§. 498. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum res incorporales infeudari poſſint (§. 259.); nil ſane obſtat, quo minus etiam jus utendi certa vini vel frumenti portione ex cella, horreo vel penuario domini ſibi præſtanda infeudetur. Et quoniam infeudatio fieri poteſt ad dies vitæ (§. 175.); jus iſtud ita quoque infeudari poteſt, ut alicui ex cella, horreo aut penuario domini certa vini vel frumenti portio ad dies vitæ præſtetur. *Quod erat alterum.*

Feudum proprie loquendo dici nequit conſtitui in piſcibus, qui natant in flumine; in avibus, qui volitant in aëre; in feris, quæ vagantur in ſylvis aut agris; poteſt tamen conſtitui in jure piſcandi, aucupandi, venandi. Similiter feudum proprie loquendo conſtitui nequit in certa portione vini ex cella, vel frumenti ex horreo aut penuario domini præſtanda; poteſt tamen conſtitui in jure utendi iſta portione ſibi præſtanda. Sane dominus cuilibet jus alteri conſtituere poteſt in re ſua (§. 982. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque etiam in jure utendi vino ac frumento ſuo, cumque conſtituere poſſit eo modo, qui placuerit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*), certam quoque vini ac frumenti quantitatem ac tempus, ad quos conceſſum eſſe debet, determinare poteſt, & jus quantitate iſta utendi ad tempus conceſſum in alterum transferre ſub conditione fidelitatis mutuæ præſtandæ ſibi reſervata parte proprietatis hujus juris, hoc eſt, ſub nexu feudali (§. 155.).

§. 264.

Feudum de cavena quid ſit, & num jure naturali ſit feudum.

Feudum de Cavena dicitur, quod ita conſtituitur, ut alicui ex cella domini certa vini, vel ex horreo aut penuario ejus certa frumenti portio ad dies vitæ præſtetur. Quoniam naturaliter feudum conſtitui poteſt in jure utendi certa vini vel frumenti portione ad dies vitæ præſtanda (§. 263.); *feudum de cavena* hoc modo intellectum *naturaliter conſtitui poteſt.*

Quam-

Digitized by Google

Quamvis adeo dicatur, feudum conſtitui in certa portione vini ex cella domini, vel frumenti ex horreo aut penuario ejus præſtanda, quod proprie loquendo dici nequit (§. 263); ita tamen explicandum eſt, ut non vinum vel frumentum, quod præſtandum, ſed jus eodem utendi ſit infeudatum, cum hoc modo naturaliter feudum ſubſiſtere poſſit. Sane feudum de cavena conſtituitur propter uſum, qui vaſallo competere debet, atque adeo maxime naturale eſt, ut verba menti conſtituentis convenienter explicentur, quam res ipſa rite expenſa indicat. Quodſi ergo feudum de cavena ita explices, quemadmodum explicari neceſſe eſt, ne veritati præjudicium fiat; naturaliter feudum iſtud erit proprium, minime autem improprium, cum a recepto feudi ſignificatu ne minimum recedatur.

§. 265.

Obligatio domini & vaſalli in feudo de cavena.

Quoniam *feudo de cavena conſtituto*, vaſallo competit jus certa vini portione ex cella domini, vel frumenti ex horreo aut penuario ejus utendi (§. 264.); *dominus obligatus eſt vaſallo ad præſtandam certam vini portionem ex cella ſua, vel in feudo frumenti ex horreo aut penuario ſuo ad dies vitæ & vaſallo competit jus eam exigendi.*

Nimirum ut vaſallus uti poſſit vino vel frumento, neceſſe eſt ut ipſi tradatur. Atque adeo dominus portionem conventam præſtare tenetur, quemadmodum obligatus eſt ad rem infeudatam vaſallo tradendam (§. 216.). Jus enim utendi aliter tradi nequit niſi cum re, qua utendum. Et quoniam res non patitur, ut unico actu tradatur; ita repetita traditione opus eſt. Ex hac domini obligatione vero naſcitur vaſallo jus exigendi portionem conventam tempore convento, qua utendi jus habet. Non eſt quod dicas, non opus eſſe, ut demum ex feudo deducatur iſta obligatio; ſed ſufficere ad eandem contrahendam & jus inde reſultans acquirendum ſimplicem promiſſionem acceptatam: etenim non quæritur, an quis ſe obligare poſſit ad præſtandum alteri certam vini vel frumenti portionem absque nexu feudali; ſed de eo jam quæſtio eſt, qualis hinc reſultet domini

domini obligatio & quale inde deſcendat jus vaſalli, ſi jus utendi certa vini ex cella domini, vel frumenti ex ejus horreo aut penuario portione fuerit infeudatum, cum tale jus infeudari poſſe demonſtraverimus. Quæ igitur differunt, minime confundenda ſunt, ſed acute inter ſe diſtinguenda.

§. 266.

De feudo de cavena naturaliter extenſo.

Quoniam in feudo de cavena vaſallo præſtatur certa vini vel frumenti portio ad dies vitæ (§. 264.), adeoque rei, quæ uſu conſumitur, dantur vero aliæ adhuc res conſumtibiles, quarum copia eſt domino, & quæ eodem modo, quo vinum & frumentum præſtari poſſunt, veluti piſces ex piſcina domini, ligna ex ſylva, feræ in ſylvis capiendæ; ideo patet, *naturaliter feudum de cavena extendi poſſe etiam ad res alias conſumtibiles, veluti ut ad dies vitæ præſtentur certa portio piſcium ex piſcina domini, vel lignorum ex ſylva, vel ferarum in ſylva capiendarum.*

Atque adeo patet, feudum de cavena naturaliter latius patere, quam jure poſitivo, quo ad vinum ex cella domini & frumentum ex horreo vel penuario præſtandum reſtringitur. Non jam ſolliciti ſumus de ratione etymologica, cur feudum iſtud feudum de cavena dicatur: in jure enim naturæ non attenditur ratio etymologica, ſed natura, ſeu eſſentia rei. Etſi adeo ratio etymologica non ferat extenſionem ad res alias, quam quæ dictæ ſunt; abunde ſufficit ad hoc, ut extenſio fieri poſſit, ſi eidem minime repugnent determinationes eſſentiales, per quas jus aliquod concipitur (§. 142. *Ontol.*).

§. 267.

An mortuo domino ſubſiſtat feudum de cavena.

Quoniam feudum de cavena conſtituitur ad dies vitæ vaſalli (§. 264.), jus vero ipſi quæſitum invito adimi nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); *mortuo domino, ſucceſſor quoque obligatur ad præſtandam quantitatem conventam, quemadmodum obligatus erat conſtituens.*

Aſſimi-

Aſſimilatur in eo feudum de cavena uſufructui ad dies vitæ vel certum tempus conſtituto (§. 1494. *part. 3. Jur. nat.*). Non addimus alia, quæ feudum de cavena cum aliis feudis communia habet, & in antecedentibus demonſtrata, vel in ſubſequentibus demonſtranda ad hanc quoque ſpeciem applicanda veniunt.

§. 268.

Feudum Soldatæ appellatur, quo ex gratia alicui certa pecunia, vinum, vel annona quotannis præſtatur. Quoniam perinde ac certa pecunia, vinum vel annona, ita etiam aliæ res conſumtibiles, veluti piſces, ligna, feræ, agni, vel aliæ pecudes, ova, butyrum ac ita porro quotannis præſtari poſſunt; *naturaliter feudum ſoldatæ ad res quaſcunque conſumtibiles extendi poteſt.* *De feudo ſoldatæ.*

Non eſt quod exiſtimes, feudum ſoldatæ, præſertim ſi extendatur ad res conſumtibiles quaſcunque, parum differre a feudo de cavena, præſertim ad res conſumtibiles quaſcunque ſimiliter extenſo (§. 266.). Etenim ex ſequentibus clarius eluceſcet, feudum ſoldatæ a feudo de cavena non minus differre, quam aliæ feudorum ſpecies a ſe invicem differunt.

§. 269.

Quoniam feudum ſoldatæ ita conſtituitur, ut alicui certa res conſumtibilis quotannis præſtanda ſit (§. 268.); *dominus obligatur ad certam rem conſumtibilem vaſallo quotannis præſtandam & vaſallo competit jus exigendi, ut præſtetur.* *De obligatione domini & jure vaſalli in feudo ſoldatæ.*

Atque in eo feudum ſoldatæ convenit cum feudo de cavena (§. 265.), ſi in ſignificatu latiori, qui Juri naturæ convenit, accipiatur (§. 266.).

§. 270.

Quoniam in feudo ſoldatæ dominus obligatur quotannis ad rem certam conſumtibilem vaſallo præſtandam (§. 269.), non autem definitur, unde præſtanda ſit (§. 268.); *res con-* *De rebus in feudo ſoldatæ præſtandis.*

Digitized by Google

venta præſtanda vaſallo, ſive rerum iſtiusmodi copia domino ſit, ſive rebus iſtiusmodi careat, ut eas aliunde comparare neceſſe habeat.

Atque in eo differt a feudo de cavena, quod præſtationem reſtringit ad certam copiam rerum, quæ domino ſunt (§. 264.).

§. 271.

De obligatione domini, quamdiu duret. Quoniam in feudo ſoldatæ ad rem certam præſtandam vaſallo quotannis dominus obligatur, ſive rerum iſtiusmodi copia abundet, ſive iisdem prorſus careat (§. 270.); *facile patet, in feudo ſoldatæ præſtationem ſimpliciter eſſe reſtrictam ad perſonam conſtituentis*, conſequenter *obligationem non tranſire in ſucceſſorem, adeoque domino mortuo extingui*, & *propterea feudum quoque amitti a vaſallo, mortuo domino.*

Atque in eo differt a feudo de cavena, quod mortuo domino non extinguitur (§. 267). Nimirum qui promittit dare quid alteri quotannis, is non intelligitur promittere, ut detur alteri ad dies vitæ, ſed potius daturus intelligitur, quamdiu ipſe vivit.

§. 272.

Res infeudata in feudo ſoldatæ. *Dum feudum ſoldatæ conſtituitur, id conſtitutum intelligitur in jure utendi re certa conſumtibili quotannis præſtanda, ſeu in uſu iſtius rei.* Oſtenditur eodem modo, quo paulo ante oſtendimus, feudum conſtitui non poſſe in certa portione vini ex cella ſua, vel frumenti ex horreo aut penuario ſuo præſtanda, ſed in jure re iſta utendi (§. 263.).

Nimirum quando feudum ſoldatæ conſtituitur, dominus dicit, ſe feudum conſtituere in hujus rei conſumtibilis quotannis præſtandæ uſu, ad quam adeo præſtandam ſe obligat, ut uſui iſti locus eſſe poſſit. Potiſſima differentia inter feudum de cavena & feudu ſoldatæ in eo conſiſtit, quod in illo vaſallus rem apud dominum extantem ſibi habeat obligatam, in hoc

autem

autem nonniſi perſonam domini, quemadmodum patet ex collatione utriusque feudi (§. 264. 268. & 270.), ut adeo in priori caſu vaſallus habeat jus in re, in poſteriori autem jus ad rem (§. 778. 781. *part.* 3. *Jur. nat.*), licet in eadem re incorporali utrobique conſtitutum ſit feudum.

§. 273.

Fundamentum feudi habitationis. *Feudum etiam conſtitui poteſt in habitatione, ſeu jure habitandi in domini ædibus.* Etenim jus habitandi in alterius ædibus eſt res incorporalis, quæ uſu minime conſumitur (§. 498. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum etiam res incorporales infeudari poſſint, quæ uſu minime conſumuntur, ſeu non extinguuntur (§. 259.); feudum etiam conſtitui poteſt in jure habitandi in domini ædibus.

§. 274.

Quodnam ſit. *Feudum habitationis* dicitur, quando jus habitandi in domini ædibus alicui ad dies vitæ conceditur. Quoniam naturaliter quoque feudum in habitatione, ſeu jure habitandi conſtitui poteſt (§. 273.); *feudum habitationis eſt juris naturæ.*

Refertur vulgo feudum habitationis ad feuda improprie ſic dicta: ſed ſi rite explicetur, quemadmodum a nobis factum, non minus feudum proprium dici poteſt feudum habitationis, quam jus piſcandi, aucupandi, venandi proprie loquendo infeudatur. Quamdiu enim juri alicui alteri conceſſo definitio feudi competit (§. 155.); tamdiu quoque a ſignificatu proprio non receditur. Sunt etiam jura tanquam res incorporales in dominio (§. 216. *part.* 2. *Jur. nat.*), quod adeo in dominium directum & utile dividi poteſt, quemadmodum feudi conſtitutio requirit (§. 156.), ſive feudum fuerit datum, ſive quæſitum (§. 166. 168.). Feudum vero habitationis, quod conſtituitur in jure habitandi, differt a feudo, quod conſtituitur in domo, re corporali immobili. Sane ſi feudum aliquod in domo conſtituitur, aliquid proprietatis in domo etiam competit vaſallo: nihil vero ſi conſtituitur in jure habitandi, ſeu quando feudum habitationis eſt.

Digitized by Google

§. 275.

Quomodo pecunia ſeu res conſumtibilis efficiatur quaſi inconſumtibilis.

Si pecuniam alteri dans tacitam habeat hypothecam in re immobili accipientis, aut accipiens vel per fidejuſſores, vel per pignus, aut hypothecam cavere tenetur; pecunia efficitur quaſi res, quæ uſu non conſumitur. Idem quoque valet de rebus aliis, quæ uſu conſumuntur. Etenim ſi pecuniam alteri dans tacitam habeat hypothecam in re immobili, vel per fidejuſſores, vel per pignus aut hypothecam cavere tenetur accipiens; ſi contingat pecuniam reſtitui debere, ex re, in qua quis hypothecam tacitam habet, vel expreſſam, aut pignus conſtitutum, ſatisfieri poteſt ei, cui reſtituenda (§. 1142. 1143. *part.* 5. *Jur. nat.*), vel ſi is eam reſtituere nequit, qui debet, a fidejuſſore reſtituenda (§. 794. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem etſi pecunia refeſratur ad res, quæ uſu conſumuntur (§. 471. *part.* 4. *Jur. nat.*), ut adeo quoad utentem perinde ſit, ac ſi ea amplius non extaret; ob hypothecam tamen tacitam aut cautionem perinde eſt, ac ſi finito uſu adhuc extaret, utpote quæ in genere adhuc reſtitui debet (§. 486. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quoniam itaque res uſu non conſumitur, quæ poſt eundem adhuc extat, quod per ſe patet; pecunia per tacitam hypothecam in re immobili accipientis, vel cautione per fidejuſſores, pignus aut hypothecam efficitur quaſi res, quæ uſu non conſumitur.

Idem eodem prorſus modo oſtenditur de re, quæ uſu conſumitur, alia.

Nimirum quamdiu tacita hypotheca, vel cautio per fidejuſſores, pignus aut hypothecam ſubſiſtit, tamdiu perinde eſt ac ſi pecunia adhuc extaret, atque adeo accipiens eadem uſus eſſet ſalva ſubſtantia. Etſi adeo res, quæ uſu conſumitur, mutare minime poſſit genus, ut vertatur in rem, quæ uſu non conſumitur, ſpectari tamen poteſt tanquam res, quæ uſu conſumta non fuit, quando quæſtio eſt de ejus reſtitutione, ac ideo quaſi res eſt, quæ uſu non conſumitur, quamdiu certum eſt, eam in genere reſtitui poſſe. Cum in Jure etiam naturæ admittan-

mittantur fictiones ad formandos conceptus univerſales, quemadmodum alias jam vidimus; nec quicquam obſtat, quo minus res, quæ uſu conſumitur, ſub ea conditione, quam diximus, ſpectetur tanquam res, quæ uſu minime conſumitur.

§. 276.

Quomodo pecunia & res conſumtibiles ad infeudandum aptæ efficiantur.

Quoniam res, quæ uſu non conſumuntur ad infeudandum per ſe aptæ ſunt, quæ autem uſu conſumuntur ad infeudandum minus aptæ ſunt (§. 258.), pecunia autem & aliæ res, quæ uſu conſumuntur, hypotheca tacita, vel cautione effici poſſunt quaſi res, quæ uſu non conſumuntur (§. 275.); *pecunia quoque & aliæ res immobiles ad infeudandum aptæ efficiuntur per hypothecam tacitam in re immobili ejus, cui feudum conſtituendum, vel cautione ſive per fidejuſſores, ſive per pignus aut hypothecam.*

Nimirum quod aliæ res ad infeudandum aptæ ſint, aliæ autem per ſe minus aptæ, id inde eſt; quod aliæ poſt uſum extent, aliæ vero poſt uſum non amplius extent. Quamobrem ſi efficitur, ut quoad jura & obligationes perinde ſit, ac ſi res, quæ uſu conſumta, adhuc extaret; nil amplius infeudationi obſtat, cum detur quaſi dominium directum in re quaſi extante a dominio utili ſeparatum, ſine qua diviſione dominii directi ac utilis feudi conſtitutio concipi nequit (§. 156.).

§. 277.

Quando ex pecunia manens percipiatur utilitas.

Si pecunia fœnebris efficitur, aut ad negotiationem adhibetur, vel rei fructiferæ comparandæ impenditur; manentem ex ea percipere licet utilitatem. Etenim ſi pecunia fuerit fœnebris, pro ejus uſu ſolvuntur uſuræ (§. 1423. *part. 4. Jur. nat.*), quæ cum ſint reditus ex ea provenientes; qui pecuniam fœnebrem efficit, manentem ex ea utilitatem percipit. *Quod erat primum.*

Quoniam negotiatio lucri cauſa exercetur, quod per ſe notum ſumitur; ſi pecunia ad eam exercendam adhibetur,

 lucrum,

Digitized by Google

lucrum, quod ex ea percipitur, ſpectari poteſt tanquam fructus pecuniæ ac operæ, quæ impenditur (§.956. *part. 1. Theol. nat.*). Atque adeo denuo patet, manentem quandam ex pecunia hoc pacto percipi poſſe utilitatem. *Quod erat ſecundum.*

Similiter ſi pecunia res quædam fructifera comparatur, perinde eſt ac ſi ex pecunia perciperentur fructus, qui percipiuntur ex re, quam ſine pecunia comparare non poteras. Quamobrem in hoc quoque caſu ex pecunia manentem quandam utilitatem percipere datur. *Quod erat tertium.*

Patet adeo, non uno modo pecuniam in ſe ſterilem effici poſſe fructiferam, ita ut æquipolleat rei fructiferæ. Quamdiu nimirum utilitas percipitur, quæ ſine pecunia percipi non poterat; tamdiu ex pecunia utilitatem percipere dicendus es, perinde ac ſi tibi data fuiſſet res, qua uti frui poteras, ſalva ſubſtantia.

§. 278.

Quomodo pecunia efficiatur quaſi res, qua uti frui datur ſalva ſubſtantia.

Quoniam ex pecunia manentem percipere datur utilitatem, ſi pecunia fœnebris efficitur, aut ad negotiationem adhibetur, vel rei fructiferæ comparandæ impenditur (§.277.), eadem vero per hypothecam tacitam vel cautionem efficitur quaſi res, quæ uſu non conſumitur (§. 275.); *ſi pecuniam alteri dans habeat hypothecam tacitam in re aliqua immobili, vel eidem cavetur, ſive per fidejuſſores, ſive per pignus aut hypothecam, & accipiens pecuniam fœnebrem efficit, aut ad negotiationem adhibet, vel rei fructiferæ comparandæ impendit; pecunia efficitur quaſi res fructifera, quæ uſu non conſumitur*, conſequenter *qua uti frui datur ſalva ſubſtantia.*

Probe hic ſingula perpendi velim, ne quis exiſtimet, quaſi ingenio abutamur, & quæ a nobis de pecunia demonſtrata ſunt, magis ingenioſe, quam ex vero dicta videantur. Quodſi alicui principium reductionis, cujus in inveniendo ac demonſtrando

ſtrando uſum alias commendavimus (*not.* §. 472. *Pſych. empir.*), & fictiones a Jctis etiam Romanis jam olim probatas intimius perſpexerit; ei in hisce nihil occurret, quod dubium quoddam movere poterat.

§. 279.

Si pecunia alteri datur ea lege, ut eandem alicui ſub uſuris credat, aut eadem utatur ad negotiationem quandam exercendam, vel rem quandam fructiferam comparandam, danti autem conceditur hypotheca tacita in re immobili accipientis, vel caveatur ſive per fidejuſſores, ſive per pignus aut hypothecam; pecunia infeudari poteſt. Etenim in hypotheſi propoſitionis præſentis pecunia efficitur quaſi res fructifera, quæ uſu non conſumitur, & qua adeo uti frui datur ſalva ſubſtantia (§. 278.). Quoniam itaque fingere licet, quaſi pecunia alteri data ſemper exiſteret & manens ex eadem perciperetur utilitas eadem utendo fruendo; nil ſane obſtat, quo minus concipiamus dominium plenum ejusdem, quod ex jure utendi fruendi ac proprietate conſiſtit (§. 136. *part.* 2. *Jur. nat.*). Neque etiam quicquam obſtat, quo minus dominium plenum concipiatur dividi in utile ac directum, ita ſcilicet ut uni competat jus utendi fruendi cum aliqua proprietatis parte, alteri vero pars proprietatis reliqua (§. 1. 3.). Enimvero quando res infeudatur, dominium plenum dividitur in utile ac directum inter duas perſonas ſub conditione fidelitatis mutuæ (§. 156.), quam ſemper adjici poſſe patet (§. 154.). Quamobrem evidens eſt, in hypotheſi propoſitionis præſentis pecuniam infeudari poſſe.

De modo infeudandi pecuniam.

Non eſt, quod exiſtimes, ſi pecunia impenditur rei fructiferæ comparandæ, feudum conſtitui non in pecunia, ſed in re, quæ pecunia comparatur. Neque enim dici poteſt, rem eſſe feudalem, quam neque pecuniam dans, neque accipiens feudalem eſſe voluit, cum feudum non conſtituatur niſi pacto

(§. 170.),

(§. 170.), ex quo metiendum eſt jus, metienda obligatio tam domini feudi, quam vaſalli (§. 172.). Sane ſi pecunia infeudatur, vel quaſi, liberum eſt vaſallo, utrum eam impendere velit rei fructiferæ comparandæ, vel ſub uſuris tertio cuidam credere, vel aliter quomodocunque eadem uti, niſi expreſſe quidpiam horum fuerit dictum in contractu feudali. Quodſi ergo eidem placuerit, pecunia, quam quaſi feudalem accipit, rem quandam fructiferam ſibi comparare; ecquis dixerit, in hac re, de qua cogitatum non fuit, cùm pecunia infeudaretur, feudum fuiſſe conſtitutum. Et, ſi vel maxime pecunia ea lege in feudum detur, ut res fructifera comparetur, conſequenter vaſallus obligatus ſit ad talem comparandam (§. 172.); non tamen propterea dici poteſt res iſta feudalis, cum ejus comparatio conſtitutioni feudi adjiciatur tanquam modus, ſub quo idem conſtituitur, quo adimpleto feudum adhuc ſubſiſtit in pecunia, in qua conſtitutum fuit.

§. 280.

Quaſi feudum quodnam ſit. *Quaſi feudum* dicimus, quod conſtituitur in re per ſe ad infeudandum minus apta, ſed quæ ad infeudandum apta efficitur arte.

Non dicimus feudum improprium, cum ſignificatus feudi improprii alius ſit, qui in jure poſitivo receptus, isque multo latior, nec Juri naturæ ſatis conveniens, quippe cum in eodem feudis propriis accenſeri debeant, quæ in Jure poſitivo ad impropria referuntur. Etenim feudum improprium dici ſolet in Jure poſitivo, definiente *Struvio* in Syntagm. Jur. feud. c. 4. §. 1. in quo vel feudi eſſentia non perfecte adeſt, vel eſſentialia quidem perfecte adſunt, ſed quod a communi feudi natura recedit. Aſt cum naturalia nulla ſint in Jure naturæ, ſed cum accidentalibus in unum cenſum referenda (§. *not.* 163.), utraque autem ſint determinationes eſſentiales, in quibus differentiæ ſpecificæ feudorum conſiſtunt (§. 162. 163.); facile patet, in Jure naturæ feudum improprium non eſſe, quod a communi feudi natura recedit. Deinde ad eſſentiam quoque feudi

di requiritur Jure poſitivo, ut res ſit immobilis: id quod naturale non eſt (§. 259.). Unde denuo jure poſitivo ad feuda impropria referenda, quæ in Jure noſtro propriis accenſenda.

§. 281.

Feudum pecuniæ dicitur, quod in pecunia conſtituitur. Quoniam pecunia per ſe ad infeudandum apta non eſt, ad infeudandum tamen apta effici poteſt (§. 258. 279.); quaſi feudum vero eſt, quod conſtituitur in re per ſe ad infeudandum minus apta, ſed quæ ad infeudandum apta efficitur arte (§. 280.); *feudum pecuniæ eſt quaſi feudum.* *De feudo pecuniæ.*

Diſputant Doctores de eo, utrum feudum in pecunia conſtitui poſſit, nec ne. Sunt qui negant, ſunt qui affirmant feudum conſtitui poſſe, ſed improprium. Poſterior ſententia veritati conſentanea, quemadmodum ex demonſtratis abunde intelligitur. Qui feudum improprium in pecunia conſtitui poſſe concedunt, id triplici modo fieri poſſe ſtatuunt, vel ut pecunia ſit apud ipſum dominum feudi, atque is jure feudi alteri certum ſolvat reditum; vel ut ex pecunia tertio cuidam credita quis jure feudi reditum percipiat; vel denique ut ipſe, cui feudum in pecunia conſtituitur, pecuniam teneat. Convenit hoc cum eo, quod de modo conſtituendi feudum pecuniæ modo demonſtravimus (§. 279.). Etenim ſi pecunia alteri datur ea lege, ut eandem ſub uſuris credat tertio, adeoque is, cui in pecunia feudum conſtituitur, uſuras accipit; ſecundus obtinet feudum conſtituendi in pecunia modus, quo ex pecunia tertio credita vaſallus percipit reditum. Quoniam vero perinde eſt, ſive tertius quidam, ſive ipſe dominus feudi ſit debitor pecuniæ feudalis, quo in caſu uſuras debet ſolvere non tanquam dominus feudi, ſed tanquam debitor pecuniæ feudalis, una eademque perſona duplicem perſonam moralem repræſentante; modus primus conſtituendi feudum, ut pecunia ſit apud ipſum dominum feudi, atque is jure feudi ſolvat reditum, continetur ſub eo, quo pecunia feudalis ſub uſuris alicui creditur. Quodſi denique pecunia feudalis impenditur vel in negotiationem, vel

in rem frugiferam comparandam; tum tertius modus feudum conſtituendi in pecunia obtinet, quo vaſallus pecuniam tenet.

§. 282.

An feudum pecuniæ ſit datum an oblatum.

Feudum pecuniæ tam datum eſſe poteſt, quam oblatum. Quoniam enim feudum in pecunia conſtitui poteſt (§. 279.); perinde fieri poteſt, ut dominus in pecunia ſua feudum conſtituat alteri, quam ut aliquis alteri offerat pecuniam propriam, ut ſibi feudum in ea conſtituatur. Cum feudum in priori caſu ſit datum (§. 166.), in poſteriori oblatum (§. 168.); evidens eſt feudum pecuniæ tam datum eſſe poſſe, quam oblatum.

§. 283.

An ad conſtitutionem feudi in pecunia requiratur pactum.

Feudum pecuniæ non poteſt conſtitui niſi pacto, ſeu abſque contractu feudali non conſtituitur. Etenim omne feudum conſtituitur pacto (§. 170.). Quamobrem cum feudum pecuniæ ſit feudum, quod in pecunia conſtituitur (§. 281.); feudum quoque pecuniæ non poteſt aliter conſtitui, quam pacto. Quodſi dubium videatur, an quod de conſtitutione feudi demonſtratum eſt, ad feudum pecuniæ, quod quaſi feudum eſſe oſtendimus (§. 281.), applicari poſſit; feudum pecuniæ non poſſe conſtitui niſi pacto, eodem modo oſtenditur, quo ſupra demonſtravimus (§. *cit.*), feudum pacto conſtitui. *Quod erat primum.*

Quia feudum pecuniæ non poteſt conſtitui niſi pacto, *per demonſtrata*, pactum vero iſtud, quo de feudo, quod conſtituitur, inter ſe conveniunt dominus & vaſallus, eſt contractus feudalis (§. 171.); abſque contractu feudali feudum pecuniæ non conſtituitur. *Quod erat alterum.*

§. 284.

Quænam pecunia ſit feudalis.

Pecunia feudalis eſt, in qua feudum conſtitutum: allodialis vero, in qua feudum non eſt conſtitutum. Etenim res, in qua feudum conſtitutum eſt, feudalis eſt (§. 157.). Enimvero ſi

feudum

feudum conſtituitur in pecunia, ea ſubit locum rei, in qua *quænam al-*
feudum conſtituitur (§. 279.). Ergo pecunia, in qua feudum *lodialis.*
conſtitutum, feudalis eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero quicquid feudale non eſt, id allodiale eſt (§. 192.). Quamobrem cum pecunia tum demum efficiatur feudalis, quando feudum in eadem actu conſtituitur, adeoque feudalis non ſit, in qua feudum conſtitutum non eſt; pecunia allodialis eſt, in qua feudum non conſtitutum. *Quod erat alterum.*

Pecunia, quam habes, cum pleno jure tua ſit, per ſe allodialis eſt (§. 192.), adeoque, ſi qualitatem feudalem induere debet, neceſſe eſt ut, quam a ſe non habet, aliunde acquirat. Aliunde autem hanc qualitatem acquirere nequit, niſi feudi in eadem conſtitutione per contractum feudalem (§. 157. 171.). Quamdiu adeo feudum in eadem non conſtituitur, qualitatem allodialem non mutat. Nimirum allodialis ideo eſt, quod plenum in eadem dominium habeas. Quodſi ergo feudalis fieri debet, neceſſe eſt, ut dominium directum a pleno ſeparetur, tibique in eadem non relinquatur niſi dominium utile (§. 156.). Quamdiu adeo dominium directum ademtum non eſt, nec feudalis eſſe poteſt. Non eſt, quod objicias, ſi dominus feudi pecuniam, in qua feudum conſtitutum, teneat (*not.* §. 281.); pecuniam feudalem eſſe, cui dominium utile ademtum. Etenim tum pecunia apud dominum feudi non eſt tanquam res feudalis, quippe quæ hoc reſpectu ad vaſallum pertinet; ſed tanquam debitum, nec propterea apud ipſum eſt, quia dominium directum in ea habet, ſed quia ſic conventum in contractu feudali (§. 172.). Me autem tacente intelligitur, nos hic tantummodo loqui de eo, quod naturaliter obtinet, dum declaramus modum, quomodo pecunia efficiatur feudalis, adeoque ſeponere ea, quæ a ſtatu civili pendent.

§. 285.

Pecunia, qua feudum venditum eſt, feudalis non eſt. Quan- *An pecunia,*
do enim feudum venditur, in pecunia, quæ accipitur, feu- *qua feudum*

venditum ſit feudalis. dum nullum conſtituitur per hoc, quod pro feudo accipiatur, cum contractus emtionis venditionis non contineat contractum feudalem de feudo in pecunia accepta conſtituendo (§. 937. *part. 4. Jur. nat.* & §. 171.). Quamobrem cum feudum in pecunia conſtitui nequeat niſi per contractum feudalem (§. 283.), pecunia vero, in qua feudum conſtitutum non eſt, feudalis non ſit (§. 284.); nec erit pecunia feudalis, qua feudum venditum eſt.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quando feudum venditur, pecunia pro feudo datur (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque dominium ejus in venditorem transfertur (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*), ut adeo emtor plenum in ea dominium habeat, quippe quod ſemper intelligitur, quando dominium ſimpliciter nominatur. Enimvero res, in qua quis dominium plenum habet, allodialis eſt, non feudalis (§. 192.). Ergo pecunia, qua feudum venditum eſt, feudalis non eſt.

Ex demonſtratione altera patet pecuniam, quæ accipitur, eſſe allodialem, etiamſi ſolvatur pro feudo. Atque adeo ulterius liquet, ſi qualitatem feudalem induere debet, ut allodialis eſſe deſinat, peculiarem requiri actum a venditione diverſum, qui alius eſſe nequit quam contractus de pecunia infeudanda (§. 283.) Hic igitur ubi abeſt, nec pecunia allodialem qualitatem mutavit.

§. 286.

An res allodialis per permutatione cum feudali fiat feudalis. *Si res feudalis cum allodiali permutatur, allodialis feudalis non eſt.* Etenim cum in emtione venditione pretium, ſeu pecunia detur pro re (§. 937. *part. 3. Jur. nat.*), in permutatione res pro re (§. 879. *part. 3. Jur. nat.*); res, quæ pro feudo datur, æquipollet pecuniæ, quæ pro eodem datur. Aſt pecunia, quæ pro feudo datur, in emtione venditione, feudalis non eſt (§. 285.). Ergo nec feudalis eſſe poteſt res allodialis, quæ cum feudali permutatur.

Oſtendi

Oſtendi etiam poteſt hoc modo. Si res feudalis cum allodiali permutatur, pro feudali datur allodialis (§. 879. *part.3. Jur. nat.*), adeoque qui dat rem allodialem, cum in ea habeat dominium plenum (§. 192.), dominium plenum in alterum transfert (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*) Quoniam itaque is permutatione acquirit dominium plenum in re, quam pro feudo accipit; quin res allodialis maneat, adeoque feudalis non ſit, ſi cum ea feudalis permutatur, dubitandum non eſt.

Quæ modo annotavimus de pecunia, quæ pro feudo vendito accipitur, ea etiam valent de re allodiali, quæ accipitur pro feudali. Nihil in hac & præcedente propoſitione difficultatis eſt, modo ex notionibus de rebus ſtatuas. Quibus verum dubium videtur, annon pecunia, vel res allodialis pro feudo data feudalis eſſe debeat; illi confunduntur regula, quod ſurrogatum ſapiat naturam ſurrogati. Putant nimirum quando feudum venditur, pecuniam ſurrogari in ejus locum, & quando cum re allodiali permutatur, rem allodialem ſurrogari in locum feudalis. Atque hinc concludunt, pecuniam in caſu priori, rem, quæ erat allodialis, in caſu poſteriori, induere debere qualitatem feudalem. Facile autem apparet, quod diſtincta deſtituantur ſurrogati notione, ex qua ratiocinentur. Ex eo, quod fit, nimirum ex actu venditionis ac permutationis, ſtatuendum eſt de eo, quod inde ſequitur, nec opus eſt ut ad actum alium, quo unum ſurrogari dicitur in locum alterius, confugiamus, præſertim cum huic non ſatis diſtincta ac determinata reſpondeat notio: qua de cauſa nec opus eſſe judicamus, ut ratio reddatur, cur regula iſta in præſenti fallat.

§. 287.

An pecunia ad feudum emendum deſtinata ſit feudalis.

Pecunia ad feudum emendum deſtinata feudalis non eſt, ſed allodialis. Etenim pecunia feudalis non eſt, in qua feudum non conſtitutum, ſed allodialis (§. 284.). Quoniam itaque feudum in pecunia non conſtituitur abſque contractu feudali (§. 283.), contractus vero feudalis non eſt actus, quo quis decla-

declarat, hac pecunia emendum eſſe feudum, vel ſe feudum emere velle, adeoque ad feudum emendum pecuniam deſtinat (§. 171.), conſequenter hac deſtinatione feudum in pecunia non conſtituitur; pecunia quoque ad feudum emendum deſtinata feudalis non eſt, ſed allodialis.

Per hoc, quod pecuniam ad emendum feudum deſtines, non tibi adimis dominium utile & in alium transfers, aut alteri das pecuniam, ut feudum in ea tibi conſtituat. Quamobrem nullo modo concipi poteſt, quod pecunia amittere debeat qualitatem allodialem, quia ad feudum emendum eam deſtinaſti.

§. 288.

Quando quis pecunia feudo redacta, vel alia feudum emere cogatur.

Si promiſiſti ei, cujus intereſt feudum a te emi, te pecunia ex feudo redacta, vel alia feudum emere velle; eidem ad feudum emendum obligaris. Etenim promiſſor promiſſario perfecte obligatur ad præſtandum, quod promiſit (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo ei, cujus intereſt, a te feudum emi, promittas, te pecunia ex feudo redacta feudum emere velle; eidem perfecte te obligas ad emendum feudum, adeoque feudum emere teneris (§. 118. *part. I. Phil. pract. univ.*).

Dico promiſſionem fieri debere ei, cujus intereſt feudum a te emi. Si enim ejus, cui promiſſio fit, non intereſſet, feudum emi; inutilis eſſet promiſſio, adeoque actus in jure nullus.

§. 289.

De pacto, quo pecunia ex feudo redacta defertur hæredibus feudalibus.

Si ita conveniatur, ut pecunia ex feudo vendito redacta pertineat ad eos, qui alias in feudo ſuccedunt poſt mortem ejus, qui accepit pecuniam; pactum validum eſt. Etenim eorum, qui in feudo ſuccedere debent poſt mortem ejus, qui id tenet, intereſt, ne feudum vendatur, & ſi non vendatur, poſt mortem ejus in eo ſuccedunt. Quamobrem cum quoad ſucceſſorem allodialem perinde ſit, ſive illi ſuccedant in feudo, ſive pecuniam ex feudo redactam lucrentur; nihil fit contra eorum

jus,

jus, ſi ita conveniatur, ut pecunia ex feudo vendito redacta pertineat ad eos, qui alias in feudo ſuccedunt poſt mortem ejus, qui pecuniam accepit. Quoniam itaque nihil obſtat, quo minus ita conveniatur, nulla quoque ratio eſt, cur iſtiusmodi pactum valere non debeat. Erit adeo validum.

Nimirum hoc pacto nemini adimitur jus ſuum, ſed potius jus, quod ad feudum habent alii, conſervatur. Nihil adeo iniqui habet pactum iſtiusmodi. Etſi enim pecunia ex feudo redacta non ſit feudalis, ſed allodialis (§. 285.); vi pacti tamen in ea reſervari poteſt jus eorum, qui in feudo ſuccedere debebant.

§. 290.

De conventione, ut pecunia ex feudo redacta pro feudo habeatur.

Quodſi cum iis, qui in feudo ſuccedere debent, conveniatur, ut pecunia ex feudo redacta pro feudo habeatur; ea poſt mortem ejus, qui accepit, pertinet ad ſucceſſores feudales. Etenim inſpicienda eſt mens eorum, qui ita convenerunt. Quoniam itaque ratio unica, cur ita convenerint, non alia eſt, quam ut ſucceſſoribus conſervetur jus in pecunia ex feudo vendito redacta, cum hac conventione, quod pecunia ex feudo redacta pro feudo haberi debeat, in pecunia, quæ allodialis eſt (§. 285.), non conſtituatur feudum, utpote deficiente diviſione dominii pleni, quod in allodio eſt (§. 192.), in directum et utile (§. 156.), non aliud dixiſſe videntur, quam quod pecunia ex feudo vendito redacta poſt mortem ejus, qui accepit, pertinere debeat ad eos, qui alias poſt ipſius mortem in feudo ſuccedunt. Quamobrem cum iſtiusmodi pactum validum ſit (§. 289.); pecunia quoque ex feudo vendito redacta ad ſucceſſores feudales pertinere debet, ſi ita cum iis conveniatur, ut pecunia iſta pro feudo habeatur.

Non ignoro in Jure feudali poſitivo contrarium defendi, propterea quod iſtiusmodi conventione qualitas pecuniæ allodialis in feudalem mutari nequit, ut adeo pecunia vi ejusdem

pro

Digitized by Google

pro feudo haberi nequeat, conſequenter ita conveniendo nihil agatur. Enimvero non de eo jam quæſtio eſt, num pecunia propter iſtam conventionem pro feudo haberi poſſit; ſed quid paciſcentes indicare voluerint verbis iſtis, pecuniam pro feudo habendam eſſe. Quoniam eo ipſo, quod dicant pecuniam pro feudo habendam eſſe, ſatis indicant, ſe noſſe quod feudalis non ſit; ut conſtet, quænam fuerit mens ipſorum verbis iſtis ſignificata, deveniendum utique eſt ad rationem unicam, quæ eos permovit, ut pecunia, quæ feudalis non eſt, ſed allodialis, pro feudo habeatur, ſecundum principia interpretationis ab omnibus conceſſa ac poſthac demonſtranda, quemadmodum in demonſtratione fecimus. Novi equidem, quod in foro rationem vincat autoritas; id tamen me permovere nequit, ut cum Doctoribus errare malim, quam verum dicere. In Jure naturæ nihil valet autoritas, ſed ratio vincit autoritatem omnem: immo quod ſola autoritate probatur, in Jure naturæ nullum meretur locum. Jus naturæ non judicem agnoſcit Doctores, ſed Doctores judicem agnoſcere tenentur opinionum ſuarum jus naturæ. Et quamvis nobis nondum eſſe liceat adeo felicibus, ut in foro ratio vincat autoritatem; licebit tamen poſteris adeo felicibus eſſe, ſiquidem contingat juventutem, quæ in Academiis operam navat, ad veram & ſolidam ſtudiorum rationem revocari.

§. 291.

De una re pluribus in feudum data, vel oblata.

Una eademque res pluribus conjunctim in feudum dari, vel offerri poteſt. Quando enim res in feudum datur, dominus feudum, adeoque jus quoddam (§. 155.), conſtituit in re ſua (§. 166.). Enimvero a domini voluntate unice dependet, quomodo de re ſua diſponere (§. 118. 120. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter cuinam jus quoddam in ea conſtituere velit. Quamobrem ſi ipſi placuerit, pluribus conjunctim in una eademque re jus conſtituere, conſequenter etiam unam eandemque rem pluribus conjunctim in feudum dare poteſt. *Quod erat unum.*

Quando

Quando res in feudum offertur, ea alteri datur ſub hac conditione, ut feudum ſibi in eadem conſtituatur (§. 167. 168.). Quamobrem cum a domini voluntate unice pendeat, cuinam rem ſuam dare & ſub qua lege dare velit (§. 11. 12. *part. 3.* & §. 675. *part. 2. Jur. nat.*); una quoque eademque res pluribus conjunctim offerri poteſt in feudum. *Quod erat alterum.*

§. 292.

Quoniam pluribus conjunctim una eademque res in feudum dari poteſt (§. 291.); *ſi una eademque res pluribus conjunctim in feudum datur*, cum unicuique competat dominium utile pro parte in re indiviſa (§. 155.), *feudum iisdem commune eſt* (§. 126. *part. 2. Jur. nat.*). Et quia dominus feudum conſtituens (§. 165.) determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere poteſt, quæ placuerint (§. 164.), *ſi pluribus conjunctim una eademque res in feudum datur, feudum pro rata erit commune, prouti definiverit dominus.* *De feudo communi.*

Patet adeo, quomodo feudum conſtituatur commune, & quod tale conſtitui poſſit non minus pro parte æquali, quam pro partibus inæqualibus in qualibet ratione. Ea nimirum erit rata uniuscujusque, quæ in contractu feudali, quo feudum iſtud commune conſtitutum (§. 171.), definita (§. 172.).

§. 293.

Similiter quoniam una eademque res pluribus conjunctim in feudum offerri poteſt (§. 291.); *ſi una eademque res pluribus conjunctim in feudum offertur*, cum unicuique competat dominium directum in re indiviſa (§. 156. 168.); *dominium directum erit iis, quibus res in feudum oblata, commune* (§. 126. *part. 2. Jur. nat.*). *De dominio directo communi.*

Nimirum quia res pluribus conjunctim datur, dominium plenum in re indiviſa iidem habent (§. 126. *part. 2. Jur. nat.*). Sed quia datur ſub ea conditione, ut feudum danti in eadem con-

Digitized by Google

conſtituatur; dominium dividitur in directum & utile (§. 156.), utili in dantem translato (§. 155.) accipientes retinent directum, adeoque commune, quale nimirum continebatur in pleno: neque enim diviſione dominii hanc qualitatem amittere poteſt dominium directum, quod tanquam pars pleni ſpectandum.

§. 294.

Res, quanam infeudari non poſſint. *Quæ ſunt in nullius dominio, ea infeudari non poſſunt.* Quodſi enim res aliqua in nullius fuerit dominio, nemini quoque competit jus de eadem diſponendi pro arbitrio ſuo (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter nemo quoque feudum in ea alteri conſtituere poteſt, neque etiam eam alteri dare poteſt, ut feudum ſibi in ea conſtituatur. Quamobrem cum res infeudari nequeat, niſi vel quis in re ſua alteri feudum conſtituit, vel in re ſibi ab altero data ſub ea conditione, ut feudum ſibi in ea conſtituatur (§. 166. 168.); quæ ſunt in nullius dominio, ea infeudari non poſſunt.

§. 295.

An res natura adhuc communes infeudari poſſint. Quoniam res in communione primæva relictæ, ſeu natura adhuc communes (§. 7. *part. 2. Jur. nat.*), quæ vero in dominio non ſunt, infeudari non poſſunt (§. 294.); *res natura adhuc communes infeudari non poſſunt.*

Ita aër, aqua profluens & lumen ſolis res communes manſere, introductis dominiis (§. 209. *part. 2. Jur. nat.*). Aër igitur, aqua profluens & lumen ſolis infeudari nequit. Quando enim alicui conceditur jure feudi habere molendinum pneumaticum, non aër infeudatur, quo molendinum agitatur; ſed jus habendi molendinum, tanquam res incorporalis (§. 259.).

§. 296.

Rem infeudandam alienabilem eſ- *Res, quæ in feudum datur, vel offertur, alienabilis eſſe debet.* Etenim quando res in feudum datur, dominus feudum alteri conſtituit in re ſua (§. 166.), adeoque dominium utile, quod a di-

Digitized by Google

a directo ſeparatur (§. 156.), transfertur in vaſallum & dire- *ſe*
ctum ſibi retinet dominus (§. 158.). Quamobrem cum potiſſima pars dominii ſit dominium utile (§. 1.3.), res vero alienetur, quando dominium, quod quis in eo habet, in alium transfertur (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*); ſi feudum in ea conſtituitur, maxima ex parte alienatur, etſi non alienetur in totum, quatenus aliqua dominii pars retinetur (§. 3.). Quodſi adeo res in feudum dari debet, neceſſe eſt ut ſit alienabilis, ſeu res, quæ in feudum datur, alienabilis eſſe debet. *Quod erat unum.*

Quodſi res alteri in feudum offertur, offerens rem ſuam eidem dat ſub ea conditione, ut feudum ſibi in eadem conſtituat (§. 167. 168.). Enimvero qui rem alteri dat, etiam ſub quadam conditione, veluti ut accipiens ſibi feudum in ea conſtituat (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), dominium ejus in eundem transfert (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque eandem alienat (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*). Res igitur, quæ in feudum offertur, alienabilis eſſe debet. *Quod erat alterum.*

§. 297.

Quinam rem infeudare non poſſit.

Quoniam res, quæ in feudum datur, vel offertur, alienabilis eſſe debet (§. 296.); *rem, quam quis alienare nequit, neque in feudum dare, neque offerre poteſt.*

E. gr. ponamus tibi donari prædium, ſed ea lege, ne a te alienari poſſit; prædium iſtud nec in feudum dare, nec offerre alteri potes. Subinde obſtare poteſt jus tertii, ne res alienetur; atque tunc etiam infeudatio foret contra jus tertii, quod adeo impedit, quo minus fieri poſſit (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 298.

De infeudatione rei, in qua domini-

Res, in qua dominium utile habemus, alteri in feudum dare poſſumus, ſed ſalvo jure domini directi. Etenim ſi in re dominium utile habemus, nobis competit jus utendi fruendi cum

Digitized by Google

um utile habemus. proprietate certo modo reſtricta (§. 1.), reliqua vero proprietatis pars, in qua dominium directum conſiſtit (§. 3.), ad dominium directum pertinet. Quamobrem cum proprietas non uno modo reſtringi poſſit, quod ſumitur tanquam facile concedendum; nil ſane obſtat, quo minus eam partem proprietatis, quæ nobis competit, alio adhuc modo reſtringamus, & jus utendi fruendi cum proprietate magis reſtricta in alium transferamus, partem vero reliquam tanquam dominium aliquod directum nobis reſervemus. Cum itaque feudum in re alteri conſtituatur, ſi quis jus utendi fruendi irreſtrictum cum quadam proprietatis parte, adeoque dominium utile (§. 1.), in alterum transfert ſub conditione mutuæ fidelitatis & dominium directum ſibi reſervat (§. 155. 156.); evidens eſt, rem, in qua dominium utile habemus, alteri in feudum dari a nobis poſſe. Quoniam tamen nil fieri poteſt contra jus tertii (§. 910. *part. I. Jur. nat.*), non modo ſufficit, ut ſalvum maneat dominium directum, quod domino competit directo, ſed etiam jus reliquum, ſi quod præterea ipſi competit ex conventione. Rem igitur, in qua dominium utile habemus, alteri in feudum dare poſſumus, ſed ut ſalvum maneat jus domini directi.

§. 299.

De infeudatione bonorum emphyteuticorum & rerum feudalium. Quoniam in bonis emphyteuticariis (§. 13. 12.), & in rebus feudalibus dominium utile habemus (§. 157. 155.); bona quoque *emphyteutica & res feudales alteri in feudum dari poſſunt, ſalvo jure domini directi* (§. 298.).

Vulgo dicitur feudum dari in feudum alteri: ſed tum feudum ſumitur per inconſtantiam loquendi in Jure naturæ minime tolerandam pro re feudali (*not.* §. 157.), adeoque ab hac phraſi in Jure naturæ abſtinendum. Iſtiusmodi infeudatione nil aliud agitur, quam ut jus nobis competens certa lege transferatur in alium, ita ut nil quicquam committatur contra jus tertii,

Digitized by Google

tertii, atque adeo nulla adeſt ratio, ob quam illicita eſſe poſſit, cum nemini competat jus contradicendi, quia nullius jus violatur.

§. 300.

Feudum in re feudali conſtitutum alteri dicitur ***Subfeudum*** & res feudalis dicitur *ſubinfeudari*, quando feudum in eadem alteri conſtituitur. Vaſallus vero, cui res feudalis in feudum datur, vocatur *ſubvaſallus*, vulgo *ſubinfeudatus*. Idiomate patrio ſubfeudum appellatur Affter-Lehn, quaſi feudum ſpurium, & ſubvaſallus ein Affter-Lehnmann, ſicuti feudum ein Lehn & vaſallus ein Lehnmann. Vaſallus, qui rem feudalem ſubinfeudat, *Dominus ſubfeudi*, ſeu reſpectu ſubvaſalli *dominus* ſimpliciter audit. *Subfeudi definitio.*

§. 301.

Nemo alteri feudum in re feudali conſtituere, ſeu rem feudalem ſubinfeudare poteſt niſi vaſallus. Quando enim feudum in re feudali conſtituitur, dominium utile, quod quis in ea habet (§. 155. 157.), in alium transfertur. Enimvero dominium utile in re feudali competit vaſallo (§. 158.) & nemo ipſi idem adimere poteſt invito (§. 336. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem nemo alteri feudum in re feudali conſtituere, conſequenter rem feudalem ſubinfeudare poteſt (§. 300.), niſi vaſallus. *Quinam ſubinfeudare poſſit.*

Nimirum res feudalis quatenus feudalis eſt vaſalli: eſt enim feudalis, quatenus feudum in ea conſtitutum (§. 157.), conſequenter quatenus dominium utile a directo ſejunctum quis in ea habet (§. 155. 156.). Quamobrem cum vaſallo ſit dominium utile proprium, ut eo tanquam jure proprio excludat dominum feudi (§. 119. *part. 2 Jur. nat.*); res feudalis qua feudalis utique vaſalli eſt. Quemadmodum itaque feudum in re nemo conſtituere poteſt niſi dominus (§. 165.); ita etiam in re feudali qua feudali nemo feudum conſtituere poteſt niſi vaſallus.

Digitized by Google

§. 302.

An per infeudationem in nexu feudali quidpiam immutetur.

Si res feudalis ſubinfeudatur, vaſallus manet domini, a quo feudum habet, vaſallus, nec in ſubinfeudatione quicquam conveniri poteſt, quod contractui feudali, quo feudum ſcilicet conſtitutum, repugnat. Etenim ſubinfeudatio fieri nequit niſi ſalvo jure domini directi ſeu feudi (§. 298.). Quamobrem cum per ſubinfeudationem feudum vaſallo conſtitutum non tollatur, ſed quoad dominum feudi perinde ſit, ac ſi ſubinfeudatio facta non fuiſſet; vaſallus quoque manet vaſallus domini ſui, cumque ex contractu feudali, quo feudum conſtitutum (§. 171.) metiendum ſit jus domini & ei reſpondens obligatio vaſalli (§. 172.), in ſubinfeudatione nil quicquam conveniri poteſt, quod contractui feudali, quo ſcilicet feudum conſtitutum, repugnat.

Patet adeo, in nexu feudali, qui datur inter vaſallum & dominum, nil quicquam immutari, & qui per infeudationem fit dominus ſubvaſalli, eundem adhuc eſſe vaſallum reſpectu domini, a quo feudum recognoſcitur.

§. 303.

An per ſubinfeudationem in obligatione vaſalli quidpiam mutetur, vel etiam domini.

Quoniam re feudali ſubinfeudata vaſallus manet domini ſui vaſallus, nec in ſubinfeudatione quicquam conveniri poteſt, quod contractui feudali repugnat (§. 302.); *facta ſubinfeudatione vaſallus domino ſuo adhuc ad ea præſtanda obligatur, ad quæ ex contractu feudali antea obligatus erat*, conſequenter cum contractus feudalis inter dominum & vaſallum initus per omnia ſubſiſtat, *dominus quoque vaſallo ſuo, non obſtante ſubinfeudatione, ad eadem adhuc obligatur, ad quæ antea obligatus fuerat* (§. 172.).

E. gr. Si vaſallus domino certa ſervitia præſtare tenetur (§. 178. 183.), ea adhuc præſtanda ſunt, etiamſi res fuerit ſubinfeudata, &, ſi dominus vaſallo protectionem debet, eundem adhuc protegere tenetur ſubinfeudatione facta.

§. 304.

Digitized by Google

§. 304.

Subinfeudatio fieri nequit niſi pacto. Etenim quando res feudalis ſubinfeudatur, feudum in eadem a vaſallo conſtituitur alteri (§. 300. 301.). Enimvero feudum conſtituitur pacto (§. 170.). Quamobrem nec ſubinfeudatio fieri poteſt niſi pacto. *Quomodo ſubinfeudatio fiat.*

Poterat oſtendi eodem etiam modo, quo ſupra demonſtravimus feudum pacto conſtitui (§. 170.).

§. 305.

Contractus ſubfeudalis, aut, ſi mavis, *ſubinfeudationis* eſt, quo de ſubfeudo inter ſe conveniunt vaſallus & ſubvaſallus, ſeu dominus ſubfeudi & ſubvaſallus. *Contractus ſubfeudalis quinam ſit.*

Cur pro peculiari contractu habeantur pactum, quo perficitur ſubinfeudatio, eodem modo patet, quo ſupra oſtendimus (*not.* §. 128.), contractum ſuperficiarium ſpecialem eſſe contractum. Nec eſt quod dicas, quia ſubinfeudatione conſtituitur feudum in re feudali, hunc contractum eſſe eundem cum feudali, quo ipſum feudum conſtitutum (§. 171.), adeoque non opus eſſe, ut eidem contradiſtinguatur. Patebit enim ea, de quibus convenitur in contractu ſubfeudali, non ſemper eſſe prorſus eadem cum iis, quæ in feudali continentur, adeoque contractus feudalis & ſubfeudalis non modo duos diſtinctos eſſe contractus, quatenus inter diverſas perſonas celebrantur, verum etiam quatenus materialiter non prorſus iidem ſunt.

§. 306.

Quoniam in contractu ſubfeudali de ſubfeudo inter ſe conveniunt ſubvaſallus & vaſallus tanquam dominus, a quo feudum recognoſcit (§. 305.), nemo autem plus juris ab altero acceptatione ſua acquirere valet, quam in eum transferre voluit, nec quisquam alterum ultra voluntatem ſuam ſibi obligare valet (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); *ex contractu ſubfeudali ſubfeudi.* *Unde metiendum ſit jus & metienda obligatio ſubvaſalli & domini*

dali metiendum eſt jus, metiendi obligatio tam ſubvaſalli, quam domini ſubfeudi.

Notanda hic ſunt eadem, quæ ſupra in caſu ſimili annotavimus (*not.* §. 172.).

§. 307.

An ſubinfeudatio naturaliter licita.

Subinfeudatio naturaliter licita. Oſtenditur eodem modo, quo ſupra (§. 88.) oſtendimus, ſubemphyteuticationem naturaliter licitam eſſe, modo notioni emphyteuſeos ſubſtituas notionem feudi (§. 155.) & ſubemphyteuticationis notionem ſubinfeudationis (§. 300.).

Hanc propoſitionem ideo addimus, ne quis forſan argutetur, quaſi paulo ante (§. 298.) ſaltem oſtenderimus ſubinfeudationis poſſibilitatem phyſicam.

§. 308.

De iis, quæ in contractu ſubfeudali ſubſtantialibus ſuperaddi poſſunt.

In contractu ſubfeudali ſubſtantialibus ſuperaddi poſſunt determinationes, quæ in feudali non continentur, modo iis non repugnent, quæ in feudali habentur. Quodſi quædam adjiciantur, quæ eidem repugnant; pro non adjectis habentur. Etenim vaſallus ſubinfeudans dominium utile, quod in re feudali habet (§. 158.), adeoque jus ſibi proprium (§. 1.), in ſubvaſallum transfert per contractum ſubfeudalem (§. 300. 155. 304. 305.). Enimvero quilibet jus ſuum transferre poteſt in alium eo modo, qui ipſi placuerit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque determinationibus ſubſtantialibus ſuperaddere poteſt eas, quas voluerit. Quoniam tamen in ſubinfeudatione nil quicquam conveniri poteſt, quod contractui feudali repugnat (§. 302.); determinationes, quæ ſuperadduntur, repugnare non debent iis, quæ in feudali habentur. Patet itaque in contractu ſubfeudali ſubſtantialibus ſuperaddi poſſe determinationes, quæ in feudali non continentur, modo iis non repugnent.

Oſtenditur idem etiam hoc modo. Quando res infeudatur, vaſallus alteri feudum conſtituit in re feudali (§ 300.). Quam-

Digitized by Google

Quamobrem cum a voluntate feudum conſtituentis pendeat, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.), ſubinfeudans tamen cum ſubvaſallo nil convenire poſſit, quod repugnat iis, quæ in contractu feudali habentur (§. 302.); in contractu ſubfeudali ſuperaddi poſſunt determinationes ſubſtantialibus, quæ in contractu feudali non continentur, modo non repugnent iis, quæ in feudali habentur. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi quædam adjiciantur, quæ contractui feudali repugnant, ea cum adjici non poſſint (§. 302.), nullo jure adjiciuntur, adeoque invalida ſunt, conſequenter pro non adjectis habenda. *Quod erat alterum.*

Nimirum cum ſubinfeudatio ſit licita (§. 307.), nulla ratio eſt, cur tota ruere debeat, ſi quoad omnes determinationes, de quibus conventum, ſubſiſtere non poſſit. Subſiſtit igitur quoad ea, quoad quæ ſubſiſtere poteſt. Neque enim dominus feudi habet jus contradicendi infeudationi, ſed ſaltem iis, quæ juri ſuo adverſantur (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Pati igitur debet, ut infeudatio ſubſiſtat quoad ea, quæ juri ipſius non contrariantur; minime autem, ut ſubſiſtat quoad ea, quæ eidem adverſantur.

§. 309.

Conſenſus domini ad ſubinfeudationem non requiritur. Etenim facta infeudatione vaſallus domino ad ea præſtanda adhuc obligatur, ad quæ antea erat obligatus (§. 303.), nec quicquam in ſubfeudatione conveniri poteſt, quod adverſetur contractui feudali, &, ſi quid tale adjiciatur, pro non adjecto habetur (§. 308.). Domino adeo perinde eſt, ſive vaſallus re feudali ipſe utatur fruatur, ſive eandem ſubinfeudet. Nulla igitur ratio eſt, cur ad ſubinfeudationem demum requirendus ſit domini conſenſus, adeoque idem ad eandem non requiritur (§. 70. *Ontol.*).

An conſenſus domini ad ſubinfeudationem requiratur.

Digitized by Google

Hoc adeo manifeſtum eſt, ut etiam jure poſitivo ſubinfeudatio ſubſiſtat ſine conſenſu domini. Sane domino perinde eſſe debet, ſive vaſallus dominium utile exerceat per ſe, id quod fit, quando res feudalis non ſubinfeudatur, ſive per alium, id quod obtinet, quando ea ſubinfeudatur, ut adeo reſpectu domini dominium utile videatur adhuc eſſe penes vaſallum. Cetera enim, quæ ad nexum feudalem ſpectant, absque ulla mutatione ſubſiſtunt (§. 303.).

§. 310.

De rerum univerſitate infeudata.

Rerum quædam univerſitas infeudari poteſt, ſeu uni eidemque in rebus pluribus diverſis ſimul feudum conſtitui poteſt uno actu. Etenim cum a domini voluntate pendeat, cuinam & ſub qua lege jus quoddam in re ſua conſtituere velit, cum de re ſua diſponere poſſit, prout ſibi viſum fuerit (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*); ab ejus quoque voluntate pendet, cuinam feudum in re ſua conſtituere velit (§. 155.). Quemadmodum itaque pluribus in diverſis rebus ſuis feudum conſtituere poteſt, & uni eidemque ſucceſſive in pluribus rebus; ita etiam nihil obſtat, quo minus uno actu uni eidemque in rebus pluribus ſimul feudum conſtituat. Quamobrem cum res plures diverſæ ſimul ſumtæ conſtituant rerum quandam univerſitatem; quin rerum quædam univerſitas infeudari poſſit dubitandum non eſt.

Ita in feudum uni eidemque ſimul dari poſſunt prædium quoddam, ſylva ad idem minime pertinens, jus venandi & piſcandi, jus molendinum pneumaticum habendi & quæ ſunt alia ad infeudandum apta.

§. 311.

De feudo oblato in rerum univerſitate.

Rerum univerſitas in feudum alteri offerri poteſt. Quando enim feudum offertur, res infeudanda datur alteri ſub ea conditione, ut ſibi feudum in eadem conſtituat (§. 167. 168.). Quoniam a voluntate domini pendet, num dominium rei

ſuæ

ſuæ in alterum transferre & quomodo transferre velit (§. 11. 12. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque num alteri rem ſuam dare & ſub qua conditione dare velit (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*); res quoque plures ſimul, adeoque rerum univerſitatem alteri ſub ea conditione dare poteſt, ut ſibi feudum in ea conſtituatur. Patet itaque rerum univerſitatem in feudum alteri offerri poſſe.

In rerum adeo univerſitate conſiſtere poteſt tam feudum datum (§. 310.), quam oblatum, *vi praſ.* Exemplum, quod dedimus de feudo dato (*not. §. cit.*), intelligi quoque poteſt de feudo oblato.

§. 312.

Si quis feudum conſtitutum habet in rerum univerſitate; is rem unam atque alteram ſigillatim abſque ceteris uni, vel pluribus ſubinfeudare poteſt. Etenim ſi rerum univerſitas infeudatur, cum ea conſiſtat in rebus, quæ a ſe invicem diverſæ ſunt, & quarum una abſque altera infeudari poteſt; feudum in univerſitate conſtitutum ſpectari poteſt tanquam multiplex, tot ſcilicet concipiendo feuda particularia, quot ſunt res diverſæ. Quamobrem cum unaquæque earum ſubinfeudari poſſit (§. 299. 300.) & infeudatio uniuscujusque licita ſit (§. 307.); a vaſalli, qui ſolus ſubinfeudare poteſt (§. 301.), voluntate omnino pendet; utrum rerum univerſitatem totam, an rem unam vel alteram ſive uni, ſive pluribus ſigillatim ſubinfeudare velit. Atque adeo patet, ſi quis feudum conſtitutum habeat in rerum univerſitate, cum rem unam vel alteram abſque ceteris uni, vel pluribus ſubinfeudare poſſe.

De ſubinfeudatione particulari rerum univerſitate infeudata.

Ponamus rerum univerſitatem infeudatam conſtare ex prædio, ſylva, piſcina, jure venandi, jure piſcandi, jure certos reditus percipiendi. Vaſallus, ſi ipſi ita viſum fuerit, in feudum alteri dare poteſt ſolum jus venandi, alii feudum, quod ipſi in ſylva conſtitum, & ita porro. Subinfeudari adeo poteſt ſylva ſola, jus venandi ſolum & ita porro.

Digitized by Google

§. 313.

An ſubinfeudatio gratuita eſſe debeat.

Subinfeudatio fieri poteſt tam gratis, quam certo pretio interveniente. Quoniam enim ſubinfeudatio vaſallo licita eſt (§. 307.), modo fiat ſalvo jure domini feudi (§. 299.), hoc vero ſalvum manere poſſit, ſive ſubfeudum gratis, ſive certo pretio interveniente conſtituatur, quod per ſe patet; a vaſalli utique voluntate pendet, utrum rem feudalem gratis, an certo pretio interveniente ſubinfeudare velit. Quamobrem ſubinfeudatio tam gratis, quam certo pretio interveniente fieri poteſt.

Domini non intereſt, ſive vaſallus ſubfeudum alteri gratis concedat, ſive vendat. Adeoque nulla ratio eſt, cur non utrumque facere poſſit, prouti ipſum viſum fuerit. Falluntur adeo, qui ſibi perſuadent, ſubinfeudationem neceſſario gratis fieri debere. Sane per hoc, quod pretium certum accipiat vaſallus a ſubvallo, ut ei rem feudalem ſubinfeudet, nihil immutatur in jure domini feudi, nec in obligatione vaſalli, qua domino devinctus eſt. Quamdiu adeo jus domini ſalvum manet, ſubinfeudatio nihil habet, quod illicitum dici poſſit. Quæ dubia moventur ex textibus Juris, ea in Jure naturæ non attenduntur, ubi demonſtrandum, quid naturaliter valeat.

§. 314.

Num dominium utile totum in ſubfeudatione transferatur.

Subinfeudatione non totum dominium utile in ſubvaſallum transfertur; ſed pars quædam proprietatis remanet apud vaſallum. Ponamus enim totum dominium utile in ſubvaſallum transferri. Quoniam dominium utile conſiſtit in jure utendi fruendi prorſus libero, ſeu nullo modo reſtricto, & proprietate reſtricta (§. 1.); omne jus utendi fruendi una cum omni proprietate, quam habet vaſallus, in ſubvaſallum transfertur. Quamobrem cum præter dominium utile nihil juris in re habeat vaſallus (§. 158.), dominium vero directum in ſubinfeudatione ſalvum maneat domino feudi (§. 299. 300.); facta ſubinfeudatione nihil juris in re retinet vaſallus, ſed totum, quod ipſe habebat, jam competit ſubvaſallo, conſequenter

Digitized by Google

ter feudum in ſubvaſallum transfertur, non vero ſubſeudum eidem in re feudali conſtituitur. Quod cum ſit abſurdum, ſubinfeudatione non totum dominium utile in ſubvaſallum transferre poteſt vaſallus, quod habet. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque dominium utile totum, quod habet vaſallus, in ſubvaſallum transferre nequit *per demonſtrata;* neceſſe eſt, ut ejus aliquid ſibi retineat. Enimvero dum rem feudalem ſubinfeudat, ſubvaſallo feudum in ea conſtituit (§. 300.), atque adeo dominium utile, quod habet, quemadmodum dominus dominium plenum, in utile & directum dividere, ac utile ſubvaſallo concedere, directum ſibi retinere debet (§. 157. 158.). Quamobrem cum dominium directum in particula quadam proprietatis conſiſtat (§. 3.); ſi ſubinfeudatio ſit, pars quædam proprietatis apud vaſallum remanere debet. *Quod erat alterum.*

Differt alienatio feudi & ſubinfeudatio. In illa enim dominium utile, quod habebat vaſallus, totum in alium transfert, & ſic deſinit eſſe vaſallus, nexus feudalis inter ipſum ac dominum feudi tollitur, & qui dominium utile acquiſivit fit novus vaſallus, in hunc tranſit omnis obligatio vaſallitica & ipſe dominum feudi ſuum dominum ſuperiorem agnoſcere tenetur. Aſt in ſubinfeudatione totum dominium utile, quod habet vaſallus, non tranſit in ſubvaſallum, ſed novum quaſi dominium utile conſtituitur, & ſic qui fuerat vaſallus manet vaſallus domini ſui, nec in ſubvaſallum tranſit obligatio, qua ipſe domino feudi devinctus, ſubvaſallus vero ipſi obligatur eumque dominum ſuum ſuperiorem agnoſcit. Hinc ſubinfeudatio alienatio feudi imperfecta vocatur & dominium utile vetus apud vaſallum manere vulgo dicitur, aliud novum quaſi ſubalternatum ſubvaſallo conceditur. Ideo quoque jam ante monuimus, quod vaſallus dominium ſuum utile veluti exerceat per alium, aut exerceri patiatur ab alio, lege a ſe præſcripta. Habet ſubinfeudatio aliquid affinitatis cum ſublocatione, in qua conductor qui manet induit quoque perſonam locatoris, ita ut

reſpectu locatoris ſui ſit conductor, reſpectu conductoris ſui locator (§. 1208. *part. 4. Jur. nat.*).

§. 315.

An ſubfeudum denuo ſubinfeudari poſſit.

Subfeudum a ſubvaſallo denuo ſubinfeudari poteſt. Etenim ſubvaſallus ſe habet ad vaſallum tanquam dominum ſuum, quemadmodum vaſallus ad ſuum dominum (§. 300.). Quoad vaſallum igitur perinde eſt, ac ſi feudum ſibi eſſet conſtitutum in re non feudali, ſed allodiali a domino. Enimvero vaſallus, etiam ſine conſenſu domini (§. 309.), rem feudalem ſubinfeudare poteſt (§. 299. 307.). Ergo etiam ſubvaſallus ſubfeudum denuo ſubinfeudare poteſt.

Facile patet, naturaliter hanc ſubinfeudationem licitam eſſe in infinitum, hoc eſt, nullum in Jure naturæ præfigi terminum ſubinfeudationi, quo usque permiſſa eſſe debeat.

§. 316.

De jure ſubvaſalli imminuto.

In ſubinfeudatione jus ſubvaſalli non poteſt augeri; poteſt tamen imminui. Etenim vaſallus in ſubvaſallum transferre nequit plus juris, quam ipſe in re feudali habet, quod per ſe patet: immo ſi contrarium fieri ponatur, minime ſalvum erit jus domini, a quo feudum recognoſcit vaſallus, quod tamen in ſubinfeudatione ſalvum manere debet (§. 299.). Enimvero ſi jus ſubvaſalli in ſubinfeudatione augeatur, plus juris in ſubvaſallum transferret vaſallus, quam ipſe in re feudali habet (§. 426. *Ontol.*). Patet itaque in ſubinfeudatione jus ſubvaſalli augeri non poſſe. *Quod erat unum.*

Enimvero in contractu ſubfeudali ſuperaddi poſſunt ſubſtantialibus determinationes, quæ in feudali non continentur, modo non repugnent iis, quæ in feudali habentur (§. 308.). Quamobrem cum nihil ita determinetur, ut repugnet contractui feudali, ſi jus ſubvaſalli minuitur, adeoque aliquid eidem demitur, quod vaſallo conceſſum (§. 426. *Ontol.*

tol.); in ſubinfeudatione jus ſubvaſalli imminui poteſt. *Quod erat alterum.*

Quando jus ſubvaſalli imminuitur, tunc multo clarius eluceſcit, quod dominium utile novum conſtituatur, quod in ſubvaſallum transfertur, quam ſi nihil mutationis juri vaſallifico accidit in ſubinfeudatione. Quoniam tamen propterea nihil juris amittit vaſallus, quod ipſi vi contractus feudalis competit; per novum hoc dominium utile vetus non aboletur, ſed iſtud huic tantummodo ſubordinatur, quatenus nihil continet, quod contractui feudali, ex quo metiendum eſt jus vaſalli, metienda ejus quoque obligatio (§. 172.), repugnat.

§. 317.

Quando ſubinfeudatio fieri nequeat.

Si in contractu feudali expreſſe fuerit conventum, ne feudum ſubinfeudari debeat; vaſallus feudum ſubinfeudare nequit; & ſi ſubinfeudatio contra prohibitionem fiat, nulla eſt: naturaliter tamen feudum non amittit vaſallus, niſi expreſſe ita fuerit conventum. Etenim ſi in contractu feudali expreſſe fuerit conventum, ne feudum ſubinfeudari debeat, cum ex contractu metienda ſit obligatio vaſalli (§. 172.); vaſallus obligatur ad feudum non ſubinfeudandum, conſequenter nec ipſi jus eſt hoc faciendi (§. 118. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*). Feudum igitur ſubinfeudare cum non liceat (§. 170. *part. I Phil. pract. univ.*), idem quoque infeudare nequit. *Quod erat primum.*

Quoniam vaſallo non competit jus ſubinfeudandi, ſi ſubinfeudatio in contractu feudali prohibita, *per demonſtrata*; ſi vaſallus non obſtante hac prohibitione feudum ſubinfeudet, ſubinfeudatio nullo jure fit, conſequenter nulla eſt. *Quod erat ſecundum.*

Et quia domino, ſi in contractu feudali expreſſe fuerit conventum, ne feudum ſubinfeudari debeat, competit jus non ſolum prohibendi, ne faciat, ſi vaſallus infeudare velit, verum etiam non patiendi, ut infeudatio facta ſit (§. 172.); in hypo-

hypotheſi propoſitionis præſentis dominus irritam facere poteſt ſubinfeudationem factam. Ex eo autem, quod irritam facere poſſit ſubinfeudationem, minime ſequitur, quod vaſallus feudum amittere debeat, quia contra prohibitionem ſubinfeudavit, cum jus irritum faciendi actum ſubinfeudationis non contineat jus auferendi vaſallo feudum, quod facile patet. Naturaliter itaque feudum non amittit vaſallus, ſi contra prohibitionem conventam id ſubinfeudavit. *Quod erat tertium.*

Enimvero ſi expreſſe conveniatur, ut feudum per ſubinfeudationem committi debeat, amiſſio feudi prohibitioni ſubinfeudationis adjicitur tanquam pœna (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum pœnæ locus ſit, ſi promiſſione pœnali non ſtetur (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*); ſi expreſſe fuerit conventum, ut feudum per ſubinfeudationem amittatur, contra prohibitionem conventam ſubinfeudans feudum amittit. *Quod erat quartum.*

Jus privandi feudo vaſallum ſubinfeudantem accedit ad jus irritam faciendi ſubinfeudationem. Quando enim feudum amittit vaſallus, non propterea id acquirit ſubvaſallus, ut is in locum vaſalli ſuccedat. Dominus enim cum ſubvaſallo nihil contraxit, adeoque nec eidem ad quicquam obligatus eſt. Ceterum facile apparet, prohibitioni ſubinfeudationis vix eſſe locum, ſi alienandi poteſtas concedatur vaſallo, cum ſubinfeudatio, quæ imperfecta quædam alienatio eſt (*not.* §. 314.), minus quidpiam ſit, quam alienatio.

§. 318.

Quando ad ſubinfeudationem requiratur conſenſus domini.

Ita etiam conveniri poteſt, ut ſine conſenſu domini ſubinfeudare non liceat, & tunc ſubinfeudatio ſine conſenſu domini facta non ſubſiſtit. Etenim feudum conſtituens ſubſtantialibus determinationes ſuperaddere poteſt, quas voluerit (§. 164.), adeoque legem præſcribere, ſub qua feudum conſtitutum eſſe debeat, quæ placuerit. Quodſi ergo voluerit, ut ſine conſenſu

ſu domini ſubinfeudare non liceat, cum determinationes, quas ſubſtantialibus ſuperaddere viſum eſt, in contractu feudali definiendæ ſint (§. 173.), ita omnino conveniri poteſt, ut ſine conſenſu domini ſubinfeudare non liceat (§. 171.). *Quod erat unum.*

Quodſi itaque in contractu feudali, ex quo metiendum eſt jus vaſalli (§. 172.), ita fuerit conventum, ut ne liceat ſubinfeudare ſine conſenſu domini; vaſallo non competit jus ſine conſenſu domini ſubinfeudandi (§. 156. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi ſine conſenſu domini ſubinfeudet, ſubinfeudatio nullo fit jure, adeoque nulla eſt, conſequenter non ſubſiſtit. *Quod erat alterum.*

Quoniam expreſſa conventione opus eſt, ut ne liceat ſine conſenſu domini ſubinfeudare (§. 309.); ex eo, quod in contractu feudali expreſſe dictum ſit, ſine conſenſu domini feudum non debere alienari, minime colligi poteſt, conſenſum quoque domini ad ſubinfeudationem requirendum eſſe, cum ſubinfeudatio non ſit alienatio, qua novus vaſallus domino obtruditur, ſi abſque conſenſu ipſius fiat. Unde & in jure poſitivo, quo ad alienationem requiritur conſenſus domini, ſubinfeudatio tamen ſine conſenſu ipſius permiſſa.

§. 319.

De utilitate, quam vaſallus percipit ex re feudali.

Vaſallus ex re feudali ſolus omnem percipit utilitatem. Idem valet de ſubvaſallo. Etenim vaſallus habet dominium utile in re feudali (§. 155.), adeoque dominus utilis eſt (§. 2.). Quamobrem cum dominus utilis ſolus ex re percipiat omnem utilitatem (§. *cit.*); vaſallus quoque ex re feudali ſolus omnem percipit utilitatem. *Quod erat unum.*

Quoniam ſubvaſallo feudum conſtituitur in re feudali (§. 300.), dominium utile itidem in eundem transfertur (§. 155.). Quamobrem ut ante patet, ſubvaſallum ex re feudali ſolum percipere omnem utilitatem. *Quod erat alterum.*

Non obſtat, quod vaſallus partem ſaltem rei feudalis ſubinfeudare poſſit, in reliqua dominium utile ſibi reſervare. Etenim ſi partem ſaltem ſubinfeudat, ex ea parte ſubvaſallus ſolus omnem percipit utilitatem, quemadmodum vaſallus nonniſi ex ea tantummodo utilitatem omnem perciperet, ſi ea ſaltem ipſi infeudata fuiſſet. Neque etiam obſtat, ſi ſubvaſallus obligatus ad canonem præſtandum vaſallo, quem is ſolvere non tenetur domino, quod fieri utique poteſt in ſubinfeudatione (§. 316.). Etſi enim hoc onus adjectum ſit ſubfeudo, quod non adhæret feudo; hoc tamen non obſtante omnem utilitatem ſolus percipit ex re ſubinfeudata ſubvaſallus, quippe qui re ita utitur fruitur, ac ſi ad canonem præſtandum non eſſet obligatus. Jus nimirum percipiendi omnem ex re utilitatem ipſi ſub onere quodam competit, hoc tamen non obſtante, nullo modo reſtringitur, ſed in ſe prorſus liberum manet. Obligatio præſtandi onus extrinſecus accedit ad jus, non vero eidem ineſt.

§. 320.

Fructus ex feudo percepti quam qualitatem habeant.

Fructus ex re feudali percepti feudales non ſunt, ſed allodiales. Etenim jus utendi fruendi prorſus irreſtrictum vaſallo competit, & de fructibus, quos percipit, prorſus pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 159.), conſequenter in iis dominium plenum habet (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum res allodiales ſint; in quibus dominium plenum habemus (§. 192.); fructus ex re feudali percepti allodiales ſunt. *Quod erat unum.*

Enimvero quod allodiale eſt, feudale non eſt (§. 192.). Quamobrem cum fructus ex re feudali percepti ſint allodiales, *per demonſtrata*; feudales non ſunt. *Quod erat alterum.*

Poſterius oſtenditur etiam hoc modo. Feudum conſtituitur in re, ex qua fructus percipiuntur, non vero in fructibus, qui ex ea percipiuntur, quamvis fructuum percipiendorum cauſa (§. 155. 1.). Enimvero in quo feudum non conſtituitur

ſtituitur, id res feudalis non eſt (§. 157.). Ergo nec fructus, qui ex re feudali percipiuntur, feudales ſunt.

Fructus acquirit vaſallus jure feudi; aſt propterea non in ipſis feudum conſtitutum eſt, quod conſtitutum in re, ex qua fructus percipiuntur, conſequenter nec ad res feudales referri poſſunt (§. 192.): quin potius feudum conſtituitur in re, ut fructus ex ea percipiendi ſint vaſalli proprii.

§. 321.

Periculum fructuum omne ad ſolum vaſallum ſpectat. Quoniam enim vaſallus ex re feudali ſolus omnem percipit utilitatem (§. 319.); fructus quoque omnes ad eum ſolum pertinent, nihil vero eorum ad dominum directum pervenit. Quodſi ergo caſus in fructibus contingat; damnum quoque ad ſolum vaſallum pertinet, adeoque omne periculum fructuum ad eum ſolum ſpectat. *Cujusnam ſit fructuum periculum ex re feudali.*

Nulla ſane ratio eſt, cur dominus particeps eſſe debeat damni, cum non fiat particeps fructuum. Si particeps eſſet fructuum, damnum ſentiret pro rata, quod contingit in re communi. Quando itaque rata fructuum nulla eſt, damnum quoque nullum eſſe poteſt, quippe quod cum rata fructuum percipiendorum decreſcit adeoque & cum eadem evaneſcit.

§. 322.

Vaſallus rem feudalem alteri locare poteſt. Etenim vaſallus de uſu ac fructu rei feudalis pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 159.), conſequenter etiam uſum ejus tam ſimplicem, quam cum fructu conjunctum pro certa mercede alii concedere. Quamobrem cum res alteri locetur, ſi ejus uſus, ſive ſimplex, ſive cum fructu conjunctus, pro certa mercede alteri conceditur (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*); vaſallus feudum alteri locare poteſt. *An res feudalis locari poſſit alteri.*

Quoniam jus utendi fruendi prorſus irreſtrictum, ſeu liberum ad vaſallum pertinet (§. 155. 1.), adeoque is eodem exclu-

dit dominum directum, qui nonniſi partem aliquam proprietatis habet (§. 3. 158.); vaſallus quoque rem feudalem locare poteſt ſine domini conſenſu, cujus etiam non intereſt, ſive ipſe eadem utatur fruatur per ſe, ſive per alium. Poſterius nimirum contingit, quando eandem locat, cum conductor re utatur fruatur non jure proprio, ſed jure vaſalli ab eo ſibi conceſſo.

§. 323.

An merces pro re feudali locata ſolvenda ſit feudalis.

Merces, quæ a conductore vaſallo ſolvitur, feudalis non eſt, ſed allodialis. Etenim merces, quæ a conductore vaſallo ſolvitur, pro uſu rei præſtatur (§. 1194. *part.* 4. *Jur. nat.*), adeoque æquipollet fructibus ex re feudali percipiendis (§. 956. *part.* 1. *Theol. nat.*). Quamobrem cum fructus, qui ex re feudali percipiuntur, feudales non ſint, ſed allodiales (§. 320.); merces, quæ a conductore vaſallo ſolvitur, feudalis non eſt, ſed allodialis.

§. 324.

De pecunia re feudali utendo fruendo acquiſita.

Pecunia, quam quis re feudali utendo fruendo lucratus eſt, feudalis non eſt, ſed allodialis. Etenim ſi quis pecuniam lucratur re feudali utendo fruendo, neceſſe eſt ut eandem accipiat vel pro fructibus venditis, vel pro uſu rei alteri locatæ, ſeu tanquam mercedem (§. 1194. *part.* 4. *Jur. nat.*). Enimvero fructus non feudales ſunt, ſed allodiales (§. 320.), adeoque etiam ratio nulla eſt, cur pecunia feudalis eſſe debeat, quæ pro fructibus venditis accipitur. Feudalis igitur non eſt (§. 70. *Ontol.*), adeoque allodialis eſſe debet (§. 192.). Similiter merces, quæ a conductore vaſallo ſolvitur, conſequenter pecunia, quam accipit pro uſu rei alteri locatæ, feudalis non eſt, ſed allodialis (§. 323.). Quamobrem pecunia omnis, quam vaſallus re feudali utendo fruendo lucratus eſt, feudalis non eſt, ſed allodialis.

§. 326.

§. 325.

Vaſallus rei feudalis uſum tam ſimplicem, quam cum fructu conjunctum alteri gratis concedere poteſt. Etenim de uſu ac fructu rei pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 159.), adeoque ab ipſius voluntate dependet, quomodo uſum ſive ſimplicem, ſive cum fructu conjunctum alteri concedere velit. Quodſi ergo rei feudalis uſum ſive ſimplicem, ſive cum fructu conjunctum alteri gratis concedere velit; quin hoc facere poſſit dubitandum non eſt. *De uſufructu rei feudalis.*

Domini, cum is nullam ex re feudali percipiat utilitatem (§. 319.), parum intereſt, utrum uſum rei feudalis alteri concedat gratis, an pro certa mercede. Quamobrem non minus gratis eundem concedere, quam rem feudalem locare poteſt. Eadem utrobique ratio eſt, quemadmodum ex collatione propoſitionis præſentis & ſuperioris (§. 322.) abunde patet. Sunt qui negant, uſumfructum in re feudali a vaſallo alteri conſtitui poſſe; ſed illi ſupponunt eum non conſtitui ſalvo jure domini, quod tamen fieri aliter non poſſe, extra dubium eſt (§. 910. *art.* 1. *Jur. nat.*). Aſt hoc inferius clarius eluceſcet.

§. 326.

Feudi conſtitutio continet tacitam hanc conditionem, ut, ſi feudum finiri contingat, ſeu nemo amplius ſit, cui idem competere poſſit, res, quæ feudalis fuerat, pleno jure ſit domini feudi. Etenim dum feudum conſtituitur, dominus dominium plenum, quod in re habet, dividit in utile ac directum (§. 156.) & utile in vaſallum transfert, directum ſibi reſervat (§. 158.). Transfert autem vel ad certum tempus, vel in perpetuum ſimpliciter, ut ſcilicet hæredes in eo ſuccedere poſſint, vel determinative, nominatis certis perſonis, ad quas certo ordine transmitti debet (§. 175.), conſequenter ea lege, ut contingere poſſit adeſſe neminem, cui feudum competere poſſit, adeoque id finiri. Quamobrem eo utique animo do- *Quid fiat feudo finito.*

minium utile in vaſallum transfert dominus, ut, ſi feudum finiri contingat, dominium utile a directo non amplius ſeparatum eſſe, ſed res, quæ fuerat feudalis, pleno rurſus jure ſua eſſe debeat. Patet itaque feudi conſtitutionem continere tacitam hanc conditionem, ut, ſi feudum finiri contingat, ſeu nemo amplius adſit, cui vi primæ conventionis competere poſſit, res, quæ feudalis fuerat, pleno jure ſit domini feudi.

Sane nemo dubitat, ſi feudum conſtituitur ad certum tempus vel ad dies vitæ, eum eſſe animum conſtituentis, ut tempore iſto elapſo, vel vaſallo mortuo res iterum ſua eſſe debeat pleno jure. Nonne vero perinde eſt, ſi feudum conſtituitur pro certis perſonis ſibi invicem certo ordine in feudo ſucceſſuris, ac ſi idem conſtitueretur ſucceſſive pluribus perſonis ad dies vitæ. Ecquis ergo dubitare poterit, eum eſſe animum conſtituentis, ut, ſi ultimus vaſallus moriatur, res iterum, quæ feudalis fuerat, ſua jure pleno eſſe debeat, ſeu ejus, ad quem jus ſuum fuit devolutum, aut in quem alio modo translatum. Jus domini directi metiendum eſt ex contractu feudali (§. 172.), atque adeo ex eodem quoque deducendum, quale jus eſſe debeat domini, feudo finito, conſequenter quinam fuerit animus domini cum vaſallo contrahentis, quippe a quo pendet omne jus tam vaſallo conceſſum, quam ſibi reſervatum aut ſtipulatum (§. 11. 382. *part.* 3. *Jur. nat.*). Ceterum demonſtratio propoſitionis præſentis eodem modo intelligitur de feudo tam dato, quam oblato. Etenim ſi feudum fuerit oblatum, idem conſtituitur in re domino data a vaſallo ſub ea conditione, ut feudum ſibi in ea conſtitueretur (§. 167. 168.), adeoque ea ante pleno jure ſit domini, quam feudum in ea conſtituere poſſit, etſi obligatus ſit ad feudum in ea conſtituendum, nec pleno jure eandem poſſidere queat. Quoad feudi vero conſtitutionem parum intereſt, ſive dominus proprio motu in re ſua feudum conſtituat, ſive ad idem conſtituendum obligatus ſit. Sane ſe quoque alteri obligare poteſt ad feudum conſtituendum in re, quam ab eo non accepit, antequam actu conſtituat. Hæc vero obligatio conſtitutionem feudi minime alterat.

§. 327.

§. 327.

Succeſſor feudalis dicitur is, ad quem vi legis conſtitutionis mortuo vaſallo feudum devolvitur. *Succeſſor feudalis quinam ſit.*

E. gr. Ponamus feudum eſſe conſtitutum pro primo acquirente & omnibus ab eo deſcendentibus maſculis. Filius primi acquirentis & ejusdem nepos ex filio erunt ſucceſſores feudales, ſed nepos ex filia non erit ſucceſſor feudalis. Quodſi feudum conſtituatur ad dies vitæ, nullus erit ſucceſſor feudalis.

§. 328.

Quoniam res feudalis pleno jure eſt domini directi, ſi mortuo vaſallo nemo amplius fuerit, cui feudum obtingere poſſit (§. 326.), quando vero nemo eſt, ad quem vi legis conſtitutionis mortuo vaſallo feudum devolvitur, ſucceſſor feudalis deficit, aut nullus exiſtit (§. 327.); *ſucceſſore feudali deficiente, aut nullo exiſtente, res, quæ feudalis fuerat, pleno jure eſt domini.* *De ſucceſſore feudali deficiente.*

Patet per ea, quæ paulo ante (*not.* §. 326.) annotavimus, id valere non minus de feudo oblato, quam dato.

§. 329.

Feudum aperiri dicitur *domino*, ſi ſucceſſor feudalis deficit, conſequenter ſi nullus extiterit, ad quem vi legis conſtitutionis mortuo vaſallo feudum devolvitur (§. 327.). *Apertura* adeo *feudi* eſt vacuitas juris ſuccedendi in feudo. *Feudi apertura quid ſit.*

E. gr. Si feudum fuerit conſtitutum pro primo acquirente & omnibus ab eo deſcendentibus maſculis; quamprimum nullus amplius extat maſculus, qui a primo acquirente deſcendit, conſequenter ad quem vi legis conſtitutionis feudum devolvi poſſit, feudum domino aperitur.

§. 330.

Quoniam feudum domino aperitur, ſi ſucceſſor feudalis deficit (§. 329.), deficiente vero ſucceſſore feudali res, quæ *De eo, quod ex apertura*

feudalis *ſequatur.*

feudalis fuerat, pleno jure fit domini (§. 328.); *feudo aperto, res, quæ feudalis fuerat, ſtatim pleno jure domini eſt.*

Apertura feudi conditio eſt, ſub qua dominium plenum habere debet dominus (§. 326.), qui tantummodo directum habebat (§. 158.), non vero cauſa, aut, ſi mavis ratio, cur idem domino obveniat. Quando nullus ſucceſſor feudalis extat, res feudalis qualitatem feudalem amittit ex conventione, adeoque induit qualitatem allodialem (§. 192.), quod cum fieri non poſſit in præjudicium domini directi, qui dominium directum in ea habet (§. 158.), ex eadem conventione ſub hac qualitate jam pertinet ad dominum. Habet res qualitatem feudalem ex conventione, atque eandem quoque ex conventione eadem, qua eam nacta fuerat, amittit. Non igitur ſuccedit in feudo dominus, ut fiat vaſallus ſui ipſius, quod omnino abſurdum. Neque proprie dici poteſt dominium utile ad dominum reverti, quod ab eo abfuit, ſed potius dominio utili, in quo feudum conſiſtit (§. 155.), extincto, dominium plenum reviviſcit, dum, ut diximus, res feudalis ex conventione recuperat qualitatem allodialem.

§. 331.

Quando feudum aperturæ proximum.

Feudum dicitur *aperturæ proximum*, ſi ſpes ſit fore, ut aperiatur. Quoniam itaque feudum aperitur, ſi deficiat ſucceſſor feudalis (§. 329.); *feudum aperturæ proximum eſt, ſi ſpes ſit fore, ut brevi nullus extet ſucceſſor feudalis.*

Jure poſitivo definiri poteſt, quot perſonæ minimum ad ſuccedendum in feudo habiles in vita eſſe debeant, ne feudum aperturæ proximum haberi poſſit. Naturaliter vero in contractu feudali de hoc perſonarum numero conveniendum (§. 172.), an ſcilicet ſufficiat, ut poſſeſſor præſens feudi unicum ſaltem habere debeat ſucceſſorem præſumtivum, an duo ſint, requirantur, ad quos ſucceſſive feudum devolvi poſſit. Dico ſucceſſorem præſumtivum, cum conſtare non poſſit, utrum poſſeſſori feudi ſit ſupervicturus, an ante eundem diem ſupremum obiturus.

§. 332.

§. 332.

An feudum aperturæ proximum ſit alienabile.

Feudum aperturæ proximum in extraneum alienari nequit. Etenim feudum aperturæ proximum eſt, ſi ſpes ſit fore, ut brevi nullus extet ſucceſſor feudalis (§. 331.). Quoniam itaque feudo aperto, res, quæ feudalis fuerat, ſtatim pleno jure domini eſt (§. 330.); ne feudum aperturæ proximum alienetur in præjudicium domini, adeoque contra jus ejusdem metuendum eſt. Quamobrem cum nil fieri debeat, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. I. Jur. nat.*); feudum aperturæ proximum in extraneum alienari nequit.

Quoniam adeo feudum aperturæ proximum alienari nequit, quia domini intereſt ne hoc fiat, quemadmodum ex demonſtratione liquet; quando feudum alienatur, domino conſtare debet, utrum aperturæ proximum ſit, nec ne. Atque ideo jure poſitivo requiri poteſt conſenſus domini ad alienationem, quemadmodum quoque naturaliter ita conveniri poteſt ob eandem rationem, ut ſine conſenſu domini alienari non debeat feudum. Non tamen neceſſarium eſt, ut hoc fiat. Quoniam enim contractus feudalis cum vaſallo novo renovandus, ſi feudum alienatur (§. 209.); antequam dominus eundem cum eodem renovet, docendum ſaltem feudum aperturæ proximum non eſſe. Quodſi contrarium deprehendatur, dominus alienationem irritam facere poteſt, vi corollarii ſequentis.

§. 333.

Jus domini quoad alienationem feudi aperturæ proximi.

Quoniam *feudum aperturæ proximum* alienari nequit in extraneum a vaſallo (§. 332.); *dominus pati non tenetur, ut alienetur,* conſequenter *hoc prohibere &, ſi ipſo inſcio facta fuerit alienatio, eandem irritam facere poteſt.*

Præſtare igitur videtur, ut conſenſus requiratur ad alienationem; etſi abſolute neceſſarium non ſit, cum minus moleſtum ſit alienationem impedire, quam factam irritam facere. Unde etiam dici poteſt, jure naturæ perfectivo conſenſum domini ad alienationem requiri (§. 193. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 334.

An mortuo domino directo ſine hærede feudum amittat qualitatem feudalem.

Contractus feudalis non continet tacitam hanc conditionem, ut, ſi mortuo domino directo non extiterit ſucceſſor, res, quæ feudalis fuerat, ſit pleno jure vaſalli, feudo conſtituto in perpetuum pro certis perſonis, quæ nominantur. Quodſi tamen ita expreſſe fuerit conventum, quoad ſucceſſores feudales quaſi qualitatem feudalem retinere debet. Etenim ſi domino directo mortuo ſine ſucceſſore res, quæ feudalis fuerat, pleno jure fieret vaſalli, feudalis eſſe defineret atque allodialis fieret (§. 192.), conſequenter iis, ad quos vi conſtitutionis aliquando feudum devolvi poterat, adimeretur jus ſuum. Quoniam itaque nihil fieri poteſt, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. I. Jur. nat.*); nec dominus feudum conſtituens pro certis perſonis certo ordine ſibi invicem ſucceſſuris hoc voluiſſe intelligitur, ut, ſi mortuo ſibi non exiſtat ſucceſſor, res, quæ feudalis fuerat, ſit pleno jure vaſalli. Contractus adeo feudalis, quando feudum conſtituitur in perpetuum nominatis certis perſonis, ſeu pro certis perſonis certo ordine ſibi invicem ſucceſſuris, minime continet tacitam hanc conditionem, ut, ſi mortuo domino nullus exiſtat ſucceſſor, ſive hæres, res, quæ feudalis fuerat, ſit pleno jure vaſalli. *Quod erat unum.*

Quodſi vero ponamus, ita expreſſe fuiſſe conventum; ita quoque explicanda eſt mens domini, ne contradictoria voluiſſe dicendus ſit. Quamobrem id tacite voluiſſe cenſendus eſt dominus, ut caſu illo exiſtente res quidem deſinat eſſe feudalis, ſed ne quid fiat contra ejus eorum, pro quibus conſtitutum eſt (§. 910. *part. I. Jur. nat.*), poſthac tanquam ſi feudalis adhuc eſſet pleno jure devolvatur ad eos, ad quos certo ordine devolvi debebat, conſequenter quoad ſucceſſores feudales qualitatem quaſi feudalem retinere debeat. *Quod erat alterum.*

Nimirum in caſu altero propoſitionis præſentis res non amittit

mittit omnem feudalitatem, ſed ſaltem eam, quam habet reſpectu domini, quam vero habet reſpectu vaſalli adhuc retinet, ut adeo quaſi feudalis ſit reſpectu eorum, quibus aliquando jus ad feudum competere poteſt. Hæc quaſi feudalitas minime abſurda eſt. Quidni enim alteri aliquid etiam dari poſſit hac conditione, ut certo ordine transmittatur ad certas perſonas, veluti ſucceſſive ad deſcendentes maſculos a primo acquirente? Quòdſi dicas, hoc modo ſemper contractui feudali tacitam ineſſe poſſe conditionem, ut res transmittatur pleno jure tanquam feudalis, adeoque domino ſine hærede mortuo ſit quaſi feudalis; hoc concedendum non eſt. Etenim ratio aliqua adeſſe debet, quæ nos ducit ad hanc interpretationem, cum pro vero haberi nequeat, niſi quod ſufficienter indicatum (§. 327. *part. 3. Jur. nat.*). Quando igitur nihil dicitur, quid obtinere debeat, domino ſine hærede mortuo, de eo caſu non cogitatum eſſe apparet. Quamobrem nec dominus cenſeri poteſt voluiſſe, ut res, quæ feudalis erat apud vaſallum, nunc pleno jure ſit apud eundem, ſed ſalvo jure eorum, pro quibus feudum conſtitutum fuerat. Immo ſi vel maxime de eo cogitatum eſſe ponamus, cum tamen nihil dictum ſit, dominus præſumitur voluiſſe id, quod ordinarie obtinet, quando mortuo non exiſtit hæres (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*), de quo ſuo loco dicemus.

§. 335.

De caſu iſto, quid generaliter tenendum.

Immo in genere contractus feudalis continere nequit tacitam hanc conditionem, ut, ſi dominus moriatur ſine ſucceſſore, ſeu hærede, res feudalis pleno jure eſſe debeat vaſalli. Quænam enim fuerit mens domini, cum feudum conſtitueret, judicandum eſt ex iis, quæ ſufficienter indicata ſunt, cum contraheretur (§. 328. *part. 3. Jur. nat.* & §. 172. *h.*), conſequenter ex iis, quæ dicta, vel facta ſunt. Enimvero quando alicui feudum conſtituitur, dominium directum ab utili ſeparatum retinet dominus (§. 127. 128.) tanquam rem incorporalem, quæ ſine ulla reſtrictione ac limitatione ſua eſt, ſi de eo nihil expreſſe conveniatur, atque adeo idem eſt in bonis ipſius (§. 451.

part. 2. Jur. nat.) & accenſetur ceteris ejus bonis allodialibus (§. 192.). Nihil igitur dicitur, vel agitur, ex quo colligi poſſit, conſtituentem voluiſſe, ut, mortuo domino ſine ſucceſſore, ſeu hærede, dominium directum extingui & res, quæ feudalis fuerat, pleno jure eſſe debeat vaſalli. Quamobrem patet in genere contractum feudalem continere non poſſe tacitam hanc conditionem, ut, ſi dominus moriatur ſine hærede, res feudalis pleno jure eſſe debeat vaſalli.

Nimirum in genere valet, quod in caſu ſpeciali diximus (*not.* §. 334.), quando nihil dicitur, quid obtinere debeat, domino ſine hærede mortuo, de eo caſu non fuiſſe cogitatum, conſequenter nec dici poſſe, quid voluerit dominus, eodem exiſtente, aut, ſi vel maxime in dubio ſumamus, quod tamen vix ſumere licet (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*), de eo fuiſſe cogitatum, dominus tamen intelligitur voluiſſe, ut dominii hujus directi, tanquam rei particularis, quæ eſt in bonis ſuis, idem ſit fatum, quod ceterorum omnium exiſtit, alias enim aliquo modo indicaſſet, quodnam quoad iſtud diſcrimen eſſe velit. Tranſit dominium, quamdiu exiſtit, qui jus ſuccedendi in bonis ejus habet, una cum rebus ceteris ad hunc ſucceſſorem, adeoque ſemper manet in maſſa bonorum. Nulla igitur ratio eſt, cur dominus præſumatur voluiſſe, eam tunc a maſſa reliqua bonorum ſeparari debere, quando hæres nullus eidem exiſtit. Immo nemo facile præſumitur habere animum moriendi ſine hærede, cum ſuo loco demonſtraturi ſimus, etiam naturaliter unumquemque ultima voluntate de bonis ſuis diſponere poſſe, prouti ſibi viſum fuerit, etiamſi nullus adſit, qui jure quodam ſuccedere poſſit ab inteſtato, uti loquimur. Nullæ igitur ſunt rationes, quæ nos ducant ad eam interpretationem contractus feudalis, ut tacita iſta conditio, de qua agitur in propoſitione præſente, eidem ineſſe intelligatur. Neque favet huic interpretationi, ſi vel maxime feudum fuerit oblatum. Etenim tunc datur res domino ſub ea conditione, ut feudum ſibi in ea conſtituatur (§. 167. 168.). Quodſi ergo rem in feudum offerens voluiſſet, ut, domino ſine hærede mortuo, dominium directum extin-

extinguatur, ſicque res pleno jure rurſus ſit vaſalli, cum hoc ex conditione, ſub qua alteri rem ſuam dat, non ſequatur, neceſſe omnino erat, ut expreſſe conveniretur, feudum in re data diutius ſubſiſtere non debere, ſi dominum ſine hærede mori contingit.

§. 336.

De ſubfeudo, ſi feudum finitur.

Si vaſallus moritur ſine ſucceſſore feudali, vel feudum quocunque modo amittit; ſubfeudum extinguitur. Etenim ſubinfeudatio fieri nequit, niſi ſalvo jure domini directi (§. 299. 300.). Quoniam itaque vaſallo ſine ſucceſſore feudali mortuo, res, quæ feudalis fuerat, ſtatim pleno jure ſit domini (§. 326.), adeoque ſubfeudum in eadem ſubſiſtere minime poteſt (§. 300.); ſi vaſallus moritur ſine ſucceſſore feudali, ſubfeudum extinguitur. *Quod erat unum.*

Similiter cum res feudalis ſtatim pleno jure ſit domini, ſi feudum finiri contingat (§. 326.), quocunque tandem modo hoc fiat; finito feudo, nec ſubfeudum ſubſiſtere poteſt (§. 300.), conſequenter ſubfeudum extinguitur. *Quod erat alterum.*

Jus ſubvaſalli dependet a jure vaſalli (§. 300.). Quodſi ergo jus vaſalli tollitur, nec jus ſubvaſalli amplius ſubſiſtere poteſt, cujus veluti baſis illud eſt.

§. 337.

De ſubfeudo in feudo ad dies vitæ, vel precario conſtituto.

Quoniam feudo finito ſubfeudum extinguitur (§. 336.); *De ſi feudum vaſallo nonniſi ad dies vitæ, vel revocabiliter pro lubitu domini, ſeu precario fuerit conſtitutum* (§. 1124. *part. 5. Jur. nat.*), *in priori caſu mortuo vaſallo, in poſteriori feudo revocato ſubfeudum extinguitur.*

Nimirum in caſu priori ſubfeudum a vaſallo conſtitui non potuit niſi ſub hac conditione, quamdiu vixero; in poſteriori autem nonniſi ſub iſta, quamdiu dominus feudum non revocaverit. Conditio iſta in caſu utroque neceſſario ineſt contra-

ctui ſubfeudali, ut adeo non opus ſit eam expreſſe adjici. Quamobrem conditione iſta exiſtente, non modo jus omne ſubvaſalli exſpirat; verum etiam ſubfeudum conſtituens eidem non obligatur ad præſtandum, quod intereſt ſubfeudum non fuiſſe finitum.

§. 338.

De deterioratione rei feudalis.

Vaſallus rem feudalem deteriorare nequit. Etenim finito feudo, res, quæ feudalis fuerat, pleno jure fit domini (§. 326.), idemque accidit, ſucceſſore feudali nullo exiſtente (§. 328.). Similiter ſi feudum tranſmiſſibile, ad alios quoque certo ordine tranſmittitur. Intereſt igitur domini, tum eorum, ad quos tranſmittendum ſuo tempore, ne res deterioretur (§. 622. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque contra jus domini & ſucceſſorum feudalium deterioratur (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum nemo quicquam facere debeat, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); nec vaſallus rem feudalem deteriorare poteſt.

Si res deterioratur, de ipſa ſubſtantia rei diſponitur. Sed de ſubſtantia rei diſponendi jus proprietas eſt (§. 131. *part. 3. Jur. nat.*), quæ non tota eſt apud vaſallum, ſed ex parte apud dominum (§. 3. 158.). Unde multo magis patet, vaſallum, qui non prorſus pro arbitrio ſuo diſponere poteſt de ipſa ſubſtantia rei feudalis (§. 159.), de ea non ullo modo diſponere poſſe in præjudicium domini, qui utique velle intelligitur, ut ne res feudalis deterioretur.

§. 339.

De jure domini quoad deteriorationem feudi.

Quoniam vaſallus obligatur ad rem feudalem non deteriorandam (§. 338.); *domino feudi & iis, qui in eodem ſuccedere poſſunt, competit jus non patiendi, ut deterioretur*, cumque adeo deterioratio ſit contra jus perfectum domini, quod vero contra jus perfectum alterius fit, injuria eſt (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*); *ſi vaſallus rem feudalem deterioret, injuriam facit domino ac iis, pro quibus feudum conſtitutum.*

§. 340.

§. 340.

Similiter quia vaſallus rem feudalem deteriorare nequit (§. 338.), eidem vero competit jus utendi fruendi prorſus irreſtrictum (§. 159.); *re feudali ſalva ſubſtantia uti frui debet.*

Quomodo re feudali uti frui debeat vaſallus.

Nimirum ſi res feudalis deterioratur, ſubſtantia ſalva non manet, ſed ei aliquid deterioratione decedit, ſi non ſemper phyſice, quoad æſtimationem tamen moralem, quippe cum hic conſideretur res quoad uſum, quem habere poteſt (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*), nimirum tam ſimplicem, quam cum fructu conjunctum. Quodſi ergo ſubſtantia rei moraliter ſpectata ſalva eſſe debeat, neceſſe eſt ut ejus uſus, propter quem in numerum rerum refertur (§. *cit.*), non imminuatur. E. gr. Sylva deterioratur, ſi arbores annoſæ magna copia excinduntur. Sylva non concipitur ſine arboribus. Quamobrem deficiente copia arborum, quæ ſylvam faciunt; ſubſtantia ſylvæ minime ſalva intelligitur. Sylva vaſtanda non eſt, ſi ſubſtantia ſalva eſſe debet. Similiter prædium deterioratur, ſi ædificia ruſtica non reficiantur, ut ruinam minitentur. Quamobrem ſi aperturæ feudum fuerit proximum, dominus ferre non debet, ut ædificia iſta non reficiantur: alias enim vaſallus nocet ſibi, non domino, ſi prædii uſui per hoc quidpiam detrahitur, ac ſpes eſt fore ut tandem ad ea reficienda compellatur ipſa neceſſitate, aut ſucceſſor eadem reficiat, vel nova extruat.

§. 341.

Immo quia fundum deteriorare non debet vaſallus (§. 338.); *ſi immutatione fundi res feudalis deterioretur, nec eum immutare licet, niſi in contractu feudali immutatio fundi ſimpliciter, ſeu pro lubitu fuerit permiſſa* (§. 172.). Et quoniam *domino, ac in feudo aliquo ſucceſſori, vel ſuccedendi ſpem habentibus*, competit jus non patiendi, ut rem feudalem deterioret (§. 339.); iisdem quoque *competit jus non patiendi, ut fundus immutetur, ſi hac immutatione res feudalis deterioretur, niſi ea ſimpliciter fuerit permiſſa.*

De immutatione fundi, qua res feudalis deterioratur.

Nimirum ſi in contractu feudali permittitur fundi immutatio ſimpli-

ſimpli-

ſimpliciter, ſine ulla reſtrictione; dominus jus ſuum hoc non patiendi remittit (§. 95. *part. 3. Jur. nat.*), quod facere ipſi integrum (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*). Non eſt quod excipias dominum non conſenſiſſe in fundi immutationem, niſi quatenus res feudalis non deterioratur: etenim hoc conſenſu non erat opus vaſallo ad fundum immutandum, quando immutatio non erat prohibita, quemadmodum mox clarius eluceſcet.

§. 342.

De ſervitute rei feudali imponenda. Quoniam porro fundus ſervitute impoſita deterioratur (§. 1275. *part. 5. Jur. nat.*), *vaſallus* vero rem feudalem deteriorare nequit (§. 338.); idem quoque *ſervitutem rei feudali imponere nequit.*

Pertinet jus imponendi ſervitutem ad proprietatem, quemadmodum alias demonſtravimus (§. 1455. *n. 1. part. 5. Jur. nat.*): quæ cum ſit reſtricta (§. 159.), parte quadam ad dominum pertinente (§. 160.), per hoc non imminuitur dominium utile, quod vaſallo competit, quod ſervitutem fundo feudali imponere non liceat.

§. 343.

De eo, quod fieri vi dominii directi non poſſit. *Dominus de ſubſtantia rei feudalis non ita diſponere poteſt, ut jus utendi fruendi vel diminuatur, vel quoad exercitium quomodocunque impediatur.* Etenim vaſallo competit jus utendi fruendi prorſus irreſtrictum (§. 159.). Quodſi vero dominus de ſubſtantia rei feudalis ita diſponat, ut jus utendi fruendi vel diminuatur, vel quoad exercitium quomodocunque impediatur, cum id ſit contra jus utendi fruendi (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*); id ipſum ſit contra jus vaſalli. Quamobrem cum nemo quicquam facere poſſit, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); dominus de ſubſtantia rei feudalis non ita diſponere poteſt, ut jus utendi fruendi vel diminuatur, vel quoad exercitium quomodocunque impediatur.

Vulgo

Vulgo dicitur dominum vi dominii directi nil facere poſſe, quo conditio vaſalli redditur deterior. Vi dominii directi de ſubſtantia rei diſponitur (§. 160.), adeoque de ſubſtantia rei diſponere ita nequit, ut conditio vaſalli reddatur deterior. Ejus autem conditio deterior reddi nequit quam quoad jus utendi fruendi, vel ejus exercitium, cum dominus vi dominii directi de re diſponit, non vero de ipſo dominio directo. Quamobrem magis determinate enunciare maluimus, quid dominus vi dominii directi facere non poſſit, ſalvo jure vaſalli.

§. 344.

Dominus rei feudali ſervitutem imponere nequit. Etenim ſi ſervitus rei feudali imponitur, vaſallus aliquid pati, aut non facere tenetur ad utilitatem alterius, quod alias pati non obligabatur, aut facere poterat (§. 1267. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter cum jure utendi fruendi, tanquam ſibi proprio (§. 155.), ceteros omnes excludat (§. 119. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque pati non teneatur, ut alius quid faciat in re feudali ad utilitatem ſuam, neque in gratiam alterius in ea aliquid non facere obligatus ſit, ſervitute rei feudali impoſita jus utendi fruendi diminuitur, ac ejus exercitium aliquo modo impeditur. Enimvero dominus de ſubſtantia rei feudalis non ita diſponere poteſt, ut jus utendi fruendi diminuatur, aut quoad exercitium quomodocunque impediatur (§. 343.). Dominus adeo rei feudali ſervitutem imponere nequit.

An dominus rei feudali ſervitutem imponere poſſit.

E. gr. Ponamus a domino iter concedi per hortum tuum ad ſuum poſſeſſori horti vicini. Tu igitur pati debes, ut is per hortum tuum ad ſuum eat (§. 1326. *part. 1. Jur. nat.*): quod cum alias prohibere poſſes, uſum aliquem horti tui concedere teneris alteri, a quo eum excludere poteras. Jus igitur utendi, quod habes, diminuitur. Eſt adeo impoſitio hujus ſervitutis juri tuo adverſa, atque adeo illicita. Facile patet id valere, ſive ſervitus ſit realis, ut poſſeſſori cuilibet horti conceſſum ſit iter tanquam jus horto inhærens, ſive perſonalis, ut ſaltem poſſeſſori præſenti competat (§. 1270. *part. 5. Jur. nat.*).

§. 345.

Quomodo rei feudali ſervitus imponi poſſit.

Vaſallus & dominus conjunctim rei feudali ſervitutem imponere poſſunt, cum conſenſu tamen eorum, pro quibus feudum conſtitutum. Etenim quando feudum conſtituitur, dominium plenum dividitur in utile & directum (§. 157.), ac utile vaſallo, directum domino cedit (§. 158.), conſequenter vaſallus & dominus conjunctim plenum dominium habent, adeoque rei, quæ infeudata, conjunctim quaſi dominus ſunt (§. 121. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque ſervitus eſt jus alteri in re ſua conſtitutum (§. 1267. *part. 5. Jur. nat.*) adeoque a domino rei ſuæ imponi poteſt (§. 982. *part. 3. Jur. nat.*); vaſallus & dominus conjunctim rei feudali ſervitutem imponere poſſunt. *Quod erat unum.*

Enimvero ad eos, pro quibus feudum conſtitutum, ut devolvatur certo caſu contingere poteſt. Quamobrem ſi vel maxime a domino & vaſallo conjunctim ſervitus imponatur; feudo ad ipſos devoluto jus ipſorum foret diminutum, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præcedentis patet (§. 344.), conſequenter ſervitus contra jus ipſorum impoſita fuiſſet (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum nihil fieri debeat, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter nec fieri poſſit, quod vergit in præjudicium eorum, ad quos feudum certo caſu devolvi poteſt; nec ipſis invitis dominus & vaſallus conjunctim ſervitutem imponere rei feudali poſſunt, adeoque id fieri debet cum conſenſu eorum. *Quod erat alterum.*

Nimirum quod facere poteſt dominus vi dominii pleni; id etiam facere poſſunt dominus feudi & vaſallus conjunctim. Quod ſolus vaſallus rei feudali ſervitutem imponere nequeat (§. 342.), impedit jus domini; quod dominus nequeat imponere, vaſalli jus obſtat. Si uterque in impoſitionem ſervitutis conſentit, neutrius jus ab altero violatur, conſequenter nil amplius

plius obſtat, quo minus imponi poſſit. Eorum verò, pro quibus feudum conſtitutum conſenſus requiritur, quod nec in ipſorum præjudicium quid fieri poſſit, cum certo caſu contingere queat, ut feudum ad ipſos devolvatur.

§. 346.

De jure ſervitutis æmulo a vaſallo in re feudali concedendo.

Vaſallus, quamdiu feudum tenet, alteri concedere poteſt aliquod jus in re feudali, quale foret ſervitus, ſi jure rei feudali imponi poſſet. Etenim vaſallus de uſu ac fructu rei feudalis pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 159.). Quamobrem ſi alteri, quamdiu feudum tenet, in re feudali conſtituere velit jus, quo in utilitatem alterius vel prædii vicini aliquid pati tenetur in re feudali, vel non facere, quod alias pati non tenebatur, vel facere poterat; quin hoc fieri poſſit dubitandum non eſt. Quoniam itaque ſervitus eſt jus in re aliena conſtitutum, quo ejus dominus ad alterius, ſeu prædii vicini utilitatem aliquid pati, vel non facere tenetur (§. 1267. 1270. *part.* 5. *Jur. nat.*), a vaſallo tamen ſervitus imponi rei feudali nequit (§. 349.); vaſallus, quamdiu feudum tenet, alteri concedere poteſt aliquod jus in re feudali, quale foret ſervitus prædialis, ſi jure rei feudali imponi poſſet.

Jus hoc ſervitutis æmulum, quod a ſervitute non differt niſi in eo, quod dependeat a poſſeſſione conſtituentis, adeoque cum hac tollatur, vaſallo conſtituenti ſaltem nocet, non domino, nec aliis in feudo ſucceſſuris, ut propterea res feudalis nec dici poſſit deteriorata reſpectu domini, & ſucceſſorum feudalium, quippe quæ nulli ſervituti obnoxia eſt, quando vel contingit, ut res, quæ fuerat feudalis, pleno jure ſit domini, vel ut feudum ad alios devolvatur. Jus igitur iſtud nullum facit domino, nec ullum ſucceſſoribus feudalibus præjudicium, conſequenter nec ipſis competere poteſt jus prohibendi, ne a vaſallo concedatur.

§. 347.

De ſervitu-

Quoniam vaſallus, quamdiu feudum tenet; alteri con-

re a vaſallo facta impoſita. cedere poteſt aliquod jus in re feudali, quale foret ſervitus, ſi jure rei feudali imponi poſſet (§. 346.); *ſi vaſallus rei feudali ſervitutem imponit*, cum ea ſubſiſtere non poſſit tanquam ſervitus (§. 342.), *ſubſiſtet eadem tanquam jus ſervitutis amulum, quamdiu vaſallus feudum tenet.*

Nimirum ſi vaſallus ſervitutem imponit rei feudali, hoc nullo jure facit (§. 342.), adeoque ſervitus ipſo jure nulla eſt. Cum tamen, quamdiu feudum tenet, jus ſervitutis æmulum concedere poſſit in re feudali (§. 346.), & dum ſervitutem eidem impoſuit non voluit nihil agere; id egiſſe intelligitur, quod agere potuit. Atque ideo defectus juris imponendi ſervitutem non impedit, quo minus jus, quod ſervitus dici nequit, ſubſiſtat tanquam jus ejus æmulum, quale concedi jure poteſt. Ponamus enim dominum, qui pati non tenetur, ut ſervitus rei feudali imponatur (§. 342. 339.); vaſallus ſe defendet jure concedendi in re feudali jus ſervitutis æmulum, quamdiu feudum tenet (§. 346.): quod cum ipſi auferri minime poſſit (§. 936. *part.* 3. *Jur. nat.*), dominus non amplius contradicere poterit, ſed jus ſervitutis æmulum ſubſiſtet. Quoniam itaque inutilis foret contradictio domini, etiam ſine ea non aliter ſubſiſtere poteſt jus in re feudali alteri per modum ſervitutis conſtitutum, nec ſtatim, quando conſtituitur, aliter ſubſiſtit. Atque adeo nec dominus non contradicens quantocunque tempore præſumitur conſenſiſſe in ſervitutem impoſitam, quippe qui ſilens non aliud facit, quam ut patiatur vaſallum jure ſuo uti (§. 346.), quod prohibere nequit (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*).

§. 348.

An vaſallus uſumfructum conſtituere poſſit in re feudali. Quoniam uſusfructus ſervitus eſt (§. 1420. *part.* 5. *Jur. nat.*), ſervitus vero rei feudali imponi nequit a vaſallo (§. 342.), ſubſiſtit tamen, ſi imponatur, tanquam jus ſervitutis æmulum, quamdiu vaſallus feudum tenet (§. 347.); *Vaſallus quoque uſumfructum nemini conſtituere poteſt in re feudali, ſi vero conſtituit, jus alteri conceſſiſſe intelligitur re feudali utendi fruendi, quamdiu ipſe feudum tenet.* Nimi-

Digitized by Google

Nimirum uſusfructus eſt jus, quod inhæret perſonæ & cum ipſa demum extinguitur, aut tempore elapſo, ad quod conſtitutum, inhæret autem etiam rei, quatenus ea ſervire cogitur uſufructuario, quamdiu vivit, vel tempus durat, ad quod uſusfructus conſtitutus (*not.* §. 1420. *part.* 5. *Jur. nat.*). Iſtiusmodi jus vaſallus nemini concedere poteſt. Aliud vero eſt jus percipiendi fructus ex re feudali, quamdiu feudum tenet vaſallus, quod concedendo vaſallus ſaltem diſponit de fructu rei feudalis, de quo pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 159.) Domino, qui nihil utilitatis percipit ex re feudali, perinde eſt, ſive vaſallus ipſe utatur fruatur re feudali, ſive alii permittat, ut eadem utatur fruatur, quamdiu ipſe uti frui poterat. Et idem intelligitur de ſucceſſoribus feudalibus. Nemini igitur præjudicium fit, ſi vaſallus, quamdiu ipſe feudum tenet, loco ſui ab alio fructus ex re feudali percipi permittat.

§. 349.

An uſus concedi poſſit.

Eodem prorſus modo patet, quod *vaſallus uſum nemini concedere poſſit in re feudali, ſi vero uſum conſtituit, jus alteri conceſſiſſe intelligatur re feudali uti*, ut ex eadem ea percipiat commoda & emolumenta, quibus ipſe cum ſuis indiget ad vitæ neceſſitatem & commoditatem (§. 1516. *part.* 5. *Jur. nat.*), *quamdiu feudum tenet.*

Scilicet quod de uſufructu in ſpecie dictum (§. 348.), id valet de omni ſervitutis tam prædialis, quam perſonalis ſpecie, ut adeo inutile foret ad ſingulas ſervitutis ſpecies applicare velle, quod de omni ſervitute in genere fuit demonſtratum.

§. 350.

An vaſallus rem feudalem meliorare poſſit.

Vaſallus rem feudalem meliorare poteſt. Vaſallo enim competit jus utendi fruendi prorſus irreſtrictum (§. 159.), conſequenter etiam rem feudalem ad plures uſus tam ſimplices, quam cum fructu conjunctos aptare poteſt. Quoniam itaque res melioratur, ſi ad plures uſus tam ſimplices, quam cum fructu conjunctos apta efficitur, ut ſcilicet plures, quam antea habeat

Digitized by Google

uſus ac plures ex eadem fructus percipiantur (§. 605. *part. 2. Jur. nat.*); vaſallus rem feudalem meliorare poteſt.

Rem meliorando nec domino nocet, nec ſucceſſoribus feudalibus, adeoque nec illius, nec horum jus quoddam violatur. Ex adverſo potius melioratio tam prodeſt domino, ſi forſan res pleno jure ipſius fit, quam ſucceſſoribus, ad quos feudum devolvitur. Honeſtum vero eſt aliorum commoda una promovere cum ſuis.

§. 351.

Quando feudum immutare liceat.

Quoniam vaſallus rem feudalem meliorare poteſt (§. 350.); *ſi immutatione feudi res melioretur, fundum immutare licet vaſallo,* conſequenter *nec domino, nec ſucceſſoribus feudalibus competit jus contradicendi, aut meliorationem impediendi, niſi expreſſe fuerit conventum, ne feudum immutari debeat* (§. 172.).

Domino feudum conſtituenti rationes eſſe poſſunt, cur nolit fundum immutari, ſi vel maxime ex fundo immutato major percipiatur utilitas, conſequenter cum ab ipſius arbitrio pendeat, quomodo proprietatem, ad quam jus utendi fundum pertinet (§. 659. *part. 2 Jur. nat.*) reſtringere velit (§. 164.), prohibere utique poteſt, quando feudum conſtituit, ſimpliciter omnem fundi immutationem, ut adeo vaſallus re uti frui debeat, ſicuti poteſt, non vero prorſus ut vult.

§. 352.

An vaſallus ſervitutem prædialem acquirere poſſit.

Vaſallus prædio ſervitutem acquirere valet. Quodſi enim rei feudali ſeu prædio ſervitus acquiritur, dominus prædii vicini, in quo ſervitus conſtituta, ad utilitatem illius aliquid in prædio ſuo ut fiat pati, aut non facere tenetur (§. 1267. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque prædium ad plures uſus aptatur, vel etiam fructus, quam antea percipi poterant, conſequenter melioratur (§. 605. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero vaſallus rem feudalem, ſeu prædium meliorare poteſt (§. 350.). Ergo etiam prædio ſervitutem acquirere valet.

E. gr.

Digitized by Google

E. gr. Ponamus, a vaſallo acquiri jus paſcendi. Quoniam vi hujus ſervitutis jam dominus prædii ſervientis pati cogitur, ut qui feudum tenet certum numerum pecorum in prædio ipſius paſcat (§. 1365. *part.5. Jur. nat.*); nemo non intelligit, qui œconomiæ ruralis gnarus eſt, hac ſervitute acquiſita prædium meliorari. Ecquis ergo dixerit, ſervitutem hanc acquirere non licere vaſallo? Immo ſi vel maxime ſumas, quod tamen non facile ſumi poterat, dominum, ſi quando prædium pleno jure habiturus, aut ſucceſſorem quendam feudalem non curaturum hoc jus paſcendi; nihil tamen in præjudicium ejus factum, dum ſervitutem hanc prædio ſuo acquirit vaſallus, cum ſervitutem acquiſitam dominus prædii dominantis pro lubitu ſuo remittere poſſit (§. 1400. *part.5. Jur. nat.*), nec ſucceſſor feudalis jure ſuo uti cogatur, ſi noluerit.

§. 353.

Vaſallus ſervitutem prædio acquiſitam remittere non poteſt.

An vaſallus ſervitutem prædio acquiſitam remittere poſſit.

Quoniam enim vi ſervitutis acquiſitæ poſſeſſor prædii feudalis in prædio vicino facere poteſt in utilitatem prædii ſui, quod absque illa facere non poterat, aut prohibere, ne dominus vicini aliquid faciat in ſuo, quod facere alias poterat (§. 1267. *part. 5. Jur. nat.*); nemo non videt, ſervitute remiſſa prædium feudale utilitate quadam privari, conſequenter minorem jam, quam antea, ex eodem percipi utilitatem. Quoniam igitur per ſe patet, prædium deteriorari, ſi utilitas ex eo percipienda imminuitur, prædium autem deteriorare vaſallus nequit (§. 338.); vaſallus quoque ſervitutem prædio acquiſitam remittere non poteſt.

Parum refert utrum vaſallus ipſe ſervitutem prædio acquiſiverit, an ab alio eidem jam acquiſita fuerit. Quoniam enim ad feudum meliorandum non obligatur, cum melioratio in contractu feudali non fuerit conventa, ex quo metienda ejus obligatio (§. 172.), ſed ſaltem meliorandi jus habet (§. 350.); ad ſervitutem prædio acquirendam a domino, vel ſucceſſoribus feuda-

feudalibus minime cogi poteſt, ſed arbitrio ipſius relictum, utrum acquirere velit, nec ne. Enimvero cum ad prædium non deteriorandum obligatus ſit (§. 338.); quamprimum ſervitus acquiſita, obligatio ſeſe exerit ſervitutem non remittendi, ne prædium deterioretur, ac tum domino & ſucceſſoribus feudalibus competit jus non patiendi, ut remittatur. Melioratio ab initio eſt voluntatis, ſed ubi facta fuerit, deterioratio naturaliter illicita eandem ſubjicit neceſſitati, ut de ea pro lubitu ſuo non amplius ſtatuere poſſit vaſallus. Facile patet, quæ hic dicuntur ad quosvis alios meliorationis caſus trahi poſſe, cum ex principiis generalibus deducantur, quæ non ſervitutis acquiſitioni propria ſunt, ſed omni meliorationi conveniunt.

§. 354.

De oneribus ad vaſallum ſpectantibus.

Vaſallus omnia onera ferre debet. Etenim vaſallus ex re feudali omnem utilitatem ſolus percipit (§. 319.), adeoque fructus omnes ad eum ſolum pertinent. Et quoniam dominium utile habet (§. 155.), adeoque proprietatem quoque certo modo licet reſtrictam (§. 1.); utilitatem ex re feudali percipit tanquam ex re ſua. Quodſi ergo onera quædam præſtanda ſint ſive ratione fructuum, ſive ratione rei; ea ferre debet vaſallus.

Vide, quæ ſupra in ſimili caſu annotavimus de emphyteuta (*not.* §. 75.).

§. 355.

Item ad ſubvaſallum.

Subvaſallus omnia onera ferre debet, ſive ratione fructuum, ſive ratione rei præſtanda. Etenim ſubvaſallus in re feudali dominium utile habet, quod ante ſubinfeudationem in eadem habebat vaſallus (§. 155. 300.) & ex re feudali facta ſubinfeudatione ſolus omnem percipit utilitatem, quemadmodum ante eandem percipiebat vaſallus (§. 319.). Quamobrem eodem, quo ante (§. 354.), modo patet, ſubvaſallum ferre debere onera, ſive ratione fructuum, ſive ratione rei præſtanda.

E. gr.

Digitized by Google

E. gr. Ponamus ex fructibus rei feudalis alicui præſtandos eſſe decimas, vel certum canonem domino; facta ſubinfeudatione, decimas illas, vel canonem præſtare tenetur ſubvaſallus. Similiter ſi tempore belli hoſti præſtanda ſunt certa onera; ea ad ſubvaſallum pertinent, quemadmodum pertinerent ad vaſallum, ſi res non fuiſſet infeudata. Hoc tamen non obſtante, quod canonem ſubvaſallus domino præſtare teneatur, dominus adhuc ſibi etiam vaſallum obligatum habet (§. 303.).

§. 356.

Si vaſallus rem feudalem ſine conſenſu domini alienare poteſt; ſine ejus conſenſu eandem etiam oppignorare poteſt: Quodſi tamen contingat, feudum aperiri domino, vel aperturæ proximum fieri, aut alio modo finiri, re adhuc oppignorata, jus creditoris, quod in eadem habebat, tollitur. Etenim ſi res oppignoratur, ſeu hypotheca in eadem conſtituitur, in creditorem transfertur jus rem oppignoratam vendendi ſub ea conditione, niſi ſtatuto tempore debitum ſolvatur (§. 1145. *part. 5. Jur. nat.*) & ut creditori ſatisfiat, niſi debitum ſtatuto tempore fuerit ſolutum, res oppignorata vendenda eſt (§. 1144. *part. 5. Jur. nat.*). Quodſi ergo vaſallus rem feudalem ſine conſenſu domini alienare, adeoque etiam vendere poteſt, nimirum tanquam feudalem, ut feudum in ea ſubſiſtat (§. 156.); nil ſane obſtat, quo minus etiam ſine illius conſenſu eandem oppignorare poſſit. *Quod erat unum.*

De oppignoratione rei feudalis.

Enimvero oppignoratio hæc fieri nequit in præjudicium domini (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque nonniſi ſalvo jure ejus. Quamobrem cum domini res feudalis ſtatim pleno jure ſit feudo aperto (§. 330.), vel alio modo finiatur (§. 326.), nec feudum proximum aperturæ alienari poſſit (§. 332.); ſi feudum aperiatur, re feudali oppignorata, vel aperturæ proximum fiat, aut alio modo finiatur, hypotheca in eadem amplius conſiſtere nequit, quippe quæ non con-

ſtituta intelligitur niſi ſub tacita hac conditione, quamdiu feudum non aperietur, aut finietur. Feudo igitur aperto aut aliter finito, jus creditoris, quod in re feudali habebat, tollitur. *Quod erat alterum.*

Apparet adeo oppignorationem rei feudalis ſine conſenſu domini non eſſe ſatis tutam, ſiquidem metuendum ſit, feudum domino aperiri poſſe, vel aperturæ proximum fieri. Quamobrem conſultius eſt, ut res feudalis oppignoretur cum conſenſu domini, ne ſit oppignoratio periculo obnoxia. Hæc quidem naturaliter ita ſeſe habent. Jure autem poſitivo magis convenit, ne oppignoratio unquam valida ſit ſine conſenſu domini.

§. 357.

Quando ſine conſenſu domini invalida.

Si vaſallus rem feudalem ſine conſenſu domini alienare nequit; nec ſine ejus conſenſu oppignorare eam poteſt. Etenim quando res oppignoratur, in creditorem transfertur jus rem oppignoratam vendendi ſub hac conditione, niſi ſtatuto tempore ſolvatur debitum (§. 1145. *part. 5. Jur. nat.*). Quodſi ergo vaſallus rem feudalem ſine conſenſu domini alienare nequit, adeoque nec vendere poteſt; nec in creditorem transferre poteſt jus rem feudalem vendendi ſub iſta conditione, ſi debitum ſtatuto tempore non ſolvatur, quippe quod, debito præciſe non ſoluto, creditori actu competit, ſi translatio conditionata fuerit valida (§. 1144. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem vaſallus ſine conſenſu domini rem feudalem oppignorare nequit, ſi ſine ejus conſenſu eandem alienare nequit.

Nimirum ſi contingat, rem feudalem eſſe vendendam, debito præciſe non ſoluto, dominus in venditionem conſentire non tenetur, etiamſi venditio non vergat in ipſius præjudicium. Oppignoratio enim ſine ipſius conſenſu facta ipſo jure nulla eſt, & contra jus ipſius, adeoque non ſine injuria ipſius facta (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 358.

De oppigno-

Quoniam feudum aperturæ proximum ſine conſenſu domini

mini alienari nequit, etiamſi alias ad alienationem non requirendus eſſet ejus conſenſus (§. 332.), quando vero vaſallus rem feudalem ſine conſenſu domini alienare nequit, nec ſine ejus conſenſu oppignorare poteſt (§. 357.); *ſi feudum fuerit apertura proximum, vaſallus rem feudalem oppignorare nequit, quam alias ſine ejus conſenſu oppignorare potuiſſet.* *ratione feudi aperturæ proximi.*

Si feudum aperturæ proximum, oppignoratio ſtatim ipſo jure nulla eſt, non vero ab initio valet, quemadmodum in caſu ſuperiori, quo demum invalidam efficit caſus emergens, de quo cum res oppignoraretur non cogitabatur (§. 356.).

§. 359.

Vaſallus ſine conſenſu eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, ſeu ſucceſſorum feudalium, rem feudalem oppignorare nequit. Etenim quando res oppignoratur, vendenda eſt, niſi debitum ſtatuto tempore ſolvatur, ut creditori ex ea ſatisfiat (§. 1144. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter impoſſibile eſt, ut, mortuo vaſallo, in feudo ſuccedant ii, ad quos devolvi debebat. Quoniam itaque oppignoratio contra jus eorum, ad quos devolvi poteſt, ſeu in eorum præjudicium fit, nihil vero facere licet, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); vaſallus quoque ſine conſenſu eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, ſeu ſucceſſorum feudalium, rem feudalem oppignorare nequit. *De conſenſu ſucceſſorum feudalium ad oppignorationem requiſito.*

Qui rem vendere nequit, nec in alium transferre poteſt jus vendendi ſub conditione quadam poſſibile, cum conditione exiſtente res ſit vendenda. Si conſenſu eorum, qui in feudo ſuccedere poſſunt, res vendi nequit, cum ipſis jus ſuum, aut, ſi mavis ſpes, quæ jus aliquando excitare poteſt, auferri nequeat invitis (§. 336. *part. 2. Jur. nat.* & §. 477. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem nec in præjudicium eorum res feudalis oppignorari poteſt ſine eorum conſenſu (§. 1145. *part. 5. Jur. nat.*). Quando conſentiunt, jus ſuum remittunt (§. 95. *part. 3. Jur. nat.*), cumque tunc nil amplius fiat contra jus ipſorum

(§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nec ipſis volentibus injuria ulla fit (§. 859 *part. 1. Jur. nat.*).

§. 360.

De oppignoratione fructuum, vel juris in re feudali.

Vaſallus fructus rei feudalis, aut jus utendi fruendi eadem oppignorare poteſt, quamdiu feudum tenet. Etenim vaſallus de uſu ac fructu rei feudalis pro arbitrio ſuo diſponere poteſt, quamdiu ſcilicet feudum tenet (§. 159.). Quamobrem cum de fructu rei feudalis ac ejus uſu diſponat, ſi fructus vel jus utendi fruendi oppignoret (§. 1144. *part. 5. Jur. nat.*); fructus quoque rei feudalis, aut jus utendi fruendi eadem oppignorare poteſt.

Hæc oppignoratio fit ſine præjudicio domini, etiam ſine præjudicio eorum, qui in feudo ſuccedunt. Quamdiu enim vaſallus feudum tenet, omnem utilitatem ſolus percipit ex re feudali (§. 319.), & fructus ex eadem percepti allodiales ſunt (§. 320.), in quibus adeo plenum dominium habet vaſallus (§. 192.). Oppignorari vero etiam poſſunt res extituræ (§. 1178. *part. 5. Jur. nat.*), adeoque etiam fructus nondum extantes. Quamvis vero non periculo vacet oppignoratio fructuum, vel juris etiam utendi fruendi re feudali; dantur tamen caſus, in quibus præſtat fructus ſibi oppignoratos habere, quam rem nullam. De fructibus perceptis, veluti frumento jam excuſſo ex ſpicis, tanto minus dubia videri poteſt oppignoratio, quia res allodiales ſunt (§. 320.), ad quos adeo nullum jus eſt domino, nec jus ullum ſucceſſoribus feudalibus (§. 192.).

§. 361.

De oppignoratione rei feudalis cum conſenſu domini, ſed ſine con-

Oppignoratio rei feudalis cum conſenſu domini, ſed ſine conſenſu eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, facta quoad dominum, ſed non quoad ſucceſſores feudales ſubſiſtit. Quando enim dominus in oppignorationem conſentit, jus quidem ſuum, cui præjudicari poterat (§. 328.), remittere (§. 117. *part. 3 Jur. nat.*); ſed iis, ad quos feudum devolvi poteſt, jus ſuum, quod a primo

mo acquirente vi conſtitutionis habent (§. 175.), adimere nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque jus horum non obſtante domini conſenſu ſubſiſtit. Patet itaque, quod oppignoratio cum conſenſu domini, ſed ſine conſenſu eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, facta quoad dominum quidem ſubſiſtat, ſed non quoad ſucceſſores feudales. *Senſu ſucceſſorum feudalium facta.*

Nimirum hac oppignoratione nullum fit præjudicium domino, quemadmodum patet ex iis, quæ paulo ante annotavimus (*not.* §. 360.); vergit tamen oppignoratio in præjudicium ſucceſſorum feudalium, quippe qui jus ſuum non remiſere, cum ſine eorum conſenſu facta fuerit oppignoratio, in quam conſentire non tenebantur, niſi vellent.

§. 362.

Quoniam oppignoratio rei feudalis cum conſenſu domini, ſed ſine conſenſu eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, facta quoad dominum, ſed non quoad ſucceſſores feudales ſubſiſtit (§. 361.); *ſi feudum aperiri domino contingat, is aut debitum ſolvere, aut ut res feudalis vendatur, & de ejus pretio ſatisfiat creditori pati debet* (§. 1144. *part. 5. Jur. nat.*), *aſt ſi contingat, vaſallum non eſſe ſolvendo, illi, ad quos feudum devolvi aliquando poteſt, vel qui eodem mortuo in feudo ſuccedunt, creditori ad nihil tenentur, neque adeo pati, ut ex re feudali eidem ſatisfiat.* *Ejus effectus.*

Sane nec ex fructibus creditori ſatisfieri poteſt, vaſallo mortuo, quippe qui ad ſucceſſorem in feudo pertinent, quam primum vaſallus moritur, jure utendi fruendi vi legis conſtitutionis in ipſum tranſmiſſo, cui nullo modo præjudicari poteſt (§. 910. *part. 1 Jur. nat.*). Quodſi vero vaſallus, qui rem feudalem oppignoravit, feudum adhuc vivus tenet; quin ex fructibus, qui allodiales, adeoque pleno jure vaſalli ſunt (§. 192.), ſatisfieri poſſit, dubitandum non eſt.

§. 363.

Si vaſallus ſine conſenſu domini & eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, rem feudalem oppignorat; naturaliter fructus rei feudalis, *Quomodo oppignoratio*

Fructus rei feudalis, aut jus utendi fruendi ſine conſenſu domini & ſucceſſorum feudalium facta intelligatur. *dalis, aut jus utendi fruendi eadem oppignoraſſe intelligitur, quamdiu feudum tenet.* Etenim vaſallus rem feudalem oppignorare nequit aut ſimpliciter ſine conſenſu domini (§. 357.), aut nonniſi ſalvo ipſius jure (§. 356.); ſine conſenſu autem eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, ſimpliciter oppignorare non valet (§. 359.): poteſt tamen fructus rei, aut jus utendi fruendi eadem oppignorare, quamdiu feudum tenet (§. 360.). Quamvis adeo oppignoratio rei feudalis non ſubſiſtat ſine conſenſu domini & eorum, ad quos feudum devolvi poteſt; ſubſiſtere tamen poteſt oppignoratio fructuum, aut juris utendi fruendi re feudali, quamdiu vaſallus feudum tenet. Quoniam itaque vaſallus, cum ab omni contractu fraus omnis abeſſe debeat (§. 149. *part.* 5. *Jur. nat.*), id feciſſe intelligitur, quod facere poterat (§. 147. *part.* 5. *Jur. nat.*); ſi ſine conſenſu domini & eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, rem feudalem oppignoraverit, fructus rei feudalis aut jus utendi fruendi oppignoraſſe naturaliter intelligitur, quamdiu feudum tenet.

Vide, quæ paulo ante in caſu ſimili annotavimus (*not.* §. 347.), & ſupra de oppignoratione rei emphyteuticæ (*not.* §. 85.).

§. 364.

De effectu hujus oppignorationis. Quoniam vaſallus, qui ſine conſenſu domini & eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, oppignoravit rem feudalem, naturaliter fructus rei feudalis, aut jus utendi fruendi eadem oppignoraſſe intelligitur, quamdiu feudum tenet (§. 363.); *re feudali ſine conſenſu domini & eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, oppignorata, creditor naturaliter conſequitur jus in fructibus rei feudalis, aut jure eadem utendi fruendi, quamdiu feudum tenet* (§. 1142. *part.* 5. *Jur. nat.*), *adeoque debito non ſoluto tempore convento ex fructibus ipſi ſatisfaciendum, quantum fieri poteſt, aut jus utendi fruendi re feudali concedendum, donec ipſi ſatisfiat, quantum datur, dum feudum tenet debitor* (§. 1145. *part.* 5. *Jur. nat.*).

Nimi-

Digitized by Google

Nimirum quando debitor ſtatuto tempore non ſolvit debitum; creditor fructus ſtatim ſuos facit, vel re feudali utitur fruitur, donec ſibi fuerit ſatisfactum. Quodſi vero vaſallus tamdiu feudum non tenet, donec ipſi plene ſatisfactum fuerit; cum tum jus debitoris in re feudali ſit extinctum, jus quoque creditoris finitum, & is ſibi imputare debet, quod non cautius fuerit mercatus, contentus ea ſecuritate, quæ minime ſufficiebat.

§. 365.

Feudum pignoratitium finitur, quamprimum debitum a domino ſolvitur. Etenim feudum pignoratitium conſtituitur in ſecuritatem crediti (§. 191.). Enimvero quamprimum debitor ſolvit debitum, quod crediderat accipit (§. 659. *part.* 5. *Jur. nat.*), adeoque nulla ſecuritate amplius opus eſt. Quamobrem feudum pignoratitium finitur, quamprimum debitum a domino ſolvitur. *Quando feudum pignoratitium finiatur.*

§. 366.

Quoniam feudum pignoratitium finitur, quamprimum debitum a domino ſolvitur (§. 365.), adeoque vaſallus in re feudali nullum amplius jus habet, conſequenter quæ feudalis erat jam pleno jure domini eſt; *ſi feudum fuerit pignoratitium, quamprimum debitum ſolvitur, res feudalis domino reſtituenda* (§. 467. *part.* 2. *Jur. nat.*). *Quid tum fieri debeat.*

Res feudalis amittit qualitatem feudalem, dum debitum ſolvitur, & qui fuerat vaſallus jam rem alienam tenet ſine omni cauſa. Domino, qui fuerat creditor, jam competit jus eadem utendi fruendi, quod ſibi, qui vaſallus fuerat, diutius arrogare nequit. Quodſi adeo fuerit in mora reſtituendi, poſſeſſori malæ fidei æquiparatur, atque propterea de eodem valent, quæ de poſſeſſore malæ fidei alibi demonſtrata ſunt (§. 591. & *ſeq.* & §. 621. 622. *part.* 2. *Jur. nat.*).

§. 367.

Si feudum fuerit pignoratitium, nec dominus tempore convento ſolvat debitum; aut feudum alienandum eſt ei, qui debitum ſolvere *Quomodo ſatisfacien-*

vere

dum vaſallo, ſi dominus feudi pignoratitii non ſolvat.

vere velit, aut deficiente emtore feudi, res feudalis venaenda, ut ex ea ſatisfiat vaſallo. Etenim feudum pignoratitium dominus conſtituit creditori ſuo in re ſua loco pignoris (§. 191.), conſequenter ea lege, ut, niſi debito tempore ſolvat debitum, ex eodem ipſi ſatisfiat (§. 1142. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero creditori ſatisfit, quando accipit, quod eidem debetur, conſequenter ſi dominus tempore convento non ſolvit debitum, vaſallo creditori ſuo aliter ſatisfieri nequit, quam ſi quis debitum ſolvit & feudum pignoratitium accipit, aut ſi deficiente emtore feudi, res feudalis vendatur, & de pretio ſolutio fiat. Quodſi feudum fuerit pignoratitium, ipſum feudum, adeoque jus, quod in re feudali habet creditor (§. 155.), eſt quaſi res oppignorata (§. 191.), adeoque dominus feudum conſtituens omnino vult, ut, ſi tempore convento debitum non ſolvatur, feudum vendatur ei, qui debitum ſolvere ac pro eo tantum pretium dare velit: quoniam tamen feudum conſtituit in ſecuritatem crediti, ut ſcilicet creditor tempore ſtatuto conſequi poſſit, quod ipſi debetur (§. *cit.*); is utique animus ejus fuiſſe intelligitur, ut, deficiente emtore ipſa res, in qua feudum conſtitutum, vendatur, & de pretio ejus debitum ſolvatur. Patet itaque, ſi feudum fuerit pignoratitium, nec dominus tempore convento ſolvat debitum, aut feudum alienandum eſſe in eum, qui debitum ſolvere velit, aut deficiente emtore feudi, rem feudalem vendendam eſſe, ut ex ea ſatisfiat vaſallo.

Sane niſi ſupponatur ita eſſe conventum, ut deficiente emtore feudi, qui ſuccedit in Jus vaſalli creditoris tanquam novus creditor atque vaſallus, res feudalis vendatur, feudum pignoratitium contradictionem involveret, cum conſtitutum fuiſſet inſecuritatem præciſæ ſolutionis, eandem vero præſtare minime poſſet creditori. In præjudicium vero domini res feudalis venderetur, ſi quis feudum emere velit, quippe cui reſtituenda, debito ſoluto (§. 366.). Intereſſe autem poteſt domini, ne

ne res vendatur, ſi quidem dominium directum in ea conſervare poſſit, adeoque ſpe dominium plenum recuperandi non excidat. Etenim ſi animum id recuperandi non habuiſſet, non feudum pignoris loco in re ſua conſtituiſſet, ſed eam ſtatim vendidiſſet.

§. 368.

Si ita conveniatur, ne feudum pignoratitium alienari poſſit; quantocunque tempore pignus lui poteſt. Quodſi enim ita conveniatur, ne feudum pignoratitium alienari poſſit, vaſallus obligatus eſt ad non alienandum (§. 172.), conſequenter non habet jus alienandi (§. 118. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque alienatio ipſo jure nulla eſt. Pignus adeo in eodem ſubſiſtit, quamdiu non luitur (§. 1159. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter quantocunque tempore pignus lui poteſt (§. *cit. part. 5. Jur. nat.*). *De feudo pignoratitio non alienando.*

Nimirum in luendo pignore nulla committi poteſt mora (§. 638. *part. 3. Jur. nat.*), & ita conventum intelligitur ut lui poſſit, quando debitori viſum fuerit. Sane dum pignus conſtituit dominus in feudo, non in ipſa re, id intendiſſe intelligitur, ut pignus quantocunque tempore lui poſſit.

§. 369.

Quoniam res, in qua feudum conſtitutum, debitori reſtituenda, quamprimum pignus luitur (§. 1160. *part. 5. Jur. nat. vel* §. 366. *h.*), pignus autem lui poteſt quantocunque tempore, ſi ita fuerit conventum, ne feudum pignoratitium alienari poſſit (§. 368.); *ſi ita conventum, ne feudum pignoratitium alienari poſſit, res feudalis quoque alienari nequit, adeoque nec vendi poteſt.* *De alienatione rei feudalis in iſto caſu.*

Nimirum ſi res feudalis alienatur, vel venditur, dominium plenum transfertur in alterum, adeoque feudum prorſus extingui deberet, quod tamen in infinitum ſubſiſtere debet, ut quovis tempore lui poſſit, quando viſum fuerit domino. Nulla hic adeſt neceſſitas conſentiendi in venditionem rei feuda-

lis, quemadmodum in eo caſu, quo ſolutioni ſeu luitioni pignoris certus terminus præfixus (*not.* §. 367.), ut pignus præciſe lui debeat (§. 1159. *part. 5. Jur. nat.*).

§. 370.

De feudo, non re feudali alienanda.

Si feudum pignoratitium conſtituitur, ita etiam conveniri poteſt, ut, niſi certo die ſolvatur, feudum quidem alteri cedi, res tamen feudalis non alienari poſſit. Etenim quando feudum conſtituitur, conſtituens determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere poteſt, quas voluerit (§. 164.), adeoque dubio caret, quod ita conveniri poſſit.

Obiter notandum, non promiſcue ad feudum pignoratitium applicari poſſe, quæ de pignore demonſtrata ſunt, quia vaſallus ad certas præſtationes, inprimis ad fidelitatem præſtandum domino obligatur (§. 155.), a qua obligatione ſe invito domino liberare nequit (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*). Hæc obligatio obſtare poteſt, quo minus in feudo pignoratitio locum habere poſſit, quod alias in pignore obtinet. Quando itaque quæ de pignore demonſtrata ſunt, ad feudum pignoratitium applicantur, probe diſpiciendum, an ſalvo dominio directo hoc fieri poſſit. Etenim qui ſolus debitor eſt, quando de pignore agitur, in feudo pignoratitio duplicem perſonam repræſentat, nimirum & domini directi, & debitoris ſimul, quemadmodum ex adverſo, qui ſolus creditor eſt, nunc & vaſalli, & creditoris perſonam repræſentat.

§. 371.

An feudum pignoratitium ſit in bonis vaſalli.

Feudum pignoratitium accenſetur ceteris bonis vaſalli. Feudum enim pignoratitium eſt quaſi res oppignorata (§. 191.), conſequenter vaſallo obligatum eſt pro pecunia, quam ipſi debet dominus (§. 1163. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem cum pecuniæ, quæ nobis debentur, ſeu nomina ad bona noſtra ſint referenda (§. 450. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque etiam jus, quod in re oppignorata habemus (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*),

nat.), iisdem accenſeri debeat (§. 451. *part. 2. Jur. nat.*); feudum quoque pignoratitium, aut, ſi mavis, jus in feudo iſto ceteris bonis vaſalli accenſetur.

Nimirum pecunia, quam credidit vaſallus domino, allodialis eſt (§. 192.), & hinc eſt, quod jus exigendi debitum etiam tanquam res allodialis ſpectetur, ac perinde ac iſta (§ 448. *part. 2. Jur. nat.*), bonis accenſeatur. Quamobrem cum in ſecuritatem debiti, quippe quod per pignus efficitur exigibile (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*), feudum conſtitutum ſit loco pignoris (§. 191.), jus quod in feudo habet vaſallus ejus naturæ eſt, cujus eſt jus exigendi debitum. Atque adeo ipſum feudum pignoratitium, aut, accuratius loquendi, jus idem tenendi (§. 191.), bonis vaſalli allodialibus accenſeri debet. Hinc ad feudum pignoratitium non omnia applicari poſſunt, quæ de aliis feudis in anterioribus demonſtrata ſunt, ubi bona feudalia ab allodialibus diſtinguenda.

§. 372.

De ſucceſſione in feudo pignoratitio.

Quoniam feudum pignoratitium accenſetur ceteris bonis vaſalli (§. 371.); *qui poſt mortem vaſalli in bonis ipſius ſuccedit, in feudo etiam pignoratitio ſuccedit.*

Nimirum inter feudum pignoratitium & bona allodialia nulla eſt differentia quoad ſucceſſionem, cum ſpectetur tanquam pignus (§. 191.). Quemadmodum itaque jus pignoris pertinet ad hæredem; ita etiam feudum pignoratitium ad eundem ſpectat, neque jure proprio in eodem ſucceditur, ſed jure hæreditario, quemadmodum ſuo loco uberius eluceſcet, quando de jure hæreditario acturi ſumus.

§. 373.

Revocatio feudi quid ſit.

Feudum revocari dicitur, ſi quis jure compellitur ad rem feudalem reſtituendum, feudo in ipſum translato. *Revocatio* igitur *feudi* eſt jus eum, in quem translatum fuit, compellendi ad rem feudalem reſtituendum. Actus, quo revocatur, eſt exercitium hujus juris.

Quando igitur quis alterum, in quem feudum tranſlatum fuit, compellere velit ad rem feudalem reſtituendum, cum jure hoc facere non poſſit; is non feudum revocat, ſed alteri eripere vult. Revocatio adeo conſiſtit in jure & vi hujus juris exercetur.

§. 374.

De revocatione feudi precarii. *Si feudum precario fuerit conceſſum; dominus id pro lubitu revocare poteſt.* Etenim ſi feudum precario conceditur, vaſallus ſe obligat, ad rem feudalem reſtituendum pro lubitu repoſcenti domino (§. 1128. *part. 5. Jur. nat.*), &, ſi reſtituere nolit, dominus vi eum adigere poteſt, ut reſtituat (§. 1129. *part. 5. Jur. nat.*). Quoniam igitur feudum revocare poteſt, cui competit jus eum, in quem tranſlatum fuit, compellendi ad rem feudalem reſtituendum, ſi reſtituere nolit (§. 373.); ſi feudum precario fuerit conceſſum, dominus id pro lubitu revocare poteſt.

Nimirum ſi feudum precario conceditur, ita convenitur, ut vaſallo tamdiu dominium utile in re infeudata competere, ſeu res tamdiu infeudata eſſe debeat, quamdiu domino placuerit (§. 1124. *part. 5. Jur. nat.*). Quando adeo dominus vaſallo ſignificat, ſe nolle, ut diutius res ſua ipſi infeudata ſit; jus quoque ejus, quod unice a voluntate domini conſtanter dependet, expirat, atque adeo ad eam domino reſtituendam ſtatim obligatur, & ex hac obligatione extemplo naſcitur jus eundem ad reſtitutionem compellendi (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter revocatio feudi (§. 373.). Quando itaque dominus hoc jure uſus vaſallum, qui reſtituere non vult, ad reſtituendum compellit; feudum revocat. Quoniam ſignificatus vocabulorum arbitrarii ſunt, nil obſtat, quo minus revocationem feudi etiam appelles declarationem ejus, cui res feudalis reſtituenda, quod nullum tibi in ea re jus competat & eidem eandem reſtituere debeas. Quodſi ergo vocabulum in hoc ſignificatu accipere velis, per nos hoc licet: ſed nobis etiam concedenda eſt noſtra in ſignificatu vocabulis imponendo libertas.

§. 375.

Digitized by Google

§. 375.

Feudum ſine conſenſu domini, vel eorum, ad quos alienatione facta devolvi potuiſſet, alienabile, facta alienatione revocari nequit. Etenim ſi feudum ſine conſenſu domini, vel eorum, ad quos alienatione non facta devolvi potuiſſet, fuerit alienabile; vaſallo competit jus pro lubitu feudum alienandi absque conſenſu domini, vel eorum, ad quos alienatione non facta devolvi potuiſſet, conſequenter tam dominus, quam hi pati tenentur, ut vaſallus pro lubitu ſuo feudum alienet. Quamobrem iisdem competere nequit jus eum, in quem jure translatum fuit feudum, & cui adeo jus ſuum invito auferri a nemine poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), vi compellendi ad rem feudalem reſtituendum. Quoniam itaque feudum revocari nequit, ſi domino ac iis, ad quos alienatione non facta, feudum devolvi potuiſſet, nullum competit jus eum, in quem feudum translatum eſt, compellendi ad rem feudalem reſtituendam (§. 373.); feudum ſine conſenſu domini, vel eorum, ad quos alienatione facta devolvi potuiſſet, alienabile, facta alienatione revocari nequit.

De fundo ſine conſenſu ullius alienabili.

Naturaliter feuda ſine conſenſu domini & eorum, ad quos aliquando devolvi poterant, niſi alienata fuiſſent, alienabilia dari, ex ſuperioribus conſtat (§. 194.). Immo olim etiam feudum jure poſitivo alienari poterat ſine domini conſenſu II. f. 44. I. f. 5. donec conſtitutionibus *Lotharii* II. & *Friderici* I. Imperatorum II. f. 52. 55. interdicta. Feudum vero ſine conſenſu domini & aliorum alienabile etiam irrevocabile eſſe debet. Neque vero repugnat, quod feudum conſtitutum ſit pro perſonis certo ordine ſucceſſuris, aut ſimpliciter pro hæredibus etiam vaſalli. Quando enim libertas alienandi absque ullius conſenſu non adimitur; lex de ſucceſſione in feudo adjecta non intelligenda eſt de perſonis, quæ a primo acquirente deſcendunt, ſed de iis, quæ alienatione facta eo modo ſeſe habebunt ad vaſallum mortuum, qui iſta lege expreſſus.

§. 376.

De feudi aperturæ proximi alienatione & revocatione.

Si feudum aperturæ proximum alienatum fuerit, domino inſcio; naturaliter permittere quidem tenetur, ut is, in quem feudum fuit translatum, re feudali utatur fruatur, donec feudum aperiatur, feudum tamen apertum revocare poteſt. Etenim ſi feudum aperturæ proximum alienatum fuerit, domino inſcio, hic alienationem irritam facere poteſt (§. 333.), ut adeo vaſallus adhuc maneat dominus utilis, nec a nexu feudali liberetur. Quoniam tamen vaſallus rem feudalem alteri locare (§. 322.), adeoque ejus uſum tam ſimplicem, quam cum fructu conjunctum pro certa mercede alteri concedere (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*), tum etiam gratis eundem concedere valet (§. 325.); ſi feudum aperturæ proximum alienatum fuerit, domino inſcio, pati utique tenetur, ut is, in quem fuerat alienatum, re feudali utatur fruatur, donec feudum aperiatur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum feudo aperto res feudalis, quæ fuerat, ſtatim pleno jure domini fit (§. 330.); ea ipſi tum reſtituenda (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem eidem competit jus detentorem rei compellendi ad eam reſtituendam, adeoque compellere poteſt, niſi reſtituere velit, conſequenter cum feudum revocetur, ſi detentor rei feudalis compellitur ad eam reſtituendam (§. 373.); ſi feudum aperturæ proximum fuerit alienatum, in extraneum ſcilicet, ac poſtea aperiatur, dominus feudum apertum revocare poteſt.

Hæc quidem ita obtinent naturaliter. Quamvis enim alienatio feudi ſubſiſtere non poſſit in caſu propoſitionis præſentis; ſubſiſtere tamen poteſt conceſſio juris utendi fruendi re feudali, quamdiu feudum tenet vaſallus. Hac enim ſubſiſtente nihil fit contra jus domini, ſeu in præjudicium ipſius. Dum irritam facit alienationem, cum eo, in quem translatum fuit absque jure dominium utile, contractum feudalem non renovat,

Digitized by Google

vat, nec eundem vaſallum ſuum agnoſcit, ſed vaſallum veterem ſibi obligatum retinet, ac jus ſuum ab apertura pendens in re feudali ſibi conſervat. Aperitur vero feudum, quam primum mortuo vaſallo, qui feudum ſine effectu alienaverat, nullus exiſtit ſucceſſor feudalis, &, ſi ſucceſſor adhuc exiſtat, cum hoc contractus feudalis renovatur, ſive is alteri velit adhuc concedere jus utendi fruendi, vel etiam teneatur, ſive nolit, aut non teneatur. Hoc nimirum pacto ſubſiſtit jus domini, nec quicquam in ipſius præjudicium fit, etſi ſucceſſor quoque permittat, ut alius re feudali utatur fruatur, quamdiu hoc ſalvo jure domini directi fieri poteſt. Alia vero quæſtio eſt, quid in hypotheſi propoſitionis præſentis maxime conveniat juri poſitivo. Quodſi dicas, perinde omnino eſſe, ac ſi is, in quem feudum ſine jure alienatum fuerat, rem feudalem reſtituere teneretur vaſallo, quando dominus alienationem irritam facit, nec illi conceditur niſi jus utendi fruendi, quamdiu feudum ſubſiſtit, conſequenter feudum jam tum revocari; etſi in verbis appareat diſſenſus, in re tamen convenimus, adeoque per nos hoc dicere licet.

§. 377.

De revocatione feudi ſine conſenſu ſucceſſorum feudalium alienati.

Si feudum fuerit alienatum cum conſenſu domini, ſed ſine conſenſu eorum, ad quos poſt mortem ejus devolvi poterat; mortuo alienante feudum revocari poteſt ab eo, ad quem devolvitur; quamdiu vero is vivit, permittere tenetur, ut is, in quem alienatum fuit, re feudali utatur fruatur. Etenim ſi alienatio feudi non permiſſa niſi cum conſenſu eorum, ad quos tranſmitti debebat, vaſallo mortuo, ſine conſenſu eorum alienata irrita eſt (§. 198.), etiamſi cum conſenſu domini facta (§. 200.), conſequenter mortuo alienante, feudum ad eum adhuc devolvitur, qui ex lege conſtitutionis ſuccedere debet, adeoque res feudalis ipſi reſtituenda (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem eidem competit jus detentorem rei feudalis ad reſtituendum compellendi: quod cum revocatio

vocatio ſit (§. 373.), feudum revocare poteſt. *Quod erat unum.*

Poſterius oſtenditur eodem modo, quo idem in propoſitione antecedente (§. 376. *n.* 1.) demonſtravimus de domino. *Quod erat alterum.*

Revocatio feudi non ante competit ſucceſſori, quam quando ſuccedere poteſt. Quamdiu vivit vaſallus, qui feudum alienavit, nondum conſtat, utrum eidem ſit ſuperviſturus, nec ne, nec quamdiu vivit re feudali ipſe uti frui poteſt. Nihil adeo ſit contra jus ipſius, quando alius eadem utitur fruitur. Et, ſi vel maxime dominus conſenſit in alienationem & contractum feudalem cum eodem renovavit; hoc tamen fieri non potuit in præjudicium ejus, ad quem devolvi poterat. Quodſi ergo ſpes ejus in jus erigitur, mortuo eo, qui alienaverat; tum feudum ad eum pertinet, nec ipſi invito adimi poteſt, adeoque tum revocare ipſi integrum.

§. 378.

De deficiente conſenſu quorundam, ad quos feudum devolvi poteſt.

Si feudum alienetur cum quorundam ſaltem eorum, ad quos aliquando devolvi poteſt conſenſu; is qui non conſentit feudum non ante revocare poteſt, quam ubi ad eum devolvitur. Habet enim jus conditionatum, quod ipſi invito auferri minime poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter ſi feudum ſine conſenſu ipſius non alienabile abſque eodem alienetur, jus ipſius ſalvum manet. Quodſi ergo feudum ad ipſum devolvitur, neceſſe eſt, ut ipſi reſtituatur. Quamobrem eidem competit jus detentorem rei feudalis compellendi ad eandem reſtituendum, quod cum ſit revocatio feudi (§. 373.), feudum revocare poteſt, quando ad eundem devolvitur. Sed quoniam ſpes ipſius non ante excitat jus, aut, ſi mavis, jus conditionatum non ante fit purum, quam ubi feudum vi legis conſtitutionis ad eum devolvitur, quod per ſe patet; nec antequam hoc fiat, revocare poteſt.

Jus

Digitized by Google

Jus tuum non ante violatur, quam ubi alius feudum tenet, quod tu habere debes. Quodſi alii permittere velint, ut alius re feudali utatur fruatur, qua ipſi uti frui debebant ac poterant, tua parum refert. Alienatio nimirum non ſubſiſtit tanquam feudi, ſed per modum conceſſionis juris re feudali utendi fruendi quoad te, ſi vel maxime quoad dominum, qui conſentit, per modum feudi a te ſub certa conditione, nimirum ſi ad te devolvi contingat, revocabilis ſubſiſtat. Dominus & qui conſenſerunt feudum revocare nequeunt, quippe quorum omne jus extinctum eſt, dum feudum in alium transtulerunt: tibi vero manet revocabile, qui jus tuum retinuiſti, quod alii tibi inſcio ac invito auferre minime potuerunt (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*).

§. 379.

Quoniam feudum ſine conſenſu tuo alienatum revocare potes, quamprimum ad te devolvitur (§. 377. 378.); *feudum etiam revocare potes ad te devolutum, ſi in remotiorem fuerit alienatum, in quem ante te devolvi non poterat.* *Caſus particularis.*

Nimirum ſi alienatio ſubſiſtere in hoc caſu deberet, non minus hoc foret contra jus tuum, quod ex prima conſtitutione habes, quam ſi in extraneum fuerit alienatum. Quamvis enim non omne jus tibi auferretur, quemadmodum ſi in extraneum alienatur; jus tamen præſens ac purum verteretur in conditionatum ac futurum incertum: id quod omnino eſt contra jus tuum (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Permittendum tibi non eſt, ut alius, quem ordo demum poſt te tangit, tibi in ſucceſſione feudi præferatur.

§. 380.

Similiter quia quilibet feudum ſine conſenſu ſuo alienatum revocare poteſt, quamprimum ad ipſum devolvitur, etiamſi quidam conſenſerint, ad quos aliquando devolvi poterat (§. 377. 378.), mortuo autem patre, feudum ad filium devolvitur; *filius* quoque *feudum a patre alienatum revocare poteſt.* *An filius revocare poſſit.*

Novi equidem quoad revocationem feudi filio competentem diſſentire interpretes juris poſitivi; non tamen noſtrum eſt inquirere, quænam ſententia juri huic magis conveniat. Jure naturali filio non minus, quam alii agnato competit revocatio, quippe qui perinde ac ceteri a primo acquirente, a quo deſcendunt, jus ſuum habet, non vero a patre: neque enim propterea, quod mediante patre ad ipſum transmittitur, patri competit jus auferendi filio jus ex pacto inter primum acquirentem & concedentem inito quæſitum, quippe in quo patri iſtiusmodi jus non conceſſum. Aliunde vero jus quoddam diſponendi de feudo habere nequit (§. 172.). Nimirum ex eo, quod a patre genitus es, tantummodo intelligitur, jus ſuccedendi in feudo, ipſo mortuo, tibi competere, non vero ea de cauſa jus iſtud ullo modo a voluntate patris dependens efficitur. Videbimus ſuo tempore idem obtinere in ſucceſſione in imperio, quando ſucceſſio linealis in prima delatione imperii introducta.

§. 381.

An feudum revocans emtori pretium refundere teneatur.

Cui competit jus feudum revocandi, is non refundere tenetur pretium emtori. Cui enim competit jus feudum revocandi; is detentorem rei feudalis compellendi jus habet ad eam ſibi reſtituendam (§. 373.). Quoniam vero jus ei ideo competit, quod res feudalis ſua ſit ſive pleno jure (§. 376. 330.), ſive tanquam feudalis (§. 377. & *ſeqq.*); ideo detentorem compellit ad ſibi reſtituendum rem ſuam; parum ſollicitus, quomodo ad eum pervenerit. Nulla igitur ratio eſt, cur, ſi quis feudum emit, quod in præjudicium ſui emere non poterat, pretium eidem refundere teneatur. Quamobrem is, cui competit jus feudum revocandi, pretium emtori refundere non tenetur.

Nihil in hisce difficultatis eſt. Feudum vendi non potuit in præjudicium tuum, tibi nempe adimendo jus, quod aliquando competere poterat (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Ademtum vero fuiſſet jus in feudo ſuccedendi, & mutatum in jus ab alio emtum

Google

emtum redimendi, omnino in præjudicium tuum, ſiquidem emtori pretium refundere deberes. Quamprimum jus ſuccedendi ad te devolvitur, adeoque tu feudum revocare potes (§. 378.); venditio reſpectu tui irrita eſt, ac quod tuum eſt, ſine cauſa jam eſt penes alium, qui adeo tibi, quod tuum eſt, reſtituere tenetur, tu vero ab eo redimere minime teneris. Valet idem reſpectu domini, quando feudum ipſi aperitur.

§. 382.

Quando feudum revocatur, naturaliter venditor emtori pretium reſtituere tenetur. Etenim venditor emtori ad evictionem præſtandam ex ipſo contractu obligatur, etiamſi eam expreſſe non promiſerit (§. 1172. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum qui feudum revocat, rem feudalem a poſſeſſore aufert ob jus, quod ſibi in eadem competit (§. 373.), adeoque eandem evincat (§. 1165. *part. 4. Jur. nat.*); quando feudum revocatur, venditor emtori evictionem naturaliter præſtare tenetur. Quoniam itaque evictio præſtatur, ſi reparatur damnum ob rem evictam poſſeſſori obveniens (§. 1166. *part. 4. Jur. nat.*), conſequenter ſi in præſenti caſu pretium refunditur, cujus alias jacturam faceret emtor; quando feudum revocatur, naturaliter venditor emtori pretium reſtituere tenetur. *An venditor emtori feudo revocato pretium refundere teneatur.*

Atque adeo hinc patet, ſi feudum revocans pretium refundere teneretur, venditorem locupletatum iri cum damno revocantis, quippe qui in feudo jure ſuo ſuccedere debet abſque ullo onere. Quoniam itaque nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*); æquitati naturali utique repugnat, ut pretium indebite acceptum retineat venditor, emtori autem refundat qui feudum revocat. Neque etiam naturaliter quicquam refert, utrum quis feudum ſcienter emerit, an ignorans, vel rem eſſe feudalem, vel feudum vendi in alicujus præjudicium. Sufficit, ſi ſcienter emat, quod periculum ſubeat emtor, utrum pretium ſibi refundi poſſit, nec ne,

Digitized by Google

quando feudum revocari contingat. Pœnale igitur eſt, adeoque juris poſitivi, quod pretium ſine conſenſu domini ſcienter emens perdat, nec id repetere poſſit.

§. 383.

Revocatio feudi num cum vindicatione eadem.

Revocatio feudi eſt feudi vindicatio. Etenim feudi revocatio eſt jus detentorem rei feudalis compellendi ad rem feudalem reſtituendam (§. 373.). Quamobrem cum rei vindicatio ſit jus rem ſuam vi perſequendi adverſus quemlibet poſſeſſorem, aut quemcunque alium, qui eam in poteſtate habet (§. 543. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque res vindicetur, ſi detentor ejus compellitur ad eam reſtituendam; revocatio feudi eſt feudi vindicatio.

Poteramus itaque carere termino revocationis feudi, niſi is in Jure feudali eſſet receptus, ac ideo a nobis retinendus, ut facilius appareat Juris naturæ cum poſitivo vel conſenſus, vel diſſenſus.

§. 384.

Principium heuriſticum de feudi revocatione.

Quoniam revocatio feudi vindicatio feudi eſt (§. 383.); *quæ de vindicatione rei demonſtrata ſunt, & quoad reſtitutionem rei vindicatæ obtinent, ea etiam tenenda ſunt de feudi revocatione.*

E. gr. Quoniam domino competit jus rem ſuam vindicandi (§. 544. *part. 2. Jur. nat.*), vaſallus vero dominus utilis eſt (§. 158. 3.); hinc ſtatim patet, neminem revocare poſſe feudum, niſi quando id ad eum devolvitur. Dominus vero, quando feudum ipſi fuit apertum, rem feudalem tanquam ſuam vindicat, dum feudum revocare dicitur.

§. 385.

De probatione feudi addevolutum.

Qui feudum revocare vult, probare debet, id ad ſe eſſe devolutum. Etenim feudum revocari nequit niſi ab eo, ad

Digitized by Google

ad quem id ipſum devolutum fuit (§. 377.). Quamobrem qui id revocare vult, probare debet, id ad ſe eſſe devolutum. *ſe devoluti.*

Nimirum cum feudum devolvatur ad eos, qui a primo acquirente deſcendunt, certo ordine; qui feudum revocare vult, probare tenetur, ſe a primo acquirente deſcendere ac eſſe in ordine deſcendentium eum, qui jam ſuccedere debet. Notandum vero, pro primo acquirente haberi non modo eum, cui feudum, quando primum conſtituebatur, fuerat conceſſum; verum etiam eum, in quem tanquam extraneum legitime fuit alienatum, quippe qui in locum illius ſucceſſit. Hæc ſatis manifeſta ſunt ei, qui in anterioribus demonſtrata animo rite comprehendit, ut adeo non opus ſit ſingula per anteriora probari.

§. 386.

Quoniam feudum revocaturus probare debet, *id ad ſe eſſe devolutum* (§. 385.); *antequam probavit, poſſeſſorem aut detentorem rei feudalis compellere nequit ad rem feudalem ſibi reſtituendam*, conſequenter *feudum actu revocare.* *Quando revocationi actu locus ſit.*

Jus tuum certum eſſe debet ac manifeſtum, ſi eodem uti adverſus alterum volueris.

§. 387.

Si quis feudum repudiat, idem devolvitur ad eum, qui in ordine ipſi proximus eſt. Etenim qui feudum repudiat, is ſufficienter ſignificat, ſe ſibi delatum, ſeu ad ſe devolutum habere nolle (§. 111. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem perinde eſt, ac ſi mortuus eſſet, antequam ad eum devolveretur, adeoque jam devolvi minime poſſet. Quoniam itaque is in feudo ſuccedere debet, qui in ordine ipſi proximus eſt, vi primæ conſtitutionis (§. 175.); ſi quis feudum repudiat, idem devolvitur ad eum, qui in ordine ipſi proximus eſt. *De repudiatione feudi.*

§. 388.

Quando remotior feudum revocare poſſit.

Si proximior feudum non revocat, quod poſſeſſori relictum velit; remotior idem revocare nequit: Quodſi vero non revocat, quia repudiat, tum remotior revocare poteſt. Etenim ſi proximior, ſine cujus conſenſu feudum fuerat alienatum, dum feudum ad ipſum devolvitur, revocare non vult, quod poſſeſſori relictum velit; omnino vult, ut loco ſui is, in quem fuit alienatum, re utatur fruatur, adeoque perinde eſt, ac ſi ipſe feudum ad ſe devolutum ſine conſenſu remotioris in extraneum alienaſſet. Quoniam itaque quamdiu ipſe vivit, permittere tenetur, ut is, in quem alienatum fuit feudum, re feudali utatur fruatur (§. 377.); poſſeſſorem ejus compellere nequit ad rem ſibi reſtituendam, conſequenter feudum revocare nequit (§. 373.). *Quod erat unum.*

Enimvero ſi proximior feudum revocare non vult, quia repudiat; tum feudum devolvitur ad eum, qui in ordine ipſi proximus eſt (§. 387.), adeoque ad remotiorem. Quoniam itaque feudum revocare poteſt is, ad quem devolvitur, ſi ſine ejus conſenſu alienatum fuit (§. 377.); remotior feudum revocare poteſt, ſi proximior non revocat, quia repudiat. *Quod erat alterum.*

§. 389.

Idem porro expenditur.

Quoniam remotior feudum revocare nequit, quod poſſeſſori relictum velit proximior, qui non revocat; revocare autem poteſt, ſi hic feudum repudiet (§. 388.); *ſi proximior feudum non revocat, remotior idem revocare nequit, antequam ille declaraverit, utrum feudum repudiet, an ſaltem poſſeſſori relictum velit.*

Naturaliter non nocet factum patris filio (§. 380.). Quamobrem ſi pater feudum repudiat, ad filium idem devolvitur (§. 387.),

(§. 387.), & ideo feudum revocare poteſt, quod pater revocare non vult, quia repudiat, ipſo autem vivo revocare nequit, ſi id poſſeſſori relictum velit. Quamobrem & pater ante declarare debet, quando feudum, quod revocare poterat, non revocat, cur revocare nolit, quam filius revocare poſſit. Patet etiam ſi pater impedit, quo minus filius feudum revocet; alium remotiorem in præjudicium filii feudum revocare non poſſe, cum pater filio invito jus ſuum adimere non poſſit, & quamvis pater feudum repudiet ac filius cum diſſenſu patris ipſum revocare nolit, non tamen propterea filius feudum repudiare, ſed tantummodo velle intelligitur, ut ſit poſſeſſori relictum, donec patrem non offendendo revocare valeat.

§. 390.

Si proximior feudum non revocat, quia poſſeſſori relictum vult; hoc non obſtante, adhuc revocare poteſt, quandocunque ipſi viſum fuerit. Etenim cum revocandi jus habeat, *per hypoth.* ab ipſius voluntate unice pendet, utrum poſſeſſori id relictum velit, an revocare malit, &, ſi relictum velit, in arbitrio ipſius poſitum eſt, quamdiu relictum velit. Quamobrem cum poſſeſſori ſeſe non obliget ad feudum relinquendum, dum jure ſuo non utitur, nec illud ſtatim revocat; poteſtatem revocandi ſibi minime adimit, quamvis remotiori declaret, ſe habere animum feudum poſſeſſori relinquendi. Quoniam itaque jus ſuum ſalvum manet, eodem adhuc uti poteſt, quandocunque voluerit, conſequenter adhuc revocare feudum, quandocunque ipſi viſum fuerit. *An feudum non revocans, quia id poſſeſſori relictum vult, poteſtatem revocandi ſibi adimat.*

Declaratio remotiori a proximiore facta, quod poſſeſſori feudum relictum velit tantummodo impedit, ne is revocare poſſit (§. 388.), non vero, ne proximior revocare valeat, cum hæc declaratio non fiat poſſeſſori, ut promiſſionem de non revocando continere intelligatur, adeoque

Digitized by Google

que actus obligatorius ſit reſpectu poſſeſſoris (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*). Et ſi animum mutat proximior, revocatio non fit in præjudicium remotioris, adeoque nil obſtat, quo minus is animum mutare poſſit (§. 377. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 391.

De revocatione feudi in unum ex pluribus pari gradu exiſtentibus alienato.

Si in unum ex pluribus, ad quos feudum devolvi debet, exiſtentibus in pari gradu alienatum fuit; ceteri pro rata id revocare poſſunt. Etenim ſi feudum devolvi debet mortuo eo, qui nunc idem tenet, ad plures in pari gradu exiſtentes; ſinguli ratam ſuam in eodem habent, conſequenter ſi ſine eorum conſenſu feudum in unum fuit alienatum, perinde omnino eſt ac ſi feudum aliquod ad ipſos devolutum in alium alienatum fuiſſet. Quamobrem cum is, ſine cujus conſenſu feudum fuit alienatum, id revocare poſſit, quando ad ipſum devolvitur (§. 378.); ſi in unum ex pluribus, ad quos feudum devolvi debet, exiſtentibus in pari gradu alienatum fuerit, ceteri pro rata id revocare poſſunt.

Nimirum cum nihil fieri poſſit, quod eſt contra jus tertii (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); perinde omnino eſt, ſive feudum totum, ſive pars ejus ſine conſenſu ejus alienetur, ad quem ſpectabat, mortuo alienante Quamdiu enim qui alienavit adhuc in vivis eſt, nihil fit contra jus reliquorum, quando unus interea ſolus re feudali utitur fruitur.

§. 392.

Qui in alienationem conſenſit, feudum revocare nequit. Etenim qui in alienationem conſentit, eo ipſo declarat, in gratiam ejus, in quem feudum alienatur, ſe jus ad feudum habere nolle, conſequenter juri ſuo renunciat (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum ei, cui renunciat, ſeſe obliget,

quod

jure ſuo adverſus ipſum uti nolit, & ille acquirat jus non patiendi, ut eodem adverſus ipſum utatur (§. 104. *part. 3. Jur. nat.*); quamvis alias, ſi non conſenſiſſet, feudum revocare potuiſſet (§. 377.), id tamen revocare nequit, ubi conſenſit.

Conſenſus non alio fine requiritur, quam ut is, in quem feudum alienatur, certus ſit, id revocatum minime iri. Atque adeo conſenſus in alienationem utique involvit renunciationem revocationis feudi. Alias nimirum prorſus inutilis eſſet conſenſus requiſitio.

§. 393.

An revocatio feudi deneganda ſilio, ſi pater in alienationem conſenſit.

Naturaliter eorum filiis, qui in alienationem conſenſerunt, non denegatur revocatio feudi. Etenim feudum a patre alienatum filius revocare poteſt (§. 380.). Quoniam itaque reſpectu filii perinde eſt, ſive pater feudum, quod tenet, alienet, ſive in alienationem feudi ad ſe devolvendi conſentiat; naturaliter quoque filius ejus, qui in alienationem conſenſit, feudum revocare poteſt.

Vide, quæ ſupra annotavimus (*not.* §. 380.). Naturalem hanc æquitatem amplectuntur etiam plerique interpretes Juris feudalis poſitivi, nec valet in contrarium allata ratio, quod filiorum jus dependeat a jure paterno, conſequenter jure revocandi patris conſenſu extincto (§. 392.), nec filius eodem uti poſſit. Neque enim jus in feudo ſuccedendi filius a patre habet, etſi per eum ad filium transmittatur, ſed a conſtituente vi contractus feudalis, ex quo derivandum eſt omne jus feudale (§. 172.).

§. 394.

An in alienationem conſentire

In alienationem feudi nemo conſentire obligatur, ad quem aliquando devolvi poteſt, etiamſi fame vel alia neceſſitate coactus vaſallus alienaverit. Etenim is, ad quem aliquando feu-

teneatur, qui ſuccedendi aliquam ſpem habet. feudum devolvi poteſt, ſpem habet in feudo ſuccedendi, jus aliquando excitaturam, ſi nimirum contingat, ut deficiente ſucceſſore propiori feudum ad ipſum devolvatur. Quamobrem cum ſpes iſta invito auferri minime poſſit (§. 474. *part. 3. Jur. nat.*), id quod tamen fieret, ſi quis in alienationem conſentire obligaretur; nemo in eam conſentire obligatur, ad quem aliquando ſeu certo caſu feudum devolvi poteſt, etiamſi vaſallus, qui feudum tenet, fame vel alia neceſſitate coactus alienaverit.

Diximus ante conſenſum in alienationem involvere renunciationem revocationis feudi (*not.* §. 392.), aut, ſi mavis, renunciationem juris conditionati ſuccedendi, cum quo revocatio feudi extinguitur. A voluntate autem renunciantis unice pendet, utrum is renunciare velit, nec ne (§. 106. *part.* 3. *Jur. nat.*).

§. 395.

An detur agnato jus protimiſeos, feudo alienato. *Naturaliter jus protimiſeos non competit ei, ad quem aliquando feudum devolvi poteſt, quando alienatur, niſi in contractu feudali inter conſtituentem ac primum acquirentem expreſſe ita fuerit conventum.* Etenim quale ſit jus unicuique competens, pro quo certo ordine ſucceſſuro feudum conſtitutum, ex contractu feudali metiendum (§. 172.). Quodſi ergo expreſſe non fuerit conventum, ut ei, ad quem vi conſtitutionis feudum devolvi poteſt, competat jus protimiſeos, quando alienatur; nec competere naturaliter poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum a voluntate feudum conſtituentis pendeat, quasnam determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.); quin inter conſtituentem ac primum acquirentem in contractu feudali ita conveniri poſſit, ut jus protimiſeos competat ei, ad quem certo caſu feudum devolvi poteſt,

Digitized by Google

poteſt, quando alienatur, dubitandum non eſt, conſequenter cum ex contractu feudali metiendum ſit jus feudale, quod alicui competit (§. 172.), jus protimiſeos quoque illi competere debet, ſi in contractu feudali inter primum acquirentem ac conſtituentem ita fuerit conventum. *Quod erat alterum.*

Jure protimiſeos reſtringitur jus alienandi, adeoque proprietas rei feudalis (§. 664. *part.* 2. *Jur. nat.*), quam habet vaſallus. Non vero pati tenetur vaſallus, ut proprietas, quam habet, magis reſtringatur, quam in contractu feudali reſtricta fuit. Tendit enim hoc ad diminutionem juris ipſius, atque hoc nomine jus protimiſeos minime conventum qui ſibi arrogat, contra jus vaſalli hoc facit (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), quod jure naturæ minime permiſſum (§. 910. *part.* 1. *Jur. nat.*).

§. 396.

De jure protimiſeos domini.

Conveniri etiam poteſt, ut, quando feudum in extraneum alienatur, domino competat jus protimiſeos. Etenim non modo a conſtituentis voluntate pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164.), ſed etiam qui rem in feudum offert, conditiones offerre poteſt, ſub quibus id conſtitui vult (§. 169.), & determinationes iſtæ in contractu feudali definiendæ (§. 173.). Quodſi ergo placuerit, ita quoque conveniri poteſt, ut, quando feudum in extraneum alienatur, domino competat jus protimiſeos (§. 788. *part.* 3. *Jur. nat.*).

Dico conveniri poſſe, ut domino competat jus protimiſeos, quando feudum in extraneum alienatur. Quando enim alienatur in agnatum, ſeu eum, qui aliquando ſuccedere poterat; ſi jus protimiſeos competeret domino, hoc foret contra jus ipſius (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Implicat ergo feudum conſtituere pro certis perſonis certo ordine ſibi in-

vicem ſucceſſuris & jus protimiſeos conferre domino, ſi in unam earum feudum alienatur, ad quam ſucceſſio nondum pertinebat.

§. 397.

In quanam alienatione competat jus protimiſeos.

* *Naturaliter jus protimiſeos non modo competit in alienatione, quæ fit pretio interveniente; verum etiam in ea, quæ fit nullo pretio interveniente, niſi id ad alienationem pretio interveniente factam fuerit reſtrictum. In caſu vero poſteriori pretium, quo feudum vendi poterat, determinandum.* Nimirum quando alicui jus protimiſeos competit, is in alienatione præferri debet alteri, in quem feudum alienatur (§. 1108. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quoniam vero nemo alteri damnum dare debet (§. 495. *part.* 2. *Jur. nat.*); ideo neceſſe eſt, ut is, cui jus protimiſeos competit, idem pretium offerat alienanti, quod ab eo, in quem alienatur, accipere poterat. Atque adeo patet jus protimiſeos alicui competere poſſe in alienatione, quæ fit pretio interveniente. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi alienatio fiat pretio nullo interveniente, veluti ſi alteri donetur; non minus in extraneum alienatur feudum, quam ſi pretio interveniente alienetur, veluti ſi vendatur. Quoniam itaque jus protimiſeos, quo dominus vel alius, qui aliquando in feudo ſuccedere poterat, & qui ad conſentiendum in alienationem cogi nequit (§. 394.), extraneo in alienatione præfertur (§. 1108. *part.* 4. *Jur. nat.*), non alio fine conceditur, quam ut dominus potius rem feudalem pleno jure habeat, aut alius, qui ſpem aliquando ſuccedendi habet, feudum acquirat, quam ut ad extraneum ipſum perveniat; jus protimiſeos non minus convenit alienationi feudi, quæ fit nullo pretio interveniente, quam ei, quæ fit interveniente pretio.

tio. Naturaliter itaque jus protimiſeos non modo competit in alienatione, quæ fit interveniente pretio, verum etiam in ea; quæ fit pretio interveniente. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam tamen determinationes ſubſtantialibus addi poſſunt in contractu feudali (§. 173.), quæ conſtituenti & rem in feudum offerenti placuerint (§. 164. 169.); ſi ita viſum fuerit, jus protimiſeos quoque reſtringi poteſt ad eam ſaltem alienationem, quæ fit pretio interveniente. *Quod erat tertium.*

Denique quoniam nemo alteri damnum dare debet (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*), quale quidem pateretur is, cui feudum ab altero donatur, pretium, quo vendi poterat, utique determinandum, ut detur ei, cui feudum ab altero donatum aut donandum erat. *Quod erat quartum.*

§. 398.

Quale pretium offerri debeat ab eo, qui jus protimiſeos habet.

Si quis jure protimiſeos uti voluerit, idem offerre debet pretium, quod alter dare vult, aut dedit, aut quod alius daret, ſi venderetur, quando ſine pretio interveniente alienatur.

Etenim jure protimiſeos in alienatione qui id habet præferri debet alteri, in quem alienatum, vel alienandum (§. 1108. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum nullum inde damnum ſentire debeat, qui feudum alienare vult, vel etiam is, in quem ſine pretio interveniente alienatur (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*); ideo neceſſe eſt, ut, ſi quis jure protimiſeos uti voluerit, idem offerre debeat pretium, quod alter dare vult, aut dedit in caſu priori, aut quod alius daret, ſi venderetur, in caſu poſteriori.

Non eſt, quod objicias, poſſe venditorem cum emtore convenire, ut ad deterrendum eum, qui jus protimiſeos habet, ne eodem utatur, majus pretium dicatur, quam revera

Digitized by Google

ſolvitur, vel etiam eum, cui feudum donatur, convenire poſſe cum alio, ut dicat, ſe majus pretium dare velle, ſi feudum vendatur, quam quo ille emeret, ſi emere deberet. Etenim in caſu priori abeſſe a contractu debet fraus omnis (§. 149. *part.* 5. *Jur. nat.*), & quando fraudis ſuſpicio eſt, eidem cui jus protimiſeos competit, omnibus uti licet mediis ad fraudem detegendam aptis; in poſteriori autem feudum a peritis taxandum, ut æquum pretium inveniatur (§. 397.); immo in ſtatu quoque civili ad indagandum verum pretium voluntarie ſubhaſtari poteſt feudum, ubi, ſi pro eo pretio habere nolit is, qui jus protimiſeos habet, donatario integrum eſt deliberare, utrum feudum habere malit, an pretium, quod offert emtor.

§. 399.

Effectus juris protimiſeos quoad alienationem nondum perfectam.

Jure protimiſeos alienatio nondum perfecta prohiberi poteſt, ne perficiatur, ſi alienator pretium ab eo oblatum acceptare non vult. Quodſi enim jus protimiſeos alicui competit, & is idem offert pretium, quod alius dare vult, vel dare debebat, ſi pretio interveniente fieret alienatio; ei, in quem alienare feudum vult vaſallus, præferri debet (§. 1108. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quodſi ergo alienator pretium ab eo oblatum acceptare recuſet, hoc vero non obſtante feudum alienaretur; alienatio foret contra jus protimiſeos, quod alteri competit (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum alterum lædat, qui quid facit contra jus ipſius (§. 920. *part. 1. Jur. nat.*), cuilibet autem competat jus perfectum non patiendi, ut alius ipſum lædat (§. 913. *part.* 1. *Jur. nat.*); cui jus protimiſeos competit, is pati non tenetur, ut feudum alienetur, conſequenter prohibere poteſt, ne alienatio nondum perfecta perficiatur.

Jus protimiſeos cum in eo conſiſtat, ut quis in alienando alteri præferatur, non involvit jus cogendi alterum, ut feudum ſibi vendat; ſed ſi ab alienando deſiſtat, qui feudum alienare vult,

Digitized by Google

vult, ut animum mutet ipſi permittendum (§. 377. *part. 3. Jur. nat.*): quodſi enim alienatio non perficiatur, nihil fit contra jus ipſius.

§. 400.

Effectus ejusdem quoad alienationem jam perfectam.

Si feudum fuerit actu alienatum, qui jus protimiſeos habet, refuſo pretio, quod dedit emtor, vel qui pretio interveniente feudum accepit, aut ſoluto pretio, quo feudum æſtimatur, ubi pretio nullo interveniente in ipſum translatum fuerit, feudum revocare poteſt. Etenim ſi alienatio feudi fuerit perfecta, ſine conſenſu nimirum ejus, cui jus protimiſeos competit, alienatio contra jus ipſius facta, quod adimi eidem minime poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), ſubſiſtere nequit, niſi eam ratihabere voluerit. Quodſi ergo jure ſuo uſus, quod adhuc habet, idem pretium offerat, quod dedit, in quem feudum alienatum fuit, vel pretium æquum, quo feudum æſtimatur, ſiquidem nullo pretio interveniente alienatio facta, eum, qui feudum tenet, compellere poteſt ad rem feudalem ſibi reſtituendam. Quamobrem cum feudum revocet, qui poſſeſſorem compellit ad rem feudalem reſtituendam (§. 373.); ſi feudum fuerit actu alienatum & qui jus protimiſeos habet pretium, quod dedit is, in quem fuit alienatum, vel quo æſtimatur feudum, quod nullo pretio interveniente alienatum, ſolvat, feudum is revocare poteſt.

Nimirum aut alienando feudum altero inſcio vel contradicente, cui jus protimiſeos competit, jus ſuum eidem auferri poteſt, aut non obſtante alienatione jam perfecta eodem adhuc uti poteſt. Aſt illud fieri nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Ergo revocatio feudi non deneganda ei, qui jure protimiſeos gaudet. Quando quis jure protimiſeos utitur, in caſu venditionis feudi, feudum retrahit (§. 1104. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque in hoc caſu revocatio feudi coincidit cum ju-

re

re retractus. Quamvis vero jus retractus non locum habeat, ſi res eidem obnoxia alio titulo, quam emtionis venditionis alienetur, veluti ſi donetur, vel cum re alia permutetur (§. 1107. *part.* 4. *Jur. nat.*); jus tamen protimiſeos latius patet jure retractus, quod ejus ſpecies quædam eſt (§. 1108 *part.* 4. *Jur. nat.*). Diſtinguendum adeo eſt naturaliter, utrum alicui in alienatione feudi competat ſaltem jus retractus, an vero jus protimiſeos: ſit ita quod interpretes Juris civilis jus protimiſeos & jus retractus tanquam ſynonyma adhibeant (*not.* §. *cit.*).

§. 401.

An revocatio feudi jure protimiſeos fieri poſſit vivo alienatore.

Feudum revocari poteſt vivo alienatore ab eo, qui jus protimiſeos habet. Etenim qui jus protimiſeos habet, prohibere poteſt, ne alienatio nondum perfecta perficiatur (§. 399.), &, ſi ipſo inſcio aut contradicente facta fuerit, feudum revocare poteſt (§. 400.), propterea quod in alienatione præferri debet alii, in quem alienatur (§. 1108. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum pati minime debeat, ut alius ſibi fuerit prælatus (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*); poſſeſſorem feudi ſtatim compellere poteſt ad rem feudalem ſibi reſtituendam, conſequenter vivo adhuc alienatore feudum revocare poteſt (§. 373.).

Non eſt quod objicias permittendum eſſe, quamdiu alienator vivit, ut is, in quem feudum fuit alienatum, re feudali utatur fruatur (§. 377.). Alia enim eſt ratio, ſi feudum revocatur, propterea quod tu in eodem ſuccedere debes; alia vero, ſi revocatur jure protimiſeos. In hoc enim caſu refundendum eſt pretium, quod dedit emtor vel qui pretio interveniente feudum accepit, aut quo æſtimatur, quando nullo pretio interveniente in alium alienatum (§ 398.); aſt in illo feudum revocatur, pretio nullo refuſo, vel ſoluto (§. 381.). Præterea jus protimiſeos non ideo competit revocanti, quod feudum ad eundem, mortuo alienatore, devolvitur; ſed a devolutione prorſus independens eſt. Eſt nimirum jus conditionatum,

natum, quod ab alienatione dependet, ac ea facta purum evadit, ut nihil adſit, quod ejus executionem ſuſpendat.

§. 402.

An conſenſus in alienationem feudi tollat jus protimiſeos.

Conſenſus in alienationem feudi fit ſalvo jure protimiſeos, quando fit pretio interveniente; tollit autem jus protimiſeos, quando fit pretio nullo interveniente. Etenim ſi quis jure protimiſeos uti velit, idem offerre debet pretium, quod offert alter, ſiquidem alienatio pretio interveniente fit (§. 398.). Antequam igitur ſtatuere poſſit, utrum jure protimiſeos uti velit, nec ne, neceſſe eſt, ut conſtet de pretio, quod alter offert. Quamobrem etſi in alienationem feudi conſentiat, non tamen hoc ipſo declarat, ſe jure protimiſeos uti nolle, conſequenter eidem non renunciat (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque ad non utendum alienatori ſe non obligat (§. 104. *part. 3. Jur. nat.*). Conſenſus adeo in alienationem fit ſalvo jure protimiſeos, quando alienatio fit pretio interveniente. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi alienatio fit pretio nullo interveniente, veluti ſi alteri donetur, qui jure protimiſeos uti vult, offerre debet pretium, quo vendi poterat (§. 398.), a peritis & impartialibus determinandum (§. 397.). Quamobrem ſi conſenſus ejus requiritur, ſtatim ſignificare debet, ſe jure protimiſeos uti velle, & offerre pretium, quod a peritis & impartialibus determinabitur. Quodſi ergo in alienationem conſentit, tacite juri protimiſeos renunciare intelligitur (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter tacite ſeſe obligat ad non utendum eodem (§. 104. *part. 3. Jur. nat.*). Conſenſus adeo in alienationem, quæ fit nullo pretio interveniente, jus protimiſeos tollit. *Quod erat alterum.*

Conſentire in alienationem, quæ fit nullo pretio interveniente, & ſibi reſervare jus protimiſeos tacite utique repugnat. Qui enim jure protimiſeos uti vult, feudum vult eme-

re, adeoque conſentire nequit, ut alteri donetur. Aliud eſt, ſi conſentiat in donationem ſub hac conditione, ut, ſi intra tempus conventum æquum pretium offerat, res feudalis ſibi ſit tradenda & donatarius accipere debeat pretium, aut quando feudum permutatur, ut qui feudum acceperat, feudum ſibi reſtituat & vel pretium accipiat, vel rem, quam tradiderat alienatori, recipiat. Facile vero patet, ad hoc requiri ſpecialia pacta, ex quibus naſcantur obligationes alienatoris & ejus, in quem feudum fuit alienatum, & per quas jus protimiſeos reſervatur. Ex adverſo in alienationem, quæ fit pretio interveniente, conſentire poteſt, qui feudum emere vult, ſiquidem pretium, quo vendi poteſt, placuerit, atque adeo conſentit eo fine, ut pretium determinetur, quia animum emendi habet, non tamen ad pretium conſenſu alterius determinandum ſe obligare vult, nec prudens obligaret. Pars altera propoſitionis præſentis equidem Juri naturæ convenit, aſt non poſitivo, quo jus protimiſeos non habet locum in alienatione, quæ fit nullo pretio interveniente, quia ibidem jus protimiſeos idem eſt cum jure retractus (*not.* §.400.).

§. 403.

De ordine in exercitio juris protimiſeos obſervando.

Si jus protimiſeos conceditur iis, ad quos feudum devolvi poteſt, eo ordine conceditur, quo in feudo ſuccedere poſſunt. Etenim ſi jus protimiſeos conceditur iis, ad quos feudum devolvi poteſt, quod tamen nonniſi unus exercere poteſt, quando feudum alienatur, neceſſe omnino eſt, ut certo ordine exerceatur. Quamobrem cum ii, quibus conceſſum, nonniſi certo ordine in feudo ſuccedere poſſint, vi primæ conſtitutionis, & in eodem contractu feudali, quo feudum conſtitutum (§. 171.), etiam jus protimiſeos conceſſum ſit (§. 395.); eundem omnino ordinem reſpexiſſe quoque intelliguntur contrahentes in exercitio Juris protimiſeos. Quamobrem patet, ſi jus protimiſeos conceditur iis, ad quos feudum devolvi poteſt, id eo ordine concedi, quo in feudo ſuccedere poterant.

Sane

Sane niſi idem ordo in exercitio juris protimiſeos obſervari debeat, quo quis in feudo ſuccedere poteſt, quinam alius ordo obſervari debeat, conveniendum erat. Et conveniens omnino eſt, ut ejus, qui jus propius ſuccedendi habet, aut, ſi mavis, ſpem propiorem, jus protimiſeos quoque propius ſit, quod intuitu juris ſuccedendi conceditur, niſi jus protimiſeos ei competere debeat, qui eodem uſurus meliores offert conditiones: id quod quidem conveniri poterat, aſt ubi conventum non fuit, obtinere nequit. Hic enim quæritur, quid obtinere debeat, quando ſimpliciter dictum, jus protimiſeos iis competere debere, ad quos feudum devolvi poteſt. Tum vero non attendi poteſt niſi proximitas in ſuccedendo, ut ſit potior jure, qui prior poterat ſuccedere.

§. 404.

Quoniam jus protimiſeos iis, ad quos feudum devolvi poteſt, eo ordine conceſſum intelligitur, quo in feudo ſuccedere poſſunt (§. 403.); *ſi proximior jure protimiſeos uti velit, quando feudum alienatur, remotior eodem uti nequit, adeoque non admittitur, niſi quando proximior eodem uti noluerit.* *Idem porro expenditur.*

Hoc nimirum valet, ſi vi primæ conſtitutionis jus protimiſeos conceſſum ſimpliciter omnibus, ad quos feudum devolvi poteſt. Quoniam tamen jus hoc totum a conventione dependet, nec aliter admittitur, niſi quale fuerit conventum; ita omnino etiam conveniri poteſt, ut jus protimiſeos non competat niſi ei, qui proximam ſpem ſuccedendi habet. Non eſt quod dicas, hunc jure protimiſeos non indigere, ut feudo potiatur, cum in alienationem non conſentire cogatur ſine pretio poſt mortem alienatoris idem accepturus (§. 394.) & ſi alienatum fuerit, idem poſt mortem alienatoris revocare poſſit pretio non refuſo (§. 378. 381.); dantur enim caſus, in quibus in alienationem conſentire tenetur, veluti ſi in oppignorationem conſentit. Non tamen negandum, jus protimiſeos convenientius ſimpliciter concedi ſingulis, qui in feudo ſuccedere poſſunt.

Digitized by Google

§. 405.

De conſenſu declarato ei, in quem feudum alienatur.

Qui conſenſum ſuum in alienationem declarat ei, in quem alienatur; feudum revocare nequit jure protimiſeos. Etenim ſi is, in quem feudum alienatur, requirit conſenſum ejus, qui jus protimiſeos habet; id non facit alio fine, quam ut certus ſit, feudum ab eo revocatum non iri. Quando igitur conſenſum ſuum eidem declarat, eo ipſo ſignificat ſe jure protimiſeos adverſus ipſum non uſurum, conſequenter juri huic renunciat (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque illi ſe obligat ad eodem non utendum (§. 104. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem qui conſenſum ſuum in alienationem ei declarat, in quem alienatur, feudum revocare nequit.

Nimirum quando in ſuperioribus oſtendimus conſenſum in alienationem, quæ fit interveniente pretio, non tollere jus protimiſeos; tum ſupponitur, quemadmodum ex demonſtratione liquet (§. 402.), conſenſum declarari alienatori, antequam alienatio perficiatur, vel etiam ubi ad ratihabendam eam, quæ jam perfecta fuit, ab eodem requiritur. Etenim in caſu iſto ſeſe ſaltem obligat alienatori, quod permittere velit, ut feudum alienetur, vel quod alienationem ab eo factam ratihabeat; minime vero ei, in quem alienatur, quod jure protimiſeos uti velit, quemadmodum in caſu præſenti.

§. 406.

Quamdiu jure protimiſeos quis uti poſſit.

Qui jus protimiſeos habet, feudum ſe inſcio alienatum revocare poteſt à die ſcientiæ, quandocunque ipſi viſum fuerit, niſi certus terminus fuerit in contractu feudali præfixus. Etenim jus protimiſeos invito auferri nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque propterea non extinguitur, quod eodem non ſtatim utatur, quamprimum eidem innoteſcit feudum ſe inſcio fuiſſe alienatum. Quoniam itaque hoc jus tamdiu ſubſiſtit, quamdiu is, cui competit, non habet animum id

id derelinquendi (§. 256. 250. *part. 2. Jur. nat.*); eodem quoque uti poteſt, quandocunque ipſi viſum fuerit a die ſcientiæ. Quamobrem cum jure protimiſeos perfecta alienatione feudum revocari poſſit (§. 400.); qui jus protimiſeos habet, feudum ſe inſcio alienatum revocare poteſt a die ſcientiæ, quandocunque ipſi viſum fuerit. *Quod erat unum.*

Enimvero cum in contractu feudali ſubſtantialibus ſuperaddi poſſint determinationes, quæ placuerint conſtituenti, vel etiam rem in feudum offerenti (§. 146. 169. 173.), certus quoque terminus in eodem præfigi poteſt, ultra quem a die ſcientiæ revocatio jure protimiſeos fieri nequit. Quoniam itaque jus omne feudale metiendum ex contractu feudali (§. 172.); ultra terminum præfixum jure protimiſeos quis uti nequit. *Quod erat alterum.*

Quemadmodum conventione præfigi poteſt terminus, ultra quem jus protimiſeos non durat; ita jure quoque poſitivo iſtiusmodi terminus conſtitui poteſt, qualis quidem commodus viſus fuerit juris conditori. De præſcriptione juris protimiſeos & juris revocandi feudum ad ſe devolutum ut quid dicatur, opus non eſt. Pendet enim præſcriptio a principiis generalibus, quæ alias demonſtravimus (§. 1024. & *ſeqq. part. 3. Jur. nat.*). Per ea vero facile diſcernuntur, quæ juris mere poſitivi ſunt, ab iis, quæ juris ſunt naturæ.

§. 407.

Feudum refutare dicitur vaſallus, ſi ſignificat domino ſe id diutius habere nolle ſive ſimpliciter, ſive in favorem tertii. Quoniam itaque feudum conſiſtit in dominio utili ſub conditione mutuæ fidelitatis conceſſo (§. 155.); *vaſallus feudum refutans ſignificat, quod dominium utile habere nolit,* conſequenter *nec obligatus eſſe domino ad fidelitatem in contractu feu-* *Quid ſit refutatio feudi.*

 dali.

dali conventam diutius præſtandum, ſed potius ab omni nexu feudali liber eſſe velit. Unde porro conſequitur, *ſi feudum ſimpliciter refutat, eum velle, ut res feudalis redeat ad dominum; ſi vero in favorem tertii refutat, eum velle, ut tertio huic feudum concedatur.* In caſu priori *feudum refutari* ſeu *refutatio fieri* vulgo dicitur *domino*; in poſteriori autem *tertio*. *Quando* itaque *refutatio domino fit, vaſallus* ſignificat ſe nolle ut dominus amplius obligatus ſit ad dominium utile in re feudali concedendum, adeoque *jus ſuum remittit* (§. 95. *part. 3. Jur. nat.*): *quando* vero *refutatio fit tertio*, idem ſignificat, ſe velle dominum eſſe obligatum ad concedendum dominium utile in re feudali tertio, adeoque jus ſuum in eum transferri, conſequenter *feudum tertio cedit* (§. 81. *part. 3. Jur. nat.*). Idiomate patrio refutatio feudi dicitur **die Aufſagung**, item **die Aufkündigung des Lehns.**

Solet in utroque caſu refutatio feudi etiam ceſſio feudi dici. Vid. *Struvius* in Syntagm. Jur. feud. c. 12. §. 14. Immo abdicatio quoque & renunciatio appellatur, propterea quod vulgo termini iſti non ſatis accurate a ſe invicem diſtinguuntur, ſed vagum quendam admittunt ſignificatum. Sed cum nos ſingulis terminis fixum quendam ac determinatum tribuimus ſignificatum; convenientius refutatio domino facta, ſeu facta eidem ſimpliciter remiſſio juris in re feudali; facta vero tertio, aut accuratius loquendo facta domino in favorem tertii ceſſio feudi appellatur. Aſt in verbis non ſumus ſcrupuloſi, modo in re conveniamus, quamvis in Jure naturæ verborum etiam ſcrupuloſitatem ſectari teneamur.

§. 408.

Quando refutatio domino facta licita.

Naturaliter vaſallus feudum domino refutare poteſt, quando refutatio non fit contra jus ipſius, ſeu in ejus præjudicium, eodem etiam invito. Quando enim vaſallus feudum domino refutat, jus ſuum, quod habet, remittit (§. 407.). Enimvero natura-

naturaliter quilibet jus ſuum remittere poteſt, quando hoc ipſo nihil fit contra jus alterius (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*). Naturaliter itaque vaſallus feudum domino refutare poteſt, quando refutatio non fit contra jus ipſius, ſeu in ejus præjudicium. *Quod erat unum.*

Quoniam adeo vaſallo naturaliter competit jus remittendi jus ſuum, quod habet, nimirum ut dominus pati teneatur ipſum habere dominium utile in re, *per demonſtr.* dominus quoque impedire nequit, quando refutatio non fit contra jus ipſius, ſeu in ejus præjudicium non vergit, quo minus vaſallus eodem utatur (§. 180. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Vaſallus itaque feudum domino etiam invito refutare poteſt (§. 407.). *Quod erat alterum.*

Non eſt, quod objicias, vaſallum obligatum eſſe domino ad præſtandam fidelitatem conventam (§. 245.), neminem autem ab obligatione ſua ſeipſum liberare poſſe (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter cum feudum refutans domino non amplius obligatus eſſe velit ad fidelitatem conventam præſtandum (§. 407.), ſine domini conſenſu refutationem fieri non poſſe. Etenim vaſallus dominium utile in re habet ſub hac conditione, ut fidelitatem conventam præſtet (§. 155.), conſequenter ad fidelitatem præſtandam domino obligatur, quia dominium utile habet. Quodſi ergo dominium utile habere nolit; nec ad fidelitatem præſtandam obligatus eſt. Obligatio nimirum juri cohæret tanquam per conventionem adjecta, cum abeſſe poſſet, neque enim neceſſe eſt, ut qui dominium utile in re habet, ad fidelitatem præſtandam ſit obligatus, vel emphyteuſi teſte (§. 12.), non vero jus ex obligatione oritur, ut nonniſi hac extincta amittatur. Quoniam dominium utile conceditur eum in finem, ut tu obligatus ſis ad fidelitatem domino directo præſtandam (§. 155.); obligatio hæc ſpectari poteſt quaſi modus, ſub quo illud conceditur (§. 557. *part. 3. Jur. nat.*), quem ſi adimplere nolueris, rem feudalem reſtituere debes (§. 562. *part. 5. Jur. nat.*): quod cum faciat, dum feu-

Digitized by Google

feudum domino refutat, nihil committitur, quod eſt contra jus domini, ut ſine ejus conſenſu refutatio fieri nequeat (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*), niſi ex caſu emergente naſcatur præjudicium domino, quod illicitam facit refutationem. Unde diximus, jus refutandi competere vaſallo, quando refutatio non fit in præjudicium domini.

§. 409.

Quando refutatio domino fieri nequit. *Vaſallus domino feudum refutare nequit, quando refutatio fit contra jus ipſius, ſeu in ejus præjudicium.* Etenim nemo quicquam facere debet, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*) & omne damnum ab altero avertere debet (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter nil quicquam facere, quod ullo modo vergit in præjudicium alterius. Quamobrem nec vaſallus domino feudum refutare poteſt, quando refutatio fit contra jus ipſius, ſeu in ejus præjudicium vergit.

Oſtendimus jam (*not.* §. 408.), refutationem feudi domino factam non per ſe, ſed tantummodo ob caſum emergentem vergere in præjudicium domini. Caſus adeo emergens illicitam facit, quæ in ſe illicita non eſt.

§. 410.

Caſus particulares. Quoniam *vaſallus* domino feudum refutare nequit, quando refutatio fit contra jus ipſius (§. 409.), contra jus vero domini fit, *ſi feudum refutet, dum ſervitia militaria, quibus dominus nunc indiget, præſtare tenetur, vel eo animo, ut hoſtilia in eum ſecurius moliri poſſit* (§. 154. *h.* & 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*); in utroque caſu *refutare feudum nequit.*

§. 411.

De revocatione feudi domino refutati. *Si feudum domino refutatur, poſt mortem refutantis feudum revocare poteſt is, ad quem devolvitur: ipſo autem vivo permittere tenetur, ut dominus re feudali utatur fruatur.* Etenim ſi feudum domino refutatur, res feudalis ad ipſum redit (§. 407.), ut

Digitized by Google

ut adeo ipſe eadem frui ac uti poſſit, quemadmodum utebatur fruebatur antea vaſallus (§. 159.). Enimvero poſt mortem refutantis is, ad quem feudum vi primæ conſtitutionis devolvitur, in eodem ſuccedere debet: quod jus cum eidem invito auferri non poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), dominum, ſi nolit, ad reſtituendum rem feudalem compellere poteſt. Quamobrem cum feudum revocet, qui detentorem rei feudalis ad rem feudalem ſibi reſtituendum compellit (§. 373.); ſi feudum domino refutatur, poſt mortem refutantis feudum revocare poteſt is, ad quem devolvitur. *Quod erat unum.*

Enimvero antequam refutans moritur, nihil fit contra jus ipſius, ad quem feudum devolvitur, dum dominus re feudali utitur fruitur (§. 325.). Quamobrem ſi feudum domino refutatur, quamdiu refutans vivit, permittere tenetur is, ad quem poſt mortem refutantis feudum devolvitur, ut dominus re feudali utatur fruatur. *Quod erat alterum.*

Equidem dominus, cui feudum refutatum, feudum ſtatim concedere poteſt ei, ad quem poſt mortem refutantis demum devolvitur, quemadmodum etiam extraneo jus utendi fruendi concedere poteſt, quamdiu vivit refutans, ſi ipſe re feudali uti frui nolit, cum de jure ſibi competente pro arbitrio diſponere poſſit; non tamen hoc facit jure, ſed quia ipſi ita viſum fuerit.

§. 412.

De feudi remotiori refutati revocatione.

Si feudum refutatur eorum, ad quos aliquando devolvi poteſt, remotiori; poſt mortem refutantis proximior revocare ipſum poteſt; vivo autem refutante permittere tenetur, ut re feudali utatur fruatur remotior. Etenim ſi feudum refutatur remotiori cuidam eorum, ad quos feudum devolvi poteſt; refutans declarat, ſe feudum diutius habere nolle, velle autem ut tertius habeat, in cujus gratiam fit refutatio (§. 407.), adeoque perinde eſt ac ſi in remotiorem alienaretur (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*).

Digitized by Google

Enimvero feudum ad ſe devolutum revocare poteſt proximior, ſi in remotiorem fuerit alienatum, in quem ante ipſum devolvi non poterat (§. 379.), conſequenter mortuo alienatore (§. 378.). Ergo ſi feudum refutatur remotiori, poſt mortem refutantis proximior ipſum revocare poteſt. *Quod erat unum.*

Poſterius patet eodem modo, quo idem in propoſitione antecedente (§. 411. *n.* 2.) demonſtravimus. *Quod erat alterum.*

Vide quæ ſupra eam in rem annotavimus, cum de alienatione feudi ageremus (*not.* §. 378. 379.). Quoniam refutatio in caſu propoſitionis præſentis cum alienatione convenit, non opus eſt ut plura de eadem dicamus.

§. 413.

De refutatione ſucceſſori in feudo facta. *Si feudum refutatur ei, qui mortuo refutante in eo ſuccedere debet; jure ſucceſſionis ad eum devolutum intelligitur.* Etenim ſi feudum refutatur, refutans declarat, ſe feudum diutius habere nolle (§. 407.), & quoniam refutatur ei, qui mortuo refutante in eo ſuccedere debet, eo ipſo ſignificat, ſeſe feudum ideo habere nolle, ut ſit ejus, qui alias ſe mortuo in eodem ſuccederet (§. *cit.*), conſequenter vult ut habeatur pro mortuo. Quoniam itaque vi conſtitutionis ipſo mortuo feudum ad eundem devolvitur jure ſucceſſionis; quando feudum refutatur ei, qui mortuo refutante in eo ſuccedere debet; jure ſucceſſionis ad eum devolutum intelligitur.

Quando vaſallus moritur, feudum devolvitur ad eum, qui vi primæ conſtitutionis in eodem ſuccedere poteſt, propterea quod non eſt alius, qui jure re feudali uti frui poſſet, ſeu dominium utile habere. Enimvero ſi vaſallus declarat, ſe feudum amplius habere nolle, ſed potius velle, ut is, qui poſt mortem ſuam in eodem ſuccedere debet, idem nunc habeat; itidem feudum ad eum devolvitur, propterea quod non eſt alius, qui jure

Digitized by Google

jure re feudali uti frui poſſet, aut potius dominium utile in ea habere poſſet. Atque adeo patet, perinde eſſe, ſive vaſallus moriatur, ſive feudum refutet ei, ad quem poſt mortem ipſius devolvi debet. Sane huic nil obſtat, quo minus feudum ad ipſum devolvatur & is in eodem ſuccedat, quam quod ad vaſallum adhuc vivum pertineat. Quando autem ab eodem feudum ipſi refutatur, juri ſucceſſorio nil amplius obſtat, atque adeo jure ſucceſſorio ad ipſum devolutum intelligitur. Quando domino, vel eorum, qui ſpem aliquam ſuccedendi remotiorem habent, refutatur, non dici poteſt, quod jure ſucceſſorio ad ipſos devolutum ſit, cum jus ſuccedendi neutri competat, etiamſi vaſallus feudum habere amplius nolit, adeoque ipſis tantummodo jus utendi fruendi re feudali, ſeu exercitium dominii utilis conceſſum intelligitur, quamdiu vaſallo id competit, conſequenter quamdiu ipſe vivit. Ipſo enim mortuo jus ſucceſſoris vim ſuam acquirit, dum quod conditionatum fuerat jam purum evadit, quemadmodum jam ſupra vidimus in caſu ſimili (*not.* §. 401.).

§. 414.

De refutatione extraneo facta. *Si feudum refutatur in gratiam extranei, refutatio alienatio eſt.* Etenim ſi feudum refutatur in gratiam extranei, refutans declarat ſe feudum diutius habere nolle, velle autem, ut extraneus habeat (§. 407.). Quoniam adeo dominium utile transfert in extraneum (§. 155.), hæc autem translatio alienatio eſt (§. 662. *part.* 2. *Jur. nat.*); ſi feudum refutatur in gratiam extranei, perinde eſt ac ſi in extraneum alienaretur, adeoque refutatio alienatio eſt.

§. 415.

Cur non plura de ea dicantur. Quoniam ſi feudum extraneo refutatur, perinde eſt ac ſi in eundem alienaretur (§. 414.); *de feudo extraneo refutato eadem valent, quæ de alienatione in extraneum facta.* Non igitur opus eſt, ut plura eam in rem dicantur.

§. 416.

De eo, cui *Si feudum refutatur ei, qui mortuo vaſallo in eodem ſuccedere debet,*

feudum re- *debet, & is ſine filio decedit ante refutantem, ad hunc feudum re-*
futatum an- *vertitur, quando refutatio unice in ipſius gratiam facta; non re-*
te refutan- *vertitur, quando omnino facta, quaſi animo feudum derelinquendi.*
tem mortuo. Etenim ſi is, qui feudum refutat, unice facit in gratiam ejus, cui refutatur; tacite ſibi reſervat regreſſum ad feudum, ſiquidem ipſum ante ſe mori contingat. Quamobrem cum a voluntate ipſius dependeret, quomodo feudum refutare vellet (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); quin hunc regreſſum ſibi reſervare potuerit, dubitandum non eſt. Quoniam itaque jus, quod ſibi reſervavit, nemo eidem auferre poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat*); ſi is, cui feudum refutavit, ante ſe decedat, feudum ad eum revertitur. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi feudum omnino refutetur, quaſi animo derelinquendi; id amplius habere nude non vult, parum ſollicitus quinam habeat, etſi malit, eum habere, qui ſe mortuo ſuccedere debet, voluntate nimirum conſequente (§. 249. *part. 2. Jur. nat*). Quoniam itaque regreſſum ad feudum ſibi reſervare non intelligitur, ſiquidem contingat eum, cui refutatur, ante ſe decedere; nec feudum ad eum reverti poteſt. *Quod erat alterum.*

§. 417.

An juri ſuccedendi in feudo renunciari poſſit. *Quilibet juri ſuo ſuccedendi in feudo renunciare poteſt.* Poteſt enim quilibet renunciare juri cuivis quæſito, quamdiu nil fit contra jus tertii (§. 118. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam juri ſuo ſuccedendi in feudo renunciare poteſt, cum renunciatione nec jus domini, nec ceterorum, ad quos feudum devolvi poteſt, obſtet, quemadmodum ex anterioribus ſatis patet.

Renunciatio fit ab eo, qui feudum nondum poſſidet, ſed ſaltem habet ſpem ſuccedendi, ſive propinquam, ſive remotam, vel quando ſuccedere poterat, in gratiam vero alterius ſuccedere non vult. Atque ideo refutationem diſtinximus a renunciatione

tione (§. 407.), ſit ita quod vulgo vago quodam ſignificatu renunciare etiam dicatur is, qui refutat. Quoniam vero de ſucceſſione in bonis defuncti in poſterum demum agetur; ideo quoque in præſenti ea prætermittenda ſunt, quæ de ſucceſſione in re feudali adhuc demonſtrari poterant ac debebant.

§. 418.

Quando feudum precarium finiatur.

Feudum precarium finitur, vel amittitur, quamprimum dominus vaſallo ſignificat, ſe nolle, ut res ſua diutius ipſi ſit infeudata. Demonſtrationem jam dedimus ſupra (*not.* §. 374.).

Initio feuda erant precaria, ita ut a domino, qui conceſſerat, pro lubitu vaſallo auferri poſſent I. f. 1. §. 1. 2. Jus vero hoc deinde mutatum eſt, non quod eſſet iniquum, cum juri naturali minime repugnet, ut feudum ſit precarium, cujus quippe conſtitutio quoad ea, quæ ſubſtantialia non ſunt, a voluntate concedentis dependet (§. 164.); ſed quod deinde placuit feuda concedere non modo pro primo acquirenti, ſed ejus etiam deſcendentibus, vel certis perſonis aliis certa lege eidem ſucceſſuris: id quod notioni feudi minime repugnat (§. 155.).

§. 419.

Quando morte vaſalli finiatur feudum.

Feudum finitur, ſucceſſore feudali deficiente, ſeu mortuo vaſallo ſine ſucceſſore feudali. Etenim feudi conſtitutio continet tacitam hanc conditionem, ut, ſi nemo amplius ſit, cui id competere, ſeu qui in eodem ſuccedere poſſit, res, quæ feudalis fuerat, pleno jure ſit domini feudi (§. 326.). Ea igitur intelligitur fuiſſe conſtituentis voluntas, ut, ſi vaſallus moriatur ſine ſucceſſore feudali, feudum finiatur. Quamobrem cum determinationes ſubſtantialibus in contractu feudali ſuperadditæ (§. 173.) pendeant a voluntate conſtituentis (§. 164.); duratio quoque ea erit, quæ viſa fuerit conſtituenti, conſequenter feudum finitur, vaſallo ſine ſucceſſore feudali mortuo.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quando feudum conſtituitur pro certis perſonis, quæ nominantur, &, quæ certo or-

dine in eodem ſuccedere poſſunt; conſtituentis non alius eſſe poteſt animus, quam ut deficiente ſucceſſore feudali feudum finiri debeat. Quamobrem cum feudum ſit jus alteri in re ſua a domino conſtitutum (§. 155.), adeoque valeat, quod conſtituenti placuit (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*); ſucceſſore feudali deficiente, ſeu mortuo vaſallo ſine ſucceſſore feudali, feudum finitur.

§. 420.

An feudum fiat res nullius, vel ad dominum tunc revertatur.

Quoniam feudum finitur, mortuo vaſallo, ſine ſucceſſore feudali (§. 419.); *feudum vaſallo ſine ſucceſſore feudali mortuo non fit res nullius, neque etiam dici poteſt proprie feudum*, conſequenter *dominium utile ſub conditione præſtandæ fidelitatis vaſallo conceſſum ad dominum directum reverti.*

Si feudum vaſallo ſine ſucceſſore feudali mortuo fieret res nullius, naturaliter tum occupabile foret. Ad dominum directum ut revertatur dominium utile ſub conditione præſtandæ fidelitatis, non ſatis apte dicitur, cum non concipiatur dominium utile & directum, niſi quatenus utrumque in diverſis ſubjectis ſubſiſtit. Accurate igitur loquendo dicendum eſt, finiri feudum, conſequenter cum dominio utili expirare directum, & rem, quæ infeudata fuerat, pleno jure fieri domini, vi contractus feudalis. Quemadmodum enim in contractu feudali definiri potuit, quænam perſonæ in feudo ſuccedere debeant; ita quoque definiri potuit, qualis & cujusnam res eſſe debeat, ſi nemo amplius adſit, qui vi hujus contractus ſuccedere poſſit. Ubi vero expreſſe definitum nil fuit, valet utique illud, quod contractui tacite ineſt. Tacita nimirum voluntas idem operatur, quod expreſſa.

§. 421.

De fine feudi ad dies vitæ, vel certum tempus conceſſo.

Si feudum ad dies vitæ, vel ad certum tempus fuerit conceſſum; mortuo vaſallo, vel tempore iſto elapſo feudum finitur. Etenim ſi feudum ad dies vitæ fuerit conceſſum; ex conventione non diutius ſubſiſtere debet, quam quamdiu vivit vaſallus.

Et

Et ſi conceditur ad certum tempus, ſimiliter ex conventione diutius ſubſiſtere non debet, quam donec tempus iſtud fuerit præterlapſum. Quamprimum itaque vaſallus moritur, vel tempus, ad quod conceſſum eſt feudum, præterlapſum fuerit; feudum finitur (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*).

Feudum jus pactitium eſt (§. 170.), adeoque vi conventionis ſubſiſtit (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo duratio ejus in contractu feudali fuerit definita, tamdiu utique durabit, quamdiu quod durare debeat fuerit conventum.

§. 422.

Si res tota interit, feudum extinguitur. Etenim ſi res *De interitu*
feudalis tota interit, dominium in ea interit (§. 352. *part. 2.* *totali rei*
Jur. nat.), adeoque nec alius in ea dominium utile, nec di- *feudalis.*
rectum alius habere poteſt (§. 1. 3.). Quamobrem non minus vaſallus dominium utile, quam directum dominus amittit (§. 158.). Quoniam itaque feudum non ſubſiſtit, niſi dominium utile uni, alteri directum in re infeudata competat (§. 156.); ſi res tota interit, feudum extinguitur.

§. 423.

Si pars rei feudalis interit, feudum in parte reliqua ſubſiſtit: De partiali
liberum tamen eſt vaſallo feudum domino refutare. Etenim ſi *rei interitu.*
rei feudalis pars interit, eodem, quo ante (§. 422.), modo patet, feudum in ea parte extingui. Cum vero dominium in parte reliqua adhuc ſubſiſtat, neque repugnet, ut hoc quoque ſit diviſum in dominium utile ac directum; quin illud adhuc vaſallo, hoc domino competat (§. 158.), adeoque feudum quoad hanc partem ſubſiſtat, dubitandum non eſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam in tota re feudali vaſallo conceſſum dominium utile ſub conditione præſtandæ fidelitatis (§. 155.), adeoque vaſallus ad eam præſtandam obligatur, propterea

pterea quod tota re feudali utitur fruitur; domino non competit jus ab invito exigendi fidelitatem conventam propter dominium utile in parte (§. 172.). Quamobrem a voluntate vaſalli unice pendet, utrum obligatus adhuc eſſe velit domino ad fidelitatem conventam præſtandam nec ne, etiamſi parte tantummodo rei infeudatæ uti frui poſſit. Liberum adeoque ipſi eſt declarare domino ſimpliciter, quod feudum diutius habere nolit, nec amplius eidem obligatus eſſe velit ad fidelitatem conventam præſtandam. Quamobrem cum feudum domino refutet, qui eidem ſimpliciter declarat, quod feudum diutius habere nolit, nec eidem amplius obligatus eſſe velit ad fidelitatem conventam præſtandam (§. 407.); ſi pars rei feudalis interit, liberum eſt vaſallo feudum domino refutare. *Quod erat alterum.*

Rationes nimirum eſſe poſſunt vaſallo, cur malit ea carere utilitate, quæ ex re feudali percipitur, quam fidelitatem conventam præſtare. Non vero opus eſt, ut de eorum mente ſollicitus ſit, ad quos aliquando feudum devolvi poteſt. Quodſi enim his aliter viſum fuerit, illi feudum, quando ad eos devolvitur vi primæ conſtitutionis, a domino revocare poſſunt (§. 411.). Refutatio igitur non fit in præjudicium ipſorum, atque adeo non habent jus contradicendi, nec de eo ſolliciti ſint neceſſe eſt, ut jus ſuum ſibi reſervent. Dominus vero volenti in parte reſidua feudum ſtatim concedere poteſt, cum de jure ſuo diſponere poſſit pro arbitrio ſuo. Neque dubium eſt, quin etiam vaſallus feudum volenti refutare poſſit, eo effectu, qui ex ſuperius demonſtratis (§. 412. *& ſeqq.*) manifeſtus eſt.

§. 424.

De fine feudi ſub conditione conceſſi.

Si feudum ſub certa conditione fuerit conceſſum, ſeu donec certa conditio exiſtat; conditione illa exiſtente, aut non amplius exiſtente, feudum finitur. Etenim ſi feudum ſub certa conditione fuerit conceſſum, ſeu donec certa conditio exiſtat, vel ita

ita convenitur, quod feudum tamdiu durare debeat, quamdiu hæc conditio exiſtit, aut quamdiu non exiſtit, conſequenter quod finiri debeat, ſi conditio conventa non amplius exiſtit, aut quamprimum exiſtit. Quamobrem cum plus juris in re feudali conſequi non potuerit vaſallus, quam ei concedere voluit dominus in contractu feudali (§. 382. *part. 3. Jur. nat.* & §. 172. *h.*); ſi feudum ſub certa conditione fuerit conceſſum, ſeu donec certa conditio exiſtat, conditione illa exiſtente, aut non amplius exiſtente, feudum finitur.

E. gr. Si feudum tibi conceditur, donec munere aliquo fungaris; tamdiu conceſſum intelligitur, quamdiu eodem fungeris, conſequenter eo depoſito feudum finitur. Ex adverſo ſi feudum conceditur, donec certo cuidam muneri præponaris, ubi hoc contingit, feudum finitur. Nimirum hic conditio deſignat tempus, ut perinde ſit, ac ſi feudum ad certum tempus fuiſſet conſtitutum. Quamdiu adeo conditio in caſu priori exiſtit, tempus non finitur; finitur autem, quamprimum conditio exiſtere deſinit. In caſu poſteriori tempus præterlapſum, quamprimum conditio exiſtit. Quamobrem cum feudum finiatur, tempore elapſo, ad quod conſtitutum (§. 421.); idem quoque in caſu priori finiri debet, quando conditio non amplius exiſtit, in poſteriori autem, quamprimum exiſtit.

§. 425.

De præſcriptione dominii utilis ac directi.

Dominium tam utile, quam directum uſucapi & præſcribi poteſt naturaliter. Etenim naturaliter res, quam quis dereliquiſſe præſumitur, fit poſſeſſoris (§. 1020. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque hic eam uſucapit (§. 1021. *part. 3. Jur. nat.*), ſive corporalis fuerit, ſive incorporalis (§. 1022. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum tam dominium utile, quam directum ſit res incorporalis (§. 498. *part. 1. Jur. nat.*); utrumque etiam uſucapi poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero in uſucapione dominium domino præſcribitur (§. 1031. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum dominium utile ſpectandum ſit tanquam res incorporalis, quæ eſt in dominio vaſalli, & dominium directum tanquam res incorporalis, quæ eſt in dominio domini (§. 158. *h.* & §. 216. *part.* 2. *Jur. nat.*); utrumque etiam dominium iſtud, conſequenter vaſallo dominium utile & domino directum præſcribi poteſt (§. 1024. *part.* 3. *Jur. nat.*).

Nimirum quando dominium dividitur in directum ac utile, duæ reſultant res incorporales, quarum una ſubjicitur dominio ſeu juri pro arbitrio ſuo de eodem diſponendi (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*), domini, altera vero vaſalli (§. 158.), ut adeo illa competat domino, hæc vaſallo cum excluſione ceterorum omnium (§. 120. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quemadmodum itaque naturaliter res quælibet, tam corporales, quam incorporales, uſucapi poſſunt (§. 1022. *part.* 3. *Jur. nat.*); ita etiam dominium tam directum, quam utile uſucapi poteſt. Amittit vero tum dominus dominium directum, & vaſallus utile, cui a poſſeſſore acquiritur ex conſenſu præſumto (§. 1027. *part.* 3. *Jur. nat.*), atque adeo etiam dominium iſtud, in quo tam directum, quam utile eſſe concipitur, conſequenter cum hoc dominium tam directum, quam utile præſcribitur (§. 1024. *part.* 3. *Jur. nat.*). Ita nimirum præſcriptionem dominii utilis ac directi concipere debemus, ſi ſingula ad vivum reſecare velimus, ne aliquis relinquatur notionum generalium alias ſtabilitarum diſſenſus. Ceterum cum de uſucapione & præſcriptione demonſtraverimus abunde, quomodo naturaliter procedat integro capite ſeptimo partis tertiæ Juris naturalis; non opus eſt ut ea, quæ ibidem expoſita ſunt, ad dominii utilis ac directi præſcriptionem ac uſucapionem applicemus.

§. 426.

De præſcriptione & u- Quoniam dominium tam utile, quam directum præſcribi ac uſucapi poteſt (§. 425.), dominium vero utile vaſallo, directum

directum domino competit (§. 158.); *vaſallus* quoque *dominium directum uſucapere & adverſus dominum præſcribere, dominus autem dominium utile uſucapere & adverſus vaſallum præſcribere*, immo etiam *alius quicunque dominium utile uſucapere & adverſus vaſallum præſcribere, dominium quoque directum ſimul uſucapere & adverſus dominum præſcribere poteſt.*

ſucapione juris in re infeudata.

Quando fiat uſucapio & præſcriptio in ſingulis caſibus, patet ex iis, quæ de uſucapione & præſcriptione in genere alibi demonſtrata ſunt (*not.* §. 425.).

§. 427.

De præſcriptione dominii directi adverſus dominum.

Si vaſallus dominium directum adverſus dominum præſcribit; res, quæ feudalis fuerat, fit allodialis. Quando enim vaſallus dominium directum adverſus dominum præſcribit, dominus illud amittit (§. 1024. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo amplius ſit, cui dominium directum in re, quam poſſidet vaſallus, competat; jam pleno jure eandem habet (§. 156.). Quoniam itaque res allodialis eſt, in qua quis plenum dominium habet, ſeu quam pleno jure habet (§. 192.); ſi vaſallus dominium directum adverſus dominum præſcribit, res, quæ feudalis fuerat, fit allodialis.

Contingere hoc poteſt, ſi hæres defuncti vaſalli rem feudalem tanquam allodialem bona fide vendit & alius bona fide eandem tanquam allodialem emit, item ſi ipſe hæres rem feudalem tanquam allodialem apprehendit eamque tanquam allodialem bona fide poſſidet.

§. 428.

De præſcriptione dominii adverſus vaſallum.

Si dominus adverſus vaſallum dominium utile præſcribit; remotior eorum, ad quos devolvi poteſt, feudum adhuc revocare poteſt, quando ad ipſum devolvitur. Quando enim feudum ad aliquem devolvitur, eidem competit jus in eodem ſuccedendi vi contractus feudalis, quo feudum conſtitutum (§. 171. 176.).

176.). Quoniam itaque hoc jus invito auferri nequit (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*); nec ei præſcriptio dominii utilis adverſus vaſallum, ad quem feudum antea pertinebat, nocere poteſt (§. 910. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem dominum compellere poteſt ad rem feudalem ſibi reſtituendam remotior eorum, ad quos feudum devolvi poteſt, quando ad ipſum devolvitur, etiamſi is dominium utile præſcripſerit adverſus vaſallum, ad quem antea ipſum feudum pertinebat. Sed feudum revocat a domino, qui eum compellit ad rem feudalem ſibi reſtituendam (§. 373.). Ergo ſi dominus adverſus vaſallum dominium utile præſcribit, remotior eorum, ad quos devolvi poteſt, feudum adhuc revocare poteſt, quando ad ipſum devolvitur.

Præſcriptio ſit ex conſenſu præſumto (§. 1024. *part.* 3. *Jur. nat.*), nimirum quod is, ad quem feudum pertinet, id dereliquerit (§ 1031. 1021. *part.* 3. *Jur. nat.*). Enimvero nemo præſumi poteſt feudum dereliquiſſe, quamdiu ad ipſum non pertinet, cum non ante id revocare poſſit, quam ad eum fuerit devolutum (§. 378.). Quamvis adeo is non contradicat, quod dominus pleno jure rem poſſideat, ad quem feudum aliquando devolvi poteſt; ex eo tamen, quod tacet, quando loqui non debet, nec poteſt, præſumi nequit, quod in hoc conſentiat, ut res pleno jure maneat domini, quando feudum ad ipſum devolutum fuerit. Quamdiu feudum ad te non pertinet, tibi permittendum eſt, ut alius re feudali utatur fruatur, cum nullum tibi hinc naſcatur præjudicium.

§. 429.

Quando feudum præſcriptione plene extinguatur.

Quoniam remotior eorum, ad quos devolvi poteſt, feudum adhuc revocare poteſt, quando ad ipſum devolvitur, ſi dominus dominium utile adverſus vaſallum præſcribit (§. 428.); *præſcriptione a domino facta non ante feudum plene extinguitur, quam ſi nemo amplius ſuperſit, ad quem iſtud devolvi poteſt.*

Tamdiu

Tamdiu nimirum feudum revocabile manet, quamdiu aliquis exiſtit, ad quem aliquando devolvi poteſt (§. 428). Quamdiu vero feudum revocabile eſt, nec dici poteſt quod plene ſit extinctum, cum qualitas feudalis eidem adhuc potentia inſit, etſi videatur ad tempus abeſſe, quatenus permittendum, ut dominus re feudali utatur fruatur abſque nexu feudali, utpote qui ſibi ipſi ad fidelitatem præſtandam obligatus eſſe nequit, quemadmodum obligatur, qui feudum tenet (§. 155.).

§. 430.

Si vaſallus adverſus vaſallum feudum præſcribit, ille feudum amittit & hic ipſum acquirit. Etenim ſi vaſallo feudum præſcribitur, cum præſcriptione jus amittatur, quod quis habet (§. 1024. *part.* 3. *Jur. nat.*), feudum is utique amittit. *Quod erat unum.* *De præſcriptione feudi a vaſallo adverſus vaſallum facta.*

Enimvero dum feudum præſcribitur, eo ipſo non præſcribitur domino dominium directum (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*), conſequenter feudum adhuc ſubſiſtit (§. 156.). Quamobrem præſcribens nonniſi feudum uſucapere poteſt (§. 1024. *part.* 3. *Jur. nat.*), conſequenter quando feudum præſcribit, feudum acquirit (§. 1023. *part.* 3. *Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

Nimirum per præſcriptionem mutari nequit qualitas feudalis, cum hoc foret contra jus domini (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), contra quod præſcriptio fieri nequit (§. 910. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quodſi alius fuerit propior, per ſuperiora facile patet, quod feudum ante revocare nequeat, niſi quando ad ipſum devolvitur, ut adeo opus non ſit, id diſertius demonſtrari.

§. 431.

Obligatio feudalis dicitur, quæ ex contractu feudali oritur. Et in mutua obligatione vaſalli & domini *Nexus feudalis* conſiſtit. *Obligatio feudalis quænam ſit.*

Ex contractu enim feudali oritur tam domini erga vaſallum, quam vaſalli erga dominum obligatio (§. 793. *part.* 3. *Jur. nat.*), & ex eodem metienda eſt utriusque obligatio.

§. 432.

Ratio obligationis feudalis. Quoniam obligatio feudalis ex contractu feudali oritur (§. 431.), eodem autem & feudum a domino conſtituitur, & a vaſallo acquiritur (§. 171.); *obligatio feudalis rationem in feudo habet* (§. 56. *Ontol.*), *adeoque ab eodem dependet* (§. 851. *Ontol.*).

Nimirum propter feudi conſtitutionem dominus vaſallo ad ea obligatur, ad quæ alias ipſi non obligaretur, & vaſallus domino viciſſim obligatur ad ea, ad quæ alias ipſi non obligaretur. Obligatio igitur feudalis a feudo dependet.

§. 433.

Quamdiu ea duret. Quia obligatio feudalis a feudo dependet (§. 432.), *feudo ſublato, tollitur omnis feudalis obligatio*, conſequenter *nexus feudalis diſſolvitur*.

Obligatio feudalis diutius durare nequit, quam quamdiu feudum ſubſiſtit, cum a feudo tota veniat, ſive a ſubſtantialibus, ſive ab accidentalibus pendeat.

§. 434.

Felonia quid ſit. Omne factum tam poſitivum, quam negativum obligationi feudali contrarium *Felonia* dicitur.

Felonia vocabulum non eſt Latinum: recte tamen retinetur, cum ſit in Jure feudali receptum (§. 147. *Diſc. prælim.*). Neque enim ita affectare debemus Latinitatem, quemadmodum dudum monuit *Antonius Matthæus*, JCtus in Academia Ultrajectina, ut pro perſpicuis obſcura verba uſurpaſſe videamur: id quod nos obſervavimus per omnem philoſophiam.

§. 435.

Quot modis felonia committatur. Quoniam factum omne tam poſitivum, quam negativum obligationi contrarium feudali felonia eſt (§. 434.); *tot modis felonia committi poteſt, quot ſunt obligationes feudales:* quoniam tamen omnes obligationes non ſunt ejusdem gradus,

dus, *felonia* quoque *omnis non eſt ejusdem gradus, ſed alia delictum majus, alia minus.*

§. 436.

Quia felonia tot modis committi poteſt, quot ſunt obligationes feudales (§. 435.); *ſi plures fuerint obligationes feudales, pluribus* quoque *modis committi poteſt felonia, quam ſi tur. fuerint pauciores.* Cumque ex contractu feudali metiendum ſit omnis obligatio feudalis (§. 172. 431.); *ex contractu* quoque *feudali æſtimandum, quando felonia, ſeu quomodo ea committi poſſit.* *Idem ulterius expenditur.*

Obligationes feudales nunc plures eſſe poſſe, nunc pauciores, prouti viſum fuerit contrahentibus, haud obſcurum eſt. Etenim a voluntate conſtituentis (§. 164.), & rem in feudum offerentis pendet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velint (§. 169.), atque determinationes iſtæ in contractu feudali definiendæ (§. 173.), conſequenter contrahentes de iis convenire poſſunt, ad quæ ſibi invicem propter feudum obligati eſſe velint.

§. 437.

Quia vi contractus feudalis tam dominus vaſallo, quam vaſallus domino ad certas præſtationes obligatur, prouti ex anterioribus abunde conſtat, omne autem factum tam poſitivum, quam negativum obligationi feudali contrarium felonia eſt (§. 434.); *felonia committi poteſt cum a domino feudi, tum a vaſallo.* *A quibus committi poſſit.*

Obtinet hoc etiam jure poſitivo, quo non minus ob feloniam dominus dominium directum, quam vaſallus feudum amittere poteſt.

§. 438.

Si vaſallus domino, vel dominus vaſallo non præſtat fidelitatem conventam; felonia committitur. Etenim vaſallus do- *Fidelitas conventa*

mino

non præſtita felonia eſt. mino & dominus vaſallo obligatur ad præſtandum fidelitatem conventam (§. 245.). Quamobrem cum hæc obligatio feudalis ſit (§. 431.); ſi vaſallus domino, vel dominus vaſallo non præſtet fidelitatem conventam, ſive faciendo, quod fidelitati conventæ repugnat, ſive non faciendo, quod ea exigit; factum tam negativum, quam poſitivum obligationi feudali contrariatur. Quoniam itaque factum omne tam poſitivum, quam negativum obligationi feudali contrarium felonia eſt (§. 434.); felonia utique committitur, ſi vaſallus domino, vel dominus vaſallo non præſtet fidelitatem conventam.

Fidelitas cum complectatur omne officium humanitatis (§. 154.), non uno modo facto fidelitati contrario felonia committi poteſt. Ne tamen hoc delictum in nimium extendatur, non tam ex notione fidelitatis in genere, quam ex ea, quæ conventa in ſpecie fuit, felonia æſtimanda, præſertim ſi de pœna feloniæ fuerit conventum. Rectius enim ſtatuitur, naturaliter non dari obligationem perfectam præſtandi aliquod officium humanitatis, niſi de quo præſtando fuit conventum ſive expreſſe, ſive tacite: alias enim manet obligatio imperfecta, quæ natura datur, nec ad factum huic contrarium felonia trahi poteſt. Jure poſitivo autem quemadmodum determinari poteſt fidelitas (*not.* §. 154.); ita etiam definiri, quot modis faciendo contra fidelitatem felonia committatur.

§. 439.

Felonia in non præſtandis ſervitiis commiſſa. *Si vaſallus ad certa ſervitia, veluti militaria, præſtanda obligatur, ea vero præſtare nolit; feloniam committit.* Etenim ſi vaſallus ad certa ſervitia, veluti militaria, præſtanda obligetur; obligatio hæc feudalis eſt (§. 178. 431.). Quodſi ergo vaſallus ea domino præſtare nolit; factum hoc negativum obligationi feudali contrarium eſt. Quamobrem cum factum negativum obligationi feudali contrarium

Digitized by Google

rium felonia ſit (§. 434.); feloniam vaſallus committit, ſi domino præſtare nolit ſervitia, veluti militaria, ad quæ præſtanda ipſi obligatus eſt.

§. 440.

Quia vaſallus feloniam committit, ſi ad certa ſervitia præſtanda obligatus ea præſtare nolit (§. 439.), in feudo cenſuali autem loco ſervitiorum quotannis canonem certum præſtare tenetur (§. 184.); *felonia committitur in feudo cenſuali, ſi vaſallus canonem conventum præſtare nolit.*

Quoniam in Jure naturæ feudum cenſuale quoque dici poteſt, ſi juxta alia ſervitia præſtandus etiam canon eſt (§. 184.), cum præſtatio canonis non minus referenda ſit ad obligationem feudalem, quam ſi loco ſervitiorum ſolvitur (§. 431.); ſi vaſallus canonem conventum præſtare nolit, feloniam quoque committit (§. 434.).

§. 441.

De ſervitiis militaribus in bello injuſto non præſtitis.

Si vaſallus domino bellum injuſtum gerenti ſervitia militaria conventa præſtare nolit; feloniam non committit. Etenim qui bellum injuſtum gerit, in ejus gratiam nil quicquam facere licet (§. 1115. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter nec vaſallus ad ſervitia militaria conventa obligatur. Quoniam itaque vaſallus domino bellum injuſtum gerenti militaria ſervitia præſtare detrectans nil facit, quod obligationi feudali contrariatur (§. 178. 431.), felonia vero non eſt factum, quod eidem minime contrarium (§. 434.); nec feloniam committit vaſallus, ſi domino bellum injuſtum gerenti ſervitia militaria conventa præſtare nolit.

Cum naturalis obligatio ſit immutabilis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*); vaſallus ſeſe obligare nequit ad præſtanda ſervitia militaria in bello etiam injuſto. Iſtiusmodi adeo obligatio ex contractu feudali oriri nequit, adeoque feudalis non

Digitized by Google

eſt (§. 431.). Neceſſe tamen eſt, ut certo conſtet, bellum eſſe injuſtum. Quid vero obtinere debeat in caſu dubio, ſuo videbimus loco, quando de bello publico acturi ſumus.

§. 442.

De protectione conventa non præſtita. *Si dominus vaſallo conventam protectionem præſtare nolit; feloniam committit. Idem valet, ſi alia præſtare nolit, ad quæ præſtanda ſeſe obligavit.* Ad præſtationem conventam, adeoque & ad protectionem (§. 246.), dominus vaſallo perfecte obligatur (§. 247.), hæcque obligatio, cum veniat ex contractu feudali (§. 179. 246. 173.), feudalis eſt (§. 431.). Quoniam itaque factum tam privativum, quam poſitivum obligationi feudali contrarium felonia eſt (§. 434.) & felonia etiam a domino committi poteſt (§. 437.); dominus feloniam committit, ſi vaſallo protectionem conventam, vel alia præſtare nolit, ad quæ præſtanda ſeſe obligavit.

§. 443.

Quomodo contra fidelitatem quid committatur. *Si vaſallus damna a domino avertere, aut commoda ejus promovere nolit, cum poſſit, multoque magis, ſi ipſe damnum domino infert, vel contra ſalutem ejus quidpiam molitur, vel quomodocunque ad factum iſtiusmodi concurrit; feloniam committit.* Etenim fidelitas continet ea officia, quibus damna avertuntur, ac commoda promoventur (§. 154.). Quamobrem cum vaſallus domino obligetur ad fidelitatem conventam præſtandam (§. 245.), ad damna quoque ab ipſo avertenda & commoda ejus promovenda obligatur, adeoque multo magis ad non inferendum damnum domino, nec quicquam adverſus ſalutem ipſius moliendum, vel quomodocunque ad factum iſtiusmodi concurrendum. Quicquid itaque horum contingit, id omne obligationi feudali contrariatur (§. 431.). Quamobrem cum factum omne tam poſiti-

poſitivum, quam negativum obligationi feudali contrarium felonia ſit (§. 434.); vaſallus feloniam committit, ſive damnum a domino avertere, vel commoda ejus promovere nolit, cum poſſit, neque enim ad impoſſibile quis obligatur (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), multo magis autem committit feloniam, ſi ipſe damnum domino inferat, vel contra ſalutem ipſius quidpiam moliatur, vel quomodocunque ad factum iſtiusmodi concurrat.

Non licet excipere, obligationem feudalem non eſſe extendendam ultra fidelitatem conventam. Etenim ſine officio avertendi damna a domino & promovendi commoda, ſeu ſalutem ejus, conſequenter non inferendi damna vel quidpiam moliendi adverſus ſalutem ipſius non concipitur fidelitas (§. 154.). Quamobrem cum fidelitas ad ſubſtantialia feudi pertineat (§. 161.), ut feudum ſine ea ſubſiſtere non poſſit (§. *cit.*); ſine quibus fidelitas concipi nequit, ad ea utique præſtanda obligatus intelligitur vaſallus vi ipſius contractus feudalis, quo feudum acquiſivit (§. 171.), conſequenter ea referenda ſunt ad fidelitatem conventam. Fidelitas non terminus inanis eſt, & quamvis mutuo conſenſu in contractu feudali determinanda ſit (§. 244.), hoc tamen non obſtante, quædam notioni ejus per ſe inſunt, ut expreſſe de iis conveniri non ſit opus. Quamobrem cum fidelitatem definiremus per complexum omnium officiorum humanitatis, conſulto addidimus, quod inprimis ea hic ſpectentur officia, per quæ damna avertuntur & commoda promoventur (§. 154.), utque rectius hæc intelligantur, ex Jure poſitivo annotavimus, quænam ad fidelitatem inprimis requirantur (*not.* §. *cit.*). Immo naturaliter nihil abſurdi, nec iniqui quidpiam inde conſequitur, ſi vel maxime fidelitas ad omne officium humanitatis extendatur, adeoque factum quodvis officio cuidam humanitatis contrarium ad feloniam referatur, cum jure naturali nulla certa pœna feloniæ in genere ſit conſtituta.

§. 444.

De vi illata & inſidiis ſtructis. Quoniam *vaſallus* feloniam committit, ſi contra ſalutem domini quidpiam molitur (§. 443.); *feloniam utique committit, ſi domino vim infert, inſidias ſtruit, cum hoſte vel inimico ejusdem in ipſius perniciem fœdus ineat.*

Vis infertur armis, infertur etiam veneno. Perinde vero eſt, ſive ipſe hoc faciat, ſive ad factum alterius concurrat.

§. 445.

De auxilio denegato. Similiter quia *vaſallus* feloniam committit, ſi damnum a domino non avertit (§. 443.); *feloniam* quoque *committit, ſi eum in pugna vel periculo alio conſtitutum deſerit, ſeu auxilium ei non ferat.*

Exempli loco hæc particularia adducuntur, ut, quæ in genere demonſtrata ſunt, clariora evadant & ad caſus particulares ſine hæſitatione applicentur.

§. 446.

An vaſallus vitam domini propriæ præferre teneatur. *Si vaſallus in periculo communi vitam propriam vitæ domini præferat; feloniam non committit.* Quoniam homo vitam ſuam (§. 350. *part. I. Jur. nat.*) ac aliorum conſervare tenetur (§ 641. *part. I. Jur. nat.*), adeoque conſervatio vitæ propriæ officium erga ſeipſum, conſervatio vitæ alienæ officium erga alios eſt (§. 226. *part.* I. *Phil. pract. univ.*); in periculo communi domini ac vaſalli officium erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios, ſi vita unius vitæ alterius præferenda (§. 206. *part. I. Phil. pract. univ.*). Enimvero ſi officium erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios, illud vincit (§. 229. *part.* I. *Phil. pract. univ.*). Ergo ſi vaſallus periculo communi vitam propriam vitæ domini poſtponere non tenetur, ſed ſuam potius huic recte præfert (§. 208. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quoniam obligatio naturalis utpote immutabilis

(§. 142.

(§. 142. *part. I. Phil. pract. univ.*), per pacta mutari nequit; nec vi contractus feudalis, ex quo metienda eſt vaſalli obligatio (§. 172.), is obligatus eſſe poteſt ad vitam domini in periculo communi propriæ præferendam, conſequenter obligationi feudali minime contrariatur, ſi vaſallus in periculo communi vitam propriam vitæ domini præferat (§. 431.). Jam felonia non committitur, quando quis facit, quod obligationi feudali minime contrariatur (§. 434.). Vaſallus itaque in periculo communi vitam propriam vitæ domini præferens feloniam non committit.

Ex demonſtratione propoſitionis præſentis liquet, alios adhuc poſſe dari caſus, in quibus factum negativum, quod alias obligationi feudali contrarium foret, feloniæ accenſeri nequit.

§. 447.

Si dominus vi præſente impetat corpus vaſalli, nec hic periculum vitæ vel mutilationis membrorum aliter evitare poſſit, quam illum interficiendo; dominum interficere licet, nec eum interficiendo felonia committitur. Etenim ſi in periculo communi vaſallus vitam ſuam vitæ domini præfert, feloniam non committit (§. 446.), conſequenter præferendo vitam ſuam vitæ domini non contrariatur obligationi feudali (§. 434.). Quamobrem cum aggreſſorem interficere liceat, ſi is vi præſente impetat corpus alterius, nec periculum vitæ vel mutilationis membrorum aliter evitari poſſit (§. 1013. *part. 3. Jur. nat.*); vaſallus quoque in hypotheſi propoſitionis præſentis dominum aggreſſorem interficere poteſt. *Quod erat unum.* *De defenſione violenta adverſus dominum.*

Quoniam itaque obligationi feudali minime repugnat, ſi vaſallus adverſus dominum aggreſſorem cum internecione ipſius, ſi neceſſe fuerit, ſe defendat, *per demonſtrata n. 1.*; felonia autem minime committitur, niſi quid fiat, quod obligationi feudali contrarium (§ 434.); vaſallus quoque fe-

Digitized by Google

loniam minime committit, ſi dominus vi præſente impetat corpus ipſius, nec hic periculum vitæ, vel mutilationis membrorum aliter evitare poſſit, quam illum interficiendo, ubi hoc fecerit. *Quod erat alterum.*

Dominus hic ſpectatur non ut dominus feudi, ſed ut aggreſſor. Aggreſſor cum lædere conetur eum, cui vim infert (§. 979. *part.* 1. *Jur. nat.*), jus ſecuritatis ejusdem violat (§. 917. *part.* 1. *Jur. nat.*). Dominus itaque feudi, quando aggreſſoris perſonam induit, vaſallo injuriam facit (§ 859. *part.* 1. *Jur. nat*); vaſallus vero jure ſuo ſeſe defendendi uſus (§. 1013. *part.* 1. *Jur. nat.*), domino injuriam non facit (§. 975. *part.* 1. *Jur. nat*). Obligatio feudalis, quæ tenet vaſallum, non extendenda eſt ad patientiam læſionis omnis etiam maximæ, ita ut vi injuſtæ reſiſtere non liceat. Ceterum notandum eſt, nos obligationem feudalem hic ſpectare, qualis in ſe eſt, in ſtatu naturali, ita ut inter dominum feudi & vaſallum non alia obtineat quam hæc relatio. Alia vero eſt quæſtio, ſi dominus feudi ſimul ſit ſummus imperans & vaſallus ſimul ſubditus: ſed ea non eſt hujus loci.

§. 448.

De conſenſu domini in feudi alienationem non requiſito.

Si vaſallus conſenſum domini in alienationem feudi, quem requirere debebat, non requirit; feloniam committit. Etenim ſi vaſallus conſenſum domini in alienationem requirere debet (§. 194.); obligationi feudali contrariatur alienatio ſine conſenſu domini facta (§. 431.). Quoniam itaque feloniam committit vaſallus, ſi quid facit, quod obligationi feudali contrarium (§. 434.); feloniam quoque committit, ſi conſenſum domini in alienationem non requirit, quem tamen requirere debebat.

Aliter ſtatuendum eſt de conſenſu eorum, ad quos feudum aliquando devolvi poterat, non requiſito in alienationem. Quoniam obligatio feudalis proprie reſpicit dominum & vaſallum, inter quos nexus feudalis intercedit, ſeu qui vi feudi & dominii

dominii directi ſibi invicem obligati ſunt. Obligatio vero requirendi conſenſum eorum, ad quos feudum aliquando devolvi poteſt, ex accidente accedit, ut ei conſulatur, in quem feudum alienatur. Unde etiam requiri poteſt, etiamſi de eo requirendo nil fuerit conventum. Contractus feudalis initur a vaſallo cum domino, minime autem vaſallus contrahit cum aliis, pro quibus feudum ſimul conſtituitur.

§. 449.

De felonia per ſubinfeudationem commiſſa.

Si expreſſe fuerit conventum, ne feudum ſubinfeudari debeat, aut ne liceat ſubinfeudare ſine domini conſenſu; in caſu priori ſubinfeudatio ſimpliciter, in poſteriori ſine conſenſu domini dando facta felonia eſt. Utrumque conveniri poſſe, ex ſuperioribus patet (§. 317. 318.). Unde porro eodem, quo ante (§. 448.), modo ſequitur, ſubinfeudationem, quando prohibita fuit, ſimpliciter, quando vero conſenſus domini ad eam requirendus erat, ſine ejus conſenſu factam feloniam eſſe.

§. 450.

De felonia in alienatione dominii directi commiſſa.

Si ita fuerit conventum, ne dominium directum alienetur, vel ne alienetur ſine conſenſu vaſalli; in caſu priori alienatio dominii directi ſimpliciter, in poſteriori ſine conſenſu vaſalli facta felonia eſt. Utrumque ita conveniri poſſe conſtat (§. 238.). Quamobrem cum felonia etiam a domino committi poſſit (§. 437.); eodem, quo ante (§. 448.), modo patet, alienationem dominii directi ſimpliciter feloniam eſſe, ſi ita fuerit conventum, ne dominium directum alienetur; aſt alienationem ſine conſenſu vaſalli factam eſſe feloniam, ſi ita fuerit conventum, ne ſine vaſalli conſenſu alienari poſſit.

In ſtatu naturali non minor eſt obligatio domini, quam vaſalli, nec in æſtimando delicto, quale eſt felonia, reſpectus perſonarum attenditur. Si feloniam committit vaſallus, quando contra conventionem alienat feudum, vel ſine conſenſu domini, quem requirere debebat; dominus itidem feloniam

Digitized by Google

loniam committit, quando contra conventionem dominium directum alienat, vel ſine conſenſu vaſalli, quem requirere debebat.

§. 451.

De felonia in dominio directo non recognoſcendo commiſſa.

Si vaſallus dominium directum ſciens recognoſcere nolit; feloniam committit. Etenim cum dominium directum competat domino (§. 158.), adeoque vaſallus hoc jus invito auferre non poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); per ipſam ſubſtantiam feudi vaſallus obligatur dominium directum recognoſcere (§. 161.). Quodſi itaque hoc ſciens facere nolit, id ipſum obligationi feudali maxime contrariatur (§. 431.). Quamobrem cum omne factum obligationi feudali contrarium felonia ſit (§. 434.); vaſallus vel maxime feloniam committit, ſi ſciens dominium directum recognoſcere nolit.

Oſtenditur etiam hoc modo. Si vaſallus dominium directum recognoſcere nolit, neceſſe eſt aut ut neget, ſe rem jure feudi poſſidere, aut ut dominum directum alium recognoſcere velit. In utroque caſu, cum faciat hoc ſciens *per hypoth.* fidelitatem conventam domino feudi præſtare non vult. Enimvero ſi vaſallus fidelitatem conventam præſtare non vult, feloniam committit (§. 438.). Committit igitur feloniam, ſi dominium directum recognoſcere nolit.

Probe notandum eſt, neceſſe eſſe, ut vaſallus ſciens dominium directum recognoſcere nolit. Quodſi enim putet, rem eſſe allodialem, vel dominium directum alii competere, quam cui re vera competit, dicendum omnino non eſt, quod feloniam committat. Ut igitur erroris redarguatur, neceſſe eſt ut dominus feudi probet, rem, quam poſſidet, eſſe feudalem, ſibique dominium directum competere. Cum feudum pacto conſtituatur (§. 170.), & ad extraordinaria referendum ſit, quod dominium utile alicui ſit in re conceſſum ſub conditione fidelitatis; res quælibet præſumitur allodialis, minime vero feudalis (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 452.

§. 452.

Naturaliter per feloniam nec vaſallus feudum, nec dominus directus dominium directum amittit, niſi ſpecialiter fuerit conventum, ut amittatur. Feloniam enim committit vaſallus, ſi quid facit, quod obligationi feudali contrariatur, conſequenter ad quod non faciendum erat obligatus, aut ſi quid non facit, ad quod faciendum erat obligatus (§. 434.). Enimvero cum perfecta ſit obligatio, quæ ex contractu oritur feudali (§. 793. *part. 3. Jur. nat.*); ſi alterutra pars non facit, ad quod faciendum obligata eſt, alteri competit jus eam compellendi ad faciendum (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*), aut ſi pars altera damnum incurrit, vel lucrum ejus ceſſat, propterea quod obligationi ſuæ non ſatisfecit altera, illi hæc ad id, quod intereſt, tenetur (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*), & ſi facto obligationi contrario pars altera læſa fuit, læſæ competit jus puniendi lædentem (§. 1061. *part. 1. Jur. nat.*); ſi vero quid factum, quod ſine conſenſu alterius fieri non debebat, tanquam nullo jure factum invalidum eſt, adeoque a parte hac altera reſcindi poteſt, niſi ratihabere velit. Atque adeo patet, naturaliter per feloniam nec vaſallum feudum, nec dominum directum dominium directum amittere. *Quod erat unum.*

An per feloniam feudum ſive dominium directum amittatur.

Enimvero ita etiam conveniri poteſt, ut, ſi dominus non præſtet id, de quo in contractu feudali conventum, res feudalis pleno jure ſit vaſalli, & ex adverſo, ſi vaſallus non præſtet id, de quo conventum, eadem pleno jure ſit domini (§. 248.). Quamobrem cum dominus dominium directum amittat, ſi res, quæ feudalis fuerat, pleno jure ſit vaſalli, & viciſſim vaſallus amittat feudum, ſi res, quæ fuerat feudalis, pleno jure ſit domini (§. 156.); ita etiam conveniri poteſt, ut niſi obligationi feudali ſatisfiat, ſeu ob factum vel poſitivum, vel negativum eidem contrarium dominium di-

rectum a domino, feudum a vaſallo amittatur. Pœna adjicitur contractui, quando ita convenitur (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque pœna præſtanda, ſi quis obligationi ſub pœna contractæ non ſatisfacit (§. 611. *part. 3. Jur. nat.*); per feloniam vaſallus feudum, dominus directus dominium directum amittit, ſi expreſſe ita fuerit conventum, ut amittatur. *Quod erat alterum.*

Juris adeo mere poſitivi eſt, quod per feloniam vaſallus amittat feudum, vel etiam dominus feudi dominium directum: quorum iſtud inprimis convenit feudo dato tanquam pœna ingratitudinis, ſi feudum fuerit a domino gratis conſtitutum in re ſua, hoc autem feudo oblato.

§. 453.

De felonia remiſſa. Quoniam quilibet jus ſuum remittere poteſt (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*); ſi ita fuerit conventum, ut per feloniam amittatur feudum vaſallo, dominium directum a domino (§. 452.); *felonia commiſſa remitti poteſt*, conſequenter cum *felonia* remiſſa jus vaſalli, vel domini extinguatur (§. 97. *part. 3. Jur. nat.*), eadem *remiſſa vaſallus feudum, dominus feudi dominium directum non amittit.*

In aliis caſibus, quando ſcilicet pœna feloniæ contractui feudali addita non fuit, facile patet, quinam ſit effectus remiſſionis feloniæ, modo conſideremus, quale jus cadat in eum, in quem felonia committitur, & quænam ſit committentis obligatio, vi demonſtrationis partis primæ propoſitionis præcedentis (§. 452.), ac notemus, remiſſa felonia, extingui jus illius, adverſus quem ea fuit commiſſa & committentem liberari ab obligatione ſua (§. 97 *part. 3. Jur. nat.*), ut adeo in hiſce demonſtrandis nolimus eſſe prolixiores.

§. 454.

De felonia vaſalli, *Si feudum fuerit conſtitutum pro pluribus certo ordine ſibi invicem in eodem ſucceſſuris; felonia a vaſallo commiſſa per ſe imputari*

Digitized by Google

putari nequit ceteris, ad quos feudum devolvi certo caſu poteſt. Etenim ſi vaſallus feloniam committit, conſequenter facit, ad quod non faciendum erat obligatus, vel non facit, ad quod faciendum obligatus erat (§. 434.); id non ideo facit, quia ceteri, ad quos feudum devolvi certo caſu poteſt, volunt ut hoc faciat, vel non faciat, ſed facere poteſt ipſis inſciis, immo invitis. Quoniam itaque factum alienum nemini imputatur, niſi quando a voluntate ipſius aliquo modo dependet (§. 650. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ideo patet, nec feloniam a vaſallo commiſſam ceteris per ſe imputari poſſe, ad quos feudum devolvi poteſt, ſi feudum fuerit conſtitutum pro pluribus certo ordine ſibi invicem ſucceſſuris.

quando feudum pro pluribus certo ordine ſibi invicem ſucceſſuris conſtitutum.

Dico, per ſe feloniam vaſalli imputari non poſſe ceteris, ad quos certo caſu feudum devolvi poteſt: quodſi enim ad eandem concurrant, tum ipſis utique imputatur (§. 650. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quoniam tunc ſunt participes delicti. Aſt hic quæſtio eſt de eo caſu, quando ad delictum vaſalli non concurrunt.

§. 455.

Si vaſallus ob feloniam feudum amittit; dominus tamen mortuo vaſallo id conferre tenetur ei, ad quem poſt mortem ipſius devolvitur. Quando enim feloniam committit vaſallus, ea per ſe imputari nequit ceteris, pro quibus feudum conſtitutum, & ad quos devolvi adeo poteſt (§. 454.). Quamobrem nec propter eandem ipſis auferri poteſt jus in feudo ſuccedendi, quando ipſum ad eos devolvitur, etiamſi vaſallus feudum amittat. Quoniam igitur hoc non obſtante, quod feudo privatus fuerit vaſallus, jus ipſorum adhuc integrum eſt; quando feudum vi primæ conſtitutionis ad aliquem devolvitur, is in eo ſuccedere debet, adeoque dominus, qui re feudali hactenus uſus eſt, eam tanquam feudalem eidem reſtituere tenetur. Patet itaque ſi vaſallus ob

An felonia vaſalli noceat ſucceſſori, ſi ob eam feudum amittitur.

 felo-

Digitized by Google

feloniam feudum amittit; dominum tamen mortuo vaſallo id conferre teneri ei, ad quem poſt mortem ipſius devolvitur.

Quamdiu nimirum vaſallus, qui feloniam commiſit, vivit, nullum jus eſt alteri cuidam in eo ſuccedendi, quippe cum vi conſtitutionis feudum non ante devolvatur ad alium, niſi mortuo eo, qui nunc feudum tenet, ſeu vaſallo. Pœna feloniæ, quæ in amiſſione feudi conſiſtit, quemadmodum non nocet ſucceſſori; ita nec prodeſt. Quamdiu nemo fuerit, qui jure feudi rem feudalem poſſidere poteſt; jus percipiendi ex eadem omnem utilitatem, quæ alias vaſallo competit, domino competit, nec adeo dum actu utitur fruitur, quicquam committit, quod eſt contra jus ejus, ad quem vaſallo mortuo feudum devolvitur; quemadmodum jam abunde patet per ea, quæ in anterioribus demonſtrata ſunt. Ceterum cum dominus jus ſuum remittere poſſit (§. 117. *part. 3. Jur nat.*), ſi voluerit, ſtatim id conferre poteſt ei, qui in feudo ſuccederet, ſi vaſallus mortuus eſſet. Neque naturaliter quicquam obſtat, quo minus etiam ita conveniatur, ut feudum propter feloniam amiſſum ſtatim devolvatur ad eum, qui mortuo ſuccedere debebat. Tum enim pœna adjecta, quæ datur domino ob feloniam in ipſum commiſſam, continet remiſſionem neceſſariam juris ſui, ſeu renunciationem.

§. 456.

An ob feloniam a patre commiſſam filius feudo privetur. Quoniam nec factum patris imputari poteſt filio (§. 454.), ad hunc vero patre mortuo feudum devolvitur, quod per ſe patet; ideo *naturaliter nec filius privari poteſt feudo ob feloniam a patre commiſſam, ſed patre mortuo dominus feudum eidem conferre tenetur* (§. 455.).

Clarius adhuc idem eluceſcet, ubi de ſucceſſione in feudo acturi ſumus, quando nimirum de ſucceſſione ab inteſtato agetur: tum enim patebit, filium ſuccedere in feudo jure proprio, neque adeo ullam eſſe inter ipſum & alios, pro quibus feudum

Digitized by Google

feudum conſtitutum, differentiam. Sed hic ſufficit, demonſtrationem eodem modo ſubſiſtere quoad filium, quo ſubſiſtit quoad alios, ad quos vi conſtitutionis feudum devolvi poteſt.

§. 457.

An per feloniam finiri poſſit feudum.

Quia feudum a vaſallo ob feloniam amiſſum dominus vaſallo mortuo conferre tenetur ei, ad quem poſt mortem ipſius devolvitur (§. 455.); *feudum per feloniam non finitur.*

Quodſi excipias, fieri poſſe, ut, dum vaſallus per feloniam feudum amittit, nullus amplius extet, ad quem ipſo mortuo devolvi poſſit, conſequenter tum feudum finiri; facilis eſt reſponſio: feudum non finiri per feloniam, ſed propter defectum ſucceſſoris feudalis, conſequenter per accidens finiri feudum, dum per feloniam amittitur.

§. 458.

De revocatione feudi per feloniam amiſſi.

Similiter quia feudum a vaſallo ob feloniam amiſſum dominus vaſallo mortuo ei conferre tenetur, ad quem poſt mortem ipſius devolvitur (§. 455.); huic competit jus dominum compellendi vaſallo mortuo, ad feudum ſibi reſtituendum (§. 236. *part. I. Phil. pract. univ.*), conſequenter cum feudum revocet, qui hoc facit (§. 373.), *is, ad quem mortuo vaſallo feudum devolvitur, feudum per feloniam amiſſum a domino revocare poteſt.*

Quando feudum per feloniam amittitur, res feudalis ad dominum revertitur, ut ea utatur fruatur, quamdiu vaſallus uti frui poterat, niſi jure ſuo fuiſſet privatus. Jus domini adeo expirat, quamprimum vaſallus moritur, adeoque jus revocandi mortuo vaſallo ſtatim competit ſucceſſori, quod facto alieno ipſi ademtum non eſt.

Digitized by Google

CAPUT III.

De Interpretatione.

§. 459.

Interpretatio quid ſit. *Interpretari* idem eſt ac certo modo colligere, quid quis per verba ſua aut ſigna alia indicare voluerit. Interni actus animi, tam intellectus, quam voluntatis, aut ſi mavis, facultatis cognoſcendi & appetendi ac averſandi verbis, quæ quis ore profert aut ſcribit, reſpondentes dicuntur *Mens loquentis.* Atque adeo *interpretari verba alterius* idem eſt ac mentem ejus inveſtigare. Unde *Interpretatio* eſt inveſtigatio mentis per verba aliaque ſigna indicatæ.

Egimus hactenus de promiſſis & pactis, quæ promiſſiones continent. Contra promiſſorem pro vero habetur, quod ſufficienter indicavit (§. 428. *part. 3. Jur. nat*), nimirum ſive verbis, ſive ſignis aliis. Ut igitur conſtet, quid contra eum pro vero ſit habendum, neceſſe eſt ut manifeſtum ſit, quidnam per verba, aut ſigna alia, indicare voluerit, conſequenter quænam ipſius mens fuerit. Atque hinc patet, cur de interpretatione hic agatur. Niſi enim de mente promittentis rite conſtet, cum omnis obligatio promittentis naſcatur ex promiſſo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), nec promiſſarius plus juris a promiſſore acquirere poſſit, quam is in ipſum transferre vult, nec hunc ultra voluntatem ſuam ſibi obligare valeat ad quid dandum, vel faciendum (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); jura ac obligationes erunt incerta. Quamvis vero de interpretatione hic agamus eo potiſſimum fine, ut ſciamus, quomodo promiſſa & pacta interpretari debeamus; haud quaquam tamen exiſtimandum eſt, quaſi ea, quæ hic traduntur, tantummodo in promiſſis atque pactis interpretandis habeant uſum. Uſus enim eorum etiam extenditur ad interpretationem legum & verborum ab aliis quibuscunque prolatorum.

Digitized by Google

§. 460.

Si ſingula verba fixum ac determinatum haberent ſignificatum, & loquentes ſemper mentem ſuam ſufficienter iisdem exprimerent; nulla interpretatione foret opus. Contrarium cum obtineat, interpretatione opus eſt. Etenim ſi ſingula verba fixum ac determinatum haberent ſignificatum; quinam actus interni iisdem ſignificentur, abſque ulla hæſitatione ſemper conſtaret (§. 123. 129 *Log.*). Quodſi ergo loquentes mentem ſuam iisdem ſufficienter exprimerent; ſinguli actus interni, ſive ad facultatem cognoſcendi, ſive ad facultatem appetendi aut averſandi referendi, nobis perſpecti eſſent (§. 459.), conſequenter ex ipſis verbis ſtatim manifeſtum foret, quid per verba ſua loquentes ſignificare voluerint. Quamobrem cum interpretemur verba alterius, ſi certo modo colligere velimus, quidnam per ea ſignificare voluerit (§. *cit.*); omnino patet nulla opus fore interpretatione, ſi ſingula verba fixum ac determinatum haberent ſignificatum ac loquentes iisdem ſemper mentem ſuam ſufficienter exprimerent. *Quod erat unum.*

Cur interpretatione ſit opus.

Enimvero obvia experientia docemur, vocabulis ſi non plerisque, attamen plurimis, non conſtanter invariatam reſpondere notionem, conſequenter ſignificatum non fixum, ſed vagum eſſe (§. 129. *Log.*) Immo patet nec determinatas ſingulis reſpondere notiones (§. 123. *Log.*), ac haud raro plus dici, vel minus, quam loquentes dicere intendunt. Quamobrem ſi de eorum mente certo conſtare debet, neceſſe eſt ut certo quodam modo colligatur, quamnam per verba ſua indicare voluerint. Quoniam itaque verba alterius interpretamur, quando certo quodam modo colligimus, quid per ea ſignificare voluerit (§. 459.); interpretatione opus eſt. *Quod erat alterum.*

Exemplum quoad partem primam propoſitionis præſentis præbet *Euclides*, qui cum terminis per definitiones tribuerit ſignifi-

ſignificatum fixum ac determinatum, nec ab eo ullibi recedit, interprete nullo habet opus. Verba, quibus utitur, ſatis aperte mentem ejusdem loquuntur, ut non demum multo ſtudio ac labore in eam ſit inquirendum. Aſt non adeo obvia eſt mens *Ariſtotelis*, ut in ea explicanda multum ſtudii collocaverint interpretes ac commentatores, nec eam perveſtigare ſemper potuerint. Idem obtinet in aliis Autoribus, quod facile experiri datur, ſi diſtinčte exponere volueris, quænam notiones verbis eorum jungendæ ſint, & demonſtrare haſce præciſe, non alias, cum iis eſſe conjungendas: id quod fieri neceſſe eſt, ſi quidem eos intelligere, ſeu mentem eorundem perſpicere velis. Optandum omnino foret, ut ſaltem inter eruditos, eos præſertim, qui diſciplinas tractant, conſtans quidam loquendi modus introduci poſſet, adeoque Lexicon proſtaret, in quibus ſingulis vocabulis fixi ac ſatis determinati ſignificatus attribuerentur: id quod tamen ob maximam rei difficultatem & rationes alias minime ſperandum. Si vero vel maxime iſtiusmodi loquendi mos obtineret, ea tamen adhuc deſideraretur perſpicacia, quæ requiritur ad hoc, ut tantum præciſe ſemper dicatur, quantum dicere quis vult.

§. 461.

An in pactis & promiſſis quilibet ſuorum verborum interpres eſſe poſſit.

In pactis & promiſſis nemo verborum ſuorum interpres eſſe poteſt. Ponamus enim promiſſorem verba ſua interpretari poſſe, atque adeo interpretatione ejus ſtandum eſſe promiſſario. Quoniam verbis ſenſum affingere poſſet, quem vellet; ſe non hoc, quod poſcit promiſſarius, ſed aliud quid promiſiſſe contendere poterit. Quamobrem cum promittendo nos alteri obligemus (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), quando ſibi viſum fuerit non ſtare promiſſis, ſemetipſum ab obligatione ſua liberare poteſt, quandocunque voluerit, conſequenter jus eidem reſpondens alteri auferre (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*). Quod utrumque cum ſit abſurdum (§. 674. *part. 3.* & §. 336. *part. 2. Jur. nat.*); in promiſſis nemo verborum ſuorum interpres eſſe poteſt. *Quod erat unum.*

Quoniam

Quoniam pacta continent promiſſiones (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), & per eas paciſcentes ſeſe ſibi invicem obligant (§. 363 *part. 3. Jur. nat.*), in promiſſis vero nemo verborum ſuorum interpres eſſe poteſt, *per demonſtrata n. 1.* nemo etiam in pactis verborum ſuorum interpres eſſe poteſt. *Quod erat ſecundum.*

Non eſt, quod excipias, promiſſorem omnium optime noſſe, quænam ipſius fuerit mens in promittendo, conſequenter ad quidnam alteri ſeſe obligare voluerit. Quamobrem cum promiſſarius eundem ſibi obligare non potuerit ultra voluntatem ſuam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); permittendum omnino eſſe promiſſori, ut quænam ſibi fuerit mens in promittendo declaret, conſequenter ut verba ſua interpretetur (§. 459.). Etenim adverſus eum pro vero habendum, quod ſufficienter indicavit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*): quid vero per verba promittentis ſufficienter indicatum fuerit, certa interpretatione definiendum, quam vi demonſtrationis promiſſori relinquere tutum non eſt. Alias enim jus omne promiſſarii erit incertum, cum abunde conſtet, faciliores eſſe homines in promittendo, quam in promiſſis adimplendis, voluntate ambulatoria exiſtente. Neque eſt quod porro urgeas, cum juramentum ſit probatio per Deum teſtem (§. 852. *part. 3. Jur. nat.*), interpretationem verborum propriam juramento confirmari poſſe, ut tuto credi queat. Qui enim promiſſa ſervare non vult, ei nec ſatis tuto creditur juranti, & quamdiu de eo, quod promiſſum eſt, aliunde conſtare poteſt, nec ad juramentum deveniendum (§. 922. *part. 3. Jur. nat.*) Immo ſi verendum, ne quis verba detorqueat in ſenſum alienum, quo minus promiſſis ſtare teneatur; quomodo certus eſſe poteris, ne etiam jurans verbis affingat ſenſum alienum?

§. 462.

In verbis non obligatoriis permittendum, ut quis ipſe ea interpretetur. Etenim ſi verba non fuerint obligatoria, per ea nulla inducitur obligatio, adeoque tua parum refert, quæ- *Quando quis proprio-rum verbo-*

Digitized by Google

rum interpres eſſe poſſit. nam ſit, vel fuerit mens loquentis, quam verbis iſtis indicare voluerit. Quamobrem cum is, qui loquitur, omnium optime norit, quænam ſit ipſius mens; utique permittendum eſt, ut ipſemet declaret, quamnam mentem habeat, vel habuerit & verbis iſtis ſignificare voluerit. Permittendum igitur ipſi eſt, ut ea interpretetur(§.359.).

In hoc caſu valet, quod vulgo dicitur, quemlibet optimum eſſe verborum ſuorum interpretem. E. gr. ponamus autori alicui imputari errorem quendam. Quodſi is neget, ſe hoc ſtatuere, & verba ſua ita interpretetur, ne ſint errori obnoxia; interpretatione ejus ſtandum. Nimirum hac interpretatione nil committitur contra jus alterius cujusdam, adeoque nil obſtat, quo minus verba ſua ita interpretetur, ut ab errore immunis ſit.

§. 463.

An promiſſarius verba promittentis interpretari poſſit. *Promiſſario non permittendum, ut verba promittentis interpretetur eo ſenſu, quo eadem intellecta velit.* Ponamus enim promiſſarium verba promittentis interpretari poſſe, prout eadem a ſe intellecta velit. Quoniam promiſſor promiſſario perfecte obligatur (§. 336. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque huic competit jus illum ad promiſſum adimplendum cogendi (§.236. *part. I. Phil. pract. univ.*); pro lubitu verbis promittentis ſenſum affingere poteſt, ut is ſibi præſtare teneatur, ad quod præſtandum ſeſe eidem obligare minime voluit: Quod cum ſit abſurdum, cum promiſſarius promiſſorem ſibi obligare nequeat ultra voluntatem ſuam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*), ideo nec promiſſario permittendum, ut verba promittentis eo interpretur ſenſu, quo eadem intellecta velit.

Quando quæritur, ad quid tibi obligatus ſim, non de eo quæſtio eſt, quomodo tu verba mea intellexeris, ſed quid verbis meis indicatum fuerit: hoc enim, non iſtud contra me pro vero habendum (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 464.

§. 464.

Quomodo interpretatio fieri debeat.

Interpretatio verborum in pactis & promiſſis fieri debet juxta certas regulas, quas tam promiſſarius, quam promittens admittere tenetur. In pactis enim & promiſſis verba promittentis, nec ipſe qui promittit, nec promiſſarius interpretari poteſt (§. 461. 463.), dicendo nimirum, quomodo verba iſta intelligi velit. Neceſſe igitur eſt, ut interpretatio arbitrio nec promittentis, nec promiſſarii relinquenda certis adſtringatur regulis, quas utraque contrahentium pars admittere debet, ſiquidem pro vero habendum, hoc promiſiſſe promiſſorem, conſequenter ad hoc præſtandum promiſſario eſſe obligatum (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque ad id, quod promiſſum eſt, promiſſario jus perfectum competere (§. 364. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum negotium aliter exitum habere nequeat, niſi conſtet, quid contra promittentem pro vero ſit habendum, interpretatio verborum in pactis & promiſſis fieri debet juxta certas regulas, quas tam promiſſarius, quam promittens admittere tenetur.

Quoniam promiſſarius non plus juris a promittente acquirere poteſt, quam is in eundem transferre voluit, nec hic illum ultra voluntatem ſuam obligare valet ad quid dandum, vel faciendum (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); promiſſarius & promittens una decernere debent, quid dandum vel faciendum ſit (§. 497. *part. 1. Theol. nat*), conſequenter de eo, quod præſtandum, convenire (§. 698. *part. 3. Jur. nat*). Neceſſe igitur eſt, ut animi ſui ſenſa ſibi invicem ſufficienter indicent: quod cum fieri nequeat niſi verbis, aut aliis ſubinde ſignis æquipollentibus, ideo neceſſe eſt, ut promiſſor & promiſſarius cum verbis, quibus quid promittitur easdem notiones jungant, conſequenter promiſſarius mentem promittentis intelligat (§. 117. *Log.*). Quamobrem promiſſor cum verbis non eas jungere poteſt notiones, quas velit, ſed eas, quas auditis

verbis in promiſſario excitare valet, ſeu ita loquendum eſt, ut a promiſſario intelligi poſſit Nec viciſſim promiſſarius verbis promittentis eas jungere poteſt notiones, quas voluerit, ſed quas cum iisdem jungit promittens, ſeu verba promittentis ita accipienda, prouti intelligi debent. Neceſſe igitur eſt, verborum ſignificatum certis regulis adſtringi, ut conſtet, quomodo intelligenda ſint, conſequenter nec promiſſor contendere poſſit, ſe ea ita intelligi voluiſſe, nec promiſſarius contra defendere queat, ſe eadem ita intellexiſſe. Atque adeo patet opus eſſe regulis interpretandi, per quas definitur ſenſus verbis in conventionibus quibuscunque tribuendus, ut manifeſtum ſit, in quodnam conſenſerint qui inter ſe convenerunt. Dari iſtiusmodi regulas, ex ſequentibus euceſcet. Et ſane niſi darentur, actus omnes obligatorii & cum his omnia jura & obligationes omnes, quæ contrahuntur, incerta forent.

§. 465.

Interpretatio recta quænam ſit. *Recta* dicitur *interpretatio*, quæ fit per regulas interpretandi demonſtratas. Quoniam enim regulæ, juxta quas fit interpretatio, certæ eſſe debent (§. 464.), certæ autem eſſe nequeunt, niſi demonſtrentur (§. 568. *Log.*); *regulæ, juxta quas facienda interpretatio, demonſtrandæ ſunt.*

Jure naturæ requiritur, ne quid committatur contra jus alterius (§. 910. *part. 3. Jur nat.*). Quamobrem ita facienda interpretatio, ne ſit juri promiſſarii adverſa, vel obligationem ultra id, quod promiſſum eſt, extendat. Regulæ adeo interpretandi ex ipſis principiis Juris naturalis demonſtrandæ, ut recte affirmetur, ipſam naturæ legem hanc imperare interpretationem, conſequenter ad eam admittendam obligetur tam promittens, quam promiſſarius. Unde ſimul patet rectam interpretationem eſſe legi naturæ conformem.

§. 466.

Effectus re- *Promiſſario jus eſt promiſſorem cogendi ad id, quod recta inter-*

interpretatio ſuggerit. Etenim recta interpretatio fit per regulas interpretandi demonſtratas (§. 465.), adeoque certas, quas tam promiſſarius, quam promiſſor admittere tenetur (§. 568. *Log.*). Quamobrem cum interpretatio fieri debeat juxta regulas certas, quas cum promiſſarius, tum promiſſor admittere tenetur (§. 464.); pro vero habendum eſt, eam fuiſſe mentem promittentis, quam recta interpretatio ſuggerit (§. 459.), conſequenter ad id, quod eadem ſuggerit, promiſſorem ſeſe obligare voluiſſe. Quoniam itaque obligatio hæc perfecta eſt (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque promiſſario competit jus cogendi promiſſorem ad id, quod promiſſum eſt (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*); eidem utique competit jus promiſſorem cogendi ad id, quod recta interpretatio ſuggerit. *Rectæ interpretationis.*

Promiſſa ſunt ſervanda (§. 431. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque promiſſor præſtare tenetur, quod ſe præſtiturum dixit (§. 430. *part. 3. Jur. nat.*). Dixiſſe autem cenſendus eſt ſe præſtiturum, quod recta interpretatio ſuggerit, per ea, quæ demonſtravimus. Ergo promiſſor præſtare tenetur id, quod recta interpretatio ſuggerit, conſequenter ſi nolit, promiſſarius compellere eum poteſt ad id præſtandum.

§. 467.

Quomodo paciſcentes loqui teneantur.

Paciſcentes ita loqui obligantur, ut a ſe invicem intelligi poſſint. Paciſcentes enim convenire debent de eo, quod promittitur (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter quod ab uno alteri dandum, vel faciendum (§. 358. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem neceſſe eſt, ut intelligat promiſſarius, quod promiſſor ſe daturum vel facturum dicit. Neceſſe igitur eſt, paciſcentes ita loqui, ut a ſe invicem intelligi poſſint, adeoque ad ita loquendum obligantur (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Digitized by Google

Paciſcentes non volunt nihil agere, ſed obligationes contrahere atque jura acquirere. Quamobrem quoque volunt, ut jura, quæ acquiruntur, & obligationes, quæ contrahuntur, ſint certa, ne ad arbitrium libidinemque partis unius eludi poſſint. Ut igitur conſtet, quid promittat promiſſor & quamnam ipſe obligationem contrahat, quodnam vero jus acquirat promiſſarius; paciſcentes ita loqui tenentur, ut unus alterum intelligere, ſeu mentem ipſius aſſequi poſſit.

§. 468.

Significatus verborum & terminorum a paciſcentibus attendendus.

Quoniam paciſcentes ita loqui obligantur, ut a ſe invicem intelligi poſſint (§. 467.), unus vero alterum intelligere nequeat, niſi uterque easdem cum verbis iisdem conjungat notiones (§. 117. *Log.*), in communi autem ſermone ſignificatum proprium conſtituit uſus loquendi (§. 139. *Log.*) & huic in diſciplinis ac arte reſpondet receptus terminorum ſignificatus (§. 140. *Log.*); *paciſcentes verbis uti debent in eo ſignificatu, quem fert uſus loquendi, adeoque proprio, & terminos accipere in ſignificatu recepto*, conſequenter *ſcientes ac volentes a verborum ſignificatu proprio & ſignificatu terminorum recepto recedere non debent.*

Nimirum ſi cuilibet liberum eſſe debet, verbis ac terminis, quibus utitur, imponere ſignificatum pro arbitrio ſuo; fieri non poteſt, ut unus ab altero intelligatur, niſi expliect, in quonam ſignificatu verba ac terminos accipiat.

§. 469.

Quid de eo præſumatur.

Quoniam paciſcentes verbis in ſignificatu proprio & terminis in recepto uti debent, nec ab eo recedere (§. 468.); *tamdiu præſumuntur verba accepiſſe in ſignificatu proprio, & terminos in recepto, quamdiu non adſunt rationes urgentes in contrarium.*

Nimirum quamvis ſciens ac volens a ſignificatu proprio verborum

Digitized by Google

verborum & recepto terminorum recedere non debeat, qui cum altero paciſcitur; recedere tamen quis poteſt inſcius, tantoque facilius, ſi ſignificatus fuerit vagus, quemadmodum haud raro eſſe ſolet. Quamobrem ubi proſtant rationes urgentes, ob quas promittens non videtur verba in ſignificatu proprio, vel terminos in recepto accepiſſe, quales proſtare poſſe, ex poſtea dicendis apparebit; ideo præſumtio fortior rationibus iſtis innixa vincit alteram tanquam debiliorem, qua id præſumitur, quod fieri debebat.

§. 470.

In promiſſis & pactis interpretandis a communi uſu loquendi recedendum non eſt, niſi adſint rationes urgentes in contrarium. Etenim paciſcentes præſumuntur verba accepiſſe in ſignificatu proprio, adeoque non receſſiſſe a communi uſu loquendi (§. 139. *Log.*), quamdiu non proſtant rationes urgentes in contrarium (§. 469.). Quamobrem cum promiſſa & pacta interpretaturus inveſtigare debeat mentem paciſcentium, quam verbis ſuis ſignificare voluerunt (§. 459.); in iis interpretandis utique a communi uſu loquendi recedendum non eſt, niſi adſint rationes urgentes in contrarium. *Quamdiu ſignificatui proprio inhærendum.*

Promittendo nos alteri obligamus, quia eidem nos obligare volumus, nec ultra voluntatem noſtram quiſquam nos ſibi obligare poteſt, nec acquirere a nobis jus aliquod, niſi quod in eum conferre voluimus (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem non tam verba paciſcentium ſpectanda ſunt, quam mens & voluntas ſequenda. Mentem tamen aliunde cognoſcere non poſſumus, niſi quatenus ſufficienter indicatur per certa ſigna, quod per ſe patet. Hinc de eadem judicandum ex iis, quæ dicta ſunt, cum uſus ſermonis in eo conſiſtat, ut mentem noſtram alteri ſignificemus. Quodſi tamen adſint præter verba conjecturæ adhuc aliæ, quales adeſſe ſolere cum experientia probat, tum ex inferius demonſtrandis patebit, quo hæ ducant, omnino diſpiciendum. Quamobrem ſi tales ſint,

quæ

quæ mentem contrahentium aliam indicant, quam quæ ex verbis in ſignificatu proprio acceptis colligi poterat, cum ſic pateat ab eodem receſſiſſe contrahentes, eidem quoque inhærendum non eſt. Quamdiu autem tale nil apparet, inhærendum utique ſignificatui verborum proprio, quem conſuetudo, verborum domina, approbat, cum non modo nulla adſit ratio, cur ab uſu loquendi communi in interpretando recedamus, verum etiam cur ab eo recedentes hunc potius, quam alium verbis ſignificatum tribuamus. Niſi ergo cuilibet quamvis ſingendi libidinem concedere velis, ut nulla relinquatur negotiis humanis certitudo, nec ea exitum reperire poſſint; tenendum omnino eſt, quod in propoſitione præſenti demonſtravimus. Quodſi contingat, aliquem mentem ſuam non ſufficienter indicaſſe, ut alia appareat; id ſibi imputet, quod non fecerit, ad quod faciendum erat obligatus.

§. 471.

De pactis antiquis eo ſine notandis.

Quoniam in interpretandis pactis a communi uſu loquendi non recedendum, niſi adſint rationes urgentes in contrarium (§. 470.), longiore autem uſu proprius verborum ſignificatus mutari ſolet; *pacta interpretanda ſunt ſecundum uſum loquendi ejus temporis, quo condita fuerunt.*

Mutationem ſignificatus, quem longior uſus introducit, nemo prævidere poteſt; conſequenter abſurdum foret ſtatuere, quod paciſcentes verba in eodem acceperint. Ea de cauſa haud raro difficilis redditur pactorum antiquorum, vel olim dictorum interpretatio, ſi de illa mutatione non ſatis conſtare poſſit. Hinc eruditis, quorum opera poſteris quoque prodeſſe debent, magis convenit lingua mortua, quam alia quæcunque præſentis ævi. Sane quis noſtro tempore legere amat libros lingua Germanica antiqua, vel etiam ante ſeculum Gallica conſcriptos? Ecquis vero contendere auſit, non fore aliquod tempus, quo lingua moderna ſive Germanica, ſive Gallica æque diſplicebit ac nauſeam movebit poſteris, quemadmodum præſenti ævo nauſeamus antiquum loquendi ac ſcribendi modum.

Signifi-

Digitized by Google

Significatum vocabulis primum impoſitum parum curant homines, quorum in eo imponendo arbitrium dominatur, ut eundem vertant, qua velint. Immo multum quoque hic tribuendum caſui, qui hominum non modo arbitrium regit, ſed etiam haud raro vel inſciis mutationem inſinuat, ut adeo longa dies non ſoleat ſervare voces, in quibus primum datæ ſunt.

§. 472.

Per *Etymologiam* intelligimus expoſitionem originis vocabulorum. Quoniam vocabula vel ſunt compoſita, quæ ex aliis componuntur, vel ſimplicia, quæ non componuntur ex aliis, & hæc vel derivativa, quæ ex alio vocabulo formantur, vel primitiva, quæ non formantur ab alio; *etymologus inquirere debet in rationem, cur vocabula primitiva primitus ad eas res denotandas fuerint adhibita, quibus denotandis fuerunt diſtinata, & docere, a quibusnam derivativa deducantur & ex quibusnam compoſita componantur, ac quinam ſit vi derivationis ac compoſitionis eorundem ſignificatus.* *Etymologia quid ſit.*

Sequimur in definienda etymologia *Quintilianum*, qui lib. 1. c. 16. Etymologiam dicit inquirere in verborum originem. Quamvis vero ſignificatus verborum ſit arbitrarius; non tamen idcirco deſtituitur ratione, cum nihil fiat ſine ratione ſufficiente. Quamobrem vix dubitandum, quin primi vocabulorum inventores rationes deſumſerint a rebus, ad quas denotandas eadem adhibuerunt, ut adeo ipſa vocabula aliquid repræſentent, quod ineſt rebus per ea ſignificatis, veluti quando cuculum idiomate patrio vocamus Kuckuck imitantes cantum hujus avis: quæ vocabuli Latini etiam origo apparet, ſi a terminatione diſceſſeris, præſertim cum non alia ſit ratio, cur ſecunda ſyllaba *cu* ſit longa, ſeu ei imponatur accentus. Vi adeo originis, quemadmodum olim viſum eſt *Platoni*, vocabula ſunt quaſi quædam imagines rerum pro modulo cognitionis ab inventoribus effictæ. Hinc verum admiſerunt in verbis *Stoici* ac *Platonici* & hoc dixerunt id, quod naturæ rei conforme &

aliquam ejus partem repræſentat. Et artis etymologicæ eſt invenire verum iſtud, quod ineſt verbis, præſertim primitivis. Cum nos philoſophiam ad omne poſſibile extendamus, lubenter concedimus ſcientiam etymologicam eſſe partem quandam Philoſophiæ, neque improbamus ſtudium, quod in ea excolenda collocatur, etſi pro certo habeamus, nec a quoquam facile in dubium vocari poſſit, etymologiam nil conferre ad rerum cognitionem, ſed hanc potius ſupponere. Immo ſubinde error origini vocabulorum anſam dare potuit, veluti quando Aſtronomi ſtellas quasdam dixerunt *adfixas*, quod eas orbi cuidam ſolido infixas putarent. Quamobrem in ſcientiis etymologiam prorſus inutilem agnoſcimus, ubi notiones rerum ſunt explicandæ & ex iis, quæ rebus inſunt, demonſtranda alia, quæ vel ſimul ineſſe debent, aut ſub certa conditione ineſſe poſſunt. Ceterum ob verum iſtud, quod verbis ineſt, ſignificatus verborum non deſinit eſſe arbitrarius, nec neceſſarius efficitur, cum eo non obſtante res eadem alio adhuc vocabulo indigitari potuiſſet, quemadmodum ex vocabulo, quo Deus in diverſis linguis appellatur, abunde patet. Sed de his prolixius dicere a præſenti inſtituto alienum eſt.

§. 473.

Significatus etymologicus.

Significatus etymologicus dicitur, qui petitur ab etymologia. Vocatur etiam *Grammaticus*, quia etymologia principiis grammaticis ſuperſtructa, etſi quoad vocabula primitiva opus ſit adhuc aliis.

Ita nonnulli vocabulum Deus derivant a Græco δέος, quod timorem ſignificat, ut adeo vi originis denotet ens metuendum ab hominibus Unde *Petronius*:

Primus in Orbe Deos fecit timor.

Erit adeo ſignificatus etymologicus, quod Deus ſit ens hominibus metuendum, ſeu timendum. Hæc autem ſignificatio æquivoca eſt, quatenus timorem accipis vel pro filiali, vel pro ſervili, aut utrumque conjungis. *Petronius* reſpexit ad metum ſervilem. Ita verbum trado compoſitum ex verbo do & præ-

poſitione

poſitione trans, adeoque vi originis ſignificat ita dare quidpiam, ut a ſe tranſeat.

§. 474.

In interpretando ſignificatus etymologicus non eſt attenden- *An in inter-*
dus. Etenim in interpretando a communi loquendi uſu rece- *pretando ſit*
dendum non eſt, niſi neceſſitas quædam urgeat (§. 470.), con- *uſui.*
ſequenter ſignificatus in communi ſermone proprius retinendus (§. 139. *Log.*), ut ſcilicet vocabulo indigitetur ea res, cui indigitandæ communiter adhiberi ſolet (§. 138. *Log.*). Enimvero nemo eſt qui neſciat, in ſignificatu, quem vocabulum ex communi loquendi uſu obtinet, minime attendi originem ejus, conſequenter ſignificatum etymologicum inſuper haberi. Quamobrem patet, nec in interpretando ſignificatum etymologicum attendendum eſſe.

Parum curant homines, dum loquuntur, ſignificatum etymologicum, immo curare non poſſunt, ſi vel maxime vellent. Etenim vocabulorum origines dum explicant etymologi, ſæpiſſime a ſe invicem diſſentiunt. Ita non omnes vocabulum Deus a Græco θέος derivant. Vid. *Martinius* in Lexico philolog. & etymolog. Et qui hanc derivationem admittunt, rationem tamen denominandi non prorſus eandem reddunt. Ita vi originis Deus juxta alios ſignificat ens ob mala phyſica, quæ inferre poteſt, metuendum; juxta alios ens, cui ob bonitatem ſummam reverentia ac timor filialis debetur; juxta *Petronium* ens, quod timor fecit. Præterea vocabula ſucceſſu temporis magnam ſubeunt mutationem, ut eorum origo vix agnoſcatur, adeoque etymologi in eam inquirentes literarum transmutatione, transpoſitione, eliſione & adjectione eadem in alia transforment. Ita *Wachterus* in Gloſſario Germanico vocabulum patrium Furcht, derivat a verbo obſoleto faren timere, nimirum ut primo fuerit for, & per methateſin frit vel frut & denique per epentheſin gutturalis Furcht. Accedit, quemadmodum jam ante annotavimus (*not.* §. 471.), quod longi-

 ore

ore uſu propriæ ſignificationes vocabulorum mutentur, ut parum vel nihil ab origine ſua trahant. Ecquis adeo mentem alterius divinare auſit ex origine vocis, de qua nunquam cogitavit, immo plerumque ne cogitare quidem potuit? Verbis utimur ad ea denotanda, ad quæ denotanda adhibita fuerunt ab aliis, a quibus eadem didicimus, parum ſolliciti, quam ſignificationem primitus ex origine acceperint.

§. 475.

Clauſula pactis quoad interpretationem adjicienda.

Si a paciſcentibus expreſſe dictum fuerit, quod pactum eum intellectum habere debeat, quem ſolum verborum proprietas præ ſe fert; ſignificatui proprio, quem vocabula ex communi uſu loquendi habent, ſtrictiſſime inhærendum. Etenim contra promiſſorem pro vero non habendum, niſi quod ſufficienter indicavit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo expreſſe dictum fuerit, quod pactum eum intellectum habere debeat, quem ſolum verborum proprietas præ ſe fert; ſufficienter indicatum eſt, quod promiſſor ad aliud promiſſario obligatus eſſe nolit, niſi quod verba ſecundum communem uſum loquendi indigitant (§. 139. *Log.*), conſequenter nec aliud contra illum pro vero haberi poteſt. In hypotheſi adeo propoſitionis præſentis, ſignificatui proprio, quem vocabula ex communi uſu loquendi habent, ſtrictiſſime inhærendum.

Equidem vulgo pactis adjici minime ſolet hæc clauſula; non tamen prorſus inauditum eſt, ut adjiciatur. Exemplum habemus apud *Camdenum* in Hiſt. Eliſ. part. 2. ubi diſerte dicitur: Hoc fœdus illum intellectum habeat, quem ſolum verborum vis & proprietas præ ſe fert. Non inutiliter clauſula hæc adjicitur, ubi verendum, ne pars altera verba aliter interpretando, quam ea intellexit promittens, eadem detorqueat in ſenſum a mente ipſius alienum, ut ad id obligetur, ad quod obligari non voluit, vel etiam ipſe promittens hoc faciat, ne ad

Digitized by Google

ad id obligetur, ad quod obligare ſibi eundem voluit pars altera. Clauſula igitur hæc arcet omnes conjecturas, quibus alias locus concedi facile poterat, conſequenter lites præcavet circa interpretationem forſan ſuborituras ac fidem fallacem manifeſtat, ubi quis verba aliter interpretari voluerit, quam debebat.

§. 476.

In pactis & promiſſis interpretandis non admittendæ ſunt reſervationes mentales. Etenim per reſervationes mentales animo audientis falſa ingeneratur opinio, eædemque ſenſum verborum detorquent in huic contrarium (§. 231. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo paciſcentibus liberum fuerit reſervationibus mentalibus uti, pars una alteram intelligere nequit. Quamobrem cum paciſcentes ita loqui obligentur, ut a ſe invicem intelligi poſſint (§. 467.); reſervationibus mentalibus in pactis nullus conceditur locus. Enimvero qui pacta & promiſſa interpretatur, in mentem promittentis inquirit (§. 459.), conſequenter explicat, quomodo verba paciſcentium ſint intelligenda. In pactis adeo atque promiſſis interpretandis non admittendæ ſunt reſervationes mentales.

De reſervationibus mentalibus.

Huc refero exemplum Locrorum, quod affert *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 16. §. 2. ex *Polybio* lib. 12. c. 4. Cum enim hi polliciti eſſent ſe pactis ſtaturos, quamdiu terram hanc inſiſterent & capita humeris geſtarent, eam intellexerunt terram, quam calceamentis ſuis injecerant, & capita aliorum, quæ humeris ſuis impoſuerant; utique per reſervationem mentalem (§. 231. *part. 3. Jur. nat.*). Atque adeo putabant, ſe ab obligatione eſſe liberatos, cum terram calceamentis injectam & aliorum capita humeris ſuis impoſita abjicerent. Immo huc etiam referre licet exemplum *Bæotorum* apud *Thucydidem* lib. 5. qui urbem polliciti reddere, everſam reddiderunt.

§. 477.

De cavillationibus in interpretando vitandis. *Si manifeſtum fuerit, quendam verborum ſenſus conveniat intentioni promiſſarii, non licet eum perducere ad alium intentioni illius e diametro contrarium.* Quodſi enim intentio promiſſarii fuerit manifeſta, per eam patet, quid ſibi promitti voluerit. Quamobrem ſi quis ſenſus verborum manifeſto conveniat intentioni promiſſarii, promiſſor eidem promiſiſſe intelligitur, quod ſibi promitti voluit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque promiſſa ſunt ſervanda (§. 431. *part. 3. Jur. nat.*); non ita interpretari licet verba, quibus promiſſum, ut promiſſio eludatur. Quoniam itaque hoc contingit, ſi ſenſus verborum intentioni promiſſarii manifeſto conveniens perducatur ad alium intentioni ejusdem e diametro contrarium, hoc facere minime licet.

Iſtiusmodi cavillationes in interpretandis pactis, quæ fides tuetur (§. 760. *part. 3. Jur. nat.*) & a quibus fraus omnis procul abeſſe debet (§. 149. *part. 5. Jur. nat.*), minime ferendæ: immo dedecet virum bonum cavillationibus decipere alterum, qui dictis fidem habet. Exemplum præbet *Mahomes* Turcarum imperator, qui cum Eubœa capta alicui promiſiſſet, caput ipſi fore incolume, medium diſſecari juſſit. Huc etiam referendum, quod *Temures* cum præſidiariis urbis Sebaſtiæ pactus, ut urbe dedita ſanguis non effunderetur, captivos vivos defodi curavit. Nimirum nemo non videt, in caſu utroque paciſcentes non aliud intendiſſe, quam ut vitæ ipſorum parceretur. Verba promittentium ſenſum huic intentioni convenientem fundebant; a promittentibus autem in ſenſum eidem prorſus contrarium perducebantur.

§. 478.

De interpretatione terminorum *Vocabula artium, ſeu termini technici explicanda ſunt per definitiones prudentum cujusque artis, ſeu accipienda in ſignificatu apud eos recepto in pactorum interpretatione, niſi adſint ratio-* *nes*

Digitized by Google

nes urgentes in contrarium. Etenim paciſcentes præſumuntur verba accepiſſe in ſignificatu recepto, quamdiu non proſtant rationes urgentes in contrarium (§. 469.). Quamobrem cum promiſſa & pa[illegible] interpretaturus inveſtigare debeat mentem paciſcentium, quam verbis ſuis ſignificare voluerunt (§. 459.); in iis interpretandis non recedendum eſt a ſignificatu apud prudentes artis cujusque recepto, conſequenter ſi definitiones proſtent apud eosdem, cum per eas terminos explicari conſtet (§. 152. *Log.*), per eas utique explicandi erunt termini technici. *technicorum.*

Non termini omnes in Scientiis ac Artibus definiuntur, ſicuti fieri debebat, adeoque per definitiones artis peritorum non ſemper explicari poſſunt: alio igitur modo inveſtigandus eſt ſignificatus receptus, quemadmodum fieri ſolet in ſermone communi, ubi definitione quoque carent vocabula. Quodſi contingat, terminos technicos non eodem prorſus modo ab omnibus definiri, vel etiam vagum eorundem eſſe ſignificatum, quemadmodum in ſermone communi; interpretatio alias requirit conjecturas, de quibus in ſequentibus dicetur.

§. 479.

Si vocabula aliquid ſecundum gradus ſignificent; definitioni eorum in interpretatione non ſemper ſtricte inhærendum; ſed orationi, cujus pars eſt vocabulum explicandum, conveniens definitio formanda. Etenim ſi vocabula ſignificent aliquid ſecundum gradus, definitiones fieri ſolent ac debent, prout res ſunt in gradu perfectiſſimo. Quoniam tamen vocabulis iſtis non ſemper utimur in eo ſignificatu, ut denotent res, quales ſunt in gradu perfectiſſimo, in interpretatione autem mentem loquentis inveſtigare debemus (§. 459.); vocabula quoque iſta in interpretatione per definitiones eorum, quæ dantur, explicare minime licet, adeo- *De vocabulis aliquid gradus ſignificantibus.*

que

Digitized by Google

que iisdem ſtricte inhærendum non eſt, conſequenter diſpiciendum, quænam immutanda ſint, ut definitio conveniat orationi, cujus pars eſt vocabulum, adeoque iſti conveniens definitio formanda.

E. gr. Ponamus ita conventum fuiſſe, ut ſtandum ſit judicio philoſophi cujusdam. Quodſi vocabulum philoſophi explicare velis per definitionem, qualem dari oporter in Philoſophia, nullibi terrarum reperire datur philoſophum, cui definitio, quæ philoſophum in gradu perfectiſſimo repræſentat, competit. Quamobrem per philoſophum intelligi debet vir doctus, qui præſumitur habere ſcientiam iſtius rei, de qua ſtatuendum, ſeu judicium ferendum. Neque enim aliud intendiſſe videntur contrahentes, cum alias ipſorum negotium exitum habere non poſſet.

§. 480.

Quid ſit Homonymia & Amphibolia. Sicuti diverſus ejusdem vocis ſignificatus *Homonymia*, ſive *Æquivocatio* dicitur (§. 326. *Log.*); ita ſignificat complexionis plurium vocum, ſeu integræ orationis ſignificat *Amphibolia* vocatur. Quamobrem *ſi homonymia, vel amphibolia ſermonem obſcurum reddit, ex verborum ſignificatu proprio interpretatio fieri nequit*, quoniam nimirum determinandum eſt, quænam ex pluribus ſignificationibus in præſenti locum habeat, ubi ſingulæ fuerint repertæ. Unde patet, *ſi lateat homonymia in vocibus ſingulis, vel amphibolia in complexione plurium vocum, ſeu integra oratione; in interpretatione inquirendum eſſe in diverſos ſignificatus, quos vocabulum, vel complexio verborum habere poteſt, ac poſtea inveſtigandum, quanam illarum ſignificationum in interpretatione ſit ſumenda.*

Homonymiam fecit partim vocabulorum indigentia, quippe quæ neceſſitatem impoſuit eodem res plures indigitandi vocabulo; partim conſilium ac propoſitum dicentis, qui elegantiam in oratione quærens metaphoris & metonymiis uti voluit;

Digitized by Google

voluit; partim etiam incuria, quod ad proprium ſignificatum non ſemper attendunt loquentes. Amphibolia ſæpe ineſt ſermoni, etiamſi verbis, ex quibus conſtat, nulla inſit æquivocatio, veluti ſi adſit ellipſis, nec quod omiſſum eſt, facile ſuppleri poſſit, aut adſit pleonaſmus, qui ellipſi opponitur. Sed de cauſis amphiboliæ ex inſtituto dicere jam noſtrum non eſt.

§. 481.

De homonymia & amphibolia eadem aliquoties occurrente.

Si idem verbum, aut eadem verborum complexio plures habeat ſignificatus, & in aliqua oratione bis vel aliquoties occurrat; in interpretatione non idem ſemper ſignificatus retineri poteſt. Quodſi enim idem verbum, aut eadem verborum complexio plures habeat ſignificationes, nil obſtat, quo minus aliquis in una orationis parte verbum iſtud vel verborum iſtam complexionem in hoc ſignificatu accipiat, in parte alia in alio, prout commodum acciderit, vel caſus tulerit, cum ad id attentus, quod nunc loquitur, non animum advertat ad id, quod ante dixerat. Quamobrem cum interpres mentem dicentis inveſtigare debeat (§. 459.), conſequenter inquirere, quidnam per verba, quibus eam indicavit, ſignificare voluerit (§. *cit.*); non licet eidem vocabulo vel eidem verborum complexioni, quoties occurrit, eundem imponere ſignificatum. Quodſi itaque idem verbum, aut eadem verborum complexio plures recipiat ſignificatus, & in aliqua oratione bis vel aliquoties occurrat; in interpretatione non idem ſemper ſignificatus retineri poteſt.

Si vocabulum aliquod fuerit homonymon, non tamen in eadem oratione ſemper adhiberi in eodem ſignificatu, experientia ſatis conſtat. E. gr. feudum ſumitur tum pro jure, quod competit vaſallo in re feudali, tum pro ipſa re feudali. Nunc igitur in ſignificatu priori, nunc in poſteriori accipi in eadem oratione poteſt. Quamobrem in interpretando diſpiciendum, num accipiatur pro jure, an pro re feudali, ne vel perverſa,

Digitized by Google

vel contorta, vel prorſus abſurda prodeat interpretatio. Similiter tutela nunc de jure tutoris, nunc de munere accipitur, nec repugnat, ut in eadem oratione in utroque ſignificatu diverſis locis accipiatur. Quamvis adeo certum ſatis ſit, in uno loco vocabulum eſſe accipiendum pro jure, non tamen ideo in altero quoque loco, ubi idem occurrit, pro jure tutoris accipiendum. Quælibet igitur pars orationis ſigillatim interpretanda, nec ad reliquam eſt referenda.

§. 482.

De ſignificatu materiæ convenienze in homonymia & amphibolia. *Si obſcuritas oritur ex homonymia vel amphibolia; ſignificatus conveniens materiæ, de qua agitur, præferendus ceteris.* Quodſi enim vocabulum ob homonymiam vel verborum quorundam complexio ob amphiboliam plures habuerit ſignificatus (§. 480.); dicens animum ad eum advertiſſe intelligitur, qui ipſi ſuccurrere potuit. Quoniam igitur de re cogitanti ſuccurrunt vocabula eidem denotandæ deſtinata (§. 273. *Pſych. empir.*); quando de materia, de qua agitur, cogitat dicens, vocabulum ipſi ſuccurrit tanquam ſignum ei indigitando aptum, quod materiæ convenit. Atque adeo patet non de alio ſignificatu tum cogitaſſe dicentem, quam qui materiæ, de qua agitur, convenit; conſequenter ſi obſcuritas oritur ex homonymia vel amphibolia, ſignificatus conveniens materiæ, de qua agitur, præferendus.

Supponitur nimirum, abeſſe omnem fraudem, ne quis homonymia, vel amphibolia alterum, cui loquitur, decipere intendat. Quilibet enim ſumitur ideo locutus eſſe, ut ab altero intelligi voluerit, & quando de pactis & promiſſis agitur, ita loqui debuit, ut ab altero intelligi potuerit. Quoniam igitur ea, de quibus dicere volumus, ante obverſantur menti noſtræ, quam verba, quibus indigitanda, nobis ſuccurrunt; utique non alia iisdem indigitare voluimus, quam quæ materiæ, de qua mentem noſtram exprimimus, conveniunt. Hinc vulgo dicitur: *Verba intelligenda eſſe ſecundum ſubſtratam materiam.* Exempla plura affert *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 16. §. 5.

§. 5. nobis ſufficiant ſequentia. Vox diei vel pro ea temporis parte, qua ſol ſupra horixontem moratur; vel pro intervallo temporis, quod eſt viginti quatuor horarum, ſeu quod effluit interea, dum ſol a fixo quodam cœli puncto digreſſus ad idem redit. Quodſi triginta dierum induciæ fuerint pactæ, cum induciarum tempore ſuſpendi debeant actus bellici, ecquis non videt, induciis convenire, ut non modo ſuſpendantur interdiu, verum etiam noctu, conſequenter dies hic intelligi debere, qui viginti quatuor horis definiuntur. Significatus adeo poſterior, qui materiæ convenit, in interpretando priori præferendus, ut adeo nec noctu facere liceat, quod tempore induciarum fieri nequit. Hominis vox ſumitur tam de homine vivo, quam mortuo. Quodſi quis promittat, ſe homines captivos reddere velle; is intelligitur promiſiſſe, quod vivos reddere velit. Quando enim convenitur de hominibus captivis reddendis, de vivis agitur, non de mortuis. Hinc in caſu priori frivola erat cavillatio *Cleomenis*, qui aliquot dierum inducias pactus cum Argivis, noctu dormientes aggreſſus partim necavit, partim cepit, quod induciæ tantummodo pactæ fuiſſent in dies, non vero ſimul in noctes. Et ejusdem farinæ in caſu poſteriori erat cavillatio *Plataenſium*, qui cum Thebanos captivos reddere promiſiſſent, mortuos reddidere. Ferrum non modo ſumitur pro metallo notiſſimo, ſed & pro iis rebus, quæ ex metallo confectæ ſunt, veluti pro gladiis. Quodſi conveniatur, ut milites ferrum deponant, id intelligendum eſt de gladiis, cum de militum armis, cum paciſceretur, cogitatum ſit, adeoque hic ſignificatus materiæ conveniat. *Pericles* itaque cum hoſtium quibusdam ita pactus, ut ipſi ferrum deponerent, eos pacti violati perperam inſimulavit, quod non depoſuiſſent fibulas ferreas, quas in laciniis veſtimentorum gerebant. Pars dimidia navium intelligi poteſt tam de diviſione navium integrarum, ita ut, ſi duodecim fuerint naves, partem dimidiam conſtituant ſex; vel de diviſione ſectarum, ita ut in eodem caſu ſingularum navium partes dimidiæ numero duodecim conſtituant partem dimidiam illarum. Quando convenitur cum hoſte, ut navium captarum partem dimidiam reſtituat; cum non alio fine ſic

conventum fuerit, quam ne omnium jacturam faciat, qui partem dimidiam ſibi reſtitui vult, ſatis patet materiæ convenire, ut pars dimidia navium intelligatur de diviſione integrarum. Accedit, quod hanc interpretationem probet regula de ſenſu intentioni paciſcentis conveniente non reducendo ad alium eidem e diametro contrarium (§. 477.). In interpretando enim plures ſubinde regulæ eidem interpretationi favent, tumque ea tanto manifeſtior eſt. Ita autem improbe luſit *Q. Fabius Labeo*, qui, cum *Antiochus* partem navium dimidiam eidem tradere deberet, ſingulas naves diſſecuit. Simili modo cavillati ſunt *Campani*, qui cum dimidiam armorum partem hoſti tradere promiſiſſent, diſſectis armis ſingulorum dimidium eos accipere juſſerunt. Huc etiam refert *Puffendorfius* lib. 5. c. 12. §. 7. exemplum *Rhadamaſti* apud *Tacitum* Ann. 12. qui cum *Mithridati* juraſſet, ſe ei nec veneno, nec ferro vim allaturum, mox eum injecta multa veſte necavit. Enimvero cum hic obſcuritas non oriatur ex homonymia, vel amphibolia, niſi forſan eandem arceſſere velis a metonymia; ego mallem exemplum hoc potius reducere ad regulam ſuperiorem (§. 477.), ad quam modo provocavimus. Etenim *Mithridatis* cum *Rhadamiſto* paciſcentis, ne vim veneno, aut ferro inferret, non alia fuit intentio, quam ut incolumis ſervaretur. Id nimirum voluiſſe intelligitur, ut nec vi manifeſta, nec clandeſtina vita privaretur. Præſtat omnino ad præſcindendas cavillationes mentem ſuam ſatis determinate exprimere, ut nulla interpretatione ſit opus (§. 460.): ſed quoniam hoc non ſemper fieri facile poteſt, ac propterea interpretationem rectam tuetur ipſum Jus naturæ (§. 466.), ideo cavillationes non minus illicitæ ſunt, quibus ex verbis ambiguis quæritur prætextus, quam ſi prætextu iſtiusmodi deſtituerentur.

§. 483.

De vitando abſurdo in interpretatione.

Ea interpretatio rejicienda, ex qua abſurdum aliquod ſequitur. Quoniam enim nemo præſumitur velle abſurdum; quod per ſe patet; nemo quoque præſumitur verba, quibus animi ſui ſenſa indicavit, ita intelligi voluiſſe, ut abſurdum aliquod

Digitized by Google

aliquod inde conſequatur. Quoniam ergo interpretando verba alterius inquiritur, quidnam per ea ſignificare is voluerit (§. 459.); ea interpretatio rejicienda eſt, ex qua abſurdum aliquod ſequitur.

Abſurdum dicitur non modo, quod phyſice impoſſibile; verum etiam quod a ratione alienum, ut nemo ſanus vel prudens id velle dici poſſit. Exemplum eſſe poteſt ſtatutum Bononienſe, quod refert *Puffendorfius* loc. cit. §. 8. (*not.* §. 482.), ut, quicunque in platea alteri ſanguinem elicuerit, graviſſimas pœnas daret. Ex ea enim lege delatus aliquando fuit barbitonſor, qui alicui in platea venam ſecuerat. A ratione nimirum maxime alienum eſt, ut quis graves det pœnas, quod venam alicui ſecuerit in platea, cum nihil inde damni redundet neque in publicum, neque in hominem privatum, conſequenter ratio nulla ſit, cur venæ ſectio in platea facta pœnam gravem mereatur. Illuſtre exemplum occurrit in l. 13. §. 2. ff. de excuſat. ubi Divus *Marcus* ad excuſationem tutori, qui in ipſa civitate eſt, vel intra centum milliaria, quinquaginta dies dedit: ei vero, qui ultra centum milliaria habitat, in unamquamque diem numerari juſſit viginti milliaria, & extra hos alios triginta dies adjecit ad excuſationem. Quodſi verba ſimpliciter accipere velis, prouti ſonant; ſequetur inde hoc abſurdum, quod in deteriori ordine eſſe debeat, qui longius habitat, eo, qui intra centum milliaria eſt, vel in ipſa civitate. Pone enim alicujus habitationem centum ſexaginta milliaria abeſſe. Cum is octo dierum ſpatium habeat centum ſexaginta milliariorum nomine, triginta vero eo, quod ad excuſationem faciunt; non erunt ei niſi dies triginta octo, cum ei, qui intra centum milliaria eſt, dati ſint dies quinquaginta. Abſurdum hoc ut evitetur, *Scævola*, *Paulus* & *Ulpianus* mentem legislatoris ita interpretantur, quod is voluerit, ut nunquam alicui minus detur quinquaginta dierum ſpatio; tunc autem longius, cum annumeratio dierum, qui in viam computantur, adjectis triginta diebus, qui ad excuſationem dantur, excedit quinquaginta dies. Exemplum hoc afferunt, ut interpretatio iſta facilius intelliga-

 tur.

tur. Ponamus aliquem quadringentis quadraginta milliariis habitare: hic enim viæ quidem habebit dies viginti duos, ad excuſationem autem alios triginta.

§. 484.

Idem porro expenditur. Quoniam ea interpretatio rejicienda, ex quo abſurdum aliquod ſequitur (§. 483.); *ſi verborum ſignificatui ſtricte inhærendo ſequatur aliquod abſurdum, ita facienda interpretatio eſt, ut abſurdum iſtud evitetur.*

Atque hic valet regula, magis ſpectandam eſſe mentem dicentis, quam verba: ad quam nos ducit intentio ejus ex materia vel aliis circumſtantiis colligenda (§. 477.). Exempla, quæ modo dedimus (*not.* §. 483.), aperte loquuntur, quomodo facienda ſit interpretatio, ut abſurdum evitetur. Modo enim conſtet, quidnam abſurdum ex ſignificatu vocum recepto ſequatur; in caſu particulari haud difficile erit reperire, quomodo abſurdum evitari poſſit, conſequenter quænam mens fuerit dicenti, etiamſi is non ſatis circumſpecte verbis eandem expreſſerit. Quodſi abſurdum animadvertiſſet, quod certo caſu conſequitur, qui minus circumſpecte locutus, dubium non eſt, quin aliis verbis mentem ſuam expreſſiſſet.

§. 485.

De nullitate in interpretando non admittenda. *Ea interpretatio non admittenda, qua ſtante ſequitur, nihil actum eſſe.* Etenim nemo prudens velle præſumitur, ut nihil actum ſit, dum negotium aliquod gerit, veluti dum cum altero paciſcitur, vel eidem quidpiam promittit, aut legem quandam præſcribit: quod nemo ſanus in dubium vocaverit, præſertim cum conſtet, nos naturaliter eſſe obligatos nil temere facere aut loqui (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque interpretando verba alterius inquiritur, quidnam per ea ſignificare voluerit (§. 459.); non ita eadem interpretari licet, ut ſtante interpretatione nihil actum eſſe ſequatur, conſequenter interpretatio iſtiusmodi non admittenda.

Exem-

Digitized by Google

Exemplum illuſtre præbet caſus apud *Quintilianum* declam. 332, quem hisce verbis deſcribit. Pauper & dives amici erant. Dives teſtamento alium amicum bonorum inſtituit hæredem: pauperi juſſit dari id, quod ille ſibi teſtamento daret. Apertæ ſunt tabulæ pauperis: omnium bonorum inſtituerat hæredem. Petit totam divitis hæreditatem. Ille, qui ſcriptus erat, vult dare tantum, quantum in cenſum habet pauper. Quodſi valeat interpretatio pauperis, ut ea mens fuiſſe dicatur diviti, quod hæreditatem totam habere debeat pauper, ſi omnium bonorum hæredem ipſum inſtituerit; inſtitutio hæredis ſcripti nullum haberet effectum, adeoque nihil egiſſet dives, dum eum hæredem inſtituit. Pauperis itaque interpretatio admitti nequit. Ita *Braſidas* apud *Thucydidem* lib. 4. cum promiſiſſet ſe agro Bœoto deceſſurum, male negabat agrum eſſe Bœotum, quem exercitu inſideret. Admiſſa enim hac interpretatione, nihil actum erat, cum ita conveniretur, ut agro Bœoto decederet *Braſidas*. Huc etiam pertinet caſus apud *Carpzovium* part. 3. conſt. 20. def. 5. quo inter virum & uxorem in pactis dotalibus conventum fuerat, ut uxor ſuperſtes certam portionem ex bonis mariti habeat, maritus vero eidem in teſtamento aliquid legaverat. Quando enim quæritur, an legatum hoc in portionem pactis dotalibus comprehenſam computari debeat; ubi hoc affirmare volueris, legando nihil actum, adeoque hæc interpretatio, quaſi ea fuerit mens legantis, admittenda non eſt.

§. 486.

Quoniam ea interpretatio non admittenda, qua ſtante ſequitur, nihil actum eſſe (§. 485.); *ſi verborum ſignificatui expenditur. ſtricte inhærendo ſequatur nihil actum eſſe, ita facienda interpretatio, ut aliquid actum ſit, vel ut res, de qua agitur, valeat, non pereat. Idem valet, ſi ambigua fuerit oratio.* *Idem porro*

Convenit hoc cum l. 12. ff. de reb. dub. Quoties in actionibus aut in exceptionibus ambigua oratio eſt; commodiſſimum eſt id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat.

Digitized by Google

pereat. Hinc in caſu apud *Quintilianum*, quem modo memoravimus, facienda interpretatio, ut hæres ſcriptus tantum det pauperi, quantum ipſe in cenſum habet. Et in caſu ſecundo dicendum, Braſidæ fuiſſe decedendum agro, quem exercitu inſidebat; in tertio autem, viduæ una cum portione in pactis dotalibus conventa deberi legatum. Enimvero ſi interpretatio ita facienda, ne nihil actum ſit, vel ut evitetur abſurdum; contingere poteſt, ut non una ſit interpretatio, qua abſurditas, vel nullitas vitatur. Ex aliis itaque regulis tum dijudicandum, quænam eligi debeat. Immo etiamſi vi regulæ præſentis eliciatur ſtatim interpretatio menti dicentis conveniens; in caſu tamen particulari particulares dantur rationes, quæ interpretationem confirmant. Cumque rationes ſpeciales apertius oſtendant mentem dicentis, eædem negligendæ non ſunt Ita in exemplo primo facile patet, teſtatorem magis faviſſe hæredi ſcripto, quam legatario, conſequenter præſumi minime poſſe, quod voluerit, ut ex aſſe hæres ſit pauper, ſi ſe hæredem omnium bonorum ſuorum inſtituerit. Similiter haud obſcure colligitur; teſtatorem voluiſſe, ut ſit æqualitas inter legatum & id, quod a paupere amico ſperare poterat, ſiquidem ei ſupervixiſſet. Et in caſu *Braſidæ* conſtat, agrum, quem quis exercitu inſidet, nondum eſſe ſuum. Similiter in tertio maritus faviſſe intelligitur uxori, adeoque voluiſſe, ut plus haberet, quam ex pactis dotalibus ipſi debetur.

§. 487.

De interpretatione ex conjunctis origine.

Si quæ obſcure dicuntur, in antecedentibus vel conſequentibus, vel alio loco & occaſione ſine obſcuritate dicta ſunt; ea, quæ obſcure dicuntur, ita interpretanda ſunt, ut cum verborum perſpicuorum ſignificatione conveniant. Etenim ubi manifeſtum non eſt, aliquem voluntatem ſuam mutaſſe, idem velle quis præſumitur, ubi obſcure dicit, quæ velit, quam ubi idem ſine obſcuritate dixit. Quamobrem cum verba ita interpretanda ſint, ut quænam fuerit mens dicentis appareat (§.459.); ſi quæ obſcure quis dixit, in antecedentibus, vel conſequentibus,

tibus, vel alio etiam loco & occaſione idem dixit ſine obſcuritate, quin iſta interpretanda ſint, ut cum horum ſignificatione conveniant dubitandum non eſt.

Grotius tres locos memorat lib. 2. c. 16. § 4. ex quibus voluntatis conjecturæ petuntur, materiam, effectum & conjuncta. De iis, quæ petuntur ex materia, diximus §. 482.; de iis vero, quæ ex effectu deſumuntur §. 483. *& ſeqq.* Reſtat ut etiam dicamus [illegible]is, quæ ex conjunctis derivantur. *Conjuncta* vero vocantur, quæ de re eadem, vel affinitatem quandam cum ea habente ab eodem dicuntur. Et *origine conjuncta* appellat *Grotius*, quæ ex eadem voluntate proficiſcuntur, etiamſi alio loco & occaſione dicta: *conjuncta origine & loco* vero, quæ ex eadem voluntate proficiſcuntur in eodem loco dicta. Hæc ideo annotare libuit, ut, quæ hic demonſtrantur, cum iis, quæ *Grotius* tradit, facilius conferri poſſint. Theologi dicunt, *ſenſum erui ex contextu*, ſi eorum, quæ obſcurius dicta ſunt, ſenſus inveſtigatur ex collatione cum antecedentibus & conſequentibus: aſt *ex locis parallelis*, ſi quæ in uno loco obſcurius dicta videntur, explicantur per ea, quæ alio in loco conſpicue de eadem materia dicuntur. *Interpretatio ex contextu* eadem eſt cum interpretatione ex conjunctis origine ac loco; *interpretatio vero per loca parallela* eadem cum interpretatione ex conjunctis origine tantum, ſed non etiam loco. De priore interpretatione loquitur *Auguſtinus* contra *Adamantium* c. 42. Quando: particulas, inquit, quaſdam de ſcripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes ea, quæ ſupra & infra ſcripta ſunt, ex quibus voluntas & intentio ſcriptoris poſſit intelligi. De poſteriori *Cicero* intelligendus de inventione l. 2. quando ſcribit: qua in ſententia ſcriptor fuerit, ex ceteris ejus ſcriptis, ex factis, dictis, animo atque vita ejus ſumi oportebit.

§. 488.

Ita facienda interpretatio eſt, ut inferiora & ſuperiora textus inter ſe concordent, niſi manifeſto appareat, per inferiora ſu- *Idem porro expenditur.*

periora fuiſſe mutata. Etenim non modo nemo velle præſumitur, quæ ſibi mutuo contrariantur; verum etiam, quæ quis dicit, nunc ad antecedentia, nunc ad conſequentia refert, ut adeo nonniſi per ſuperiora intelligantur, vel per inferiora explicentur. Quamobrem ſi verba ejus intelligere volueris, neceſſe eſt, ut nunc antecedentium, nunc conſequentium, nunc utrorumque rationem habeas, adeoque quæ dicuntur cum ſuperioribus & inferioribus conferas. Quoniam itaque intellectum verborum quæris, ubi ea interpretari volueris (§. 459.); ita facienda interpretatio eſt, ut inferiora & ſuperiora textus inter ſe concordent. *Quod erat unum.*

Quodſi vero & ſuperiora, & inferiora adeo clara fuerint, ut per ſe intelligi poſſint, atque adeo manifeſto appareat, inferiora aliam indicare mentem dicentis, quam ſuperiora (§. 459.), conſequenter ſuperiora per inferiora fuiſſe mutata (§. 290. *Ontol.*); ſtandum utique eſt eo, quod poſterius placuit. Atque adeo interpretatio tum ita facienda non eſt, ut inferiora cum ſuperioribus concordent. *Quod erat alterum.*

Homines amant brachyologiam. Quodſi ergo ipſorum intentio ex antecedentibus fuerit ſatis manifeſta, ut per eam, quæ dicuntur, intelligantur, etiamſi non ſatis determinate mentem ſuam exprimat; ita loqui ſolent, ut verba extra contextum ſpectata in alium ſenſum a mente ipſorum alienum facile detorqueri poſſint, aut obſcura videantur, quæ ad antecedentia relata ſatis perſpicua ſunt. Patet etiam ſubinde per antecedentia ſatis determinate materia, de qua agitur, quæ ſi rite expendatur lucem affundit verbis in ſequentibus, quæ per ſe obſcuriora videntur. Similiter quando ipſimet prævidemus, ex iis, quæ dicimus, alios non ſufficienter mentem noſtram perſpecturos, vel etiam contingere poſſe, ut verba in alienum ſenſum non ſine quadam ſpecie detorqueantur; ea addere ſolemus in ſequentibus, quæ ambiguitatem omnem tollunt. Immo

mo ſubinde etiam ipſa materia, de qua agitur in ſuperioribus, lucem affundit ei, quæ occurrit in inferioribus, vel contra, quatenus concordia ſpectanda eſt ſive in affirmando, vel negando, ſive in volendo. Quodſi vero manifeſtum fuerit, non dari inter ſuperiora ac inferiora concordiam; contra evidentiam nulla valet præſumtio. Conſentit cum propoſitione præſente *Celſus* l. 24. de LL. ubi: incivile eſt, inquit, niſi tota lege perſpecta, una aliqua particula legis propoſita judicare & reſpondere. Differt autem propoſitio præſens a præcedente. In præcedente nimirum ſupponitur, idem in uno loco obſcurius dici, in alio autem verbis magis perſpicuis efferri. Aſt in præſente ſaltem ſupponitur, dari affinitatem quandam inter ea, quæ ſuperiori loco extant, & ea, quæ inferius occurrunt, ut unum alteri intelligendo rectius inſerviat. E. gr. Ponamus Titium tibi debere viginti modios tritici. Poſtea conveniri, ut loco tritici ſolvatur avena, non expreſſa quantitate. Conventio poſterior foret ſola, ſeu in ſe ſpectata inutilis, cum nulla quantitate expreſſa non conſtet, quid ſit ſolvendum. Enimvero ſi conventio poſterior referatur ad priorem, quam utramque eidem inſtrumento inſertam ſupponere libet; ex quantitate tritici, quæ debebatur, facile determinatur quantitas avenæ ejus loco ſolvendæ, cum conſtet de ratione pretii avenæ ad pretium tritici, qualis ſcilicet fuerit tempore novationis, vel communiter ſtatuitur, ſiquidem de illa non ſatis conſtet.

§. 489.

De ratione voluntatis indicio in interpretando.

Si certo conſtet, quænam ratio unice moverit voluntatem alterius, ſeu cur hoc voluerit; verba ita interpretanda ſunt, ut voluntatis eidem conveniant. Etenim ſi certo conſtet, quænam ratio unice moverit voluntatem alterius; tum nobis manifeſtum eſt, cur hoc, de quo quæritur, quomodo intelligendum ſit, voluerit. Id igitur voluiſſe dicendus eſt, quod ſtante ratione iſta velle potuit ac debuit. Quamobrem cum hæc ſit mens ejus, quam verbis exprimere voluit (§. 459.); ita

omnino verba interpretanda ſunt, ut rationi, quæ unice movit voluntatem ejus, cujus mens inveſtigatur, conveniant.

Ita donatio propter nuptias non valet, & jam facta revocari poteſt, quando nuptiæ non ſunt conſecutæ. Etenim ratio unica, cur promiſſa fuerit donatio, vel etiam actu facta, fuerunt nuptiæ: quodſi ergo eædem non fuerunt ſecutæ, ceſſante ratione, cur quid promiſſum, vel etiam datum fuerit, ceſſare etiam debet donandi voluntas, & in caſu poſteriori ea intelligitur fuiſſe voluntas donantis, ut reſtituatur quod datum, niſi nuptiæ ſubſequantur. Recte huc refert caſum, qui proponitur ab Autore ad *Herennium*, *Puffendorfius* lib. 5. c. 12. §. 10. Lex eſt, qui propter tempeſtatem navim reliquerunt, omnia perdant: eorum navis ceteraque ſint, qui in navi remanſerint. Magnitudine tempeſtatis omnes perterriti navim reliquerunt & in ſcapham conſcenderunt, præter unum ægrotum, qui propter morbum exire & fugere non potuit. Caſu navis in portum incolumis delata eſt. Illam ægrotus poſſidet. Navim petit ille, cujus fuerat. Nemo non videt, rationem hujus legis unicam fuiſſe, ut, qui navis ſervandæ cauſa periculum vitæ ſubit, præmio aliquo gaudeat, eoque incitetur ad vires omnes in navim conſervandam impendendas, & ne quocunque metu impulſi navem deſerant, qui eam ſervare potuiſſent, ſi manſiſſent. Stante autem hac ratione, non ea dici poteſt fuiſſe mens autori legis, ut navim haberet, qui in ea remanere coactus ad eam ſervandam nihil conferre potuit. Ægrotus itaque eandem prætendere nequit. Nititur propoſitio præſens principio ontologico, quod poſita ratione ſufficiente, ponatur id, quod propter eam potius eſt quam non eſt (§. 118. *Ontol.*). Hinc enim ſequitur, poſita ratione unica, propter quam quis quidpiam voluit, ponendum quoque eſſe id, quod vi illius potius voluit, quam non voluit. Præſens itaque propoſitio fundamento tam firmo ac inconcuſſo innixa maximam vim habet in interpretando. Conſentit cum propoſitione præſenti tritum illud: Ceſſante ratione legis, ceſſat lex.

§. 490.

§. 490.

Si plures fuerint rationes, quæ nonniſi conjunctim moverunt voluntatem, ita ut ob unam earum, quod quis voluit, id non voluiſſet; ita facienda interpretatio, ut nonniſi iis conjunctim conveniat. Quodſi vero plures fuerint rationes, quæ diviſim movere potuerunt voluntatem, ita ut ob unam quamlibet earum ſolam idem voluiſſet, quod ob eas ſimul voluit; interpretatio ita facienda, ut ſingulis diviſim conveniat. *De rationibus pluribus conjunctim, vel diviſim voluntatem moventibus.*

Etenim ſi plures fuerint rationes, quæ nonniſi conjunctim moverunt voluntatem, ita ut ob unam earum, quod quis voluit, id non voluiſſet; omnes iſtæ conjunctim ſumtæ ſunt ratio ſufficiens, cur quis quidpiam voluerit (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum poſita ratione ſufficiente, ponatur id, quod propter eam potius eſt, quam non eſt (§. 118. *Ontol.*); poſitis rationibus iſtis conjunctim ponitur voluntas. Atque adeo eædem ſimul ſumtæ ſunt unica illa ratio, quæ voluntatem moverunt. Quoniam itaque, ſi certo conſtet, quænam ratio unice moverit voluntatem, ita facienda interpretatio, ut eidem conveniat (§. 489.); Si plures fuerint rationes, quæ nonniſi conjunctim moverunt voluntatem, ita ut ob unam earum quod quis voluit non voluiſſet, ita facienda interpretatio, ut nonniſi iis conjunctim conveniat. *Quod erat unum.*

Quodſi vero plures fuerint rationes, quæ diviſim movere potuerunt voluntatem, ita ut ob unam earum idem voluiſſet, etiamſi de altera non cogitaſſet; quælibet earum ſpectanda eſt tanquam ratio unica, quæ voluntatem movit, ſeu, quod perinde eſt, tanquam ratio ſufficiens, cur id voluerit. Quamobrem cum ita facienda ſit interpretatio, ut conveniat rationi, quam unicam eſſe conſtat, ob quam quis quidpiam voluit (§. 489.); ſi plures fuerint rationes, quæ diviſim movere potuerunt voluntatem, ita ut ob unam earum

 rum

rum ſolam idem voluiſſet, quod ob eas ſimul voluit, interpretatio ita facienda, ut ſingulis diviſim conveniat. *Quod erat alterum.*

Ratio, quæ movet voluntatem, ſufficiens eſſe debet, cum ea poſita ponatur volitio (§. 118. *Ontol.*). Ratio autem ſufficiens vel ſimplex eſſe poteſt, vel compoſita. Nec obſtat quicquam, quominus ſubinde dari poſſint rationes ſufficientes plures ejuſdem volitionis.

§. 491.

De verbis cum relatione ad aliquid ſumtis.

Si verbum quoddam, vel verborum quædam complexio ſumitur cum relatione ad aliquid; ſignificatus, quem habet, quando ſimpliciter ſumitur, ita immutandus, ut relationi iſti conveniat. Nimirum quando verbum cum relatione ad aliquid ſumitur, cum eandem connotet, neceſſe eſt, ut ſignificatus ejus aliquid ab ea trahat, adeoque idem ſubſiſtere nequit, quem ſimpliciter ſumtum habet. Neceſſe igitur eſt hunc ita immutari, ut relationi ad aliud, cum qua ſumitur, conveniat.

E. gr. Major anni pars, quando verba ſimpliciter accipiuntur, denotat temporis ſpatium, quod ſex menſes ſuperat. Enimvero quando duo contendunt de poſſeſſione, cui debeatur, l. 156. de V. S. majore anni parte poſſediſſe quis intelligitur, etiamſi duobus menſibus poſſederit, ſi modo adverſarius ejus aut paucioribus diebus, aut nullis poſſederit. Tum enim major anni pars ſumitur cum relatione ad tempus, quo adverſarius poſſedit, quod minor anni pars eſt, quam tempus, quo poſſedit alter, vel etiam nulla, quatenus ſcilicet tempus nullum ſpectatur tanquam terminus, unde ſpatium annuum incipit, adeoque inſtar principii, ſicuti Mathematici in ſerie numerorum naturali tam poſitivorum, quam negativorum primo loco ponunt cyphram, ſeu o, ſupra quam continua unitatis additione creſcunt numeri poſitivi, & infra quam eodem modo

modo decreſcunt privativi. Pendet veritas propoſitionis præſentis a principiis Grammaticæ univerſalis. Quodſi enim quis omnem artem interpretandi methodo demonſtrativa tradere vellet; is ſupponere deberet Grammaticam univerſalem atque Rhetoricam, & Logicam tam demonſtrativam, quam probabilium eadem methodo in formam ſcientiæ redactam. Ita nimirum haberemus ſcientiam generalem interpretandi. Quodſi vero porro deſideraretur ſpecialis linguæ cuidam propria; Grammatica ſpecialis in ſubſidium vocanda foret, ut inde peterentur principia linguæ iſti propria. Viam hanc ingreſſus eſt *Joannes* von Felde in Tractatu de Scientia interpretandi cum in genere omnes alias orationes, tum in ſpecie leges Romanas, opere quinquaginta & quod excedit annorum. Ipſe tamen ingenue fatetur, ſe nondum penitus abſolviſſe omnia, quæ dicenda fuerunt. Cum lex naturæ nos obliget ad actionum rectitudinem (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*); dubium non eſt, quin etiam nos obliget ad rectitudinem in interpretando: quod in pactis & promiſſis tanto evidentius patet, quia in iis adimplendis ſine recta interpretatione legi naturæ ſatisfieri haud raro non poteſt. Quoniam vero in actione humana recta nihil deſiderari debet ex parte intellectus (§. 79. *part. 1. Phil. pract. univ.*); autoritate legis naturæ pro recta haberi nequit interpretatio, niſi quæ ita ſeſe habet, ut ex principiis antea dictis demonſtrari poſſit. Equidem non nego fieri poſſe non una de cauſa, in quam nobis jam inquirendum non eſt, ut abſque ſcientia, quam diximus, interpretandi recta ſæpius fiat interpretatio, quemadmodum bene ſæpiſſime ratiocinantur, qui Logicam artificialem non didicerunt, naturali contenti; quemadmodum tamen propterea Logica artificialis non eſt inutilis, ac minus recte damnatur ab ignorantibus, ita quoque Hermeneutica artificialis, quæ nomen ſuum tuetur, non eo nomine damnanda, quod ſine ea in rectas quoque interpretationes inciderint interpretes caſu temerario. Neglectus ſolidioris ſcientiæ interpretandi quantum noceat, abunde docet copia diſputantium & pugnantium ſententiarum tam in Theologia, quam in Jurisprudentia; & hoc permovit Autorem

modo

Digitized by Google

modo laudatum, ut ad ſcientiam interpretandi ſolidiorem inveſtigandam animum appelleret.

§. 492.

De ſententia orationis diviſim, vel conjunctim accipienda. *Sententia orationis alia ſubinde eſt in ſenſu conjuncto, alia in diviſo, ſeu, ſi verba conjunctim & ſi diviſim accipiantur.* Patet hoc per exempla. Ita v. gr. poſſe dormientem vigilare in ſenſu conjuncto ſignificat, eum, qui dormit, vigilare poſſe dum dormit; in ſenſu autem diviſo, eum, qui nunc dormit, poſſe vigilare dum quid ſit, aut fieri debet, vel tempore ſequente. Hinc conſequitur, *in interpretando attendendum quoque eſſe, utrum ſententia orationis ſit diviſim, an conjunctim accipienda.*

Simile exemplum eſt, quando dicitur: Ægrotus eſt ſanus, item Lazarus mortuus vivit. In priori enim caſu ſenſus hic eſt, qui erat ægrotus, vel ægrotus dicebatur, ſanus eſt; in poſteriori Lazarus, qui erat mortuus, vivit, quando ſententia orationis diviſim accipitur. Equidem ad interpretationem in exemplis datis ducere videtur regula, quod ea ita facienda, ut evitetur abſurdum (§. 484.): non tamen propterea regula præſens inutilis videri debet, cum per eam pateat, ita interpretationem fieri poſſe, ut abſurdum vitetur.

§. 493.

De ſignificatu latiori & ſtrictiori. Si verba quædam, aut verborum complexio nunc pauciora, nunc plura ſignificat; in priori caſu *ſignificatum ſtrictiorem*, in poſteriori *latiorem habere*, vel etiam in iſto *in ſignificatu ſtrictiori*, in hoc *in latiori ſumi* dicuntur. Dari autem iſtiusmodi voces & verborum complexiones, quæ ſignificatum duplicem, alterum ſtrictiorem, alterum laxiorem, ſeu latiorem habent, exempla probant; veluti quando idem eſt nomen ſpeciei unius & generis, ut cognatio & adoptio; quando nomen aliquod maſculinum ſumitur etiam

etiam pro communi, ut *ſi quis* tam de maſculis ſolis, quam de maſculis & fœminis ſimul uſurpatur, canis tum pro mare, tum pro mare & fœmella, ſeu utroque ſexu; quando uſus artis latius patet, quam popularis uſus, ſeu eadem vox tanquam terminus technicus ad alia ſignificanda producitur, quam fert communis uſus loquendi, veluti ſi in Jure mors præter mortem naturalem ſignificat etiam civilem, nempe deportationem; quando etiam pro ſubſtrata materia verborum aliqua complexio ad plura extenditur, vel ad pauciora reſtringitur, quam proprius verborum ſignificatus admittit, veluti ſi mittere auxilium nunc ſignificet mittere auxilium cum impendiis, nunc vero mittere auxilium ſine impendiis.

Cognatio nimirum in genere complectitur ſub ſe agnationem & cognationem in ſpecie ſic dictam; adoptio autem arrogationem & adoptionem in ſpecie ſic dictam. Similiter culpa ſub ſe continet dolum & culpam in ſpecie ſic dictam tanquam ſuas ſpecies. Ita plura dantur animalia, quorum utrique ſexui convenit nonniſi nomen commune, etſi iſtud ſit vel maſculini generis, ut canis, paſſer, vel fœminini, ut columba, alauda. Uſus artis non modo verborum ſignificatum ampliorem reddit, ſeu extendit ultra uſum vulgarem, verum etiam ſubinde reſtringit, prouti commodum viſum fuerit. Ita verbum in Grammatica tanquam terminus technicus multo ſtrictiorem habet ſignificatum, quam in communi ſermone. Significatum latiorem ſubinde etiam peperit abuſus, in ipſo etiam communi ſermone, veluti cum ſtudioſum Theologiæ vocamus Theologum, ut quando dicitur in Academiis Theologos ſemper eſſe nequiſſimos, vel ſtudioſum Philoſophiæ Philoſophum & Logicæ Logicum. Tum enim ſignificatus entis actu extenditur etiam per abuſum ad ens potentia. Iſtiusmodi autem *ſignificatus* rectius dicuntur *abuſivi.*

§. 494.

Favorabile & odioſum quid ſit.

Favorabile dicitur, quod ad utilitatem alicujus promovendam facit. *Favere* enim, ut *Schardius* notat in Lexico Juridico, idem eſt ac commodum, ſeu utilitatem alicujus tueri ex animo. *Odioſum* igitur, quod eidem opponitur, appellatur, quod ad utilitatem alicujus promovendam non facit, eumque onerat.

Difficile videtur definire, quid favorabile dicatur, quid odioſum. Unde & *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 16. §. 10. miſſa definitione favorabilis ac odioſi tantummodo recenſet, quænam in pactis ac promiſſis habenda ſint pro favorabilibus, quænam pro odioſis, eundemque ſequitur *Puffendorfius* verba ipſius, quemadmodum in aliis, ita etiam hic repetens. Non tamen videmur nobis a ſignificatu in Jure recepto receſſiſſe in definiendo favorabili ac odioſo, non modo quod cum *Schardii* interpretatione verbi favere conſentiat ſignificatio tradita, verum etiam quod ex definitionibus noſtris ſequatur, ea eſſe favorabilia ac odioſa, quæ in illorum ac horum cenſum refert *Grotius.* Bene autem obſervat *Schardius* loc. cit. quoties mentionem favoris facit lex, non accipiendum eſſe vagum aliquem ac proclivem hominis affectum, qui ſæpe ſolet errare in delectu honeſti; ſed intelligendam eſſe utilitatem quandam adeo conjunctam juſtitiæ, ut favor nihil aliud cenſeri poſſit, quam ipſum jus: ſiquidem jus a cauſa finali inſpectum nihil aliud ſit, niſi honeſtæ utilitatis diſpenſatio ad tranſigendam hanc vitam civiliter ſecundum voluntatem Dei.

§. 495.

Quænam in pactis ad favorabilia referenda.

Quoniam favorabile ad utilitatem alterius promovendam facit (§. 494.), pacta vero mutuas promiſſiones continent (§. 288. *part. 3. Jur. nat.*); *favorabilia in pactis ſunt, quæ ad communem ſpectant utilitatem, & utrique parti æqualiter conſulunt.* Unde porro conſequitur, *promiſſi favorem eo majorem eſſe, quo major eſt ac quo latius patet iſta utilitas.*

Atque

Atque hæc ſunt, quæ in pactis ad favorabilia refert *Grotius*. Æquitati nimirum maxime convenit, ut æqualis ſit paciſcentium conditio, quemadmodum patet ex iis, quæ de æqualitate in contractibus obſervanda alias demonſtravimus. Niſi enim adſint rationes, quæ contrarium ſuadent, nemo præſumitur alienæ utilitati magis conſultum voluiſſe, quam propriæ.

§. 496.

Quoniam in pactis favorabilia ſunt, quæ utrique parti æqualiter conſulunt (§. 495.), favorabilia non ſunt, quæ partem alterum tantum onerant aut plus onerant altera, conſequenter cum odioſa ſint, quæ favorabilia non ſunt (§. 494.); *odioſa* utique *ſunt in pactis, quæ partem alteram tantum onerant, aut plus onerant altera.* *An inæqualitas in pactis odioſa.*

Sequitur idem etiam inde, quod utilitatem alterius non promoveat, quod ipſum onerat, id vero odioſum ſit, quod ipſius utilitatem non promovet (§. 494.). Si alter tibi viciſſim præſtat, quantum tu præſtas ipſi, præſtatio onus non eſt. Aſt ſi quis præſtare debet alteri, pro quo nihil viciſſim recipit, id utilitati ipſius obeſt, eumque onerat. Ubi igitur utriusque ſpectanda eſt utilitas, vel ſpectandum commodum utriusque, ille oneratur, qui præſtare quid debet, pro quo viciſſim nil recipit, adeoque & plus præſtare, quam ipſi ab altero præſtatur.

§. 497.

Cum per ipſam pœnæ notionem conſtet, ea utilitatem ejus, qui punitur, non promoveri (§. 285. *part. 1. Phil. quod eſt ſit pract. univ.*), ac idem de pœna conventa, quæ pactis adjicitur, pateat (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*); odioſum vero ſit, quod utilitatem noſtram minime promovet (§. 494.); *quæ pœnam continent, odioſa ſunt.* *An pœnale odioſum.*

In pactis locum non habent niſi pœnæ conventionales, quæ in aliqua præſtatione conſiſtunt, pro qua nihil viciſſim recipis (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*), conſequentet quæ te tantummo-

do onerat. Quamobrem cum odioſa ſint in pactis, quæ partem alteram tantummodo onerant (§. 496.); pœnæ pactis adjectæ ad odioſa utique referendæ. Ne vero quis exiſtimet, in ceteris pœnis non æque manifeſtum eſſe per definitionem odioſi, quam dedimus (§. 494.), quod eædem in odioſorum numero ſint; ſequentia perpendat velim. Multa, quæ in pecunia conſiſtit, non facit ad utilitatem ejus, qui multatur, cum perdat, quod habet. Enimvero aliæ pœnæ pecunia redimi ſolent, adeoque in multas mutantur, & quilibet puniendus, ſi fieri poſſet, ſive phyſice, ſive moraliter, pecunia pœnam redimere mallet. Quamobrem cum multa non faciat ad utilitatem ejus, qui multatur; multo minus pœnæ aliæ, quæ multa majores æſtimantur, ad utilitatem ejus, qui punitur, facere poſſunt.

§. 498.

An odioſa ſint, quæ actus irritos faciunt. Denique cum contra utilitatem tuam ſit, ſi actus tibi utilis irritus fiat, odioſum vero ſit, quod contra utilitatem tuam fit (§. 494.); *Quæ actus faciunt irritos, ſive ex toto, ſive ex parte*, conſequenter *etiam quæ de prioribus aliquid immutant, odioſa ſunt.*

Paciſcuntur homines invicem utilitatis ſuæ cauſa. Quamobrem ſi pacta ipſorum irrita fiunt, id contra utilitatem ipſorum eſt, atque ideo odioſum quidpiam. Aliud eſt, ſi mutuo diſſenſu pactum diſſolvunt, tum enim major utilitas eſt in pacti diſſolutione, quam in ejus adimpletione.

§. 499.

De mixtis ex favorabilibus & odioſis. Si favor & odium concurrunt, id *Mixtum* dicitur, ſcilicet ex favorabili & odioſo. *Quando itaque interpretatio fieri debet vel favoris, vel odii cauſa; mixtum accenſetur favorabilibus, ſi favor prævalet, ſi vero odium prævalet, odioſis accenſetur.*

An aliquid ſit favorabile, an odioſum, plerumque abſque difficultate cognoſcitur, cum quilibet facile ſentiat, quid ad utili-

tilitatem ſuam faciat, quid eidem repugnet. Aſt quid mixtum ſit, non ſemper adeo facile cognitu, cum non eodem modo pateat, utrum quod favorabile eſt, an quod odioſum prædominetur. *Grotius* lib. 2. c. 16. §. 10. exempli loco affert mutans priora, ſed pacis cauſa, quod pro magnitudine boni aut mutationis modo favorabile, modo odioſum cenſeri debet. Recte autem idem addit, ceteris paribus favorem cenſendum eſſe potiorem, nimirum ut ab odioſis abſtineatur, niſi favorabile quod odioſum eſt inſigniter ſuperet, veluti ſi auxilium denegetur, quod favorabile, quando ferendum contra ſocios, quod odioſum.

§. 500.

Quomodo pretanda in favorabilibus.

In favorabilibus verba ſumenda ſunt ſecundum totam proprietatem uſus popularis, & ſi plures ſint, eam, qua latiſſima verba intereſt. Etenim quoniam favorabile ad utilitatem promovendam facit (§. 494.), qui favorabile quid promittit, vel in gratiam alicujus conſtituit, is declarat animum utilitatem alterius promovendi, adeoque cum nihil obſtet, quo minus verba ſumantur in eo ſignificatu, quem habere poſſunt, & contra dicentem pro vero habendum ſit, quod ſufficienter indicatum (§. 427. *part.* 3. *Jur. nat.*), verba utique ſumenda ſine ulla reſtrictione in eo ſignificatu, quem iisdem tribuit uſus loquendi, conſequenter ſecundum totam proprietatem uſus popularis (§. 139. *Log.*). Quodſi vero uſus loquendi plures admittat ſignificatus, cum jam quæratur, quinam alteri ſit præferendus, quoniam qui loquitur nullo modo indicat, ſe verborum ſuorum ſignificatum reſtringi voluiſſe, ſumenda erunt verba ſecundum eam proprietatem, quæ latiſſima eſt.

Oſtenditur etiam hoc modo. Agitur hic de interpretatione pactorum & promiſſorum mere liberalium, atque eorum, quæ in favorem alicujus conſtituuntur. Quæ in pactis favorabilia ſunt, ea ad communem utilitatem ſpectant,

omnino verba interpretanda ſunt, ut rationi, quæ unice movit voluntatem ejus, cujus mens inveſtigatur, conveniant.

Ita donatio propter nuptias non valet, & jam facta revocari poteſt, quando nuptiæ non ſunt conſecutæ. Etenim ratio unica, cur promiſſa fuerit donatio, vel etiam actu facta, fuerunt nuptiæ: quodſi ergo eædem non fuerunt ſecutæ, ceſſante ratione, cur quid promiſſum, vel etiam datum fuerit, ceſſare etiam debet donandi voluntas, & in caſu poſteriori ea intelligitur fuiſſe voluntas donantis, ut reſtituatur quod datum, niſi nuptiæ ſubſequantur. Recte huc refert caſum, qui proponitur ab Autore ad *Herennium*, *Puffendorfius* lib. 5. c. 12. §. 10. Lex eſt, qui propter tempeſtatem navim reliquerunt, omnia perdant: eorum navis ceteraque ſint, qui in navi remanſerint. Magnitudine tempeſtatis omnes perterriti navim reliquerunt & in ſcapham conſcenderunt, præter unum ægrotum, qui propter morbum exire & fugere non potuit. Caſu navis in portum incolumis delata eſt. Illam ægrotus poſſidet. Navim petit ille, cujus fuerat. Nemo non videt, rationem hujus legis unicam fuiſſe, ut, qui navis ſervandæ cauſa periculum vitæ ſubit, præmio aliquo gaudeat, eoque incitetur ad vires omnes in navim conſervandam impendendas, & ne quocunque metu impulſi navem deſerant, qui eam ſervare potuiſſent, ſi manſiſſent. Stante autem hac ratione, non ea dici poteſt fuiſſe mens autori legis, ut navim haberet, qui in ea remanere coactus ad eam ſervandam nihil conferre potuit. Ægrotus itaque eandem prætendere nequit. Nititur propoſitio præſens principio ontologico, quod poſita ratione ſufficiente, ponatur id, quod propter eam potius eſt quam non eſt (§. 118. *Ontol.*). Hinc enim ſequitur, poſita ratione unica, propter quam quis quidpiam voluit, ponendum quoque eſſe id, quod vi illius potius voluit, quam non voluit. Præſens itaque propoſitio fundamento tam firmo ac inconcuſſo innixa maximam vim habet in interpretando. Conſentit cum propoſitione præſenti tritum illud: Ceſſante ratione legis, ceſſat lex.

§. 490.

§. 490.

Si plures fuerint rationes, quæ nonniſi conjunctim moverunt voluntatem, ita ut ob unam earum, quod quis voluit, id non voluiſſet; ita facienda interpretatio, ut nonniſi iis conjunctim conveniat. Quodſi vero plures fuerint rationes, quæ diviſim movere potuerunt voluntatem, ita ut ob unam quamlibet earum ſolam idem voluiſſet, quod ob eas ſimul voluit; interpretatio ita facienda, ut ſingulis diviſim conveniat. *De rationibus pluribus conjunctim, vel diviſim voluntatem moventibus.*

Etenim ſi plures fuerint rationes, quæ nonniſi conjunctim moverunt voluntatem, ita ut ob unam earum, quod quis voluit, id non voluiſſet; omnes iſtæ conjunctim ſumtæ ſunt ratio ſufficiens, cur quis quidpiam voluerit (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum poſita ratione ſufficiente, ponatur id, quod propter eam potius eſt, quam non eſt (§. 118. *Ontol.*); poſitis rationibus iſtis conjunctim ponitur voluntas. Atque adeo eædem ſimul ſumtæ ſunt unica illa ratio, quæ voluntatem moverunt. Quoniam itaque, ſi certo conſtet, quænam ratio unice moverit voluntatem, ita facienda interpretatio, ut eidem conveniat (§. 489.); Si plures fuerint rationes, quæ nonniſi conjunctim moverunt voluntatem, ita ut ob unam earum quod quis voluit non voluiſſet, ita facienda interpretatio, ut nonniſi iis conjunctim conveniat. *Quod erat unum.*

Quodſi vero plures fuerint rationes, quæ diviſim movere potuerunt voluntatem, ita ut ob unam earum idem voluiſſet, etiamſi de altera non cogitaſſet; quælibet earum ſpectanda eſt tanquam ratio unica, quæ voluntatem movit, ſeu, quod perinde eſt, tanquam ratio ſufficiens, cur id voluerit. Quamobrem cum ita facienda ſit interpretatio, ut conveniat rationi, quam unicam eſſe conſtat, ob quam quis quidpiam voluit (§. 489.); ſi plures fuerint rationes, quæ diviſim movere potuerunt voluntatem, ita ut ob unam ea-

rum ſolam idem voluiſſet, quod ob eas ſimul voluit, interpretatio ita facienda, ut ſingulis diviſim conveniat. *Quod erat alterum.*

Ratio, quæ movet voluntatem, ſufficiens eſſe debet, cum ea poſita ponatur volitio (§. 118. *Ontol.*). Ratio autem ſufficiens vel ſimplex eſſe poteſt, vel compoſita. Nec obſtat quicquam, quominus ſubinde dari poſſint rationes ſufficientes plures ejusdem volitionis.

§. 491.

De verbis cum relatione ad aliquid ſumtis. *Si verbum quoddam, vel verborum quædam complexio ſumitur cum relatione ad aliquid; ſignificatus, quem habet, quando ſimpliciter ſumitur, ita immutandus, ut relationi iſti conveniat.* Nimirum quando verbum cum relatione ad aliquid ſumitur, cum eandem connotet, neceſſe eſt, ut ſignificatus ejus aliquid ab ea trahat, adeoque idem ſubſiſtere nequit, quem ſimpliciter ſumtum habet. Neceſſe igitur eſt hunc ita immutari, ut relationi ad aliud, cum qua ſumitur, conveniat.

E. gr. Major anni pars, quando verba ſimpliciter accipiuntur, denotat temporis ſpatium, quod ſex menſes ſuperat. Enimvero quando duo contendunt de poſſeſſione, cui debeatur, l. 156. de V. S. majore anni parte poſſediſſe quis intelligitur, etiamſi duobus menſibus poſſederit, ſi modo adverſarius ejus aut paucioribus diebus, aut nullis poſſederit. Tum enim major anni pars ſumitur cum relatione ad tempus, quo adverſarius poſſedit, quod minor anni pars eſt, quam tempus, quo poſſedit alter, vel etiam nulla, quatenus ſcilicet tempus nullum ſpectatur tanquam terminus, unde ſpatium annuum incipit, adeoque inſtar principii, ſicuti Mathematici in ſerie numerorum naturali tam poſitivorum, quam negativorum primo loco ponunt cyphram, ſeu 0, ſupra quam continua unitatis additione creſcunt numeri poſitivi, & infra quam eodem modo

modo decreſcunt privativi. Pendet veritas propoſitionis præſentis a principiis Grammaticæ univerſalis. Quodſi enim quis omnem artem interpretandi methodo demonſtrativa tradere vellet; is ſupponere deberet Grammaticam univerſalem atque Rhetoricam, & Logicam tam demonſtrativam, quam probabilium eadem methodo in formam ſcientiæ redactam. Ita nimirum haberemus ſcientiam generalem interpretandi. Quodſi vero porro deſideraretur ſpecialis linguæ cuidam propria; Grammatica ſpecialis in ſubſidium vocanda foret, ut inde peterentur principia linguæ iſti propria. Viam hanc ingreſſus eſt *Joannes* von Felde in Tractatu de Scientia interpretandi cum in genere omnes alias orationes, tum in ſpecie leges Romanas, opere quinquaginta & quod excedit annorum. Ipſe tamen ingenue fatetur, ſe nondum penitus abſolviſſe omnia, quæ dicenda fuerunt. Cum lex naturæ nos obliget ad actionum rectitudinem (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*); dubium non eſt, quin etiam nos obliget ad rectitudinem in interpretando: quod in pactis & promiſſis tanto evidentius patet, quia in iis adimplendis ſine recta interpretatione legi naturæ ſatisfieri haud raro non poteſt. Quoniam vero in actione humana recta nihil deſiderari debet ex parte intellectus (§. 79. *part. 1. Phil. pract. univ.*); autoritate legis naturæ pro recta haberi nequit interpretatio, niſi quæ ita ſeſe habet, ut ex principiis antea dictis demonſtrari poſſit. Equidem non nego fieri poſſe non una de cauſa, in quam nobis jam inquirendum non eſt, ut abſque ſcientia, quam diximus, interpretandi recta ſæpius fiat interpretatio, quemadmodum bene ſæpiſſime ratiocinantur, qui Logicam artificialem non didicerunt, naturali contenti; quemadmodum tamen propterea Logica artificialis non eſt inutilis, ac minus recte damnatur ab ignorantibus, ita quoque Hermeneutica artificialis, quæ nomen ſuum tuetur, non eo nomine damnanda, quod ſine ea in rectas quoque interpretationes inciderint interpretes caſu temerario. Neglectus ſolidioris ſcientiæ interpretandi quantum noceat, abunde docet copia diſputantium & pugnantium ſententiarum tam in Theologia, quam in Jurisprudentia; & hoc permovit Autorem

modo

Digitized by Google

modo laudatum, ut ad ſcientiam interpretandi ſolidiorem inveſtigandam animum appelleret.

§. 492.

De ſententia orationis diviſim, vel conjunctim accipienda.

Sententia orationis alia ſubinde eſt in ſenſu conjuncto, alia in diviſo, ſeu, ſi verba conjunctim & ſi diviſim accipiantur. Patet hoc per exempla. Ita v. gr. poſſe dormientem vigilare in ſenſu conjuncto ſignificat, eum, qui dormit, vigilare poſſe dum dormit; in ſenſu autem diviſo, eum, qui nunc dormit, poſſe vigilare dum quid fit, aut fieri debet, vel tempore ſequente. Hinc conſequitur, *in interpretando attendendum quoque eſſe, utrum ſententia orationis ſit diviſim, an conjunctim accipienda.*

Simile exemplum eſt, quando dicitur: Ægrotus eſt ſanus, item Lazarus mortuus vivit. In priori enim caſu ſenſus hic eſt, qui erat ægrotus, vel ægrotus dicebatur, ſanus eſt; in poſteriori Lazarus, qui erat mortuus, vivit, quando ſententia orationis diviſim accipitur. Equidem ad interpretationem in exemplis datis ducere videtur regula, quod ea ita facienda, ut evitetur abſurdum (§. 484.); non tamen propterea regula præſens inutilis videri debet, cum per eam pateat, ita interpretationem fieri poſſe, ut abſurdum vitetur.

§. 493.

De ſignificatu latiori & ſtrictiori.

Si verba quædam, aut verborum complexio nunc pauciora, nunc plura ſignificat; in priori caſu *ſignificatum ſtrictiorem*, in poſteriori *latiorem habere*, vel etiam in iſto *in ſignificatu ſtrictiori*, in hoc *in latiori ſumi* dicuntur. Dari autem iſtiusmodi voces & verborum complexiones, quæ ſignificatum duplicem, alterum ſtrictiorem, alterum laxiorem, ſeu latiorem habent, exempla probant; veluti quando idem eſt nomen ſpeciei unius & generis, ut cognatio & adoptio; quando nomen aliquod maſculinum ſumitur etiam

etiam pro communi, ut *ſi quis* tam de maſculis ſolis, quam de maſculis & fœminis ſimul uſurpatur, canis tum pro mare, tum pro mare & fœmella, ſeu utroque ſexu; quando uſus artis latius patet, quam popularis uſus, ſeu eadem vox tanquam terminus technicus ad alia ſignificanda producitur, quam fert communis uſus loquendi, veluti ſi in Jure mors præter mortem naturalem ſignificat etiam civilem, nempe deportationem; quando etiam pro ſubſtrata materia verborum aliqua complexio ad plura extenditur, vel ad pauciora reſtringitur, quam proprius verborum ſignificatus admittit, veluti ſi mittere auxilium nunc ſignificet mittere auxilium cum impendiis, nunc vero mittere auxilium ſine impendiis.

Cognatio nimirum in genere complectitur ſub ſe agnationem & cognationem in ſpecie ſic dictam; adoptio autem arrogationem & adoptionem in ſpecie ſic dictam. Similiter culpa ſub ſe continet dolum & culpam in ſpecie ſic dictam tanquam ſuas ſpecies. Ita plura dantur animalia, quorum utrique ſexui convenit nonniſi nomen commune, etſi iſtud ſit vel maſculini generis, ut canis, paſſer, vel fœminini, ut columba, alauda. Uſus artis non modo verborum ſignificatum ampliorem reddit, ſeu extendit ultra uſum vulgarem, verum etiam ſubinde reſtringit, prouti commodum viſum fuerit. Ita verbum in Grammatica tanquam terminus technicus multo ſtrictiorem habet ſignificatum, quam in communi ſermone. Significatum latiorem ſubinde etiam peperit abuſus, in ipſo etiam communi ſermone, veluti cum ſtudioſum Theologiæ vocamus Theologum, ut quando dicitur in Academiis Theologos ſemper eſſe nequiſſimos, vel ſtudioſum Philoſophiæ Philoſophum & Logicæ Logicum. Tum enim ſignificatus entis actu extenditur etiam per abuſum ad ens potentia. Iſtiusmodi autem *ſignificatus* rectius dicuntur *abuſivi.*

§. 494.

Favorabile & odioſum quid ſit.

Favorabile dicitur, quod ad utilitatem alicujus promovendam facit. *Favere* enim, ut *Schardius* notat in Lexico Juridico, idem eſt ac commodum, ſeu utilitatem alicujus tueri ex animo. *Odioſum* igitur, quod eidem opponitur, appellatur, quod ad utilitatem alicujus promovendam non facit, eumque onerat.

Difficile videtur definire, quid favorabile dicatur, quid odioſum. Unde & *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 16. §. 10. miſſa definitione favorabilis ac odioſi tantummodo recenſet, quænam in pactis ac promiſſis habenda ſint pro favorabilibus, quænam pro odioſis, eundemque ſequitur *Puffendorfius* verba ipſius, quemadmodum in aliis, ita etiam hic repetens. Non tamen videmur nobis a ſignificatu in Jure recepto receſſiſſe in definiendo favorabili ac odioſo, non modo quod cum *Schardii* interpretatione verbi favere conſentiat ſignificatio tradita, verum etiam quod ex definitionibus noſtris ſequatur, ea eſſe favorabilia ac odioſa, quæ in illorum ac horum cenſum refert *Grotius*. Bene autem obſervat *Schardius* loc. cit. quoties mentionem favoris facit lex, non accipiendum eſſe vagum aliquem ac proclivem hominis affectum, qui ſæpe ſolet errare in delectu honeſti; ſed intelligendam eſſe utilitatem quandam adeo conjunctam juſtitiæ, ut favor nihil aliud cenſeri poſſit, quam ipſum jus: ſiquidem jus a cauſa finali inſpectum nihil aliud ſit, niſi honeſtæ utilitatis diſpenſatio ad tranſigendam hanc vitam civiliter ſecundum voluntatem Dei.

§. 495.

Quænam in pactis ad favorabilia referenda.

Quoniam favorabile ad utilitatem alterius promovendam facit (§. 494.), pacta vero mutuas promiſſiones continent (§. 788. *part.* 3. *Jur. nat.*); *favorabilia in pactis ſunt, quæ ad communem ſpectant utilitatem, & utrique parti æqualiter conſulunt.* Unde porro conſequitur, *promiſſi favorem eo majorem eſſe, quo major eſt ac quo latius patet iſta utilitas.*

Atque

Digitized by Google

Atque hæc ſunt, quæ in pactis ad favorabilia refert *Grotius.* Æquitati nimirum maxime convenit, ut æqualis ſit paciſcentium conditio, quemadmodum patet ex iis, quæ de æqualitate in contractibus obſervanda alias demonſtravimus. Niſi enim adſint rationes, quæ contrarium ſuadent, nemo præſumitur alienæ utilitati magis conſultum voluiſſe, quam propriæ.

§. 496.

Quoniam in pactis favorabilia ſunt, quæ utrique parti æqualiter conſulunt (§. 495.), favorabilia non ſunt, quæ partem alterum tantum onerant aut plus onerant altera, conſequenter cum odioſa ſint, quæ favorabilia non ſunt (§. 494.); *odioſa* utique *ſunt in pactis, quæ partem alteram tantum onerant, aut plus onerant altera.* *An inæqualitas in pactis odioſa.*

Sequitur idem etiam inde, quod utilitatem alterius non promoveat, quod ipſum onerat, id vero odioſum ſit, quod ipſius utilitatem non promovet (§. 494.). Si alter tibi viciſſim præſtat, quantum tu præſtas ipſi, præſtatio onus non eſt. Aſt ſi quis præſtare debet alteri, pro quo nihil viciſſim recipit, id utilitati ipſius obeſt, eumque onerat. Ubi igitur utriusque ſpectanda eſt utilitas, vel ſpectandum commodum utriusque, ille oneratur, qui præſtare quid debet, pro quo viciſſim nil recipit, adeoque & plus præſtare, quam ipſi ab altero præſtatur.

§. 497.

Cum per ipſam pœnæ notionem conſtet, ea utilitatem ejus, qui punitur, non promoveri (§. 285. *part. 1. Phil. quod eſt ſit pract. univ.*), ac idem de pœna conventa, quæ pactis adjicitur, pateat (§. 606. *part. 3. Jur. nat.*); odioſum vero ſit, quod utilitatem noſtram minime promovet (§. 494.); *quæ pœnam continent, odioſa ſunt.* *An pœnale odioſum.*

In pactis locum non habent niſi pœnæ conventionales, quæ in aliqua præſtatione conſiſtunt, pro qua nihil viciſſim recipis (§. 606. *part.* 3. *Jur. nat.*), conſequenter quæ te tantummo-

Digitized by Google

do onerat. Quamobrem cum odioſa ſint in pactis, quæ partem alteram tantummodo onerant (§. 496.); pœnæ pactis adjectæ ad odioſa utique referendæ. Ne vero quis exiſtimet, in ceteris pœnis non æque manifeſtum eſſe per definitionem odioſi, quam dedimus (§. 494.), quod eædem in odioſorum numero ſint; ſequentia perpendat velim. Mulcta, quæ in pecunia conſiſtit, non facit ad utilitatem ejus, qui mulctatur, cum perdat, quod habet. Enimvero aliæ pœnæ pecunia redimi ſolent, adeoque in mulctas mutantur, & quilibet puniendus, ſi fieri poſſet, ſive phyſice, ſive moraliter, pecunia pœnam redimere mallet. Quamobrem cum mulcta non faciat ad utilitatem ejus, qui mulctatur; multo minus pœnæ aliæ, quæ mulcta majores æſtimantur, ad utilitatem ejus, qui punitur, facere poſſunt.

§. 498.

An odioſa ſint, quæ actus irritos faciunt. Denique cum contra utilitatem tuam ſit, ſi actus tibi utilis irritus fiat, odioſum vero ſit, quod contra utilitatem tuam ſit (§. 494.); *Quæ actus faciunt irritos, ſive ex toto, ſive ex parte*, conſequenter *etiam quæ de prioribus aliquid immutant, odioſa ſunt.*

Paciſcuntur homines invicem utilitatis ſuæ cauſa. Quamobrem ſi pacta ipſorum irrita fiunt, id contra utilitatem ipſorum eſt, atque ideo odioſum quidpiam. Aliud eſt, ſi mutuo diſſenſu pactum diſſolvunt, tum enim major utilitas eſt in pacti diſſolutione, quam in ejus adimpletione.

§. 499.

De mixtis ex favorabilibus & odioſis. Si favor & odium concurrunt, id *Mixtum* dicitur, ſcilicet ex favorabili & odioſo. *Quando itaque interpretatio fieri debet vel favoris, vel odii cauſa; mixtum accenſetur favorabilibus, ſi favor prævalet, ſi vero odium prævalet, odioſis accenſetur.*

An aliquid ſit favorabile, an odioſum, plerumque abſque difficultate cognoſcitur, cum quilibet facile ſentiat, quid ad utili-

tilitatem ſuam faciat, quid eidem repugnet. Aſt quid mixtum ſit, non ſemper adeo facile cognitu, cum non eodem modo pateat, utrum quod favorabile eſt, an quod odioſum prædominetur. *Grotius* lib. 2. c. 16. §. 10. exempli loco affert mutans priora, ſed pacis cauſa, quod pro magnitudine boni aut mutationis modo favorabile, modo odioſum cenſeri debet. Recte autem idem addit, ceteris paribus favorem cenſendum eſſe potiorem, nimirum ut ab odioſis abſtineatur, niſi favorabile quod odioſum eſt inſigniter ſuperet, veluti ſi auxilium denegetur, quod favorabile, quando ferendum contra ſocios, quod odioſum.

§. 500.

In favorabilibus verba ſumenda ſunt ſecundum totam proprietatem uſus popularis, & ſi plures ſint, eam, qua latiſſima verba intereſt. Etenim quoniam favorabile ad utilitatem promovendam facit (§. 494.), qui favorabile quid promittit, vel in gratiam alicujus conſtituit, is declarat animum utilitatem alterius promovendi, adeoque cum nihil obſtet, quominus verba ſumantur in eo ſignificatu, quem habere poſſunt, & contra dicentem pro vero habendum ſit, quod ſufficienter indicatum (§. 427. *part.* 3. *Jur. nat.*), verba utique ſumenda ſine ulla reſtrictione in eo ſignificatu, quem iisdem tribuit uſus loquendi, conſequenter ſecundum totam proprietatem uſus popularis (§. 139. *Log.*). Quodſi vero uſus loquendi plures admittat ſignificatus, cum jam quæratur, quinam alteri ſit præferendus, quoniam qui loquitur nullo modo indicat, ſe verborum ſuorum ſignificatum reſtringi voluiſſe, ſumenda erunt verba ſecundum eam proprietatem, quæ latiſſima eſt.

Quomodo pretanda in favorabilibus.

Oſtenditur etiam hoc modo. Agitur hic de interpretatione pactorum & promiſſorum mere liberalium, atque eorum, quæ in favorem alicujus conſtituuntur. Quæ in pactis favorabilia ſunt, ea ad communem utilitatem ſpectant,

& utrique parti iisdem æqualiter conſulitur (§. 495.). Quamobrem cum communis utilitas ratio ſit, cur ita convenerint (§. 56. *Ontol.*); nulla quoque ratio urget, cur præſumatur, eos a ſignificatu proprio, ſeu eo, quem verba ex communi loquendi uſu habere poſſunt, receſſiſſe, conſequenter in favorabilibus interpretandis ſumenda ſunt verba ſecundum totam proprietatem uſus popularis &, ſi plures fuerint, eam, quæ latiſſima eſt.

Si alteri quid mere liberaliter promittis, ſcilicet quod gratis quid dare, vel facere velis, conſequenter ut nihil viciſſim a promiſſario recipias (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*), ex mera benevolentia; utilitati ipſius conſulere vis. Quamobrem cum per hoc, quod utilitati ipſius conſulere velis, ex mera benevolentia minime intelligatur, te verborum, quibus mentem tuam exprimis, ſignificatum reſtringere voluiſſe, nulla quoque ratio eſt, cur eundem reſtringere velis (§. 56. *Ontol.*), conſequenter id ſufficienter indicatum intelligitur, quod fert uſus loquendi. In promiſſis adeo mere liberalibus interpretandis verba ſumenda ſunt ſecundum totum proprietatem uſus popularis, niſi aliunde aliud appareat (§. 489.).

Denique ſi quid in favorem alterius conſtitutum eſt, utilitas ejus unica ratio eſt, quæ conſtituentem movit, ad hoc conſtituendum (§. 494. *h.* & §. 56. *Ontol.*), nimirum ita conſtituit, quia voluit, ut conſulatur utilitati alterius. Patet igitur ut ante, verba ſumenda eſſe ſecundum totam proprietatem uſus popularis &, ſi plures fuerint, eam, quæ latiſſima eſt.

E. gr. Si duo vicini inter ſe conveniant, ut uterque in alterius agro feras capere poſſit; interpretatio ita fieri nequit, ut excipiantur cervi, vel apri, aut conventio tantummodo intelligatur de feris, quarum major eſt copia, non de rarioribus. Quodſi vero excipiantur cervi, cum uſus loquendi ferat, ut etiam

etiam cervæ ſub hac denominatione contineantur, hæ etiam exceptæ intelliguntur. Si tibi mere liberaliter promitto convictum per certum tempus, toto hoc tempore tam ad prandium, quam ad cœnam accedere potes, cum hoc conveniat communi uſui loquendi, niſi conſtet, me cœnam inſtruere non ſolere: tum enim menti meæ tantummodo convenit, ut mecum prandeas, & ſatis patet, me nonniſi de prandio cogitaſſe, cum tibi convictum promiſerim. Favorabilia in dubio extendenda ſunt, non vero ultra mentem dicentis manifeſtam (§. 427. *part.* 3. *Jur. nat.*). In favorem poſſeſſoris conſtitutum eſt in interdicto decuperandæ poſſeſſionis, quod *unde vi* appellatur §. 6. I. de interd. ut ei, qui vi dejectus eſt, reſtituatur poſſeſſio. Quoniam igitur ſignificatus laxior fert, ut alterum vi dejicere etiam is dicatur, qui ad ſuum accedere vetatur; jam olim *Cicero* interdictum unde vi ad hunc quoque caſum extendit. Et in eodem interdicto Imperator *armorum* appellatione non ſolum ſcuta, & gladios, & galeas; ſed & fuſtes & lapides ſignificari monet. Forſan non deerunt, qui exiſtimaturi ſunt, promiſſiones mere liberales non recte ad favorabilia referri, ubi de lata eorum interpretatione agitur. Quamvis enim favorabiles ſint reſpectu promiſſarii, cujus utilitati conſulitur; cum tamen nonniſi ejus utilitati unice conſulatur, & promiſſor gravetur, qui ad præſtationem gratuitam obligatus eſt, eas reſpectu promiſſoris odioſas eſſe dicendas, conſequenter easdem potius referendas eſſe ad mixta ex odioſis & favorabilibus (§. 499.). Aſt tenendum eſt, promiſſionem mere liberalem ex mera benevolentia proficiſci, cui termini ponendi non ſunt, ſi eam non reſtrinxit promiſſor. Quamvis vero is animum mutare poſſit, ut poſthac promiſſionem reſtringere velit contra proprium verborum ſignificatum; non tamen quæritur, quem nunc animum habeat, quando promiſſio adimplenda, ſed qui fuerit animus, cum promitteret. Et quoniam verborum ſuorum interpres ipſe eſſe nequit (§. 461.), præter hæc vero alia in præſenti indicia non adſunt, *per hypoth.* proprio verborum ſignificatui utique inhærendum (§. 469.).

§. 501.

Digitized by Google

§. 501.

De lata favorabilium interpretatione.

Quoniam in favorabilibus verba ſumenda ſunt ſecundum totam proprietatem uſus popularis, &, ſi plures ſint, eam, quæ latiſſima eſt (§. 500.), tum autem ſumuntur in ſignificatu latiori (§ 493.); *in favorabilibus verba ſumenda ſunt in latiori, immo latiſſimo, ſi quis datur, ſignificatu recepto.*

Vulgo dicitur: Favorabilia ſunt extendenda. Quomodo autem extendenda ſint, ex differentia ſignificatus latioris & ſtrictioris patet (§. 493.), & exempla, quæ modo dedimus (*not.* (§. 500.), extenſionem iſtam illuſtrant. Patebit autem ex ſequentibus, quomodo vitetur, ne ea in abuſum trahatur, præſertim in promiſſionibus mere liberalibus.

§. 502.

Quando in favorabilibus laxior ſignificatus terminorum technicorum admittendus.

Si quis artis fuerit peritus, vel peritorum artis conſilio utatur, & terminus technicus laxiorem habuerit ſignificatum; ejus verba in favorabilibus laxius ſumenda, ut ſcilicet includant ſignificationem artis. Etenim in favorabilibus verba ſumenda ſunt in ſignificatu laxiori (§. 501.). Quamobrem cum artis peritus, vel peritorum artis conſilio uſus norit ſignificatum artis, quem ſcilicet termini technici habent, & hic ſit laxior eo, qui obtinet ſecundum uſum popularem *per hypoth.* in favorabilibus interpretandis verba ejus, qui artis peritus eſt, vel peritorum artis conſilio utitur, in ſignificatu laxiori ſumenda, quem ſcilicet habent termini technici.

Zieglerus hoc affert exemplum. Statutum eſt, ut valeat ultima voluntas facta coram tribus teſtibus. Quoniam in Jure voluntas ultima tam codicillos, quam teſtamenta ſignificat, & ſtatuti conditor Juris peritus ſupponitur; ultima voluntas intelligetur tam de codicillis, quam de teſtamentis, ita ut juxta ſtatutum dicendum ſit, valere teſtamenta coram tribus teſtibus facta, valere etiam codicillos coram totidem teſtibus factos.

Digitized by Google

§. 503.

In favorabilibus verba ſumenda non ſunt in ſignificatu improprio, niſi alioquin abſurdum aliquid, vel pacti inutilitas ſequatur. Etenim in pactis & promiſſis interpretandis a communi loquendi uſu recedendum non eſt, niſi adſint rationes urgentes in contrarium (§. 470.). Quamobrem quamdiu nullum ſequitur abſurdum, nec pactum vel promiſſio inutilis eſt, etiamſi in interpretando a proprio verborum ſignificatu minime recedas; nec ab eo recedendum erit. *Quod erat unum.* *An in favorabilibus admittendus ſignificatus improprius.*

Enimvero ſi verborum ſignificatui ſtricte inhærendo ſequatur aliquod abſurdum, vel ſequatur nihil actum eſſe; ita facienda interpretatio, ut abſurdum iſtud evitetur (§. 484.), vel aliquid actum ſit (§. 486.). Quodſi ergo in favorabilibus interpretandis ſumas verba in ſignificatu proprio, ac inde ſequatur abſurdum aliquod, vel pacti inutilitas, ſeu nullitas; etiam hic ita facienda interpretatio, ut abſurdum evitetur, vel aliquid actum ſit, ſeu actus valeat. Quamobrem ſi recurrendo ad ſignificatum improprium, abſurdum, vel nullitas pacti evitari poſſit; in favorabilibus quoque interpretandis admittendus eſt ſignificatus verborum improprius.

Nimirum quod in genere de interpretandis pactis ac promiſſis demonſtratum eſt; id etiam valet quoad favorabilia in pactis vel promiſſionibus contenta.

§. 504.

Si ex eo, quod verba ſumantur in ſignificatu recepto, ſequatur aliquod abſurdum, vel quod iniquum eſt; in favorabilibus quoque verba ſtrictius ſumenda, quam fert ſignificatus proprius, ut abſurditas, vel iniquitas evitetur. Etenim in genere ita facienda interpretatio, ut abſurdum evitetur, ſi verborum ſigni- *Quando favorabilia ſtrictius interpretanda.*

ſignificatui ſtricte inhærendo ſequatur aliquod abſurdùm (§. 484.). Cumque iniquum ſit, quod eſt contra jus imperfectum alterius (§. 239. *part. I. Phil. pract. univ.*), adeoque charitati repugnat; facile patet, nec præſumendum eſſe, quod quis ſe alteri obligare voluerit ad id, quod manifeſto iniquum eſt. Quamobrem & in genere ita facienda interpretatio, ut manifeſta iniquitas evitetur, ſi verborum ſignificatui ſtricte inhærendo manifeſta ſequatur iniquitas. Quoniam itaque quæ de pactis & promiſſis in genere demonſtrata ſunt, ea etiam valent de pactis & promiſſis, quæ favorabilia continent; ſi ex eo, quod verba ſumantur in ſignificatu recepto, ſequatur aliquod abſurdum, vel quod iniquum eſt, in favorabilibus quoque verba ſtrictius ſumenda, quam fert ſignificatus eorundem proprius, ut abſurditas vel iniquitas evitetur.

Ob iniquitatem pacta non diſſolvuntur. Cur enim te alteri obligaviſti ad id, quod iniquum eſt, quando iniqua petenti denegare poteras, quæ petebat? Tibi imputes, ſi hoc feceris. Aut ſi nonniſi iniqua promittendo damnum majus avertere poteras, id patienter erit ferendum, cum ferendum ſit, quod mutari non poteſt. Quando itaque evidens eſt, quid promiſeris, conſequenter quod te ad id, quod iniquum eſt, obligaveris; contra evidentiam non alia facienda interpretatio (§. 460.). Quamobrem nec favorabilia extendenda, nec contra verborum proprietatem reſtringenda, ubi manifeſtum eſt, te quod iniquum eſt promittere voluiſſe. Id, quemadmodum omnis interpretatio, tantummodo locum habet in dubio, ne quis contra æquitatem obligetur ad id, ad quod ſe alteri obligare minime voluit. In dubio nimirum nec contra charitatem ſit præſumtio, cum ad eandem omnes obligemur (§. 621. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quod vero *iniquum* ſit, *quod charitati adverſatur*, quemadmodum ſumſimus in demonſtratione, haud difficulter oſtenditur. Etenim charitas complectitur omnia officia hominis erga alios (§. 654. *part.* 1. *Jur. nat.*). Ad officia

officia vero humanitatis cogendi jus cum nemo hominum habeat (§. 658. *part. 1. Jur. nat.*); quod contra charitatem eſt, id contra jus imperfectum alterius eſt (§. 237. *part. 1. Phil. pract. univ.*); adeoque iniquum (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*) Non abſimili modo ex adverſo colligitur, *æquum eſſe, quod charitati convenit.*

§. 505.

Si ex verborum proprietate equidem non ſequitur, quod abſurdum, vel iniquum eſt, manifeſta tamen æquitas, vel utilitas in reſtrictione eſt; favorabilia ita reſtringenda, ut intra arctiſſimos proprietatis terminos ſubſiſtatur, niſi circumſtantiæ aliud ſuadeant. Quoniam enim ad charitatem obligamur (§. 621. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter etiam ad id, quod æquum eſt (*not.* §. 504.); quilibet præſumitur velle, quod æquum eſt. Et quoniam utilitatis gratia contrahunt homines, in pactis, immo quibusvis actibus ad hominum utilitatem tendentibus, quilibet præſumitur velle, quod utile eſt. Quodſi ergo in reſtrictione verborum ejus, qui loquitur, manifeſta ſit utilitas, vel æquitas, verborum ſignificatus proprius etiam in favorabilibus reſtringendus. Quoniam tamen in favorabilibus verba ſumenda non ſunt in ſignificatu improprio, niſi alioquin abſurdum aliquid, vel pacti utilitas ſequatur (§. 503.), ex ſignificatu autem proprio in præſenti non ſequitur, quod abſurdum eſt, vel iniquum, nec quod inutile, *per hypoth.* ideo in ſignificatu quidem proprio, ſed propter reſtrictionem admittendam, *per demonſtrata*, intra arctiſſimos proprietatis terminos ſubſiſtendum. *Quod erat unum.*

Quando reſtrictio facienda ob utilitatem vel æquitatem.

Enimvero ſi circumſtantiæ aliud ſuadeant, per alias interpretandi regulas reſtrictio ita fieri nequit. Quamobrem cum contra eas interpretatio fieri nequeat; ubi circumſtantiæ non permittunt, ut ob æquitatem, vel utilitatem favorabilia ita reſtringantur, ut intra arctiſſimos proprieta-

tis terminos ſubſiſtatur; id faciendum non eſt. *Quod erat alterum.*

Non ſemper volunt homines quod eſt utilius, aut quod æquitati maxime convenit. Quando igitur apparet ex circumſtantiis, eum, qui locutus eſt, tale quid non voluiſſe; nec contra voluntatem ejus facienda interpretatio, quippe qua mentem ejus, qui loquitur, inveſtigamus (§. 459). Præſumtio, quod quis voluerit, quod utilius, vel æquius, nonniſi in dubio locum habet: tumque requiritur, ut manifeſta ſit utilitas, vel æquitas, cum alias vix veriſimile ſit, de ea cogitatum fuiſſe ab eo, qui locutus eſt.

§. 506.

Quomodo odioſa interpretanda. *In odioſis verba ſumenda ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo admittitur etiam ſermo figuratus aliquantulum, ut onus nimium vitetur.* Etenim odioſa nil faciunt ad utilitatem ejus, qui quid præſtare debet, ſed eum tantummodo onerant (§. 494.). Quoniam peculiares adeſſe debent rationes, cur quid velit, quod ſe tandummodo onerat, nullam vero ſibi utilitatem affert, quemadmodum ex lege appetitus & averſationis facile colligitur (§. 904. 907. *Pſych. empir.*); nemo etiam præſumitur velle, quod ſe tantummodo onerat, nullam vero ſibi utilitatem affert, conſequenter quod odioſum eſt. Quamobrem ne in dubio verba interpretando ſecundum ſignificatum laxiorem, quem habere poſſunt, qui quid promiſit ultra voluntatem ſuam obligetur, quod fieri minime debet (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); in odioſis verba ſumenda ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo ſi nimium adhuc oneretur, onus autem nimium vitari poſſit, admiſſo ſignificatu aliquantulum figurato, veluti metonymico, is etiam admittendus.

Vulgo dicitur: odioſa eſſe reſtringenda, in caſu ſcilicet dubio, in quo ſolo interpretatione opus eſt, cum manifeſta

ea

ea non indigeant. E. gr. Ponamus conveniri, ut pars una alteri mittat auxilia numero definita ſuis impendiis, pars vero altera eadem auxilia mittat, ſed abſque impendiis. Tunc pars una magis oneratur altera, adeoque auxilia mittere ſuis impendiis odioſum eſt. Quoniam vero verba manifeſta ſunt, ut quid pars utraque alteri promiſerit non ſit dubium, ideo reſtrictione nulla opus eſt. Enimvero ſi auxilia utrinque ſimpliciter fuerint promiſſa, cum ſtrictiori ſignificatui conveniat, quod ſine impendiis mitti debeant, ſeu impendiis ejus, cui mittuntur; in dubio utique cenſentur ſine impendiis promiſſa. In dubio ſtandum eſt præſumtionibus, quæ circa ea, quæ quis voluiſſe cenſetur, legi appetitus & averſationis convenire utique debent. Hinc utique facile præſumitur aliquem velle, quod ad utilitatem ſuam facit, minime autem quod ad eandem non facit, ſed ipſum tantummodo onerat, aut, ſi manifeſtum ſit, quod voluerit quod ipſum onerat, in dubio tamen non præſumitur voluiſſe, niſi quod quam minimum onerat. Æquitati omnino convenit, ne quis magis oneretur, quam onerari voluit (§. 382. *part. 3. Jur. nat.* & §. 240. *part. 1. Phil. pract. univ.*). In dubio autem præferendum, quod æquius eſt, ita ut ipſa favorabilia ad evitandum iniquitatem ſint reſtringenda (§. 504). In interpretandis favorabilibus ac odioſis notioni favorabilium & odioſorum ſoli inhærendum non eſt, niſi quando non aliæ præterea adſunt rationes, quæ conjecturis inſerviunt. Sane huc pertinent ea, quæ paulo ante de favorabilium interpretatione ſtrictiori ac aliquantulum figurata demonſtravimus (§. 503. & *ſeqq.*).

§. 507.

Quoniam in pactis odioſa ſunt, quæ partem alteram tantum onerant, aut plus onerant altera (§. 496.), in odioſis vero verba ſumenda ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo admittendus etiam ſermo aliquantulum figuratus, ut onus vitetur nimium (§. 506.); *ſi in pactis interpretanda, quæ partem tum unam alteram tantum onerant, aut plus onerant altera, verba ſumenda vel unam ſunt*

De interpretatione eorum, quæ partem tantum

plus altera onerant. *ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo etiam ſermo figuratus aliquantulum admittendus, ut onus nimium vitetur.*

E. gr. Ponamus auxilia promitti ab una ſaltem parte & quidem potentiori. Ne nimium gravetur, qui ea mittere tenetur, auxilia promiſſa intelliguntur impendiis ejus, cui mittuntur, & niſi proſtent rationes in contrarium, ad bellum defenſivum reſtringuntur. Quoniam vero cum potentiori odioſum litigare; ideo omnino conſultius eſt, ut, qui odioſum promittit, dum cum altero paciſcitur, verbis ſatis perſpicuis ac determinate mentem ſuam exprimat, ne dubitatio ad interpretationem nos ducat. Subinde tamen, quando ſcilicet cum pertinaciori paciſcimur, non ſatis tuto eſt, alteri ſuggerere ea, de quibus non cogitat, adeoque præſtat ita conveniri, ut æqua interpretatione a majore onere liberemur, quod facile nobis imponere potuiſſet pars altera, ſi de eo quæſtio mota fuiſſet.

§. 508.

De interpretatione eorum, quæ pœnam continent. Similiter quoniam odioſa ſunt, quæ pœnam continent (§. 497.), in odioſis vero verba ſumenda ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo etiam ſermo figuratus aliquantulum admittendus, ut onus nimium vitetur (§. 505.); *ſi qua pœnam continent interpretanda ſunt, verba ſumenda ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo etiam ſermo aliquantulum figuratus admittendus, ne qui pœnam debet nimium oneretur.*

Valet hoc etiam de pœnis conventionalibus, quæ pactis adjiciuntur, & earum reſpectu præſens propoſitio hic potiſſimum in medium adducitur.

§. 509.

An in pœnis conventionalibus locus ſit excuſationi & num factis privativis commiſſa. Quoniam quæ pœnam continent ſtricte interpretanda (§. 508. 493.); *quæ pœnam continent, ita interpretanda, ut in pœnis conventionalibus admittatur etiam juſta excuſatio, quæ liberet a pœna, nec quævis culpa ad pœnam imputetur, præſertim in factis privativis commiſſa.*

Quod

Digitized by Google

Quod jam ſæpius monuimus, idem etiam hic notandum, ſcilicet quæ hic dicuntur, valere in caſu dubio, quando enim quis omni excuſationi expreſſe renunciavit, per ſe patet, quod nec ulla admittenda ſit. Idem dicendum de culpa, ſi expreſſe dictum, quamlibet culpam imputari debere. Item utrumque aliter ſeſe habet, ſi rationes probabiles proſtent, quod excuſationi non concedendus ſit locus, quo tamen & ipſo in caſu admittenda excuſatio, quæ petitur ab eo, quod evitare in noſtra poteſtate poſitum non fuit, ne quis videatur ſeſe obligaſſe ultra poſſe (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), vel quod nonniſi pœnæ locus eſſe debeat, ſi quis ſciens ac volens præſtanda non præſtiterit, prouti jam ante in genere monuimus (*not.* §. 505.).

culpa quævis ad eas imputanda.

§. 510.

Similiter quia odioſa ſunt, quæ actus irritos faciunt, vel de prioribus aliquid immutant (§. 498.), in odioſis autem interpretandis verba ſumenda ſunt in ſignificatu ſtrictiori, immo aliquantulum figuratus admittendus, ut nimium onus evitetur (§. 506.); *Quæ actus irritos faciunt, vel de prioribus quid faciunt, vel immutant, ita interpretanda ſunt, ut actus aliquis, quantum fieri poteſt, ſubſiſtat, ſi verborum reſtrictione hoc obtineri poſſit, quamvis etiam admittendus ſit ſignificatus aliquantulum figuratus, immo ita etiam fieri debet interpretatio, ut quam minimum eodem modo de prioribus mutetur.*

De interpretatione eorum, quæ actus irritos de prioribus quid immutant.

Ita ſi pactum diſſolvi debere conventum fuerit, quando pars una quidpiam fecerit, quod eidem contrariatur, admittenda eſſe intelligitur non injuſta excuſatio, nec quævis culpa in hoc imputanda videtur, ut pactum diſſolvatur, quemadmodum idem de pœnis modo oſtendimus (§. 509.). Odioſum inprimis eſt actum irritum reddi, vel pactum ſolvi reſpectu partis illius, cujus maxime intereſt illum ſubſiſtere, aut hoc non diſſolvi. Huc igitur quoque reſpiciendum, quando de reſtrictiori interpretatione in hoc caſu agitur. Aliter ſeſe res

res habet in probabilibus, quam in certis, ſeu demonſtrativis. In his plures demonſtrationes non magis veritatem evincunt, quam una: aſt probabilitatem plures rationes diverſæ, nec a ſe invicem dependentes, ubi concurrunt, fortius adſtruunt. Conjectatio voluntatis, ad quam redit interpretatio pactorum & promiſſorum atque legum, ad Logicam probabilium referenda, qua de cauſa jam ſuperius monuimus, exaſciatam interpretationis hujus theoriam a Logica probabilium firmitatem ſuam expectare.

§. 512.

Quando promiſſa liberalia ſtrictius interpretanda.

Promiſſa liberalia ſtrictius interpretanda, ſi laxius interpretata nimium onerent promittentem, aut circumſtantiæ aliæ laxiori interpretationi parum faveant: Etenim ſi promiſſa liberalia laxius interpretata nimium onerent promittentem, cum ſint ex parte promittentis odioſa, ex parte accipientis ſeu promiſſarii ſavorabilia (§. 494.); odium prædominatur favori. Enimvero quando odium prædominatur, mixtum ex favore ac odio odioſis accenſetur (§. 499.). Quamobrem ſi promiſſa liberalia laxius interpretata nimium onerent promittentem, odioſis accenſenda. Quoniam itaque odioſa ſtrictius interpretanda (§. 506.), ſi promiſſa liberalia laxius interpretata nimium onerent promittentem, ſtrictius interpretanda. *Quod erat unum.*

Quodſi circumſtantiæ quædam laxiori interpretationi parum favent; ex iis colligitur, non tuto ſumi poſſe, quod is fuerit animus promittentis, ut quam abundantiſſime conſulat utilitati promiſſarii, conſequenter favor minime prædominari videtur. Quamobrem cum favorabilibus promiſſum liberale in hoc caſu accenſeri nequeat (§. 499.); erit potius non ſavorabilibus, ſeu odioſis annumerandum (§. 494.), conſequenter interpretationi laxiori locus non eſt (§. 501.), ſed potius ſtrictiori (§. 506.). *Quod erat alterum.*

Vulgo

Vulgo promiſſa mere liberalia odioſis accenſentur, quod in contractibus in horum numero ſunt, quæ partem unam tantum onerant (§. 496.). Enimvero jam ſupra oſtendimus, quatenus ſolius benevolentiæ habetur ratio, ex qua iſta proficiſcuntur; ea potius ad favorabilia referenda eſſe (§.500. *& not. ej.*), quia ſcilicet tum favor prædominari videtur, ubi conjectura nulla ad contrarium ducit. Sane *Javolenus* l. 3. ff. de conſtit. Princ. ea de cauſa dicit, beneficium imperatoris quam pleniſſime nos interpretari debere; addit enim hanc rationem, quod a divina ejus indulgentia proficiſcatur, nec obſtat quicquam, quo minus nos addamus, beneficium Principem non onerare ſolere, niſi manifeſta adſit in donando temeritas. Neque tamen ſemper promiſſa liberalia ita ſunt comparata, ut benevolentia, ex qua proficiſcuntur, liberalitati nullos terminos præfigi patiantur. Quamobrem non modo inquirendum, quantum onerent promiſſorem, ſed attendendæ etiam ſunt circumſtantiæ aliæ, quæ benevolentiam intra certos terminos coarctare videntur. In genere igitur nec affirmare licet, quod promiſſa mere liberalia ſemper ſint ſtricte interpretanda, nec quod ſemper laxius interpretanda, ſed hoc admittitur, quamdiu conjectura nulla ad contrarium nos ducit: id quod de probabilibus ſemper intelligitur, ut valeant, quamdiu non ſunt rationes in contrarium. *Cicero* in Topicis ad eorum ſententiam accedere videtur, qui promiſſa liberalia & donationes ſtricte interpretanda eſſe contendunt ſimpliciter. Quando enim uxori vir legavit omne argentum, quod ſuum eſſet, idcirco quæ in nominibus fuerunt legata negat. Multum enim differre ait, in arca poſitum ſit argentum, an in tabulis teneatur. Sed ſtrictam interpretationem non eſſe admittendam, niſi rationes aliæ eandem ſuadeant, immo tanto minus admittendam eſſe, ſi quæ circumſtantiæ faveant laxiori, verius eſt. Ponamus enim uxorem eſſe pauperem, & argentum omne, quod habet maritus, tam in arca poſitum, quam quod in tabulis tenetur, vix ſufficere, ut dignitati mariti convenienter vivat, cetera autem bona tam ampla eſſe, ut hæres argento, omni facile carere poſſit; dubium non eſt, quin laxior

Digitized by Google

interpretatio ſit admittenda, etiamſi ſupponatur defunctum magis conſulere voluiſſe utilitati hæredis, quam uxoris, adeoque iſti magis faviſſe, quam huic. Immo ſi nulla adſit ratio, cur præſumatur magis faviſſe hæredi, quam uxori; nec ulla ratio cogit, ut a laxiori ſignificatu recedamus, quem ſemper præferendum exiſtimamus, quamdiu non alio ducant conjecturæ particulares aliæ (§. 500.).

§. 512.

Regula generalis interpretandi. *Interpretatio facienda de eo, de quo veriſimiliter fuit cogitatum; non vero contra idem, vel de eo, de quo veriſimiliter cogitatum non fuit.* Quando enim interpretamur verba alterius, in id inquirimus, quid per ea ſignificare voluerit conſequenter de quonam cogitatum fuerit, cum loqueretur (§. 459.). Quamobrem, cum in dubio eligendum ſit, quod veriſimilius, quod nemo non concedere debet; interpretatio fieri debet de eo, de quo veriſimiliter cogitatum fuit. *Quod erat unum.*

Enimvero cum idem ſimul fieri & non fieri nequeat (§ 28, *Ontol.*), interpretatio autem facienda ſit de eo, de quo veriſimiliter cogitatum fuit, *per demonſtrata*; evidens eſt, eam non eſſe faciendam de eo, de quo veriſimiliter cogitatum non fuit, adeoque multo minus contra id, de quo veriſimiliter cogitatum fuit. *Quod erat ſecundum & tertium.*

Poteramus propoſitionem præſentem ſumere inſtar axiomatis, cum per definitionem interpretationis, modo ea ſatis intelligatur, ſtatim pateat ejus veritas. Quando enim obſcurius dicta interpretamur, non aliud agimus, quam ut in id inquiramus, de quo veriſimiliter cogitatum fuit, quod mentem ſuam non ſufficienter indicavit, qui locutus eſt, ut certo conſtet, ſeu demonſtrari poſſit, de quonam locutus fuerit, conſequenter ne aliquid contra eum pro vero habeatur, de quo non cogitavit, vel cogitare non potuit.

§. 513.

§. 513.

Quoniam interpretatio facienda de eo, de quo veriſimiliter cogitatum fuit (§. 512.); *promiſſa liberalia laxius interpretanda, quando de eo, quod intra proprietatem verborum ſignificatus laxior, immo etiam aliquantulum figuratus, continet quod veriſimiliter cogitatum fuit, & ex adverſo ſtrictius interpretanda, ſi de eo, quod ſignificatus ſtrictiori convenit, veriſimiliter tantummodo cogitatum fuerit.* *Quando vi illius promiſſa liberalia laxius interpretanda, quando ſtrictius.*

E. g. Si maritus uxori pauperi, aut non admodum diviti legaverit omne argentum, quod ſuum eſſet, perpaucum vero ſit in arca poſitum, ac pretium bonorum reliquorum plurimum ſuperet argentum, quod in tabulis tenetur; veriſimile omnino eſt, maritum cogitaſſe non modo de argento in arca poſito, verum etiam de eo, quod eſt in tabulis, conſequenter legatum laxius eſſe interpretandum. Ex adverſo autem ſi uxor locuples fuerit, argentum in arca poſitum haud modicum, quod vero in tabulis eſt plurimum excedit pretium ceterorum bonorum, aut bona immobilia ſint exigui pretii reſpectu ejus argenti, quod in tabulis eſt; veriſimile omnino eſt, maritum non cogitaſſe niſi de argento, quod eſt in arca poſitum, adeoque legatum ſtrictius interpretandum, nec ultra iſtud extendendum.

§. 514.

Quoniam interpretatio non facienda contra id, de quo veriſimiliter cogitatum fuit, vel de eo, de quo veriſimiliter cogitatum non fuit (§. 512.); *contra verborum proprietatem promiſſum liberale reſtringendum non eſt, quando veriſimiliter de eo cogitatum fuit, quod fert ſignificatus proprius, contra eandem vero reſtringendum, quando veriſimiliter de eo cogitatum non fuit, quod tota verborum proprietas admittit.* *Idem porro extenditur.*

E. gr. Titius, cui filius unicus hæres exiſtit, legat filiæ Sempronii omnes gemmas ſuas: inter eas ſunt baculus & enſis gemmis interſtincti, munera Principum. Circumſtantiæ facile in-

dicant Titium de his non cogitaſſe, cum de gemmis filiæ Sempronii legandis loqueretur. Quamvis adeo tota verborum proprietas admittat, ut ſub gemmis omnibus comprehendantur etiam baculus & enſis gemmis interſtincti; contra eam tamen legatum in caſu præſenti reſtringendum, ut idem excepti intelligantur. Enimvero ponamus hæredem inſtitutum eſſe extraneum, tum veriſimile eſt, Titium improlem, quando omnes gemmas, nullis exceptis, legavit filiæ Sempronii, cogitaſſe etiam de iis, quibus enſis ac baculus interſtinctus, adeoque legatum reſtringendum non eſt contra verborum proprietatem. Neminem offendet, quod, quando de promiſſis liberalibus agitur, exempli loco in medium afferamus legata: etenim donationes & legata iisdem æquiparantur, quatenus promiſſa liberalia, quæ in dando conſiſtunt, non ſunt niſi donationes futuræ.

§. 515.

Interpretatio ex non prævisis facienda.

Interpretatio ita facienda, quemadmodum eam faceret, qui locutus eſt, ſi præſens eſſet, vel ſi eidem cognita fuiſſent, quæ nunc palam ſunt. Nemo ignorat, nos ſub certis circumſtantiis nolle, quæ iis abſentibus volumus, & per ipſam legem appetitus ac averſationis hoc intelligitur, cum ſub certis circumſtantiis minime bona, immo mala reputemus, quæ iis abſentibus bona judicamus (§. 904. 907. *Pſych. empir.*). Quamobrem ſi quæ circumſtantiæ emergunt, aut aliquæ ei, qui locutus eſt, cognitæ fuiſſe non videntur, ut adeo de iisdem cogitare minime potuerit; nullum ſane eſt dubium, quin quod voluit, dum locutus eſt, idem noluiſſet, vel aliud quid voluiſſet, ſiquidem iſtas circumſtantias prævidiſſet, aut eas perſpectas habuiſſet. Quodſi ergo præſens interrogaretur utrum ſtantibus iſts circumſtantiis idem adhuc velit, an nolit, aut aliud quid velit; dubium non videtur eum reſponſurum, quod nolit, aut aliud quid velit, conſequenter cum interpretando inveſtigetur mens ejus, qui locutus eſt (§. 459.), ita

ita omnino facienda interpretatio eſt, quemadmodum eam faceret qui locutus eſt, ſi præſens eſſet, vel ſi eidem cognita fuiſſent, quæ nunc palam ſunt.

Exemplum habemus in l. 10 ff. de confirmat. tutor. ubi *Triphoninus* ait: utilitatem pupillorum prætor ſequitur, non ſcripturam teſtamenti, vel codicillorum. Nam patris voluntatem prætor ita accipere debet, ſi non fuit ignarus ſcilicet eorum, quæ ipſe prætor de tutore comperta habet. Nimirum ſi pater jam præſens eſſet, quando confirmandus eſt tutor, & ea ſciret, quæ comperta habet de eodem prætor, idem dicturus præſumitur, quod prætor ſtatuit. Fit hic interpretatio extra verborum ſignificatum, ut intentioni ejus, qui locutus eſt, ſatisfiat, animum attendendo ad rationem, cur quis hoc, quod dixit, voluerit. Ita pater dat liberis impuberibus tutorem ob eorum utilitatem. Talem igitur tutorem iis dare voluiſſe non intelligitur, qui eorundem utilitati proſpecturus non præſumitur, aut damnum, ſi quod dederit, reſarcire nequit. Non eſt, quod exiſtimes, propoſitionem præſentem repugnare ſuperiori, quod in pactis & promiſſis nemo verborum ſuorum interpres eſſe poſſit (§. 461.). Neque enim hic qui locutus eſt verba ſua interpretatur, tribuendo iisdem ſignificatum pro arbitrio, non attento proprio, quem uſus loquendi probat; ſed extra ſignificatum verborum, quibus promiſſio continetur vel lex præſcribitur, inquiritur in mentem eius, qui quid voluit, ab alio, qui de eadem ſtatuere debet, ne quid fiat, quod eidem adverſatur. Et hæc interpretatio fit contra verborum ſignificatum manifeſtum, intentioni tamen ejus, qui locutus eſt, convenienter. Ea ſcilicet fuiſſe colligitur mens ejus, qui locutus eſt, quam verba nulla ex parte indicant, ut, ſi ad ea tantummodo reſpicias, dicendum videatur, mentem eam dicenti non fuiſſe, quam aliunde colligis. Bene *Cicero* pro *Cæcinna*: Si voluntas tacitis nobis intelligi poſſet, verbis omnino non uteremur: quia id non poteſt, verba reperta ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent voluntatem.

§. 516.

Interpretatio extenſiva quid ſit. *Interpretatio extenſiva* dicitur, qua ob identitatem rationis ſufficientis volitionis, vel nolitionis mens ejus, qui locutus eſt, extenditur ad caſus, ſub verbis, quibus promiſſio, pactum vel lex continetur, ſecundum totam eorundem proprietatem minime comprehenſos. *Grotio* dicitur *extendens.*

Vulgo hoc afferri ſolet exemplum. Qui poſthumum expectabat, hæredem ſcripſit ſub hac conditione, ſi poſthumus mortuus ſit. Quodſi poſthumus non naſcatur, vel quia uxor abortum patitur, vel ante partum cum fœtu obiit vidua, vel quia falſo pro gravida habita, & tunc quoque hæres agnoſcatur, qui ſcriptus fuerat; interpretatio extenſiva eſt. Nimirum ratio, quæ ad hoc ſufficit, ut vellet eum, quem ſcripſerat, ſibi eſſe hæredem, non alia fuit, quam quod cogitaret fieri poſſe, ut nulla ſibi exiſtat proles. Quodſi ergo certo ſciviſſet, prolem nullam natum iri; dubium non eſt, quin pure ſcripſiſſet hæredem. Quamobrem cum poſthumus dicatur, qui patre mortuo demum naſcitur, ſi verborum proprium ſignificatum ſpectes, poſthumus mortuus dici nequit niſi qui poſt mortem patris, dum in lucem editur vel editus fuit, moritur. Si ergo verborum proprietatem ſpectes, conditio, ſub qua hæres ſcriptus eſt, non exiſtit, ſi poſthumus non naſcitur, quacunque de cauſa hoc contigerit, conſequenter verba ſequendo, poſthumo non nato, qui hæres ſcriptus fuerat eſſe nequit: aſt ſi mentem inſtituentis ſequaris, erit utique hæres.

§. 517.

Quodnam inveſtigandum interpretationis extenſivæ cauſa. Quoniam per rationem ſufficientem volitionis & nolitionis intelligitur, cur quis aliquid potius voluerit, quam noluerit, aut noluerit potius, quam voluerit (§. 56. *Ontol.*); *Si verba, quibus promiſſio, pactum vel lex continetur, ad caſum quendam producere velimus, quem illorum ſignificatus proprius minime comprehendit, nobis inquirendum eſt, cur promiſſor hoc promiſerit,* *aut*

aut paciſcens hoc fieri noluerit; vel etiam legiſlator hoc præceperit, vel prohibuerit.

Ita in exemplo, quod modo dedimus (*not.* §. 516.), inquirimus, cur teſtator hæredem inſtituerit non pure, ſed ſub conditione, ſi poſthumus, quem expectat, moriatur. Hoc enim ideo factum intelligitur, quod cum poſthumum expectaret, quem tamen mori poſſe putabat, alium ſibi hæredem eſſe noluit niſi in caſu non extituræ prolis, aut, quod perinde eſt, eum, quem inſtituit, hæredem ſibi eſſe voluit in caſu non extituræ prolis. Quodſi enim noviſſet, ſibi non extituram prolem, ratio nulla eſt, cur hæredem non pure inſtituiſſet. Equidem ſunt, qui ſibi perſuadent nos etiam aliquid velle poſſe abſque ratione ſufficiente, ita ut ſæpe ratio moveat ita, ut voluntas tamen ſit cauſa per ſe ſufficiens, etiam ſine ratione illa, ſeu, quod vulgo dicitur, ſtet pro ratione voluntas, atque ipſe *Grotius*, vir alias ſatis acutus, in eam ſententiam abit, alibi tamen oſtendimus ſine motivis nullam dari in anima volutionem ac nolitionem (§. 889. *Pſ. ch. empir.*). Sane niſi hoc certum eſſet, vix unquam tuto ſatis interpretatio extenſiva fieret. Unde enim conſtabit, rationem non ita moviſſe, ut voluntas tamen ſit cauſa efficiens per ſe, etiam ſine ratione illa? Quamvis enim *Grotius* hoc inde colligendum eſſe ſtatuat lib. 2. c. 16. §. 120. n. 2. quod ratio, ſub quam venit caſus, quem volumus comprehendere, ſit cauſa unica & efficax, quæ promittentem moverit, eaque ratio ab eo conſiderata in ſua generalitate, quia alioquin promiſſio futura fuiſſet iniqua aut inutilis; non tamen hæc ſufficere videntur. Sane in exemplo, quo uſi ſumus ad illuſtrandam interpretationem extenſivam & quod admittunt omnes, inſtitutio hæredis nec iniqua foret, nec inutilis, etiamſi ultra conditionem poſthumi mortui non extenderetur, valeret enim eodem modo, quo promiſſiones conditionatæ valere poſſunt, & in arbitrio inſtituentis poſitum eſt, ſub quanam conditione hæredem inſtituere velit. Immo ſi ea eſſet voluntatis natura, ut abſque motivo determinari poſſit: quidni etiam voluntas per ſe determinari

minari poſſit ad inſtituendum hæredem ſub conditione, ſi poſthumus moriatur, non attenta ratione ulla?

§. 518.

Si plures rationes fuerint cur quis quid voluerit, vel noluerit.

Quoniam in interpretatione extenſiva requiritur identitas rationis ſufficientis volitionis & nolitionis (§. 516.), *ſi plures fuerint rationes, ob quas nonniſi ſimul ſumtas, qui locutus eſt quid voluit, vel noluit*, cum omnes ſimul ſumtæ conficiant rationem ſufficientem (§. 56.), *verba ejusdem ad caſum ſub ſignificatu proprio eorundem non comprehenſum producere non licet, niſi adſint rationes iſtæ omnes ſimul.*

Quemadmodum ad effectum producendum plures concurrere ſolent cauſæ, ita quoque ſæpe ad determinandum voluntatem vel noluntatem plures concurrunt rationes & ſicuti effectus non producitur, ſi una illarum cauſarum deficit; ita quoque volitio, vel nolitio ceſſat, ſi una rationum deeſt. Quamobrem cum ob rationem nonniſi ſufficientem interpretatio extenſiva locum habeat; ſi quo in caſu una tantummodo iſtarum rationum, vel altera abfuerit, ad eum verba ejus, qui locutus eſt, extendere minime licet. Non aliud indicaſſe videtur *Grotius*, dum ad interpretationem extenſivam requirit, ut ratio in caſu dato obtinens ſit unica, quæ movit voluntatem ejus, qui locutus eſt: plures enim rationes particulares, quando nonniſi ſimul ſumi poſſunt, non ſunt niſi ratio unica volitionis, vel nolitionis, quippe ſine qua voluntas, vel noluntas non determinatur. Quando vero *Grotius* addit, rationem illam unicam etiam efficacem eſſe debere, hypotheſi ſuæ indulget, quaſi ratio ſæpe ita moveat voluntatem, ut voluntas tamen ſit cauſa per ſe ſufficiens, etiam ſine ratione illa. Ratio dici nequit efficax, niſi quatenus voluntas per eam determinatur, quæ ſine ea non determinaretur. Quando autem ratio ſufficiens eſt, voluntas per eam determinatur, ſeu eadem poſita ponitur etiam volitio (§. 118. *Ontol.*). Ratio igitur ſufficiens ſemper efficax eſt, niſi impediatur, alias enim non foret ſufficiens.

§. 519.

Similiter quoniam interpretatio extenſiva facienda ob rationem ſufficientem volitionis vel nolitionis (§. 516.); *neceſſe eſt, ut ratio ad caſum verbis expreſſum applicata ab eo, qui locutus eſt, ſpectata fuerit in generalitate ſua, vi cujus ſub eam etiam venit caſus, quem comprehendere volumus.* *Quomodo ſpectanda ratio in interpretatione extenſiva.*

Etenim niſi ratio in genere ſpectata moverit voluntatem ejus, qui locutus eſt, non erit ea ratio ſufficiens volitionis vel nolitionis in eo caſu, ad quem verba illius producere volumus. Quæ enim genere eadem ſunt non ſunt ſpecie eadem (§. 241. *Ontol.*). Identitatem rationis requirit interpretatio extenſiva (§. 516.). Quodſi ergo ratio, quæ movit voluntatem, non ſpectata fuit in genere, ſed in ſpecie ad caſum verbis expreſſum applicata; nec erit eadem ratio in caſu altero, ubi nonniſi in genere ſpectata ratio iſta convenit. E. gr. Attica lege vetitum erat teſtamentum fieri filia invita. Per interpretationem extenſivam recte infertur, ne adoptionem quidem ea invita permitti. Ratio enim erat, ne filia invita privaretur hæreditate. Ea cum in genere ſpectetur, non habita ratione modi, quo hæreditas filiæ aufertur; eadem omnino eſt, ſive teſtamentum filia invita fiat, ſive adoptio. Recte igitur a teſtamento vetito ad adoptionem vetitam, ne filia invita fiat, valet argumentatio.

§. 520.

Si eadem ratio ſufficiens volitionis vel nolitionis ſit in caſu aliquo ſub verbis ejus, qui locutus eſt, minime comprehenſo, quæ fuerat in caſu per eadem ſignificato; verba ad caſum iſtum quoque extendenda. Quoniam enim eadem eſt ratio ſufficiens volitionis vel nolitionis in caſu ſub verbis ejus, qui locutus eſt, minime comprehenſo, & eo, qui per ea ſignificatur, *per hypoth.* poſita vero ratione ſufficiente volitionis, vel nolitionis, ponitur etiam ipſa volitio, vel nolitio (§. 118. *Ontol.*); dubitandum non eſt, quin is, qui locutus eſt, dum de caſu *Quando interpretatio extenſiva facienda.*

ſub verbis ejus minime comprehenſo quæſtio eſt, jam præſens eſſet, verba ſua ad hunc quoque caſum extendi vellet. Quoniam itaque interpretatio ita facienda, quemadmodum eam faceret, qui locutus eſt, ſi præſens eſſet (§.515.); quando eadem ratio ſufficiens volitionis, vel nolitionis eſt in caſu aliquo ſub verbis ejus, qui locutus eſt, minime comprehenſo, quæ fuerat in caſu per eadem ſignificato, verba ad caſum quoque iſtum extendenda.

Atque adeo patet interpretationem extenſivam recte fieri ac naturæ voluntatis convenire. Quodſi attente perpendere velis demonſtrationem præſentem, facile perſpicitur, ſi is, qui locutus eſt, de eo caſu cogitaſſet, ad quem verba ejus producere volumus, eundem quoque mentionem ejusdem facturum fuiſſe, aut eum non omnes caſus, quos ſub verbis ſuis comprehendere voluit, ſigillatim recenſuiſſe, propterea quod exiſtimavit, ex eo, quod dixit, facile perſpici poſſe mentem ipſius de eo, quod non dixit; atque adeo præteritum exiſtimari non debet, quod ex ceteris, de quibus dictum eſt, intelligi poteſt. Ita quando lege Attica vetitum erat, ne teſtamentum fieret invita filia; facile perſpicitur, legislatorem quoque additurum fuiſſe, ne fieret adoptio invita filia, ſiquidem de eo caſu tum cogitaſſet (*not.* §. 519.). Aſt ſi qui poſthumum expectat hæredem inſtituit ſub hac conditione, ſi poſthumus moriatur, cum hoc faciat conſideratione non extituræ prolis, quamvis cogitet etiam de eo caſu, quo proles nulla naſcitur, aut quod uxor abortum paſſa, aut ante partum cum fœtu obierit vidua, aut falſo pro gravida habita fuerit, non tamen opus eſt, ut ſingula commemorentur, cum ex iis, quæ dixit teſtator, facile intelligatur, verba ejus etiam ad hunc caſum eſſe extendenda. Recte omnino *Cicero* ad *Herennium* lib. 2. ſtatuit, neminem poſſe omnes res per ſcripturam amplecti, ſed eum commodiſſime ſcribere, qui curet, ut quædam ex quibusdam intelligantur. Exemplum in pactione hoc affert *Grotius*, ne quis locus muris cingatur, facta eo tempore, cum non aliud eſſet muni-

endi

endi genus. Quoniam enim ratio prohibendi muros fuit, quemadmodum ſumitur, ne muniretur is locus, idem ne aggere quidem cingi poterit. Similiter huc referri ſolet lex 11. ff. de div. rer. Si quis violaverit muros, capite puniatur. Interpretatione enim extenſiva intelligitur etiam de portis, foſſis vel reliquis civitatis munimentis violatis. Ratio nimirum, quam reddit *Pomponius*, generalis eſt, nimirum quod id ſit hoſtile & abominandum, cui omnino extenſio iſta convenit. Illuſtre eſt exemplum apud *Lucianum* in Tyrannicida, quod his verbis deſcribitur; Lex eſt, tyrannicida præmio afficiatur. Eſt qui in arcem aſcenderit, ut tyrannum necaret. Aſt tyrannum non reperit, ſed filium ejus, quem etiam interimit, relicto in vulnere gladio. Adveniens mox tyrannus, ut filium vidit occiſum, præ dolore animi eodem ſe gladio interficit. Is, qui filium tyranni ſuſtulerat, præmium petit tanquam tyrannicida. Facile patet legislatorem de eo caſu non cogitaſſe, cum tyrannicidæ præmium decerneret. Quoniam vero non alia fuit ratio, cur præmium decerneret, quam quod vellet tyrannum e medio tolli; dubium non eſt, quin & ad eum caſum præmium extenſurus fuiſſet, ſiquidem de eo cogitare potuiſſet. Recte igitur *Lucianus* interpretationem extenſivam defendit, hanc reddens rationem, quod perinde ſit, utrum ipſe interimas, an mortis cauſam miniſtres. Sufficit nimirum, ut ipſe in cauſa ſis, ut tyrannus e medio tollatur, nec ſine facto tuo ſublatus fuiſſet. Caſum non abſimilem refert *Puffendorfius* lib. 5. c. 12. §. 17. Lex eſt, qui uxorem occiderit, morte plectitor. Aliquis in Gallia volens amoliri uxorem, mulæ per triduum potum non dedit. Quarto die in campum progreſſus, velut recreationis cauſa, uxorem mulæ ſitibundæ impoſuit: quæ cum fluvio propinquaſſet, magno cum impetu in eum irruit, & fœminam in aquas effudit, in quibus illa perit. Patet ut ante, legislatorem de hoc caſu non cogitaſſe, cum pœnam capitalem decerneret parricidæ. Quoniam vero non alia fuit ratio, cur hanc decerneret pœnam, niſi ut maritos deterreret, ne mortem uxoribus conſciſcerent, atque adeo harum ſaluti conſuleret, dubium non eſt,

quin eandem pœnam ad hunc quoque caſum extendiſſet, ſiquidem de eo ipſi in mentem veniſſet. Valet etiam hic, quod in caſu præcedente dixerat *Lucianus*, nimirum quod perinde ſit, utrum ipſe interimas, an mortis cauſam miniſtres, aut ſi magis placet, cum *Puffendorfio* huc trahere potes illud *Senecæ*: Quicquid in mortem valet, telum eſt abunde. Ceterum hic ipſe caſus referendus etiam eſt ad ea, quæ in fraudem legis fiunt, ad quæ per interpretationem extenſivam lex utique extendenda, quippe rationi legis contraria.

§. 521.

Fraus legi vel pacto quando fiat. *Fraudem legi vel pacto facere* dicitur, qui quidpiam facit, quod verbis quidem legis vel pacti non repugnat, menti tamen legislatoris, vel paciſcentis adverſatur. Et tale quid etiam *fieri in fraudem legis, vel pacti* dicitur: iſtiusmodi autem fraudem *Seneca* vocat *Circumſcriptionem*.

Exempla plurima collegit *Puffendorfius* lib. 5. c. 12. §. 18. Ita apud *Valerium Maximum* lib. 9. c. 6. cum *Licinius Stolo* lege ſanxiſſet, ne quis amplius, quam quingenta agri jugera haberet, ipſe mille comparavit, diſſimulandique criminis gratia dimidiam partem filio emancipavit. Apud *Quintilianum* decl. 264. legitur, cum lege Voconia vetitum eſſet, ne liceat mulieri niſi dimidiam partem bonorum dare, quendam duas mulieres dimidiis partibus inſtituiſſe hæredes. Similiter *apud Ammianum Marcellinum* lib. 22. c. 16. refertur, inſulam Pharon Rhodiorum vectigali obnoxiam fuiſſe, quod cum iſtorum publicani exactum veniſſent, reginam eos interea ſub ſpecie feriarum detinuiſſe ac jactis molibus inſula continenti juncta repuliſſe velut inſularum, non continentis vectigalia exigentes. Apud Athenienſes, narrante *Lactantio* de falſa religione c. 20. cum meretrix quædam nomine *Leæna* tyrannum occidiſſet, quia nefas erat ſimulacrum conſtitui meretricis in templo, animalis effigiem impoſuerunt, cujus nomen gerebat. Cum Rex Luſitaniæ clericis interdicere vellet uſum mulorum & illi ſua privilegia obtenderent; Rex omnibus fabris ferrariis interdixit, ne ulli

uiſi mulo ſoleas ferreas applicarent, ut clerici ultro mulos abdicare cogerentur. Pertinet huc etiam factum *Tiberii* apud *Tacitum* An. lib. 5. quia more tradito nefas eſſet virgines ſtrangulari; vitiatæ prius a carnifice, dein ſtrangulatæ; nec non factum Corinthiorum apud *Herodotum*, qui cum dono dare naves lege prohiberentur, ſingulas Athenienſibus vendiderunt quinis drachmis. *Buchanano* Rer. Scot. lib. 14. autore, ſacerdotium *Robertus Carnicrucius*, homo pecunioſus, a Rege tunc a pecunia inopi redemit, novo genere fraudis eluſa lege ambitus, quæ ſacerdotia venire vetat, ſponſione ſcilicet victus, qua magna pecunia depoſita contenderat, regem non eum proximo ſacerdotio vacuo donaturum. Cum juxta vulgatum illud: inventa lege, inventa eſt fraus, nihil ſit frequentius, quem ut fraudem legi, vel pacto faciant, qui ſervare nolunt, videri tamen volunt qui ſervent; exempla iſtiusmodi fraudium nec hodienum rara ſunt. Ceterum definitio, quam dedimus, conſentanea eſt menti *Pauli* l. 29. ff. de LL. & *Ulpiani* l. 30. ibid. quorum ille: In fraudem legis, inquit, facit, qui ſalvis verbis legis ſententiam ejus circumvenit, hic vero: fraus legi fit, ait, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit. Nimirum ſalvis verbis legis fit, quod per ea minime ſignificatum, conſequenter nec iisdem repugnat; etſi eadem ſecundum totam ſuam proprietatem ſpectes, atque adeo dici nequit, hac lege vetitum eſſe. Quoniam tamen factum iſtud menti legislatoris adverſatur, id omnino fit, quod lex fieri noluit, adeoque ſententia ejus circumvenitur. Ita lex Corinthiorum, qua naves dono dari prohibebantur, non vetuit, eas vendi, nec lege definitum erat pretium, quo eas vendi deberet eſſe permiſſum, conſequenter factum Corinthiorum verbis legis minime repugnabat. Nemo autem non videt, legem noluiſſe, ut naves adeo contemtibili pretio venderentur, cum iſtiusmodi venditio donationi æquiparanda veniat. Fecere adeo Corinthii, quod lex fieri noluit, conſequenter quod menti legislatoris adverſatur, atque adeo ſententiam legis circumvenerunt. Nolumus definitionem noſtram verbis *Pauliani* & *Ulpiani* conſentientem ceteris exemplis applicare, ne præter neceſſitatem prolixiores ſimus.

Digitized by Google

§. 522.

An quæ in fraudem legis fiunt fieri noluerit legiſlator.

Quoniam *quæ in fraudem legis, vel pacti fiunt*, menti legiſlatoris, vel paciſcentis repugnant (§. 521.); ea *legiſlator, vel qui cum altero pactus eſt, fieri noluit* (§. 459.).

Patet hoc ex lege Corinthiorum, ad quam modo (*not.* §. 521.) definitionem noſtram applicavimus, idemque eluceſcit, ex ceteris quoque exemplis, quæ in medium afferre libuit. Legiſlator vult legem, qui cum altero paciſcitur, vult pactum ſervari, conſequenter velle nequit, ut id fiat, quo lex, vel pactum eluditur.

§. 523.

Quæ in fraudem legis vel pacti fiunt, contra legem vel pactum fieri.

Quia legiſlator, vel qui cum altero pactus eſt fieri noluit, quæ in fraudem legis, vel pacti fiunt (§. 522.), legem vero non ſervat, qui facit, quod legiſlator fieri non vult (§. 138. *part. I. Phil. Pract. univ.*), ſed potius transgreditur (§. 139. *part. I. Phil. Pract. univ.*), nec pacta ſervat, qui quidpiam facit, quod qui cum ipſo pactus eſt fieri noluit (§. 430. 788. *part. 3. Jur. nat.*), *qui legi, vel pacto fraudem facit, legem vel pactum non ſervat, ſed illam transgreditur, & contra pactum agens fidem datam fallit ac perfidus eſt* (§. 790. *part. 3. Jur. nat.*).

Sane de fraude legi, vel pacto faciendo non cogitant, niſi qui legem vel pactum ſervare nolunt, illam tamen nec transgredi, vel contra hoc feciſſe videri volunt. Hæc enim unica ratio eſt, cur de fraude cogitent. Nemo ante de fraude cogitat, quam animum habuerit legem transgrediendi, vel contra pactum aliquid faciendi. Exempla fraudium, quæ commemoravimus (*not.* §. 521.), abunde hoc loquuntur.

§. 524.

An liceat fraudem facere pacto, vel legi.

Quoniam lex (§. 131. 138. *part. I. Phil. Pract. univ.*) & pacta ſervanda ſunt (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), legem vero non ſervat, qui in fraudem legis quidpiam facit, nec pactum ſervat,

ſervat, qui in fraudem pacti quid facit (§. 523.); *in fraudem legis, vel pacti nil fieri debet* (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque *fraus omnis legi, vel pacto facta illicita.*

Videmus itaque, ipſa lege naturali, quæ pacta ſervari præcipit, fraudem pacta faciendam prohiberi: immo cum notioni legis repugnet transgreſſio, ſi lex poſitiva naturali non repugnat; non minus patet, legi quoque naturæ prohibitum eſſe, ne illi fraus fiat. Sed hæc magis eluceſcent, ubi obligationem, quæ ineſt legi poſitivæ, ex ipſa obligatione naturali, quæ a lege naturæ venit, deducemus.

§. 525.

Fraus legi, vel pacto facienda reprimitur per interpretationem extenſivam. Quoniam enim quod in fraudem legis fit, vel pacti, verbis legis, vel pacti minime repugnat (§. 521.), ex verborum ſignificatu oſtendi nequit, hoc fieri non debere: Quoniam tamen fieri minime debet (§. 524.), extra verborum ſignificatum hoc oſtendendum. Quamobrem cum legislator, vel qui cum altero pactus eſt hoc fieri noluerit (§. 522.), adeoque neceſſe ſit, ut detur ratio ſufficiens, cur idem fieri noluerit (§. 887. 889. *Pſy. h. empir.*), hæc vero ratio eadem eſſe debeat, ob quam lex data, vel pactio facta eſt; quia aliunde mentem legislatoris, vel paciſcentis, cui fraus adverſatur (§. 521.), conjectare non datur, ob identitatem rationis ſufficientis volitionis, vel nolitionis mens legislatoris, vel paciſcentis ad factum, quo fit fraus legi, vel pacto, ultra ſignificatum verborum extendendum eſt. Ejusmodi interpretatio extenſiva eſt (§. 516.). Patet igitur fraudem legi vel pacto faciendam reprimi per interpretationem extenſivem.

Quomodo ea reprimatur.

Recte igitur *Grotius* lib. 2. c. 16. §. 20. n. 2. ad interpretationem extenſivam refert, quæ Icti tradunt de his, quæ in fraudem fiunt. Per interpretationem extenſivam reprimi ea, quæ in

in fraudem fiunt, exempla, quæ ſupra dedimus (*not.* §. 521.), abunde loquuntur. Sane cum *Licinius Stolo* lege ſanxiſſet, ne quis amplius, quam quingenta agri jugera haberet, non alia ratio ipſi eſſe potuit, quam ne aliis deeſſet occaſio agros ſibi comparandi, qui comparare volunt. Eadem non minus eripitur, ſi quis mille ſibi comparet & dimidiam partem filio emancipet, quam ſi ipſe totidem poſſideat, quippe ſubſtituta filii perſona plura poſſidens, quam debebat. Per hanc itaque rationem patet, factum iſtud fieri in fraudem legis. Idem non abſimili modo oſtendi poterat in ceteris quoque exemplis: Sed vix opus eſſe videtur, ut in hiſce prolixiores ſimus.

§. 526.

Interpretatio reſtrictiva quænam ſit.

Interpretatio reſtrictiva eſt, qua caſus aliquis ſub verbis legis vel pacti equidem comprehenſus, ob defectum tamen rationis ſufficientis, cur legiſlator vel paciſcens hoc fieri voluit, vel noluit, excipitur. *Grotius* lib. 2. c. 16. §. 22. *interpretationem reſtringentem* vocat.

E. gr. Si quis alicui leget domum, alteri hortum, ad quem nonniſi per domum aditus patet, is, cui domus legata eſt, aditum quoque præſtare debet, licet nihil a teſtatore ſit cautum, l. ult. ff. de ſervit. præd. urb. Etenim qui alteri legat hortum, ad quem nonniſi aditus patet, quam per domum, quam alteri legavit; is utique voluiſſe intelligitur, ut illi ab hoc aditus præſtetur. Nimirum quamvis qui domum ſimpliciter legat, non dicat dominium legatarii reſtringi debere, id quod ſit ſervitutem imponendo (§. 1274. *part. 5 Jur. nat.*); quoniam tamen deficit ratio ſufficiens, cur dominium domus ſervitutis impoſitione diminutum eſſe non debeat, quin caſum hunc, quo aditum præſtare tenetur, excipere voluerit, dubitandum non eſt. Equidem juxta *Grotium* dicendum erat, defeciſſe ab origine voluntatem teſtatoris, ut dominium ejus, cui domus legata eſt, ſit irreſtrictum, quia alias abſurda voluiſſet, dum legavit alteri hortum, ad quem adire non poſſet; facile tamen patet, defeciſſe voluntatem, quia defecit ratio ſufficiens volitionis, ſine qua non

Digitized by Google

non datur volitio (§ 887. 889. *Pſych. empir.*). Studio elegimus hoc exemplum, ut appareat ex defectu rationis ſufficientis volitionis ſemper deducendam eſſe interpretationem reſtrictivam, quemadmodum ex eo, quod ratio ſufficiens adſit, deducitur interpretatio extenſiva (§. 516.), cui reſtrictiva opponitur. Atque hoc modo non minus interpretatio reſtrictiva, quam extenſiva naturæ voluntatis conveniens eſt, quam extra verborum ſignificationem conjectare debemus.

§. 527.

Quando locum habeat interpretatio reſtrictiva.

Quoniam interpretatio reſtrictiva procedit ex defectu rationis ſufficientis volitionis, vel nolitionis (§. 526.), ratio autem hæc deficit, tum ſi in aliquo caſu nulla prorſus adſit ratio, cur hoc voluiſſe, vel noluiſſe dicendus, qui locutus eſt, quod verborum ſignificatus fert, vel quia ratio, cur quis quidpiam voluit, vel noluit, ad caſum aliquem applicari nequit ſive ſaltem in genere, ſive etiam in ſpecie ſpectata; *interpretatio reſtrictiva locum habet, ſi in caſu quodam ſub verbis ejus, qui locutus eſt, comprehenſo vel nulla adſit ratio ſufficiens volitionis, aut nolitionis, vel ea deficit aut generaliter ſaltem, aut etiam in ſpecie ſpectata.*

Ita omnis ratio deficit, ſeu nulla prorſus adeſt in exemplo, quod modo dedimus (*not.* §. 526.), cur qui uni domum, alteri hortum legavit, ad quem nonniſi per domum aditus patet, voluerit domum legare ſine ſervitute, ac ideo legatum domus reſtringitur, ut legata intelligatur cum itinere concedendo alteri legatario. Deficit ratio in genere ſpectata, quatenus in caſu aliquo illicitum foret, quod faciendum, ſi verba præciſe ſequi velis, veluti ſi depoſitarius deponenti rem reſtituere vellet, domino eandem repetente. Deficit ratio etiam in ſpecie ſpectata, ſi patronus prohibetur juramento adigere libertum, ne uxorem ducat, aut liberos tollat, & patronus libertum caſtratum ad tale juramentum adigit, quia ratio legis eſt, ne patronus avaritiæ ſuæ velificando ſobolis multiplicationem impediat.

§. 528.

Idem porro expenditur. Similiter quia interpretatio reſtrictiva procedit ex defectu rationis ſufficientis volitionis ac nolitionis (§. 526.), ratio autem, quæ plures ſimul ſumtas comprehendit, non amplius ſufficiens eſt, quando una vel altera deficit; *ſi ratio ſufficiens volitionis vel nolitionis plures ſimul ſumtas comprehendit, & una, vel altera earum deficit, interpretatione reſtrictiva utendum.*

Nimirum quoniam volitio, vel nolitio non ponitur, niſi poſita ratione ſufficiente (§. 118. *Ontol.*), ſi ratio illius ſufficiens plures ſimul ſumtas comprehendit, volitio, vel nolitio poni nequit, niſi ſingulæ iſtæ rationes ſimul adſint, quemadmodum in rerum natura effectus non ſequitur, ad quem producendum plures cauſæ concurrant neceſſe eſt, ſi una, vel altera abſit.

§. 529.

Quomodo defectus voluntatis originarius intelligatur ex abſurdo. *Quodſi inde ſequatur aliquod abſurdum, quod eam mentem illi, qui locutus eſt, tribuere velis, quam verba generaliter poſita indicant; hæc ita reſtringenda ſunt, ut abſurdum iſtud evitetur.* Quoniam nemo ſanæ mentis abſurda velle præſumitur, nec illi, qui locutus eſt, eam mentem tribuere licet, quam verba generaliter poſita indicant, ubi inde ſequitur aliquod abſurdum. Quoniam itaque ſine motivo, adeoque ratione ſufficiente volitionis (§. 887. *Pſych. empir.*), nulla datur volitio (§. 889. *Pſych. empir.*), conſequenter ubi volitio deficit, ibi quoque deficit ratio ſufficiens volitionis; ſi inde ſequatur aliquod abſurdum, quod eam loquenti mentem tribuas, quam verba generaliter poſita indicant, ratio ſufficiens nulla adeſt, cur ea voluerit, quæ verba generaliter poſita inſinuare videntur. Quamobrem cum reſtrictiva interpretatio locum habeat, quando nulla adeſt volitionis ratio (§. 527.); tunc quoque reſtrictiva interpretatione utendum, conſequenter ea ſunt addenda, quæ ad vitandum abſurdum requiruntur, ſeu, verba ita reſtringenda, ut abſurdum iſtud evitetur.

Exem-

Exemplum, quod paulo ante in medium attulimus (*not.* §. 526.), propoſitionem præſentem illuſtrat. Etenim ſi quis uni legat domum, alteri hortum, ad quem nonniſi aditus per domum patet; cum nihil dicatur de ſervitute domo impoſita, ſi eam mentem teſtatori tribuere velis, quod absque ſervitute legata ſit domus, ſequetur inde hoc abſurdum, quod voluerit eum, cui hortum legavit, ad eundem accedere non poſſe. Nulla igitur adeſt ratio, quemadmodum jam ante monuimus (*not.* §. 527.), cur teſtator domum ſine ſervitute legare voluerit, conſequenter nec dici poteſt, quod ſine ſervitute legaverit. Verbis igitur generaliter poſitis, *lego Titio domum*, addenda hæc ſunt, *cum ſervitute itineris ad hortum*, ſeu, *ea lege, ut aditum ad hortum præſtet*. Ita enim evitatur abſurdum. Sane ſi teſtator præſens eſſet ac ipſemet mentem ſuam explicare deberet, dubium non eſt, quin dicturus ſit, velle ſeſe ut Titius alteri legatario aditum ad hortum præſtet, conſequenter metuendum non eſt, ne verba ejus perverſe interpretemur (§. 459.). Haud raro contingit, nos non omnia, quæ volumus, verbis exprimere, ſed quædam tacite inſinuare, quæ aliunde intelliguntur, adeoque generaliter loqui, etſi verba noſtra generaliter ſumi ſine ulla reſtrictione nolimus: id quod etiam ſubinde accidit nobis non cogitantibus. Ita in exemplo noſtro teſtator nullam facit mentionem ſervitutis, vel quod putet, per ſe patere, ut aditus ad hortum præſtetur, vel quod de aditu ad hortum non cogitet, quando uni domum, alteri hortum legat. In hoc caſu *Grotius* l. c. interpretationem reſtrictivam peti dicit ex defectu originario voluntatis, qui intelligitur ex abſurdo, quod alioqui evidenter ſequitur. Nimirum ſi is, qui locutus eſt, ſtatim interrogaretur, num velit verba ſua ita intelligi, ut inde ſequatur hoc abſurdum; extemplo utique reſponderet nolle ſeſe, ut ita intelligantur, ſed reſtrictionem eſſe addendam, qua abſurdum evitatur.

§. 530.

Si rationem addit qui locutus eſt, cur quid voluerit, vel noluerit, aut de ea aliunde conſtet, & caſus ſub verbis generaliter poſitis *De defectu voluntatis originario*

ex ceſſatione rationis. *ſitis comprehenſus occurrat, in quo illa deficit; caſus hic excipiendus eſt per interpretationem reſtrictivam.* Etenim qui aliquid vult, vel non vult, propter hanc rationem, is idem neutiquam vult, vel non vult abſolute, ſed quatenus id ſub iſta ratione venit. Quodſi ergo in caſu aliquo ſub verbis generaliter poſitis comprehenſo ratio illa deficit, nec qui locutus eſt in eo caſu id voluiſſe, vel noluiſſe dicendus, quod verba generaliter poſita indicant (§. 889. *Pſych. empir.*). Quamobrem dubium non eſt, quin caſum iſtum exciperet qui locutus eſt, ſi præſens eſſet ac interrogaretur, num eundem quoque ſub verbis ſuis comprehendi velit. Quoniam itaque interpretatio ita facienda, quemadmodum eam faceret qui locutus eſt, ſi præſens eſſet (§. 515.), & interpretatione reſtrictiva utendum, quando deficit ratio ſufficiens volitionis, vel nolitionis (§. 527.); ſi qui locutus eſt rationem addit, cur quid voluerit, vel noluerit, aut de ea aliunde conſtat, caſus, in quo deficit iſta ratio, etſi ſub verbis generaliter poſitis comprehenſus ſit, per interpretationem tamen reſtrictivam excipiendus.

Propoſitionem præſentem optime illuſtrat exemplum in l. 6. §. 2. ff. de Jur. patron. quod ſupra jam attulimus (*not.* §. 527.), ſcilicet ſi patronus prohibetur juramento adigere libertum, ne uxorem ducat, aut liberos tollat, excipiendus eſt caſus, quo patronus libertum caſtratum ad tale juramentum adigit. Quoniam enim ratio prohibitionis eſt, ne patronus avaritiæ ſuæ velificando ſobolis multiplicationem impediat; legislator non abſolute prohibuit, ne patronus impediat libertum, quo minus uxorem ducat, ſed quatenus hoc modo ſobolis multiplicatio impeditur: quod cum non fiat, ſi libertus caſtratus eſt, dubium ſane non eſt, de liberto caſtrato verba ſua ut accipiantur noluiſſe legislatorem, licet de eo nihil expreſſe dixerit. Illa igitur ratio cum verba legis ſtatim reſtringat ad libertum, qui liberos tollere poteſt; quoad libertum caſtratum ſtatim

ſtatim quoque deficit voluntas legiſlatoris. Hinc *Grotius* dicit l. c. in hypotheſi propoſitionis præſentis interpretationem reſtrictivam peti ex defectu originario voluntatis, qui intelligitur ex ceſſatione rationis, quæ ſola plene & efficaciter movit voluntatem, hoc eſt, rationis ſufficientis volitionis, vel nolitionis. Quodſi Titio promiſi, quamdiu in Academia ſtudiis operam navaverit, dare quotannis centum thaleros, ob hanc rationem, ut feliciores in iis progreſſus facere poſſit; promiſſum meum extendi nequit ad hunc caſum, quo neglectis ſtudiis pecuniam pudendo luxu conſumit, conſequenter ſtatim ab initio noluiſſe dicendus ſum pecuniam dare Titio, ſi in Academia neglectis ſtudiis luxuriæ indulget, quamvis de eo nihil expreſſe dictum fuerit.

§. 531.

De defectu voluntatis originaria ex materia defectu.

Si materiæ, de qua agitur, parum convenit, ut verba tam late ſumantur, quemadmodum patere videntur; per interpretationem reſtrictivam eidem convenienter reſtringenda ſunt. Quoniam enim materia, de qua loquimur, ſemper obverſatur animo noſtro; per verba, quæ proferimus, non ſignificare volumus, niſi quod in idea rei, quæ animo obverſatur, continetur, omni quippe attentione in ea defixa, ut, num latius pateant verba, quam quod dicere volumus, non conſideremus. Nulla igitur ratio eſt, cur id voluiſſe, vel noluiſſe dicamur, quod verba latius patentia indicare videntur. Quamobrem cum interpretatione reſtrictiva utendum ſit, quando ratio ſufficiens nulla adeſt volitionis, vel nolitionis (§. 527.), nec verbis ſignificare intendamus, niſi quod in idea animo obverſante continetur (§. 36. *Log.*); per interpretationem reſtrictivam materiæ, de qua agitur, convenienter reſtringenda ſunt verba, quæ latius patent, ſi illi parum convenit, ut tam late ſumantur, quemadmodum patere videntur.

E. gr. Pomanus feuda uſu recepta non admittere ſucceſſores, niſi in linea agnatica a primo acquirente deſcendentes.

Quodſi dicam, concedo tibi & deſcendentibus maſculis feudum; quamvis nepotes ex filia etiam ſint deſcendentes maſculi, materia tamen, de qua agitur, ex hypotheſi minime patitur, ut ſub maſculis deſcendentibus comprehendantur, quia ſcilicet feudum per naturam ſuam non admittit niſi maſculos deſcendentes in linea agnatica. De feudo nimirum qui cogitat, non aliud ſibi repræſentare intelligitur niſi ordinarium, quamdiu diverſum non dicit. Quodſi contra naturam feudi ſucceſſionem in eodem ad maſculos quoque in linea cognatica deſcendentes extendere velimus, nulla adeſt ratio, cur hæc voluiſſe dicatur qui locutus eſt. Cumque ratio hæc ſtatim deficiat, quando loquitur; *Grotius* l. c. in hypotheſi quoque propoſitionis præſentis interpretationem reſtrictivam peti dicit ex defectu originario voluntatis, qui intelligitur ex defectu materiæ. Quod vero nulla adſit ratio, cur quis velit ea, ad quæ verba ipſius extenduntur ultra ſubſtratam materiam, facile patet. De quo enim non cogito, ea nec velle poſſum. Quod vero velle non poſſum, ejus nec datur aliqua ratio, cur velim. Pertinet huc, quod vulgo dicitur, verba intelligenda eſſe ſecundum ſubſtratam materiam, & talia eſſe prædicata, qualia permittuntur eſſe a ſuis ſubjectis.

§. 532.

De ratione res ſecundum potentiam moraliter conſideratam ſub ſe comprehendente.

Si res, quæ ratio ſub ſe comprehendit, ſpectentur non ſecundum exiſtentiam, ſed quatenus exiſtere poſſunt; ubi certum non eſt, eas exiſtere non poſſe, reſtrictio facienda non eſt. Etenim ſi res, quæ ratio ſub ſe comprehendit, ſpectentur non ſecundum exiſtentiam, ſed quatenus exiſtere poſſunt; qui locutus eſt, omnino hoc fieri voluit, vel noluit, non quando certum eſt, res iſtas extituras, ſed etiam quando non certum eſt, eas exiſtere non poſſe, adeoque metuendum, ne forſan exiſtant (§. 56. *Ontol.*). Quod ſi ergo verba ejus, qui locutus eſt, reſtringere velis ad eum caſum, quo res actu non exiſtit, aut probabiles non proſtant rationes, quod ſit extitura; contra men-

mentem ipſius hoc fieret. Quamobrem cum per interpretationem inquiramus in mentem ejus, qui locutus eſt (§.459.); ſi res, quæ ratio ſub ſe comprehendit, ſpectentur non ſecundum exiſtentiam, ſed quatenus exiſtere poſſunt; ubi certum non eſt, eas exiſtere non poſſe, reſtrictio facienda non eſt.

Grotius l. c. §. 25. dicit, res ſub ratione comprehendi non ſecundum exiſtentiam, ſed ſecundum potentiam moraliter (non phyſice) conſideratam, & hoc in medium affert exemplum. Si cautum ſit, ne exercitus, aut claſſis aliquo ducatur, non poterit duci, etiam animo non nocendi, quia in pactione non certum damnum, ſed periculum qualecunque ſpectatum eſt. Quamdiu nimirum certum non eſt, fieri non poſſe, ut aliquid hoſtile moliatur claſſis, vel exercitus, vel alia quacunque de cauſa contingat, ut damnum aliquod ex eo emergat, quod claſſis, vel exercitus eo ducatur, quo ne ducatur conventum erat; nec licet conventionem reſtringere, ut claſſis, vel exercitus eo duci poſſit ſine animo nocendi. Vix autem unquam fieri poterit, ut certus ſis, abeſſe animum nocendi, vel nullum emergere poſſe caſum, quo, qui animum nocendi nunc non habet, eundem mutet. Afferri etiam ſolet exemplum ſequens. Si prohibitum fuerit famulis arma geſtare; nec geſtare licet, etiam ſi non habeant animum nocendi. Unde enim certus eſſe poteris, haud quaquam dari poſſe occaſionem, ut ferro noceat, qui animum nocendi nunc non habet. Valet hic illud pervulgatum: occaſio facit fures Exemplo huic geminum eſt alterum, quando lege prohibetur, ne quis noctu cum facibus per plateas ambulet: tum enim non licet excipere, ſe tam circumſpecte facibus uti, ut damnum nemini inde emergat. *Grotius* diſtinguit inter exiſtentiam & potentiam, ſeu, ut ſcholaſtici loquuntur, inter actum & potentiam, quatenus ſcilicet quid vel exiſtit, vel exiſtere ſaltem poteſt & hanc potentiam moraliter conſiderari dicit, quando probabile, aut ſaltem non improbabile eſt, id exiſtere poſſe. Ita quando prohibeur, ne quis noctu cum facibus per plateas ambulet, non ideo prohibetur, quod

Digitized by Google

quod incendium ſit ſuborıturum; ſed quod certum non ſit, annon caſus contingere poſſit, quo incendium oritur, qui non una de cauſa contingere poteſt, cum in iſtiusmodi eventibus incertis eligatur quod tutius.

§. 533.

Quando promiſſa non habeant tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco

Si ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente promiſſionis non continetur; promiſſa in ſe non habent tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco. Quoniam enim ex ratione ſufficiente promiſſionis intelligitur, cur promiſſor quid promiſerit (§. 56. *Ontol.*); ſi ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente promiſſionis non continetur, nec propter eundem promiſſum dici poteſt, quod promiſit promiſſor, conſequenter quando res non manent eo, quo ſunt, loco, ratio ſufficiens promiſſionis minime deficit. Quoniam itaque interpretatio reſtrictiva locum non habet, niſi deficiente ratione ſufficiente promiſſionis (§. 526.); nec caſus excipi poteſt, quo res non manent, quo ſunt loco. Quamobrem promiſſa in ſe non habent tacitam conditionem, ſi res maneant quo ſunt loco, ſi ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente promiſſionis non continetur.

Sunt ſane plurimi, qui exiſtimant, promiſſa ſemper tacitam hanc habere exceptionem, ſi res maneant, quo ſunt loco, cum mutatione ſtatus rerum mutari etiam promiſſa ſtatuentes. Sed quemadmodum falſa eſt hæc opinio, ita etiam periculoſiſſima, cum vix vnquam propter rerum humanarum inconſtantiam deficiat cauſa, cur quis pacto ſtare nolit, & ſemper aliquam juris ſpeciem fraudi imponere haud difficile erit. Ita ſi conventum fuerit, vt certo pretio redimantur captivi, non licet exigere pretium majus, propterea quod præda ingenti auctus fuerit qui redimere vult.

§. 534.

§. 534.

Si ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente promiſſionis continetur; promiſſa in ſe habent tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco. Quoniam enim per rationem ſufficientem promiſſionis intelligitur, cur promiſſor quid promiſerit (§. 56. *Ontol.*); ſi ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente promiſſionis continetur, promiſſor ideo promiſiſſe intelligitur, quod ſtatus rerum præſens talis eſſet, non promiſſurus, ſi non fuiſſet. Quodſi ergo ſtatus rerum præſens mutetur, adeoque eædem non maneant, quo ſunt loco (§. 290. *Ontol.*); ratio ſufficiens promiſſionis deficit (§. 56. *Ontol.*). Quamobrem cum caſus excipiendus ſit, quo ratio ſufficiens promiſſionis deficit (§. 530.); ſi ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente promiſſionis continetur, promiſſa in ſe habent tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco. *Quando hetineant.*

Grotius l. c. huc refert, quod paſſim in hiſtoriis legamus, legatos a ſuſcepto itinere domum rediiſſe deſerta legatione, quod res ita immutatas intelligerent, ut tota legationis materia aut cauſa ceſſaret. Exemplum occurrit apud *Tacitum* lib. 2. Hiſt. c. 1. ubi Titius miſſus fuerat a patre ad gratulandum Galbæ, qui occiſus interim erat, Othone ſucceſſore. Annon vero conſultius ſit, ut, antequam redeat legatus, in mentem mittentis inquirat, curſum interea ſiſtendo, non eſt hujus loci diſquirere.

§. 535.

Quoniam promiſſa continent in ſe tacitam hanc conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco, quando ſtatus rerum præſens in ratione ſufficiente continetur (§. 534.), minime autem habent, quando non continetur (§. 533); *promiſſa in ſe non habent tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco, niſi apertiſſime pateat ſtatum rerum præſentem in ratione ſufficiente promiſſionis contineri.* *Quomodo intelligendum ſit illud iſtorum, conventionem intelligi rebus ſic ſtantibus.*

Atque adeo patet, quomodo cum grano ſalis, ut loquitur *Zepperus* in Cynos. leg. c. 59. accipi debeat illud brocardicum JCtorum: *conventionem omnem intelligi rebus ſic ſtantibus*, ne omnis fides inter mortales elevari poſſit. Promiſſa nimirum ſemper ſunt ſervanda, quænam ſtatus rerum fuerit mutatio, quamdiu certum non eſt, intuitu ſtatus præſentis tantummodo promiſſum eſſe. Ita amico pecunia indigenti promitto, me donaturum centum thaleros. Sed irruens hoſtis domum meam diripit & vaſtat, ut ipſemet pecuniæ ſim maxime indigus. Nemo non videt, propter rerum ſtatum mutatum promiſſum non eſſe ſervandum, ſed cum promitterem, me hunc caſum tacite excepiſſe & ad ſtatum rerum præſentem unice animum attendiſſe.

§. 536.

De caſu emergente, qui pugnat cum voluntate ob rationem naturalem.

Si caſus ermergit, quo verba ſequi illicitum eſſet, ſeu legi naturæ repugnaret; caſus hic excipiendus eſt. Etenim cum obligatio naturalis, ſeu quæ a lege naturæ venit, ſit immutabilis (§. 142. *part. I. Phil. pract. univ.*); nemo ſeſe obligare poteſt ad id faciendum, quod legi naturæ repugnat. Quamobrem ſi quis caſus emergit, quo verba ſequi legi naturæ repugnaret; cum nemo præſumatur voluiſſe, quod eidem repugnat, caſum hunc excepturus intelligitur, qui locutus eſt, ſi præſens eſſet. Quamobrem cum ita facienda ſit interpretatio, quemadmodum eam faceret, qui locutus eſt, ſi præſens eſſet, vel ſi eidem cognita fuiſſent, quæ nunc palam ſunt (§. 515.); ſi caſus emergit, quo verba ſequi illicitum eſſet, ſeu legi naturæ repugnaret, caſus iſte omnino excipiendus eſt.

Quoniam voluntas pendet a judicio intellectus, quando caſus aliquis emergens, quem prævidere non datum fuit, cum voluntate pugnat, aut idem repugnat judicio intellectus, a quo voluntas dependet, aut ipſi actui volitionis, quando ſcilicet duo pacta, vel duæ leges in caſu emergente inter ſe colliduntur, ut exceptione opus ſit, adeoque quæritur, quomodo facienda

cienda ſit exceptio. Propoſitio præſens pertinet ad caſum priorem E. gr. Qui gladium depoſitum reddere promiſit pro lubitu repetenti, eum non reddet aggreſſori, ſeu lædere alterum intendenti (§. 979. *part. 1. Jur. nat*). Quoniam enim nemo ad hoc concurrere debet, ut alter vulneretur (§. 740. *part. 1. Jur. nat*), nec alterum in periculum vitæ adducere (§ 746. *part. 1. Jur. nat*); legi naturæ utique repugnat reddere gladium depoſitum ei, qui alterum vulnerare, aut interficere intendit. Quando itaque gladium depoſitum reddere quis promittit pro lubitu repetenti, caſus hic tacite exceptus intelligitur, cum in eodem promiſſio illicita foret. Similiter rem depoſitam non reddet deponenti, ſi dominus eam repetat. Quoniam enim qui rem alienam in poteſtate habet, & novit, cujusnam ea ſit, eam domino reſtituere debet (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*); legi naturæ repugnat, domino repetente, eam reddere deponenti. Quando itaque depoſitarius vi contractus deponenti promittit, ſe rem depoſitam redditurum; caſus hic tacite excipitur, quo dominus eandem repetit.

§. 537.

De colliſione pacti vel legis cum lege naturæ in caſu emergente.

Quoniam ſi caſus emergit, quo verba ſequi illicitum eſſet, caſus hic excipiendus (§. 536.), quando vero caſus emergit, quo verba pacti vel legis ſequi illicitum eſſet, pactum vel lex cum lege naturæ colliditur in eodem caſu (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *Quando in caſu emergente pactum, vel lex colliditur cum lege naturæ, caſus hic a pacto vel lege excipiendus.*

Nimirum quod pactum, vel lex fieri vult, lex naturæ non vult fieri & contra in caſu emergente, ob circumſtantias ſcilicet, quæ ordinarie in caſibus aliis non adſunt. Atque adeo tum pactum, vel lex colliditur cum aliqua lege naturæ, cum qua per ſe minime collidebatur (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Propter immutabilitatem vero legis naturalis & ab ea venientis obligationis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), lex naturæ præfertur,

ſeu obligatio naturalis vincit eam, quæ pacto contracta eſt, aut a lege poſitiva venit. Atque adeo patet interpretationem reſtrictivam in caſu emergente ob pugnam cum voluntate propter rationem naturalem, quemadmodum *Grotius* loquitur, proprie fluere ex colliſione pacti vel legis poſitivæ in caſu emergente cum naturali, conſequenter pactum, vel legem ad eum caſum extendi non poſſe, ſed ipſa lege naturæ eundem eſſe exceptum. E. gr. Vi contractus depoſiti depoſitarius rem depoſitam reddere tenetur deponenti (§. 578. *part. 4. Jur. nat.*), aſt vi legis naturæ eandem reſtituere debet domino (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*). Utrumque cum fieri minime poſſit, contractus in eo caſu, quo dominus rem depoſitam repetit, collidituṙ cum lege naturali (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque ab obligatione naturali nemo ſeſe liberare poteſt (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*); lex naturæ vincit contractum (§. 208. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Sane ſtatim ab initio illicitum foret ita contrahere, ut rem alienam deponenti promittas te ipſi, non domino repetenti eandem reſtituere velle. In præſenti adeo non tam quæritur, quænam foret voluntas ejus, qui locutus eſt, ſi præſens eſſet, ſed quænam eſſe deberet. Quoniam vero in dubio velle præſumitur, quod velle debet; ideo caſus emergens cum voluntate ipſius pugnare dicitur, nihilominus excipiendus, etiamſi, qui locutus eſt, eundem excipere nollet, propterea quod ipſa lex naturæ eundem excipit.

§. 538.

De caſu emergente, qui non ſatis convenit officiis humanitatis, vel erga ſeipſum.

Si caſus emergit, in quo verba ſequi, ſeu eorum ſignificatui proprio ſtricte inhærere nimis grave foret ei, quem quis ad aliquid præſtandum obligare voluit, vel qui ſe alteri obligare voluit; caſus iſte excipiendus. Etenim cum ad commoda aliorum promovenda non obligemur, niſi quatenus citra neglectum officii erga ſe ipſum fieri poteſt (§. 608. *part. 1. Jur. nat.*); nemo præſumitur ſe alteri adeo obligare voluiſſe, ut ſibi ipſi nimium deſit, conſequenter ut faciat, quod ſibi nimis grave, ſeu moleſtum foret. Quodſi ergo caſus emergit, in quo verba ſequi,

ſequi, ſeu eorum ſignificatui proprio ſtricte inhærere nimis grave foret ei, qui ſe alteri obligavit; dubium non eſt, quin is hunc caſum exciperet, ſi præſens eſſet. Quamobrem cum ita facienda ſit interpretatio, quemadmodum eam faceret, qui locutus eſt, ſi præſens eſſet, vel ſi eidem cognita fuiſſent, quæ nunc palam ſunt (§. 515.); ſi caſus emergit, in quo verba ſequi, ſeu eorum ſignificatui ſtricte inhærere nimis grave foret, qui ſe alteri obligare voluit, caſus iſte excipiendus eſt. *Quod erat unum.*

Quodſi ponamus, legislatorem tuliſſe legem, quam in caſu emergente obſervare nimis grave foret ei, quem ea lege ad quid faciendum, vel non faciendum obligare voluit legislator; hic omnino duriſſimam hanc legis obſervantiam non voluiſſe præſumitur, adeoque dubium non eſt, quin menti legislatoris conveniat, ut excipiatur. Quamobrem cum in interpretando inquiramus in mentem legislatoris (§. 459.); contra verborum ſignificatum caſus iſte utique excipiendus. *Quod erat alterum.*

E. gr. Qui rem ad dies aliquot commodavit, intra eos dies eam repetere poterit, ſi ipſe eadem valde egeat. Neque enim vſum rei ſuæ alteri concedere tenetur, quemadmodum facit, qui rem commodat (§. 418. *part. 4. Jur. nat.*), qui ipſe eadem eget: immo nemo hoc facere præſumitur, præſertim ſi ipſe eadem valde egeat, niſi ſingulares adſint rationes, ob quas hoc facere malit. Quodſi ergo ex inſperato caſus emergit, quo commodans re ſua ipſe valde eget, nimis durum foret, ſi uſum ejus alteri concedere tum deberet, conſequenter dubium non eſt, quin caſum hunc, cum commodaret, excepiſſet, ſi de eo cogitaſſet, vel a commodatario interrogatus fuiſſet, num intra eos dies, ad quos commodavit, rem repetere nollet, ſi ipſummet eadem valde egere contingat. Similiter qui auxilium fœderato promiſit, excuſabitur, quamdiu ipſe domi periclitatur, in quantum copiis opus habet. Quoniam enim nemo tenetur

fœderato promittere auxilium, niſi in quantum ipſe copiis non habet opus, quemadmodum ſuo tempore conſtabit, quando de jure gentium acturi ſumus, immo nec quisquam hoc facere præſumitur, ideo caſus hic tacite exceptus intelligitur, ut adeo auxilium præſtare non teneatur, niſi in quantum copiis opus habet, adeoque nullum, ſi omnibus opus habet. Addit porro *Grotius* l. c. §. 27. conceſſionem immunitatis vectigalium & tributorum intelligi de quotidianis & anniverſariis, non de iis, quæ ſumma neceſſitas exigit, & quibus carere Reſp. non poteſt. Etenim officium boni civis eſt, ut pro virili conferat, quicquid ad ſervandam Remp. requiritur, nec ſuperior in favorem quorundam ceteros nimium onerare debet, id quod etiam ex parte eorum, qui immunitate alias fruuntur, charitati repugnat. Hinc itaque colligitur, dum immunitas vectigalium & tributorum fuit conceſſa, ea tacite excepta fuiſſe, quæ ſumma neceſſitas exigit, & quibus Reſp. carere nequit. Huc etiam refert *Grotius*, quod morbus ſonticus patris vel filii (quo ſcilicet vita ejus periclitatur) eum excuſet, qui operas vicino ad aliquot dies promiſit. In hoc enim caſu operas præſtare promiſſas repugnaret amori, quo recte patrem, vel filium proſequimur, adeoque nimis durum foret, ſi contra eundem ad præſtandum operas promiſſas obligatus eſſe deberet. Nemo adeo dubitabit, quin hunc caſum excepturus fuiſſet, qui operas promiſit, ſi de eo interrogatus fuiſſet, cum promitteret. Alia adhuc exempla vide apud *Senecam* lib. 4. de benefic. c. 35. Sed demus etiam exempla, in quibus caſus emergens ſub verbis legis comprehenſus excipiendus, quod verba legis ſequi nimis durum foret. Pertinet huc interpretatio reſtrictiva legis poſitivæ divinæ de nullo opere in die Sabbathi faciendo, quam fecit Chriſtus hydropicum Sabbatho ſanans Luc. XIV. 3. & ſeqq. Excipiebat enim eum caſum, quo quis aſinum ac bovem in puteum cadentem die Sabbathi continuo extrahit. Cum enim jus naturæ unicuique commendet rerum ſuarum conſervationem (§. 458. 452. 448. *part 2. Jur. nat.*); obſervantia legis de nullo opere Sabbatho faciendo nimis dura foret, ſi eousque extendi deberet, absque ulla ratione, ut ne quidem peri-

cu-

culum avertere liceret, quod rebus ſuis imminet, cum nihil hic committatur, quod reverentiæ erga Deum contrarietur, ſed quod potius voluntati divinæ, cui jus naturæ conſentaneum eſt, (§. 284. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conforme. Hinc merito ſtultam appellat *Puffendorfius* l. c. §. 22. Abyſſinorum religionem, qui tempore quadrageſimæ tantopere ſeſe jejunio macerant, ut animi & corporis viribus defecti hoſtibus, eo tempore incurrentibus, reſiſtere non valeant, cum tamen jus ſe defendendi adverſus hoſtes cuilibet populo ipſa naturæ lege ſit conceſſum, quemadmodum ſuo loco oſtendemus.

§. 539.

De colliſione pactorum & legum in caſu emergente.

Si duo pacta vel duæ leges colliduntur in caſu emergente; exceptio facienda. Etenim quando duo pacta inter ſe colliduntur in caſu emergente, fieri haud quaquam poteſt, ut utroque ſimul ſtetur, ſeu ſimul præſtetur, quod in utroque promiſſum, ac diverſo tempore commode præſtari poteſt (§. 510. *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt, ut in caſu iſto uni tantummodo ſatisfiat, neglecto pacto altero. Quamobrem cum tunc caſus emergens ſub pacto altero comprehenſus vi ſignificationis verborum ſit excipiendus; ſi duo pacta in caſu emergente colliduntur, exceptio facienda eſt. *Quod erat unum.*

Quod colliſio legum pariat exceptionem, patet per ea; quæ de legibus naturalibus demonſtravimus (§. 207. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat alterum.*

Quæritur vero jam, quomodo facienda ſit exceptio, ſeu quomodo pateat, quodnam pactum alterum vincat, quodnam alteri cedat, & quænam lex vincat alteram, quænam alteri cedat. Quid in colliſione legum obtineat, jam demonſtravimus alibi (§. 210. & ſeq. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Reſtat igitur, ut etiam oſtendamus, quid in colliſione pactorum obtineat. Notandum vero, quando hic dicitur, duo pacta inter ſe collidi; id etiam intelligendum eſſe de duobus promiſſis in eodem pacto

ɛto contentis, cum tum pactum unum ſpectari poſſit tanquam multiplex.

§. 540.

Pacta quatenus legibus aſſimilentur.

Pacta, quatenus promiſſa continent, aſſimilantur legibus. Quatenus enim promiſſa continent, qui promittit, obligatur ad aliquid dandum, vel faciendum, vel etiam ad quiddam non faciendum, vel non patiendum (§. 363. 358. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum propoſitiones, quibus enunciatur, quid promiſſarius agere, vel non agere debeat, ſint veluti regulæ, juxta quas actiones quasdam ſuas determinare obligatur (§. 475. *Ontol.*), regulæ autem, juxta quas actiones noſtras determinare obligamur, ſint leges (§. 131. *part. 1. Phil. pract. univ.*); pacta, quatenus promiſſa continent, legibus aſſimilantur.

Idem omnino eſt effectus pacti, quatenus promiſſionem continet, atque legis. Cum enim non minus pactum, quam lex inducat obligationem, adeoque neceſſitatem agendi, vel non agendi imponat (§. 118, *part. 1 Phil. pract. univ.*); libertatem agentis reſtringit quoad certas actiones, ut de iis non amplius ſtatuere poſſit pro lubitu ſuo, ſed quoad easdem dependeat a voluntate alterius, cui obſequendum.

§. 541.

De pluribus legibus uno pacto contentis.

Quoniam pacta, quatenus promiſſa continent, aſſimilantur legibus (§. 540.); *ſi pacta plures promiſſiones continent, tot in iisdem ſpectare datur leges, quot inſunt promiſſa diverſa.*

Pactum ſcilicet plures promiſſiones continens eſt veluti compoſitum ex pluribus ſimplicibus, quorum ſingula ſingulas promiſſiones continent. Quodlibet iſtiusmodi pactum ſimplex cum legi aſſimiletur (§. 540.); tot omnino pacto compoſito ineſſe intelliguntur leges, quot inſunt promiſſiones particulares. Qui promittit, repræſentat perſonam ejus, cui lex præ-

ſcribi-

ſcribitur; is autem, cui promittitur, habet ſeſe inſtar legislatoris, cujus voluntati parendum. In pactis adeo bilateralibus quoad diverſa promiſſa reciproca unus idemque repræſentat perſonam & legislatoris, & ſubditi.

§. 542.

Quatenus pactum legi præceptivæ, prohibitivæ & permiſſivæ æquivaleat.

Similiter quia pacta, quatenus promiſſa continent, legibus aſſimilantur (§. 541.), quæ vero ad agendum obligant, leges præceptivæ ſunt (§. 164. *part. I. Phil. pract. univ.*), quæ ad non agendum obligant, prohibitivæ (§. 163. *part. I. Phil. pract. univ.*), quæ ad agendum & non agendum non obligant, ſed jus ſaltem agendi & non agendi dant, permiſſivæ (§. 165. *part. I. Phil. pract. univ.*); *quatenus pactum promiſſionem continet de agendo, legi præceptivæ æquivalet, quatenus vero continet promiſſionem de non agendo, legi prohibitivæ, & quatenus concedit jus agendi, vel etiam non agendi, legi permiſſivæ.*

Differentia eadem eſt promiſſionum in pactis, quæ eſt legum. Nimirum utrobique aut neceſſitas quædam agendi aut non agendi imponitur, aut liberum alicui relinquitur, ut pro lubitu quid agat, vel non agat, ac alter pati teneatur, ut agat, vel non agat, prouti viſum fuerit.

§. 543.

De colliſione pacti permittentis & jubentis.

Si pactum permittens colliditur cum jubente, permittens cedit jubenti. Etenim pactum permittens legi permiſſivæ, jubens legi præceptivæ æquivalet (§. 542.). Enimvero ſi lex præceptiva & permiſſiva inter ſe colliduntur, permiſſiva cedit præceptivæ (§. 211. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quodſi itaque pactum permittens colliditur cum jubente, permittens quoque cedere debet jubenti.

Patet adeo, nos pacta reduxiſſe ad leges, ut ſine ulla opera demonſtrari poſſit, quomodo in pactionibus fieri debeat exceptio, quando ex caſu emergente inter ſe colliduntur. Quod jubetur, cum ad id faciendum ſimus obligati, neceſſarium eſt,

Digitized by Google

ut fiat (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*); quod vero permittitur, quia noſtro arbitrio relictum, ut faciamus, voluntarium (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ*). Quando itaque fieri nequit, quod voluntarium eſt, niſi omittatur, quod fieri neceſſe eſt, qui eſt caſus colliſionis; a voluntario utique abſtinendum, minime autem a neceſſario, neceſſitate faciendi tollente libertatem omittendi in caſu emergente.

§. 544.

De colliſione pacti permittentis ac vetantis.

Si pactum permittens colliditur cum prohibente, ſeu vetante; permittens cedit vetanti. Etenim pactum permittens legi permiſſivæ, vetans legi prohibitivæ æquivalet (§. 542.). Enimvero ſi lex prohibitiva & permiſſiva inter ſe colliduntur, permiſſiva cedit prohibitivæ (§. 211. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi pactum permittens & vetans inter ſe colliduntur, permittens vetanti cedere debet.

Quod vetatur, cum ad id omittendum obligemur (§. 163. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ut omittatur neceſſarium eſt; quod vero permittitur, ut modo annotavimus (*not.* §. 543.), voluntarium. Quando itaque fieri nequit, quod voluntarium, niſi fiat id quod omiſſu neceſſarium, id quod neceſſe eſt in caſu colliſionis; a voluntario denuo abſtinendum, neceſſitate omittendi tollente facultatem ſeu libertatem faciendi in caſu emergente.

§. 545.

De colliſione pacti jubentis, & vetantis.

Si pactum jubens collidatur cum pacto vetante, jubens cedit vetanti. Etenim pactum jubens legi præceptivæ, vetans prohibitivæ æquivalet (§. 542.). Aſt ſi lex præceptiva colliditur cum prohibitiva, præceptiva cedit prohibitivæ (§. 210. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ergo ſi pactum jubens colliditur cum vetante, vetanti cedit.

Quod vetatur, abſolute neceſſarium eſt, ut nunquam fieri poſſit: quod jubetur, neceſſarium quidem eſt, ſed quando fieri

ri poteſt, cum ad impoſſibile non detur obligatio (§. 109. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quando quod jubetur colliditur cum eo, quod vetatur; impoſſibile eſt, ut fiat, atque adeo hic caſus intelligitur exceptus. Quod nimirum jubetur, tacitam hanc habet exceptionem, niſi occurrat impedimentum, quod actionem reddit impoſſibilem pro præſenti, moraliter ſcilicet, etſi non phyſice. Quod jubetur occaſionem agendi ſupponit, quæ utique abeſt, ubi quid faciendum, quod vetitum.

§. 546.

De pactis affirmativis diverſo tempore cum diverſis initis.

Si duo pacta affirmativa, ſeu quæ quid jubent, in caſu emergente inter ſe collidantur, quæ cum diverſis perſonis inita fuerunt; pactum prius vincit poſterius. Etenim in pacto affirmativo nos alteri obligamus ad aliquid præſtandum (§. 841. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo ab obligatione ſua ſeipſum liberare poſſit (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*); non licet ſe obligare alteri ad quid præſtandum, quod vi pacti cum alio jam initi præſtari nequit. Enimvero ſi duo pacta affirmativa cum diverſis inita perſonis inter ſe collidantur, pacto priori ſatisfieri nequit, ſiquidem poſteriori ſatisfacere velis (§ 510. *Ontol.*). Caſus igitur, quo inter ſe collidantur, in pacto poſteriori tacite exceptus intelligitur, ita ut ſatisfaciendum ſit pacto priori, non poſteriori, adeoque poſterius cedit priori.

Liberum utique eſt paciſcenti, num & quomodo ſe alteri obligare velit, quamdiu libertas ejus nullo adhuc modo reſtricta eſt, ſed idem eadem integra fruitur. Quamprimum vero cum aliquo pactum init, quoad ea, de quibus conventum, libertatem ſuam reſtringit, ut adeo alteri ſeſe obligare nequeat ad id, quod pactioni jam antea initæ contrariatur. Pactio itaque poſterior fieri nequit niſi ſub hac tacita conditione, in quantum pactio prior non obſtat. Et ſic caſus emergens, in quo pactorum ſit colliſio, in pacto poſteriori facile excipitur.

Digitized by Google

§. 547.

De iis, ad quæ inæqualiter promittens obligatus.

Si qua in eodem, vel diverſis pactis cum eadem perſona initis jubentur, in caſu emergente inter ſe colliduntur; id vincit, ad quod fortior eſt obligatio. Etenim qui duo alteri promittit, ad quorum unum fortius eundem ſibi obligari voluit promiſſarius, quam ad alterum; promiſſario utique plus intereſt, ut præſtetur id, ad quod fortius ſibi obligatum eſſe voluit promittentem, quam ut præſtetur alterum, cum nec alio fine alterum nobis obligemus ad aliquid præſtandum, quam ut de præſtatione ſimus certi. Quamobrem voluiſſe omnino intelligitur, ut ſi forſan contingat, utrumque præſtari ſimul non poſſe, id potius præſtetur, ad quod fortius ſeſe obligavit promittens, quam alterum. Quoniam adeo in caſu colliſionis fieri nequit, ut utrumque ſimul præſtetur (§. 510. *Ontol.*); id utique præſtandum, ad quod fortior eſt obligatio, conſequenter hoc vincit, ſi quæ in eodem, vel in diverſis pactis cum eodem initis jubentur, in caſu emergente inter ſe collidantur.

Pacta igitur affirmativa tacitam hanc habent exceptionem, ut, ſi duo promiſſa ſimul adimpleri non poſſint, id præſtetur, ad quod promittens fortius obligatus eſt. Nimirum aliqua adeſſe debet ratio, cur promiſſarius fortius ſibi obligari voluit promittentem ad unum, quam ad alterum (§. 70. *Ontol.*). Hæc autem ratio alia eſſe nequit, quam ut tanto certior ſit de adimplendo promiſſo, quemadmodum ex fine intelligitur.

§. 548.

De colliſione promiſſi jurati & non jurati.

Quoniam id vincit, ad quod fortior eſt obligatio, ſi quæ in pactis cum eodem initis jubentur in caſu emergente inter ſe colliduntur (§. 547.), jurans vero fidem ſuam ei, cui jurat, de veritate dictorum adſtringit (§. 881. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque obligationem ad præſtandum id, quod promiſſum, fortio-

Digitized by Google

fortiorem efficit (§.758. *part.3. Jur. nat.*); *promiſſum juratum præfertur non jurato, ſi in caſu emergente ea inter ſe colliduntur, quorum unum jurato, alterum injurato eidem promiſſum eſt.*

In promiſſo jurato duplex adeſt obligatio, altera, quæ per ſe ineſt omni promiſſioni, altera vero, quæ ineſt promiſſioni de non fallenda fide in juramento contentæ. Duplex itaque obligatio fortior omnino eſt ſimplici, quæ datur in promiſſione non jurata. Arcet quoque juramentum omnes tacitas exceptiones ac conditiones (§. 908. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter etiam hanc exceptionem, ut, ſi contingat, quod jurato promittitur, præſtari nequeat, propterea quod aliud injurato promiſſum ſit præſtandum. Non vero adeſt, quod iſtiusmodi exceptionem arceat in promiſſione non jurata.

§. 549.

De colliſione promiſſi pœnalis cum alio in caſu emergente.

Si in eodem pacto, vel in diverſis cum eodem initis, quod ſub pœna promiſſum colliditur cum promiſſo alio, quod pœnam adjunctam non habet; promiſſio pœnalis vincit alterum, cui nulla pœna addita eſt: quodſi vero utraque promiſſio fuerit pœnalis, illa vincit, quæ majorem pœnam adjunctam habet. Etenim cum pœna adjiciatur promiſſo, ut ſit motivum promiſſum ſervandi (§. 606. *part.3. Jur. nat.* & §. 788. *Pſych. empir.*); is, cui promittitur, promittentem ſibi obligare vult ad ſervandum promiſſum (§. 118. *part.1. Phil. pract. univ.*), etſi ad ſervandum jam naturaliter ſit obligatus (§. 431. *part.3. Jur. nat.*). Patet itaque, ſub pœna promittentem magis obligari ad ſervandum promiſſum, quam ſine pœna promittentem. Quamobrem cum in caſu emergente id vincat, ad quod fortior eſt obligatio, in quo colliduntur, quæ in eodem pacto, vel in diverſis pactis cum eodem initis jubentur (§. 547.); ſi in eodem pacto, vel diverſis pactis cum eodem initis quod ſub pœna promiſſum colliditur cum promiſſo alio, quod pœnam

Digitized by Google

nullam adjunctam habet, promiſſio pœnalis vincit alteram non pœnalem. *Quod erat unum.*

Quoniam pœna adjicitur promiſſo eo fine, ut promiſſor obligetur fortius ad ſervandum promiſſum, *per demonſtrata;* ad ſervandum promiſſum, cui major pœna addita eſt, ſervandum fortior utique obligatio, quam ad alterum, cui minor pœna adjecta. Quodſi ergo in caſu colliſionis utraque promiſſio fuerit pœnalis, illa vincit, quæ majorem pœnam adjectam habet (§. 547.). *Quod erat alterum.*

Quoniam promiſſiones in pactis contentæ legibus æquiparantur (§. 540.), & quidem poſitivis, utpote a voluntate profectæ (§. 147. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ideo non mirum videri debet, quod etiam ſanctione pœnali, adeoque adjectione pœnæ ad promiſſionem (§. 289. *part. 1. Phil. pract. univ.*) introducatur poſitiva quædam obligatio (§. 291. *part. 1. Phil. pract. univ.*): quæ, cum ad obligationem, quæ ex promiſſione venit (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), accedit, eam auget, adeoque fortiorem efficit, ut, qui promiſſa ſervare nollet, ad ſervandam permoveatur.

§. 550.

De eo, quod magis utile vel honeſtum, minori præferendo. *Si quæ jubentur in eodem pacto, vel in duobus cum eadem perſona initis inter ſe colliduntur; quod magis utile vel honeſtum eſt, præferendum minori.* Etenim pacta, quæ quid jubent, legibus præceptivis æquiparantur (§. 542.). Quamobrem cum in caſu colliſionis duarum legum præceptivarum ea vincat, quæ ad melius obligat (§. 213. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi quæ jubentur in eodem pacto, vel in duobus cum eadem perſona initis inter ſe colliduntur, quod melius eſt, vincit, adeoque præferendum (§. 208. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque melius cenſetur, quod magis utile, vel honeſtum; ſi quæ jubenter in eodem pacto, vel in duobus cum

eadem

eadem perſona initis inter ſe colliduntur, quod magis utile, vel honeſtum eſt, minori præferendum.

Nimirum utilitatis gratia pactiones fiunt, & quilibet velle præſumitur quod honeſtum eſt, quia debet (§. 969. *part. 1. Jur. nat.*). Voluntati adeo paciſcentium convenit, ut in caſu colliſionis præferatur quod magis utile, vel honeſtum minori.

§. 551.

In eadem hypotheſi, quod ſtatim fieri debet, præferendum ei, quod moram aliquam habet. Quod enim ſtatim fieri debet, differri nequit, conſequenter ſi nunc non fiat, alio tempore fieri nequit: aſt quod moram aliquam habet, differri poteſt ac alio etiam tempore fieri. Quamobrem cum nemo ab obligatione ſua ſeſe liberare poſſit (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*); erit utique præferendum, quod ſtatim fieri debet, ei, quod moram aliquam habet. *De colliſione eorum, quæ moram & moram nullam habent.*

Nimirum quod ſtatim perficiendum, id perfici prius oportet, ſi utrumque ſimul, ſeu uno eodemque tempore fieri nequit ob caſum emergentem, quamvis alias fieri potuiſſet ac debuiſſet.

§. 552.

In colliſione pactorum, ubi nulla ratio dari poteſt, cur unum alteri præferendum ſit; neutrum fieri debet. Quoniam enim ſine motivis, adeoque ſine ratione ſufficiente volitionis (§. 788. *Pſych. empir.*), nulla datur volitio (§. 789. *Pſych. empir.*); ubi nulla ratio dari poteſt, cur unum alteri ſit præferendum, quando in pactis affirmativis quæ jubentur inter ſe colliduntur, nec dici poteſt, voluiſſe paciſcentes, ut unum alteri præferatur. Quoniam tamen impoſſibile eſt, ut utrumque ſimul fiat, *per hypoth.* ad id vero, quod impoſſibile, nemo obliga- *Quando in colliſione pactorum affirmativorum nil fieri debeat.*

rii

ri poteſt (§.209. *part.1. Phil. pract. univ.*); in hypotheſi propoſitionis præſentis neutrum fieri debet.

Exceptio in caſu colliſionis pactorum petitur a voluntate præſumta paciſcentium, præſumtio vero requirit rationes probabiles volitionis in caſu emergente (§.245. *part.2. Jur. nat.*), ut interpretatio fiat eo modo, quo eam facturus intelligitur qui locutus eſt, ſi præſens eſſet (§. 515.). Quodſi ergo nulla datur ratio probabilis, unde voluntas ejus, qui locutus eſt, præſumi poteſt; nulla quoque datur ratio exceptionis, adeoque exceptio nulla facienda eſt. Quando vero exceptio non fit, per ſe patet, in caſu colliſionis nihil fieri poſſe.

§. 553.

De exceptione per conventionem facienda.

In eadem hypotheſi ſi is, cui quid præſtandum, & alter, cui præſtari debet, inter ſe convenire volunt, quodnam eorum, quæ ſimul præſtari nequeant, præſtandum ſit; de exceptione convenire licet. Etenim paciſcentium tantummodo intereſt, utrum hoc potius præſtetur, quam alterum, ubi duo, quæ præſtanda ſunt, in caſu colliſionis præſtari nequeunt. Quamobrem a voluntate eorundem dependet, num de eo, quod præſtandum, inter ſe convenire velint, an, quid fieri debeat, per interpretationem definiri malint. Quod ergo de eo, quod præſtandum, inter ſe convenire poſſint, quando in caſu emergente utrumque ſimul præſtari nequit, dubitandum non eſt, conſequenter de exceptione, quomodo ea fieri debeat, convenire licet.

De jure ſuo quilibet ſtatuere poteſt pro lubitu, quamdiu nil fit contra jus tertii, & pacta homines non minus pro lubitu immutare poſſunt. Quamvis adeo id præſtandum, quod recta interpretatio ſuggerit (§.466.); hoc tamen non obſtante, aliter conveniri poteſt. Obligatio nova perimit veterem, & jus novum tollit vetus.

§. 554.

§. 554.

Quoniam in caſu colliſionis pactorum de exceptione facienda convenire licet (§. 553.), ubi vero nulla ratio dari poteſt, ſequendo ſcilicet leges interpretationis, cur unum alteri ſit præferendum, neutrum fieri debet (§. 552.); *in eo etiam caſu, quo nulla ratio dari poteſt, cur unum alteri ſit præferendum, de exceptione facienda convenire licet.* *An conveniri etiam poſſit de exceptione, quando vi interpretationis nulla locum habet.*

Quando nimirum vi interpretationis nihil faciendum, conventio de exceptione facienda æquivalet pacto, quo quis ſibi alterum obligat ad aliquid præſtandum, qui nihil adhuc debet. Pacta vero omnia, quæ non referuntur ad alia, in quibus quid immutant, fiunt de eo, quod non debetur, & cum eo, qui nihil debet. Immo nec iniquum eſt confugere ad conventionem in hypotheſi propoſitionis præſentis. Etenim fieri poteſt, ut detur aliqua ratio faciendæ exceptionis, quamvis ea nobis non appareat. Quando itaque per conventionem definitur exceptio, tanto minus metuendum, ne forte alteri denegetur, quod erat tribuendum.

§. 555.

Similiter quoniam de exceptione in caſu colliſionis convenire licet (§. 553.); *pactis etiam adjici poteſt conventio de facienda exceptione, ſi in caſu emergente ea, de quibus pacto facta eſt, inter ſe colliduntur; tumque exceptio fieri debet, quomodo conventa fuit (§. 789. part. 3. Jur. nat.).* *De exceptione conventa.*

Interpretatio nititur voluntate præſumta; conventio vero, quæ pacto ineſt, voluntate expreſſa. Ad præſumtam confugere opus non eſt, ubi conſtat de expreſſa, nec opus eſt interpretatio, ubi mens paciſcentium aperta eſt (§. 460.). Immo vix dubitandum foret, ut paciſcentes de exceptione facienda convenirent, ſiquidem caſum emergentem prævidere liceret, quo ea, de quibus convenitur, inter ſe colliduntur. Semper præſtat mentem paciſcentium eſſe apertam, quam conjectando demum eam colligere.

§. 556.

De exceptione ſorti committenda. Quoniam de exceptione facienda in caſu colliſionis pactorum convenire licet (§. 553.), in dubio autem ad ſortem confugere licet (§. 296. *part. 5. Jur. nat.*); *ſi in caſu colliſionis dubium fuerit, quomodo facienda exceptio, vel nulla ratio appareat, cur unum alteri præferendum, ita etiam conveniri poteſt, ut exceptio ſorti committatur.*

Hæc conventio eſt contractus ſortis electricis (§. 304. *part. 5. Jur. nat.*), ubi, quemadmodum in genere electio, ita in caſu præſenti in ſpecie exceptio fortunæ committitur (§. 305. *part. 5. Jur. nat.*). Contractus ſortis electricis quemadmodum latiſſime patet (*not. §. 304. part. 5. Jur. nat.*); ita etiam extenditur ad exceptionem, quando ea dubia fuerit, vel de interpretatione diſceptatur.

§. 557.

Regula generalis de exceptione in caſu colliſionis pactorum facienda. *In colliſione pactorum exceptio facienda eo modo, quo eam facturus fuiſſe præſumitur qui promiſit, ſiquidem dum promittebat de iſta colliſione cogitaſſet.* Quando enim pacta interpretamur, inquirimus in mentem ejus, qui promiſit, ut conſtet, quid debeatur (§. 459.). Quodſi ergo in eorum colliſione exceptio facienda, inquirendum eſt, quidnam excipere voluiſſet, qui ſe ad præſtandum alteri obligavit, ſi de caſu iſto cogitaſſet, quo utrumque præſtari nequit. Quamobrem ita facienda exceptio, quo eam facturus fuiſſe præſumitur, qui promiſit, ſiquidem dum promittebat de iſta colliſione cogitaſſet.

Nimirum nemo ſibi alterum obligare poteſt ad aliquid præſtandum ultra voluntatem ſuam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque nec in caſu emergente, quo utrumque, ad quod ſe obligavit alter, præſtare nequit, ab eodem exigere poteſt niſi id, ad quod ſe in eodem caſu obligare voluit. Quoniam expreſſe de eo nihil dictum, *per hypoth.* quid præſumendum ſit quæ-

quæritur. Standum igitur ea exceptione, quam facturus fuiſſe præſumitur qui promiſit, ſi de caſu colliſionis cogitaſſet. Ex principio hoc generali deduci poterant regulæ, de quibus in præcedentibus egimus, niſi colliſionem pactorum ad colliſionem legum reducere voluiſſemus.

§. 558.

De rationibus ſpecialibus in facienda exceptione generalibus præferendis.

Quoniam *in colliſione pactorum* exceptio eo modo facienda, quonam facturus fuiſſet *qui promiſit*, ſiquidem, dum promittebat, de iſta colliſione cogitaſſet (§. 557.); *ſi rationes particulares adſunt, per quas apparet, quid excepturus fuiſſet, ſiquidem de caſu colliſionis cogitaſſet, id excipiendum, etiamſi alio ducant regulæ generales.*

Ad rationes generales recurrendum, ubi ſpeciales deficiunt, vel ſub generalibus continentur. Immo ubi regulæ generales applicandæ, de rationibus ſpecialibus plerumque conſtare debet. E. gr. Si præferendum id, quod utilius, utilitas haud raro æſtimanda eſt ex opinione, non ex veritate. Quamobrem ubi de illa conſtat, ad hanc non recurrendum: in dubio autem præſumitur, quod veritati conſentaneum, cum opiniones variæ ſint hominum de re eadem, veritas autem nonniſi unica ſit. Si ad rationes particulares animum advertamus, quoties caſus aliquis emergit, in quo pacta colliduntur; in alias adhuc regulas generales quin incidamus, quæ ab antea demonſtratis diverſæ ſunt, dubitandum non eſt. Neque enim exiſtimandum eſt non alio modo voluntatem promittentis de exceptione facienda in caſu colliſionis præſumi poſſe, quam per regulas iſtas. Quodſi Logica probabilium, quæ hactenus in formam artis reducta non eſt, magis fuerit exculta; huic etiam parti interpretationis pactorum major lux affundetur.

§. 559.

Conditionem offerre & accipere quid ſit.

Conditionem offerre dicitur, qui declarat, quid ſibi promitti velit. *Conditionem accipere* vero dicitur, qui illi promittit. *Conditionem adeo offerens declarat, ad quid alterum ſibi*

Digitized by Google

obligari velit; accipiens autem, ad quid ſe alteri obliget (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*).

E. gr. Si interrogo: Viſne mihi locare hortum tuum pro quinquaginta thaleris, & tu reſpondes: volo; ego conditionem offero, tu accipis. Similiter ſi ego interrogo: Viſne mihi dare centum, & ego reſpondeo: volo dare octingenta; ego conditionem offerro, tu accipis. Conditionem adeo offerens in contractu idem eſt, qui ſtipulatur; accipiens vero, qui promittit.

§. 560.

Cujusnam verba in pactis interpretandis magis attendenda.

In contractibus interpretandis magis attendenda ſunt verba conditionem accipientis, ſeu promittentis, quam conditionem offerentis, ſeu ſtipulantis, niſi verba illius ad verba hujus referantur. Qui enim conditionem offert alterum ſibi ad quid præſtandum obligari vult, qui vero conditionem accipit idem ſeſe obligat (§. 559.). Enimvero nemo ſibi alterum ad aliquid præſtandum obligare valet ultra voluntatem ſuam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*), & contra promittentem pro vero habetur, quod ſufficienter indicavit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Ex verbis adeo accipientis, non offerentis conditionem dijudicandum, ad quidnam ille huic ſit obligatus. In pactis itaque ſeu contractibus interpretandis magis attendenda ſunt verba conditionem accipientis, ſeu promittentis, quam conditionem offerentis. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi verba accipientis referantur ad verba offerentis conditionem; tum perinde eſt ac ſi verba offerentis repeteret accipiens, eaque ſua faceret. Quoniam itaque verba offerentis accipi debent pro verbis accipientis, in contractibus autem interpretandis verba accipientis attendenda ſunt, *per demonſtrata*; ſi verba accipientis referantur ad

ad verba conditionem offerentis, verba offerentis utique attendenda ſunt. *Quod erat alterum.*

Quæſtionem hanc movit *Plutarchus* in Sympoſiacis lib. 9. c. 13. & *Grotius* l. c. §. 32. recte diſtinguit inter verba abſoluta & relativa, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis abunde liquet. Illuſtre exemplum præbent capitulationes de munimentis obſeſſis tradendis, ubi qui urbem obſeſſam defendit conditiones offert, ſub quibus eam hosti tradere vult, qui eandem obſidet accipit, atque declarat, ſub quibus conditionibus eam ſibi tradi velit, nunc verbis abſolutis, nunc relativis, prouti ad declarandum mentem ſuam requiruntur.

CAPUT IV.

De Jure ex communione primæva reſiduo & Jure neceſſitatis in genere.

§. 561.

Jus ex communione primæva reſiduum vocatur, quod, poſtquam dominia rerum introducta ſunt, nobis adhuc competit in eas res, quæ ſunt in aliorum dominio. *Jus ex communione primæva reſiduum quodnam dicatur.*

In communione primæva uſus rerum corporalium neceſſarius promiſcue patet omnibus (§. 19. *part. 2. Jur. nat.*), ipſarum etiam induſtrialium & artificialium (§. 32. *part. 2. Jur. nat.*). Aſt introductis dominiis dominus excludit omnes jure in eas res, quæ ſunt in dominio ipſius (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*). Nullum adeo jus in res, quæ ſunt in dominio alicujus, quoad uſum earundem aliis competere videtur, poſtquam communio primæva ſublata fuit. Inanem igitur operam nos ſumere exiſtimaturi forſan ſunt nonnulli, quando de jure ex communione primæva adhuc reſiduo agere inſtituimus. Enimvero quemadmo-

admodum in capite præcedente vidimus, quamvis pacta ſint ſervanda (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), hoc tamen non obſtante in caſu emergente admittendam eſſe exceptionem; ita non minus in præſenti patebit, etſi domino ſoli competat jus de rebus ſuis quomodocunque diſponendi, hoc tamen non obſtante dari caſus, in quibus exceptio facienda, immo hanc exceptionem tacite factam intelligi, cum dominio ſubjici res cœperint. De hoc itaque jure in præſenti nobis erit dicendum. Quoniam vero nonnulla ſupponenda ſunt, quæ ad Jus neceſſitatis in genere ſpectant; de eodem una in capite præſenti agendum duximus.

§. 562.

Quousque dominia non fuerunt extendenda, cum introducerentur.

Introductione dominiorum nemini auferri potuit penitus uſus rerum neceſſarius. Etenim communio primæva, quæ ultra uſum rerum neceſſarium non extenditur (§. 21. *part. 2. Jur. nat.*), jus connatum eſt (§. 10. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero jus connatum nemini auferri poteſt (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem nec dominiorum introductione uſus rerum neceſſarius alicui penitus auferri potuit.

Penitus nimirum aufertur alicui uſus rerum neceſſarius, quando non datur modus ullus, quo eundem obtinere poteſt. E. gr. Si eſurienti nullus modus concedatur cibo potiundi, quo ſtomachi latrantis deſideria expleat; uſus cibi neceſſarius, adeoque jus omne ad eas res, quæ cibo inſerviunt, eidem penitus ademtum eſt, ut propterea ipſi fame ſit pereundum. Dico igitur, dominia rerum ita introduci non potuiſſe, ut ob defectum cibi omnis alicui fame ſit pereundum.

§. 563.

Exiſtentia juris ex communione primæva reſidui.

Quoniam introductione dominiorum nemini auferri poteſt penitus uſus rerum neceſſarius (§. 562.); *dominia introducta intelliguntur cum tacita hac reſtrictione, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri neceſſarium rerum uſum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in dominio.*

Atque

Digitized by Google

Atque ita oſtendimus, jus quoddam in eas res, quæ ſunt in dominio, ex communione primæva adhuc reſervatum eſſe hominibus, quod quale ſit nunc porro inquirendum. Jus adeo homini competere aliquod in res, quæ in alterius dominio ſunt natura, independenter a voluntate domini abſurdum non eſt, quia repugnare videtur dominio, quod reliquos omnes excludit jure diſponendi de re pro lubitu ſuo, quia ipſa lex naturæ excluſionem reſtringit, ita ut eidem tacite inſit hæc reſtrictio, niſi caſus aliquis emergat, quo aliquis penitus privaretur uſu rerum neceſſario. Quinam vero ſit neceſſarius iſte uſus, ex iis abunde liquet, quæ alias de comunione primæva demonſtravimus. Dominia rerum non fuerunt introducta, ut uſu rerum neceſſario quidam carere cogerentur, ſed ut de eodem melius proſpiceretur univerſis (§. 77. *part. 2. Jur. nat.*). Ipſa ſane dominia introducta in cauſa ſunt, ut rerum induſtrialium atque artificialium numerus multiplicetur, & viles atque abjectas, immo etiam difficiles operas præſtent aliis, qui ſtante communione primæva eas præſtare nollent. Sed noſtrum jam non eſt de his prolixe dicere, quæ unus quisque levi attentione ad ea, quæ quotidie ubivis obvia ſunt, aſſequi poteſt.

§. 564.

Jus neceſſitatis quid ſit.

Jus neceſſitatis eſt, cui ſola neceſſitas locum facit, ad actus quosdam alias non licitos, propterea quod ſine iis obligationi cuidam indiſpenſabili ſatisfieri minime poſſet. Unde ſequitur, *actum illum, ad quem neceſſitas jus dat, eſſe debere medium unicum ſatisfaciendi obligationi cuidam indiſpenſabili.*

Jus adeo neceſſitatis oritur ex colliſione legum, adeoque per modum exceptionis. Quando itaque vulgo dicitur, neceſſitatem nullam habere legem; id duplici modo ſpectari debet. Nimirum aut phyſice impoſſibile eſt, ut quis obligationi ſuæ ſatisfaciat, & tum valet illud, ad impoſſibile nemo obligatur (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), atque inevitabilis iſtiusmodi neceſſitas utique nullam habet legem; aut in caſu emergente impoſſibile eſt, ut obligationi tuæ ſatisfacias, niſi quid facias,

aut

aut omittas, quod alias facere, aut omittere non liceret, & tum neceſſitas non dicitur nullam habere legem niſi quatenus conſideratur ea lex, a qua exceptio facienda. In priori caſu lex ſimpliciter accipitur; in caſu poſteriori relative pro ea, a qua exceptio facienda. Abſolute adeo dici nequit, neceſſitatem nullam habere legem. Patet præterea in caſu priori neceſſitatem, quæ legem reſpuit, independenter ab omni lege oriri; in caſu autem poſteriori oriri a lege, quæ alteram vincit. Omnia hæc manifeſtiora evadent per ea, quæ mox demonſtrabuntur.

§. 565.

Exceptiones in legum colliſione quale ſint jus.

Exceptiones in caſu colliſionis legum faciendæ pertinent ad jus neceſſitatis. Etenim quando leges duæ inter ſe colliduntur, fieri non poteſt, ut utramque ſimul ſerves, ſeu utrique ſimul ſatisfacias (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & hæc colliſio exceptionem parit (§. 207. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum in caſu colliſionis faciendæ ſola neceſſitas efficiat, ut lege una neglecta alteri ſatisfacias (§. *cit.*), adeoque jus det ad legem unam non ſervandam, ut obligationi, quæ eſt ex altera, ſatisfacere poſſis (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*); jus autem neceſſitatis ſit, cui ſola neceſſitas locum facit ad actus quosdam alias non licitos, proptetea quod indiſpenſabili cuidam obligationi ſatisfacere non potes (§. 564.); exceptiones in caſu colliſionis legum faciendæ ad jus neceſſitatis pertinent.

Nimirum moraliter neceſſe eſt, ut utrique legi ſatisfiat (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), aut ſi de lege permiſſiva ſermo ſit, huic quoque ſatisfacere liceret (§. 170. *part. 1. Phil pract. univ.*): aſt phyſice impoſſibile eſt, ut utrumque fiat. Neceſſitas phyſica tolli nequit, adeoque neceſſitas moralis quoad legem unam cedere debet eidem, ut legi alteri ſatisfieri poſſit. Neceſſitas itaque licitum facit neglectum legis unius, qui alias non foret licitus, & actum, qui a lege permiſſiva dependet, facit illicitum, qui alias foret licitus. Atque adeo patet, neceſſita-

ceſſitati eſſe quandam vim in leges etiam naturales, atque a vero aberrare, qui eidem nihil efficaciæ circa moralitatem actionum tribuere volunt. Quoniam vero neceſſitas facit, ut legem quandam negligere liceat, quam alias ſervari oportet, neceſſitas utique dat jus ad actum quendam, ſive poſitivum, ſive negativum, quod alias nemini competit, ut adeo non tantummodo excuſetur, qui legem non ſervat, & neceſſitas tantummodo det veniam legem non ſervanti, quemadmodum nonnullis viſum eſt. Immo quod proprie jus eſt, non dici poteſt ſaltem favor neceſſitatis, quaſi neglectus legum indulgeatur ex mero favore. Legem non transgreditur, qui eam propter exceptionem in caſu colliſionis faciendam negligit, cum tum neceſſitas eundem liberet ab obligatione ſervandi, propterea quod nemo obligari poteſt ad id, quod impoſſibile (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter nec ad ſimul ſervandum duas leges, quæ ſimul ſervari impoſſibile eſt.

§. 566.

De neceſſitate inevitabili, cui reſiſti non poteſt.

Si inevitabilis adſit neceſſitas, cui reſiſtere minime potes, ut non facias id, quod lege jubetur, ad id faciendum non obligaris. Etenim ſi neceſſitas inevitabilis, cui reſiſtere minime potes, adſit, ut non facias id, quod lege jubetur; ut facias impoſſibile eſt, & quoniam neceſſitas iſta inevitabilis fuit, nec tibi imputari poteſt, quod facere nequeas, quod lege jubetur (§. 528. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum nemo obligari poſſit ad id, quod ipſi impoſſibile (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), præſertim cum ipſe in cauſa non ſit, ut ſit impoſſibile (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi inevitabilis neceſſitas, cui reſiſtere non potes, adſit, ut non facias id, quod lege jubetur, ad id faciendum non obligaris.

Homo obligatur ad corpus ſuum conſervandum (§. 349. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque ad cibum ac potum capiendum (§. 380. *part. 1. Jur. nat.*), ne fame necetur. Enimvero ponamus ob tumorem cibum ac potum deglutiri non poſſe, neceſſi-

Digitized by Google

tate, cui reſiſtere minime potes, compulſus a cibo ac potu abſtinere debes, etiamſi fame tandem neceris. In hoc igitur caſu obligatus non es ad cibum ac potum capiendum, ne fame neceris, & ubi tandem fame pereundum, hoc tibi imputari non poteſt, ut habearis pro cauſa mortis tuæ, quoniam abſtinentia ab omni cibo ac potu non fuit libera, ſed ſimpliciter neceſſaria. Idem dicendum eſt, ſi per vaſtum mare navigantibus deficit omnis cibus ac potus, aut ſi tanta fuerit annonæ caritas, ut habere non poſſis, unde famem expleas. Aliud exemplum eſt, ſi incendio ſuborto mater ex ædibus fugiens infantem in cunis vagientem relinquere cogitur, ut flammis feralibus torreatur: neque enim tum dici poteſt obligata ad infantem flamma eripiendum.

§. 567.

Tacita exceptio legum præceptivarum.

Quoniam lex non obligat ad id faciendum, quod jubet, ſi inevitabilis neceſſitas, cui reſiſtere minime potes, adſit, ut non facias (§. 566.); *leges naturales tacitam hanc habent exceptionem, niſi inevitabilis neceſſitas, cui reſiſtere minime potes, adſit, ut non facias.*

Caſus adeo extremæ neceſſitatis in lege præceptiva etiam naturali exceptus: *extrema* nimirum *neceſſitas* ea eſt, quæ inevitabilis & cui reſiſtere minime potes. Quodſi neceſſitatem iſtam, cui reſiſtere non potes, evitare potuiſſes; quod eam non evitaveris, tibi imputabitur (§. 532. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter tibi etiam imputabitur, quod non feceris, quæ lex jubet, quoniam facere potuiſſes, ſiquidem neceſſitatem iſtam evitaſſes. Atque in hoc caſu dici poteſt, te miſeratione magis excuſari, quod non feceris, quam quod jure non feceris. Ita lex naturæ ſtomachi latrantis deſideria explere jubet, cum tacita hac exceptione, niſi impoſſibile ſit, ut quod ori ingeſtum deglutias, vel niſi impoſſibile ſit, ut cibo ac potu potiaris. Similiter in altero exemplo lex naturæ jubet, ut mater infantem in cunis vagientem flamma eripiat, incendio ſuborto, ſed cum tacita exceptione, niſi ipſi una cum infante ſit pereundum, ſiquidem

dem fugiens infantem in cunis relinquere nolit, vel etiam niſi impoſſibile ſit, ut ipſum flamma eripiat. Lex naturæ nobis innoteſcit per rationem (§. 259. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque rationi conſentanea eſt (§. 485. *Pſych. empir.*), ſeu quia demonſtrari poteſt (§. 455. *part. 1. Phil. pract. univ.*), rationi conformis eſt (§. 486. *Pſych. empir.*). Quamobrem præcipere nequit, quod phyſice impoſſibile, conſequenter quod abſurdum eſt. Quando itaque in caſu emergente phyſica impoſſibilitas, quæ efficit ejus, quod præcipitur, oppoſitum ſimpliciter neceſſarium, cum neceſſitate morali, quam lex imponit, colliditur, illa hanc utpote omni vi tum deſtitutam vincit, adeoque lex caſum iſtum comprehendere nequit. Lex diſponit de actionibus liberis, quæ a libertate animæ pendent (§. 12. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ut non minus poſſibile ſit actionem a nobis committi, quam omitti (§. 941. *Pſych. empir.*), & tum libertatem reſtringit neceſſitatem moralem actionem committendi, vel omittendi imponens, quatenus vel præcipit, vel prohibet (§. 118. 163. 164. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamprimum igitur natura rerum actionem efficit ſimpliciter impoſſibilem, cum eandem in caſu iſto ex numero liberarum actionum eximat, non amplius manet objectum legis naturæ: quæ cum adeo in caſu iſto de eadem minime diſponat, neceſſitati parendum.

§. 568.

Neceſſitas liberat a peccato.

Quia caſus neceſſitatis inevitabilis, cui reſiſti nequit, ſub lege minime continetur (§. 567.); *qui in eodem omittit actionem, quam lex præcipit, legem non transgreditur* (§. 139. *part. 1. Phil. pract. univ.*), *conſequenter* cum actio ejus legi naturæ contraria non ſit, (§. *cit.*), *non peccat* (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Ita mater infantem flammæ concedens, cui eandem eripere nequit, & ex domo, quam eadem corripuit, aufugiens, ne una cum infante pereat, non peccat, cum in hoc caſu lex non præcipiat ſervare infantem, quæ ſervari a matre nequit. Similiter non peccat, qui ab omni cibo ac potu abſtinet, quem

Digitized by Google

deglutire non poteſt, quia lex non jubet capere cibum ac potum, quando deglutitio impoſſibilis. Quamvis vero hæc adeo manifeſta videantur, ut tam prolixa explicatione indigere non videantur; noſtrum tamen eſſe duximus nihil eorum omittere, quod huc facit, ut veritatem penitus perſpiciamus. Quamvis autem neceſſitas irreſiſtibilis, quatenus inevitabilis, liberet a peccato; aliud tamen dicendum eſt, ſi ea fuerit evitabilis. Qui enim neceſſitatem ſibi irreſiſtibilem evitare potuiſſet; is ſibimetipſi impoſuit neceſſitatem peccandi, cui deinceps invitus parere cogitur. Culpa igitur non vacat, quando neceſſitati parere cogitur, quamvis neceſſitati demus veniam, prouti culpa major, vel minor eſt, quam commiſit, in non evitanda, quod vel facilius, vel difficilius evitari poterat. Atque tum neceſſitas, cui reſiſti nequit, excuſationem quandam tribuit: quæ quantum valeat, ex iis æſtimandum, quæ de culpa ſatis prolixe demonſtravimus in parte prima Philoſophiæ practicæ univerſalis.

§. 569.

De impedimento inevitabili, ſed reſiſtibili.

Quamdiu impedimento inevitabili adhuc reſiſti poteſt, ne obſtet, quo minus facias, quod lege jubetur; lex ad faciendum te obligat. Etenim quamdiu impedimento inevitabili adhuc reſiſti poteſt, ne obſtet, quo minus facias, quod lege jubetur; in tua quidem poteſtate non fuit, efficere, ne illud ſeſe tibi offerret, illud tamen removere potes, conſequenter neceſſe non eſt, ut omittas, quod erat committendum. Quamobrem cum nulla adhuc adſit ratio, cur obligatio ceſſare debeat, ſeu nihil adſit, quod vim obligandi legi demat; hanc adhuc retinet, adeoque ad faciendum te obligat.

Nimirum quamdiu poſſibile eſt, ut legi ſatisfacias, eidem ſatisfaciendum; quando vero impoſſibile eſt, ut ſatisfacias, per ſe patet, eidem ſatisfieri non poſſe. Quamobrem cum lex non obliget ad id, quod impoſſibile (§. 209, *part. 1 Phil. pract. univ.*); vim ſuam obligandi tamdiu retinet, quamdiu impoſſibile

ſibile non eſt ut ſervetur. Ita ſin exemplo, quod ante dedimus (*not.* §. 567.), etſi mater evitare non potuerit caſum, quo flamma domum corripuit & in ea ſcalam, per quam ad infantem in cunis cubantem aſcenditur; ſi tamen adſint ſcalæ, ut per feneſtras in cubile aſcendi ac infans ſervari poſſit, adhuc obligatur ad infantem ſervandum: ſi non facit, omnino peccat; ſit ita, quod perplexitas nimia, aut metus incertus, ne forſan cum ipſo infante ipſi ſit pereundum, excuſationem tribuat, utpote culpam minuens. Agitur hic de rigore juris naturalis, quæ exceptionem non admittit, niſi quando neceſſitati inevitabili nullo modo reſiſti poteſt. Ceterum cum non ſemper cuivis pateat modus, quo impedimento, quod caſu offertur, reſiſti poteſt; fieri utique poteſt, ut qui eidem non reſiſtit, etſi ſimpliciter impoſſibile non eſſet, ut reſiſteret, ignorantia invincibili laboret, aut ignorantia, quæ ob circumſtantias præſentes ad eandem propius accedit, tumque hæc ipſa ignorantia impedimentum reſpectu agentis irreſiſtibile efficit, quod in ſe ſpectatum tale non erat. Multa circumſpectione opus eſt, ne neceſſitas, quæ exceptionem a lege facit, ultra ſuos limites extendatur, nec ex parte agentis rigor legis extendatur in nimium, hoc eſt, ultra ea, quæ in poteſtate agentis ſunt, uſu facultatum a circumſtantiis præſentibus pendente, quemadmodum ex Pſychologia ſatis ſuperque conſtat. Uſum, quæ hic dicuntur, habent in praxi etiam morali, quando de impedimentorum remotione agitur, ne, quod difficulter inſuperabile eſt, pro ſimpliciter tali habeatur, nec quod in ſe ſpectatum ſuperabile ſtatim cuilibet promiſcue ſuperabile exiſtimetur. Nec nimia accuſari poteſt ſcrupuloſitas in iis, quæ ad conſcientiæ cuſtodiam faciunt, qua integra ac illæſa frui magna felicitatis pars eſt. Qui de caſibus conſcientiæ tractant, eorum ſcrupuloſitas nimia non eſt, quam veritas defendit.

§. 570.

Quoniam lex tamdiu ad faciendum obligat, quamdiu impedimento licet inevitabili adhuc reſiſti poteſt (§. 569.), *Quando caſus neceſſitatis lege ex-*

 quan-

ceptus exiſtat. quando vero eidem reſiſti non poteſt, non obligat (§. 566.); *caſus neceſſitatis, lege exceptus* (§. 567.), *non exiſtit, niſi quando impedimento caſu mero, ſeu fortuito oblato reſiſti nullo modo poteſt.*

Ita mater non ante liberatur ab obligatione ſervandi infantem, niſi quando nullo modo fieri poteſt, ut eundem flammæ ferali eripiat, nec ſine peccato fame enecatur, niſi is, cui ſimpliciter impoſſibile, ut ori ingeſtum deglutiat, vel cui ſimpliciter impoſſibile eſt ullo cibo, ac potu potiri. Caſus neceſſitatis ſupponit impoſſibilitatem oppoſiti ſimpliciter.

§. 571.

An detur neceſſitas irreſiſtibilis faciendi, quod prohibetur. *Nulla datur neceſſitas, cui reſiſti non poſſit, ut facias, quod prohibetur.* Etenim voluntas non poteſt cogi (§. 927. *Pſych. empir.*), adeoque nulla vi externa adigi potes ad volendum (§. 926. *Pſych. empir.*). Quamobrem nunquam impoſſibile eſt, ut omittas, quod prohibetur, conſequenter nulla datur neceſſitas, cui reſiſti non poſſit, ut facias, quod prohibetur.

Qui facit, quod prohibetur, utique facere vult. Quamobrem cum actus volitionis nulla vi externa elici poſſit (§. *cit. Pſych. empir.*); nec poſſibile eſt, ut quis ulla vi externa adigatur ad faciendum, quod prohibetur. Nulla neceſſitas, cui reſiſti non poſſit, efficere poteſt omiſſionem actus impoſſibilem, ſed ea ſemper in ſe poſſibilis eſt. Quodſi excipias, fieri poſſe, ut fortior impingat manum tuam in malam alterius, quem colapho percutere non vis; nemo non videt, tum non te hoc facere, ſed alterum, qui, cum te ſit fortior, manu tua utitur tanquam inſtrumento, te invito.

§. 572.

Caſus a lege prohibitiva exceptus. *Si quis actus fuerit medium unicum ſatisfaciendi obligationi tuæ indiſpenſabili ac removendi impedimentum, vel reſiſtendi te lædere conanti; is lege prohibitiva, ne hoc facias, non continetur.* Quo-

Digitized by Google

Quoniam enim obligatus es ad hoc faciendum *per hypoth.* lex tibi imponit neceſſitatem id faciendi (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & dat jus ad eos actus, ſine quibus obligationi tuæ indiſpenſabili ſatisfacere minime potes (§. 159. *part 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter etiam ad eos, ſine quibus impedimentum removeri nequit, quod obſtat, quo minus ſatisfacias. Quoniam tibi competit jus alterum cogendi, ne te lædat, ubi lædere conatur (§. 914. *part. 1. Jur. nat.*); tibi quoque dat jus te lædere conanti reſiſtendi (§. 726. *Ontol.*). Quamobrem cum abſurdum ſit tibi imponere neceſſitatem quidpiam agendi, dare jus ad actus, ſine quibus obligationi tuæ indiſpenſabili ſatisfacere non potes, nec non jus te lædere conanti reſiſtendi, ac tamen prohibere actum, qui ſolus in caſu emergente datur ad ſatisfaciendum obligationi tuæ & ad reſiſtendum te lædere conanti; quando actus aliquis medium unicum eſt ſatisfaciendi obligationi tuæ indiſpenſabili ac removendi impedimentum, quod obſtat, quo minus ſatisfacias, vel reſiſtendi te lædere conanti, is prohiberi nequit, adeoque lege, qua alias prohiberis, ne hoc facias, non continetur.

Obtinet hoc in defenſione ſui & juris ſui, adeoque & rerum ſuarum. Quod enim licitum inferre malum aggreſſori, exceceptio eſt ex colliſione officiorum erga teipſum & erga alios reſultans (§. 1012. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque lege prohibitiva, ne alteri malum inferas, minime continetur. Nimirum tu obligaris ad corpus tuum & vitam tuam conſervandum (§. 349. 350. *part. 1. Jur. nat*), & ad periculum vitæ ac integritatem organi cujusdam corporis lædendi vitandum, quantum in poteſtate tua eſt (§. 371. 373. *part. 1. Jur. nat.*). Aggreſſor, qui te lædere conatur (§. 979. *part. 1. Jur. nat.*), te in periculum vitæ aut integritatem organi cujusdam corporis perdendi adducit, immo alterutrum horum intendit, dum vi impetit corpus tuum. Quodſi vero obligationi tuæ ſatisfacere ac jure tuo

tibi

tibi competente, ut eidem ſatisfacere poſſis, uti velis; neceſſe eſt, ut vim vi repellas, vel ipſum interficiendo, vel corpus ejus mutilando, aut vulnerando, prouti caſus tulerit. Actus igitur, quo aggreſſor interficitur, vel corpus ejus mutilatur, aut vulneratur, non prohibitus, quando eſt medium unicum ſeſe conſervandi, adeoque obligationi indiſpenſabili ſatisfaciendi, & læſioni intentatæ reſiſtendi, etſi extra hunc caſum prohibeatur. Probe conſiderandum eſt, in hypotheſi propoſitionis præſentis actum iſtum appeti non ea intentione, ut facias, quod prohibitum, ſed ut facias, quod jubetur ſeu præcipitur, & ideo, quod jure tuo utaris. Non tollis jus alterius, quod facere minime licet (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); ſed alter vult tollere jus tuum, & tu ne hoc faciat jure tuo impedire conaris (§. 913. *part. 1. Jur. nat.*). Actus, quatenus ſpectatur tanquam medium ſatisfaciendi obligationi tuæ & reſiſtendi læſioni intentatæ, nihil continet, quod illicitum eſt, ſed potius quod debitum ac licitum; quatenus vero ex eo ſequitur quod alteri damnoſum, id præter intentionem tuam accidit, quatenus alter te adducit in eam neceſſitatem, ut aliud medium ſatisfaciendi obligationi tuæ ac reſiſtendi læſioni, aut removendi impedimentum, quod obſtat, quo minus ſatisfacere poſſis, non ſuppetat. Unde in caſu defenſionis, ad quem illuſtrationis cauſa provocavimus, malum alterius non appeti diximus, quatenus eſt malum alterius, ſed quatenus eſt medium unicum declinandi proprium, ac defendentem malle, ut alter ab eo ſit immunis (§. 993. *part. 1. Jur. nat.*). Nihil adeo vitioſi eſt in appetitu, ſeu voluntate, quod reprehendi poſſit. In moralibus autem potiſſimum reſpiciendum ad actus internos, an in iis deprehendatur, quod rectitudini actionis obſtat.

§. 573.

Neceſſitas quando faciat licitum, quod alias

Quando actus eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi ſuæ indiſpenſabili ac removendi impedimentum, quod obſtat, quo minus ſatisfacias, vel reſiſtendi te lædere conanti, neceſſitas irreſiſtibilis adeſt hoc agendi, ſi quidem obligationi

tioni tuæ ſatisfacere debes (§. 279. *Ontol.*). Quoniam itaque actus, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligatione ſuæ ac removendi impedimentum, quod obſtat, quo minus ſatisfacias, vel reſiſtendi te lædere conanti, lege prohibitiva, ne hoc facias, non continetur (§. 572.); *neceſſitas irreſiſtibilis licitum efficit actum, qui alias foret illicitus, quando ſit medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili ac removendi impedimentum eidem ſatisfaciendi, vel reſiſtendi læſioni, quæ intentatur.* *foret illicitum.*

§. 574.

Si par malum imminet, nobis potius quam aliis conſulere debemus. Etenim quilibet operam dare debet, ut ſibi caveat a malis quibuscunque, quantum in poteſtate ſua eſt (§. 183. *part. 1. Jur. nat.*), nec minus cavere debet, quantum in poteſtate ſua eſt, ne alius quicunque in mala quæcunque incidat (§. 613. *part. 1. Jur. nat.*). Quodſi ergo tibi ac alteri par malum imminet, nec utrique ſimul conſulere potes; officium erga teipſum colliditur cum officio erga alios (§. 206. 226. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero quando officium erga ſeipſum & officium erga alios inter ſe colliduntur, officium erga ſeipſum vincit (§. 229. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi tibi ac alteri par malum imminet, tibi potius, quam alteri conſulere debes (§. 208. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Si par malum tibi & alteri imminet.*

Sub hac propoſitione etiam continetur caſus defenſionis, qua malum infertur aggreſſori. Etenim qui vi impetit corpus tuum, malum tibi inferre intentat: quod cum propulſari non poſſit, niſi vis vi repellatur, tibi & aggreſſori par malum imminet. Quamobrem ſi tibi potius conſulendum, quam alteri; malum potius alteri inferre, quam pati debes, ut tibi inferatur. Atque hinc patet, quod vulgo dicitur, vim vi repelle-

re licere, & quomodo hoc ſit intelligendum, ne in abuſum trahatur. Huc etiam pertinet caſus naufragii, quo tibi deturbare licet alterum tabulam apprehendentem, quam prior tui conſervandi cauſa apprehendiſti, ſi ſine præſenti diſcrimine hoc facere non poſſis (§. 1017. *part. 1. Jur. nat.*). Quamvis vero videri poſſit utrique veſtrum competere vi præſentis propoſitionis jus ſui ſalvandi cauſa alterum de tabula deturbandi, quemadmodum etiam *Lactantio* viſum eſt; ea tamen hic differentia eſt quoad malum imminens inter te & alterum, quæ inter defenſorem & aggreſſorem intercedit. Nimirum tibi nullum imminet malum, niſi culpa alterius, alteri autem par non imminet niſi culpa ſua, non tua, ex cujus facto illicito reſultat, ut malum utrique immineat. In caſu defenſionis malum evitare poteſt aggreſſor, ſi ab actu illicito, ſeu vi illicita abſtineat; in caſu altero patienter ferendum eſt, quod mutari non poteſt, nec obligatus quis intelligitur ad vitam conſervandam, quando vi majori reſiſti nequit, conſequenter nec ea te liberat ab obligatione, quæ a lege prohibitiva venit, ut facere liceat, quod prohibetur, nimirum ut auferre liceat alteri jus quæſitum, ſcilicet utendi tabula, quam apprehendit ad ſe ſervandum (§. 36. *part. 2. Jur. nat.*). In eo autem caſu, quo uterque ſimul tabulam apprehendit utrique idem jus eſt ſibi conſulendi, adeoque alterum deturbare qui poteſt, eidem hoc facere licet, quemadmodum alias jam oſtendimus (§. 1017. *part. 1. Jur. nat.*). Tabula tum ſpectatur tanquam res communis, ad cujus uſum utrique æquale jus eſt. Quemadmodum vero nemo alterum in uſu rei communis turbare poteſt, qui prior rem apprehendit (§. 35. *part 2. Jur. nat.*); ita etiam utrique idem jus eſt, non patiendi, ut alter eum de tabula deturbet. Sed cum deinde, quia nonniſi unus ejus ope ſervari poteſt, officia erga ſeipſum & erga alios collidantur; utrique etiam vi præſentis propoſitionis idem jus eſt ſibi potius quam alteri conſulendi. Uterque adeo jure ſuo uti poteſt, conſequenter nonniſi vi unus alterum vincere valet.

§. 575.

Digitized by Google

§. 575.

De exceptione, quæ ineſt officio omni erga alios.

Omne officium erga alios hanc habet exceptionem, ut tibi potius conſulas, quam alteri, ſi aut tibi, aut alteri deeſſe debes. Etenim alteri non debes, quod tibi, ſiquidem officium erga teipſum negligere debes (§. 608. *part. 1. Jur. nat.*). Quod ſi adeo tibi ipſi deeſſe non debes, ut proſis alteri; ſi tibi ac alteri ſimul conſulere non potes, tibi potius, quam alteri conſulere debes. Quamobrem officium omne erga alios hanc habet exceptionem, ut, ſi aut alteri aut tibi deeſſe debes, tibi potius conſulas, quam alteri.

Nimirum in hypotheſi propoſitionis præſentis officium erga teipſum colliditur cum officio erga alios (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*), atque adeo officium erga teipſum vincit officium erga alios (§. 229. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quando itaque uni deeſſe debes, nimirum aut tibi, aut alteri; te alteri ſemper præferre debes, ut adeo in omni officio erga alios inſit hæc exceptio, niſi tibi ipſi deeſſe debeas. Neceſſitas te vel alterum negligendi exceptionem in favorem tui facit. Inde nimirum eſt, quod non tenear dare panem famelico, quo ipſemet indigeo, nec alterum extrahere ex aquis, in quibus periclitatur, ſi mihi pro eo ſit pereundum. Alias nimirum dicendum foret, quod quis obligaretur ultra id, quod in poteſtate ipſius eſt, cum officium erga ſe ipſum reddat executionem officii erga alios impoſſibilem. Atque hæc eſt ratio, cur in demonſtratione generali officiorum erga alios addiderimus hanc reſtrictionem, quatenus citra neglectum tui ipſius hoc fieri poteſt (§. 608. *part. 1. Jur. nat.*), cum officia erga alios lege naturali non aliter præcipiantur, quam cum hac reſtrictione, nec eandem ſatis determinent, qui reſtrictionem iſtam omittunt.

§. 576.

De colliſione officiorum erga Deum & erga ſeipſum atque alios.

Si officium erga Deum colliditur cum officio erga ſeipſum, vel erga alios; officium erga Deum vincit. Etenim ſi officium erga Deum colliditur cum officio erga ſeipſum, vel erga alios, aut ſatisfaciendum eſt officio erga Deum, aut officio erga ſeipſum, vel erga alios. Utrique ut ſatisfiat impoſſibile eſt (§. 206. *part. I. Phil. pract. univ.*), conſequenter neceſſe eſt, ut exceptio fiat (§. 207.). Enimvero Deus ſupra omnia amandus (§. 1172. *part. I. Jur. nat.*), & maximi faciendus (§. 1181. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter omni homini rebusque omnibus aliis anteponendus (§. 839. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem ſatisfaciendum eſt potius officio erga Deum, quam officio erga ſemetipſum atque alios, ſiquidem utrique ſimul ſatisfieri nequit. Quoniam itaque in caſu colliſionis officium iſtud vincit, cui ſatisfaciendum (§. 208. *part. I. Phil. pract. univ.*); ſi officium erga Deum colliditur cum officio erga ſeipſum, vel erga alios, officium erga Deum vincit.

Probe notandum eſt, ne cum officiis erga Deum confundamus, quæ ad illa tantummodo referuntur, magis tamen reſpiciunt nos, vel alios, adeoque ad officia erga nosmetipſos, vel alios pertinent. Huc ſpectant conventus cultus divini gratia celebrandi (§. 1251. *part I. Jur. nat.*). Etenim conventus iſti magis noſtri ac aliorum hominum, quam Dei gratia celebrantur, quemadmodum ex demonſtratione apparet (§. *cit.*). Quamobrem quoque intereſſe hiſce conventibus magis ad officia erga nosmetipſos atque alios pertinet, quam ad officium erga Deum, etſi ad officia erga Deum præſtanda conducant.

§. 577.

De ſtricta obſervantia officiorum erga Deum.

Homo obligatur ad quævis potius perpetienda, immo mortem ipſam ſubeundum, atque ferre debet, ut aliis tale quid accidat, quam ut quid faciat, quod officio cuidam erga Deum repugnet. Etenim a ſe

a ſe avertere malum quoddam ſive corporis, ſive fortunæ, atque periculum mortis officium erga ſeipſum eſt (§. 183. 371. *part. I. Jur. nat.*), idem vero avertere ab alio officium erga alios (§. 613. *part. I. Jur. nat.*). Quodſi ergo vel incidere debes in malum quoddam corporis, ſive fortunæ, atque ipſam mortem ſubire, vel quid facere, quod officio cuidam erga Deum repugnat; officium erga teipſum colliditur cum officio erga Deum (§. 206. *part. I. Phil. pract. univ.*). Idem eodem modo intelligitur, quando aut impedire non debes, quo minus alter tale quid perpetiatur, aut facere, quod officio erga Deum repugnat. Enimvero quando officium erga Deum colliditur cum officio erga ſeipſum, aut erga alios, officium erga Deum vincit (§. 576.), adeoque eidem ſatisfaciendum (§. 208. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quamobrem ad quævis potius perpetienda, immo mortem ipſam ſubeundum obligaris, & ut aliis iſtiusmodi quid accidat, ferre debes, quam ut quid facias, quod officio erga Deum repugnat.

Recte igitur fecere martyres, qui potius tormenta quævis forti animo perpeſſi, & mortem atrociſſimam neutiquam reformidarunt, quam ut verum Deum abnegarent, ac idola colerent. Ponamus, tyrannum occidere velle filium unicum, niſi facere velis quidpiam, quo gloria Dei obſcuratur. Ferendum potius eſt, ut hoc fiat, quam ut ad gloriam Dei obſcurandum te adduci patiaris. Huc etiam pertinet exemplum Joſephi, qui in carcerem conjici & fortunis omnibus privari maluit, quam ut conſentiret in adulterium, quod a Deo prohibitum noverat, conſequenter quam ut Deo obedire nollet, cui obedire debemus (§. 1165. *part. I. Jur. nat.*). Immo in nullius gratiam faciendum, quod officio cuidam erga Deum repugnat, licet aliorum inimicitiam incurramus, etſi danda opera ſit, ne alios nobis inimicos reddamus (§. 634. *part. I. Jur. nat.*), ſed potius ut aliorum amicitiam acquiramus & conſervemus

(§. 636. *part. 1. Jur. nat.*). Spectat huc illud pervulgatum: *Amicus usque ad aram*, & præceptum Apoſtoli, Deo magis eſſe obediendum, quam hominibus. Enimvero dubium oriri poterat, an Deus adeo ſtrictam obſervantiam ab homine requirat, ſi quod prohibetur legis ſaltem poſitivæ eſt, ut quosvis potius cruciatus, ac mortem ipſam perpeti malimus, quam facere, quod prohibitum eſt. Exemplum occurrit 2. Macchab. VI. Conſtat Deum Judæis prohibuiſſe, ne ſuillam edant, & nemo eſt, qui dubitat, legem hanc fuiſſe poſitivam: *Eleazarus* vero, vir nonaginta annorum, ne quidem ſimulare voluit, quaſi carnem porcinam manducaret, ut a morte liberaretur. Quoniam lex naturalis, quæ vitæ conſervationem præcipit (§. 350. *part. 1. Jur. nat.*), collidebatur cum poſitiva, in hac autem colliſione naturalis vincit (§. 219. *part. 1. Phil. pract. univ.*), non recte feciſſe videri poterat *Eleazarus*, quod tam ſtricte obſervaverit legem de non edenda ſuilla. Enimvero conſiderandum eſt, tyrannum id egiſſe, ut Judæos ad religionem veram abnegandam & idololatriam gentilium amplectendam cogeret, ac eo fine juſſiſſe, ut contra prohibitionem divinam carnem porcinam manducarent. Collidebatur igitur officium erga ſe ipſum cum officiis erga Deum, conſequenter recte faciebat *Eleazarus*, quod ne quidem videri vellet religionem veram abnegaſſe, ne exemplo ſuo ſeduceret adoleſcentes, præſertim cum eſſet magnæ autoritatis ac per omnem ætatem pietate conſpicuus. Simulatio itaque non modo pugnabat cum officio erga Deum directe; verum etiam cum officio erga alios & per hoc porro cum illo indirecte. Illuſtre quoque exemplum præbet mater cum ſeptem filiis, qui eadem de cauſa diros ſpreverunt cruciatus forti ac conſtante animo ultimoque ſupplicio affecti ſunt, 2. Mach. VII. Poterat quoque mater vitam ſervare filii ſeptimi, ſiquidem ipſa carnem porcinam manducare voluiſſet; ſed officium erga Deum recte prætulit etiam officio erga filium. Quodſi fingas, Eleazaro aut fame fuiſſe pereundum, aut carnem porcinam manducandam. Nullus dubito aſſerere, quod ſuillam licite comediſſet. Tum enim lex

natu-

Digitized by Google

ralis præceptiva de vita conſervanda colliſa fuiſſet cum poſitiva de ſuilla non comedenda, adeoque naturalis viciſſet poſitivam (§. 219. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nec eſt quod excipias, legem poſitivam de ſuilla non edenda fuiſſe divinam: etenim lex naturæ etiam divina eſt (§. 277. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nec inſtare licet, legem de vita conſervanda eſſe præceptivam, alteram vero de ſuilla non comedenda prohibitivam: quamvis enim in colliſione naturalium prohibitiva vincat præceptivam (§. 210. *part. 1. Phil. pract. univ.*), hæc tamen differentia propter immutabilitatem juris naturæ non attenditur in colliſione legis naturalis præceptivæ cum prohibitiva poſitiva (§. 219. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nimirum in hoc caſu eadem fit exceptio, quam fecit David, quando eſuriens cum iis, qui cum ipſo erant, comedebat panes propoſitionis, quos non licebat edere niſi ſolis ſacerdotibus. Hanc vero exceptionem probat Chriſtus Matth. XII. 4. & eodem tuetur factum diſcipulorum, qui Sabbatho eſurientes cœperunt vellere ſpicas & manducare.

§. 578.

An quoad officia erga Deum detur jus neceſſitatis.

Quoniam homo obligatur quævis potius mala perpeti, immo mortem ipſam ſubire, nec non ferre, ut hoc accidat aliis, quam ut quid faciat, quod officio cuidam erga Deum repugnat (§. 577.); *neceſſitas nullum actum officio cuidam erga Deum contrarium facit licitum*, conſequenter *quoad officia erga Deum nullum datur jus neceſſitatis* (§. 504.).

Nimirum caſus neceſſitatis quoad officia erga Deum nunquam exiſtit, quia iisdem cedunt in omni caſu colliſionis officia erga ſeipſum & erga alios (§. 577.). In caſu colliſionis neceſſitas ſemper eximit officium erga ſe, vel erga alios, adeoque nullus exiſtere poteſt, in quo actus officio erga Deum contrarius ſit medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili: id quod tamen ad jus neceſſitatis requiritur (§. 564.). Quod vero miſeratione digni cenſeantur, qui propter Deum mala præſertim atrocia pati, aut mortem ipſam ſubire tenentur; non a rigore legis naturalis petenda ratio eſt, ſed ab innocen-

nocentia agentis, qui malum, quod pati cogitur, minime meretur. Non igitur lex naturæ facit miſeratione dignum, ſed caſus funeſtus, qui evitari non poteſt, niſi legem naturæ violare is velit: quod autem ejus evitandi cauſa violare nolit, id laude dignum efficit. Ita laudamus *Eleazarum*, quod atrocitate ſupplicii ſeſe permoveri non paſſus fuerit, ut verum Deum abnegaret, nec ſenex grandævus ac pietate gravis exemplo ſuo adoleſcentes ad illum abnegandum ſeducere voluerit: miſeramur vero ſortem ejus, quod recte faciens ad ſupplicium tractus fuerit.

§. 579.

An detur neceſſitas reſiſtibilis reſpectu cultus interni.

Nulla datur neceſſitas inevitabilis, cui reſiſti minime poſſit, ut non facias, quæ ad cultum Dei internum ſpectant, quamdiu ſanæ mentis es. Cultus enim internus in actibus internis ſeu facultatum animæ conſiſtit (§. 1230. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum uſus facultatum animæ integer ſit, quamdiu quis ſanæ mentis eſt, quod per ſe patet, nec voluntas cogi poſſit, ut non facias, quod eodem perfici poteſt (§. 927. *Pſych. empir.*); impoſſibile quoque non eſt, ut cultus internus Deo tribuatur, quamdiu quis ſanæ mentis eſt. Nulla igitur datur neceſſitas inevitabilis, cui reſiſtere minime poſſis, ut non facias, quæ ad cultum Dei internum ſpectant, quamdiu ſanæ mentis es.

Sanæ mentis dicitur, cui uſus facultatum animæ integer eſt, quemadmodum corpus ſanum appellatur, quando organa ejus ad functiones ſuas obeundum apta ſunt (§. 345. *part. 1. Jur. nat.*). Equidem accidere poteſt, ut homo uſu recto facultatum animæ privetur, veluti quando in furorem incidit, aut mente capitur; non tamen ideo dici poteſt, legem naturæ excipere caſum neceſſitatis quoad cultum Dei internum: etenim leges datæ ſunt hominibus ſanæ mentis, non inſanis ac furioſis. Furioſi enim ac inſani infra ſortem humanam deprimuntur, & quamdiu in furore atque inſania perſiſtunt, cum brutis con-

conſociantur. Quamobrem dici nequit, legem naturæ furioſis ac inſanis conferre jus Deum non colendi ac eos liberare ab ea obligatione, quæ a lege cultum Dei internum præcipiente venit. Lex ſupponit libertatem agendi, qualis furioſis atque inſanis non eſt.

§. 580.

De obligatione quoad cultum internum in furioſo & mente capto ſuſpenſa.

Si quis furore aut mente captus, obligatio quoad cultum Dei internum non tollitur, ſed ſaltem ſuſpenditur. Etenim neceſſitas nullum actum officio cuidam erga Deum contrarium facit licitum (§. 579.), conſequenter homo ſemper obligatur ad officia erga Deum præſtanda, adeoque obligatio nunquam tollitur. Quamobrem cum cultus Dei internus complectatur officia erga Deum (§. 1234. *part. 1. Jur. nat.*), obligatio quoad cultum Dei internum non tollitur, etiamſi quis furore aut mente captus ſit. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam furore aut mente captus facultatum animæ uſum integrum minime habet (*not.* §. 579.), cultus autem Dei internus in actibus facultatum animæ conſiſtit (§. 1230. *part. 1. Jur. nat.*); quamdiu quis furore aut mente captus impoſſibile eſt, ut ea præſtet, quæ ad cultum Dei internum requiritur. Obligatio igitur quoad cultum Dei internum ſaltem ſuſpenditur. *Quod erat alterum.*

Nimirum quamdiu quis furioſus aut mente captus, exercitium cultus divini interni ceſſat, nec homini imputari poteſt, quod ceſſet (§. 567. *part. 1 Phil pract. univ.*). Quamprimum vero furor ceſſat, aut ad mentem ſanam redit; Deum quoque colere tenetur homo: unde nec in intervallis lucidis obligatio ſuſpenditur. Aliud nimirum eſt, num obligatio nulla adſit, quemadmodum in caſu colliſionis, in quo homo ſaltem ad alterutrum obligatus eſt, nimirum ad officium iſtud, quod vincit, aliud vero eſt, num ſaltem impoſſibile ſit, ut præſtetur, ad quod obligatus es, quamvis ob impoſſibilitatem tibi

imputari minime poſſit. Officia erga Deum rationem ſufficientem habent in dependentia hominis a Deo, quæ quamdiu ſubſiſtit (ſemper autem ſubſiſtit, quamdiu vivit), obligatio quoque ſubſiſtere debet (§. 118. *Ontol.*), etſi caſus funeſtus exercitium reddat impoſſibile, ut miſeratione dignus ſit, qui in eam neceſſitatem incidit. Alia quoque eſt ratio, ſi caſu quodam externus actus ſaltem efficitur impoſſibilis, deficiente uſu organorum externorum corporis, veluti ſi quis cibum deglutire nequit ob tumorem: tunc enim non deeſt actus internus legi naturæ conſervationem vitæ ac corporis præcipienti conveniens, adeoque obligatio extendi nequit ultra id, quod poſſibile, conſequenter neceſſitas eam reſtringit (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ*), non vero totam ſuſpendit. Et adhuc peccat, qui in tali neceſſitate conſtitutus indignabundo animo cibum ac potum averſatur, non quod abſtinentia a cibo ac potu ſit illicita, ſed quod voluntas vitam conſervandi deficiat, & patienter adverſa ferre quis nolit: Cum ad rectitudinem actionis obligemur (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*), hæc autem requirat omnium facultatum uſum (§. 80. *part. 1. Phil. pract. univ.*); neceſſitas ab obligatione eximere nequit niſi eum actum, qui pendet a facultate, cujus non uſum impoſſibilem facit.

§. 581.

De colliſione officii erga ſeipſum vel alios cum actu ad cultum externum ſpectante.

Si officium aliquod erga teipſum, vel erga alios, quod moram non fert, & cui alio modo ſati fieri nequit, colliditur cum actu quodam ad cultum Dei externum ſpectante; illud vincit. Quodſi enim officium aliquod erga teipſum, vel erga alios collidatur cum actu quodam ad cultum Dei externum ſpectante, aut non faciendum eſt, quod tibi ipſi, vel alii debes, aut actus ad cultum Dei externum ſpectans eſt omittendus (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero actus ad cultum Dei externum ſpectantes tales ſunt, ut vel alio tempore fieri poſſint, veluti lectio librorum de Deo & cultu divino agentium

tium (§. 1243. *part. 1. Jur. nat.*), & conventus cultus divini cauſa nunc inſtituti (§. 1251. *part. 1. Jur. nat.*), vel alio modo idem obtineri poſſit, propter quod iſti eduntur, veluti quando lectio libri de Deo rebusque divinis ſupplet defectum inſtitutionis de Deo rebusque divinis in conventibus publicis; vel pertinent ad exemplum, quod aliis præbere debemus (§. 1242. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter ad officium erga alios (§. 930. *part. 1. Jur. nat.*). Obligatio vero, qua nobis ac aliis tenemur, cum moram non ferat, nec ei alio modo ſatisfieri poſſit *per hypoth.* quando officium erga ſeipſum, vel erga alios colliditur cum actu quodam ad cultum Dei externum ſpectante, illud vincit.

E. gr. Si quis experiatur frigus ſanitati ſuæ adverſum, aut conventibus publicis cultus divini gratia celebratis nonniſi cum illius diſpendio intereſſe poſſit, his non intereſſe licet. Etenim ſanitatis conſervatio officium erga ſeipſum eſt (§. 393. *part. 1. Jur. nat.*), nec aliter eidem ſatisfieri poteſt, niſi ut frigus vites: aſt cum intereſſe debeamus conventibus publicis, ut de Deo & rebus divinis inſtituamur ac oremus & cantemus (§. 1252. *part. 1. Jur. nat.*), id alio quoque modo fieri adhuc poteſt, ſcilicet ſi domi in hypocauſto calido legamus librum de Deo atque rebus divinis agentem, ibidemque oremus ac cantemus. Non igitur ea eſt neceſſitas, ut interſimus conventibus publicis, quam quæ eſt ſanitatis conſervandæ. Quamobrem ſanitatis conſervandæ cauſa potius manendum domi, quam ut intereſſe velimus conventibus ſacris. Et quamvis iisdem etiam intereſſe debeamus, ut aliis exemplo ſimus, quemadmodum ex demonſtratione cultus divini externi patet (§. 1251. *part. 1. Jur. nat.*); in hoc tamen caſu officium erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios, adeoque illud huic præferendum (§. 229. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Actuum ad cultum divinum externum ſpectantium non ea eſt neceſſitas, quæ eſt officiorum erga Deum, quibus cultus divinus internus

Digitized by Google

continetur. Similiter ſi incendium oritur, dum cultus divini cauſa in templo conventus aguntur, & ſacra fiunt, qui incendio reſtingvendo, vel rebus ſuis ſervandis operam dare tenentur, quin iis diſcedere liceat, dubitandum non eſt. Et quando ſigno dato incertum eſt, cuinam periculum immineat, quin exire unicuique liceat, dubitari itidem nequit. Nec peccat, qui ægroto ut opem ferat, ſacris intereſſe haud poteſt. Non tantummodo excuſationem meretur, ſed jure hoc facit, caſu a lege, qua cultus Dei externus præcipitur, excepto.

§. 582.

Vis neceſſitatis in cultum Dei externum.

Neceſſitas inevitabilis, cui reſiſti minime poteſt, facit omiſſionem actus ad cultum Dei externum ſpectantis licitam. Quodſi enim neceſſitas fuerit inevitabilis, tibi imputari minime poteſt, quod in eam incideris (§. 528. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Et quia eidem reſiſtere non potes, in tua poteſtate non eſt actus ad cultum Dei externum ſpectans (§. 727. *Ontol.*). Quamobrem cum cultus Dei externus motu organorum corporis perficiatur (§. 1230. *part.* 1. *Jur. nat.*), adeoque ſine ea cultus internus, qui in actibus facultatum animæ conſiſtit, ſubſiſtere poſſit (§. *cit.*); quamvis obligatio præſtandi officia erga Deum, quibus cultus internus continetur (§. 1234. *part. 1. Jur. nat.*), non admittant caſum neceſſitatis (§. 579.), quoniam tamen ad impoſſibile nemo obligari poteſt (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), neceſſitas inevitabilis, cui reſiſti minime poteſt, non admittit, ut ſub lege, quæ cultum externum cum interno conjungendum præcipit, contineatur actus ad eundem ſpectans, qui motu organorum corporis vitio quodam laborantium perfici nequit. Neceſſitas adeo inevitabilis, cui reſiſti minime poteſt, facit actus ad cultum divinum externum ſpectantis omiſſionem licitam.

Ita ſi quis evadit mutus, is non obligatur ad orandum, modo Deum invocet (§. 1219. 1222. *part. 1. Jur. nat.*), nec ad glori-

glorificationem externam, modo eum maximi faciat (§. 1181. 1232.). Et qui ægrotus lecto incumbit conventibus cultus divini cauſa celebratis intereſſe non obligatur. Diverſa prorſus eſt cultus divini externi atque interni ratio. Quæ enim ad cultum Dei internum ſpectant, neceſſitas non eximit a lege, ſed ubi uſus facultatum animæ legitimus deficit, obligatio eatenus ſuſpenditur, ut omiſſio actus non ſit imputabilis: aſt ubi uſus organorum corporis deficit, actus externus e lege eximitur, ita ut tibi jus ſit ad eum omittendum, conſequenter ipſa actus omiſſio ſit licita. Velle enim ſufficit, ubi quod vis facere non potes. Deus nimirum adhuc colitur, quemadmodum coli debet, ac in cultum divinum impenditur uſus omnium facultatum, qui in poteſtate eſt.

§. 583.

Quoties neceſſitas, cui reſiſti minime poteſt, impedit actum externum, non tamen omitti debet internus. Quoniam ad rectitudinem actionum obligamur (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*), hæc autem requirit facultatum omnium uſum (§. 8[illegible] *part. 1. Phil. pract. univ.*); neceſſitas non tollit obligationem niſi quoad actus, qui ut eliciantur fieri non poteſt (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi neceſſitas, cui reſiſti minime poteſt, actum externum impedit, cum hoc non obſtante uſu facultatum animæ, qui propterea non tollitur, actus interni elici poſſint, ad internos adhuc obligati manemus, conſequenter interni omitti minime debent.

Obligatio quoad actus internos non ſublata per impoſſibilitatem externi.

Neceſſitas nullam habet vim in legem, niſi quatenus obligatio extendenda foret ad id, quod impoſſibile, cum obligatio naturalis, quæ poſſibilitatem actionis ſupponit, immutabilis ſit (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quodſi ergo actio ex pluribus actibus tam internis, quam externis componatur; neceſſitati non ſubſunt niſi actus, qui uſu facultatum perfici minime poſſunt, conſequenter nec obligatio legi demitur, niſi quoad actus impoſſibiles, quoad ceteros vero, qui adhuc poſſi-

 biles

Digitized by Google

biles ſunt, ſubſiſtit. Ita ſufficit miſerari ſortem pauperis & optare, ut fortunam magis faventem experiatur, atque alii egeſtatem ejus ſublevent, cum ipſe hoc facere non poſſis. Similiter amori univerſali erga omnes homines non aliter ſatisfieri poteſt, quam ut velimus omnes eſſe felices, ac optemus, ut perenni felicitate fruantur, animo ita diſpoſito, ut, ſi per nos ſtaret, homines omnes efficeremus felices, quamvis impoſſibile ſit, ut id actu præſtemus. Quemadmodum itaque nemo contendere poteſt, amorem univerſalem requirere, ut omnes homines actu reddamus felices, nec legem naturæ, quæ eundem præcipit (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*), nos ad hoc obligare; ita idem eodem modo intelligitur de actione quacunque alia, quæ lege naturali præcipitur, ubi perinde impoſſibile eſt, ut quid facias tibi, vel uni cuidam alteri, ac impoſſibile eſt, ut homines omnes in univerſum actu efficias felices. Atque adeo patet, lege naturali præcipi actionem internam, ubi externa præcipi nequit, & quamdiu actioni internæ adhuc reſpondet actus aliquis externus, qui in poteſtate eſt, idem adhuc præceptus intelligitur. Ita ſi ipſe non habeas, quod des pauperi, commendatione tamen tua effici poſſit, ut det alius, ad ipſum huic commendandum obligaris. Quodſi hæc probe conſideres, metuendum non eſt, ne vis neceſſitatis ultra ſuos limites extendatur, nec ex parte altera obligationi ineſſe exiſtimes, quod non ineſt.

§. 584.

De membro abſcindendo corporis conſervandi cauſa.

Membrum inſanabili morbo correptum abſcindere licet, ne totum corpus pereat. Etenim ſi membrum inſanabili morbo correptum, ut conſervetur impoſſibile eſt, conſequenter ad id conſervandum non ſumus obligati (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero ad conſervandum corpus & vitam noſtram obligamur (§. 349. 350. *part. 1. Jur. nat.*), cumque conſervari poſſit, ſi membrum inſanabili morbo correptum abſcindatur, *per hypoth.* huic obligationi adhuc ſatis-

tisfieri poteſt. Et quia alias pereundum, niſi abſcindatur; membri abſciſſio eſt medium unicum conſervandi corpus totum ac vitam. Quamvis adeo alias integritatem cujuslibet membri conſervare tenemur (§. 372. *part. 1. Jur. nat.*), quando nimirum id fieri a nobis poteſt; cum tamen in hypotheſi propoſitionis præſentis fieri nequeat, lex autem naturæ nobis det jus ad eos actus, ſine quibus vita ac corpus conſervari nequeunt (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & neceſſitas irreſiſtibilis actum, qui alias illicitus foret, licitum efficiat, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi indispenſabili (§. 573.); quin membrum inſanabili morbo correptum abſcindere liceat, ne totum pereat corpus, dubitandum non eſt.

Quia non ſumus obligati ad conſervandum membrum inſanabili morbo correptum, minime peccamus, ſi idem non conſervemus. Aſt quatenus abſciſſio medium unicum eſt conſervandi corpus ac vitam, jus abſcindendi nobis competit. Ex eo itaque, quod conſervatio ſit impoſſibilis, tantummodo ſequitur, eam ſine peccato omitti, non vero id abſcindi a nobis poſſe: poſterius vero demum ſequitur ex eo, quod periculum vitæ immineat aliter non evitabile, niſi membro abſciſſo, vel reſecato. Diverſa omnino ſunt omiſſio conſervationis membri & abſciſſio ejusdem, adeoque ex uno non poteſt inferri alterum propter diverſas, quas habent, rationes.

§. 585.

Si aut membrum aliquod reſecandum, aut pereundum; Idem porro membrum reſecandum eſt, ne corpus totum pereat. Etenim *expenditur.* membrum inſanabile reſecare licet (§. 584.) & ad corpus ac vitam conſervandum obligati ſumus (§. 349. 350. *part. 1. Jus. nat.*). Quodſi ergo aut membrum aliquod reſecandum, aut pereundum; lex permiſſiva cum præceptiva colliditur (§. 164. 165. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero quan-

quando lex permiſſiva colliditur cum præceptiva, præceptiva vincit, ſeu permiſſiva cedit præceptivæ (§. 211. *part. I. Phil. pract. univ.*). Ergo ſi aut membrum aliquod reſecandum, aut moriendum; membrum potius reſecare, quam mori tenemur (§. 208. *part. I. Phil. pract. univ.*), ſeu membrum reſecare debemus, ne totum pereat corpus.

Alia eſt quæſtio, num quid jure facere liceat; alia vero, num id facere debeamus. Quod enim facere licet, omitti etiam poteſt, ſi adſint rationes, cur jure noſtro non uti velimus: aſt quod facere debemus, id omitti licite nequit. Quamobrem non ſufficit oſtendere, quod membri inſanabilis licita ſit abſciſſio, ne totum pereat corpus, ſed oſtendendum quoque erat, abſciſſionem eſſe debitam, nec optionem nobis eſſe permiſſam. Ipſa autem demonſtratio propoſitionis præſentis loquitur, ante demonſtrandum fuiſſe, quod reſciſſio licita ſit, quam demonſtrari potuerit, quod omiſſio ſit illicita. Ceterum quæ hic monemus, probe attendenda ſunt, ne in aliis caſibus judicium deproperemus. Neceſſitas irreſiſtibilis eximit reſectionem membri inſanabilis a lege conſervationem præcipiente; quatenus ea eſt medium unicum conſervandi corporis, legi permiſſivæ ſubjicitur; quatenus denique jus reſecandi membrum pugnat cum obligatione conſervandi corporis, ſi illo uti nolis, obligatio hæc uſum illius efficit neceſſarium, adeoque debitum.

§. 586.

Quodnam periculum alteri præferendum.

Si aut certo pereundum, aut periculum ſubeundum dubio eventu; poſterius priori præferendum. Etenim periculum vitæ vitare debemus, quantum in poteſtate noſtra poſitum eſt (§. 371. *part. I. Jur. nat.*). Quodſi vero aut certo pereundum, aut periculum ſubeundum dubio eventu, caſum iſtum, in quo nobis certo pereundum, aliter evitare non licet, quam ſi periculum aliud dubio eventu ſubeamus, conſequenter in

quo

quo ſpes omnis nos ſalvos fore decollata non eſt. Quamobrem cum ſubire periculum dubio eventu ſit medium unicum, quo periculum vitæ ut evitemus uti poſſumus; hoc potius ſubire debemus, quam fato funeſto ſuccumbere.

Nimirum ipſa neceſſitas, quæ legi nulli ſubeſt, adjicit legi de vitæ periculo vitando hanc reſtrictionem, quantum in poteſtate noſtra poſitum. Quando igitur medium aliud vitandi periculum, in quo nobis certo pereundum, non datur niſi periculum aliud, in quo eventus anceps eſt; nec aliter ut perilum iſtud evitemus in poteſtate noſtra eſt medium, Hoc igitur utendum. Quodſi uti nolimus, officio noſtro erga nosmetipſos quod deſimus, ecquis dubitet? Quamdiu enim ſpes evadendi adhuc ſupereſſe poteſt, ſpem omnem abjicere non debemus, conſequenter quoque præferre præſenti morti periculum, in quo adhuc ſpes quædam affulget, nos fore ſalvos.

§. 587.

An ob atrocitatem famis in ſumma cibi penuria alium occidere liceat.

In ſumma cibi penuria nec invitum, nec ſorte ductum occidere licet, ne omnibus ſit pereundum. Etenim quoniam in ſumma cibi penuria nullus prorſus cibus ſuppetit, non aliud datur medium ſervandi vitam, niſi ut carne humana veſcaris. Quamobrem aut pereundum eſt omnibus, aut unus jugulandus vel invitus, vel ſorte ductus. Conſervatio vitæ eſt legis præceptivæ (§. 164. *part. I. Phil. pract. univ.*), interfectio alterius legis prohibitivæ (§. 163. *part. I. Phil. pract. univ.*), cum omnes obligentur vitam conſervare (§. 350. *part. I. Jur. nat.*), ac prohibeantur occidere alterum (§. 743. *part. I. Jur. nat.*), ſi vel maxime conſentiat (§. 745. *part. I. Jur. nat.*). Colliditur adeo in caſu præſenti lex præceptiva cum prohibitiva (§. 206. *part. I. Phil. pract. univ.*). Enimvero ſi lex præceptiva colliditur cum prohibitiva, prohibitiva vincit (§. 210. *part. I. Phil pract. univ.*). Quamobrem in ſumma cibi

Digitized by Google

penuria nec invitum, nec ſorte ductum occidere licet, ne omnibus ſit pereundum.

Nimirum lex prohibitiva de non occidendo altero, ſi vel maxime occidi velit, in ſumma cibi penuria conſervationem ſui efficit impoſſibilem, adeoque eandem eximit a lege præceptiva de vita ſua conſervanda, ut adeo conſervatio ſine peccato omittatur. Neceſſitas adeo vim ſuam exerit in legem præceptivam tollendo obligationem, non vero in legem prohibitivam, ut actum alias illicitum faciat licitum, ſeu conferendo jus ad actum in eadem prohibitum. Alia ſane eſt ratio interfectionis alterius in caſu defenſionis, in quo neceſſitas facit interfectionem medium unicum ſeſe defendendi ac vitam ſuam conſervandi licitum (*not.* §. 572.). Etenim in caſu defenſionis defenſor jure ſuo utitur, dum vim vi repellit (§. 973. *part. 1. Jur. nat.*), contra eum, qui jus ipſius, nimirum ſecuritatis (§. 917. *part. 1. Jur. nat.*) violat, ſine ullo jure (§. 918. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque neceſſitas, quæ oritur ex facto illicito aggreſſoris eximit e lege prohibitiva actum ſub jure defenſoris contentum: aſt in caſu præſenti fortuna adverſa conſtituit utrumque in eadem neceſſitate, quæ utrumque ab obligatione ſe conſervandi liberat (§. 566.), ut neuter peccet, ſi fame pereat. Cum adeo nulla adſit obligatio, cui ſatisfaciendum, nec lex naturæ dare poteſt jus ad actum utrique æqualiter prohibitum. Equidem *Puffendorfius* lib. 2. c. 6. §. 3. dubitat, quid in caſu propoſitionis præſentis pronunciandum ſit, propterea quod cum lege homicidii pugnet atrocitas famis venterque auribus carens, & quod circa triſtiſſimum hoc medium omnibus foret pereundum; non tamen rationes iſtæ ſufficiunt ad conferendum jus in vitam alterius. Etenim atrocitas famis eſt malum difficulter ſuperabile, ex eo autem nullum jus naſcitur ad actum lege prohibitum. Sane ſi hoc admittere velis, quod probari nulla ratione poteſt, ad evitandum tormenta quævis illicita patrare liceret. Et quamvis omnibus ſit pereundum, niſi unus juguletur ac carne ejus veſcantur ceteri; nec tamen hinc quoque jus naſcitur uni in vitam alterius, neque

que etiam in vitam ſuam, ut in cædem ſui conſentire poſſit. Jus naſci nequit niſi ex obligatione paſſiva (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), ubi nulla obligatio, ibi jus nullum (§ 25. *part. 1. Jur. nat.*). Obligationem vero vitam conſervandi tollit neceſſitas inevitabilis ac irreſiſtibilis quoad omnes, adeoque ex ea jus nullum oriri poteſt uni in alterum. Exemplum ex *Nicolao Turpio* in obſ. med. refert *Zieglerus* ad *Grotium* lib. 2. c. 1. §. 3. de ſeptem Britannis, qui vaſtum in mare projecti deficiente cibo potuque ſortiti unum non ſane reluctantem jugularunt, cujus ſanguine intolerabilem ſitim ac famem carnibus utcunque ſedaverunt, quos ad terram delatos poſt judex homicidii abſolvit. Non ſine peccato ceteri jugularunt unum, quamvis non reluctantem, etſi facile concedamus, homicidii reos miſeratione fuiſſe dignos nec pœnam homicidii lege poſitiva ſancitam iisdem irrogari potuiſſe a judice. Alia nimirum quæſtio eſt, num jure jugulaverint ſocium ceteri, alia vero, an propter hoc factum pœna ordinaria locum habuerit aut, ſi extraordinariæ adhuc locus fuiſſet, in quod in præſenti non inquirimus, utrum ea potius condonanda, an exigenda fuerit. Ceterum cum propoſitione præſenti confundendum non eſt, quod alibi demonſtravimus, nimirum quod nemo hominum alterum occidere debeat, ut carne ejus veſcatur (§. 747. *part. 1. Jur. nat.*), neque enim ibidem ſupponitur, id fieri in ſumma cibi penuria, ut ſine iſto medio ſit pereundum. Perperam vero huc refertur exemplum Jonæ, quem volentem in mare projecerunt, qui una cum ipſo in eodem erant, ſedandæ tempeſtatis cauſa, *Jon. I.* Sortes enim miſerunt, ut palam fieret, cujusnam peccato excitata eſſet tempeſtas omnibus interitum minitans. Nec ſortitio caruit eventu, cum enim ſors cecidiſſet ſuper Jonam, is peccatum ſuum confitebatur, ac ſibi conſcius, grandem iſtam tempeſtatem a Deo excitatam fuiſſe propter peccatum ſuum, ut in mare mitteretur ejus ſedandæ cauſa voluit: quod num facere liceat, qui cum ipſo in navi erant adhuc ſubdubitabant, Deum adeo invocantes, ut, ſi peccare contingat, peccatum hoc ipſis condonare velit c. 1. 14.

Inde igitur inferri nequit licitum eſſe, ut plurium ſervandorum cauſa uni innocenti manus violentæ inferantur.

§. 588.

De pluribus in naufragio in ſcapham inſilientibus.

Si in naufragio plures in ſcapham inſilierint, quam illa ferre poſſit, neque ad unum peculiari jure ſcapha pertineat, qui priores inſilierunt poſteriores projicere poſſunt, non vero idem licet poſterioribus in priores. Quodſi vero omnes ſimul inſilierint, qui poteſt, ei alterum projicere licet. Nimirum perinde eſt, ſive in naufragio quidam ſui ſervandi cauſa tabulam capiant, ſive in ſcapham, quæ nullo jure peculiari ad unum pertinet, inſiliant. Enimvero ſi quis prior in naufragio tabulam ceperit, ut evadat, & alter eodem fine eandem conſcendere velit, ſed non ſine præſenti diſcrimine ejus, qui prior ceperat; ei, qui prior ceperat, alterum deturbare licet, non vero idem licet poſteriori in priorem. Quodſi vero uterque ſimul eandem tabulam apprehendat, ei facere hoc licet, qui poteſt (§.1017. *part. I. Jur. nat.*). Ergo etiam ſi in naufragio plures in ſcapham inſilierint, quam illa ferre poſſit, neque ad unum peculiari jure ſcapha pertineat; qui priores inſilierant, poſteriores projicere poſſunt, non vero idem licet poſterioribus in priores: quodſi vero omnes ſimul inſilierint, qui poteſt, ei alterum projicere licet.

Caſum hunc proponit *Puffendorfius* loc. cit. ſed non decidit. Noſtrum igitur eſſe duximus definire, quid in eo ſit juris. Quoniam vero convenit cum caſu *Ciceronis*, de quo diſputat *Lactantius* (*not.* §. 1017. *part* 1. *Jur. nat.*); non opus erat nova demonſtratione, ſed ſufficit illum ad hunc reducere: tabula enim & ſcapha hic ſpectantur tanquam inſtrumentum, quo ad ſe conſervandum utuntur naufragium perpeſſi, & quod nullo jure peculiari ad unum eorum ſpectat. Aliud vero dicendum eſt, ſi ſcapha ad unum eorum, qui in ea ſunt, peculiari quo-

dam

dam jure pertinet: tum enim ſcapha non amplius convenit cum tabula, quam in naufragio plures apprehendunt.

§. 589.

Quando id fiat cum conſenſu ejus, ad quem jure ſingulari ſcapha pertinet.

Si in naufragio plures in ſcapham inſilierint, quam illa ferre poteſt, cum conſenſu ejus, ad quem ea peculiari quodam jure pertinet; qui priores inſilierunt poſteriores projicere poſſunt, non vice verſa poſterioribus licet projicere priores, nec projicere licet eum, ad quem ſcapha ſingulari jure pertinet. Quodſi vero omnes ſimul inſilierint, qui poſſunt, iis ceteros projicere licet. Quodſi enim ſcapha ad aliquem ſingulari quodam jure pertinet, veluti quod ſit dominus, vel uſus ejus a domino quomodocunque conceſſus; is quoque de uſu ejus diſponere poteſt pro arbitrio ſuo (§. 118. *part. 2.* & §. 12. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem ſi plures cum conſenſu domini vel ejus, ad quem peculiari quodam jure ſcapha pertinet, inſilierint, cum acceptatio fiat ipſo facto (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*), acceptatione vero jus acquiratur (§. 381. *part. 3. Jur. nat.*), eo ordine jus acquirunt, quo in ſcapham inſiliunt. Enimvero cum jus acquiſitum nemini invito auferri poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); is, ad quem navis peculiari quodam jure pertinet, non pluribus permittere poteſt ſcapham conſcendere, quam ea ferre poteſt, conſequenter poſterioribus, ſeu ultimis jus nullum conferre potuit in præjudicium priorum. Patet igitur eos, qui primi conſcenderunt ſcapham, illos, qui ultimi in eam inſilierunt projicere quidem poſſe, ſed non hos, utpote violaturos jus priorum, illos projicere poſſe (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). *Quod erat primum & ſecundum.*

Enimvero cum nemo obligetur alteri inſervire citra neglectum officii erga ſeipſum (§. 608. *part. 1. Jur. nat.*), nec is, ad quem ſcapha peculiari jure pertinet, obligatur uſum ſcaphæ concedere aliis ut ipſi ſalventur, ſibi vero ſit pereun-

Digitized by Google

dum, conſequenter nec præſumitur aliis permiſiſſe in ſcapham conſcendere, niſi quatenus una cum ipſo ſervari poſſunt. Quoniam itaque hiſce non competit niſi jus ſub hac conditione, ſi ſcapha eos una cum concedente ferre poſſit; quando contrarium contingit, jus iis non eſt manendi in ſcapha, quos ferre non poteſt, adeoque nemo eorum projicere poteſt illum, ad quem ſcapha ſingulari quodam jure pertinet. *Quod erat tertium.*

Denique ſi plures ſimul cum conſenſu ejus, ad quem ſcapha jure quodam peculiari pertinet, in eam inſilierint, patet *per demonſtrata n. 1.* omnes quoque eodem momento jus acquirere, conſequenter omnes eſſe jure pares. In hoc igitur caſu officium uniuscujusque erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum in caſu colliſionis officium erga ſeipſum vincat (§. 229. *part. 1. Phil. pract. univ.*); unicuique eum projicere licet, quem poteſt. *Quod erat quartum.*

Quodſi dicas, quoniam acceptatio præcedere poteſt voluntatem jus transferentis, quando ſcilicet plures una auxilium ejus efflagitant, ad quem ſcapha jure quodam peculiari pertinet (§. 10. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter omnes eodem tempore jus acquirere ſui ſervandi cauſa ſcapha utendi; haud difficilis eſt reſponſio Cum ad transferendum jus requiratur declaratio ſufficiens voluntatis ejus, ad quem ſcapha jure quodam peculiari pertinet (§. 13. *part. 3. Jur. nat.*), is vero non pluribus idem conferre poſſit, quam quot ſcapha ferre poteſt; non aliter quoque auxilium implorantibus jus conferre voluiſſe intelligitur, quam eo ordine, quo in ſcapham inſiliunt, ita ut, ſi plures inſiliant, quam ea ferre poſſit, qui ultimi ſunt, iis ſcapham conſcendere non permiſerit. Quamprimum nimirum tot in eam conſcenderunt, quot ea ferre poteſt, nulli amplius permiſiſſe intelligitur, ut in eam conſcendat, aut in dubio non cenſetur permiſiſſe niſi ſub hac conditione, ut ſit projiciendus,

dus, ſiquidem appareat, ſcapham eum ferre non poſſe (§. 531.). Quod vero is, ad quem ſcapha jure quodam ſingulari pertinet, ceteris omnibus ſit præferendus, adeoque nunquam projici poſſit; patet etiam ex eo, quod, ſi par malum imminet, quilibet ſibi potius, quam aliis conſulere debeat (§. 574.), ut adeo uſum ſcaphæ ad ſe pertinentem non concedere teneatur aliis, niſi quatenus una cum ipſo iidem ſervari poſſint.

§. 590.

Quodſi plures inſiliant in ſcapham, quam ea ferre poteſt, domino vel quaſi non rogato.

Si eo, ad quem ſcapha ſingulari quodam jure ſpectat, non rogato, plures in eam inſiliant, quam ferre poteſt; ille præcipere poteſt, ut projiciatur is, quem voluerit, ſi ſcapha omnes ferre nequit, aut ut ſorte ductus projiciatur: & ſiquidem contingat, tot ſcapham jam conſcendiſſe, quot ea ferre poteſt, his impedire non licet, quo minus ille in eam inſiliat. Etenim a voluntate ejus, ad quem ſcapha ſingulari quodam jure ſpectat, pendet, cuinam uſum ſcaphæ concedere velit, ut ſervetur (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum non pluribus eam concedere poſſit quam illa ferre poteſt, quod per ſe patet, etſi tot concedere debeat, quot ferre poteſt (§. 641. *part. 1. Jur. nat.*); ipſius omnino eſt ſtatuere, quinam illorum, qui in ſcapham inſilierunt, ſit projiciendus, ne omnibus ſit pereundum. Præcipere igitur poteſt, ut is projiciatur, quem voluerit. *Quod erat primum.*

Quodſi vero conſilii inops ſtatuere nequeat, quinam ſit projiciendus, cum ad ſortem confugere liceat in dubio, ſeu quando ex dubitationum fluctibus emergere non potes (§. 296. *part. 5. Jur. nat.*); ſi præcipit, ut ſorte ductus projiciatur, ſorte ductus projiciendus. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum nemo alteri inſervire teneatur cum neglectu ſui (§. 608. *part. 1. Jur. nat.*), nec is, ad quem ſcapha ſingulari quodam jure pertinet, uſum ejus alteri concedere tene-

tenetur, dum ipſe eodem indiget. Quamvis adeo jam tot eam conſcenderint, quot ferre poteſt; non tamen qui in ea ſunt, impedire licite poſſunt, quo minus ille in eandem inſiliat & alius projiciatur. *Quod erat tertium.*

Nemini jus ſuum auferre licet (§. 336. *part. 2. Jur nat.*), adeoque in communi periculo uſu ſcaphæ privari nequitis, ad quem illa pertinet. Et quoniam nemo pati tenetur, ut alter quid faciat, quod eſt contra jus ipſius (§. 910. 913. 920. *part. 1. Jur. nat.*); cum hoc ſit contra jus ejus, ad quem ſcapha ſingulari quodam jure pertinet, ſi plures in eam inſilierint, quam ferre poteſt, pati is utique non tenetur, ut omnes in ſcapha maneant, atque adeo vel omnibus una ſit pereundum, vel ipſe excludatur. Patet itaque propoſitionem præſentem conſentire cum principiis juris naturæ, nec quicquam in ea contineri, quod iisdem repugnet, quamvis in tanta conſternatione, qualis in caſu præſenti adeſt, & ubi natura unumquemque ſibimetipſi commendat, ſi quid juſtitiæ adverſum contingat, id facile excuſationem habeat; præſertim cum non cujusvis ſit perſpicere, aut in tanta perturbatione animi trutinari, quid juris ſibi, quid aliis conveniat. Sed de eo nobis jam quæſtio non eſt, quidnam excuſationis det ſuprema neceſſitas, quoniam definiendum eſt, quid in communi periculo quoad uſum rei alienæ unicuique competat juris, ſi omnes eundem participare nequeunt, in eadem neceſſitate conſtituti, ſive cum illo, ad quem is pertinet, ſive ſine ipſo.

§. 591.

Si arbitrio eorum relinquatur, qui in ſcapha ſunt, quemnam projicere velint.

Quoniam *is, ad quem ſcapha ſingulari quodam jure pertinet, quando ipſo non rogato plures eam conſcenderint, quam ipſa ferre poteſt*, præcipere poteſt, ut projiciatur is, quem voluerit (§. 590.); *ſi jubeat projicere eum, quem quis projicere poteſt, qui primi aliquem projicere poſſunt, iis eum projicere licet.*

Neceſſitas nimirum dat jus ad aliquem eorum, qui in ſcapha ſunt, projiciendum (§. 572.); ſed voluntate ejus, ad quem

quem ea ſingulari quodam jure pertinet, determinandum, quinam ex illorum numero projiciendus ſit (§. 590.). Quodſi ergo neminem in ſpecie nominare velit, aut, cum deliberatio moram minime ferat, præſertim in tanta conſternatione, non poſſit, jus ſibi competens aliis committere poteſt, ipſorum arbitrio relinquens, quid facere velint, vel poſſint, ne mora noceat omnibus. Caſum hunc, etſi rariorem, ideo prolixe discutere voluimus, immo debuimus, ut appareat, quomodo in aliis ſit procedendum. Cum enim minima circumſtantia variet jus, minime pronunciandum eſt, niſi ſingulis circumſtantiis probe expenſis: quod cum non faciant, qui generaliter pronunciare volunt, inſuper habitis circumſtantiis, quæ variare poſſunt, mirum non eſt, ſi in eo, quod juſtum eſt, definiendo ceſpitent.

§. 592.

De eo, qui alterum deſtituit in præſenti periculo, ut ipſe ſervetur.

Si quis ſtricto gladio duos fugientes perſequatur, nec uterque ſimul ſervari poſſit, licet uni foribus clauſis alterum in præſenti periculo deſtituere. Etenim cum quivis obligetur vitam tam ſuam (§. 350. *part. I. Jur. nat.*), quam alterius conſervare (§. 641, *part. I. Jur. nat.*), tum etiam integritatem omnium membrorum corporis (§. 372. 642. *part. I. Jur. nat.*); in caſu propoſitionis præſentis officium erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios (§. 206. *part. I. Phil. pract. univ.*). Enimvero quando officium erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios, officium erga ſeipſum vincit (§. 229. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi quis ſtricto gladio duos fugientes perſequatur, nec uterque ſimul ſervari poſſit, licet uni foribus clauſis alterum in præſenti periculo deſtituere.

Idem etiam oſtenditur hoc modo. Si quis ſtricto gladio me & te fugientem perſequatur, utrique noſtrum par malum imminet, nimirum periculum mortis aut læſionis membri cujusdam corporis. Enimvero ſi nobis par malum im-

imminet, ego potius mihi, quam tibi conſulere debeo (§. 574.), conſequenter multo magis mihi conſulere, ac te in præſenti diſcrimine deſtituere poſſum, quando a neutro periculum averteretur, niſi mihi conſulere malim. Quamobrem cum ſimul ſervari non poſſimus, *per hypoth.* mihi licet foribus clauſis te in præſenti diſcrimine deſtituere.

Geminum caſum affert *Puffendorfius* lib. 2. c. 6. §. 4. Scilicet quando duobus fugientibus hoſtis necem intentans inſtat, & unus vel ponte dejecto, vel porta clauſa alterum in præſenti vitæ periculo deſtituit, ſi uterque ſimul ſervari nequeat. In colliſione officiorum erga ſeipſum & erga alios facere licet, ſui conſervandi gratia, quod alias non liceret. Ita pontem dejicere, vel portam claudere non liceret, ut hoſtis fugientem proſternere poſſet, niſi hoc fieret ſui conſervandi cauſa. Multi occurrunt caſus particulares paſſim apud Autores, qui cum præſenti in eundem cenſum referendi, ſed iis immorari nolumus. Quin potius demonſtremus principium generale, ſub quo iſti omnes continentur.

§. 593.

De periculo vitando, cum præſenti diſcrimine alterius.

Si ego ac tu in præſenti periculo ſumus, ex quo uterque noſtrum ſimul extrahi nequit, talem actum ſuſcipere licet, quo tibi effugiendi poteſtas adimitur. Quoniam enim ego ac tu in præſenti periculo ſumus, ex quo uterque noſtrum ſimul extrahi nequit, *per hypoth.* uterque autem obligatur mala quævis cum a ſe (§. 183. *part. 1. Jur. nat.*), tum ab altero depellere (§. 613. *part. 1. Jur. nat.*); officium erga ſeipſum colliditur cum officio erga alios (§. 200. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque illud vincit (§. 229. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam vero mihi non ſuppetit actus alius, quo ex periculo extrahi poſſum, quam quo tibi adimitur poteſtas effugiendi *per hypoth.* quamvis alias illicitus foret actus, quo tibi adimitur periculum effugiendi poteſtas (§. 700. *part. 1. Jur. nat.*),

cum

cum tamen neceſſitas irreſiſtibilis licitum efficiat actum, qui alias foret illicitus, quando fit medium unicum ſatisfaciendi obligationi tuæ (§. 573.); talem actum ſuſcipere licet, quo tibi adimitur periculum effugiendi poteſtas, ut ego ex eodem extrahar.

Principium hoc generale multo latius extenditur, quam ad caſus particulares, de quibus modo diximus. E. gr. Ponamus incendio ſuborto adeſſe aliquem, qui uni tantummodo opem ferre poſſit ad res ſervandas, nummos dare eidem licet, ut tibi potius opem ferat, quam alteri, qui nihil dare poteſt, vel tot dare nequit. Idem intelligitur de alio quocunque periculo, ad quod depellendum ope aliena indiges. Similiter ſi tu & alter in communi periculo imploratis opem tertii, licet tibi offerre rationes particulares, quibus te aliis commendes, ut eum permoveas ad auxilium tibi potius, quam alteri ferendum, modo non dehorteris, ne opem ferat alteri.

§. 394.

Si duo in præſenti periculo ſint, ex quo uterque extrahi minime poteſt, talem actum ſuſcipere licet ejus ſervandi cauſa, qui vel ſolus ſine electione ſervari poteſt, vel cui magis obligaris, quo alteri eripitur effugiendi poteſtas. Quoniam enim impoſſibile eſt, ut uterque ex communi periculo extrahatur, *per hypoth.* ab utroque autem malum pro virili depellere obligaris (§. 613. *part. 1. Jur. nat.*), officia erga alios colliduntur (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque illud vincit, ad quod major eſt obligatio (§. 230. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem ab eo periculum depellere debes, cui magis obligaris, quam alteri (§. 208. *part. 1. Phil. pract. univ.*), cumque neceſſitas irreſiſtibilis licitum faciat actum, qui alias foret illicitus (§. 700. *part. 1. Jur. nat.*), quando fit medium unicum ſatisfaciendi obligationi tuæ (§. 573.), periculum

De auxilio ferendo uni vel cui magis obligaris, quo cum diſcrimine alterius.

ut depellas ſuſcipere licet talem actum, quo alteri adimitur effugiendi poteſtas. *Quod erat unum.*

Quodſi vero unus ſaltem ſine electione ſervari poſſit, ipſa neceſſitas hunc præferre jubet alteri, cum ad impoſſibile minime obligeris (§. 209. *part. I. Phil. pract. univ.*), ſi vel maxime alias alteri magis obligeris, ut is eſſet præferendus *per demonſtrata.* Quamobrem alterum in præſenti diſcrimine deſtituere ac illius liberandi cauſa talem actum ſuſcipere licet, quo alteri adimitur effugiendi poteſtas. *Quod erat alterum.*

Exempla, quæ modo dedimus, de ſervando ſeipſo cum præſenti diſcrimine alterius, mutatis mutandis, facile huc aptantur. Ita mater dare poteſt nummos opem ferre valenti nonniſi uni, ut infantem ſuum flammis feralibus eripiat incendio furente, quam infantem matris alterius auxilium illius ſimiliter flagitantis, ſed quæ non habet, quod dare poſſit. Et pater in caſu ſimili hoc facere poteſt, ut idem potius ſervet res filii ſui, quam alterius. Similiter ſi quis ſtricto gladio duos fugientes perſequatur, nec uterque ſervari poſſit, licet tibi eo in ædes tuas admiſſo, qui primus adeſt, fores claudere ac alterum in præſenti diſcrimine deſtituere, ſi vel maxime huic magis obligeris, quam illi, veluti ſi hic ſit agnatus tuus, vel amicus intimus, ille autem homo tibi prorſus ignotus.

§. 595.

De rebus neceſſariis in extrema neceſſitate domino auferendis.

Si quis deſtituitur penitus uſu rerum neceſſariarum, nec in poteſtate ipſius ſit, ut eas æquo pretio vel præſtitis operis ſibi comparet, neque etiam eas precibus ab aliis impetrare poſſit; in ſtatu naturali eas alteri inſcio ac invito auferre, immo vi eripere licet, qui iisdem carere poteſt. Etenim ſi quis penitus deſtituitur uſu rerum neceſſariarum, adeoque illarum, ſine quibus vita ac ſanitas conſervari nequit, nec anima perfici poteſt (§. 499. *part. I. Jur. nat.*), nec in poteſtate ipſius ſit, ut eas æquo pretio

pretio vel præſtitis operis ſibi comparet; is tanta rerum inopia laborat, ut deſint ea, quæ extrema vitæ neceſſitas exigit. Quodſi ergo porro res neceſſarias precibus ab aliis impetrare non poſſit, niſi eidem penitus ablatus eſſe debeat rerum neceſſariarum uſus, non aliud ſupereſt in ſtatu naturali, in quo nemo alterius poteſtati ſubjectus eſt (§. 143. 147. *part. 1. Jur. nat.*), medium obligationi naturali vitæ atque ſanitatis conſervandæ (§. 350. 393. *part. 1. Jur. nat.*), aut animam perficiendi (§. 180. *part. 1. Jur. nat.*), quam ut alteri vel inſcio ac invito, vel vi res neceſſarias eripiat. Quamobrem cum dominia cum tacita hac reſtrictione introducta intelligantur, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri neceſſarium rerum uſum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in dominio (§. 563.), neceſſitas vero irreſiſtibilis licitum efficiat actum, qui alias foret illicitus, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili (§. 573.); quamvis alias illicitum ſit alteri invito rem ſuam auferre (§. 497. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter nec vi eripere permiſſum, ſi quis tamen deſtituitur penitus uſu rerum neceſſariarum, nec in poteſtate ipſius ſit, ut eas æquo pretio vel præſtitis operis ſibi comparet, neque etiam eas precibus ab aliis impetrare poſſit, in ſtatu naturali eas alteri inſcio ac invito auferre, immo vi eripere licet. Enimvero ſi par malum imminet, nobis potius, quam alteri conſulere debemus (§. 574.), conſequenter uſum rerum neceſſariarum alteri concedere non debemus, ſi eodem carere minime poſſumus. Quamobrem nec domino inſcio ac invito rem ſuam auferre, vel vi eripere licet res neceſſarias, quibus ipſe carere nequit, conſequenter non niſi ei auferre, vel vi eripere licet, qui iisdem carere poteſt.

Quid ſit juris in ſtatu naturali quoad uſum rerum neceſſariarum in ſuprema neceſſitate, ideo demonſtrandum fuit, ut

 ſuo

ſuo loco oſtendi poſſit, quid conveniat ſtatui civili: jus enim in eodem obtinens metiendum eſt ex jure, quod in ſtatu naturali competit ad extremam neceſſitatem redactis, & quando ſtatus naturalis reviviſcit, ut eodem jure uti liceat. Idem enim inſtitutum ſecuti ſumus hactenus etiam in aliis.

§. 596.

An rei ablatione furtum committatur.

Quoniam *qui uſu rerum neceſſariarum penitus deſtituitur, nec eas ſibi æquo pretio, aut præſtitis operis comparare, neque etiam precibus easdem ab aliis impetrare poteſt, ei in ſtatu naturali eas inſcio ac invito auferre licet* (§. 595.), conſequenter jus easdem auferendi habet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), cum dici nequeat eum abſtuliſſe rem alienam, conſequenter eam, ad quam jus nullum habet (§. 146. 120. *part. 2. Jur. nat.*), furtum vero non ſit, niſi quis auferat rem alienam domino inſcio ac invito animo eam ſibi habendi, conſequenter ad quam jus nullum habet (§. 498. *part. 2. Jur. nat.*); *furtum minime committit.*

Nimirum ſuprema neceſſitas in hypotheſi propoſitionis præſentis, communione primæva quoad eum, qui illa ad rem auferendam adigitur, reviviſcente facit eandem communem domini ac auferentis, ut adeo uterque pari jure gaudeat (§. 4. *part. 2. Jur. nat.*). Non igitur aufertur res aliena, ſed ea apprehenditur, ad quam auferenti jus eſt eadem utendi. Suprema neceſſitas extinguit jus ſingulare, & rem reſtituit communioni primævæ (§. 562.).

§. 597.

An rapina committatur, ſi res vi eripiatur.

Quoniam in eadem hypotheſi rem, cujus uſum extrema neceſſitas exigit, vi eripere licet (§. 595.), rapina vero non eſt, ad quam eripiendam jus habemus (§. 505. *part. 2. Jur. nat.*); *rapina* quoque *non committitur, quando in eadem hypotheſi alteri res vi eripitur.*

Nimi-

Nimirum qui alteri rem, quam tenet, vi eripit ob extremam neceſſitatem, hoc facit jure ſuo (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque in ejus exercitio impediri nequit a tenente (§. 180. *part. 1. Phil pract univ.*). Quamobrem ſi qui rem tenet impedire velit, quo minus eadem utatur, qui ad extremam neceſſitatem redactus: quin eum vi adigere poſſit dubitandum non eſt. Suprema neceſſitas facit rem communem ejus, qui eandem tenet, & alterius, qui eadem indiget (*not.* §. 596.). Quemadmodum itaque in communione primæva homini competit jus perfectum non patiendi, ut alter ipſum quocunque modo impedire conetur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur (§. 49. *part. 2. Jur. nat.*); ita etiam hoc jus competit ei, qui ad extremam neceſſitatem redactus eſt. Jus vero perfectum utique involvit jus cogendi ſeu vi adigendi alterum, ut patiatur hunc re, quam ipſe tenet, uti. Qui vi utitur adverſus impedientem jus ſuum, rem incorporalem (§. 498. *part. 1. Jur. nat.*), defendit adverſus eum, qui idem ipſi rapere vult (§. 690. *part. 2. Jur. nat.*). Prædonis igitur nomen magis meretur, qui uſum rei in extrema neceſſitate alteri denegat, dum ipſe pari neceſſitate minime premitur, quam qui vi adigit alterum ad concedendum rei uſum, quem extrema neceſſitas exigit (§. 506. *part. 2. Jur. nat.*). Probe hæc notanda ſunt, cum fine iis jus belli publici intimius inſpicere non detur.

§. 598.

Quousque extendendum.

Quia extrema neceſſitas indigenti facit uſum rei neceſſariæ, quo dominus carere poteſt, licitum (§. 595.); *ſi res jus iſtud fuerit talis, quæ uſu conſumitur, eandem conſumere licet; quodſi vero ea uſu non conſumatur, finito uſu reſtituenda.*

Jus, cui extrema neceſſitas locum facit, metiendum eſt ex jure communionis primævæ, utpote ab eodem minime differens, ſed potius idem cum eodem (*not.* §. 596.). Enimvero ſi in communione primæva tu re quadam in ſingulari, quæ uſu conſumitur, actu uteris, nemo alius ejusdem uſum licite prætendere poteſt, conſequenter patiendum, ut res iſta a te conſuma-

ſumatur: ſi vero uteris re, quæ uſu non conſumitur, finito uſu jus ad eam aliis, quod habent, adimi nequit (§. 35. 38. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem ſi uſus rei, qua dominus carere poteſt, in extrema neceſſitate tibi patet; rem conſumere licet, quæ uſu conſumitur, quod ſi vero uſu non conſumatur, finito uſu, cum tunc nullum amplius jus ad eandem competat, domino res utique reſtituenda. In caſu nimirum primo dominium rei in te tranſit, cum ſine eo non detur uſus ejusdem (§. 508. *part. 4 Jur. nat.*); in caſu autem altero, dominium rei manet apud dominum, quoniam jus utendi, quod tibi competit, illo ſalvo ſubſiſtere poteſt. Quemadmodum commodatarius, cui non niſi uſus rei conceſſus (§. 421. *part. 4. Jur. nat.*), rem in ſpecie reſtituere tenetur commodanti, finito uſu (§. 445. *part. 4 Jur. nat.*); ita in præſenti quoque caſu, is, cui neceſſitas non majus jus tribuit, quam commodans commodatario, perinde ac hic finito uſu rem reſtituere debet. Immo in præſenti caſu conceſſio uſus rei, quæ eodem non conſumitur, revera non eſt aliud quam commodatum neceſſarium: neque enim inter illam & hoc alia differentia intercedit, quam quod in domini voluntate poſitum ſit, num rem ſuam alteri commodare, adeoque uſum ejus concedere (§. 418 *part. 4. Jur. nat.*) velit (§. 425. *part. 4. Jur. nat.*), nec is ad commodandum cogi poſſit (§. 426. *part. 4 Jur. nat.*), in caſu autem præſenti conceſſio uſus non ſit voluntatis, ſed neceſſitatis, ac nolens ad eum concedendum cogi queat (§. 595.).

§. 599.

Vis neceſſitatis in jus petendi res neceſſarias vel earum uſum.

Quoniam uſu rerum neceſſariarum penitus deſtitutus, quando eas æquo pretio vel præſtitis operis tibi comparare nequis, eas alteri inſcio ac invito auferre, immo vi eripere licet, ſiquidem eas precibus ab aliis impetrare non poſſis (§. 595.); *neceſſitas extrema jus petendi vertit in jus cogendi, ut detur.*

Natura-

Naturaliter homini competit jus petendi ab aliis, ut ſibi inſerviant, non vero jus alterum ad id cogendi (§. 234. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum homines introductis dominiis ſibi mutuo ad dandum obligentur, prouti unusquisque re alterius indiget (§. 124 *part. 3 Jur. nat.*); dominiis introductis tibi competit jus petendi ab altero, ut det rem, qua indiges. Quando vero hoc jure tibi non conſulitur, neceſſitas extrema vertit jus petendi in jus cogendi. Atque adeo apparet, cur eidem non ante locus ſit, quam ubi jus petendi locum invenire nequit. Quamdiu itaque aliquis adhuc ſupereſt, a quo rem petere poſſis; neminem ad dandum cogere licet.

§. 600.

De jure communi reviviſcente.

In extrema neceſſitate jus commune ad res reviviſcit. In extrema enim neceſſitate penitus deſtitutus es uſu rerum neceſſariarum, niſi alteri invito & inſcio rem auferas, vel vi eidem eripias: quod cum facere liceat (§. 595.), tibi patet uſus rei neceſſariæ neceſſarius, perinde ac ſi juri ſingulari ſeu proprio ſubjecta non eſſet (§. 119. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter ac ſi eſſet communis (§. 110. *part. 2. Jur. nat.*). In extrema itaque neceſſitate jure communi cum uti liceat, jus commune reviviſcit.

Nimirum per dominia ſublatum quidem eſt jus commune, adeoque extinctum, ut eodem uti minime liceat, domino omni uſu rei ſuæ alios excludente (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*); quoniam tamen eadem introducta non intelliguntur niſi cum tacita hac exceptione, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri neceſſarium rerum uſum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in dominio (§. 563.), extrema utique neceſſitas juri communi denuo locum facit quoad eos, qui eadem premuntur. Sane niſi in extrema neceſſitate tibi hoc jus competeret, per dominia introducta tibi ablatum eſſet jus commune, conſequenter connatum (§. 10. *part. 2. Jur. nat*): quod cum auferri non poſſit (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*), in extrema neceſſitate

tibi utique adhuc competere debet. Quamprimum adeo ad extremam neceſſitatem redigeris, jus commune reviviſcit.

§. 601.

Quale hoc ſit. *Jus commune ad res in extrema neceſſitate reviviſcens eſt jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum.* Etenim dominia introducta intelliguntur cum tacita hac reſtrictione, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri uſum rerum neceſſariarum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in dominio (§. 563.), conſequenter, in quas omni jure ceteros omnes excludit dominus (§. 120. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quoniam igitur huic juri ſola locum facit neceſſitas, ut jam licitum ſit, quod alias licitum non eſt, propterea quod alias obligationi tuæ indiſpenſabili ſatisfacere haud quaquam potes (§. 595.), jus autem neceſſitatis eſt, cui ſola neceſſitas locum facit ad actus quosdam alias non licitos, propterea quod ſine iis obligationi cuidam indiſpenſabili ſatisfacere minime potes (§. 564.); jus commune ad res in extrema neceſſitate reviviſcens jus neceſſitatis eſt. *Quod erat unum.*

Quoniam dominium, tanquam jus proprium (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*), abſorpſit jus illud commune (§. 2. *part.* 2. *Jur. nat.*), quod natura hominibus competebat (§. 7. *part* 2. *Jur. nat.*), in extrema tamen neceſſitate idem reviviſcit (§. 600.), in introductione dominiorum tacite exceptum (§. 563.); jus commune in extrema neceſſitate reviviſcens eſt jus ex primæva communione reſiduum (§. 561.). *Quod erat alterum.*

Non omne jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum eſt; ſed tantummodo illud, quod extrema neceſſitas nobis dat ad rem alterius, tanquam ſi adhuc eſſet communis, ut adeo in eam idem jus nobis competat, quod erat in communione primæva, antequam dominia introducerentur. Ita inter-

Digitized by Google

interfectio alterius in caſu defenſionis jus quidem neceſſitatis eſt, aſt minime ex communione primæva reſiduum, quippe quod nobis competit etiam ſtante communione primæva. Sane in communione primæva ſi quis ad uſum neceſſarium rem quandam apprehendit, nemini licet eam eidem invito eripere (§. 36. *part. 2. Jur. nat.*), neque etiam eripere licet, ſi apprehenſam ad futurum uſum neceſſarium ſervat (§. 93. *part. 2. Jur nat.*), immo ei vi reſiſtere licet, qui quocunque modo impedire conatur, quo minus uſum rei apprehenſæ neceſſarium faciat (§ 52. *part. 2. Jur. nat.*). Stante igitur adhuc communione primæva homini competit jus res ad uſum neceſſarium apprehenſas defendendi (§. 690. *part. 2. Jur. nat.*), & hoc jus in caſu neceſſitatis extenditur ad interfectionem ejus, qui rem apprehenſam eripere vult (§. 54. 699. *part. 2. Jur. nat*). Atque adeo ſatis patet, propoſitionem præſentem minime converti poſſe. Immo analogum juris neceſſitatis, quod ex primæva communione reſiduum eſt, obſervatur jam in ipſa communione primæva, quatenus qui res apprehenſas in futurum uſum ſervat, earum uſu excludere nequit alios, qui extrema neceſſitate urgentur: id quod in propoſitione ſequente demonſtrare lubet.

§. 602.

Si quis penitus deſtituitur uſu rerum neceſſariarum in communione primæva & alius quidam res neceſſarias in uſum futurum ſervat; eas inſcio ac invito auferre, immo vi eripere licet. *De jure neceſſitatis in communione primæva.* Quoniam enim in communione primæva uſus rerum neceſſarius promiſcue patet omnibus (§. 19. *part. 2. Jur. nat.*), ſi quis uſu rerum neceſſariarum, adeoque illarum, ſine quibus vita ac ſanitas conſervari, aut anima perfici nequit (§. 499. *part. 1. Jur nat.*), prorſus deſtituitur, neceſſe eſt, ut res nulla amplius inveniri poſſit, quam non jam ad uſum ſuum aliquis apprehenderit. Quoniam vero nemo excludi poteſt jure utendi re quacunque (§. 103. *part. 2. Jur. nat.*); ſi quis res

neceſſarias ad futurum uſum ſervat, quamvis alias easdem ipſi eripere non liceat, ſi uſu conſumuntur (§. 93. *part. 2. Jur. nat.*), cum tamen in præſenti caſu aliud medium non ſuppetat ſe aut ſanitatem ſuam conſervandi, conſequenter obligationi ſuæ ſatisfaciendi (§. 350. 393 *part. 1. Jur. nat.*), quam uſus rei ab alio aſſervatæ in uſum futurum, neceſſitas vero irreſiſtibilis licitum efficiat actum, qui alias foret illicitus, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili (§. 573.), qualem naturalem eſſe conſtat (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi quis penitus deſtituitur uſu rerum neceſſariarum, quæ uſu conſumuntur, & alius quidam res neceſſarias in futurum uſum ſervat, in communione primæva eas inſcio ac invito auferre, immo vi eripere licet.

Quodſi vero res uſu non conſumantur, cum interea temporis, quo qui eas ſervat iisdem non utitur, earum uſum aliis concedere teneatur (§. 93. *part. 2. Jur. nat.*), multo minus dubitari poteſt, quin in caſu propoſitionis præſentis eas inſcio ac invito auferre, immo vi eripere liceat.

Non licet excipere, quod, ſi quis res, quas in uſum futurum ſervat, conſumtibiles alteri concedere debeat uſus præſentis cauſa, fieri poſſit, ut ipſemet poſthac uſu rerum neceſſariarum penitus deſtituatur, adeoque in eandem neceſſitatem incidat, qua alter nunc premitur. Præterquam enim quod hoc non ſemper metuendum ſit, multo minus ſemper certus ſit metus, ac in communione primæva, in qua uſus rerum per univerſum terrarum orbem patet ſingulis (§ 94. *part. 2. Jur. nat.*), futuræ neceſſitati facile proſpici poſſit; hic probe conſiderandum eſt, quid juris unicuique tribuat natura in ſtatu originario, non vero quid huic vel iſti utilius ſit, aut magis commodum. In ſtatu originario, in quo communio rerum primæva obtinet (§. 11. *part 2. Jur nat.*), homines omnes æquales ſunt (§. 130. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque tantundem juris

juris competit uni, quantum alteri (§. 78. *part. 1 Jur. nat.*), conſequenter nemo alteri uſum præſentem rei neceſſariæ auferre poteſt uſus futuri cauſa. Sicuti commune eſt commodum, quando tanta rerum copia ſuppetit, ut ſufficiat omnibus; ita quoque commune eſt periculum, quod ex illarum inopia venit, cui avertendo tempeſtive unusquiſque pro virili operam dare tenetur. Et quamvis ſi par malum imminet, nobis potius, quam aliis conſulere debeamus (§. 574.); id tamen locum non habet, niſi quando uſus rei, quo ipſe in præſenti carere deberes, concedendus foret alteri, ita ut v. gr. tibi ſit eſuriendum, ſi eſurienti cibum, quem habes, dare deberes. Sane ſi quis ob uſum futurum auferret alteri uſum præſentem neceſſarium, ei alterum ab uſu rei neceſſario arcere liceret, quod tamen minime licet (§. 20. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 603.

De rebus utilibus & voluptuariis ob vitæ neceſſitatem alteri eripiendis in communione primæva.

Si quis penitus deſtituitur uſu rerum neceſſariarum & iis rebus uti poteſt ad vitæ neceſſitatem, quibus alter non utitur niſi ad utilitatem vel jucunditatem; eas alteri inſcio ac invito auferre, immo vi eripere licet in communione primæva. Etenim ſi quis penitus deſtituitur uſu rerum neceſſariarum & iis rebus uti poteſt ad vitæ neceſſitatem, quibus alter utitur nonniſi ad utilitatem vel jucunditatem; huic uti non licet ad utilitatem vel jucunditatem, quibus ille indiget ad vitæ neceſſitatem (§. 101. *part 2. Jur. nat.*). Quamobrem ob vitæ commoditatem vel jucunditatem nemo alterum privare poteſt uſu rerum, quibus ad vitæ neceſſitatem indiget. Neceſſitas igitur eximit res ab altero apprehenſas e numero rerum uſus neceſſarii cauſa apprehenſarum. Quamobrem etſi alias rem ab altero apprehenſam eidem invito eripere minime liceat (§. 36. *part. 2. Jur. nat*); in præſenti tamen uſus ejus adhuc patet ei, qui alias uſu rerum neceſſariarum penitus deſtitueretur, conſequenter cum nemo ab eodem arceri poſſit (§. 20.

part. 2. Jur. nat.), rem iſtam alteri inſcio ac invito auferre, i nmo vi eripere licet.

In communione primæva nemo majorem vitæ commoditatem aut jucunditatem prætendere poteſt altero (§. 100. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque commoditatem ac jucunditatem vitæ ſuæ non poteſt præferre neceſſitati vitæ alterius. Quando itaque commoditas ac jucunditas vitæ tuæ colliditur cum neceſſitate alterius, quemadmodum res neceſſariæ præferendæ ſunt utilibus ac voluptuariis (§. 502. *part. 1 Jur. nat.*), ita etiam neceſſitas vitæ alterius præfertur commoditati ac jucunditati vitæ tuæ. Sane communio primæva, quæ omnibus idem jus dat ad res omnes (§. 3. 9. *part. 2. Jur. nat.*), non ſinit res eſſe in utilium vel voluptuariarum numero, quibus quis indiget ad vitæ neceſſitatem. Qui adeo rebus indiget ad vitæ neceſſitatem, quibus alter non utitur niſi ad utilitatem vel jucunditatem, cum alias penitus deſtitueretur uſu rerum neceſſario, eas ſpectat tanquam res neceſſarias, quibus ille non indiget, & quas adeo in ſui præjudicium apprehendere minime potuit.

§. 604.

Quale ſit jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum.

Jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum jus perfectum eſt. Etenim neceſſitas jus petendi convertit in jus cogendi (§. 599.), adeoque jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum conjunctum eſt cum jure cogendi alterum, qui obligationi ſuæ ſatisfacere non vult. Aſt jus perfectum eſt, quod conjunctum cum jure cogendi alterum, ſi obligationi ſuæ ſatisfacere noluerit (§. 235. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ergo jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum jus perfectum eſt.

Oſtenditur etiam hoc modo. In extrema neceſſitate jus commune ad res reviviſcit (§. 600.), adeoque jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum idem eſt cum jure, quod unusquisque habet in communione primæva. Enimvero

vero jus in res communes cuilibet competens in communione primæva jus perfectum eſt (§. 47. *part. 2. Jur. nat.*). Jus itaque neceſſitatis ex communione primæva reſiduum jus perfectum eſt.

A vero igitur aberrat *Puſſendorfius* lib. 2. c. 6. §. 5. quando putat jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum ex imperfecta duntaxat obligatione oriri, quod ex virtute humanitatis fluat, ut quis teneatur alteri in extrema neceſſitate conſtituto rebus ſuis, quibus ipſe pari modo non indiget, ſubvenire. Etenim extrema neceſſitas, quæ ablationem rei invito domino factam efficit licitam, tum demum adeſſe intelligitur, quando nemo adfuerit, qui petenti rebus ſuis ſubvenire voluerit, conſequenter officio ſuo ſatisfacere. Ea autem quando adeſt, jus petendi in jus cogendi vertit (§. 599.) & juri neceſſitatis ex communione primæva reſiduo locum facit. Quamobrem opus non eſt, ut demum lege poſitiva obligatio imperfecta in perfectam & iſti reſpondens jus in perfectum mutetur, quemadmodum viſum eſt *Puſſendorfio*. Verum enimvero quæ circa leges poſitivas hac in parte obſervari debeant, ea diſcutere non eſt hujus loci, ubi nonniſi ea demonſtramus, quæ in ſtatu naturali adventitio, poſtquam ſcilicet dominia, ſed nondum imperia introducta ſupponuntur, obtineant.

§. 605.

De finito uſu rei, quæ uſu non conſumitur.

Si res, quæ jure neceſſitatis ex communione primæva reſiduo uſus, uſu non conſumitur; finito uſu reſtituenda, modo noveris, cujusnam ea ſit, vel non adſit alia cauſa, quæ reſtitutionem impoſſibilem efficit. Quoniam enim jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum eſt jus commune ad res, quod in extrema neceſſitate reviviſcit (§. 601.), non plus juris tibi in rem competit, quam in communione primæva competere poterat. Enimvero in communione primæva nemo utitur rebus tanquam ſuis, ſed tanquam communibus (§. 37. *part.*

part. 2. Jur. nat.). Quamobrem in extrema quoque neceſſitate re non uteris niſi tanquam tui ac domini communi. Enimvero cum in jure neceſſitatis uſum licitum faciat neceſſitas (§. 564.), neceſſitate ceſſante jus quoque tuum expirat, conſequenter res tui ac domini non amplius communis eſt, adeoque domini ſolius. Quodſi ergo res uſu non fuit conſumta, finito uſu rem alienam in poteſtate tua habes (§. 461. *part. 2. Jur. nat.*), & quinam ſit ejus dominus tibi non ignotum *per hypoth.* Quamobrem cum is, qui rem alienam in poteſtate ſua habet & novit, cujusnam ea ſit, eam domino reſtituere debeat, ſive hic norit, quod in ipſius poteſtate ſit, ſive ignoret (§. 467. *part. 2. Jur. nat.*); qui jure neceſſitatis ex communione primæva reſiduo uſus rem domino inſcio abſtulit, vel invito vi eripuit (§. 595.), finito uſu eandem domino reſtituere debet. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi quis ignoret, quinam ſit dominus, nec reſciſcere poſſit, quinam ſit, etiamſi omni diligentia inquirat, quemadmodum debebat (§. 468. *part. 2. Jur. nat.*); reſtitutio rei efficitur impoſſibilis. Quamobrem cum nemo obligetur ad id, quod impoſſibile (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*); nec rem reſtituere obligatur, qui jure neceſſitatis eandem domino inſcio abſtulit, vel etiam invito eripuit, etiamſi ea uſu non conſumatur. *Quod erat ſecundum.*

Idem eodem modo patet, ſi reſtitutio uſu finito quacunque alia de cauſa efficitur impoſſibilis. *Quod erat tertium.*

Equidem propoſitionem præſentem jam ſupra intulimus per modum corollarii (§. 598.), quoniam nulla ratio eſt, cur res, quæ uſu non conſumitur, tua fieri debeat, utpote cujus nonniſi uſum domino invito licitum facit neceſſitas; non tamen inconſultum duximus eandem hic uberius demonſtrare, ut tanto

tanto clarius appareat reſtituendi obligatio. Dari autem caſus, in quibus ignoratur, cujusnam ea res, qua uſus fuiſti, ſit, vel alia etiam de cauſa reſtitutio efficitur impoſſibilis, ex ſubſequentibus patebit.

§. 606.

De reſtitutione rei, quæ uſu conſumitur.

Si res, qua jure neceſſitatis ex communione primæva reſiduo uſus es, uſu fuerit conſumta, & neceſſitate ceſſante eam in genere reſtituere poſſis, in genere reſtituenda eſt. Quoniam enim ſola neceſſitas juri neceſſitatis locum facit (§. 564.), id ulterius extendendum non eſt, quam neceſſitas exigit. Quoniam itaque nemo tenetur alteri gratis dare vel facere, ſi is viciſſim dare vel facere poſſit (§. 268. *part. 4. Jur. nat.*), conſequenter nec dare rem, quæ uſu conſumitur, ſine onere reſtitutionis in genere, ſi accipiens eandem in genere reſtituere poſſit (§. 486. *part. 4. Jur. nat.*); nec neceſſitas, quæ dat jus rem domino inſcio vel invito ablatam, vel vi ereptam (§. 595.) conſumendi (§. 598.), id dare poteſt ſine onere reſtitutionis in genere, ſi quidem conſumens ceſſante neceſſitate eandem in genere reſtituere poſſit. Quamobrem ſi res, qua jure neceſſitatis ex communione primæva reſiduo uſus es, uſu fuerit conſumta & neceſſitate ceſſante eam reſtituere in genere poſſis, in genere reſtituenda eſt.

Grotius l. 2. c. 2. §. 6. jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum deducit ex eo, quod mens eorum, qui primi dominia ſingularia introduxerunt, credenda ſit talis fuiſſe, ut quam minimum ab æquitate naturali receſſerit. Unde porro infert §. 9, jus iſtud non eſſe plenum, ſed reſtrictum cum onere reſtituendi, ubi neceſſitas ceſſaret, cum tale jus ſufficiat ad ſervandam naturalem æquitatem contra rigorem dominii. Enimvero introductione dominiorum nemini auferri potuit penitus uſus rerum neceſſarius (§. 562.), adeoque non a voluntate eorum, qui primi dominia ſingularia introducebant, pen-

debat, utrum ea introducere vellent cum tacita hac exceptione, ut in extrema neceſſitate reviviſcat jus quoddam commune in res dominio ſubjectas (§. 600.), nec ne; ſed nonniſi cum iſta exceptione eadem introduci potuerunt. Jus igitur iſtud non voluntate humana, ſed ipſa natura conſtitutum eſt, quemadmodum per demonſtrationes noſtras evidens eſt. Immo per demonſtrationem quoque propoſitionis præſentis patet, ipſam naturæ legem non dare in extrema neceſſitate jus in res dominio ſubjectas niſi cum onere eas in genere reſtituendi, ſi neceſſitate ceſſante, poſtquam uſu conſumtæ ſunt, in genere reſtitui poſſint. Sunt qui negant, eum, qui extrema neceſſitate adactus alteri rem ſuam eripuit, ad reſtitutionem eſſe obligatum, quia hoc fecit jure ſuo. Enimvero hi non perpendunt jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum in ſe tale eſſe, ut onus reſtituendi contineat, nec ab eo liberari niſi eum, cui reſtitutio ceſſante neceſſitate impoſſibilis. Jus nimirum hoc analogum eſt mutuo, a quo nonniſi in eo differt, quod a domini voluntate pendeat, utrum mutuo dare velit, nec ne (§. 539. *part. 4. Jur. nat.*), nec mutuatarius ad mutuo dandum eum cogere poſſit (§. 540. *part. 4. Jur. nat.*), aſt in extrema neceſſitate conceſſio uſus rei, quæ uſu conſumitur, ſit neceſſaria, ita ut ad eam cogi poſſit dominus, ſi concedere nolit (§. 599.). Jus igitur, de quo loquimur, in eo caſu, quo ceſſante neceſſitate reſtitutio fieri poteſt, mutuum neceſſarium eſt. In altero caſu, quo reſtitutio impoſſibilis, idem jus analogum eſt eleemoſynæ, a cujus datione nonniſi in eo differt, quod a domini voluntate pendeat, utrum eleemoſynam dare velit, nec ne (§. 224. *part. 4. Jur. nat.*), nec is ad dandum cogi poſſit (§. 223. *part. 4. Jur. nat.*), in præſenti autem caſu ad dandum cogi queat (§. 599.), ut adeo jus neceſſitatis in præſenti caſu ſit eleemoſynæ exactio neceſſaria. Nimirum in genere notandum eſt, jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum convertere contractus & actus mere beneficos, qui voluntarii ſunt, in neceſſarios. Atque hoc eſt principium heuriſticum, quo ſi utamur, nihil occurret in omni jure neceſſita-

ceſſitatis ex communione primæva reſiduo, quod non ſit expeditum. Quodſi quis theoriam hujus juris omnibus numeris abſolutam condere velit, in quam arenam nobis jam deſcendere minime licet, is de fœcunditate iſtius principii non dubitabit. Neque vero exiſtimandum eſt, inutilem fore illam theoriam: mirifice enim prodeſt cum ad condendas leges poſitivas, tum ad definiendum, quid liceat in bello, ne ab æquitate recedatur ultra quam par eſt.

§. 607.

Quando pretium rei conſumtæ præſtandum ceſſante neceſſitate.

Quoniam rem in genere reſtituere debes, neceſſitate ceſſante, *ſi res, quæ jure neceſſitatis ex communione primæva reſiduo uſus es, uſu fuerit conſumta*, & neceſſitate ceſſante eam in genere reſtituere poſſis (§. 606.), perinde vero eſt, ſive rem in genere reſtituas, ſive pretium ejus præſtes; *ſi ceſſante neceſſitate rem in genere reſtituere nequeas, pretium tamen ejus præſtare poſſis, ad hoc præſtandum teneris*, conſequenter *deficientibus etiam nummis rem aliam reſtituere licet, quæ tantundem valet.*

Nimirum tum actus, ad quem neceſſitas jus dat, non eſt mutuum neceſſarium, ſed quod erat ab initio neceſſarium mutuum ex poſtfacto abit in emtionem neceſſariam (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*), vel neceſſariam permutationem (§. 879. *part. 4. Jur. nat.*). Facile autem patet, ſi emtorem rei, quam pro re ex neceſſitate conſumta dare velis, invenire poſſis, vendendam potius eſſe eam, quam accipere nolenti obtrudendam (§. 200. *part. 4. Jur. nat.*).

§. 608.

Quando in extrema neceſſitate res pro æquo pretio ab in-

Si quis penitus deſtituatur uſu rerum neceſſariarum, nec qui iis abundant pro æquo pretio eas ipſi dare velint; in ſtatu naturali easdem alteri, qui iisdem abundat, inſcio ac invito auferre, vel vi eripere ac pretium æquum ſolvere licet. Introductis enim dominiis homini competit jus res ab alio ſibi comparandi (§.

vito compa- nari poſſint. 126. *part.3. Jur. nat.*), qui ipſe iisdem non indiget (§. 127. *part.3. Jur. nat.*), cumque nemo alteri gratis dare teneatur quidpiam ei, qui viciſſim quid dare poteſt (§. 268. *part. 4. Jur. nat.*), pretio æquo oblato (§. 321. *part. 4. Jur. nat.*), conſequenter res, quibus indiget ab alio emendi (§. 938. *part. 4. Jur. nat.*). Quodſi vero quis penitus deſtituatur uſu rerum neceſſariarum, ac qui iis abundant pro æquo pretio eas ipſi dare nolint; in ſtatu naturali non aliud datur medium neceſſitati extremæ conſulendi, quam ſi vel inſcio ac invito res auferatur, vel vi eripiatur & æquum pretium deinceps ſolvatur. Quamobrem cum dominia introducta intelligantur cum tacita hac reſtrictione, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri neceſſarium rerum uſum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in dominio (§. 563.), neceſſitas vero irreſiſtibilis licitum efficiat actum, qui alias foret illicitus, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili (§. 573.); quamvis alias illicitum ſit alteri invito rem ſuam auferre (§. 497. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter nec vi eripere permiſſum, ſi quis tamen deſtituatur uſu rerum neceſſariarum, nec qui iis abundant pro æquo pretio easdem dare ipſi velint, in ſtatu naturali easdem alteri, qui iisdem abundat, inſcio ac invito auferre, vel vi eripere ac pretium æquum ſolvere licet.

Nimirum quando æquum pretium pro re, qua indiges, ſolvere potes; extrema neceſſitas non ante adeſt, quam ſi nemo, qui rebus neceſſariis abundat, æquum pretium offerenti rem dare velit. Quamobrem ſi plures ſint, qui abundant, ac unus dare renuat, adeundi quoque ſunt ceteri, antequam dici poſſis, te in extrema neceſſitate conſtitui. Ferendum enim, ſi quis naturali libertate abuſus officio ſuo ſatisfacere nolit, quamdiu jus perfectum tuum non violat (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), quod tibi non competit, antequam extrema neceſſitas ad-

adfuerit (§. 601. 604.). Ubi vero omnes, qui dare poterant, officio ſuo deſunt, neceſſitas demum locum facit juri tuo, quo uti potes adverſus eum, a quo tutius rem conſequi potes. Immo cum ad pretium ſolvendum obligeris, ſi rem inſcio auferas, loco rei deponendum eſt pretium, modo ſatis tutum ibidem deponatur, vel metuendum non ſit, ne auferatur ab alio, cui non debetur.

§. 609.

Quoniam ſi penitus deſtitueris uſu rerum neceſſariarum, nec qui iis abundant pro æquo pretio tibi eas dare voluerint; in ſtatu naturali easdem alteri, qui iisdem abundat, inſcio ac invito auferre vel vi eripere ac pretium ſolvere licet (§. 608.); perinde vero eſt ſive pretium æquum ſolvas, ſive rem aliam præſtes, quæ tantundem valet; *deficientibus nummis pro re, quam vel inſcio ac invito auſers, vel vi eripis in extrema neceſſitate tibi conſtituto dare nolenti, cum poſſit, rem aliam, quæ tantundem valet, dare potes.* ***Quando pro re alia.***

Neceſſitas non facit locum juri majori adverſus rigorem dominii, quam ſufficit, ut eidem conſulatur. Quodſi ergo pretium æquum dare poſſis pro re, quæ domino aufertur, vel vi eripitur, non licet eandem auferre aut eripere ſine pretio, nec dare loco pretii rem aliam. Quodſi vero pretium dare non poſſis, dare tamen adhuc queas rem aliam; non licet eam eripere, vel auferre nihilo dato. Et ſi ſtatim nec pretium, nec rem aliam dare commode poſſis, neceſſitate autem ceſſante rem in genere reſtituere, eam auferre, vel rapere non licet niſi cum onere reſtituendi, nec licet reſtituere ſpeciem aliam, ſi in genere reſtituere potes, quod abſtuliſti, vel rapuiſti. Hæc omnia manifeſta ſunt per ea, quæ in anterioribus demonſtravimus, eaque æquitati maxime conſentanea eſſe minime dubitabit, qui ad principia demonſtrandi, quibus uſi fuimus, animum attendit.

§. 610.

Vis neceſſitatis in jus æquo pretio rem ſibi comparandi ab alio.

Similiter quia æquum pretium ſolvere tenetur pro re, quam quis jure neceſſitatis alteri inſcio ac invito aufert, vel vi eripit (§. 608.), aut rem aliam præſtare, quæ tantundem valet (§. 609.); *neceſſitas extrema jus æquo pretio ſibi ab alio comparandi*, quod introductis dominiis unicuique competit (§. 322. *part. 3. Jur. nat.*), *vertit in jus cogendi, ut pro æquo pretio res detur, aut pro re, quæ tantundem valet*, conſequenter *obligationem mutuam dandi, quæ imperfecta eſt* (§. 354. *part. 3. Jur. nat.*) *perfectam*, adeoque & *jus æquo pretio rem ab alio ſibi comparandi, quod imperfectum eſt* (§. 355. *part. 3. Jur. nat.*), *perfectum efficit* (§. 235. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Extrema neceſſitas non ante adeſt, quam ubi nemo fuerit, qui officio ſuo facere vult ſatis. Quoniam vero obligatio perfecta ad officia humanitatis libertati naturali repugnat (§. 660. *part. 1. Jur. nat.*), ut tamen alter officio ſuo ſatisfaciat eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi tuæ indiſpenſabili *vi hypoth.* aut tu omittere debes id, ad quod faciendum obligaris, aut committere aliquid, quod eſt contra libertatem, adeoque jus quoddam alterius, conſequenter obligatio tua cum jure, aut rectius abuſu juris alterius collidıtur (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum lex præceptiva collidatur cum permiſſiva (§. 164. 165. *part. 1. Phil. pract. univ.*), in hac colliſione autem lex præceptiva vincit (§. 211. *part. 1. Phil. pract. univ.*); tibi utique permiſſum eſt cogere alterum ad officium humanitatis, adeoque neceſſitas juri cogendi ad id præſtandum, quod alias tibi non competit, (§. 658. *part. 1. Jur. nat.*), locum facit. Et hoc pacto jus rem æquo pretio, aut, deficientibus nummis, pro re alia ſibi ab alio comparandi perfectum evadit. Quæ hic dicuntur, probe perpendi velim, ut origo juris neceſſitas penitus perſpiciatur. Oritur nimirum per modum exceptionis ex colliſione legum naturalium, ac inde neceſſitas vim acquirit jus imperfectum in perfectum mutandi. Simile quid obſervare datur in agentibus

nibus neceſſariis: quando enim unumquodque agit id, ad quod per eſſentiam & naturam ſuam aptum eſt, adeoque juxta præſcriptam quaſi ſibi legem, in eorundem tamen concurſu propter colliſionem actionum natura per modum exceptionis producit effectum extraordinarium, neceſſitate locum malo phyſico faciente. Aſt hæc uberius explicare non eſt hujus loci: ſufficit excitaſſe attentionem illorum, qui veritatem intimius perſpicere geſtiunt.

§. 611.

De cibariis in navigatione aut obſidione deficientibus.

Si in navigatione aut obſidione defecerint cibaria, quod quisque habet in commune conferre debet. Quando enim in navigatione aut obſidione deficiunt cibaria, cum ſine iis corpus conſervari nequeat (§. 380. *part. I. Jur. nat.*), adeoque eadem in rerum neceſſariarum numero ſint (§. 499. *part. I. Jur. nat.*), niſi quod quisque habet in commune conferatur, quidam deſtituuntur penitus uſu rerum neceſſariarum, quas aliunde ſibi comparare minime poſſunt. Quoniam itaque extrema adeſt neceſſitas, in hoc autem jus commune ad res reviviſcit (§. 600.); ſi in navigatione aut obſidione defecerint cibaria, quod quisque habet, id commune eſt, conſequenter cum omnibus, ad ea ſimul ſumta, quæ adſunt, idem jus ſit (§. 2. *part. 2. Jur. nat.*), ſcilicet quoad uſum eorundem (§. 21. *part. 2. Jur. nat.*), quod quisque habet id utique in commune conferre debet.

Poſtquam in genere demonſtravimus, quale ſit jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum; caſus quosdam particulares expendere lubet, ut tanto facilius intelligatur, quomodo principia generalia ad caſus particulares applicentur, utque tanto major lux iisdem affundatur. Facile autem patet, quod hic de cibariis in navigatione aut obſidione deficientibus oſtenditur, idem etiam valere de cibariis deficientibus alio quocunque in loco, veluti in itinere per loca deſerta, aut alia, in

in quibus cibi copia haberi nequit, aut in annonæ caritate. Quæ vero in præſenti caſu porro addenda erant de reſtitutione, neceſſitate ceſſante, ea ex antecedentibus haud difficulter petuntur, ut non opus ſit, nos in hiſce explicandis eſſe prolixiores.

§. 612.

Quale tum competat jus.

Quoniam deficientibus in navigatione, obſidione aut alio quocunque caſu cibariis, quod quisque habet in commune conferre debet (§. 611.), jus vero neceſſitatis ex communione primæva reſiduum jus perfectum eſt (§. 604.), adeoque conjunctum cum jure cogendi alterum, ut faciat, quod debet (§. 235. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *ſi in navigatione, obſidione vel alio quocunque caſu defecerint cibaria, quod quisque habet ut in commune conferat cogi poteſt.*

Hoc probe notandum eſt, ut ſuo loco pateat, quid in iſtiusmodi caſibus liceat in ſtatu civili.

§. 613.

De jure neceſſitatis ad res, quæ in navi ſunt.

Si in navigatione nemo, qui in navi eſt, cibariis deficientibus, habeat quod in commune conferre poſſit; res comeſtibiles, quæ in navi ſunt, alio transportandas conſumere, quantum ad famem duram depellendum ſufficit: immo ſi navi ad littora appulſa deficiant nummi, ut æquo pretio cibaria comparari poſſint, res quasdam, quæ in navi ſunt, etſi alio transportandæ, vendi poſſunt. Etenim ſi in navigatione nemo, qui in navi eſt, cibariis deficientibus, habeat, quod in commune conferre poſſit; unicum medium ſui conſervandi iis, qui in navi ſunt, ſuppetit, ut rebus comeſtibilibus, quæ in navi ſunt, alio transportandis famem duram depellant. Quoniam itaque extrema adeſt neceſſitas, & in hac jus commune ad res reviviſcit (§. 600.); ad famem duram depellendam licebit conſumere res

rés comeſtibiles, quæ in navi ſunt, etiamſi alio transportandas. *Quod erat unum.*

Quodſi navi ad littora appulſa deficiant nummi, ſine iis tamen cibaria comparari non poſſint; medium ea comparandi, conſequenter in itinere ulteriori ſe conſervandi medium unicum eſt, ut vendantur quædam merces, quæ ſunt in navi, alio transportandæ. Patet igitur ut ante, eas cibariorum comparandorum cauſa vendi poſſe. *Quod erat alterum.*

In caſu adeo priori neceſſitas dat jus ad res alienas conſumendas; in poſteriori ad easdem vendendas.

§. 614.

De equo alieno ad fugam capeſſendam adhibito in extrema neceſſitate.

Si quis ab invaſore impetitur, nec via ſalutis ulla ſuperſit, niſi ut fuga arripiatur, adſit vero ad manum equus alienus; eodem in fuga inconſulto domino uti poteſt. Quodſi peregrinus verſetur in regione ignota, nec dominus noſcatur, & equus longius ſit abducendus, aut alia de cauſa quacunque reſtitutio reddatur impoſſibilis, equum reſtituere non tenetur. Si quis enim ab invaſore injuſto impetitur, nec via ſalutis ulla ſuperſit, niſi ut fuga arripiatur, quam ſine equo capeſſere nequit; medium unicum periculum evadendi ſupereſt, ut equo, qui ad manum eſt, alieno utatur. Extrema adeo adeſt neceſſitas: in qua cum jus commune ad res reviviſcat (§. 600.), equo alieno, qui ad manum eſt, uti licet tanquam communi, conſequenter domino inconſulto (§. 37. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Enimvero ſi in extrema neceſſitate re aliena uſus es, nec noveris, cujusnam ea ſit, aut alia quacunque de cauſa reſtitutio reddatur impoſſibilis, eam reſtituere non teneris (§. 605.). Quamobrem ſi is, qui ad capeſſendam fugam

equum alienum adhibet, peregrinus verſetur in regione ignota, nec noſcatur dominus, aut alia quacunque de cauſa reſtitutio reddatur impoſſibilis, equum reſtituere non tenetur. *Quod erat alterum.*

Si noſcatur dominus, nec equus longius ſit abducendus; qui eodem ad capeſſendam fugam uſus non modo equum reſtituere (§. 605.), verum etiam, cum nemo alteri gratis dare debeat, ſi viciſſim dare poteſt (§. 268. *part. 3. Jur. nat.*), mercedem pro uſu equi æquam ſolvere tenetur, ut adeo neceſſitas ultra id non extendenda, quod ſufficit (§. 279. *Ontol.*), locationem conductionem ſaltem efficiat neceſſariam (§. 1194. *part 4. Jur. nat.*). Quoniam tamen jure ſuo uſus, dum inconſulto domino equum quaſi conduxit, non tenetur ad id, quod intereſt, equum non fuiſſe abductum. Quodſi noſcatur dominus, equus vero longius abductus, ut ſine magno vel nimio ſumtu reſtitui minime poſſit; æſtimatio ejus præſtanda. Quamdiu nimirum æquitati naturali locus eſt, nulla neceſſitati in eam vis eſt.

§. 615.

De uſu armorum alienorum ad ſui defenſionem.

Si adverſus invaſorem te defenſurus armis deſtituaris, adſint vero ad manum arma aliena; ea domino inconſulto ſeu non rogato, immo contradicente arripere licet. Patet eodem, quo ante (§. 614.), modo. Immo inferri id etiam poteſt ex eo, quod ſupra demonſtravimus (§. 595.).

Tenendum nimirum, quando periculum nullam fert moram, ut uſus armorum a domino præſente peti poſſit, neceſſitatem quoque excludere jus petendi, quemadmodum idem valet, ſi armorum præſentium dominus non noſcatur. In caſu particulari ex circumſtantiis præſentibus haud difficulter colligitur, quibus limitibus contineatur neceſſitas, nimirum omne id, quod per circumſtantias præſentes fieri nequit, ei tribuendum.

§. 616.

§. 616.

Si ad reſtinguendum incendium rebus, vel inſtrumentis alienis fuerit opus, iis uti licet inſcio, immo etiam contradicente domino, quæ primum ad manus ſunt. Patet eodem modo, quo ante (§. 614.) & ex eo quoque per modum corollarii ſubſumi poteſt, quod ſupra demonſtratum (§. 595.).

De uſu inſtrumentorum alienorum in incendio reſtinguendo.

Licet tum ædes alienas ingredi & ex iis petere inſtrumenta neceſſaria, vel etiam res, veluti equos, ſi ad aquas advehendum iis fuerit opus. Probe tamen hic perpendenda ſunt, quæ modo de neceſſitatis requiſitis annotavimus (*not.* §. 614.), ne quis uſum rei alienæ ſibi arroget præter neceſſitatem. Quemadmodum vero in præſenti jus neceſſitatis non conſideramus, niſi quale obtinet in ſtatu naturali; ita hic omittimus, quomodo in ſtatu civili lege poſitiva caveatur, ne neceſſitas habeatur pro extrema, quæ non eſt, nec jus neceſſitatis ultra ſuos limites extendatur, & ne eodem quis utatur in præjudicium domini. Incendium ædes vaſtat & res, quæ in iis ſunt, concremantur. Incendium adeo reſtinguere idem eſt ac res ſuas defendere. Quale adeo jus neceſſitas dat ad defenſionem rerum ſuarum in res alienas; idem etiam locum habet in incendio reſtinguendo.

§. 617.

In annona difficultate, qui frumento abundant, ad vendendum cogi poſſunt. Quoniam enim in annonæ difficultate frumentum difficulter haberi poteſt; plurimi deſtituuntur uſu rei maxime neceſſariæ ad vitam conſervandam, nec æquo pretio ſibi eandem comparare poſſunt, conſequenter ſi qui frumento abundant, id æquo pretio vendere nolint, ſuprema adeſt neceſſitas. Quoniam itaque medium unicum eſt ſui conſervandi, ne ſcilicet multis ſit fame pereundum, ut, qui frumento abundant, id vendant, neceſſitas vero actum facit licitum, qui alias illicitus foret, ſi ſit medium unicum

De venditione frumenti in annona difficultate.

ſatisfaciendi obligationi ſui (§. 573.), qualis eſt obligatio ſe conſervandi (§. 349. *part. 1. Jur. nat.*); quamvis alias a domini voluntate unice pendeat, num dominium rei ſuæ in alium transferre (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter etiam eam vendere velit (§. 939. *part. 4. Jur. nat.*), in annonæ difficultate, qui frumento abundant, ad vendendum cogi poſſunt.

Neceſſitas non facit jus alteri rem ſuam vi eripiendi ſine pretio, niſi quando in eadem conſtitutus pretium non habeat, quod ſolvere poſſit (§. 606.). Quando itaque neceſſitati aliorum ſubvenitur, modo frumentum vendatur; neceſſitas quoque nonniſi venditionem neceſſariam facit, ut, qui vendere debet, ſed non vult, vendere cogatur.

§. 618.

De pretio frumenti determinando in annona incendio.

Qui annonam incendit, ad æquo pretio frumentum vendendum cogi poteſt. Qui enim annonam incendit, pretio iniquo frumentum vendere vult lucri ſui cauſa, conſequenter pretium majus, adeoque plus habere vult, quam habere debet (§. 321. *part. 4. Jur. nat.*). Quoniam itaque locupletior fieri vult cum damno aliorum (§. 486. 582. *part. 2. Jur. nat.*); nemo autem locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*), & in annonæ difficultate qui frumento abundat ad vendendum cogi poteſt (§. 617.); qui annonam incendit, ad frumentum æquo pretio vendendum cogi poteſt.

Quomodo pretium æquum ab iniquo diſcernatur, per ea patet, quæ alibi demonſtrata ſunt (*not.* §. 321. *part. 4. Jur. nat.*). Neque metuendum eſt, ne ſic injuria fiat venditori: quando enim frumenti minor copia eſt, conſequenter in annonæ difficultate, pretium quoque majus licitum eſt, quam ſi annona fuerit laxior (§. 305. *part. 4 Jur. nat.*) Abſit itaque

ut

ut tibi perſuadeas, in ſtatu naturali hoc modo determinationem pretii conferri in arbitrium emtoris. Variatis circumſtantiis pretium æquum eſſe poteſt, quod ſub circumſtantiis aliis erat iniquum (§. 325. *part. 4. Jur. nat.*). Naturaliter obligatur pretium æquum ſolvere, qui rem ſibi ab alio comparare vult (§. 323. *part.* 4. *Jur. nat.*). Hanc autem obligationem non tollit neceſſitas, ſi quis pretium æquum ſolvere poſſit: neque enim neceſſitatis ulla vis eſt, niſi quando id, quod fieri debebat, fieri minime poſſit (§. 209. *part. 2. Phil. pract. univ.*).

§. 619.

De vi neceſſitatis in jus æquo pretio ſibi rem ab alio comparandi.

Immo in genere neceſſitas extrema jus æquo pretio rem ſibi comparandi ab alio, quod in ſe imperfectum eſt, in perfectum convertit. Naturaliter homines obligantur ad res pro æquo pretio ſibi invicem communicandas (§. 322. *part. 4. Jur. nat.*), & qui rem ſibi ab alio comparare vult, æquum pretium offerre tenetur (§. 323. *part.* 4 *Jur. nat.*). Jus igitur, quod homini competit, dominiis rerum introductis, res ab alio ſibi comparandi (§. 126. *part. 3. Jur. nat.*), involvit onus ſolvendi pretium æquum. Enimvero quoniam a domini voluntate pendet, utrum dominium rei ſuæ, quod in te transferendum, ſi rem ab eo tibi comparare velis (§. 125. *part. 3. Jur. nat.*), in te transferre velit, necne (§. 12. *part. 3 Jur. nat.*); ad transferendum a te cogi nequit, conſequenter jus æquo pretio rem ſibi comparandi ab alio non conjunctum habet ſibi jus cogendi dominum. Imperfectum vero jus eſt, cum quo jus cogendi conjunctum non eſt, ubi alter obligationi, quæ eidem reſpondet, ſatisfacere non vult (§. 237. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Jus itaque æquo pretio rem ſibi comparandi ab alio in ſe imperfectum eſt. *Quod erat unum.*

Si extrema neceſſitas adfuerit, alíud medium non ſuppetit eidem ſubveniendi, quam ut rem ab alio tibi æquo

 pretio

pretio compares, conſequenter eundem, ſi nolit, ad transferendum in te dominium ejus cogas (§. 125. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque neceſſitas irreſiſtibilis actum licitum efficit, qui alias foret illicitus, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili, id quod in extrema neceſſitate obtinet (§. 573.); in extrema neceſſitate ad dominium rei ſuæ in te transferendum alterum cogere potes, rem æquo pretio tibi ab eodem comparaturus, ſi conſentire nolit. Enimvero jus perfectum eſt, quod conjungitur cum jure cogendi alterum, ſi obligationi ſuæ ſatisfacere nolit (§. 235. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ergo jus æquo pretio rem ſibi comparandi ab alio, quod in ſe imperfectum eſt (*per demonſtrata n. 1.*), neceſſitas extrema in perfectum convertit. *Quod erat alterum.*

Propoſitionem hanc jam aliter oſtendimus in ſuperioribus (§. 610.). Placuit tamen hic eandem adhuc aliter demonſtrare methodi addiſcendæ cauſa, præſertim cum hoc uſui eſſe poſſit etiam in jure civili, ſeu poſitivo, leges particulares ad univerſales revocando, ut menti legiſlatoris conformiter caſus etiam alii definiantur ſub lege non comprehenſi: id quod mirifice conducit ad interpretationem extenſivam (§. 516.) & ſcientiam juris civilis amplificandam. Sane non inutilem operam ſumeret, ſi quis jus civile Romanum ad principia maxime generalia revocaret: aſt methodi demonſtrandi apprime peritus eſſe debet, qui opus tam arduum ac difficile aggredi voluerit: neque enim exiſtimandum eſt, hoc levi brachio agi poſſe. Mirum videri poterat poſt tot commentatores in Pandectas & compendiorum conſarcinatores neminem adhuc de re tam utili cogitaſſe: aſt mirari deſinet, qui intellexerit, inanem operam ſumi, niſi quis in arte demonſtrandi fuerit artifex ac in philoſophia ſatis verſatus.

§. 620.

§. 620.

Si vim injuſtam depellere poſſis, res aggreſſoris perdendo; perdere licet. In aggreſſorem tantundem licet, quantum læſioni arcendæ ſufficit (§. 980. *part. 1. Jur. nat.*) &, ſi leniora media defenſioni ſufficiunt, non utendum durioribus (§. 982. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter ea, quibus malum minus infertur aggreſſori, præferenda ſunt iis, quibus malum majus infertur (§. 981. *part. 1. Jur. nat.*). Quodſi ergo vim injuſtam depellere poſſis, rem aggreſſoris perdendo, &, ſi periculum vitæ vel mutilationis membrorum aliter evitari non poſſit, quam illum interficiendo, eum interficere liceat (§. 1013. *part. 1. Jur. nat.*), per ſe autem evidens ſit, minus malum inferri aggreſſori, ſi res ejus perdantur, quam ſi interficiatur; quin res ejus perdere liceat, ſi vim injuſtam depellere poſſis, res ipſius perdendo dubitandum non eſt. *De rebus aggreſſoris perdendis.*

Ita e. gr. Si gladium e manu aggreſſoris extorquere, & vel frangere, vel in flumen projicere poſſis; hoc facere utique licet: immo debes (§. 992. *part. 1. Jur. nat.*), ipſa etiam prudentia jubente (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*), ut medium tutius in depellenda vi injuſta præferatur medio minus tuto, ſeu cum majore periculo conjuncto (§. 257. *part. 1. Jur. nat.*). Idem intelligitur de armis quibuſcunque aliis. Similiter ſi fuga tibi conſulere poſſis, rebus aggreſſoris ignes injiciendo; injicere licet. Immo eodem fine interficere licet equum aggreſſoris, immo etiam alium quemcunque, ſi hoc modo impedire poſſis, ne ſatis celeriter te fugientem perſequatur. Non addimus caſus alios, quos ſub propoſitione præſenti tanquam particulares comprehendi facile apparet.

§. 621.

Si commune periculum aliter depelli non poſſit, quam rem alienam perdendo; eam perdere licet, damnum vero commune eſſe debet. Quodſi enim periculum commune eſt, id tam rebus *De re aliena in communi periculo perdenda.*

Digitized by Google

bus tuis, quam alienis imminet, quod per ſe patet. Ego pariter ac tu obligamur ad damnum, quod rebus noſtris imminet, quantum in nobis eſt, avertendum (§. 493. 495. *part. 2. Jur. nat.*). Enimvero cum periculum commune aliter depelli, adeoque nec damnum a rebus averti aliter poſſit, quam rem alienam perdendo, ſcilicet ut ego perdam tuam, aut tu meam, *per hypoth.*, neceſſitas vero faciat actum licitum, qui alias illicitus foret, quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi ſuæ (§. 573.); ſi commune periculum aliter depelli non poſſit, quam rem alienam perdendo, eam utique perdere licet. *Quod erat unum.*

Quoniam vero utrique noſtrum jus æquale eſt ad commune periculum depellendum, *per demonſtrata*, & ego non minus obligatus ſum damnum a rebus tuis avertere, quam tu a meis, quantum in poteſtate eſt (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*), nulla ſane ratio eſt, cur unus ſolus damnum ferre debeat, cujus rebus perditis res alterius ſervantur, quin potius commune eſſe debet damnum, ſi commune periculum depellitur res alterius perdendo, quod aliter res unius ſervari minime poterant. *Quod erat alterum.*

Communis periculi depulſio finis eſt, ad quem conſequendum uterque noſtrum obligatur tam ratione ſui, quam ratione alterius, quantum in poteſtate utriusque eſt (§. 493. 495. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum aliter periculum depelli non poſſit, niſi res alterius perdendo; neceſſitas quaſi ſocietatem inducit, ut damnum & lucrum ſit commune (§. 1318. *part. 4. Jur. nat.*). Et quamvis alias ſocietas mutuo conſenſu perficiatur (§. 1320 *part. 4. Jur. nat.*); in præſenti tamen caſu jus neceſſitatis contractum ſocietatis facit neceſſarium, perinde ac quando caſu quidam incidunt in communionem (§. 564. *part. 5. Jur. nat.*). Caſus adeo propoſitionis præſentis non inepte

inepte reduci poteſt ad ſocietatem, aut, ſi mavis, quaſi ſocietatem.

§. 622.

Quomodo damnum commune dividendum.

Quoniam damnum commune eſt, *ſi commune periculum perdendo rem alienam depellitur* (§. 621), ſinguli damnum pro rata participant (§. 135. *part. 3. Jur. nat.*), quæ cum aliter æſtimari non poſſit, quam ex pretio rerum, quas unusquisque habuit, *in ratione pretii rerum, quas unusquisque habuit, damnum commune dividendum.*

E. gr. Ponamus res tuas, quæ perdendo res alterius ſervatæ ſunt, valere 10000, alterius vero res, quæ perditæ ſunt 5000, pretia rerum erunt ut 1 ad 2, adeoque damnum commune 5000 dividendum in ratione ſubdupla per regulam ſocietatis (§.314. *Arithm.*). Damnum igitur tuum erit $3333\frac{1}{3}$, alterius $1666\frac{2}{3}$, adeoque tu alteri reſtituere teneris $3333\frac{1}{3}$, ut adeo quod perdendo res alienas tibi ſervatum ſit $6666\frac{2}{3}$. Quodſi non res omnes alterius perditæ ſint, ſed ſaltem pars earundem, veluti quarta, ut damnum commune ſit 2500; idem ut ante dividetur in ratione 1 ad 2, & invenietur damnum tuum $1666\frac{2}{3}$, alterius vero $833\frac{1}{3}$, ut adeo quod tibi ſervatum ſit $8333\frac{1}{3}$ & alteri reſarciens damnum dare tenearis $1666\frac{2}{3}$, atque hoc pacto alteri ſuperſint $4166\frac{2}{3}$. Immo ſi utriusque res quædam fuerint perditæ, ut ſervatæ fuerint reliquæ, damnum commune, quod conflatur ex pretio rerum utriusque perditarum, adhuc dividendum eſt in ratione pretii rerum, quas uterque habuit, veluti ſi in exemplo dato res perditæ unius, qui 5000 habuit, ſint ut 2000, alterius vero, qui 10000 habuit, ut 600, erit damnum commune 2600, conſequenter quod illi ferendum, erit $866\frac{2}{3}$, quod autem ferendum huic, $1733\frac{1}{3}$ adeoque illi hic reſtituere debet $1133\frac{1}{3}$ Etenim ob jacturam rerum ſuarum illi reſtituere deberet $1333\frac{1}{3}$, ſed ille huic eadem de cauſa 200; facta igitur compenſatione, hoc eſt, 200 ex $1333\frac{1}{3}$ ſubductis reſtat quod reſti-

reſtituendum 1133⅓. Atque adeo patet, quomodo computetur damnum reſarciendum ei, cujus res perdendo alterius ſervatæ fuerunt, vel ſi inæquali jactura res utriusque fuerunt ſervatæ. Quamuis enim plures, quam duo, ad damnum commune concurrant; hoc tamen minime obſtat, quin per communem regulam ſocietatis definiatur, quid unusquisque contribuere debeat: regula enim illa docet, quomodo quantitas data, quale eſt hic commune damnum, ſit dividendum in ratione data, ſeu, ut JCti loquuntur, pro rata.

§. 623.

De electione facienda, ſi perdendo res quasdam ſervandæ aliæ.

Quoniam damnum commune eſt, quando in communi periculo res aliter ſervari nequit quam rem alterius perdendo (§. 621), quilibet autem cum a ſe, tum ab alio damnum avertere debet, quantum in ſe eſt (493. 495. *part. 2. Jur. nat.*): *in periculo communi non licet perdere rem pretioſiorem, ut ſervetur minus pretioſa, ſi pretioſior ſervari poſſit perdendo rem minoris pretii;* conſequenter *ſi quis perdidit res alterius pretioſiores, ut ſervaret ſuas minus pretioſas, cum ſuas perdendo has ſervare poſſet*, cum huic damnum dederit culpa ſua (§. 488. *part. 2. Jur. nat.* & §. 696. *part. 1. Phil. pract. univ.*) *huic damnum reſarcire tenetur;* conſequenter *ut conſtet quid ſit reſarciendum, fingendum eſt, quaſi res minoris pretii perditæ fuerint, ſervatis pretioſioribus, & ex illarum pretio æſtimandum eſt damnum commune pro rata, ſeu in ratione pretii rerum utriusque dividendum* (§. 622).

E. gr. Ponamus perditas eſſe res, quarum pretium eſt 10000, ut ſalvæ eſſent res, quarum pretium eſt 5000, cum his perditis illæ ſervari potuiſſent, & culpa quidem ejus, cujus ſunt res vilioris pretii. Quodſi res vilioris pretii perditæ fuiſſent, damnum ejus, cujus ſunt pretioſiores, foret 3333⅓ (*not.* §. 622), conſequenter eidem reſtarent 6666⅔, qui igitur eas perdidit 6666⅔ huic reſtituere tenetur, adeoque non mo-

modo jacturam facit rerum ſuarum omnium, verum etiam præterea adhuc ſolvere tenetur 1666$\frac{2}{3}$, cum alias damnum ipſius non fuiſſet niſi 1666$\frac{2}{3}$, conſequenter retinuiſſet 3333$\frac{1}{3}$ (*not.* §. 622). Nimirum damnum 3333$\frac{1}{3}$ caſui imputandum; damnum vero 6666$\frac{2}{3}$ ei, qui culpa ſua id dedit.

§. 624.

De tertio periculum commune ab aliis depellente.

Cum in eo caſu, quo in communi periculo perdendo res pretioſiores ſervatæ ſunt res minoris pretii, cum has perdendo illæ ſervari potuiſſent, damnum caſuale diſtinguendum ſit ab eo, quod dolo vel culpa datum (§. 623), damnum vero culpa datum reſarciendum ſit ab eo, qui dedit (§. 580. *part.* 2. *Jur. nat.*); *ſi tertius quidam in periculo communi, qui ad id depellendum obligatur, vel ſua ſponte id avertere conatur, res pretioſiores perdit, ut ſalvæ ſint viliores, cum viliores perdendo pretioſiores ſervare potuiſſet, damnum culpa datum ipſe reſarcire tenetur.*

Qui rem alienam ſervat perdendo rem alienam, is proprio motu ſine mandato domini vel dominorum, negotium alienum gerit, adeoque negotiorum geſtor eſt (§. 513. *part.* 5. *Jur. nat.*). Quamobrem cum negotiorum geſtor damnum dolo vel culpa ſua datum domino reſarcire teneatur (§. 516 *part* 5. *Jur. nat.*); mirum videri minime debet, quod damnum reſarcire teneatur, quod non caſui, ſed culpæ debetur, qui res pretioſiores perdidit, ut ſalvæ eſſent viliores, cum has perdendo illas ſervare potuiſſet. Aliter ſeſe res habet, ſi mora non ferat electionem, vel adſint aliæ circumſtantiæ, quæ eam reddunt impoſſibilem, aut nimis difficilem; cum damnum totum tunc caſui ſit imputandum.

§. 625.

De jactu rerum evitandi naufragii cauſa.

Si evitari naufragium aliter nequit niſi merces quaſdam ex navi in mare jaciendo; eas jacere licet, & damnum commune eſt omnium, qui merces in navi habent, ac ejus, cujus navis eſt, di-

Digitized by Google

videndum in ratione pretii rerum, quas unusquisque habuit, ac ipſius navis. In naufragio enim cum ipſa navi res omnes, quæ in navi ſunt, interire poſſunt, adeoque periculum, quod imminet, commune eſt omnium eorum, qui merces in navi habent, ac ipſius domini navis. Quodſi ergo naufragium aliter evitari nequit, quam merces quasdam ex navi in mare jaciendo, merces reliquæ cum ipſa navi ſervari aliter nequeunt, niſi res alienæ perdantur, adeoque commune periculum depelli aliter non poteſt, niſi perdendo res alienas. Quoniam itaque rem alienam perdere licet, ſi periculum aliter averti nequit, quam eam perdendo, tumque damnum commune eſt ejus, cujus res perdita, ac alterius, cujus ſervata (§. 621); ſi evitari naufragium aliter non poteſt, niſi res quasdam ex navi in mare jaciendo, eas jacere licet, & damnum commune eſt omnium, qui merces in navi habent, ac domini navis. *Quod erat primum & ſecundum.*

Enimvero ſi communis periculi evitandi cauſa res aliena perditur, damnum commune dividendum in ratione pretii rerum, quas unusquisque habet, ſcilicet amiſſarum & ſervatarum (§. 622). Quamobrem cum jactu mercium naufragii evitandi cauſa facto commune periculum eorum, qui merces in navi habent, ac domini navis depellatur; damnum commune in caſu quoque propoſitionis præſentis dividendum eſt in ratione pretii rerum, quas unusquisque habuit, ac ipſius navis. *Quod erat tertium.*

Naturalem hanc æquitatem obſervarunt *Rhodii* in legibus navalibus, per univerſum tractum maris mediterranei propter æquitatem tanquam jus gentium cultis. Legem adeo Rhodiorum eadem de cauſa etiam receperunt Romani. l. Rhod. de jactu. Leges Rhodias navales a *Peckio* collectas recenſet *Müllerus* ad *Struvii* ſyntagma Jurisprudentiæ Exercit. 20. §. 16. not. β. Intereſt non minus domini navis, ut navis ſervetur, quam eorum,

rum, qui merces in navi habent, ne merces omnes intereant, ſed, cum ſervari omnes non poſſint, ſaltem ſerventur, quot ſervari poſſunt. Quamobrem cum jactu mercium ſervetur etiam navis, alias interitura; damnum ut dominus navis quoque pro rata ſentiat æquitati maxime conſentaneum. Nulla enim ratio eſt, cur quis pati debeat res ſuas perdi navis conſervandæ cauſa in communi periculo, ut damnum ſit ſolum ipſius. Jactu mercium levatur navis: metuendum autem eſt naufragium, ſi ſaxo vel fundo allidatur navis, vel procella tam vehementer eam jactet, ut adverſus fluctuum inſultus exſurgere nequeat, niſi jactu levetur. Atque hinc patet jactus neceſſitas, tanquam unicum medium ſervandi navim cum iis, quæ in eadem ſunt, ſiquidem non prorſus impoſſibile ut ſervetur. Ideo l. 2. de L. R. de jactu jactura facta dicitur neceſſario tempeſtate orta.

§. 626.

Quoniam eventus rerum nemo hominum certo prævidere (§. 1191 *part. 1. Jur. nat.*), *nec caſum minime prævisum evitare poteſt* (§. 460. *part. 2. Theol. nat.*) conſequenter orta procella gravi non ſemper certo conſtat, utrum ſine jactu navis cum iis, quæ in ea ſunt, ſalva eſſe poſſit, nec ne; ideo *jactu navem levare licet, ſi probabile fuerit, ſine eo navem & merces, quæ in ea ſunt, nullas ſervari poſſe, vel, naufragium evitari minime poſſe,* conſequenter *ſi experientia conſtet in iſtiusmodi caſu, qualis nunc emergit, naufragium contingere ſolere* (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*), & propterea *determinatio jactus illorum arbitrio relinquenda, qui majorem experientiam iſtiusmodi rerum habent.* *Quando neceſſitas jactus adeſſe putetur.*

Recte igitur jam ab aliis obſervatum eſt, jactum non eſſe reſtringendum ad extremam & graviſſimam neceſſitatem. Sufficit nimirum adeſſe rationes probabiles, ob quas naufragium metuendum, niſi navis jactu levetur. In rebus humanis enim ſtandum eſt plerumque probabilitate ac propterea eligendum,

dum, quod tutius, ut damnum minus majori etſi non prorſus certo præferatur.

§. 627.

Quinam ad reſarciendum damnum contribuere debent.

Quoniam damnum commune eſt domini navis & eorum qui merces in navi habent (§. 625.), ei vero reſarciendum, cujus res ejectæ, utpote qui alias damnum ſolus pateretur, non vero pro rata; *ad reſarciendum damnum contribuere debent dominus navis & ii, quorum merces ſervatæ ſunt, & tantum quidem unusquisque contribuere debet, quanta eſt rata damni.*

E. gr. Si quis tertiam damni partem præſtare debeat, ac pretium rerum amiſſarum ſit 300; is 100 contribuere tenetur.

§. 628.

Quanam ad computationem contributionis requirantur.

Similiter quia commune damnum dividendum eſt in ratione pretii navis & rerum, quas unusquisque in navi habuit (§. 625.); *ut computatio fieri poſſit, ſeu determinari, quantum unusquisque contribuere debeat ad damnum reſarciendum ei, cujus res amiſſæ, æſtimari debent merces tam amiſſæ, quam ſervatæ, atque navis cum inſtrumentorum apparatu.*

Hiſce cognitis quomodo per regulam ſocietatis fiat computatio, ſupra docuimus (*not.* §. 622.), ut adeo non opus ſit exemplo eam hic denuo illuſtrari.

§. 629.

Naulum quid ſit.

Naulum dicitur merces, quæ ſolvitur pro vectura in navi, nimirum ut merces in locum deſtinatum devehantur. *Quodſi ergo merces in locum deſtinatum ſalvæ non perveniant, nec naulum pro iis debetur*, veluti *ſi in naufragio res fuerint amiſſæ, vel navis cum mercibus a piratis capta, aut alio caſu infelici interierit.*

Caſui tribuendum, quod res fuerint amiſſæ: eidem quoque

Digitized by Google

que tribuendum, quod naulum amittatur. Damnum utrumque caſuale eſt (§. 491. *part. 2. Jur. nat.*). Caſum cum nemo prævidere ac evitare poſſit (§. 460. *part. 2. Theol. nat.*), damnum caſuale patienter ferendum ei, qui damnum in re vel lucro ſuo contraxit (§. 593. *part. 1. Jur. nat.*). Non licet excipere, quoniam merces pro rata debetur operarum locatori, qui partem aliquam operarum præſtitit, caſu autem impeditur, quominus integras præſtare poſſit (§. 1262. *part. 4. Jur. nat.*), naulum quoque pro rata deberi pro vectura usque ad eum locum, ad quem navis cum mercibus in mari ſalva pervenit. Diſpar enim utrobique ratio eſt. Etenim in caſu priori ex parte operarum præſtitarum conductor eam capit utilitatem, quæ ex illa operarum parte habetur; aſt in poſteriori nulla eſt ejus, cujus ſunt merces, utilitas ex vectura, niſi merces ſalvæ devehantur in locum deſtinatum: in negotio igitur præſenti cum caſus removeri nequeat, utpote nulla arte humana prævidendus atque evitandus (§. 460. *part. 2 Theol. nat.*); uterque contrahentium aleam ſubire tenetur, (§. 291. *part. 5. Jur. nat.*) niſi iisdem aliud placuerit. Quemadmodum enim ita conveniri poteſt, ut unus ſociorum fit particeps lucri, ſed non particeps fiat damni (§. 1328. *part. 4. Jur. nat.*); ita quoque conveniri poteſt, ut, ſi merces caſu interire contingat, naulum debeatur pro ea itineris parte, qua ſalvæ vectæ fuerunt. Alias caſus ſaltem liberat a damno, quod in mercibus contingit, reſarciendo.

§. 630.

Quoniam naulum non debetur, ſi in naufragio res fuerint amiſſæ (§. 629.), conſequenter ſi jactu periculum naufragii depellitur; non minus naulum, quam merces, quæ in navi ſunt, una cum navi conſervatur, adeoque eadem eſt ratio, cur naulum in contributionem venire debeat, quam cur in eandem veniat navis (§. 625. 627.). Quamobrem *ſi jactu mercium evitandi naufragii cauſa navis levata fuit, ad reſarci-*

An naulum in contributionem veniat.

ſarciendum damnum ejus, cujus merces jactæ ſunt, pro rata quoque naulum in contributionem venire debet.

Naturalis hæc æquitas etiam comparet in lege *Rhodia* de jactu, quippe qua cautum eſt, ut, ſi levandæ navis gratia jactus mercium factus eſt, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt. Per ea autem, quæ de naulo demonſtravimus, abunde patet, non minus pro eodem datum eſſe, quod e navi ejectum, quam pro mercibus in navi retentis & pro ipſa navi. Unde & *Wernerus* in diſſert. de contribut. propter jactum th. 65. caſum proponens vecturam quoque perinde ac navim æſtimat, ut computatio fieri poſſit, quantum unicuique ſit contribuendum.

§. 631.

De naulo, deperditis mercibus reſtituendo.

Quia *mercibus deperditis naulum* non debetur (§. 629.); *ſi datum fuerit, reſtituendum eſt, adeoque ab eo, qui dedit, repeti poteſt.*

Quando naulum pro vectura ſolvitur, antequam advectæ fuerint merces, utique ſub hac conditione ſolutum, ut reſtituatur, ſi advectæ non fuerint, ſicuti conductor mercedem ante operarum præſtationem ſolvens eandem non aliter ſolviſſe intelligitur niſi ſub tacita hac conditione, ut, ſi forſan contingat locatorem operas promiſſas præſtare non poſſe, eandem reſtituat.

§. 632.

De quantitate nauli in contributionem venientis.

Quoniam mercibus naufragio deperditis naulum non debetur (§. 629.), immo datum reſtituendum eſt (§. 631.) idem vero in contributionem venit, *ſi jactus mercium evitandi naufragii cauſa factus* (§. 630.); *magiſter navis pro toto naulo, ſeu pretio vecturæ tam promiſſo, quam jam accepto* (§. 629.), *conferre debet.*

Non eſt, quod excipias, naulum ei, cujus merces amiſſæ ſunt, eſſe reſtituendum, etiamſi jam datum fuerit (§. 631.): quoniam

Digitized by Google

niam enim contributione reſarcitur, quod amiſſum eſt, ita ut nonniſi damni partem pro rata ferre teneatur, qui merces amiſit (§. 630.), conſequenter perinde ſit ac ſi res ejus ſervatæ fuiſſent & damnum tantummodo caſu quodam in iisdem contigiſſet, ideo pro eo, quod ſervatum eſt, adhuc naulum debet, perinde ac ceteri, quorum merces ſalvæ ſunt. Quemadmodum itaque damnum contigiſſe ſumitur in omnibus mercibus pro rata, ita quoque in naulo.

§. 633.

Quomodo in contributione ſpectetur.

Cum magiſter navis pro toto naulo conferre debeat, ſi jactus mercium naufragii evitandi gratia factus (§. 632.); *totum naulum, ſeu totum vecturæ pretium, in computanda contributione accenſetur mercibus, quæ ſunt in navi.*

Nimirum perinde eſt, ac ſi magiſter navis merces haberet in navi, quæ tantundem valent, quantum eſt naulum, quod pro vectura mercium ſolvitur.

§. 634.

De æſtimatione rerum.

Res tam amiſſæ, quam ſervatæ eo pretio æſtimandæ ſunt, quo vendi potuiſſent ac vendi poſſunt loco deſtinato. Quoniam enim jactu quarundam mercium ſervantur reliquæ; is, cujus merces ejectæ ſunt, non deterioris eſſe debet conditionis, quam ceteri, quorum res ſervatæ ſunt, cum damnum omnium, qui merces in navi habent, commune eſſe debeat (§. 625.). Sed merces, quæ ſervatæ ſunt, loco deſtinato venduntur non eo pretio, quo emtæ ſunt, ſed quo ibidem vendi poſſunt. Neceſſe igitur eſt, niſi damnum majus ſentire debeat, qui jactu ſuarum mercium ſervavit merces ceterorum, ut ejus quoque merces æſtimentur non eo pretio, quo fuerunt emtæ, ſed quo vendi poſſunt loco deſtinato. Patet itaque tam res amiſſas, quam ſervatas eo pretio æſtimandas eſſe, quo vendi potuiſſent vel vendi poſſunt loco deſtinato.

Digitized by Google

Equidem ſecundum legem Rhodiam res amiſſæ æſtimandæ ſunt, quanti fuerint emtæ, ſervatæ vero, quanti peritorum virorum arbitrio loco deſtinato vendi poſſunt l. 2. §. 4. de L R. de jactu; aſt hoc æquitati minime convenit, quicquid alias de æquitate legis Rhodiæ dicatur. Ratio enim, quæ redditur l. c. quod detrimenti, non lucri fiat præſtatio ei, cuius merces ſunt amiſſæ, ceteris tantum revera lucrum ex alterius ejectione percipientibus, quanti res loco deſtinato venduntur, nulla omnino eſt, cum hoc pacto in damno communi dividundo non obſervetur æqualitas, quæ parem facit communionem omnium, qui merces in navi habent. Omnium eadem eſt obligatio patiendi, ut perdendo res ſuas ſerventur ceteræ, ac inde reſultat æquale jus ad res ſuas ſervandum perdendo alienas. Æqualitas igitur, quæ aderat, cum periculum commune eſſet avertendum, ut tollatur poſtea, ubi averſum fuit unius damno & hoc reſarciendum, nulla prorſus ratio ſuadet, eadem manente obligatione ferendi partem damni, ſine qua periculum averti non poterat, & eodem ſubſiſtente jure percipiendi utilitatem ex periculo averſo, cui res omnes æqualiter ſubjacebant. Æquitas propoſitionis præſentis ſtatim per ſe in oculos incurrit, ut propterea communi omnium conſuetudine hodie a diſtinctione, quam facit lex Rhodia quoad æſtimationem inter res amiſſas & ſervatas, recedatur. Et quamvis *Weitzius* in Tractatu von Avarien hoc uſu obſervari ſcribat, ut, ſi jactura mercium facta ſit, antequam dimidium itineris navis confecerit, merces amiſſæ non pluris æſtimentur, quam quanti emtæ ſunt, dimidio vero itineris jam ſuperato eo æſtimentur pretio, quo venditæ fuiſſent loco deſtinato, & idem moribus Belgarum, Britannorum & Francorum dudum obſervatum notetur a *Müllero* ad *Struvium* Exerc. 20. th. 19. n. β. hæc ipſa tamen differentia æſtimandi res amiſſas prorſus arbitraria eſt, omni ratione naturali deſtituta, quippe quæ per antecedentia eadem eſt, ſive jactura fiat, antequam navis dimidium itineris nondum confecit, ſive demum fiat, dimidio itineris jam ſuperato. Quod damnum commune eſſe debeat, a quantitate itineris confecti mini-

minime pendet, ſed quod commune periculum ſine damno averti nequeat. Eadem igitur ratio, cur damnum pro rata commune eſſe debeat, ſubſiſtit, quacunque itineris parte periculum ingruat nonniſi jactu quarundam mercium avertendum, ad quod adeo avertendum unusquisque conferre debet pro ratione utilitatis, quam ex ejus averſione percipit. Jus de jactu pertinet ad jus ex communione primæva reſiduum, quæ nullam admittit inæqualitatem (§. 19.27. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 635.

An res in contributionem veniant.

In contributionem propter jactum veniunt etiam res, quæ navim non multum onerant, veluti gemmæ ac nummi. Quoniam enim jactu mercium ſervantur ceteræ, quæ in navi manent; pretium ejectarum ſpectatur tanquam datum pro mercibus omnibus, quæ in navi ſunt, ſervandis. Quamobrem cum non minus res, quæ navim non multum onerant, quam ponderoſæ ſervatæ fuerint; pretium iſtud non minus datum intelligitur pro mercibus ſervandis, quæ navim non multum onerant, quam pro ponderoſioribus. Enimvero omnes contribuere debent, pro quibus illud datum eſt. In contributionem igitur veniunt propter jactum etiam res, quæ navim non multum onerant, veluti gemmæ ac nummi.

Convenit hoc legi Rhodiæ, qua expreſſe cavetur, ut omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt l. 1. de L. R. de jactu: unde *Paulus* l. 2. §. 2. h. t. recte infert, jacturam præſtare etiam debere, qui tales merces impoſuere, quibus navis non oneratur, velut gemmas, margaritas, quia id tributum ob ſervatas res debetur. Equidem res pretioſæ, quæ navem parum onerant, quales ſunt gemmæ ac margaritæ, nihil ad periculum conferunt, cujus avertendi gratia jactus mercium ſit, conſequenter nec is, qui tales merces navi impoſuit, ad periculum avertendum quicquam conferre debere videtur; hoc tamen dubium facile removetur, modo cogitemus caſum, qui contingit, non tribuendum eſſe mercibus

ponderoſioribus, quibus onuſta eſt navis, ſed procellis, quæ jactant navem, aut cauſis aliis, ob quas navis ſaxo vel fundo alliditur, ut adeo periculum non magis imputandum ſit iis, qui navi merces ponderoſas impoſuere, quam illis, qui minus ponderoſas in eo habent, hoc eſt, nulli eorum, cujus in navi merces ſunt. Omnium vero intereſt, ut periculum, quod navi ac mercibus in ea contentis, imminet, avertatur, & quo quis pretioſiores merces in navi habet, eo magis ejus intereſt, ne naufragium fiat. Neceſſitas jus facit in res alienas, ut eas perdendo ſerventur propriæ. Eodem igitur medio perinde utuntur ad res minus ponderoſas, etſi ponderoſis multo pretioſiores, ſervandum, qui tales merces in navi habent, quam qui ponderoſas eidem impoſuere ad has ſervandum. Obligatio contribuendi non naſcitur ex qualitate mercium, ſed ideo ad contribuendum unusquisque obligatus eſt, quod jactu rerum alienarum ſuæ fuerunt conſervatæ. Et ea de cauſa plus omnino conferre debet, qui majorem ex jactu utilitatem percepit, quam qui minorem. Qui merces ſuas navi imponunt, eidem caſui easdem committere tenentur, qui in mari contingere poteſt, qualescunque tandem illæ fuerint. Atque ideo tacite conſentire cenſentur in commune periculum, quod forſan imminere in itinere poteſt, communi ſumtu avertendum, conſequenter in contributionem pro rata ad damnum jactu mercium quarundam datum reſarciendum.

An ſervi in contributionem veniant.

§. 636.

In contributionem ob jactum veniunt ſervi: ſervi autem, qui in mari periit, non ſit æſtimatio. Patebit ſuo loco, ſervos certo pretio perinde ac merces vendi poſſe, conſequenter ſi ſervi ob jactum ſerventur, perinde eſt domino, ac ſi merces, quas in navi habuiſſet, ſervatæ fuiſſent. Quoniam itaque merces omnes, quæ ſervatæ fuerunt, in contributionem veniunt (§. 627.), in eandem quoque venire debent ſervi. *Quod erat unum.*

Enim-

Enimvero ſi ſervus in mari perit, cum is non fuerit ejectus levandæ navis gratia, conſequenter ut ſerventur res ceteræ, quæ ſunt in navi, damnum, quod ſentit dominus, qui eam certo pretio emit ac vendere rurſus poterat, non pertinet ad damnum commune, quod mercium ſervandarum cauſa ſubeundum fuit. Quoniam itaque ceſſat ratio, ob quam damnum datum per jactum reſarciendum, quando de eo, quod eo fine contribuendum, disquiritur; ſervi, qui in mari periit, nulla habenda ratio eſt, adeoque nec ejus ſit æſtimatio. *Quod erat alterum.*

Servus adeo, qui in mari perit, ſuo domino perit, ita ut ipſe ſolus damnum pati teneatur, nec quicquam ceteri ad id reſarciendum conferre debeant. Per ſe autem patet, mercium conſervandarum gratia ſervos e navi in mare ejici non poſſe, cum neminem occidere liceat (§ 743. *part. 1. Jur. nat.*). Quodſi ergo ſervus in mari perit, hoc absque facto eorum, qui in navi ſunt, ac præter eorundem intentionem accidit, ut adeo perinde ſit, ac ſi quis æger in navi moreretur, & ejus cadaver in mare projiceretur. Quemadmodum vero merces æſtimantur eo pretio, quo vendi poſſunt loco deſtinato (§. 634.); ita quoque ſervi eodem pretio æſtimari debent, minime vero, quanti fuerint emti. Quamvis enim dominus eos non vendat; ſufficit tamen, quod eos vendere poſſit, quemadmodum quoque merces æſtimantur eo pretio, quo vendi poſſunt, ſi vel maxime dominus eas vendere nolit, ſed proprio uſui reſervat. Sufficit merces eſſe ſervatas, quæ deſtinato loco tanto pretio vendi poſſunt.

§. 637.

Vector dicitur, qui in aliena navi pretio vehitur. Hoc nomine quoque compellatur, qui in equo, vel plauſtro alieno vehitur pretio. *Vector quinam dicatur.*

Vehere proprie dicitur de navi, equo vel aliis jumentis &

curru, ſeu plauſtro. Vector autem non modo active ſumitur de eo qui vehit; ſed etiam paſſive de eo, qui vehitur: unde *Ovidio* vector dicitur nomine generali, qui ſpeciali eques appellatur.

§. 638.

An vectores in cauſa ſint, ut navis levetur.

Quoniam vectores pondere ſuo onerant navim; *ſi navis levandæ gratia jactus fieri debet, vectores non minus in cauſa ſunt, quam merces navi impoſitæ.*

Nimirum navis levanda ideo, quia pondere eorum, quæ in navi ſunt, nimis gravatur. In levanda igitur navi cum ſpectetur ſolum pondus, perinde eſt ac ſi vectorum loco in navi eſſent merces tanti ponderis, quantum eſt pondus vectorum. E. gr. Ponamus vectorum pondus eſſe ſexcentarum librarum; eodem modo gravatur navis, ac ſi merces totidem librarum eidem impoſitæ fuiſſent. Immo quidni etiam contingere poteſt, ut loco mercium imponantur vectores, quæ alias impoſitæ fuiſſent.

§. 639.

De vectorum pondere æſtimando.

Quoniam vectores pondere ſuo navim onerant perinde ac merces ac propterea pretium pro vectura ſolvunt (§. 637.); *pondus eorum aliquid æſtimabile eſt, & valor æquipollet pretio mercium, quæ in illorum locum ſubſtitui potuiſſent habita ratione ſaltem ponderis.*

Homo liber cum non ſit in commercio, quemadmodum ſervus, ſeu certo pretio ſicuti hic vendi nequeat; ejus quoque æſtimatio nulla eſt. Non tamen hinc ſequitur, pondus ejus non eſſe aliquid æſtimabile, ubi ob pondus res æſtimantur, conſequenter homines & res ponderoſæ ſibi invicem ſubſtitui poſſunt. Neque hoc a communibus abhorret notionibus, quippe cum non modo propter ſpatium, quod in navi occupant vectores, verum etiam propter pondus, quo eadem oneratur, pretium pro vectura ſolvant. Non eſt quod excipias, vectores ſolve-

Digitized by Google

ſolvere pretium pro deportatione ſui in locum deſtinatum, adeoque mercedem pro præſtita opera, conſequenter pondus ipſorum ſpectari minime poſſe tanquam aliquid æſtimabile, quando æſtimandæ ſunt res navi impoſitæ communi quadam de cauſa, veluti ob jactum mercium factum. Id enim ſaltem obtinet, quoties navis mercibus non oneratur, ſed vectores ſaltem recipit, qui adeo mercium loco tum eſſe nequeunt. Quod æſtimationem attinet, cum hominis liberi in ſe ſpectati nulla ſit æſtimatio, atque adeo nonniſi pondus ejus, quo gravatur navis, æſtimari poſſit; ut æſtimatio fieri poſſit, cum iis rebus comparandus, in quibus taxandis nauli definiendi gratia ponderis ſaltem habetur ratio, nulla vero attenditur pretioſitas. E. gr. Ponamus navim oneratam eſſe nonniſi frumento. Æquitati minime repugnat, ut pondus hominis 130 librarum æſtimetur, quanti valet frumentum totidem librarum, propterea quod tantam frumenti copiam navi immittere potuiſſet magiſter, niſi homini in eadem locum conceſſiſſet. Quamvis autem rigor juris naturalis nimiam in æſtimando hoc pondere ſubtilitatem requirere videatur; ad eam tamen recurrere in praxi non eſt opus, cum conſilio peritorum ac expertorum facile definiatur pretium, quod lege poſitiva efficitur conſtans. Immo cum in hac æſtimatione nonniſi ponderis habenda ratio eſt, ſi ab homine, qui in navi eſt, ratione ponderis ſui quid contribuendum, quid ratione ponderis contribuendum ſit, computandum, ſiquidem omnes, qui merces in navi habent, ratione ponderis contribuere deberent, & id a ſumma contributionis ſubducendum, ut conſtet, quid contribuendum ſit a ceteris, qui merces in navi habent, pro ratione pretii earundem, quemadmodum ſupra oſtendimus. Hoc maxime naturale eſt & cum exemplo convenit, quod paulo ante dedimus, ac locum habere debere nemo non videt, ſi merces omnes ejusdem ſint pretii. Ceſſat nimirum ratio in homine æſtimando, quæ obſtat, quo minus in computando eo, quod contribuendum, ſaltem attendatur pondus, ſed cur potius reſpici debeat pretium mercium. In ratione ponderis contributio fieri nequit

Digitized by Google

quit, niſi quando merces omnes ejuſdem ſunt pretii, quod tunc attendendum minime venit, cum pretium tum ſit ut pondus. Quamobrem cum hominis nullum ſtatui poſſit pretium, niſi qua ſervi; quoad hominem liberum non aliter fieri poteſt computatio, quam ſi nec in mercibus attendendum foret pretium, ſed ſolum pondus. Hoc pacto omnia expedita ſunt, nec ulla accuſanda eſt ſcrupuloſitas, niſi quis Arithmeticæ fuerit imperitus, ut nec in ratione pretiorum computationem facere poſſit.

§. 640.

An homines liberi in contributionem veniant propter jactum.

Naturaliter non repugnat, ut propter jactum in contributionem etiam veniant homines liberi, ſeu vectores. Etenim ſi navis levandæ gratia jactus fieri debet, vectores non minus in cauſa ſunt, quam merces navi impoſitæ (§. 638.), & per ſe patet, jactu non minus periculum a vectoribus depelli, quam ab iis, qui merces in navi habent, conſequenter damnum, quod jactu datur, commune eſt vectorum atque eorum, qui merces in navi habent, cum nemo gratis facere teneatur ei, qui viciſſim quid dare poteſt (§.268. *part. 4. J. r. nat.*), adeoque nec gratis depellere ab altero periculum, hoc eſt perdendo rem ſuam ſervare alterum, ſi is damnum ſui ſervandi cauſa datum reſarcire poſſit. Quamobrem cum damnum jactu datum dividendum ſit inter eos, a quibus periculum averſum, in ratione pretii rerum, quas unusquisque habuit in navi (§.625.); vectorum autem pondus ſit aliquid æſtimabile ejusdemque valor æquipolleat pretio mercium, quæ in illorum locum habita ratione ponderis ſubſtitui potuiſſent (§.639.); naturaliter non repugnat, ut etiam vectores pro ratione ponderis ſui ad damnum jactu datum reſarciendum quid conferant, conſequenter & propter jactum in contributionem veniant.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quoniam vectores pondere

dere ſuo navem onerant, perinde eſt in præſenti caſu, in quo navis levanda, ac ſi merces tanti ponderis in navi haberent. Enimvero ſi merces in navi haberent, eædem in contributionem venirent propter jactum (§. 627.). Ergo etiam vectores ratione ponderis ſui, quod æſtimari perinde ac merces poteſt (§. 639.), in contributionem venire debent.

Nemo non agnoſcet, æquitati naturali minime adverſari hanc contributionem, cum in rata vectorum computanda tantummodo ſpectetur pondus, quo navis levanda oneratur. Neque ullum eſt dubium, quin eandem agnoviſſent omnes, niſi dubium moviſſet, quod homines liberi æſtimari non poſſint, quemadmodum ſervi. Quoniam vero oſtendimus pondus hominis liberi in præſenti caſu eſſe aliquid æſtimabile, ut quoad pondus mercibus, quæ in navi ſunt, comparari ac inde rata contributionis computari poſſit (§. 639.); dubium hoc nos minime moratur. Juris adeo mere poſitivi eſt, quod liber homo ab onere contribuendi excipiatur. Sed quæ hic adſtruximus tantummodo valent de vectoribus, non vero de hominibus, qui navigandi cauſa in navi ſunt. Horum enim nonniſi opera utuntur ceteri, adeoque damnum caſuale, quod ſine culpa ipſorum contingit, ad eos non pertinet.

§. 641.

Quoniam vectores naturaliter in contributionem veniunt (§. 640.), pro locis autem, quæ conduxerunt, locarium ſolvunt, quemadmodum qui merces in navi habent naulum (§. 629.), & naulum totum in contributionem venit (§. 632.); *naturaliter* quoque *locarium, quod vectores ſolvunt pro locis conductis, in contributionem venit.* *De locario vectorum.*

Quodſi ad naulum etiam referas locarium, quod vectores ſolvunt, ut hoc cum ipſo in contributionem veniat, ab hac autem excipiantur vectores; magiſter navis plus oneratur, quam æquum eſt, cum perinde ſit vi eorum, quæ antea oſtendimus,

ac ſi pro toto naulo contribuere deberet, etſi ab onere contribuendi certæ quædam merces exciperentur. Quamobrem ſi ab eodem excipiantur vectores, locarium quoque, quod pro locis in navi conductis ſolvunt, excipiendum.

§. 642.

An veſtes in contributionem veniant.

Quoniam veſtes, quas vectores corpori ſuo applicuerunt, & alia, quæ ordinario cultui atque amictui corporis ſerviunt, ad vectores pertinent, nec ab iis tanquam res diverſæ conſiderantur in caſu præſenti, ubi nonniſi ponderis habetur ratio, cum homines nudi non incedant, vectores autem in contributionem pro ratione ponderis ſui veniunt naturaliter (§. 640.); ideo *veſtes, quas vectores corpori ſuo applicuerunt & alia, quæ ordinario cultui atque amictui corporis ſerviunt, propter jactum ratione pretii in contributionem minime veniunt,* quemadmodum res ſervatæ aliæ (§. 625.).

Ex principiis naturalibus facile patet, cur veſtes & alia, quæ ordinario cultui atque amictui ſerviunt, in contributionem ob jactum minime veniant pretio ſuo ſeorſim taxatæ. Qui vero nolunt hominem liberum in contributionem venire, quod ejus nulla ſit æſtimatio; illi non eadem facilitate veſtes quoque, quas corpori applicuerunt, & alia, quæ ordinario cultui & amictui ſerviunt, ab onere contribuendi excipiunt, cum res hæ utique æſtimabiles ſint, licet homines ipſi non ſint æſtimabiles, ac propter jactum etiam ſervatæ.

§. 643.

De rebus præſertim pretioſis vectorum.

Annuli, quos vectores in digitis gerunt, & res præſertim pretioſæ aliæ, quas penes ſe habent, ob jactum in contributionem veniunt. Res enim iſtæ, quocunque tandem nomine veniant, & cuicunque uſui inſerviant, minime referri poſſunt ad ipſam perſonam, quemadmodum veſtimenta corpori applicata, quibus nemo carere poteſt, ut ſub pondere eorum una compre-

prehendantur; ſed potius rebus annumerandæ, quas quis in navi habet. Quamobrem cum in contributionem propter jactum veniant etiam res, quæ navim non multum onerant, veluti gemmæ ac nummi (§. 635.); quin etiam annuli, quos vectores in digitis gerunt, & res pretioſæ aliæ, quas penes ſe habent, ob jactum in contributionem venire debeant, dubitandum non eſt.

Non eſt, quod excipias, ſi naturaliter vectores ipſi in contributionem veniant (§. 640.), non opus eſſe, ut annuli & res præſertim pretioſæ aliæ, quas ſecum habent, a perſona ipſorum diſtinguantur. Etenim modus contribuendi quoad perſonam differt a modo contribuendi quoad res. Perſonæ enim contribuunt pro ratione ponderis (§. 639.); res autem in contributionem veniunt in ratione pretii (§. 625.). Magna adeo differentia inter utrumque contribuendi modum intercedit, ſive pretium ponderis perſonarum æſtimare velis ut rerum, pro quarum pondere ſolvitur naulum locario pro loco conducto præſtando æquale (§. 639.), ſive pondus referas ad pondus omnium rerum ſimul ſumtarum, quæ ſunt in navi (*not. cit.*).

§. 644.

De locario miniſtrorum navis & eo, in quo rem ſibi gerunt.

Locarium, quod ſolvitur miniſtris navium, & modicum illud, in quo ſibi rem gerere ipſis conceditur in contributionem non venit. Miniſtri enim navium ſunt locatores operarum & damnum, quod propter jactum datur, caſuale eſt, quod per ſe patet. Quamobrem cum locator operarum non teneatur de caſu, quem nulla ipſius culpa antecedit (§. 1277. *part. 4. Jur. nat.*). nec miniſtri navium tenentur ob jactum mercium, conſequenter nil conferre debent ad reſarciendum damnum eodem datum, adeoque locarium, quod iisdem ſolvitur, in contributionem non venit. *Quod erat unum.*

Quoniam modicum illud, in quo ſibi rem gerere mini-

ſtris navium conceditur, pro parte locarii habetur, locarium vero in contributionem minime venit, *per demonſtrata*; nec modicum illud, in quo ſibi rem gerere conceditur miniſtris navium, in contributionem venit. *Quod erat alterum.*

Locarium, quod miniſtris navium ſolvitur, vocatur Bootmanns-Hüre; modicum vero, in quo rem ſibi gerere ipſis conceditur, des Volcks Führung appellari ſolet. Præſtant miniſtri operas ſuas, ſive jactus fieri debeat, ſive eodem non ſit opus, nec ipſis imputari poteſt periculum, cujus evitandi gratia jactum fieri neceſſe eſt; iniquum adeo foret eos ſine omni culpa ſua defraudari parte mercedis meritæ.

§. 645.

An cibaria conſumendi cauſa navi impoſita in contributionem veniant.

Cibaria, quæ quis in itinere conſumendi cauſa navi impoſuit, in contributionem ob jactum minime veniunt. In itinere enim maritimo neceſſe eſt ut cibaria, quibus quotidie indigent, qui in navi ſunt, ſint in navi, &, quando contingit in navigatione deficere cibaria, quod quisque habet in commune conferre debet (§. 611.). Atque adeo non modo omnium eorum, qui in navi ſunt, verum etiam illorum, qui merces in navi habent, intereſt, ut ſufficiens cibariorum copia in navi ſit. Cibaria igitur, quæ conſumendi in itinere cauſa navi imponuntur, minime referri debent inter ea, quæ ad locum quendam deſtinatum vehenda ſunt, conſequenter nec accenſeri poſſunt iis rebus, quæ ut ſerventur, aliæ e navi ejiciuntur. Jactus adeo cum non fiat pro cibariis conſervandis, etſi cibaria conſervanda ſint propter homines, qui in navi ſunt; nec propter cibaria, quæ quis in itinere conſumendi cauſa navi impoſuit, ad reſarciendum damnum, quod jactu datur, quicquam conferre tenetur, adeoque cibaria iſta propter jactum in contributionem minime veniunt.

Cibaria, quæ in itinere conſumendi cauſa navi imponuntur,

Digitized by Google

tur, diſtinguenda ſunt a rebus comeſtibilibus, quæ ad deſtinatum locum deportanda, ut ibidem inſtar mercium aliarum vendantur: has enim mercibus ceteris accenſendas eſſe per ſe patet, cibaria vero, quæ in itinere conſumuntur, non ſunt res lucrativæ, quæ de loco in locum vehuntur, & neceſſitas imperat, ut navi imponantur, niſi omnibus, qui in navi ſunt, ſit pereundum, conſequenter ſi navis ad locum deſtinatum deduci debet.

§. 646.

Si jactus fieri debet, prius ejiciendæ res majoris ponderis & minoris pretii, niſi periculum in mora ſit, ut illa ejicienda ſint, quæ proxime ad manum ſunt: qui vero præter neceſſitatem res minoris ponderis & majoris pretii ejicit, cum poſſet ponderoſiores ac viliores ejicere, partem damni, quam dedit, reſarcire tenetur. *De electione rerum ejiciendarum.* Etenim jactus fit navis allevandæ cauſa. Quamobrem cum res ponderoſiores ejiciendo navis magis allevetur, quam ſi leviores ejiciantur, conſequenter minorem quantitatem mercium perdi neceſſe ſit, ponderoſioribus ejectis; utique prius ejiciendæ res majoris ponderis. Quoniam tamen jactus mercium fit naufragii evitandi, adeoque communis periculi declinandi cauſa, in periculo autem communi non licet perdere rem pretioſiorem ut ſervetur minus pretioſa, ſi pretioſior ſervari poſſit perdendo rem minoris pretii (§. 623.); non ſufficit, ut tantummodo ratio habeatur ponderis, verum etiam pretium attendendum. Atque adeo patet, ſi jactus fieri debet, prius ejiciendas eſſe res majoris ponderis & minoris pretii. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi periculum ſit in mora, medium unicum allevandæ navis, adeoque evitandi naufragii eſt jactus mercium, quæ proxime ad manus ſunt, quod per ſe patet. Quare cum navis allevanda ſit, ut cum ipſa ſerventur merces,

quot ſervari poſſunt, ac homines, qui ſunt in navi (§. 493. 495. *part. 2.* & §. 350. 641. *part. 1. Jur. nat.*), & neceſſitas irreſiſtibilis licitum efficiat actum, qui alias foret illicitus *per demonſtrata n. 1.* quando eſt medium unicum ſatisfaciendi obligationi indiſpenſabili (§. 573.); ſi periculum in mora ſit, merces ejicere licet, quæ proxime ad manum ſunt. *Quod erat ſecundum.*

Denique ſi quis præter neceſſitatem res minoris ponderis ac pretii majoris ejicit, cum ejicere poſſet ponderoſiores ac viliores, is res pretioſiores perdit ſervandarum minus pretioſarum cauſa. Sed qui hoc facit, damnum reſarcire tenetur (§. 624.). Quamobrem qui præter neceſſitatem res minoris ponderis ac pretii majoris ejicit, cum ejicere poſſet res majoris ponderis & pretii minoris, is eam damni partem, quam dedit, reſarcire tenetur. *Quod erat tertium.*

Periculum commune ſine damno averti minime poteſt: ſed propter obligationem damni cum a ſe, tum ab aliis avertendi (§. 493. 495. *part. 2. Jur. nat.*), non licet majore damno depellere periculum, quod minori cum damno evitari poterat. Qui adeo majus damnum cauſatur, quam neceſſarium fuerat, is tenetur ad damnum reſarciendum, in quantum majus dedit, quam neceſſe fuerat. Damnum nimirum, quod tunc datur, duplex eſt, alterum caſuale, alterum culpoſum: caſuale æſtimatur ex pretio rerum ponderoſiorum ac viliorum, quæ ejici potuiſſent ac debuiſſent; culpoſum vero ex exceſſu pretii rerum ejectarum ſupra pretium illarum, quæ ejici debuiſſent.

§. 647.

De rebus pretioſis ante jactum non indicatis.

Si ciſta jacta fuerit, in qua mercator ait contentas fuiſſe res pretioſas, quas tamen ante jactum non indicavit; contenta in eadem ad communia bona referuntur. Quoniam enim pro diverſitate mercium diverſum ſolvitur naulum, a contractibus vero fraus

ro fraus omnis procul abeſſe debeat (§. 149. *part. 5. Jur. nat.*); qui merces navi imponit, indicare debet, quales ſint, cumque pro vero habendum, quod indicavit (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*), contenta in ciſta in eorum bonorum numerum referenda, qualia eſſe dixit mercator, cum eam locaret. Quodſi ergo in ciſta contenta fuerint res pretioſæ, quas ante jactum non indicavit; contenta omnia ad communia bona, qualia ſcilicet eſſe dixit, cum contraheret, referenda.

Sibi imputare debet damnum, quod incurrit injuſta æſtimatione ciſtæ ejectæ, qui defraudandi animo noluit indicare res pretioſas in eadem contentas, ſcilicet ut naulum ac vectigal minus ſolveret. Sane ſi ciſta ejus ejecta non fuiſſet; nonniſi pro pretio rerum communium contribuiſſet, fraudem ſibi minime nocuam non confeſſurus. Contentus igitur etiam eſſe debet, quod pro pretio bonorum communium ipſi reſarciatur damnum, ſi ciſta jacta fuerit. Non eſt, quod excipias, ſi probare poſſit poſt jactum, quales res pretioſæ in ciſta fuerint contentæ, æquum omnino eſſe ut in æſtimanda ciſta earundem habeatur ratio. Quoniam enim prius ejiciendæ ſunt res minime pretioſæ (§ 646.); ante jactum conſtare debet, quales res in ciſta contineantur, atque adeo mature, non demum poſt jactum indicandæ. Qui res pretioſas reticet, is eas pro talibus haberi vult, quales indicavit, aut quales vi contractus videri voluit.

§. 648.

Ab æſtimatione rerum ejectarum detrahendæ ſunt impenſæ, veluti vectura, gabella &c. antequam contributio computari poſſit. Etenim res æſtimari debent eo pretio, quo venduntur loco deſtinato (§ 634.). Pretium vero hoc continet etiam impenſas, quas ſi facere non debuiſſet mercator, minoris vendere potuiſſet. Quoniam itaque contributio non fit pro eo, quod impenſum eſt, ſed pro eo, quod ſervatum; ab æſtimatione

De eo, quod ab æſtimatione rerum detrahendum.

Digitized by Google

tione rerum detrahendæ ſunt impenſæ, antequam contributio computari poſſit.

Nimirum mercatori ſervatur ſors, quæ conſiſtit in pretio, quod pro mercibus emtis ſolutum, & præterea lucrum, quod percipit, dum deſtinato loco venduntur, non autem intelligitur niſi deductis impenſis. Obiter notamus, gabellarum nomine venire certam tributi & exactionis ſpeciem. Ita in Gallia hoc nomine appellatur vectigal, quod pro vino & ſale ſolvitur.

§. 649.

De veſtimentis ciſtæ incluſis. *Veſtimenta ciſtæ incluſa, vel quæ pro ſarcina ſunt, in contributionem veniunt.* Etenim veſtimenta ciſtæ incluſa, vel quæ pro ſarcina ſunt, non referuntur ad perſonam, veluti ea, quæ corpori applicata aut amictui ordinario inſerviunt, ſed rebus accenſentur, quibus oneratur navis. Quamobrem cum res omnes, quæ in navi ſunt, quocunque tandem nomine veniant, in contributionem veniant (§. 625.); in eam etiam venire debent veſtimenta ciſtæ incluſa, vel quæ pro ſarcina ſunt.

Pro vectura veſtimentorum ciſtæ incluſorum, vel eorum, quæ pro ſarcina ſunt, perinde merces ſolvitur, ac pro rebus aliis, quibus navis oneratur, adeoque tum non ſpectantur tanquam veſtimenta, ſed tanquam res, quæ navi impoſitæ ſunt. Quamobrem quoad contributionem inter iſtiusmodi veſtimenta & res quascunque alias navi impoſitas nulla eſt differentia. Attendendum vero eſt pretium, quo vendi poſſunt, non quo comparatæ fuerunt, cum ſpectandum ſit in contributione, quod unicuique jactu ſervatum fuit.

§. 650.

Si plurium merces jactæ fuerint. *Si plurium merces fuerint jactæ, quod a reliquis, quorum res ſervata ſunt, contribuitur, inter ipſos dividendum eſt in ratione merci-*

mercium amiſſarum. Quod enim ii contribuunt, quorum res per jactum ſalvæ ſunt, id debetur illis, quorum merces amiſſæ, ut damnum commune non patiantur niſi pro rata (§. 625), conſequenter ſpectari poteſt tanquam lucrum commune, quod adeo ſinguli pro rata participant (§. 135. *part. 3 Jur. nat.*). Inter ipſos itaque in ratione rerum amiſſarum dividendum.

Per regulam adeo ſocietatis (§. 314. *Arithm.*) computatur, quid de eo, quod a reliquis confertur, unusquisque eorum accipere debeat, cujus res jactæ fuerunt. E. gr. Si quod a reliquis confertur ſit 48, merces autem amiſſæ a duobus æſtimantur ut 5 ad 3; 48 dividere tenemur in ratione 5 ad 3, adeoque priori ex contributione debentur 30, alteri 18.

§. 651.

De rebus propter jactum deterioratis.

Si propter jactum res quædam deteriorantur; damnum deteriorationis commune eſt omnium, qui res in navi habent & ejus, cujus eſt navis. Etenim quando res alicujus, quæ in navi remanſerunt, deteriores fiunt, cum jactus de nave fit, veluti quod propter jacta nudatæ ſunt; damnum ideo ſubſequitur, quia depellendi communis periculi cauſa jactus fieri debuit, conſequenter perinde eſt ac ſi aliqua pars mercium, quæ pretio deteriorationis æſtimantur, jactata, altera vero, quæ æſtimantur pretio rerum præſenti, ſervata fuiſſet. Quoniam itaque damnum jactu datum commune eſt eorum omnium, qui res in navi habent, & ejus, cujus eſt navis (§. 625.); damnum quoque deteriorationis commune eſſe debet omnium, qui res in navi habent, & ejus, cujus eſt navis, ſi quis propter jactum res deteriores habere cœperit.

Sane unum idemque eſt, ſive pars rerum, quas quis in navi habet, propter jactum amittatur, ſive propter eandem res quædam ipſius deteriorentur: utrumque enim damnum jactu datur, adeo-

adeoque eo fine ſubeundum, cujus gratia fit jactus, nimirum ut commune periculum avertatur. Quemadmodum itaque ei ſubvenitur, qui res ſuas perdidit; ita quoque ſubveniendum ei, qui propter jactum res deteriores habere cœpit. Æquitatem hanc agnoſcit *Calliſtratus* l. 4. de L. R. de jactu §. 2. in fine. Eodem igitur modo contribuendum ob rerum propter jactum deteriorationem, quam ob earundem amiſſionem.

§. 652.

De computanda contributione rebus nonnullis per jactum deterioratis.

Quoniam *ſi propter jactum res quædam deterioratæ*, damnum deteriorationis commune eſt omnium, qui res in navi habent & ejus, cujus eſt navis (§. 651.), perinde ac ſi res quædam e navi jactæ fuiſſent (§. 625.); *in computando eo, quod ab unoquoque contribuendum, pretium deteriorationis accenſetur pretio rerum amiſſarum, & ſumma æſtimatur damnum commune.*

Non igitur opus eſt ſubtiliori diſtinctione, quid plus ſit, in damno, an in collatione, quam adhibendam eſſe *Papirius* reſpondit *Fronto*, probante *Calliſtrato* l. c. quemadmodum illa diſtinctione non habemus opus, ſi pars major rerum, quas quis in navi habuit, de ea jacta fuerit, minor autem in navi remanſerit.

§. 653.

De æſtimatione rerum deterioratarum in computanda contributione.

Cum rebus quibusdam propter jactum deterioratis in computando eo, quod ab unoquoque contribuendum, pretium deteriorationis accenſeatur pretio rerum amiſſarum, & ſumma æſtimetur dammnum commune (§. 652.), ut vero determinari poſſit, quantum unusquisque contribuere debeat propter jactum, æſtimari debeant tam res amiſſæ, quam ſervatæ (§. 628.); *ſi propter jactum res quædam deterioratæ, eædem in computando eo, quod ab unoquoque contribuendum, æſtimantur eodem pretio, quo integræ.*

Si

Si cujus merces fuerint 100, & jactæ fuerint 130; in computatione contributionis jactæ & ſervatæ ſimul æſtimantur 100, ut adeo pro 100 contribuat ad damnum commune reſarciendum, qui 30 perdidit. Quodſi ergo merces integræ fuerint 100 & pretium deteriorationis pretio rerum jactarum accenſendum ſit 30, ut conſtet de damno communi dividundo (§. 652.); is, cujus res deterioratæ ſunt, itidem conferre debet pro 100, cum in computatione nulla attendatur differentia inter res amiſſas & ſervatas quoad pretium earundem (§. 634.). Nihil in hiſce difficultatis eſt, modo Arithmeticæ vulgaris non ſis ignarus, ut conſtet, quomodo damnum commune inter ſocios pro rata ſit dividendum per regulam vulgarem ſocietatis. Neque hac ratione metuendum eſt, ut duplici damno oneretur is, cujus res deterioratæ ſunt, nimirum & damno collationis, & quod res deteriores factæ ſunt; ſicuti nec duplici damno oneratur ille, cujus quædam merces de nave jactæ ſunt, quædam in ea remanſerunt, propterea quod in computando eo, quod ipſi contribuendum, totum rerum pretium tam amiſſarum, quam ſervatarum ſumitur.

§. 654.

De recuperatione rerum jactarum.

Si res jactæ recuperatæ, nec deteriores factæ fuerint, contributio ceſſat: ſi quædam ſaltem recuperatæ fuerint, collatio demi-nuitur pro pretio rerum præſenti, ſi quidem deteriores factæ. Quoniam res jactæ manent dominorum ſuorum (§. 427. *part.* 2. *Jur. nat.*); ſi recuperatæ fuerint, nec deteriores factæ, perinde eſt ac ſi jactæ non fuiſſent, conſequenter cum earum jacturam non fecerit dominus (§. 487. *part. 2. Jur. nat.*), damnum ceſſat (§. 486. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum ad damnum jactu datum reſarciendum fiat contributio (§. 627.); ſi res jactæ recuperatæ, nec deterioratæ fuerint, contributio ceſſat. *Quod erat primum.*

Quodſi res omnes non fuerint recuperatæ, ſed ſaltem nonnullæ; perinde eſt, ac ſi res pauciores jactæ fuiſſent,

conſequenter cum damnum in rebus amiſſis conſiſtat (§. 486. 487. *part.* 2. *Jur. na.*), damnum commune inter omnes, quorum intereſt jactum factum fuiſſe, dividendum (§. 625.), minus evadit. Quoniam itaque ad damnum reſarciendum fit contributio (§. 627.); ſi rerum jactarum quædam recuperentur, contributio deminuitur. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi res, quæ recuperantur, fuerint deteriores factæ, damnum deteriorationis adhuc commune eſt (§. 651.). Qamobrem ut conſtet, quantum ſit hoc damnum, res recuperatæ æſtimandæ ſunt, quanti nunc vendi poſſunt loco deſtinato (§. 634.), adeoque damnum jactu datum deminuitur pro pretio rerum recuperatarum præſenti, ſi deteriores factæ, conſequenter cum parti damni unicuique ferendi reſpondeat, quod unusquisque conferre debet, etiam collatio pro pretio rerum recuperatarum præſenti deminuitur, ſi deteriores factæ. *Quod erat tertium.*

Damnum propter jactum æſtimatur pretio rerum amiſſarum, quod per ſe patet. Quodſi ergo res omnes, quæ jactæ fuerant, recuperentur, nec deteriores factæ ſunt, cum idem adhuc ſit earum pretium, quod ante jactum fuerat, damnum nullum eſt. Quodſi deteriores factæ, cum præſens pretium minus ſit, quam quod fuerat antea, damnum in decremento pretii conſiſtit, quaſi res tanti pretii jactæ fuiſſent. Unde porro intelligitur, quantum deminuatur damnum, ſi res quædam recuperatæ vel deteriores factæ fuerint, vel non. Contributio vero conſiſtit in pretii parte, quam unusquisque conferre debet, ut damnum ei reſarciatur, cujus res de navi ſunt jactæ.

§. 655.

Si contributio jam facta. Quoniam contributio ceſſat, ſi res jactæ integræ recuperentur, aut exoneratur, ſi ſaltem nonnullæ, vel deteriores factæ recuperentur (§. 654.); contributio non fit, niſi ſub tacita

tacita hac conditione, ut rebus recuperatis reſtituatur quod collatum fuit, vel quod plus collatum. Quamobrem *ſi contributione jam facta res jactæ recuperatæ, nec deteriores factæ fuerint, quod collatum eſt totum reſtituendum: ſi quædam recuperatæ fuerint, vel, quæ recuperantur, deteriores factæ, quod plus datum reſtituendum.*

Nimirum quod recuperatur, ſpectatur tanquam lucrum commune, & eadem ratione dividitur inter omnes, qui contribuerunt, quo ante diviſum fuerat damnum commune. Aut, quod perinde eſt, damnum deminuitur eo, quod recuperatum eſt, & damnum minus ut ante dividitur inter eos, qui contribuerunt, ut ex collatione ejus, quod datum eſt, cum eo, quod debuiſſet, ſi contributio nunc demum fieri deberet, appareat, quidnam plus datum. Arithmeticæ vulgaris peritus facile dicta intelligit, cujus ſi quis imperitus fuerit, eum pudeat, quod non didicerit ea, ſine quibus juris quædam capita intelligi nequeunt.

§. 656.

De impenſis ob jactarum rerum recuperationem factis.

Si quis rerum, quæ de navi jactæ ſunt, recuperandarum gratia impenſas facere coactus fuerit; ad eas conferre debent omnes, quorum interfuit jactum fieri. Quoniam enim contributio vel prorſus ceſſat, vel ſaltem deminuitur, ſiquidem res jactæ recuperentur vel omnes, vel ſaltem nonnullæ (§. 654.), omnes autem contribuunt, quorum interfuit jactum fieri (§. 625.); omnium quoque intereſt, ut impenſæ fiant, ſine quibus res jactæ recuperari nequeunt. Impenſæ igitur iſtæ non minus communes eſſe debent, quam damnum, quod jactu datum fuerat (§. *cit.*). Quamobrem ad eas quoque conferre debent omnes, quorum interfuit jactum fieri.

Antequam res recuperarentur, damnum conſiſtebat in rebus amiſſis: aſt ubi factis impenſis recuperantur, idem non conſiſtit niſi in impenſis factis, conſequenter damnum majus in

Digitized by Google

minus convertitur. Quemadmodum vero damnum majus commune erat, ita quoque minus commune eſſe debet. Sane ſi ad impenſas rerum recuperandarum gratia factas conferre non deberent omnes, quorum interfuit jactum fieri; nec ob res recuperatas contributio deminuì poſſet: quod tamen abſurdum (§. 654.). Impenſæ adeo eadem ratione dividuntur, quemadmodum damnum ob jactum datum antea fuerat diviſum.

§. 657.

De navi non obſtante jactu intereunte.

Si jactu facto navis tamen ſtatim interit, nulla fit contributio, etiam ſi quis in naufragio res quasdam ſuas ſervaret. Jactus enim fit communis periculi avertendi gratia, ac ideo damnum jactu datum commune eſt, quia eodem commune periculum avertitur (§. 625.). Enimvero ſi navis ſtatim interit, jactu licet facto, periculum commune eodem averſum non eſt, adeoque perinde ac ſi jactus non fuiſſet. Ceſſante igitur ratione contributionis, nimirum quod perdendo res alienas ſuæ fuerint conſervatæ, ipſa quoque ceſſat contributio (§. 118. *Ontol.*). *Quod erat unum.*

Quodſi vero dum naufragium contingit, quidam res quasdam ſuas ſervent, id non jactui tribuendum, ſed ipſorum operæ, qua eadem res easdem ſervare potuiſſent, etiamſi res nullæ de navi jactæ fuiſſent. Nulla igitur ratio eſt, cur ad reſarciendum damnum ejus, cujus res jactæ fuerunt & qui easdem amiſiſſet naufragio, etiamſi in navi remanſiſſent, aliquid contribuant, conſequenter omnis contributio adhuc ceſſat. *Quod erat alterum.*

Perinde eſt, quomodocunque res ſerventur, & num id fiat ſine impenſis, an vero impenſæ faciendæ ſint, veluti ſi ſubmerſæ per urinatores extrahantur.

§. 658.

De rebus jactis ſi nau-

Quoniam *ſi jactu facto eadem tamen tempeſtate navis interit,*

terit, nulla fit contributio, & res naufragas quisque ſibi ſervat (§. 657.); *res* quoque *jacta, quæ quomodocunque recuperantur, manent domini ſui, nec quisquam alius, qui res in navi habuit, de iis quicquam participat.* *fragium jactu non evitetur.*

Eadem omnium, qui res navi impoſuerunt, eſſe debet conditio, & quando naufragium jactu vitari non poteſt, res e navi ejus levandæ cauſa ejectæ naufragio accenſetur. Quod igitur juris eſt circa res naufragas, id etiam eſſe debet circa res jactas in hoc caſu.

§. 659.

Si navis jactu mercium in tempeſtate levata poſtea alio in loco, orta iterum tempeſtate, vel alio caſu inevitabili perierit; illi, quorum res perierunt, a contributione liberantur, aſt hi, qui aliquid quocunque modo ſervarunt, pro eo, quod ſervatum eſt, propter jactum adhuc conferre tenentur. *De navi jactu levata, ſed poſtea intereunte.* Quoniam enim jactus mercium fit eo fine ut navis cum rebus, quæ in ea ſunt, ſervetur, adeoque ſalva ad locum deſtinatum deduci poſſit; contributio quoque non fit niſi ſub tacita hac conditione, ſi eodem obtineri poſſet, ut navis cum iis, quæ in eadem remanent, ſalva in locum deſtinatum perveniat. Hæc igitur conditio cum non exiſtat, ſi navis poſtea alio in loco, orta iterum tempeſtate, vel alio caſu inevitabili perierit, una cum iis, quæ in eadem ſunt; illi, quorum res perierunt, adeoque ſalvæ in locum deſtinatum pervenire non potuerunt, propter jactum quoque nihil contribuere debent, tenentur tamen hi, qui aliquid quocunque modo ſervarunt pro eo, quod ſervatum eſt (§. 468. *part. 3. Jur. nat.*).

Totum iter marinum periculoſum eſt, & tempeſtates ingruere poſſunt in quovis maris loco aliique accidere caſus navigantibus funeſti non uno ſaltem in loco. Qui igitur vult, navim vel merces ſuas in navi ſalvas eſſe, is non tantummodo vult, ut ſerventur eo in loco, ubi periculum in præſenti navi immi-

Digitized by Google

imminet, ſed ut ſalvæ perveniant in locum deſtinatum. Quamobrem jactus quoque non tantummodo fit eo animo, ut præſens periculum depellatur; verum etiam ſub ſpe fore, ut, ubi navis præſens periculum evaſerit, poſtea ſalva in locum deſtinatum ventura ſit. Non igitur abſonum videri debet, quod contributio, quæ propter jactum, quo ſervatur navis, facienda, conditionata intelligatur, ſcilicet ut ſit præſtanda, ſiquidem navis cum iis, quæ in eadem ſunt, ſalva in locum deſtinatum pervenerit. Jactus enim non prodeſt niſi iis, quorum res ſalvæ in locum deſtinatum perveniunt. Sane ſi jactus non fuiſſet factus, ſed res jactæ in navi manſiſſent; navi laborante, dum caſus alius funeſtus contingit, eidem periculo expoſitæ fuiſſent, cui nunc exponuntur res ceteræ, quæ tum in navi remanſerunt adeoque his pereuntibus una periiſſent. Nulla igitur ratio eſt, cur ii, quorum res nunc pereunt, conferre debeant illi, cujus res per jactum amiſſæ. Propter jactum factum perinde eſt, ac ſi is, cujus res de navi jactæ ſunt, tantum adhuc in navi haberet, quantum ipſi conferendum de iis, quæ per jactum ſervata ſunt, ut adeo maſſa bonorum, quæ in navi habet, conſtituatur quaſi ex partibus rerum ſervatarum. His adeo rebus pereuntibus perit quoque ipſi maſſa bonorum in periculo priori, cujus avertendi gratia jactum fieri neceſſe fuerat, ipſi quaſi ſervatorum, quod vero ipſi conferendum fuerat de rebus, quæ ſecundum periculum evaſerunt, adhuc ſubſiſtit, conſequenter nulla ratio eſt, cur non ſit adhuc conferendum. Enimvero ſi impenſas facere debuit, qui res quasdam ſervavit, veluti ſi mercedem ſolverit urinatoribus, ut merces ſubmerſas extraherent, a pretio mercium hæ impenſæ utique ſubducendæ, ſicuti & pretium deteriorationis, quando deteriores factæ ſunt: neque enim ſervatum dici poteſt, niſi quod adhuc in lucro eſt. Quodſi hoc modo ſingula perpendas, nihil ſupereſſe puto, quod poſſit eſſe obſcurum. Equidem ſi nobis prolixoribus eſſe liceret, ac jam propoſitum eſſet exaſciatam juris marini theoriam condere ſingula accuratius demonſtrari poterant: quoniam vero de jactu navis levandæ gratia faciendo non agimus, niſi quatenus ad hanc te-

lam

Digitized by Google

lam pertexendam nos invitavit jus neceſſitatis ex primæva communione reſiduum, ideo ſufficit aperire fontes, unde deducenda ſunt, quæ ad caſus huc ſpectantes definiendum uſui eſſe poſſunt. Non licet excipere, quod res naufragæ v. gr. ab urinatoribus extractæ non fuerint ſervatæ per jactum, ſed per urinatores: etſi enim jactus non ſit cauſa proxima, cur ſervatæ fuerint, cauſa tamen remota eſt, ſine qua proximæ non fuerat locus, quatenus nimirum propter jactum navis delata in eum locum, ubi res ſubmerſæ extrahi potuerunt.

§. 660.

De recuperatione rerum jactarum, ſi poſtea alio caſu navis intereat.

Quoniam *ſi navis jactu levata orta iterum tempeſtate vel alio caſu funeſto poſtea interit*, illi, quorum merces periere, nihil ei conferunt, qui per jactum ſuas amiſerat (§. 659.); *ſi contingat merces quasdam jactas recuperari, dominus earundem nihil conferre tenetur iis, quorum res poſtea naufragio perierunt.*

Horum enim res, cum naufragio perierint, nihil ad hoc conferunt, quod res jactæ fuerint ſervatæ, conſequenter nulla ratio eſt, cur damnum ipſorum ei, cujus res jactæ ſunt, commune eſſe debeat, adeoque nec quicquam hic ad damnum iſtud reſarciendum conferre tenetur. Aſt ſi hujus res quædam de navi dejectæ recuperatæ fuerint, id prodeſt ei, cujus res naufragæ recuperatæ ſunt, cum, quod hic illi conferre debet (§. 659.), jam ſit minus (§. 654.).

§. 661.

De rebus navis levandæ cauſa in ſcapham trajectis.

Si navis levandæ cauſa merces quædam in ſcapham fuerint trajectæ, veluti ut portum intrare poſſit, & ſcapha ſubmergatur, navi ſalva; illi, qui merces in navi habent, contribuere tenentur ad damnum reſarciendum. Sed ſi ſcapha ſalva navis intereat, hi, quorum merces in ſcapha ſalvæ ſunt, illis nihil conferre tenentur, quorum merces cum navi interierunt. Etenim ſi navis

levandæ cauſa merces quædam in ſcapham trajiciantur, hoc fit naufragii evitandi cauſa, conſequenter ſi ſcapha ſubmergitur, perinde eſt ac ſi res navis levandæ cauſa de navi jactæ fuiſſent in mare. Enimvero ſi naufragii evitandi cauſa jactus fiat, damnum commune eſt, ac omnes, quorum res in naui ſalvæ ſunt, ad id reſarciendum contribuere tenentur (§. 625.). Ergo etiam commune erit damnum & ad id reſarciendum contribuere tenentur omnes, quorum res in navi ſalvæ ſunt, ſi navis levandæ, adeoque naufragii evitandi cauſa merces quædam in ſcapham fuerint trajectæ, ſcapha vero ſubmerſa fuerit. *Quod erat unum.*

Quodſi ſcapha ſalva intereat navis, perinde eſt ac ſi navis jactu levata eadem tamen tempeſtate intereat, is vero, cujus res jactæ ſunt, eas recuperet. Enimvero quando hoc contingit res recuperatæ manent domini ſui, nec quicquam de iis conferre tenetur ad reſarciendum damnum reliquorum (§. 658.). Quamobrem ſi ſcapha, in quam navis levandæ cauſa res trajectæ, ſalva navis intereat; hi quoque, quorum res in ſcapha ſalvæ ſunt, nihil iis conferre tenentur, quorum res cum navi perierunt. *Quod erat alterum.*

Ratio contributionis in caſu priore manifeſta eſt. Niſi enim res trajectæ fuiſſent in ſcapham, ſed in nave manſiſſent, non periiſſent, ſed ſalvæ fuiſſent. Quoniam tamen ut merces in navi manentes ſervari poſſint, quædam in ſcapham trajiciendæ fuerunt; ideo earundem interitu ſervatæ ſunt ceteræ. Aſt hæc ratio ceſſat in caſu poſteriori, in quo merces in ſcapham trajectæ minime ſervatæ fuerunt ea de cauſa, quod quæ in navi manſerunt, periere. Ratio nimirum contributionis, cum qua jam nobis negotium eſt, hæc eſt, quod damno unius promoveatur commodum reliquorum, ſeu damnum ab iis avertatur. Ad hanc qui animum advertit, facile in quovis caſu perſpiciet, utrum locum habeat contributio, nec ne.

§. 662.

Digitized by Google

§. 662.

Jactus temerarius dicitur, ſi quis culpa ſua in mare quid projecerit, veluti ſi calicem alterius per negligentiam in profundum labi patiatur. *Laſcivus* vocatur, ſi quis dolo rem alterius in mare projecerit, veluti ſi nummos alteri excuſſerit, ut in mare cadant, aut animo perdendi res, quæ ſunt alterius, in mare projicit. *Meticuloſus* appellatur, ſi quis mari non adſuetus a periculo naufragii ſibi metuit, ubi metuendum non eſt, ac propterea navis levandæ cauſa jactum facit. *Jactus* denique *non pure neceſſarius* vocatur, quando periculum navi revera quidem imminet, ſed caſum fortuitum culpa præceſſit, aut periculo cauſam dedit, ut jactum fieri neceſſe ſit. Unde patet *jactum neceſſarium* eum dicendum, qui fieri debet, quando periculum navi revera imminet, cui nulla culpa cauſam dedit, aut quod culpa nulla præceſſit. *Differentia jactus.*

Caſus, in quibus fit jactus, probe diſtinguendi ſunt, ut appareat, quando neceſſarius ſit exiſtimandus, conſequenter contributioni locus ſit, ne ad damnum reſarciendum contributione communi cogantur, qui nihil contribuere debent.

§. 663.

Ob jactum temerarium, laſcivum, meticuloſum & non pure neceſſarium contributio non fit; ſed damnum eodem datum reſarcire ſolus tenetur, qui in cauſa fuit, cur factus fuerit jactus, aut fieri debuerit. Quodſi enim jactus fuerit temerarius, laſcivus, meticuloſus, vel non pure neceſſarius, damnum, quod eodem datum, vel dolo, vel culpa datum (§. 662.). Quamobrem cum damnum dolo vel culpa datum ſit reſarciendum ab eo, cujus dolo vel culpa datum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*) is ſolus damnum reſarcire tenetur, qui in cauſa fuit, cur ja- *Quando ob jactum ceſſet contributio.*

 ctus

ctus factus, aut fieri debuerit, conſequenter ob jactum temerarium, laſcivum, meticuloſum & non pure neceſſarium contributio non fit.

Exempla, quæ modo dedimus de ſingulis jactus ſpeciebus, propoſitionem præſentem ſatis illuſtrant. Ex jactu temerario & laſcivo nullum percipere commodum eos, qui res in nave habent, nec per eandem ſervari alias perituras, per ſe patet, ut adeo ſuperfluum videatur hunc jactum contributioni ſubtrahere. Si jactus meticuloſus fuerit, cum is ab imperitia proficiſcatur; dubium ſaltem videri poterat, num imperitia projicienti imputari poſſit. Quodſi navicularius is fuerit, cum in navigando ſe artificem profiteatur, imperitia ejus culpæ accenſetur (§. 1273. *part. 4. Jur. nat.*): ſin alius fuerit, utique ipſi imputandum, quod proprio motu fecerit, quæ non ſine conſilio & ſuffragio aliorum ſe peritiorum, quos in nave adeſſe noverat, facere debebat. Ceterum ne lis moveri poſſit, utrum jactus fuerit meticuloſus, an neceſſarius; lege poſitiva cautum eſt, ne jactus fiat niſi explorata prius voluntate mercatorum & inſtitorum, ſi qui in nave adſint, aut ſi præſentes conſentire nolint in jactum, reliquorum navalium ſociorum, qui majore iſtiusmodi rerum experientia inſtructi ſunt. Culpa nautæ caſum, quo naufragii periculum imminet navi, non uno modo præcedere poteſt, veluti ſi nulla tempeſtate coactus, ſed ſola imperitia ſua navim ad ſcopulos deducit, ſi ſola avaritia ductus, vel abſque ulla prægnante cauſa loca devia ſectatur, ſi debito tempore navim e portu non ſolvit, vel ſi ſolvit media tempeſtate. *Wernerus* in diſſert. de contrib. propter jact. th. 35. culpam nautæ ad tres fontes reducit, nimirum ſi non facit, quod diligens facere ſolet; ſi contra pactionem, & ſi fuit in mora. Sed talia diſcutere non eſt hujus loci, ubi ſaltem exempli cauſa quædam in medium proferuntur. Nulla concipi poteſt actio humana, circa quam non uno modo culpa committi poſſit. Culparum igitur ſpecies in quolibet actionum genere committendas qui detegere voluerit, ei loco notionum directricium eſſe poſſunt, quæ de actionis rectitudine in genere & de cul-

pæ

Digitized by Google

pæ generibus dicta ſunt in parte prima Philoſophiæ practicæ univerſalis, actionis vero illius, circa quam quot modis culpa committi poſſit diſquiritur, notionem habere debet, quantum fieri poteſt, adæquatam, veluti in præſenti totius artis navigandi in mari. Latiſſimus hic aperitur campus, in quo utiliter verſari poſſunt, qui Philoſophiam practicam novis veritatibus ditare voluerint.

§. 664.

Si magiſter navim plus æquo oneravit, ac propterea jactum fieri neceſſe fuit; ipſe damnum ſolus reſarcire tenetur, nec ulla a reliquis, qui merces in navi habent, fieri debet contributio. Etenim ſi navis levanda naufragii evitandi cauſa, quia magiſter eam plus æquo oneravit; cum is ſcire debeat, quantum navi onus imponi poſſit, culpa magiſtri jactus fit (§. 717. *part. I. Phil. pract. univ.*), conſequenter jactus non pure neceſſarius eſt, etſi evitandi naufragii cauſa fiat (§. 662.). Quoniam itaque ob jactum non pure neceſſarium nulla fit contributio, ſed damnum datum ſolus reſarcire tenetur, qui in cauſa fuit, cur jactus fieri debuerit (§. 663.); magiſter quoque navis, qui eam plus æquo oneravit, damnum jactu datum ſolus reſarcire tenetur, nec ulla a reliquis, qui merces in navi habent, fieri debet contributio. *De navi plus æquo onerata.*

Num navis plus æquo fuerit onerata non modo inde intelligitur, ſi metuendum ſit, ne nimio pondere ſubmergatur navis, ubi alias iſtiusmodi periculum metuendum non eſt; verum etiam colligitur ex pondere rerum in navi reſiduarum jactu facto, quando tempeſtas naufragium minabatur. Aſt in hæc inquirere non eſt huius loci.

§. 665.

Si communis periculi avertendi gratia armamenta navis, malus, anchora, rudentes dejiciuntur, vel caduntur; damnum com- *De armamentis na-*

 mune

vis dejectis, vel caſis. *mune eſt domini navis ac omnium, qui res in nave habent, dividendum adeo inter eos eodem modo, quo damnum jactu datum dividitur.* Oſtenditur eodem prorſus modo, quo ſupra demonſtravimus, damnum jactu datum commune eſſe atque dividendum in ratione pretii rerum, quas unusquisque in nave habuit, ac ipſius navis (§. 625.).

Nimirum perinde ac in jactu hic res propriæ unicuique ſervantur perditis alienis. Atque adeo huc applicari debent, quæ in genere de rebus perdendo alienas ſervatis demonſtrata ſunt (§. 621.), quemadmodum ea ad caſum jactus applicavimus. Ceterum hic non tantummodo intelligitur periculum naufragii, quemadmodum in caſu jactus; verum etiam aliud quodcunque, quod navi ac omnibus, quæ in ea ſunt, tam perſonis, quam rebus una imminet, veluti ſi nauta navim a periculo ab hoſte vel piratis imminente liberaturus anchoram detruncare cogitur, cum eidem ex profundo extrahendæ mora nulla ſuperſit.

§. 666.

De caſu in nave vel mercibus contingente. *Si caſus quidam in nave vel rebus eidem impoſitis contingit, vel naufragium factum fuerit, quod evitari non poterat; damnum eſt ſolius domini: ſi quis ex naufragio quocunque modo quid ſervat, id ſibi ſervat.* Quodſi enim caſus quidam in nave, vel rebus eidem impoſitis contingat, cum magiſter navis locet operam ſuam iis, qui res ſuas navi impoſuerunt, ſcilicet ut eas in locum deſtinatum vehat (§. 1194. *part. 4 Jur. nat.*); in caſu priori perinde eſt, ac ſi locator operarum inſtrumentum operas præſtando frangit, vel perdit, in poſteriore autem, ac ſi damnum in materia conductoris operarum contingit caſu, quæ ad faciendum ex materia iſta opus conductæ ſunt. Enimvero ſi locator operarum fregerit vel perdiderit inſtrumentum, operas promiſſas præſtando, damnum ipſius eſt (§. 1267. *part. 4. Jur. nat.*), ſi vero opera alterius con-

conducatur ad faciendum opus ex materia tua, damnum in materia caſu datum tuum eſt (§. 1266. *part. 4. Jur. nat.*). Ergo etiam ſi caſus quidam in nave vel rebus eidem impoſitis contingit; damnum eſt ſolius domini, nimirum ſi caſus contingat in nave, domini navis, ſi in rebus eidem impoſitis, domini iſtarum rerum. *Quod erat primum.*

Quodſi naufragium factum fuerit, quod evitari non poterat, caſus tam in nave, quam in rebus eidem impoſitis contingit. Quamobrem cum in caſu priori damnum ſit domini navis, in poſteriori vero domini rerum naufragarum; ſi naufragium factum fuerit, quod evitari non poterat, damnum, quod in nave datur, eſt domini navis ſolius, quod vero datur in rebus eidem impoſitis domini rerum. *Quod erat ſecundum.*

Cum res naufragæ maneant dominorum ſuorum (§. 428. *part. 2. Jur. nat.*), quemadmodum ſi naufragio, quod evitari non poterat, amittantur, damnum ſolius domini eſt, *per demonſtrata n. 2.*

Si caſus in nave contingat, quod tum perinde ſit ac ſi locator operarum inſtrumentum aliquod perdit, vel frangit operas præſtando; nemo facile in dubium revocaverit. Enimvero erunt forſitan nonnulli, quibus dubium videtur, num perinde haberi poſſit, ac ſi caſus contingat in materia, ex qua locator operarum opus conficere debet, quando caſus contingit in rebus navi impoſitis. Velim igitur cogitent, in utroque caſu amitti vel deteriorari rem conductoris, circa quam operas promiſſas præſtare debet locator. Sive igitur caſu quodam mere fortuito amittantur, ſive deteriorentur res conductoris, id ſine ullo facto locatoris contingit, ſive ex iis opus quoddam tanquam ex materia conficere debeat, ſive eas in locum quendam deſtinatum vehere. Quodſi vero quiſpiam res naufragas quocunque modo ſervet, cum non ſerventur interitu ceterarum,

quæ

quæ una in nave fuerunt, contributionis ratio ceſſat, quæ propter jactum fieri debet.

§. 667.

De nave a piratis redemta & rebus aliquorum ex ea ablatis. *Si navis mercibus quibusdam datis tota redimatur a piratis, vel hoſte; damnum commune omnium contributione reſarciendum, quemadmodum propter jactum. Quodſi vero quis res ſuas ſaltem redemit, ceteris nihil conferre tenetur. Et, ſi piratæ uni, vel alteri aliquid abſtulerint, damnum ejus ſolius eſt, cujus ſunt res.* Etenim ſi navis tota mercibus quibusdam datis redimatur a piratis vel hoſte, perinde omnino eſt, ac ſi communis periculi cauſa perderentur res alienæ, aut, ſi mavis, evitandi naufragii cauſa merces quædam de nave dejicerentur. Enimvero ſi communis periculi depellendi cauſa res alienæ perduntur, damnum commune eſt (§. 621.), &, ſi evitandi naufragii cauſa jactus fit, damnum commune eſt domini navis & eorum, qui merces in nave habent (§. 625.), communi contributione reſarciendum (§. 627.). Quamobrem ſi navis mercibus quibusdam datis tota redimatur a piratis vel hoſte, damnum quoque omnium contributione reſarciendum, quemadmodum propter jactum. *Quod erat primum.*

Si nave a piratis vel hoſte capta unus ſaltem vel alter res ſuas redemit, cum tunc perinde ſit ac ſi res ſuas, quas amiſerat, recuperaſſet certis impenſis factis, nulla ſane ratio eſt cur ceteris, qui res ſuas non redemerunt, aliquid conferre debeat. Nihil adeo conferre debet (§. 70. *Ontol.*). *Quod erat ſecundum.*

Denique ſi piratæ uni, vel alteri aliquid abſtulerint, tum caſus in rebus navi impoſitis contingit, nullo quippe facto eorum, qui in nave ſunt. Quodſi vero caſus in rebus navi impoſitis contingit, damnum eſt ſolius domini (§. 666.).

Ergo

Digitized by Google

Ergo etiam damnum ſolius domini eſſe debet, ſi piratæ res, quas in navi habebat, abſtulerint. *Quod erat tertium.*

Nimirum quando mercibus quibusdam datis redimitur tota navis, eædem pro omnibus dantur, qui merces in nave habent, & ipſo domino navis: aſt quando quis merces ſuas tantummodo redemit, nec ipſe quidpiam dat pro aliis, nec ceteri, qui merces ſuas non redimunt, pro ipſo quidpiam dederunt. In caſu adeo priori manifeſta eſt ratio contributionis, in poſteriori nullam adeſſe apparet.

§. 668.

Quoniam perinde eſt, ſive pro redimenda tota navi dentur merces quædam, quæ in navi ſunt, ſive certa pecuniæ ſumma, quando vero navis tota mercibus quibusdam datis redimitur a piratis, vel hoſte, damnum commune omnium contributione reſarciendum, quemadmodum fit propter jactum (§. 667.); *ſi navis a piratis, vel ab hoſte tota redimatur certa pecuniæ ſumma, cum domino navis omnes, qui res quasdam in nave habent, contribuere tenentur*, conſequenter *ſi nauta pro promiſſa pecuniæ ſumma, qua navis tota redemta, interim captus manet, omnium contributione liberandus.* *De nave pecunia redemta.*

Eadem etiam hic eſt ratio, quæ fuit in contributione propter jactum, nimirum ut omnes contribuant ad hoc, per quod res eorum ſervatæ ſunt, & in hoc ſolutio pecuniæ, qua redimitur navis, convenit cum jactu, quo eadem levatur: utrumque enim eſt medium avertendi periculum res omnes amittendi.

§. 669.

Si nauta præter neceſſitatem ſectetur loca devia aut non tuta; damnum, quod contingit, ipſe ſolus reſarcire tenetur. Etenim ſi nauta præter neceſſitatem ſectetur loca devia aut non tuta, ac damnum ideo datur; damnum hoc datur culpa ipſius. Quamobrem cum damnum culpa datum is reſarcire tenea- *De nauta loca devia vel minus tuta ſectante.*

tur, qui dedit (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); nauta quoque ſolus damnum reſarcire tenetur, ſi præter neceſſitatem ſectetur loca devia, aut non tuta, ac damnum ideo detur.

Per ſe patet, notorium eſſe debere, quod loca ſint minus tuta, cum ignorantia invincibilis nautæ imputari non poſſit (§. 550. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 670.

De mercibus vitio navis deterioratis. *Si vitio navis merces deteriorentur, damnum magiſter navis reſarcire tenetur.* Magiſter enim navis curare debet, ne vitio navis merces deteriores fieri poſſint, conſequenter, ſi non fecerit, negligentem ſe præbet (§. 750. *part 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum negligentia culpa ſit (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi vitio navis merces quædam madefiant ac deteriorentur, damnum culpa magiſtri datur. Quoniam itaque damnum quod quis culpa ſua dat, reſarcire tenetur (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); magiſter quoque navis damnum reſarcire tenetur, ſi vitio navis merces deteriorentur.

Huc pertinet, ſi navis non bene ſtipata fuerit, aut non integra præſtita. Quandocunque nimirum damnum datur culpa, id reſarciendum eſt ab eo, cujus eſt culpa, nec propterea conferre debent alii, qui merces in navi habent. Non igitur opus eſt, ut plures caſus afferamus, in quibus ob damnum vel in navi, vel in mercibus contingens ceſſat contributio.

§. 671.

Avaria quid ſit. Contributio, quæ datur ob jactum mercium, vel ad reſarciendum damnum, quod quis in itinere maritimo aliter navis & omnium cauſa, qui res in nave habent, ſuſtinuit, vocatur vocabulo barbaro *Avaria*, idiomate patrio Haverey. Dividi vulgo ſolet in grandem & communem, in die groſſe und gemeine. *Avaria grandis* vocatur, quando etiam navis

vis in contributionem venit: *communis* autem, quando tantummodo contribuunt, qui merces ſeu res in nave habent. Grandis etiam *groſſa* appellatur.

Haveren ſine omni dubio deſcendit a vocabulo Haven, quod portum ſignificat, quemadmodum a vocabulo Sclave derivatur Sclaveren, a vocabulo Zauberer venit Zauberen, & ita porro. Solet etiam quemadmodum in nomine Latino *h* a nonnullis omitti, ut loco Haveren dicatur Averen, vel minus recte Averie, quaſi vocabulum Germanicum formandum eſſet e Latino, cum tamen vice verſa Latinum formatum ſit a Germanico. Groſſa autem dicitur avaria a vocabulo itidem Germanico groß. Ad avariam communem, referri ſolet, notante *Müllero* ad *Struvium* Exerc. 20. §. 16. *not.* δ: 1. pecunia, quæ piſcatoribus & aliis perſonis locorum gnaris a magiſtro navis datur, ut navem ſalvam cum mercibus in tuto conſtituant, vulgo Lootsmansgeld, niſi excedat ſex marcas flandricas, cum alias pertineat ad avariam groſſam: 2. quod datur ab eodem, dum prætervehuntur arces ſive in fluminibus, ſive in portubus: 3. quod ſolvitur pro navibus ex flumine & portu educendis. Sed noſtrum jam non eſt ea diſcutere, quæ ſunt juris poſitivi. Terminos tamen explicari hic conſultum duximus, ut facilius appareat, quænam ex antea demonſtratis ad avariam ſint referenda, ne de hoc juris capite nihil prorſus dixiſſe videamur. Naturaliter ad avariam communem referenda facile agnoſcuntur, quod ſcilicet ea non tam navis cum rebus, quæ eidem impoſitæ ſunt, ſervandæ cauſa data ſint, quam ut merces in locum deſtinatum ſalvæ perveniant. Sequentem adeo addere lubet propoſitionem.

§. 672.

Quando navis non veniat in contributionem.

Quæ non tam navis, quam mercium ſaltem gratia quacunque de cauſa impenduntur; ad ea tantummodo conferre debent, qui res navi impoſuerunt, non vero dominus navis quicquam conferre tenetur. Quoniam enim qui res ſuas navi imponunt, cum

magiſtro navis conveniunt, ut eas pro mercede promiſſa in locum deſtinatum deferat; magiſter quoque nauis non obligatur niſi ad navem huic uſui aptam præſtandum & ad præſtandum operas ad vehendum navem neceſſarias (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo neceſſe fuerit, ut quacunque de cauſa mercium ſaltem gratia quædam fuerint impendenda; ad ea nihil conferre tenetur magiſter, vel dominus navis. Cum vero interſit omnium eorum, qui merces aut res quasdam in nave habent, impenſas iſtas fuiſſe factas; ad id, quod omnium cauſa datum eſt, conferre quoque omnes debent.

Hinc facile deducitur, utrum navis in contributionem venire debeat, nec ne, in caſu quodam dato, conſequenter ea diſcernuntur, quæ ad avariam groſſam & quæ ad communem pertinent. Ita pecunia, quæ datur perſonis locorum gnaris a magiſtro navis, ut navem ſalvam cum mercibus in tuto conſtituant, naturaliter ad avariam groſſam referenda: jus naturæ enim non diſtinguit inter majus & minus, ſed in magno & parvo idem jus eſt, niſi aliunde differentia veniat. Juris adeo mere poſitivi eſt, ut pecunia iſta non referatur ad avariam groſſam, niſi quando ſex marcas flandricas excedit.

§. 673.

De impenſis ſolius navis cauſa factis. *Quæ in navem reficiendam, armandam & miniſtris neceſſariis inſtruendam impenduntur; ad ea nil conferre tenentur, qui merces in nave habent.* Quoniam enim magiſter navis vel ſolam operam locat ad res in locum deſtinatum nave vehendas, vel ipſam etiam navem; in caſu poſteriori ipſe ſuo ſumtu navem præſtare debet huic uſui aptam, ad quem conducitur (§. 1230. *part. 4 Jur. nat.*), in priori autem navis armata & miniſtris neceſſariis inſtructa ſpectatur tanquam inſtrumentum, ſine quo operæ promiſſæ præſtari nequeunt, conſequenter neceſſe eſt, ut in eodem quoque navem aptam præ-

Digitized by Google

præſtet ad res in locum deſtinatum vehendas. Quodſi ergo navis reficienda, armanda aut miniſtris neceſſariis inſtruenda, quicquid eſt hujus negotii, id ad magiſtrum navis ſolum pertinet, conſequenter nec ad ea, quæ eo fine impendenda, qui res in nave habent, quicquam conferre tenentur.

Idem omnino etiam obſervandum & obſervari ſolet, quando res curru vel plauſtro vehuntur, ubi quæ in equos & currum impendit auriga, ad ea nihil conferunt, qui res currui impoſuerunt, & damnum, quod in equis ac curru contingit, ſolius aurigæ eſt. Conveniunt ſane vectura marina & terreſtris in eo, quod res pro certa mercede ſalvæ deferri debeant in certum locum: mirum igitur non eſt, quod utrobique æquale jus ſit, niſi quatenus in mari quædam accidunt, quæ in terra locum non habent, nec ad commune quoddam genus reduci poſſunt.

§. 674.

De eo, qui in conflictu cum piratis, vel miniſterio navis vulneratur aut occiditur.

Si navis defendendæ cauſa in conflictu cum piratis, aut in miniſterio navis quis vulneratus fuerit, impenſæ in curationem factæ cum plena mercede ab omnibus pro rata reſtituendæ. Idem tenendum de impenſis in ſepulturam, ſi occiſus fuerit. Quando enim navis contra piratas defenditur, id fit communis periculi avertendi cauſa, ne ſcilicet navis cum iis, quæ in eadem ſunt, capiatur, conſequenter dominus navis navem, qui res in nave habent, res ſuas amittant. Quamobrem ſi quis vulneratus fuerit navis defendendæ cauſa, damnum hoc ſpectatur tanquam medium, quo commune periculum depelli neceſſe fuit, adeoque perinde ac damnum ex jactu emergens cenſeri debet, quod in curationem impenditur. Quoniam itaque ad damnum jactu datum pro rata contribuere tenentur, qui res in nave habent & dominus ipſe navis (§. 627.), ad impenſas quoque in curationem factas con-

Digitized by Google

conferre debent, quotquot res in nave habent ac dominus navis pro rata. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam vulneratus operas præſtare nequit, quia navis cum rebus eidem impoſitis defendendæ cauſa periculum ſubiit, ſi mercede ob operas, quas præſtare non potuit, antequam vulnus curatum fuerat, carere deberet, damnum hoc pati deberet omnium eorum cauſa, qui res in nave habent, ac ipſius domini navis cauſa, perinde ac ſi is ſolus damnum pati deberet, cujus res communis periculi avertendi cauſa de nave dejectæ ſunt. Quamobrem cum ad damnum jactu datum omnes, qui res in nave habent, ac dominus navis contribuere debeant (§. *cit.*). ad eam quoque mercedem, qua propter vulnerationem carere deberet, conferendum tenentur omnes, quorum merces in nave ſunt, ac ipſe dominus navis, pro rata, ut plenam adeo mercedem accipiat, qui vulneratus fuerat. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi quis in miniſterio navis vulneretur, periculum hoc ſubire cum debuerit omnium cauſa, nimirum ut navis cum mercibus ſervetur, conſequenter commune periculum avertatur; eodem, quo ante modo patet, ad impenſas in curationem factas cum plena mercede omnes conferre debere, qui res in nave habent, atque ipſum dominum navis pro rata. *Quod erat tertium.*

Denique ſi quis in conflictu cum piratis, aut in miniſterio navis occiditur; impenſæ in ſepulturam eadem de cauſa fiunt, qua fieri debent in curationem, ſi tantummodo vulneratus. Quamobrem cum impenſæ in curationem factæ pro rata reſtituendæ ſint ab omnibus, quorum res in nave ſunt ac ipſo domino navis *per demonſtrata*; impenſæ quoque

in

Digitized by Google

in ſepulturam eodem modo reſtituendæ, ſi quis occiſus fuerit in conflictu cum piratis, vel in miniſterio navis. *Quod erat quartum.*

§. 675.

De pecunia in navem credita.

Pecunia in ipſam navem credita, bodemeria contracta, ob jactum vel caſum alium ſimilem in contributionem non venit. Bodemeria enim contrahitur, ſi nauta in itinere pecunia indiget, ut ſine ea navem ducere non poſſit (§. 425. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem pecunia, quæ mediante hoc contractu in ipſam navim creditur (§. 420. *part. 5 Jur. nat.*), ad impenſas in iter faciendas pertinet, adeoque ad ea, quæ in itinere conſumuntur, conſequenter cibariis æquiparantur, quæ in itinere conſumendi cauſa navi imponuntur. Quoniam itaque cibaria, quæ quis in itinere conſumendi cauſa navi impoſuit, in contributionem ob jactum minime veniunt (§. 645.); ideo nec pecunia in ipſam navem credita, bodemeria contracta, ob jactum, vel alium caſum ſimilem in contributionem venit.

Oſtenditur etiam hoc modo. Qui pecuniam in navem credit, is nullas navi imponit merces, quæ eandem onerant, ut propterea jactus fieri debeat navis levandæ cauſa, nec pecunia iſta, quando navis cum mercibus a piratis redimenda, redimitur: in utroque nimirum caſu nulla ejus habetur ratio. Immo quæcunque fiunt navis ac rerum eidem impoſitarum conſervandarum cauſa, eodem prorſus modo fieri debent, ſive pecunia in navem fuerit credita, ſive minus, & nihil horum fit ea intentione, ut debitum bodemeriale ſervetur, adeoque ſolvi poſſit. Quoniam itaque nec jactus fit, nec aliud damnum ſubitur, quod ſubeundum, ut navis una cum rebus eidem impoſitis ſalva in locum deſtinatum per-

pervenire poſſit, in gratiam ejus, qui pecuniam in navem credidit; nulla quoque ratio eſt, cur creditor bodemerialis quicquam conferre debeat ad damnum iſtud reſarciendum, adeoque pecunia in ipſam navem credita bodemeria contracta ob jactum vel caſum alium ſimilem in contributionem non venit.

Ex demonſtratione priori liquet, ab ipſa pecunia in navem credita nullam deſumi poſſe rationem, cur ea in contributionem venire debeat. Pecunia hæc referenda ad impenſas, ſine quibus navis in locum deſtinatum duci nequit. Impenſæ autem in contributionem venire nequeunt, cum propter eas non fiat jactus, vel navis a piratis redimatur, aut ſimile quid fiat, nec adeo pro iis datum intelligatur, quod amiſſum eſt. Ex demonſtratione autem poſteriori patet, nec a creditore bodemeriali deſumi poſſe rationem, cur quid ob jactum vel alium caſum ſimilem contribuere debeat, etſi ejus interſit, ut navis ac merces ſerventur (§. 421. *part. 5. Jur. nat.*). Etenim nonniſi per accidens fit, ut jactus proſit creditori bodemeriali, quemadmodum aſſecuratori. Obſervari etiam hoc ſolet, ut pecunia iſta a contributione libera ſit. Unde dici ſolet Bodmerey giebt nicht Haverey.

§. 676.

De nave in retia impulſa.

Si navis mea impulſa fuerit in retia alterius, ea diſcindere licet, ſi aliter explicari nequit. Etenim ſi navis mea in retia aliena impulſa aliter explicari nequit, niſi ea diſcindantur; medium unicum explicandæ navis, adeoque eam ſervandi eſt retium diſciſſio. Quamobrem etſi nemini liceat rem alterius deſtruere (§. 647. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter nec retia diſcindere; cum tamen dominia introducta intelligantur cum tacita hac reſtrictione, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri uſum rerum neceſſariarum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in domi-

dominio (§. 563.), neceſſitate licitum efficiente actum, qui alias illicitus foret (§. 573), quin diſcindere liceat retia alterius, in quæ navis mea impulſa eſt, ſi aliter explicari nequeat, dubitandum non eſt.

Dominus rem ſuam nulla urgente naturali obligatione deſtruere, corrumpere vel deteriorem reddere non debet (§. 648. *part 2. Jur. nat.*), conſequenter ſi navis in retia fuerit impulſa, danda quoque opera eſt, ut explicetur. Actus igitur explicandæ navis jure naturali non modo licitus, ſed etiam debitus. Quodſi adeo retia aliena diſcindere non liceret, tibi penitus ablatus eſſet uſus rei, qua carere minime potes, ſiquidem obligationi tuæ ſatisfacere volueris. Quamobrem dubitandum non eſt, caſum præſentem ſub tacita iſta reſtrictione, ſub qua dominia introducta intelliguntur, contineri. At caſu, quo navis mea in retia tua impulſa, commune nobis periculum imminet, cum aut navis deſtruenda ſit, aut retia diſcindenda. Enimvero in communi periculo, quo res ſua ſervari nequit, niſi perdendo alienam, res minoris pretii perdenda, ut ſervetur pretioſior (§. 623.). Quamobrem retia potius diſcindenda, ut explicetur navis, quam navis deſtruenda, uti ſalva ſint retia. Damnum minus præferendum majori & ut hoc fiat, utriusque intereſt, quia ex antecedentibus abunde patet, damnum pro rata commune eſſe debere, ſiquidem caſu impulſa fuerit navis: alias enim damnum dolo, vel culpa datum reſarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 677.

De ædibus vicini deſtructis contra incendium defendendo ſuas.

Sæviente incendio, ædificium vicini deſtruere licet, ut ſerventur propriæ; damnum vero communi contributione eorum ſarciendum, ad quorum ædes probabiliter ignis pervenire potuerat. Quod enim incendio ſæviente ædibus meis ac vicini imminet periculum, commune eſt. Enimvero ſi commune periculum aliter depelli nequit, quam rem alienam perdendo, eam perdere licet ac damnum commune eſt, eorum ſcilicet,

Digitized by Google

a quibus periculum averſum (§. 621.). Quamobrem ſi incendio orto periculum imminet ædibus meis ac ulterioribus, ædes vicini deſtruere licet, ut ſerventur propriæ ac ulteriores, damnum vero commune eſt ejus, cujus ædes dirutæ, ac eorum, quorum ædes fuerunt ſervatæ. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam damnum commune eſt, adeoque pro rata inter dominum ædium deſtructarum & eos, quorum ſervatæ ſunt ædes, dividendum pro rata (§. 134. *part. 3. Jur. nat.*); damnum communi contributione eorum ſarciendum, ad quorum ædes probabiliter ignis pervenire potuerat. *Quod erat alterum.*

Caſum hunc ad extenſionem legis Rhodiæ referunt interpretes Juris Romani vi interpretationis extenſivæ (§. 516.). Enimvero caſus præſens non minus particularis eſt, quam alter de jactu navis levandæ cauſa facto, qui cum hoc ſub eadem lege generali continetur (§. 621.). In Jure igitur naturæ ex hac deducenda ejus definitio, minime autem is reducendus ad caſum de jactu. Hoc tamen non obſtante quæ de contributione ob jactum facienda demonſtrata ſunt, ad caſum quoque præſentem applicari poſſunt, nec ea denuo repeti opus eſt.

§. 678.

Quænam reſtrictio hic non admittenda. Quoniam ædificium vicini incendio ſæviente deſtruere licet, ut ſerventur propriæ (§. 677.), conſequenter ſi periculum imminet & vicini ædibus, ac propriis, per ſe autem patet, talia certo prævideri minime poſſe, atque adeo judicio probabili eſſe ſtandum; ideo *contributio non ceſſat, etiam ſi ignis de ædibus jam combuſtis non tranſeat usque ad eas, quæ deſtructæ ſunt, conſequenter ædes tam meæ, quam vicini ſalvæ manſiſſent ſine deſtructione: neque etiam attendendum, utrum quodammodo certum fuerit, nec ne, ædes dirutas nihilominus perituras fuiſſe.*

Nimirum ædes vicini diruuntur, non quod certo conſtet, niſi iis dirutis ceteras remotiores ſervari minime poſſe; ſed ob metum

metum juſtum, ne ad eas quoque tranſeat feralis flamma. Sufficit adeo adeſſe rationes probabiles, ob quas metuendum, ne hoc fiat. Sed ne poſtea de contributione lis oriatur; ideo conſultum eſt, ut in eandem conſentiant, qui ſibi metuunt, ne ædes ſuæ comburantur. Quoniam vero ædium paulo remotiorum non idem eſt periculum, quod propiorum; ideo in æſtimando eo, quod unicuique contribuendum, habenda quoque ratio eſt magnitudinis periculi. Sed cum difficilis ſit hujus determinatio, ideo quoque conſultum eſt, ut unusquisque, qui in deſtructionem ædium alienarum conſervandarum propriarum gratia conſentit, declaret, quantum contribuere velit. In ſtatu civili, quando lege poſitiva definiendum quid conveniat, ne ab æquitate nimis recedatur, ex magnitudine periculi, a poſteriori probabiliter æſtimanda, definienda eſt rata contributionis, niſi utilitas publica aliud ſuaſerit: quod ideo monendum eſſe duximus, ne perperam ad ſtatum civilem trahantur, quæ naturali conveniunt.

§. 679.

Quando contributio ceſſet.

Si ædibus vicini deſtructis tuæ nihilominus comburantur; contributio ceſſat. Etenim ſi ædibus vicini deſtructis nihilominus tuæ comburantur; illarum deſtructione tuæ non fuerunt ſervatæ, ac cum flamma tuas corripere non potuiſſet niſi deflagratis ædibus vicini, huic in gratiam tui nullum damnum datum intelligitur. Nulla igitur ratio eſt, cur ad reſarciendum damnum illius quicquam conferre debeas, aut conferre debeat alius, qui nullum commodum ex ædium deſtructione percepit. Quamobrem ſi ædibus vicini deſtructis tuæ nihilominus comburantur; contributio ceſſat.

Caſus hic aſſimilatur ei, quo jactu mercium facto navis nihilominus naufragio interit (§. 657.). Quamobrem huc etiam applicari poterat demonſtratio, quam de eo dedimus (§. *cit.*). Ratio nimirum contributionis quemadmodum in jactu hæc eſt, quod damno alterius commune periculum fuit de-

depulſum. Hoc igitur ubi factum non fuerit, contributionis ratio nulla eſt, conſequenter ipſa contributio ceſſare debet.

§. 680.

De domo incendii extinguendi cauſa diruta.

Si domus incendii extinguendi cauſa diruatur, quæ jam ardet, vicini nihil conferre tenentur. Quodſi enim domus alicujus ardeat, incendium extinguendum eſt, quod per ſe patet. Quodſi ergo incendii extinguendi cauſa ſit diruenda, ne conflagrando flamma alatur; domus utique diruenda. Quamobrem cum domus in hoc caſu non diruatur, ut ab ea ac ædibus vicinorum periculum commune avertatur, ſed tantummodo caveatur, ne interitu ædium conflagrantium damnum faciant vicinæ; nulla quoque ratio eſt, cur vicini aliquid ad reſarciendum damnum ejus, cujus domus incendii extinguendi cauſa diruta, conferant, adeoque nihil conferre tenentur (§. 70. *Ontol.*).

Aliud omnino eſt periculum commune damno unius avertere, aliud cavere, ne damno unius damnum faciat alter. Quoniam quilibet obligatur ad damnum ab altero, quantum in ſe eſt, avertendum (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*), quilibet etiam cavere debet, ne damno ſuo damnum faciat alter, quantum fieri poteſt. Atque adeo quilibet obligatur ad diruendum domum ſuam incendii exſtingvendi cauſa, ſiquidem metuendum ſit, ne alias flamma ædes vicinas corripiat. Sane id intenditur, quocunque modo incendium reſtingvatur, nec propterea illi, quorum interfuit, incendium reſtingui quicquam conferre tenentur ad reſarciendum damnum incendio datum. Omne autem damnum, quod incendii reſtinguendi cauſa patitur dominus, cujus domus ardet, incendio eidem datum intelligitur, nec ullo modo aliis imputari poteſt. Aſt ſi damnum uni datur, ut reliquorum damna avertantur; tunc demum contributioni locus eſt, cum nemo damno ſuo damnum alienum avertere teneatur.

§. 681.

§. 681.

Is, cujus dolo vel culpa incendium ortum, ei, cujus domus aliarum conſervandarum cauſa diruta, damnum datum reſarcire tenetur: quodſi facere poſſit, ceteri, quorum ædes conſervatæ ſunt, a contributione liberantur. Quoniam enim is, qui dolo vel culpa ſua damnum dat, id reſarcire tenetur (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); is etiam, cujus dolo vel culpa incendium oritur, damnum omne reſarcire tenetur, quod eodem datur aliis, conſequenter etiam ei, cujus domus diruenda fuit aliarum conſervandarum cauſa. *Quod erat primum.* *Si incendium dolo vel culpa alicujus ortum.*

Quodſi ergo damnum reſarcire poſſit, cum tum nihil amplius ſuperſit, quod reſarciendum, nec ceteri, quorum ædes deſtructione domus unius ſervatæ ſunt, quicquam amplius conferre tenentur, conſequenter a contributione ſua liberantur. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero cum & is, cujus dolo vel culpa incendium ortum fuit, *per demonſtrata n. 1.* & ceteri, quorum ædes ſervatæ ſunt, ad damnum datum reſarciendum teneantur (§. 677.); per hoc, quod ipſe ſolvendo non ſit, non liberantur ceteri ab obligatione ſua, cum damnum nondum ſit reparatum, quemadmodum contingit, ſi ille reſarcire damnum potuerit, *per demonſtrata n. 2.* Quamobrem adhuc id conferre tenentur pro rata, ad quod conferendum erant obligati. *Quod erat tertium.*

Reſarciendi damni ejusdem duplex obligatio eſt, una quæ naſcitur ex delicto, vel quaſi delicto, ſeu ex facto doloſo, vel culpoſo alterius; altera vero, quæ naſcitur ex communis periculi averſione damno unius facta, quod impenſis communibus avertendum erat. Idem damnum nonniſi ſemel reſarciri poteſt, quemadmodum debitum unum nonniſi ſemel ſolvi. Quodſi ergo is damnum reſarcivit, cujus dolo vel culpa datum;

Digitized by Google

contributio illorum ceſſat. quorum ædes deſtructione domus unius ſervatæ ſunt. Enimvero cum duo hic ſint ad idem damnum reſarciendum obligati, ita ut unius ſolutione liberetur alter; ratio utique aliqua eſſe debet, cur unus principaliter, alter vero minus principaliter, adeoque nonniſi in ſubſidium obligetur. Tenendum itaque, obligationem, quæ ex facto doloſo, vel culpoſo oritur, jam extare, antequam de communi periculo damno unius avertendo cogitari poſſit. Quando igitur caſus emergit, quo hoc faciendum, obligatio damni communi contributione reſarciendi non naſcitur niſi ſub hac conditione, ſi is, qui dolo, vel culpa ſua dedit damnum, id reſarcire non potuerit: neque enim propterea quod hoc facere non poſſit ædes ſuas conflagrare malunt ii, quorum ædibus periculum imminet, quam ejus avertendi cauſa quidpiam conferre. Immo cum omne damnum a ſe avertere obligentur (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*); id malle debent.

§. 682.

Innoxia utilitas dicitur, quæ percipitur ſine detrimento alterius, ac moleſtia. Et *Res innoxiæ utilitatis* appellatur, quæ accipienti utilis, dantem tamen non gravat, ſeu nullum ei detrimentum, aut moleſtiam affert.

Huc e. gr. refertur non prohibere aquam profluentem, pati ab igne ignem capere, conſilium fidele deliberanti dare, erranti viam rectam monſtrare, non perdere rem neceſſariam, cujus copia nobis ſuppetit, ſed eam aliis relinquere, quibus uſui eſſe poteſt, manum lapſo porrigere.

§. 683.

De rebus innoxiæ utilitatis alteri indulgendis.

Quod innoxiæ utilitatis eſt, alteri lubenter indulgere debemus. Quod enim innoxiæ utilitatis eſt, id accipienti quidem utile, dantem tamen non gravat, ita ut ſine hujus detrimento ac moleſtia dare aut facere alter poſſit (§. 682), conſequen-

ſequenter eo, quod datur, dans non ipſe opus habet, & ei qui facit, facere omnino vacat. Quoniam itaque homines ſibi mutuo ad dandum, vel faciendum obligantur, prouti unusquisque indiget re vel opera alterius (§. 124. *part. 3. Jur. nat.*), & ſi qui dare debet, re ipſe opus non habet (§. 127. *part. 3. Jur. nat.*), aut qui facere debet, eidem vacat (§. 129. *part. 3. Jur. nat.*); quod innoxiæ utilitatis eſt, alteri lubenter indulgere debemus.

Notandum hic eſt facere ſub ſe comprehendere etiam permittere aut pati, ut alter quid faciat, veluti ſi permitto, aut patior, ut quis in area mea veſtimentum madefactum ſoli exponat. Quando igitur non adſunt rationes ſingulares, ob quas acceſſus in aream meam mihi accidit moleſtus, vel alia in eadem peragenda minime obſtant, quo minus locum concedere poſſim veſtimento ſoli exponendo; indulgere alteri utique teneor, ut veſtimentum madefactum in area mea ſoli exponat, niſi alibi eadem commoditate facere poſſit. Ita ignem capere de igne meo res innoxiæ utilitatis eſt, quando hoc fieri poteſt absque moleſtia mea: etſi enim nullum mihi detrimentum afferatur, ſi hoc fiat, moleſtum tamen non una de cauſa accidere poteſt, ut quis candelam accenſurus ad me accedat. Hoc ubi fit, res, quæ in ſe ſpectata erat innoxiæ utilitatis, quatenus nullum mihi adfert detrimentum, talis eſſe deſinit (§. 682.). Quamvis enim tibi denegare non debeam, quod ſine detrimento meo fieri poteſt, *vi præſentis*; tu tamen viciſſim obligaris ad moleſtiam mihi non creandam (§. 723. *part. 1. Jur. nat*). Niſi ergo extrema adſit neceſſitas, ut ſcilicet tibi aliter conſulere non poſſis, a me petere non debes, quod cum moleſtia mea conjunctum eſt (§. 573.). Non eſt quod nimiam ſcrupuloſitatem in rebus exigui, vel nullius fere momenti accuſes; etenim jus naturæ non diſtinguit inter magnum & parvum, ſed eandem actionis rectitudinem ſemper ac ubivis requirit (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quando demonſtratur, quid debitum, quid licitum, quid illicitum ſit; demonſtratio ſemper proce-

procedit abſque hac reſtrictione, niſi res fuerit exigui, aut nullius fere momenti. Ita e.gr. quando demonſtratur, te alteri nullum tædium, ſeu moleſtiam nullam creare debere (§. 723. *part. 1. Jur. nat.*), haud quaquam ſumitur, eam non eſſe debere exigui momenti, aut contemnendæ fere parvitatis. Etiam alias monuimus (*not.* §. 580 *par. 2 Jur. nat.*), jus naturæ non attendere differentiam inter magnum & parvum, quando jubet damnum culpa datum reſarcire, ſed reparationem damni urgere, qualecunque & quantumcunque fuerit, & quacunque culpa fuerit datum, cujus nullos gradus admittit. Patebit quoque ſuo tempore in Philoſophia morali, quantum interſit, ut etiam in minimis nos honeſtos & erga alios juſtos ac æquos præbeamus, quemadmodum Deus in minimis maximus.

§. 684.

De jure in rem innoxiæ utilitatis.

Quoniam obligamur ad lubenter indulgendum alteri, quod innoxiæ utilitatis eſt (§. 683.), ex obligatione autem paſſiva naſcitur alteri jus ad id, ad quod alteri obligati ſumus (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); *naturaliter homini competit jus ad res innoxiæ utilitatis, quæ ſunt alterius.*

Ita tibi jus competit ad capiendum ignem de igne meo, niſi acceſſus ad eundem mihi accidat moleſtus. Similiter jus tibi competit a me petendi, ut viam rectam erranti tibi monſtrem, aut ut tibi indigenti potius dem rem, qua uti ego non poſſum, aut cujus moleſta mihi eſt aſſervatio, quam ut eandem corrumpam.

§. 685.

Jus innoxiæ utilitatis quodnam ſit.

Jus, quod nobis competit ad res innoxiæ utilitatis, quæ ſunt alterius, dicitur *Jus innoxiæ utilitatis.*

Ita jus capiendi ignem de igne alterius jus innoxiæ utilitatis eſt. Tale etiam eſt jus ad eas res, quas alter non curat, quia ipſi nulli ſunt uſui, quæ autem tibi uſui ſunt, itemque jus ad aquam profluentem, qua ſitim reſtinguere vis.

§. 686.

§. 686.

Dominia rerum introduci non potuerunt niſi ſalvo jure innoxiæ utilitatis. Etenim in communione primæva finito rei uſu, quæ uſu non conſumitur, alius quicunque eadem licite uti poteſt (§. 38. *part. 2. Jur. nat.*), nec rerum, quæ uſu conſumuntur, major copia tibi conceſſa, quam quanta indiges (§. 27. 28. *part. 2. Jur. nat.*), nec etiam impedire potes, ut alii volentes participent uſum rei, quem tu actu facis, ſi alii adhuc eundem una participare poſſunt (§. 40. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam igitur dominiorum introductione jus commune in proprium abiit (§. 118. *part. 2 Jur. nat.*), ut adeo eodem excludantur ceteri omnes, in quorum dominio res non eſt (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*), naturaliter vero homo homini obligetur ad alterius commoda perinde ac ſua promovenda, quantum in ſe eſt (§. 608. *part. 1. Jur. nat.*); dominia introduci non potuerunt niſi cum tacita hac exceptione, ut alteri indigenti conceſſus eſſe debeat uſus rei, quam ſine detrimento ac moleſtia domini facere poteſt, conſequenter innoxius rei uſus (§. 682.). Quamobrem cum hoc ſit jus innoxiæ utilitatis (§. 685.); dominia rerum introduci non potuerunt niſi ſalvo jure innoxiæ utilitatis.

Jus innoxiæ utilitatis quatenus in dominiorum introductione exceptum.

Introductione dominorum ſublata eſt communio primæva (§. 111. 118. *part. 2. Jur. nat.*): quod etſi non invita lege naturæ fieri potuerit (§. 109. *part. 2. Jur. nat.*), cum tamen jus connatum ſit (§. 10. *part. 2 Jur. nat.*), quale auferri homini non poteſt (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*), dominia quoque introduci non potuerunt, niſi ut exercitium ejus reſtringeretur, quantum neceſſe erat, ut hoc jure, quod ultra uſum neceſſarium rerum non extenditur (§. 21. *part. 2. Jur. nat*), tutius & abundantius frui poſſent, conſequenter jus iſtud non magis reſtringi potuit, quam neceſſe erat, ut dominia ſubſiſterent. Quoniam itaque innoxia utilitas ex re alterius percipitur ſine domini detrimento ac moleſtia (§. 682.), res communes ma-

nere debuerunt, quatenus innoxiam præbent utilitatem. Atque adeo patet dominia rerum introduci non potuiſſe, niſi ſalvo jure innoxiæ utilitatis. Ceterum quod dixi, dominia rerum introducta fuiſſe, ut jure per naturam communi tutius & abundantius frueremur, facile intelliget, qui communionem primævam penitius inſpexit. Etenim in communione primæva nemo excluditur a jure utendi re quacunque (§. 103. *part. 2. Jur. nat.*), ac nemo majorem vitæ commoditatem & jucunditatem prætendere poteſt altero (§. 100. *part. 2. Jur. nat.*). Vis autem omnis licita in eum, qui quocunque modo impedit uſum rerum neceſſarium actualem, ſine qua conatus irritus fieri nequit (§. 54. *part. 2. Jur. nat.*), ac ubi fecerit, eundem punire licet (§. 55. *part. 2. Jur. nat.*), jusque puniendi infinitum eſt (§. 56 *part. 2. Jur. nat.*). Licet etiam ſervare res in uſum futurum, niſi alterius neceſſitati præſenti derogetur (§. 93. *part. 2. Jur. nat.*). Metuenda igitur ſunt continua bella (§. 1102. *part. 1. Jur. nat.*): quibus cum amplius locus non ſit, ſi res ſint in dominio (§. 118. 120. *part. 2. Jur. nat.*), dominiis introductis jure naturæ communi tutius frui utique datur. Præterea in communione primæva res etiam induſtriales & artificiales ſunt communes (§. 29. *part. 2. Jur. nat.*), nec ei, cujus curæ, induſtriæ ac labori debentur, plus juris in easdem competit, quam alii cuicunque (§. 32. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum ſinguli operam dare debeant, ne deſit ſufficiens copia rerum neceſſariarum, utilium & voluptuariarum, ſive induſtrialium, ſive artificialium (§. 511. *part. 1. Jur. nat.*); facile intelligitur, perpaucos fore, communione primæva ſubſiſtente, qui huic officio ſatisfaciant, ut adeo multiplicato genere humano valde metuendum ſit, ne rerum ſufficiens copia deficiat, quibus homines indigent. Unde porro intelligitur dominiis introductis jure, quod per naturam erat commune, abundantius frui poſſe homines. Non eſt, quod ea hic urgeamus, quæ quotidiana, immo momentanea experientia ſuggerit.

§. 687.

§. 687.

Jus innoxiæ utilitatis eſt jus ex communione primæva reſiduum. Dominia enim rerum introduci non potuerunt, niſi ſalvo jure innoxiæ utilitatis (§. 686.). Quamobrem cum jus innoxiæ utilitatis nobis competat ad res, quæ ſunt alterius (§. 685.), ex communione autem primæva reſiduum eſt jus, quod, poſtquam dominia rerum introducta ſunt, nobis adhuc competit in eas res, quæ ſunt in aliorum dominio (§. 561.); jus innoxiæ utilitatis, quo nonniſi ſalvo dominia rerum introduci potuerunt, eſt jus ex communione primæva reſiduum. *Jus innoxiæ utilitatis undenam ſit.*

Jus innoxiæ utilitatis non ante datur, quam ubi dominia fuerunt introducta. Cum enim in communione primæva unicuique competat jus ad rem quamlibet, prouti uſus ejusdem ipſi neceſſarius eſt (§. 27. 29. *part. 2. Jur. nat.*); dominiis introductis, ſaltem jus eſt ad res innoxiæ utilitatis: quod tamen ne in nimium extendatur contra jus dominii, probe perpendenda ſunt, quæ ad jus innoxiæ utilitatis requiruntur, nimirum ut utilitas percipiatur ſine ullo detrimento domini, nec uſus rei ipſius ullam eidem afferat moleſtiam (§. 682.). Quamprimum enim alterutrum horum obtinet, utilitas deſinit eſſe innoxia, conſequenter nec juri innoxiæ utilitatis locus eſt.

§. 688.

Si flumina dominio ſubjecta ſunt, nemo prohiberi poteſt aqua profluente, nimirum ne bibat hauririque poſſit. Etenim cum aqua in flumine continuo profluat ac tandem in mare decurrat, in ejus autem locum, quæ decurrit alia continuo ſuccedat; nihil detrimenti patitur is, cujus eſt flumen, ſi quis alius aquam inde hauriat, vel ut bibat, vel ad uſum quendam alium. Ac per ſe patet, nullam moleſtiam afferri ei, cujus eſt flumen, quod quis alius aquam inde hauriat. Quoniam itaque utilitas *De jure in aquam profluentem flumine proprio facto.*

litas innoxia eſt, quæ ex re aliena percipitur ſine detrimento ac moleſtia domini (§. 682.), adeoque & ipſa aqua in flumine profluens res innoxiæ utilitatis (§. *cit.*), naturaliter autem homini competit jus ad res innoxiæ utilitatis, quæ ſunt alterius (§. 684.), quo nonniſi ſalvo dominia introduci potuerunt (§. 686.); ſi flumina dominio ſubjecta ſunt, nemo prohiberi poteſt aqua profluente, nimirum ne bibi hauririque poſſit.

Si utilitatis innoxiæ eſſe debet aqua profluens, non promiscue omnis uſus ejus alii conceſſus intelligitur. Sane ſi ad hauriendum aquam per hortum alterius accedere velis; aditus non conceditur jure innoxiæ utilitatis, utpote domino moleſtus, adeoque per accidens quoque hauſtus aquæ tum minime conceſſus intelligitur. Et, ſi quis ex flumine aquas deducere velit, quo illud fiat deterius, id permiſſum non eſt. Innoxiæ vero utilitatis eſt uſus aquæ profluentis ad aquandum, aut lavandum, adeoque prohiberi nequit.

§. 689.

De tranſitu per terras & flumina propria concedendo.

Tranſitus ad cauſas juſtas per terras & flumina dominio ſubjecta denegari non poteſt, niſi metus juſtus damni adſit. Etenim per ſe patet, per flumen navigando nullum detrimentum adferri ei, cujus eſt flumen, atque idem fieri abſque ulla ipſius moleſtia, conſequenter tranſitum per flumen in ſe eſſe innoxiæ utilitatis (§. 682.). Quodſi tranſitus fiat ob juſtas cauſas, nihil a transeunte intenditur, quod officiis erga ſe vel alios repugnet, aut juri alicujus contrarietur: id enim per cauſas juſtas indigitamus. Quamobrem nec metuendum, ut concedendo tranſitum concurras ad actum illicitum. Quoniam itaque naturaliter nobis competit jus ad res innoxiæ utilitatis, quæ ſunt alterius (§. 684.), nec dominia introduci potuerunt, niſi hoc jure ſalvo (§. 686.) tranſitus

ſitus ad cauſas juſtas per flumina dominio ſubjecta denegari non poteſt. *Quod erat primum.*

Cum tranſitus per terras dominio ſubjectas ſine ullo detrimento fiat, nec ulla ii, quorum in dominio ſunt terræ moleſtia afficiuntur, ſi quis via ordinaria incedat, aut vehatur; idem quoque ad res innoxiæ utilitatis pertinet (§. 682.). Cumque fiat ad cauſas juſtas, *per hypoth.* denuo metuendum non eſt, ne ad actum illicitum concurras. Patet igitur ut ante, tranſitum quoque ad cauſas juſtas per terras dominio ſubjectas denegari nemini poſſe. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero quam primum non vanus eſt metus fore, ut tranſitus iis, in quorum dominio ſunt terræ vel flumina, ſit damnoſus, adeoque multo magis, ſi certum periculum illis inde imminet; tranſitus ille non amplius erit ad res innoxiæ utilitatis referendus (§. 682.). Cumque damnum quodvis a nobis avertere debeamus (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*); nobis quoque jus eſt denegandi tranſitum per terras noſtras ac flumina noſtra (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem aliis tranſitum ad juſtas cauſas per terras & flumina noſtra concedere non tenemur, niſi quando juſtus damni metus abeſt. *Quod erat tertium.*

In concedendo tranſitu per terras ac flumina noſtra duo conſideranda ſunt, nimirum primo an nobis ſit innocuus, deinde ſecundo an petatur ob cauſas juſtas. Prima inquiſitione opus eſt, ut conſtet, num tranſitus pertineat ad jus innoxiæ utilitatis: alterum vero requiritur, ne tibi imputari poſſit factum alterius, quod cum impedire poſſes, impedire noluiſti (§. 678. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam lex naturæ nobis non dat jus niſi ad ea, ſine quibus obligationi naturali ſatisfieri nequit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ideo nec dat jus ad

Digitized by Google

tranſitum innocuum per alienas terras ac flumina niſi ob cauſas juſtas, conſequenter nec is concedendus niſi in eo caſu. *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 2. §. 13. huc refert, ſi finibus ſuis expulſi quærunt terras vacuas, aut ſi qui commercium expetunt cum ſepoſita gente. Huc etiam refert, ſi qui quod ſuum eſt juſto bello petunt. Sed de eo rectius agetur, quando de Jure Gentium agemus: ubi etiam accuratius diſcutienda erunt, quæ ad tranſitum ob commercium cum ſepoſita gente concedendum ſpectant. Hic exempli loco eſſe poteſt, ſi quis valetudinis recuperandæ, vel ſtudiorum gratia, aut ſui perficiendi cauſa in alienas regiones excurſurus tranſitu per terras noſtras vel flumina opus habet: tum enim alterum adjuvare debemus, ut finem intentum conſequatur, quantum in nobis eſt (§. 637. 643. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam inquirendum eſt in cauſas tranſitus alteri per terras ac flumina noſtra concedendus; cauſæ iſtæ connexæ eſſe poſſunt cum officio transeunti debito veluti in exemplo, quod modo dedimus, atque tunc obligatio concedendi tranſitus efficitur major, & rationes particulares ab officio erga transeuntem naturali petendo demonſtratio efficitur evidentior, ac in conſenſu extorquendo fortior. Conſtat olim Sinenſes aditum in terras ſuas denegaſſe omnibus exteris, ita ut pœna capitali afficeretur, ſi quis intra fines eorum deprehenderetur. Videtur hoc repugnare juri, quod hactenus ſtabilivimus. Nec forſitan deerunt, qui mirabuntur, cur tam ſevere prohibuerint acceſſum peregrinorum ad terras ſuas Sinenſes, qui tamen præ aliis gentibus omnem moverunt lapidem, ut virtutum ſtudio ac prudentia civili eminerent. Enimvero ſi rationes penitius inſpiciamus, ob quas peregrinis aditum ad terras ſuas denegarunt; in propatulo eſt, eam non ſine ratione ipſis viſum fuiſſe damnoſum, ut adeo citra injuriam exteris promiſcue denegari potuerit. Sed cum illas penitius inſpicere non liceat, niſi jure civitatis cognito atque perſpecto, eas alio loco rectius diſcutere dabitur.

§. 690.

De tranſitu

Quoniam homines ſibi mutuo ad dandum obligantur, pro-

prouti unusquisque indiget re alterius (§. 124. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque commercia colere cum gente ſepoſita illicitum non eſt (§. 170. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter hoc ad cauſas juſtas referri debet, tranſitus autem ad cauſas juſtas per terras & flumina dominio ſubjecta denegari non poteſt, niſi metus juſtus damni adſit (§. 689.); ideo etiam *mercibus concedendus eſt tranſitus per terras ac flumina dominio ſubjecta, niſi metus juſtus damni adſit.* *mercibus concedendo.*

Quando metus juſtus damni adſit, ut mercibus tranſitus propterea denegari poſſit, ſuo loco diſertius docebitur, quando de commerciis ex inſtituto agetur in Jure Gentium.

§. 691.

Si in refectionem viarum, pontium & fluviorum ac ſecuritatem tranſeuntibus præſtandam impenſæ faciendæ; illi, quorum mercibus tranſitus conceditur, ad eas aliquid contribuere debent. Nemo alteri gratis præſtare tenetur, qui viciſſim quid præſtare poteſt (§ 268. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem illi, quorum ſunt terræ ac fluvii, in gratiam eorum, quorum mercibus conceditur tranſitus, vias, pontes ac fluvios reficere gratis non tenentur, ut commodus ac ſecurus ſit tranſitus, nec ea impendere, quæ præterea ad ſecuritatem tranſeuntibus præſtandam impendenda ſunt. Illi igitur, quorum mercibus tranſitus conceditur, ad impenſas aliquid contribuere debent, quæ in refectionem viarum, pontium & fluviorum ac ſecuritatem tranſeuntibus præſtandam faciendæ ſunt. *De eo, quod contribuendum ob tranſitum mercibus conceſſum.*

Ex hoc principio ſuo loco deducetur vectigal pro tranſitu mercium licite exigendum: quod quantum eſſe debeat, ne ſit injuſtum, ſuo loco disquiremus.

Digitized by Google

§. 692.

De jure morandi in terris dominio ſubjectis.

In terris dominio ſubjectis ob juſtas cauſas aliquantiſper commorari licet. Etenim ſi quis juſtas ob cauſas commoretur in terris dominio ſubjectis, cum nil faciat, niſi quod citra violationem juris eorum, quorum ſunt terræ fieri poteſt, & quod officiis erga ſe ac alios convenit, quodque adeo pro virili promovere illi ipſi tenentur, quorum ſunt terræ (§ 608. *part. 1. Jur. nat.*); nullum detrimentum ac moleſtiam hiſce affert, conſequenter ibidem morari innoxiæ utilitatis eſt (§. 682). Quamobrem cum dominia rerum introduci non potuerint niſi ſalvo jure innoxiæ utilitatis (§. 686.), unicuique naturaliter competente (§. 684. 685.); quin in terris dominio ſubjectis ob juſtas cauſas aliquantiſper commorari liceat, dubitandum non eſt.

Quamdiu commorari liceat, ex ipſa cauſa, ob quam ibidem moramur, definiendum: neque enim idem temporis ſpatium una quæque cauſa exigit. E. gr. Quilibet operam dare teneatur, ut ſanitati reſtituatur, quando morbo laborat (§. 413. *part. 1. Jur. nat.*), immo ſi quid ad hoc conferre poterimus, id alteri denegare non licet (§. 758. *part. 1. Jur. nat*). Valetudinis ergo cauſa morari in terris dominio ſubjectis juſta cauſa eſt, nec id alteri denegari poteſt. Patet autem tamdiu morari licere, donec ſanitas fuerit reſtituta. Nec minus patet, nullum afferri iis, quorum ſunt terræ, detrimentum, nec moleſtiam ullam, quod quis in hiſce valetudinis ſuæ cauſa moretur. Huc etiam referri debet, quod liceat ſtudiorum cauſa in terris aliorum commorari, ac tamdiu id licere intelligitur, quamdiu quis ibidem ſtudiis literariis operam navare voluerit. Et prætervehentibus ac prætereuntibus cum jus tranſitus ſit concedendum, iisdem quoque morari licet quietis commodæ capiendæ cauſa.

§. 693.

De perpetua

Qui ſedibus ſuis expulſi receptum quærunt, iis perpetua habita-

Digitized by Google

bitatio in terris dominio ſubjectis denegari nequit, niſi obſtent rationes ſingulares. Nemo enim hominum habet jus ſeipſum vita privandi (§. 353. *part. 1. Jur. nat.*): quamdiu vero vivit, neceſſe eſt alicubi terrarum habitet. Quoniam vero introductione dominiorum nemini penitus auferri potuit uſus rerum neceſſarius (§. 562.); nec terræ ita dominio ſubjici potuerunt, ut alicui nullibi perpetua habitatio concedatur. Et cum dominia introducta intelligantur cum tacita hac reſtrictione, ut, ſi in caſu emergente contingat alicui penitus auferri rerum neceſſarium uſum, eidem jus aliquod competat in eas res, quæ ſunt in dominio (§. 563.); nec terræ dominio ſubjici potuerunt niſi cum tacita hac reſtrictione, ut, ſi quis ſedibus ſuis expulſus receptum quærat, ei competat jus domicilium ſibi conſtituendi in terris dominio ſubjectis. Quamobrem eidem habitatio perpetua in iisdem denegari non poteſt. ***Quod erat unum.***

habitatione ſedibus expulſis concedenda.

Enimvero ſi obſtent rationes ſingulares, cur in his terris habitatio perpetua eidem concedi nequeat; tum perinde eſt ac ſi quis in communione primæva rem apprehendit ac apprehenſa actu utitur. Quoniam itaque tamdiu nemo uſum rei licite prætendit, qua alter actu utitur (§. 35. *part. 2. Jur. nat.*); ita etiam nemo qui receptum quærit prætendere poteſt, ut habitatio perpetua ipſi concedatur ibidem locorum, ubi cur concedi non poſſit rationes ſingulares proſtant. ***Quod erat alterum.***

Ponamus e. gr. terram, in qua receptum quærunt ſedibus ſuis expulſi, vix alere poſſe incolas ſuos. Cum tunc perinde ſit, ac ſi quis re ſua ipſemet indigeat, qua indiget alter, nemo vero alteri dare teneatur id, quo ipſe indiget (§. 127. *part. 3. Jur. nat.*); habitationem quoque fixam concedere minime tenemur iis, qui receptum quærunt, quando terra vix alere poteſt incolas ſuos. Poſſunt aliæ quoque dari rationes, ob quas habitationem fixam denegare licet receptum quærentibus

Digitized by Google

tibus, etſi iisdem jus competat domicilium ſibi conſtituendi in aliqua terra dominio non vacua. Quoniam vero eædem a jure civitatis pendent, de iis rectius dicetur alibi.

§. 694.

De jure res ſibi in aliis terris comparandi.

In terris dominio aliorum ſubjectis permittendum eſt aliis, ut æquo pretio ſibi compararent res, quibus illi, quorum ſunt terræ, non indigent. Poſtquam enim dominia rerum introducta ſunt, homines naturaliter obligantur ad res ſibi invicem pro æquo pretio communicandas (§. 322. *part. 4. Jur. nat.*), & unicuique competit jus res ſibi alio comparandi (§. 126. *part. 3. Jur. nat.*), ſiquidem ipſe iisdem non æque indigeat (§. 128. *part. 3. Jur. nat.*). In communione primæva cuilibet excurrere licebat in regionem quamcunque, ut inde peteret res, quarum uſus ſibi ac ceteris, qui una cum ipſo in eadem terra habitabant, neceſſarius videbatur (§. 94. 43. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque communio primæva tanquam jus connatum (§. 10. *part. 2. Jur. nat.*), quod homini auferri nequit (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*), introductione dominiorum reſtringi non potuit ultra id, quod neceſſe erat, ut dominia ſubſiſterent; poſtquam hæc introducta ſunt in terris dominio aliorum ſubjectis unicuique adhuc licet ſibi æquo pretio comparare res, quibus incolæ non ipſimet indigent, adeoque ab his hoc permittendum (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*).

Nonnulli jus hoc ad res in alieno territorio æquo pretio ſibi comparandas reſtringunt ad res ſaltem neceſſarias: *Grotius* l. 2. c. 2. §. 18. extendit usque ad utiles. Enimvero cum homini jus ſit ad omnia, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt & ad actus omnes huc requiſitos (§. 468. 482. *part. 1. Jur. nat.*); nulla ſane ratio eſt, cur jus iſtud ad certas quasdam res reſtringere velimus, præſertim cum dominia non

alio-

Digitized by Google

alio fine introduci potuerint, quam ut exercitium juris communis ab omni incommodo liberaretur, quod alias ſtante communione poſt ſe trahit, quemadmodum jam antea monuimus (*not.* §. 686.). Immo cum maxime innocua ſit utilitas rem ſibi æquo pretio comparare ab alio, qua ipſe non indiget (§. 682.), dominia vero introduci non potuerint niſi ſalvo jure innoxiæ utilitatis (§. 686.); quin dominio ſubjectis terris ſalvum manſerit jus res ſibi ab incolis æquo pretio comparandi, quibus ipſimet non indigent, tanto minus dubitandum.

§. 695.

De libertate res ſibi ab alio comparandi.

Introductis dominiis unicuique liberum eſt, utrum res quasdam ab alio ſibi comparare velit, nec ne, pro æquo pretio. In communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum uſus rerum ſit ipſi neceſſarius, & quanta ſit indigentia ipſius (§. 43. *part.* 2. *Jur. nat.*), ac quilibet rebus uti poteſt, quibus uti voluerit (§. 44. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque dominiis introductis jus iſtud rebus, quibus quis indigere ſibi videtur, tranſiit in jus res ab alio, quibus ipſe non indiget, ſibi comparandi pro æquo pretio (§. 126. *part.* 2. & §. 322. *part.* 4. *Jur. nat.*); uniuscujusque etiam judicio relictum eſſe debet, utrum res quasdam, nec ne, pro æquo pretio ſibi ab alio comparare velit, adeoque liberum ipſi eſt utrum velit, nec ne.

Pendet hoc a libertate naturali, vi cujus unicuique permittendum, ut in determinandis actionibus ſuis ſuum ſequatur judicium, quamdiu contra jus alterius nil quicquam facit (§. 156. *part.* 2. *Jur. nat.*). Unde etiam libertas rem quandam pro æquo pretio ſibi ab alio comparandi immediate inferri poterat.

§. 696.

De jure rem alteri vendendi.

Quoniam *introductis dominiis* unicuique liberum eſt, utrum res quasdam ab alio ſibi comparare velit, nec ne, pro æquo

æquo pretio (§. 695.), rem autem ab alio emit, qui pro æquò pretio eandem ſibi ab eo comparat (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*); *unicuique liberum eſt, utrum rem quandam, quam alius eidem vendere vult, ab eo emere velit, nec ne*, conſequenter *nemini competit jus ad rem alteri invito vendendam.*

Magna adeo differentia intercedit inter jus rem, qua indigemus, alter vero non indiget, ab eodem emendi, & inter jus rem, qua ipſimet non indigemus, alteri vendendi.

Idem porro expenditur.

§. 697.

Quia unicuique liberum eſt, utrum rem, quam alter vendere vult, emere velit, nec ne, ac nemini competit jus ad rem alteri invito vendendam (§. 696.); *nemini* quoque *competit jus ad res ſuas in terris dominio ſubjectis, invitis iis, quorum ſunt terræ, vendendas,* conſequenter *ſi hi permittere nolint, ut vendantur, venditionem prohibere licet.*

Principiis hiſce utemur ſuo loco, quando jus commerciorum demonſtrabimus aliaque ad jus civitatis pertinentia.

§. 698.

Qualia ſint jura morandi, habitandi & res ſibi comparandi in terris dominio ſubjectis.

Jus morandi, domicilium ſibi conſtituendi & res ſibi pro æquo pretio comparandi in terris dominio ſubjectis eſt jus ex communione primæva reſiduum. Etenim in communione primæva homini morari ac habitare licet ubivis terrarum, ubi libuerit & quamdiu libuerit (§. 66. *part. 2. Jur. nat.*), &, ſi quis in iis locis, ad quæ accedit, videt ædes a nemine inhabitatas, aut quæ plures habitatores recipere poſſunt, in iis habitandi jus habet, quamdiu ipſi opus viſumque fuerit (§. 67. *part. 2. Jur. nat.*). Licet etiam excurrere in regionem quamcunque, ut inde petantur res, quarum uſus ſibi neceſſarius (§. 94. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum hæc jura dominiorum introductione, conſequenter terras dominio ſubjiciendo aboleri

oleri non potuerint, ſed in terris etiam dominio ſubjectis ob juſtam cauſam morari aliquantiſper (§. 692.), immo perpetuo ibidem habitare (§. 693.), ac præterea æquo pretio res, quibus incolæ non indigent, ſibi comparare liceat (§. 694.); jus morandi, domicilium ſibi conſtituendi & res ſibi pro æquo pretio comparandi in terris dominio ſubjectis tacite reſervatum fuit, quando dominia fuerunt introducta. Quoniam vero jus, quod nobis adhuc competit in eas res, quæ ſunt in aliorum dominio, poſtquam dominia introducta ſunt, eſt jus ex communione primæva reſiduum (§. 561.); jus morandi, domicilium ſibi conſtituendi & res ſibi pro æquo pretio comparandi in terris dominio ſubjectis eſt jus ex communione primæva reſiduum.

Jura ex communione primæva reſidua non ejusdem prorſus ſunt generis. Alia enim manſerunt, qualia in communione primæva obtinuerunt, alia immutata fuerunt, in quantum opus fuit, ut cum dominiis ſubſiſtere poſſent. Quamobrem jura quoque iſta non ſemper eodem prorſus modo exerceri posſunt, quo in communione primæva ea exercere datur; ſed ea otius cautione, ne dominium violetur (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Introductis quoque imperiis publicis, in iſtorum jurium exercitio ſemper attendendum, ne quid committatur, quod imperio adverſatur (§. *cit.*), quippe quod eadem quoque alterat, quemadmodum ſuo loco videbimus.

§. 699.

In tranſitu per terras peregrini commodæ quietis cauſa in domum recipiendi, ubi commode recipi poſſunt, cibusque ac potus ſalubris una cum operis, quibus indigent, pro æquo pretio præſtari debet. Etenim qui per terras dominio ſubjectas transeunt, iis competit jus aliquantiſper ob cauſas juſtas ibidem morandi (§. 692.) & iis permittendum eſt, ut æquo pretio ſibi *Quid in tranſitu debeatur peregrinis.*

ſibi comparent res, quibus indigent, illi aũtem, quorum ſunt terræ, non ipſimet opus habent (§. 694.), conſequenter etiam operas, quæ dominiis introductis rebus æquiparantur, quæ ſunt in dominio (§. 437. *part. 2. Jur. nat.*), ut perinde ad operas ſibi invicem communicandas obligentur homines, quemadmodum ad dominia rerum transferenda (§. 123. *part. 3. Jur. nat.*), prouti unusquisque indiget opera alterius (§. 124. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam igitur juſta morandi cauſa eſt, ſi quis commodæ quietis ac cibi & potus capiendi cauſa alicubi moretur, ut vero morari poſſit in domum aliquam recipiendus, ubi commode recipi poteſt; quin in tranſitu per terras peregrini commodæ quietis cauſa in domum ſint recipiendi, ubi commode recipi poſſunt, cibusque ac potus ſalubris una cum operis, quibus indigent, pro æquo pretio iisdem præſtari debeat, dubitandum non eſt.

Hactenus jus ex communione primæva reſiduum tantummodo conſideravimus, quatenus a dominio pendet, & nondum ſuppoſuimus homines in populos conſociatos imperia civilia introduxiſſe. Dominium enim per ſe ab imperio independens eſt & ejus tuendi gratia imperium demum introductum. Quemadmodum itaque primo loco oſtendimus, quale jus ad res ab aliis nobis præſtandas natura competat, ac inde deduximus, cur dominia fuerint introducenda & in quantum per ea jus commune fuerit ſublatum; ita quoque porro oſtendendum erat, quale jus ex communione primæva ſalvum eſſe debuerit, cum dominia introducerentur, ne ea in præjudicium alicujus extenderentur, quam demonſtraremus, quomodo idem jus introductione imperiorum fuerit alteratum, quidque adeo conveniat ſtatui civili. Neque enim alias jura iſta, qualia vigent in ſtatu civili, intime perſpicere datur.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

De officiis erga mortuos & jure ſepulturæ.

§. 700.

Q*Vamprimum homo moritur, jus omne amittit, ac omnis ejus obligatio ceſſat.* Quamprimum enim homo moritur, omni potentia agendi privatur, ſeu agere amplius nequit. Quamobrem cum jus ſit facultas ſeu potentia agendi moralis (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*), obligatio neceſſitas agendi vel non agendi moralis (§. 118. *part. I. Phil. pract. univ.*), conſequenter etiam ſub ſe comprehendit, omiſſionem actionis phyſice poſſibilis, cum ad impoſſibile nulla detur obligatio (§. 209. *part. I. Phil. pract. univ.*); quamprimum homo moritur, jus nullum, nec obligatio ulla in ipſo tanquam ſubjecto ſubſiſtere poteſt, adeoque jus omne amittit, ac omnis ejus obligatio ceſſat.

Effectus mortis quoad jus & obligationes.

Jura & obligationes hominum ſunt, quos ex corpore & anima conſtare novimus. Homo quando moritur, homo eſſe deſinit, ceſſante quippe commercio, quod inter animam & corpus intercedit. Ergo nec amplius ullum eſſe poteſt ipſius jus, nec ulla in ipſum cadit obligatio. Quamvis vero certum ſit, animam cum corpore non interire (§. 730. *Pſych. rat.*), conſequenter nec vim activam, quæ ipſi eſſentialis eſt (§. 66. *Pſych. rat.*), per mortem tolli; qualis tamen ſit ejus poſt mortem ſtatus, nemo hactenus ex principiis rationis demonſtrare potuit. Quando igitur in Jure naturæ demonſtratur, quænam homini competant jura, quænam in ipſum cadant obligationes, nonniſi de jure ac obligatione ſermo eſt, cui in hac vita locus eſt, in qua actiones corporis ſunt dependentes a voluntate animæ. Ceterum in propoſitione præſente omne jus intel-

intelligitur, ſive fuerit connatum, ſive acquiſitum, quemadmodum etiam omnis obligatio, ſive connata fuerit, ſive contracta. Abſit tamen ut hinc inferas, quod jus amiſſum extinguatur, ac ceſſante obligatione tollatur omne jus, quod ex ea alteri oritur. Contrarium enim patebit per ea, quæ mox demonſtrabuntur.

§. 701.

An dominium a moriente amittatur.

Quoniam homo amittit omne jus, quamprimum moritur (§. 700), dominium vero, quod in rebus ſuis habet, jus eſt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*); *quamprimum moritur, dominium* quoque *amittit, quod habuit in rebus*, conſequenter *res omnes, quæ erant ipſius, ejusdem eſſe deſinunt, ac jus omne aliud in re, quod ipſi competebat.*

Quantæcunque igitur fuerint ipſius opes, cum viveret, poſt mortem tamen nihil amplius habet, atque adeo inter ditiſſimum ac pauperrimum poſt mortem nulla amplius differentia eſt. Et ſi vel maxime fingas, quod tamen fingi non poteſt, cum mortuus dominii capax non ſit, mortuum adhuc eſſe rerum ſuarum dominum, res tamen, quibus abundat, nulli prorſus eidem uſui erunt, nec ab ipſo poſſideri poſſunt, quemadmodum mox patebit.

§. 702.

De poſſeſſione per mortem amiſſa.

Quamprimum homo moritur, poſſeſſionem omnium rerum ſuarum amittit. Quando enim homo moritur, non amplius phyſice poſſibile eſt, ut dominium ſive per ſe, ſive per alium exerceat, cum de re non amplius diſponere poſſit ullo modo pro arbitrio ſuo, quemadmodum ad dominii exercitium requiritur (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque deficit potentia proxima ad eos actus, in quibus dominii exercitium conſiſtit, ſine iſta autem poſſeſſio retineri non poteſt (§. 742. *part. 2. Jur. nat.*); quamprimum homo moritur, poſſeſſionem omnium rerum ſuarum amittit.

Etſi

Etſi fingas, quod tamen nullo modo probari poteſt, hominem morientem habere animum rem ſibi adhuc habendi, eundemque poſt mortem retinere; cum tamen voluntatis ſuæ nullam amplius ſignificationem edere poſſit, adeoque nec exercere dominium per alium, ſolo autem animo poſſidendi poſſeſſio non retineatur (§. 742. *part. 2. Jur. nat.*); ideo neceſſe eſt poſſeſſionem amitti. Quod hic ex ipſa notione poſſeſſionis demonſtratur, quemadmodum in Jure naturæ fieri debet (§. 2. *part. 1. Jur. nat.*); a poſteriori abunde conſtat, ut nemo ſit, qui de eo dubitet.

§. 703.

Quando homo moritur, jus poſſidendi omne amittit. Amittit enim dominium, quod habuit in rebus ſuis, quamprimum moritur (§. 701.), adeoque dominus eſſe deſinit (§. 121. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum jus poſſidendi non competat niſi domino (§. 157. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque cum dominio amittatur; quando homo moritur, jus poſſidendi omne amittit. *De jure poſſidendi per mortem amiſſo.*

Quod poſſeſſionem amittat mortuus, facile patet a poſteriori: non vero æque obvium eſt, quod jus poſſidendi amittat, cum poſſeſſio poſſit amitti, ſalvo hoc jure. Quamobrem ſuperfluum videri non debet, quod hic demonſtretur, jus poſſidendi a mortuo amitti, ut pateat, poſſeſſionem bonorum defuncti non contrariari juri ipſius, etiamſi ipſe non diſpoſuerit de translatione dominii ſui in eventum mortis: de qua diſpoſitione ſuo loco agemus.

§. 704.

Quamprimum homo moritur, amittit omne jus ad rem, ſeu ad id, ad quod faciendum vel dandum alii ipſi obligantur, nec ipſe amplius ad quid præſtandum aliis obligatur. Etenim quamprimum homo moritur, jus omne amittit, qualecunque tandem illud *De jure ad rem & obligatione, ex qua iſtud oritur.*

illud fuerit (§. 700). Quamobrem cum jus ad rem ſit jus quoddam, utpote certa juris ſpecies (§.78 *1. part. 3. Jur. nat.*); quamprimum homo moritur, jus quoque omne ad rem, ſeu ad id, ad quod dandum, vel faciendum alii ipſi obligantur, amittit. *Quod erat unum.*

Similiter quando quis moritur, omnis ejus ceſſat obligatio (§. 700.). Quoniam itaque obligatio iſta, qua quis tenetur alteri ad aliquid præſtandum, eſt obligatio; hæc quoque ceſſare debet, conſequenter nec homo mortuus amplius ad quid præſtandum aliis obligatur. *Quod erat alterum.*

Monuimus jam ante (*not.* §. 700.), ex eo, quod jus amittatur, inferri non poſſe, quod idem extinguatur, nec ex eo, quod obligatio ceſſet, inferri poſſe, quod omne jus ejus tollatur, quod ex iſta obligatione alteri oritur. Quamobrem etſi mortuus amittat jus ad rem; non tamen propterea idem extinguitur, nec alii ab obligatione ſua, ex qua oritur, liberantur. Et quamvis mortuus ad quid præſtandum aliis non amplius obligetur, non tamen propterea extinguitur jus illorum, quibus quid præſtandum. Nimirum jus, quod mortuus amittit, tranſire poteſt in alium, in quo tanquam in ſubjecto ſubſiſtat, & ſimiliter obligatio, quam amittit mortuus, tranſire poteſt in aliud ſubjectum, cui inhæreat.

§. 705.

De translatione dominii & juris in alium in eventum mortis.

Homo non modo dominium rei ſuæ, verum etiam jus quodcunque aliud in re, vel ad rem in eventum mortis in alium transferre poteſt, niſi perſonale fuerit. Etenim dominus dominium & jus quodcunque aliud ſuum in alterum transferre poteſt, quomodo ſeu quacunque lege voluerit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem etiam non modo dominium rei ſuæ, verum etiam jus quodcunque aliud in re, vel ad rem in eventum mortis in alium transferre poteſt. Enimvero ſi jus

ſi jus perſonale fuerit, morte ejus exſpirat (§. 542. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter in nullum alium in eventum mortis transferre poteſt, qui eodem fruitur. Homo itaque & dominium rei ſuæ, & jus quodcunque aliud in re, vel ad rem in eventum mortis in alium transferre poteſt, niſi perſonale fuerit.

Ita in eventum mortis in te transferre poſſum dominium prædii mei, ut ſcilicet tu *ejus* fias dominus, quamprimum me mori contingat. Aſt uſusfructus tibi ad dies vitæ in re mea conceſſus jus perſonale eſt (§. 1420. *part. 5. Jur. nat.*). Eundem itaque in eventum mortis in alium transferre nequis. Similiter ſi tibi promiſi quotannis centum, quamdiu in Academia vixeris, & determinate quidem in annos quinque, quos in academia conſumere debes, tu vero anno primo moreris; jus ad centum thaleros quotannis percipiendum pro reſiduo tempore non potes transferre in alium, nec valet pactum, quo convenitur, ut, ſi ante elapſum quinquennium te mori contingat, pro tempore reſiduo alius percipiat, quod a te adhuc percipi poterat, niſi mortuus fuiſſes.

§. 706.

De Jure transmiſſibili & non transmiſſibili.

Jus transmiſſibile appellamus, quod amiſſum ab eo, qui habuit, in alium abit: *non transmiſſibile* vero, quod amiſſum ab eo, qui habuit, in alium abire nequit. Quando itaque contigit, eum mori, qui jus habuit, in caſu priori *jus morte ejus in alium transmitti* dicitur: immo dicimus etiam, *morientem jus ſuum transmittere in alium.*

Nimirum jus non modo amitti poteſt morte, ſed aliis etiam de cauſis, veluti ſi quis jure ſuo ſe abdicat, quod transmiſſibile eſt in alium: quale quid obtinet in regnis ſucceſſoriis uſufructuariis, de quibus ſuo loco.

§. 707.

An jus per-

Quoniam jus perſonale ita ad perſonam, cui competit,

Digitized by Google

ſonale ſit transmiſſibile. reſtringitur, ut ab ea in aliam transferri nequeat (§. 539. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque morte ejus extinguatur (§. 542. *part. 3. Jur. nat.*); id quoque ab eo, qui habet, in alium abire nequit, conſequenter cum jus transmiſſibile non ſit, quod amiſſum ab eo, qui habuit, in alium abit (§. 706.), *jus perſonale morte ſua in alium transmitti non poteſt.*

Non eſt, quod dicas, poſſe uſumfructum in aliquo prædio tibi ac liberis tuis conſtitui, ita ut, te mortuo, vel jus tuum abdicante, uſusfructus competat liberis tuis, conſequenter tum jus tuum, quod amittis, & quod perſonale fuerat (§. 1420. *part. 5. Jur. nat.*), abire in liberos tuos, conſequenter in hos transmitti (§. 706.). Etenim tum jus perſonale conſtitutum eſt pro pluribus perſonis, qui certo ordine eodem frui debent, adeoque perſonale jus eſt reſpectu omnium iſtarum perſonarum, quæ ſuo ordine in id ſuccedere debent, conſequenter tum omnes iſtæ perſonæ ſimul ſumtæ conſiderantur tanquam una perſona moralis, & quod de jure perſonali demonſtratur, de perſonis omnibus ſimul ſumtis intelligendum. Non igitur jus perſonale ab una perſona transmittitur in alteram, quatenus perſonale eſt; ſed quia ſucceſſive hoc jure frui debent perſonæ plures diverſæ certo ordine ſibi invicem ſuccedentes. Transmittitur adeo ab una perſona in aliam, quatenus pro pluribus perſonis ſub certa transmiſſionis lege conſtitutum, conſequenter tanquam jus ſucceſſive pluribus perſonis debitum. Neque enim repugnat, ut jus perſonale, quod tibi confertur, quando a te amittitur, conferatur perſonæ alii. Et quemadmodum hoc fieri poteſt, quando a te fuit amiſſum, ita etiam quando tibi confertur, aliis quoque conferri poteſt ſub ea conditione, quando a te amiſſum fuerit. Certum tamen ſemper manet, jus perſonale non egredi perſonam ejus, pro quo conſtitutum, conſequenter cum ipſa perſona extingui, ut adeo, ſi pro pluribus perſonis ſucceſſive fuerit conſtitutum, id omnibus mortuis extinguatur, nec in aliam quandam transmittatur.

§. 708.

§. 708.

De transmiſſione juris in eventum mortis translati in alium.

Si quis dominium rei ſuæ, aut jus quoddam aliud in re, vel ad rem in alium tranſtulit in eventum mortis; jus in alterum morte ſua transmittit. Etenim quando quis moritur, cum dominium & jus quodcunque aliud in re (§. 701.), tum etiam jus quodcunque ad rem amittit (§. 704). Quoniam tamen dominium, ut jus aliud in re, vel etiam ad rem in eventum mortis tranſtulit in alium *per hypoth.* cum hoc facere potuerit (§. 705.), quamprimum moritur, jus iſtud in eum abit, in quem in eventum mortis fuit translatum. Quamobrem cum jus morte in alium transmittatur, quando ab eo, qui habuit, amiſſum in alium abit (§. 706.); ſi quis dominium rei ſuæ, aut jus quoddam aliud in re, vel ad rem in alium tranſtulit in eventum mortis, jus in alterum morte ſua transmittit.

Si quis dominium transfert in eventum mortis, is non ante vult eum fieri dominum, niſi quando fuerit mortuus, atque adeo dominium in eum actu transire nequit, niſi poſt mortem illius. Quando transferens moritur, dominium amittit: quoniam vero in alterum transire debet, voluntate ejus, qui antea habuerat, in eundem ſtatim abit. Atque hoc modo morte transferentis transmittitur in ipſum. Idem eodem modo inintelligitur de jure quocunque alio in eventum mortis translato in alium. Quodſi alicui uſusfructus conſtituatur in eventum mortis; tunc morte conſtituentis transmittitur jus, quod perſonale eſſe incipit in eo, in quem transmittitur, non vero perſonale fuerat in conſtituente. Abſit itaque, ut exiſtimes, in hoc caſu jus perſonale in alium transmitti. Aliud enim eſt transmittere jus, quod perſonale erat, aliud vero quod perſonale evadit, dum transmittitur.

§. 709.

Quando jus a moriente amiſſum

Quoniam dominium, aut jus aliud in re vel ad rem morte ſua transmittit in alium, qui in eventum mortis id in ipſum

non extinguatur. ipſum tranſtulit (§. 708.), dum autem moritur, ipſe jus iſtud amittit (§. 701. 704.); *ſi quis dominium, aut jus aliud in re, vel ad rem in eventum mortis in alium transfert, quando moritur, jus, quod amittit, non extinguitur.*

Patet adeo, ex eo, quod moriens amittat jus omne, minime inferri poſſe, quod idem extinguatur, cum transmiſſibile ubi fuerit, ab eo amiſſum adhuc ſuperſit & in alio ſubjecto ſubſiſtat.

§. 710.

De transmiſſione juris alteri a morte tua debiti. *In genere jus poſt mortem ejus, cujus fuerat, alteri debitum morte ipſius in eum transmittitur, cui debetur.* Oſtenditur eodem prorſus modo, quo antea demonſtravimus, jus in eum transmittit ab illo, qui jus in eventum mortis in eum tranſtulit.

Jura defuncti deberi etiam poſſe aliis, etiamſi in eventum mortis expreſſa illius voluntate non fuerint translata, patebit ſuo loco.

§. 711.

Quod a te amiſſum non extinguatur. Quoniam in genere jus poſt mortem ejus, cujus fuerat, alteri debitum, morte ipſius in eum transmittitur, cui debetur (§. 710), amittitur autem ab eo, qui moritur (§. 701. 704.); ideo patet, *jus a morte tua alteri debitum, dum a te amittitur, non extingui.*

Unde denuo patet, ex eo, quod moriens jus omne amittat, inferri minime poſſe, quod extinguatur.

§. 712.

De jure ad bona defuncti. *Si defunctus tibi obligatus erat ad aliquid dandum; tibi competit jus ad res ab ipſo relictas, ut ex iis conſequaris, quantum tibi debetur.* Etenim ſi quis tibi obligetur ad aliquid dandum, ejus obligatio, quamprimum moritur, ceſſat (§. 701.), ut adeo

adeo ab eo conſequi non poſſis, quod tibi debetur. Enimvero ſi quod tibi debetur a debitore tuo conſequi non poſſis, loco ejus eidem auferre licet ex rebus ipſius rem aliam, quæ tantundem valet (§. 1112. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter tibi competit jus ad res debitoris tui, ut inde conſequaris, quantum tibi debetur. Quamobrem ſi defunctus tibi obligatus fuerat ad aliquid dandum, tibi competit jus ad res ab ipſo relictas, ut ex iis conſequaris, quantum tibi debetur.

Homo mortuus non eſt ſubjectum dominii & obligationum capax. Quemadmodum dominium exercere nequit; ita nec alteri quicquam præſtare poteſt. Quamvis autem homo mortuus ſolvere non poſſit, quod vivus debebat, nec opus ſit, ut ſolutione liberetur, quem mors ab obligatione ſua liberavit; non tamen propterea quod ſibi debetur amittit creditor, cum expletione juris conſequi poſſit, quod ſuum fieri debebat. Naturaliter habet jus ad eas res, quæ ſunt in dominio debitoris creditor, quia expletio juris naturaliter licita (§. 1114. *part. 5. Jur. nat.*). Licet adeo mortuus dominium amiſerit, non tamen ideo extinctum eſt jus creditoris ad res ab eo relictas, quod quidem rebus non inhæret, quemadmodum jus in re, iisdem tamen adhæret, quatenus earum pretium impendi poteſt in debitum extinguendum.

§. 713.

Quoniam ſi defunctus tibi obligatus erat ad aliquid dandum, tibi competit jus ad res ab ipſo relictas, ut ex iis conſequaris, quantum tibi debetur (§. 712.); *ſi defunctus res nullas relinquit, aut res ab eo relicta tantundem non valent, tum quantum tibi debetur, debitum extinguitur, ſeu interit, ſive totum, ſive pars ejus, & tu jus tuum amittis, ad id ſcilicet, quod debebatur, vel tuum fieri debebat.* *Quando morte debitoris debitum tollatur.*

Obligationem debitoris mors perimit (§. 701.), ſed ſalvo tuo

tuo jure ad res, quæ erant in dominio defuncti (§.712.), utpote quibus id inſeparabiliter adhæret, ſine iis autem per ſe ſubſiſtere nequit. Quodſi adeo res nullæ adſint, quibus adhærere debebat, nec ipſum ſubſiſtere poteſt, conſequenter nec mortui obligatio eodem ſalvo tolli potuit. Cum ea igitur una perimitur jus tuum ad res defuncti. Et quia id, quod tibi debetur, nonniſi beneficio hujus juris conſequi potes; cum eodem una interit jus tuum ad id, quod debebatur, vel tuum fieri debebat. Quamdiu homo vivit, etſi ſolvendo non ſit, obligatio tamen ejus non perimitur, nec jus tuum ad id, quod tibi debetur, amittis. Quodſi enim ad meliorem fortunam perveniat, ut, qui ſolvendo non erat, cum ſolvere deberet, nunc ſit ſolvendo, adhuc ſolvere tenetur. Quando vero homo moritur, cum tunc obligatio ejus ceſſet (§.701.), jus tuum ad id, quod debetur, ſuſtineri nequit niſi jure ad res, quæ ipſius fuerant. Hæ igitur ſi nullæ ſint, jus quoque tuum ad id, quod tuum fieri debebat, ſubſiſtere nequit. Quæ hactenus demonſtravimus, ex ipſis rerum notionibus conſequuntur, ut ad ſuſtinendum jus creditoris mortuo debitore nulla fictione opus ſit, nec aſſumenda ſint principia precaria, per quæ idem evincatur. Principiis vero jam demonſtratis utemur, quando de ſucceſſione in bonis defuncti acturi ſumus.

§. 714.

Debitor defuncti cujusnam fiat debitor a morte illius.

Si jus defuncti morte ipſius in alium transmittitur; qui fuerunt debitores defuncti, hujus nunc ſunt debitores. Etenim ſi jus defuncti morte ipſius in alium transmittitur, jus, quod erat defuncto ad id, quod ipſi debebatur, nunc eſt ejus, in quem fuit transmiſſum. Quamobrem cum is exigere poſſet debitum a debitore ſuo; nunc idem facere poteſt is, in quem defuncti jus transmiſſum fuit. Quoniam itaque jus exigendi debitum naſcitur ex obligatione præſtandi (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); debitor eidem ad præſtandum, quod debet, conſequenter ad ſolvendum obligatus eſt (§. 659. *part. 5. Jur.*

Digitized by Google

5. Jur. nat.). Qui adeo erat debitor defuncti, nunc eſt debitor ejus, in quem defunctus morte ſua jus ſuum transmiſit (§. 96. *part. 3. Jur. nat.*).

Si omne jus, quod homo amittit, quando moritur, extingueretur, una cum eo periret obligatio debitoris, ſine qua jus ad id, quod debetur, ſubſiſtere nequit, conſequenter debitor morte creditoris liberaretur. Enimvero quoniam jus, quod habuerat defunctus qua creditor ad id, quod ipſi debebatur, non extinguitur, quando transmittitur vel in eum, in quem in eventum mortis fuerat translatum (§. 709.), vel in eum, cui alia quacunque de cauſa poſt mortem illius debetur (§. 711.); obligatio quoque debitoris defuncti morte creditoris tolli nequit, neque adeo debitor hujus morte liberari poteſt. Equidem ex iis, quæ hactenus demonſtravimus, tantummodo ſequitur, morte creditoris non liberari debitorem, quando jus ipſius transmittitur in alium; nondum tamen conſtat, an nullus prorſus detur caſus, in quo morte creditoris liberetur debitor, quia nondum patet, utrum detur aliquis caſus, nec ne, in quo jus defuncti in neminem transmittitur. Sed de eo demum diſpiciendum erit, quando de ſucceſſione in bonis defuncti acturi ſumus.

§. 715.

Laudem alteri, quam meretur, etiam poſt mortem tribuere debemus, ac operam dare, ut famam, quam meretur, conſequatur, aut ut ea conſervetur, quam conſecutus eſt. Tantum enim laudis alteri tribuere debemus, quantum meretur (§. 648. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam facta ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta laudem pariunt (§. 551. *part. 1. Jur. nat.*) ac laude dignum probant (§. 552. *part. 1. Jur. nat.*), ac in eorundem commemoratione laus conſiſtat (§. 541. *part. 1. Jur. nat.*); poſt mortem quoque alteri laus adhuc tribui poteſt, cumque quæ quis vivus fecit morte non reddantur infecta, laudem quoque poſt mortem adhuc me- *Officium laudis mortuis debitum.*

retur, quam quis vivus merebatur. Quamobrem alteri quoque poſt mortem laudem tribuere debemus, quam meretur. *Quod erat unum.*

Similiter operam dare debemus, ut qui merentur famam conſequantur (§. 650. *part. 1. Jur. nat.*). Cum fama conſiſtat in communi hominum ſermone de virtutibus intellectualibus & moralibus alterius (§. 553. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter de factis, per quæ nobis illæ innoteſcunt; fama ſupereſſe poteſt, homine licet mortuo, & mortuus adhuc conſequi eam poteſt, quam vivus quidem meruerat, ſed conſecutus non fuerat. Quamobrem operam quoque dare debemus, ut famam, quam merentur, conſequantur etiam mortui, aut, ſi eam vivi jam conſecuti fuerunt, ut conſervetur. *Quod erat alterum.*

Facta hominum infecta fieri nequeunt, adeoque ſemper verum manet, te hoc feciſſe, conſequenter te inſtructum fuiſſe iis virtutibus intellectualibus ac moralibus, ex quibus facta iſta profecta fuerunt. Quamdiu igitur eorum memoria conſervatur, adhuc ſubſiſtere intelliguntur, ut, qui mortuus eſt, virtutibus iſtis conſpicuus inter nos quaſi adhuc vitam degat. Ceſſant officia cetera, quibus commoda alterius quomodocunque promovemus, quamprimum quis moritur, quod per ſe patet: aſt laudis officium etiam mortuo debetur. Illa nimirum mors efficit impoſſibilia; hoc minime. Sane ſi fieri poſſet, quod tamen fieri non poſſe manifeſtum eſt, ut illa quoque officia mortuo præſtare poſſemus; obligatio præſtandi minime ceſſaret, quin potius omnia officia, quæ vivo debemus, mortuis quoque deberemus. Quamobrem non eſt, quod miremur, nos mortuis eandem laudem ac eandem curam circa famam ipſorum debere, quam vivis debeamus, quamdiu ſcilicet factorum memoria ſupereſt. Hac enim evaneſcente, officium quoque laudis efficitur impoſſibile.

§. 716.

Digitized by Google

§. 716.

Bonum bono referre poſſumus alteri etiam in iis, quos amat. Qui enim alterum amat, is eundem conſiderat tanquam ſeipſum (§. 659. *Pſych. empir.*). Quodſi ergo bonum aliquod in hunc conferas, perinde eſt ac ſi idem in ipſum contuliſſes. Quamobrem cum bonum bono referatur, ſi quis tibi cauſa boni exiſtit, cui tu cauſa boni extitiſti, quia extitiſti, ſeu, quod perinde eſt, ſi in te bonum aliquod conferat, quia tu in ipſum prior contuliſti (§. 797. *part. I. Jur. nat.*); bonum utique bono referre poſſumus alteri etiam in iis, quos amat. *Quod bonum bono referri alicui poſſit in aliis.*

Convenit hoc non modo notioni amoris, vi cujus ex alterius felicitate voluptatem percipimus (§. 633. *Pſych. empir.*) atque voluntatem alterius, conſequenter quod ipſi bonum eſt (§. 558. *Pſych. empir.*), appetimus (§. 650. *Pſych. empir.*); verum etiam notionibus communibus, cum nil frequentius ſit, quam ut dicamus, nos beneficium alteri, quem amamus, præſtitum eodem loco habituros, ac ſi nobis ipſis præſtitum fuiſſet.

§. 717.

Quoniam amicos amamus (§. 625. *part. I. Jur. nat.*), bonum vero bono referri nobis poteſt etiam in iis, quos amamus (§. 716.); *bonum bono nobis referri poteſt in amicis noſtris.* *Idem porro expenditur.*

Quodſi hinc inferas, bonum bono nobis referri, ſi cuique alteri benefaciat is, quem nos beneficio affecimus, quia nos ipſi benefecimus, cum omnes homines amare debeamus tanquam noſmetipſos (§. 619. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter ipſis amicos eſſe (§. 625. *part. I. Jur. nat.*); id pro abſurdo habendum non eſt, etſi vulgo non agnoſcatur. Quoniam enim officio amoris univerſalis parum ſatisfaciunt homines, ideo nec ſibi præſtitum eſſe beneficium putant, quando præſta-

 tur

tur alii cuicunque, multo minus exiſtimant, gratiam ſibi rependi poſſe in alio quocunque homine, etiamſi quis profiteatur, ſe benefacere aliis, propterea quod nos ipſi benefecimus. Hoc tamen non obſtante beneficia nobis præſtita motivum eſſe debent beneficiorum in alios quoscunque conferendorum.

§. 718.

De obligatione bonum bono alteri referendi in aliis.

Bonum bono alteri referre debemus in iis, quos amat, veluti in amicis. Etenim bonum bono referre debemus (§. 806. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum bonum bono alteri referre poſſimus etiam in iis, quos amat (§. 716.), veluti in amicis (§. 717.); bonum quoque bono alteri referri debemus in iis, quos amat, veluti in amicis.

Obligatio bonum bono referendi minime reſtringitur ad perſonam ejus, qui bene nobis fecit. Quin potius abunde liquet, ſiquidem modum, quo obligatio iſta inducitur, perpendere velimus (*not.* §. 806. *part. 1. Jur. nat.*), nos bonum bono alteri referre debere quocunque modo, conſequenter cum referri poſſit etiam in aliis, referre quoque in aliis debere. Nec obſtat, quod modo (*not.* §. 717.) conceſſerimus, bonum bono referri poſſe alteri in homine quocunque: naturaliter enim omnino hæc obligatio oritur eodem prorſus modo, quo eam induci alias oſtendimus (*not.* §. 806. *part. 1. Jur. nat.*). Et quamvis amor univerſalis jam contineat obligationem juvandi alium quemcunque ope noſtra indigentem, ut conſequatur animi, corporis ac fortunæ bona, quantum in poteſtate noſtra eſt (§. 612. *part. 1. Jur. nat.*), nec hoc obſtat, ut alia adhuc de cauſa obligemur ad idem, ad quod antea jam eramus obligati: hoc enim modo fortior efficitur obligatio, ita ut turpius ſit contra eam quicquam committere.

§. 719.

De eadem obligatione

Bonum bono referre debemus mortuis in iis, quos vivi amarunt. Etenim bonum bono alteri referre debemus in iis, quos

quos amarunt (§. 718.). Quamobrem cum hoc fieri poſſit, etiamſi alter, cui bonum referri debet bono, jam fuerit mortuus; morte ipſius obligatio hæc non extinguitur. Bonum igitur bono referre etiam mortuis debemus in iis, quos vivi amarunt. *reſpectu mortuorum.*

Obligatio tamdiu ſubſiſtit, quamdiu eidem ſatisfieri poteſt. Enimvero ſive vivas, ſive mortuus fueris, bonum bono tibi referri poteſt in iis, quos amas, vel amaſti vivus. Obligatio igitur bonum bono referendi in iis, quos vivus amaſti, te mortuo adhuc ſubſiſtit. Mors non delet memoriam boni, quod a defuncto in te profectum eſt. Quoniam itaque id ipſum motivum eſt bonum bono eidem referendi (§. 797. *part. 1. Jur. nat.*); motivum hoc faciendi mortuo benefactore adhuc ſupereſt, conſequenter voluntas tua obligationi præſenti ſatisfaciendi eodem modo determinari poteſt, quo determinatur, ſi adhuc ille in vivis eſſet (§. 889. *Pſych. empir.*). Mors adeo benefactoris in adimplendo hoc officio nil quicquam immutat.

§. 720.

Qui habet animum bonum bono referendi, gratus eſt erga benefactorem. Etenim qui animum habet bonum bono referendi, is vult alteri exiſtere cauſa boni, quia ipſe ſibi extitit (§. 797. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter animum habet bonum in alterum conferendi, quia alter prior in ſe contulit, adeoque beneficium tribuendi ei, a quo accepit, propterea quod ſibi beneficium tribuit (§. 3. 17. *part. 4. Jur. nat.*). Quoniam itaque animum habet beneficium reddendi (§. 32. *part. 4. Jur. nat.*), qui vero animum habet beneficium reddendi, erga benefactorem gratus eſt (§. 20. 43. *part. 4. Jur. nat.*); qui habet animum bonum bono referendi, erga benefactorem gratus eſt. *De grato animo erga benefactorem.*

Reddere beneficium & bonum bono referre, fere unum idem-

Digitized by Google

que ſunt. Quodſi actum externum ſpectes, nulla prorſus intercedit differentia, cum utrobique bonum conferatur in eum, qui prior contulit, ſeu officium quoddam humanitatis præſtatur ei, qui prior nobis præſtitit. Motivum quoque, ſi actus internos ſpectes, utrobique idem eſt, nempe bonum ab altero in nos collatum, ſeu beneficium ab altero in nos profectum: aſt finis differt. Quando enim beneficium reddimus, id fit ea intentione, ut declaremus, nos memores eſſe beneficii accepti; quando vero bonum bono referimus, id potiſſimum ſignificare intendimus, quod nolimus gratis in nos collatum eſſe beneficium, ſed præſtitum nobis officium alio officio compenſare velimus, quantum nobis datur. Quamvis enim beneficium gratis præſtetur (§. 19. *part 4. Jur nat.*), ut adeo pro eo, quod nobis præſtatur, nihil viciſſim recipiat benefactor (§. 18. *part. 4 Jur nat*), neque hic ex conventione naſcatur aliqua obligatio ad aliquid pro eo, quod nobis præſtitum, viciſſim præſtandi, cum ipſiusmodi conventio a beneficio abſit, quod per ſe patet; nihilominus beneficiarius ſeſe obligatum agnoſcit ad beneficium viciſſim præſtandum, ſiquidem occaſio ſeſe obtulerit, non ſecus ac ſi promittendo benefactori perfecte ſeſe ad id obligaſſet (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Reddit adeo beneficium bonum bono referre cupiens tanquam debitum. Non abhorrent ea, quæ hic dicuntur, a notionibus communibus. Quando enim benefactori bonum bono referimus, dicere ſolemus, nos ad multo majus eidem eſſe obligatos, quam quod eidem præſtamus.

§. 721.

De officio gratitudinis erga mortuos.

Erga benefactores mortuos grati eſſe debemus. Etenim etiam mortuis bonum bono referre debemus in iis, quos amaverunt (§. 719.). Enimvero qui habet animum bonum bono referendi, is gratus eſt erga benefactorem (§. 720.). Erga benefactores itaque mortuos grati eſſe debemus.

Gratus animus duo continet, nimirum memoriam benefici-

orum

orum acceptorum & voluntatem vicem reddendi. Benefactore licet mortuo, & memoriam beneficiorum acceptorum ſervare, & voluntatem vicem reddendi habere poſſumus, cum bonum bono referri poſſit in iis, quos amavit mortuus. Animo igitur grato adhuc locus eſſe poteſt, benefactore licet mortuo. Eccur ergo eodem mortuo non ſubſiſtere debet obligatio nos gratos benefactori præbendi?

§. 722.

Benefactoribus mortuis gratias agere poſſumus, beneficia nobis tributa narrando & prædicando. Per ſe patet, mortem benefactoris in nobis non delere memoriam beneficiorum acceptorum. Quamobrem illo licet mortuo beneficia nobis tributa aliis adhuc narrare ac prædicare valemus, quando occaſio de iis dicendi ſeſe offert. Quamobrem cum gratum animum ſignificemus erga mortuum, quando beneficiorum acceptorum adhuc nos memores eſſe eaque agnoſcere declaramus (§. 31. *part. 4. Jur. nat.*), gratias vero benefactori agit, qui verbis ſignificat gratum animum (§. 44. *part. 4. Jur. nat.*); benefactori mortuo gratias agere poſſumus beneficia nobis tributa narrando & prædicando. *Quomodo mortuis gratia agantur.*

Gratitudo conſiſtit in dilectione benefactoris ob beneficia in nos collata (§. 31. *part 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum dilectio conſiſtat in conſtante ac perpetua voluntate felicitatem alterius promovendi (§. 617. *part. 1 Jur. nat.*); gratitudo duo involvit, nimirum memoriam beneficiorum acceptorum & voluntatem benefactoris felicitatem promovendi, ſiquidem a nobis fieri poſſit, cujus voluntatis motivum ſunt beneficia nobis tributa. Mortui felicitatem promovere non amplius datur, adeoque voluntas non ſubſiſtit, niſi quatenus eidem bonum bono referri, aut, ſi mavis, gratia rependi poteſt in aliis, quos amavit (§. 719.): quod tamen memores adhuc ſimus beneficiorum in nos collatorum eademque agnoſcamus, verbis declarare poſſumus. Ad gratiarum adeo actionem, benefactore

ctore mortuo ſufficit narrare ac prædicare beneficia accepta. Uberius de modo gratias agendi dicemus ſuo tempore in Philoſophia morali.

§. 723.

De obligatione gratias agendi.

Benefactoribus mortuis gratias agere adhuc debemus. Beneficiarius enim obligatur ad gratias benefactori agendas (§. 45. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum benefactoribus mortuis gratias agere poſſimus beneficia nobis tributa narrando & prædicando (§. 722.); quin benefactoribus mortuis gratias agere adhuc debeamus, dubitandum non eſt.

Non abhorret hoc a notionibus communibus. Quando enim beneficium petentes declarare volumus, nos fore erga dantem gratos, dicere ſolemus, quod accepti memores ſimus futuri idemque prædicaturi, quamdiu vixerimus. Duratio igitur animi grati non reſtringitur ad ætatem benefactoris, ſed beneficiarii, propterea quod probe noverimus, memoriam beneficiorum acceptorum & propenſam in benefactorem voluntatem adhuc ſubſiſtere in nobis poſſe, etiamſi benefactor dudum mortuus fuerit, & nos ad ſignificandum animum gratum adhuc obligatos agnoſcimus etiam poſt fata ipſius. Immo nemo non gratum in benefactorem animum in dubium vocaret, ſi quis aſſeveraret, ſe memoriam beneficiorum acceptorum non depoſiturum, quamdiu benefactor vixerit.

§. 724.

Quid obſervandum, ſi gratia rependitur mortuis in iis, quos amarunt.

Si benefactoribus mortuis bonum bono referimus in iis, quos vivi amarunt; declarare debemus id fieri ob beneficia in nos collata ab illis. Etenim non minus obligamur ad gratias agendum benefactoribus mortuis (§. 723.), quam ad bonum bono iisdem referendum in iis, quos vivi amarunt (§. 719.). Quamobrem cum benefactoribus mortuis gratias agamus beneficia in nos collata narrando & prædicando (§. 722.), bonum vero bono referatur alteri propter beneficia in nos

colla-

collata (§. 797. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter occaſio mortuis gratias agendi offeratur, quando iisdem bonum bono referri datur in iis, quos vivi amarunt; quando benefactoribus mortuis bonum bono referimus in iis, quos vivi amarunt, utique declarare debemus id fieri ob beneficia in nos collata.

Grati eſſe debemus erga benefactores mortuos (§. 721.). Gratos autem nos iisdem præbemus, cum quatenus memoriam beneficiorum nobis præſtitorum nos habere declaramus, tum quatenus propenſam remunerandi voluntatem ſignificamus. Utrumque quando fieri poteſt, omnes omnino animi grati partes adimplere debemus. Nos memores eſſe beneficiorum ab altero nobis datorum ſignificamus ea narrando ac prædicando; propenſam vero remunerandi voluntatem declaramus ipſo facto, dum bonum bono referimus in eo, quem amavit vivus. Quodſi ergo ex aſſe ſatisfacere velis officio gratitudinis erga benefactores mortuos, quando hoc faciendi occaſio ſeſe offert; utique neceſſe eſt, ut, dum bonum bono iisdem refers in iis, quos vivi amarunt, id fieri ſignifices propter beneficia in te collata. Neque obſtat adeſſe rationes, cur etiam alteri benefaceres, etiamſi nulla iſtiusmodi beneficia ab alio in te fuiſſent collata: cum enim unius actus plura eſſe poſſint motiva, ſiquidem hæc indicari neceſſe ſit, omnia ſimul indicari poſſunt.

§. 725.

Famæ ac laudi mortuorum detrahere non debemus. Etenim laudem alteri, quam meretur, etiam poſt mortem tribuere debemus ac operam dare, ut famam, quam meretur, conſequatur, aut ut ea conſervetur, quam conſecutus eſt (§. 715.), conſequenter laudem ac famam alterius diminuere non licet (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum famæ ac laudi alterius detrahat, qui eam diminuere conatur

Detrahere famæ ac laudi mortuorum illicitum.

(§. 870. *part. I. Jur. nat.*); famæ ac laudi mortuorum detrahere non debemus.

Non eſt quod excipias, mortuo noceri amplius non poſſe, conſequenter parûm referre, quicquid de eo dicatur. Nullam inde moleſtiam percipere mortuum, ſi vel ea narrentur, quæ famæ ipſius adverſa ſunt. Sufficit nimirum noceri famæ, quam integram conſervari intereſt eorum, quibus ob benefacta defuncti beneficia præſtanda, & qui alio quocunque modo famam illius participant. Neque ratio prohibitionis de non detrahendo famæ ac laudi alterius eſt nocumentum vel modeſtia animi inde proveniens, quamvis in philoſophia morali inter motiva referri talia poſſint, cur ab actu hoc vitioſo ſit abſtinendum; ſed quod contrarietur officio de cura famæ alienæ (§. 650. *part. I. Jur. nat.*).

§. 726.

De non propalandis factis famæ mortuorum adverſis. Quoniam laudi mortuorum detrahere non debemus (§. 725.), facta autem ex virtutibus intellectualibus & moralibus profecta laudem pariunt (§. 551. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter his contraria eam diminuunt, ſi ad illa accedant; *facta mortuorum virtutibus intellectualibus & moralibus adverſa aliis parum nota propalanda non ſunt, nec, quæ oblivioni jam tradita, eorum memoria renovanda.*

Recte hinc vulgo dicitur, de mortuis nil niſi bene: quod non ita intelligendum eſt, quaſi de iis dicenda ſint veritati adverſa, ſed ut minus recte, vel male facta reticeantur, quæ autem recte ac bene facta ſunt commemorentur. Veritati nimirum ſemper litandum: id quod in caſu præſenti fit, ſi tantummodo commemorentur recte ac bene facta, nulla facta mentione eorum, quæ male aut minus recte facta ſunt.

§. 727.

De male factis mortuorum. *Si male facta mortui notoria ſunt, ea dicere licet ad inſtruendam alios.* Quodſi enim facta notoria ſunt, eorum memoriam

am delere non poſſumus, nec a nobis dependet, ut aliis nota non ſint. Quamobrem cum exempla mala ſequi minime debeamus (§. 931. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter dehortari etiam alios, ne ſequantur; ſi de male factis mortuorum notoriis occaſio dicendi ſeſe offerat ad inſtruendum alios, quin ſalvo officio de non detrahendo iisdem de fama ſua (§. 725.) illa dicere liceat dubitandum non eſt. *rum notorius.*

Sane in codice etiam ſacro commemorantur mala facta eorum, quorum virtutes laudantur, quia ad inſtruendum alios faciunt. Et hoc nomine etiam excuſantur Hiſtorici quod prava quoque facta poſteritati mandent, & qui exempla vitiorum in uſum moralem deſcribunt. Sane quos pœnitet male factorum, ubi reſipiſcunt, ipſimet volunt, ut alii ex ipſorum factis ſapere diſcant. Et hoc convenit charitati, ut, qui quam noxia ſint vitia expertus fuit, alios exemplo ſuo hoc doceat, ut ſibi tempeſtive caveant. Quanta enim ſit exemplorum vis in hominibus emendandis, alibi dudum demonſtravimus.

§. 728.

De excuſandis male factis a mortuis.

Male aut minus recte facta mortuorum excuſanda, quantum datur. Etenim famæ ac laudi mortuorum detrahere non debemus (§. 725.), conſequenter eam non diminuere (§. 870. *part. I. Jur. nat.*). Quoniam per ſe patet male aut minus recte facta de fama ac laude alicujus detrahere, aſt minus detrahere, quatenus excuſationem merentur; male aut minus recte facta mortuorum excuſanda, quantum datur.

Hiſtoricorum ideo eſt ea etiam narrare, quæ ad excuſationem facti faciunt: alias enim peccant, utpote ipſimet de fama ac laude eorum detrahentes, quorum facta narrant. Quando dicitur, omnia in bonam partem eſſe interpretanda, non aliud ſignificatur, quam ut facta excuſentur, quantum datur: excuſatio enim ultra veritatem, aut in caſu dubio ultra veriſimilitu-

Digitized by Google

dinem non extendenda. Ipſa autem demonſtratio loquitur, quod, quæ hic de mortuis dicuntur, ea etiam de vivis intelligenda ſint. Atque tum tanto magis ad excuſandum ſumus obligati, ſi quæ adverſus nos commiſſa ſunt ab iisdem excuſentur adductis rationibus, ob quas ea excuſationem merentur. Merito igitur reprehendi ſolet, ſi quis contrario modo omnia in malam partem interpretetur, nec excuſationem admittere velit, etiamſi rationes ſufficientes in medium afferantur.

§. 729.

Quamdiu officium laudis debeatur mortuis.

Officium laudis debetur mortuis, quamdiu factorum memoria manet. Etenim officium laudis debetur mortuis ob facta ex virtutibus intellectualibus & moralibus profecta (§. 551. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem tamdiu fieri poteſt, ut laus, quam merentur, iis tribuatur, quamdiu horum factorum memoria manet. Quoniam itaque obligatio præſtandi officii non ante expirat, quam quando impoſſibile eſt, ut eidem ſatisfiat (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*); officium laudis utique debetur mortuis, quamdiu factorum manet memoria.

Obligatio quæ a lege naturæ venit, neceſſaria & immutabilis eſt (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque per ſe nunquam deſinere poteſt. Enimvero extenditur ad impoſſibile adeoque eidem nullus amplius locus eſſe poteſt (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quamprimum contingit, ut eidem ſatisfieri non poſſit. Quodſi memoria factorum perpetuo duraret, officium quoque laudis propterea debitum ſemper maneret. Sed quoniam ætas illam delet, laudis quoque officium perpetuum eſſe nequit. Facile autem patet, memoriam non deleri debere noſtra culpa, cum ad eam vitandam obligemur (§. 299. *part. 1. Jur. nat.*). Quamdiu factorum memoria manet, moraliter adhuc vivit, &, ſi ex factis ejus aliquod adhuc commodum in nos redundat, perinde eſt, ac ſi nobis quid faceret, ſuoque facto nos ſibi obligaret ad grati animi officium præſtandum. Enimvero quando factorum memoria deletur,

mora-

Digitized by Google

moraliter quoque moritur, qui phyſice dudum erat mortuus, tumque omne prorſus jus, quod ad officia laudis habebat, amittit, ut perinde ſit ac ſi nunquam inter homines extitiſſet, & natura nunquam jus quoddam eidem tribuiſſet.

§. 730.

An mortuis injuria fieri & in eos peccari poſſit.

Mortuis injuria fieri nequit; peccari tamen in eos poteſt. Quoniam enim mortuus jus omne amittit (§. 700.); nullum quoque jus perfectum ipſi competit, conſequenter nec quisquam jus ejus violare poteſt. Quamobrem cum injuriam alteri faciat, qui contra jus perfectum quid facit (§. 859. *part. I. Jur. nat.*); mortuo injuria fieri nequit. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam obligamur naturaliter ad laudem meritam mortuis tribuendum, & famam eorum ſervandam (§. 715.), tum etiam ad nos gratos iisdem præbendum (§. 721.) & ad gratias agendum (§. 723.) immo ad gratiam rependendam in aliis (§. 724.), & ad omittendum quæ hiſce contrariantur (§. 722. *part. I. Jur. nat.*); ſi mortuis laudem meritam non tribuimus, nec eorum famæ ſtudemus, neque gratos nos iisdem præbemus, aut hiſce prorſus contraria facimus, actiones noſtræ tam negativæ, quam poſitivæ legi naturæ contrariantur. Quamobrem cum is peccet, cujus actio legi naturæ contraria (§. 440. *part. I. Jur. nat.*); omiſſio officiorum mortuis debitorum atque actio iisdem contraria peccatum eſt. Quoniam vero in eum peccamus, cui officium naturaliter debitum denegamus, aut quod eidem contrariatur facimus; in mortuos peccari poſſe patet. *Quod erat alterum.*

Patet adeo, quantum fallantur, qui ſibi perſuadent, in mortuos quidvis ſibi licere, propterea quod ſe impune hoc facere poſſe vident, ita ut mortuo inſultare leoni haud raro ſibi glo-

Digitized by Google

riosum exiſtiment. Æque tamen turpe eſt, deeſſe officio erga mortuos, quam erga vivos. Atque ipſi naturæ humanæ quaſi inſita eſt turpitudinis hujus notitia, cum qui a partium ſtudio procul remoti ſunt reprehendant unanimiter eum, qui contra officium mortuo debitum quid facit, immo reprehendant viri boni non ſine indignatione. Mortui quoad ea officia, quæ ipſis adhuc poſt fata præſtari poſſunt, ac debentur, æquiparantur vivis, ut adeo perinde ſit, ſive deſis officio erga vivos, ſive erga mortuos, aut contra id quicquam committas.

§. 731.

De infamia mortuis adſperſa & ignominia, qua afficiuntur.

Mortuis infamiam adſpergere non licet, nec eos ignominia afficere licet. Nemo enim alteri infamiam adſpergere (§. 866. *part. I. Jur. nat.*), nec ignominia alterum afficere quiſquam debet (§. 829. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum ex ipſa notione ignominiæ ac infamiæ pateat, mortuis quoque infamiam adſpergi eosque ignominia affici poſſe (§. 811. 862. *part. I. Jur. nat.*); nec mortuis infamiam adſpergere, nec eos ignominia afficere licet (*not.* §. 729.).

Ex antea demonſtratis ſatis patet, ea, quæ quoad honorem aliis debemus naturaliter, mortuis quoque deberi, & quæ naturaliter quoad eundem prohibita ſunt, ea nec in mortuos licere. Quamobrem opus non eſt, ut de hiſce prolixius dicamus, cum quæ de hiſce demonſtrata ſunt in parte prima Juris naturæ ad mortuos facile applicentur: eos enim ſpectare debemus tanquam vivos, quatenus officia ad honorem ſpectantia iisdem adhuc debentur, & illis contraria prohibentur (*not.* §. 729.). Quicquid hac in parte lege naturali præcipitur, vel prohibetur, reſpectu vivorum & mortuorum unum prorſus idemque eſt. Eadem enim lege conſulitur honori ac famæ tam vivorum, quam mortuorum.

§. 732.

An mortuus

Mortuus injuria ſpecialiter dicta affici, ſeu injuriari poteſt. Etenim

Etenim ex notione infamiæ ac ignominiæ patet, quod mortuus ignominia affici, ac infamia eidem adſpergi poſſit (§. 811. 862. *part.* 1. *Jur. nat.*). Cum famam alterius lædat, qui eidem infamiam adſpergit, honorem vero lædat, qui ignominiam facere conatur (§. 867. *part.* 1. *Jur. nat.*), læſio autem honoris ac famæ ſit injuria ſpecialiter dicta (§. 874. *part.* 1. *Jur. nat.*); mortuus quoque injuria ſpecialiter dicta affici, ſeu injuriari poteſt. *injuriari poſſit.*

Injuria dividitur in realem & verbalem, quarum illa factis, hæc verbis committitur (§. 875. *part.* 1. *Jur. nat.*). Verbis injuriam fieri poſſe etiam mortuis, palam eſt. Enimvero erunt forſitan, qui dubitaturi ſunt, num etiam injuria realis committi poſſit adverſus mortuos, utpote qui in rerum natura non amplius exiſtunt. Hos igitur perpendere velim, injuriandi animo corpus quoque mortui verberari aut fuſtibus cædi poſſe, perinde ac vivi: neque enim in injuria inferenda ſpectatur dolor, quem ſentit injuriatus, ſed læſio honoris, aut famæ, quæ facto intenditur. Similiter quemadmodum injuria realis eſt, ſi quis alterius domum ut debitoris poſſidet (*not.* §. *cit.*); quidni etiam ſi mortui domum ut debitoris poſſidere velit, injuria realis eſſe debet? Dantur etiam facta injurioſa alia in mortuos, etſi rariora, aut ſaltem non adeo manifeſta, quæ adhuc locum habent, etiamſi corpus defuncti dudum fuerit corruptum. Exempli loco eſto, ſi quis animo injuriandi, quem prodere vult, injuriam realem inferat liberis defuncti, aut ſi quis eodem animo aures aſininas appingit imagini defuncti.

§. 733.

Corpora mortuorum ex iis locis, in quibus vivi degunt, removenda. Corpus mortuum putredine corrumpitur, atque fœtore ſuo non modo moleſtiam creat, verum etiam verendum eſt, ne ſanitati viventium nocumentum adferat. Quoniam itaque operam dare debemus, ut omnem moleſtiam quan- *De removendis corporibus mortuis.*

quantumlibet exiguam evitemus (§. 451. *part. 1. Jur. nat.*) & ut ſanitatem conſervemus, quantum datur (§. 393. *part. 1. Jur. nat.*), ac utrumque aliis quoque debeamus (§ 608. *part. 1. Jur. nat.*); corpora mortuorum ex iis locis removenda ſunt, in quibus vivi degunt.

De jure ſepulturæ cum jam nobis ſit agendum, gradatim progrediendum eſt: alias enim fieri non poterit, ut hoc jus evincamus. *Grotius* de J, B. & P. lib. 2. c. 19. §. 1. hoc jus ad jus gentium voluntarium refert, quod ſcilicet ex voluntate humana ortum habet; hos tamen gentium mores communes naturali rationi conſentaneos agnoſcit. Quodſi vero naturalis detur ratio, cur mortui ſint ſepeliendi; in eam hic inquirendum, non vero ad tacitam gentium voluntatem provocandum. Naturalis illa ratio ſi inducat neceſſitatem moralem mortuos ſepeliendi; ad mortuos ſepeliendos naturaliter obligamur, conſequenter jus ſepulturæ erit juris naturalis, minime autem juris Gentium voluntarii. Patet itaque jus ſepulturæ a *Grotio* non ſatis fuiſſe expenſum; ſed idem altius repetendum eſſe. Quid igitur principiis juris naturæ hic conveniat, a nobis demonſtrandum. In præſenti propoſitione oſtendimus, rationem a corporis mortui natura deſumtam inducere neceſſitatem moralem, adeoque obligationem mortuos ex iis locis removendi, in quibus viventes degunt: nondum autem definimus modum, quo removendi ſunt, ſed in eum ulterius jam erit inquirendum. Iſta autem obligatio nos tenet non minus quoad cadavera brutorum, quam quoad corpora humana mortua, quemadmodum ex demonſtratione abunde liquet, quippe quæ tota ſubſiſtit, etiamſi in locum corporum humanorum mortuorum cadavera brutorum ſubſtituas. Et hæc forſan ratio eſt, cur quædam gentes, præſertim barbaræ, in modo removendi a viventibus corpora mortuorum & cadavera brutorum nullam differentiam admiſerint, ſed idem ſibi licere in corpora hominum mortuorum, quod in cadavera brutorum licet, exiſtimati fuerint. Hoc præjudicium ut tollatur, ſequentem addimus propoſitionem.

§. 734.

Digitized by Google

§. 734.

Corpora mortuorum hominum cadaveribus brutorum non æquiparanda ſunt. Etenim mortuis hominibus debentur adhuc certa officia (§. 715.), ita ut etiam injuria ſpecialiter dicta iisdem inferri poſſit (§. 732.), in ipſorum etiam corporibus (*not.* §. *cit.*). Quoniam vero ex demonſtratis facile patet, eadem non valere de brutis mortuis; homines mortui & bruta mortua in eundem cenſum venire minime poſſunt, adeo que nec corpora mortuorum hominum cadaveribus brutorum æquiparanda ſunt. *De corporibus humanis mortuis brutorum cadaveribus non æquiparandis.*

Negari equidem non poteſt, corpora mortua hominum & cadavera brutorum phyſice non differre a ſe invicem, ac eodem modo corrumpi. Aſt inde minime ſequitur, quod nec moralis quædam differentia intercedat: quin potius contrarium patet per antea demonſtrata & iisdem innixam demonſtrationem præſentem. Quando igitur inquiritur in modum removendi a ſe corpora mortua humana; ad differentiam iſtam utique animum advertere debemus, nec a modo, quo cadavera mortuorum removemus, argumentari licet ad modum removendi corpora mortua hominum. In illo nimirum tantummodo rationem noſtri habemus; in hoc vero ratio quoque habenda eſt hominum mortuorum, ne quid committatur, quod officio erga ipſos repugnat.

§. 735.

Quoniam cadaveribus brutorum minime æquiparanda ſunt *corpora hominum mortuorum* (§. 734.); ea *non eodem modo e conſpectu noſtro removenda, quo cadavera brutorum removeri ſolent*, conſequenter cum cadavera brutorum canibus ac feris abjiciantur, & ſub ſole putreſcant, *corpora hominum mortua canibus ac feris non abjicienda, nec patiendum, ut ſub ſole putreſcant.* *Quid inde ſequatur.*

Conſtat gentes barbaras mortuos volucribus ac feris devo-

randos abjeciſſe ; ſed hæ fuerunt, quæ inter corpora hominum mortuorum & cadavera brutorum nullam differentiam agnoverunt, ad phyſicas tantummodo rationes, quæ in omnium oculos ſtatim incurrunt, animum advertentes, non vero ad rationes morales in ſenſum non incurrentes illum attendentes. Nemo facile erit, qui exiſtimaturus eſt, nihil in eo committi, quod ſit a ratione alienum, ſi corpora humana mortua feris devoranda abjiciantur, conſequenter morem illarum gentium, quæ hoc fecerunt, reprehendi minime poſſe: qui enim ita ſentit, cum præjudicio a prima ætate contracto non occœcatum poſſideat animum, quemadmodum gentes barbaræ, quarum is mos fuit, omni amore in alios vacuum habere debet animum, quoniam alias æquo animo non laturus, ut is, quem vivus dilexerat, poſt fata brutis æquiparetur.

§. 736.

An amor, quo alterum proſequimur, morte ipſius extinguatur.

Si is, quem amamus, moritur; morte ipſius amor in nobis minime extinguitur, ſed tantummodo effectu ſuo orbatur. Amor enim eſt diſpoſitio animæ ad percipiendam voluptatem ex alterius felicitate (§. 633. *Pſych. empir.*), conſequenter ex eo, quo ipſe voluptatem percipit (§. 636. *Pſych. empir.*). Quando quis moritur, impoſſibile quidem efficitur, ut voluptatem mortuo creemus, ac tædium ab eo avertamus, qui effectus amoris eſt (§. 652. *Pſych. empir.*), non tamen propterea tollitur illa diſpoſitio animæ, in qua amor conſiſtit, quippe cum mors alterius minime obſtet, quo minus velimus, ut adhuc in vivis eſſet, ac ipſi voluptatem creandi occaſio ſeſe nobis offerret. Amor itaque morte illius, quem amamus, non extinguitur. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam fieri non poteſt, ut mortuo voluptatem creemus, vel tædium ab eo avertamus, in quo effectus amoris conſiſtit *per demonſtrata*; ſi is, quem amamus, moritur, amor, etſi minime extinguatur *per demonſtrata*, effectu tamen ſuo orbatur. *Quod erat alterum.*

Amo-

Amoris effectus ab ipſo amore probe diſtinguendus. Non ſemper nobis datur, ut ei, quem amamus, voluptatem creare, vel tædium aliquod ſeu moleſtiam ab eo avertere actu ſtudeamus: hoc tamen non obſtante amor ſubſiſtit. Abſonum ſane foret, ſi quis durationem amoris reſtringere vellet ad actum, quo voluptatem alteri creare, vel tædium ab eo avertere ſtudemus. Nec, quod hic dicitur de amore, ſingulare quid eſt; ſed quod omni virtuti tam intellectuali, quam morali, immo in genere omni habitui convenit. Neque hoc abhorret ab experientia. Amamus ſane eos, qui dudum mortui ſunt, & quos vivos impenſe amavimus, ita ut, quando occaſio offertur, qua ipſis voluptatem creare, ſeu officia grata præſtare poteramus, ſi adhuc in vivis eſſent, optemus: utinam adhuc in vivis eſſent! ac amori miſceatur aliquid triſtitiæ, quod voti noſtri minime compotes fieri queamus. Immo quis eſt, qui neſciat, quomodo amore proſequamur imagines eorum, quos vivi amavimus, mortuos amantes in ipſorum imaginibus. Cumque amor oriatur ex eo, quod nobis placet in altero (§. 649. *Pſych. empir.*); amorem erga eum, qui dudum mortuus eſt, naſci in nobis experimur, quando placent facta, quorum memoria ſupereſt. Quodſi ergo amor erga dudum mortuum naſci poteſt, quidni ſubſiſtere poſſit erga eum, quem vivum jam amavimus, quando moritur? Sane res etiam inanimatas amare poſſumus atque ſolemus (§. 654. *Pſych. empir.*). Quidni igitur etiam mortuum, quem quoad animam adhuc ſuperſtitem novimus, corpore licet corrupto (§. 744. *Pſych. rat.*), & quem adeo ſpectare poſſumus tanquam procul abſentem, tamdiu tamen adhuc viventem, quamdiu memoria ejus nobis ſupereſt?

§. 737.

De duratione amoris univerſalis omnium hominum.

Quia morte ejus, quem amamus, amor non extinguitur (§. 736.), hominem autem quemcunque amare debemus tanquam nosmetipſos (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*), *univerſalis* quoque *amor, quo homines in univerſum omnes proſequi debemus,* extin-

extingui in nobis minime debet, quamdiu memoria ipſorum nobis ſupereſt, quando mortui fuerunt.

Conſtat olim pleraſque gentes amorem illum univerſalem, lege naturæ nobis præceptum (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*), non agnoviſſe, ſed ad eos ſolos reſtrinxiſſe, qui nobiſcum in eadem ſocietate civili vivunt: quæ perverſa opinio ipſorum etiam Judæorum animos occupaverat, a Chriſto autem vehementer improbata fuit. Quid ergo mirum, ſi non agnoverint, amorem illum ſubſiſtere debere in nobis, etiamſi homines fuerint mortui, quamdiu memoria eorum adhuc ſupereſt. Multo minus autem mirari debemus, ſi gentes barbaras hoc non agnoviſſe deprehendimus, conſequenter feciſſe, quod quomodocunque eidem adverſatur, vel parum convenit.

§. 738.

De obligatione edendi ſigna amoris erga mortuos.

Quoniam etiam homines mortuos quoſcunque amare debemus tanquam noſmetipſos, quamdiu memoria eorum ſupereſt (§. 737.); *ſi qua ſeſe offerat occaſio quomodocunque edendi ſigna amoris erga mortuum, ea edere debemus.*

Non deeſſe ſigna, quibus palam facimus amorem erga mortuum, dubitandum non eſt. Sane dantur actus externi, quibus amorem in res inanimatas ſignificamus, etſi revera amor effectu proprio deſtituatur (§. 655. *Pſych. empir.*). Quamvis adeo amor erga mortuum effectu deſtituatur (§. 736.); hoc tamen minime obſtat, quo minus actibus quibuſdam externis eundem ſignificemus. Pertinet huc pretium affectionis, quod ſtatuimus imagini defuncti, vel rei ab eo nobis, cum viveret, donatæ, aut quæ quondam fuerat ipſius, nunc vero quocunque titulo ad nos pervenit. Sane pretium iſtud tanquam licitum defenditur amore, quo defunctum adhuc proſequi fas eſt (§. 159. *part. 1. Phil. pract univ.*). Quodſi amor defuncti foret illicitus, aut abſurdus; pretium quoque affectionis, de quo nobis ſermo eſt, illicitum, aut abſurdum dici deberet, ac minimum pro ſtulto habendus eſſet, qui pretium iſtiusmodi

rei

Digitized by Google

rei a defuncto profectæ ſtatueret: id quod tamen nemo facile dixerit.

§. 739.

Quia ſigna amoris erga mortuum edere debemus, quando occaſio quæcunque nobis offertur (§. 738.); *ſi fieri poſſit, ut in modo, quo corpus mortui e conſpectu noſtro removemus, ſignum quoddam amoris erga ipſum edamus, id edere utique debemus.* *De ſigno amoris in venerando corpore mortui edendo.*

Atque adeo vel hinc patet, non prorſus indifferens eſſe, quocunque modo corpus mortui e conſpectu noſtro removeatur: ſi quis enim datur, qui ſigna amoris erga mortuum adhuc continet, is utique præferendus erit ceteris, qui ſignis iſtiusmodi deſtituuntur.

§. 740.

Quoniam amor univerſalis lege naturali ad ipſos etiam inimicos extenditur (§. 632. *part. I. Jur. nat.*), idem vero in nobis extingui minime debet, quamdiu mortuorum memoria nobis ſupereſt (§. 737.), ejusque ſigna edere tenemur quacunque occaſione oblata (§. 738.), etiam in eligendo modo, quo corpora mortuorum e conſpectu noſtro removentur (§. 739.); *inimicos* etiam *mortuos amare debemus, quamdiu eorum memoria nobis ſupereſt, ejusque ſigna edere tenemur, quacunque occaſione oblata, qua id fieri poteſt, etiam in eligendo modo, quo corpora mortuorum e conſpectu noſtro removentur. Idem etiam valet de iis, qui indifferenti in nos ſunt animo.* *De dictis ad inimicos extendendis.*

Officium amoris univerſalis, quod homo homini debet, ab amicitia & inimicitia prorſus independens eſt, cum in natura hominis unice fundatum ſit, nullo habito reſpectu ad eorum amicitiam, vel inimicitiam. Quæcunque igitur ex amore univerſali fluunt, ea non minus ad inimicos, quam amicos pertinent, vel etiam eos, qui indifferenti in nos ſunt animo.

 Immo

Immo ex eadem ratione in amore univerſali ac iis, quæ inde fluunt, non attenditur, qualis quid ſit, utrum bonus, an malus. Quamvis enim facta prava a nobis improbentur, non tamen propterea ceſſant officia, quæ ipſi tanquam homini debentur. Hæc imprimis probe notanda ſunt in præſenti, ubi de jure ſepulturæ agendum, ne hoc jus arctioribus limitibus conſtringatur, quam par eſt, & ut intelligatur cur hoc jus a veteribus nonnullis vocetur jus humanitatis.

§. 741.

Cuinam moriens beneficiat. *Mortuus eſt benefactor ejus, in quem morte ſua dominium rerum ſuarum & jura ad rem, vel in re ſibi competentia transmittit.* Qui enim dominium rerum ſuarum & jura ad rem vel in re ſibi competentia transmittit, is bona ſua gratis dare eidem intelligitur (§. 448. 451. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum hic actus mere beneficus ſit (§. 3. 4. 18. *part. 4. Jur. nat.*), qui in præſens abſolvitur, quod per ſe patet; iſtiusmodi autem actus beneficium ſit (§. 17. *part. 4. Jur. nat.*); qui morte ſua dominium rerum ſuarum & jura ad rem, vel in re ſibi competentia in alterum transmittit, maximum in eum beneficium confert, quod conferre poteſt. Benefactor alterius eſt, qui beneficium dat (§. 20. *part. 4. Jur. nat.*). Mortuus igitur eſt benefactor ejus, in quem morte ſua dominium rerum ſuarum & jura ad rem, vel in re ſibi competentia transmittit.

Non ſemper hoc agnoſcitur, cum multi ſibi perſuadeant, quaſi bona defuncti accipiant tanquam debita, non tanquam beneficium, nec mortuo deberi gratias, cum non amplius exiſtat. In utroque autem oppido falluntur; quid in priori errori tribuendum ſit, ſuo loco clarius eluceſcet, quando de ſucceſſione ab inteſtato acturi ſumus: mortuis autem gratias agi ac rependi poſſe, ex antea demonſtratis abunde patet.

§. 742.

§. 742.

Quoniam mortuus eſt benefactor ejus, in quem morte ſua omnia bona ſua transmittit (§. 741.), erga benefactorem vero etiam mortuum grati eſſe debemus (§. 721.) eidemque gratias agere (§. 723.); *in quem bona ſua defunctus morte ſua transmittit, vis erga defunctum gratus eſſe ac eidem gratias agere debet.*

De grato animo ejus in quem defunctus bona ſua transmittit.

Maximum omnino beneficium eſt, quod ab alio accipere poſſumus, ſi dat, quicquid habet, ut nihil prorſus ſibi retineat. Hoc autem obtinet, ſi defunctus omne jus ſuum, aut, ſi mavis, omnia bona ſua in nos transmittit. Quamobrem etiam eidem ad gratias agendas præ aliis beneficiariis nos obligatos exiſtimare debemus. Si qua adhuc dubitatio ſuboriri poteſt, quæ a modo æſtimandi beneficia dependet; ea tum expendenda, quando in philoſophia morali modum beneficia æſtimandi explicaverimus. Multo omnino hic conſideranda veniunt, de quibus dici paucis non poteſt.

§. 743.

Quoniam mortuus eſt benefactor ejus, in quem morte ſua dominium rerum ſuarum & jus omne reliquum transmittit (§. 741.), beneficiarius vero benefactorem amare debet (§. 39. *part. 4. Jur. nat.*), & amare poteſt etiam mortuum (§. 736.); *is, in quem defunctus dominium rerum ſuarum & jus omne reliquum transmittit, defunctum amare debet*, conſequenter *ſigna amoris erga eum edere, ſi qua edendi occaſio ſeſe offert* (§. 738.), *etiam in modo, quo corpus mortui e conſpectu noſtro removendum, ſiquidem fieri poſſit* (§. 739.).

Quod ille hunc amare debeat.

Quicquid de amore in genere valet, id etiam valet de amore beneficiarii erga benefactorem, adeoque & de amore ejus, in quem defunctus morte ſua omnia bona ſua transmittit.

§. 744.

§. 744.

Sepeliri & humari quid ſit. *Mortuus ſepeliri* dicitur, qui quoquo modo conditur; in ſpecie autem *humari*, qui humo contegitur. *Qui adeo humatur, is ſepelitur; aſt non omnis, qui ſepelitur, humatur.*

Differentiam hanc inter ſepulturam & humationem tradit diſerte *Plinius* Hiſt. nat. lib. 7. c. 54. ac ideo *Cicero* de modo, quo mortui a viventibus removendi (§. 733.) dicturus humationem & ſepulturam conjungit. Quoniam autem non alius fere modus ſepeliendi apud nos uſu receptus eſt, quam humatio; ideo ſepeliri dicuntur termino generali, qui humantur, quaſi humari & ſepeliri prorſus unum idemque ſint.

§. 745.

De mortuo in ſe ſepulto. Quoniam ſepeliuntur mortui, ſi quocunque modo conduntur (§. 744.); qui vero mortuos comedunt, eos in ſeipſis condunt; *qui mortuos comedunt, eos in ſeipſis ſepeliunt.*

Conſtat olim gentes quasdam mortuos ſuos comediſſe & *Moſchion* exiſtimat, humationi cauſam dediſſe gigantem feritatem mandendi homines. Vid. *Grotius* l. 2. c. 19. §. 2. Si ſignificatum vocabuli *ſepelire* generalem retinere volueris, quemadmodum fas eſt, ubi nulla neceſſitas nos cogit ab eodem recedere; dicendum utique mortuos comedere eſſe quendam ſepeliendi modum, ſaltem imperfectum, quatenus non totum corpus mortuum, ſed caro ſaltem comedi poteſt. Non tamen ideo ſequitur, hunc ſepeliendi modum legi naturæ eſſe conſentaneum.

§. 746.

Sepultura & ſepulchrum. *Sepultura* dicitur actus, quo mortui a vivis remoti conduntur. *Sepulchrum* vero locus eſt, in quo corpus mortuum conditur, vel oſſa cremati cum cineribus conduntur.

Quodſi ergo mortui comedantur, oſſibus ac ceteris, quæ non comeduntur, in loco quodam conditis; ſepulchrum erit

erit partim corpus ejus, qui comedit, partim locus, in quo oſſa cum ceteris reliquiis condita fuerunt. Duplex nimirum hic actus eſt, quo mortuus conditur, ut e conſpectu viventium tollatur, & duplex etiam locus, in quo conditur. Quodſi vero oſſa tanquam res nullius uſus abjiciantur, & reliquiæ, quæ non comeduntur, canibus ac feris projiciantur; actus, quo mortui a vivis removentur, erit mixtus, aut, ſi mavis, compoſitus ex ſepultura & alio, qui ſub ea comprehendi nequit, quemadmodum obtinet, ſi mortui cremati oſſa cum cineribus demum conduntur.

§. 747.

Monumentum in genere dicitur, quicquid memoriam rei præteritæ conſervat, aut poſteritati mandat. Unde *Monumentum mortui* ſeu *ejus cauſa factum* dicitur res, quæ mortui memoriam poſteritati mandat. *Epitaphium* vero eſt inſcriptio ſupra ſepulchrum, ſeu in monumento in laudem, vel memoriam mortui facta. *Monumentum & Epitaphium quid ſit.*

Quando monumento additur inſcriptio, ſub vocabulo epitaphii una comprehendi ſolet. Monumentum tamen multo latius patet. Ita monumentum fit, ſi ad memoriam poſteritatis ſcriptor celebris laudes alterius in ſcriptis ſuis propagat.

§. 748.

Exequiæ vocantur actus ſolennis, quo corpus mortui effertur in eum locum, ubi conſpectui vivorum ſubducendum, veluti ad ſepulchrum, ſi mortui ſepeliuntur, vel ad rogum, ſi comburi ſolent. *Funus* vero dicitur pompa exequiarum, *Donato* interprete, ut adeo ad funus referantur actus omnes, qui corporis ſepeliendi cauſa fiunt. *Exequiæ & funus quid ſint.*

Scbardius in Lexico: Funus, inquit, generalius eſt, quam exequiæ. Eſt enim tota pompa tam domeſtica, quam extrinſeca: Exequiæ vero tantum in via, dum funus procedit,

Item: Exequiæ ſunt funeris celebratio, dum corpus effertur, ſicuti funus pompa exequiarum.

§. 749.

De funere imaginario & legitimo.

Funus imaginarium vocatur, quod ducitur cadavere abſente. Græci *Cenotaphion* vocant, nos ein Leichenbegängniß dicimus. *Legitimum* vero dicitur *funus*, quando cadaver, ſeu corpus defuncti adeſt. *Funus* adeo *imaginarium ducitur*, ſepultura jam clam ſine ulla pompa facta.

Funera imaginaria etiam inter nos frequentantur non una de cauſa. Apparet vero, ea eſſe antiquiſſima, cum apud Græcos jam uſu fuerint recepta.

§. 750.

Quando mortuos mandere non liceat.

Mortuos mandere non licet, niſi in extrema neceſſitate. Etenim carne cadaverum humanorum veſci, ſi homines non eo fine fuerunt trucidati, ut in pabulum cedant, non contrariatur juri naturali communi, contrariatur tamen legi naturali perfectivæ (§. 388. *part. 1. Jur. nat.*), atque veſci licet, ſi deſit cibi alterius copia (§. 390. *part. 1. Jur. nat.*). Mortuos igitur mandere non licet, niſi ſi deſit cibi alterius copia, ut vel fame ſit pereundum, vel carne cadaverum humanorum corpus paſcendum noſtrum, adeoque non licet mandere, niſi in extrema neceſſitate.

Extra caſum neceſſitatis extremæ nemo facile appetet carnem cadaveris humani, niſi a prima infantia hoc cibo fuerit paſtus, ut adeo ſuperfluum videri poſſit talia hic demonſtrari, niſi inſtituti ratio urgeret, ut de more mortuos in vivis ſepeliendi olim uſitato apud barbaras quaſdam gentes hic quoque diceremus.

§. 751.

An mortuos

Mortuos mandere non eſt modus ſepeliendi aptus. Etenim is eſſe

Digitized by Google

is eſſe debet modus ſepeliendi mortuos, ut non modo illi, in quos defunctus morte ſua transmittit omnia bona ſua (§. 743.); verum etiam alii, qui eundem amarunt & promiſcue homines quicunque ſigna amoris erga defunctum in eodem edere poſſint (§. 739. 737.), & quo corpus humanum mortuum a cadaveribus brutorum diſtinguitur (§. 734. 735.). Enimvero ſi mortuorum carne corpora vivorum paſcuntur, officium iſtud amoris ceſſat, cumque dubitandum non ſit, quin carne etiam cadaverum aliorum veſcantur, qui a carne cadaverum humanorum non abhorrent, cadavera hominum & brutorum eodem loco habentur. Mortuos adeo mandere non eſt aptus ſepeliendi modus. *Mandere ſit aptus ſepeliendi modus.*

Non igitur mirum, quod nonniſi gentes feræ ac barbaræ eundem probarint; ab eodem vero abhorreant non modo cultiores, verum etiam barbaræ, quæ ferinis moribus deſtituuntur. Veſci carne cadaverum humanorum ferinis moribus utique accenſendum: etenim feræ, ſive quadrupedes fuerint, ſive volucres, quæ carne paſcuntur, inter cadavera brutorum ac hominum non diſtinguunt. Perinde igitur eſt, ſive corpus humanum mortuum carnibus ac feris abjiciatur, ſive homines mortuos mandent. Quamobrem cum illud fatere non debeamus (§. 735.); nec hoc nobis permiſſum cenſeri poteſt. Neque eſt, quod dubitemus, morem mandendi mortuos conjunctum fuiſſe cum more abjiciendi cadavera eorum canibus ac feris, propterea quod nec mortuos totos mandere potuerunt, ut adeo reliquiæ fuerint abjiciendæ, nec omnium promiſcue mortuorum caro commodum pabulum corporis humani præbet, ut cadaver totum tanquam inutile fuerit abjiciendum. Neque enim exiſtimandum eſt, homines feros ac barbaros, qui cadavera hominum ac brutorum eodem loco habuerunt, peculiarem curam adhibuiſſe in condendis reliquiis cadaverum, vel integris cadaveribus, quæ in pabulum cedere non potuerunt.

Ee ee 2 §. 752.

Digitized by Google

§. 752.

Quomodo mortuis honor deferatur.

Honor mortuis defertur, quando facto quodam declaramus, nos facta ipſorum ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta agnoſcere. Etenim facta ex virtutibus intellectualibus & moralibus profecta honore dignum probant (§. 552. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum alteri honorem deferamus, ſi noſtrum de iis judicium actibus externis ſignificamus (§. 538. *part. 3. Jur. nat.*); honor mortuis defertur, quando facto quodam declaramus, nos facta ipſorum ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta agnoſcere.

E. gr. Honorem mortuis deferre licet in ipſorum imaginibus, quas in conſpectu noſtro locamus memoriæ cauſa, quas oſculamur, ornamus ac pretio affectionis tanquam rem pretioſiſſimam æſtimamus, nec ſine voluptate intuemur, & alio quovis modo poſſibili colimus. In alia facta non inquirimus, quibus etiam mortuis honorem deferre valemus. Sufficit enim vel unico declaraſſe, delationem honoris, quæ mortuis fieri debet, non eſſe impoſſibilem.

§. 753.

Quod ſit deferendus.

Honorem etiam mortuis, quem merentur, deferre debemus. Unusquisque alteri honorem exhibere debet, quem meretur (§. 648. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum impoſſibile non ſit, ut etiam poſt fata ipſo facto declaremus, nos facta mortui ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta agnoſcere (*not.* §. 752.), quando vero hoc fit, honor mortuo defertur (§. 752.), quem meretur (§. 552. *part. 1. Jur. nat.*); honorem etiam mortuis, quem merentur, deferre debemus.

Vide quæ ſupra de obligatione naturali annotavimus (*not.* §. 729.) dum oſtendimus, quamdiu officium laudis debeatur mortuis.

§. 754.

§. 754.

Honorem mortuis deferimus, ſi exequias comitemur. Quando enim exequiæ celebrantur, corpus mortui ad ſepulchrum, vel, ubi mos eſt cremandi mortuos, ad rogum defertur (§.748). Qui adeo exequias comitantur, mortuum ad ſepulchrum, vel rogum, ſeu eum locum comitantur, ubi conſpectui vivorum ſubducendus, conſequenter ipſo facto ſignificant, quod bene de eo exiſtiment. Quamobrem cum in actibus externis, quibus exiſtimatio ſignificatur, honor conſiſtat (§. 538. *part. 1. Jur. nat.*); quin honorem mortuis deferamus, ſi exequias comitemur, dubitandum non eſt. *De honore in exequiis delato mortuis.*

Non eſt, quod objicias, fieri poſſe, ut quis exequias comitetur, etiamſi male de defuncto exiſtimet. Sufficit enim, nos exequias comitari poſſe, quia bene exiſtimamus de defuncto. Cum non aliud hic demonſtrare intendamus, quam quod comitando exequias mortuo honor deferri poſſit. Si quis hoc facit in eorum gratiam, qui funus faciunt, vel amicorum aut agnatorum cauſa, quos habet, defunctus; ſane nec hi aliud intendunt, quam ut mortuo honor deferatur, quorum adeo judicio ac voluntate ſtamus. Fieri omnino poteſt, ut etiam vivis perhibeatur honor, quem non merentur, ſive animo ſincero, ſive ſimulato; id tamen ipſum actum, quo perhibetur, non efficit ineptum ad honorem tribuendum. Neque abhorret a notionibus communibus, quod, quando ad exequias cohoneſtandas convenitur, id honori mortui imputetur. Quando enim ad eundum exequias invitamus, dicere ſolemus, rogari eos, qui invitantur, ut ultimum honorem perhibeant defuncto.

§. 755.

Quoniam honorem mortuis deferimus, ſi exequias comitemur (§. 754.), honorem vero etiam mortuis deferre debemus, quem merentur (§. 753.), ob facta ſcilicet ex virtuti- *An invitati exequias comitari debeamus.*

tutibus intellectualibus & moralibus profecta (§. 552. *part.* *1. Jur. nat.*); *ſi ab iis, qui funus faciunt, vel amicis defuncti ad comitandum exequias invitamur, ac defunctus hunc honorem meretur; exequias comitari debemus, niſi juſta cauſa impediamur.*

Nemo adeo malus eſt, ut nihil prorſus in eo deprehendatur boni, & propterea in caſu dubio hoc præſumitur. Quamobrem cum illud bonum, qualecunque & quantulumcunque ſit, etiam agnoſcere debeamus, & quod illud agnoſcamus verbis ac factis declarare, quando occaſio offertur, ſi quidem honorem alteri debitum denegare nolimus (§. 648. 538. *part. 1, Jur. nat.*), in caſu autem dubio ſtandum ſit præſumtione; non facile dabitur caſus, in quo comitatum exequiarum invitati, nec alias impediti licite denegamus, quaſi defunctus indignus prorſus ſit, cujus exequias præſentia noſtra cohoneſtemus.

§. 756.

De exequiis mortuo debitis.

Quia honorem mortuis deferimus, ſi exequias comitemur (§. 754.), honorem vero etiam mortuis deferre debemus, quem merentur (§. 753.), ob facta ſcilicet ex virtutibus tam intellectualibus, quam moralibus profecta (§. 552. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter etiam ob beneficia nobis præſtita, & amicitiam, quam nobiſcum coluerunt; *mortuos exequiis ſpoliare non debemus, ſed eas potius celebrare.*

Quemadmodum hominibus omnibus non idem debetur honor; ita etiam exequiæ non celebrantur eadem pompa. Non tamen æquum eſt, ut quis exequiis ſpolietur, & inſtar cadaveris brutorum cadaver ipſius ad ſepulchrum deferatur.

§. 757.

Idem porro expenditur.

Quoniam exequiis nemo ſpoliari debet (§. 756.), exequiæ autem celebrantur, quando corpus defuncti non ſine omni ſolennitate ad ſepulchrum defertur (§. 748.); *cadaver*

ver humanum non abſque omni ſolennitate ad ſepulchrum deferendum.

Non tamen hinc inferendum, quaſi eadem ſolennitate mortui omnes ad ſepulchrum ſint efferendi: ſunt enim tam in ſtatu naturali, quam in civili rationes ſufficientes diverſitatis ſolennitatum. In ſtatu naturali, quemadmodum in omni alio caſu, ita etiam hic veritati unice litatur: in ſtatu autem civili multum, immo plurimum dandum eſt opinioni, quemadmodum ſuo loco patebit. Exequiæ ducuntur honoris cauſa: non autem omnibus idem debetur honor, cum unicuique debeatur is, quem meretur (§. 648. *part. 1. Jur. nat.*). Honor autem verus, cui in ſtatu naturali locus unice eſt, plurimum differt a civili: quam differentiam ſuo loco expoſituri ſumus. Ceterum cum homini jus ſit ad omnes actus, quibus honorem alteri deferre, adeoque quanti eum faciat declarare poteſt (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ab arbitrio quoque hominum dependet, quas honorandi mortui cauſa ſolennitates in efferendis mortuis ad ſepulchrum introducere velint.

§. 758.

De comitatu exequiarum.

Comitatus exequiarum ad funus pertinet. Quoniam enim exequiæ conſiſtunt in modo ſolenni, quo mortui ad ſepulchrum, vel ubi eos cremare mos eſt, ad rogum deferuntur (§. 748.); comitatus exequiarum ad earundem pompam referendus. Quamobrem cum in pompa exequiarum conſiſtat funus (§. *cit.*); comitatus earundem ad funus pertinet.

Obſcurum ac difficile videri poterat, quomodo ea, quæ ſunt exequiarum, ab illis diſtinguenda ſint, quæ ad funus pertinent. Tenendum itaque eſt in exequiis potiſſimum ſpectari actum elationis, quatenus diſtinguitur ab eo, quo cadavera brutorum e conſpectu noſtro removentur (§. 735.), ut ex eo appareat, nos inter homines mortuos & brutorum cadavera diſtinguere, & quatenus amoris univerſalis erga homines in univerſum omnes indicium eſt (§. 737. 739.) Quæ vero actui elationis ad utrum-

utrumque ſignificandum apto præterea accedunt, ad pompam exequiarum faciunt, adeoque ad funus pertinent. Pertinent huc veſtes, quibus mortui induuntur & loculo immittuntur, ipſe etiam loculus & ejus ornamenta, ac alia iſtiusmodi pro diverſis gentium moribus diverſa, veluti pulſus campanarum funebris & ita porro. Unde facile patet funus multo latius patere, quam exequias, quæ in ſe ſpectatæ pompa omni deſtituuntur.

§. 759.

Honor humanitatis quid ſit.

Honor humanitatis dicitur, qui homini defertur quatenus homo eſt, conſequenter *in actibus conſiſtit, quibus ſignificamus, nos agnoſcere, quod alter ſit homo.*

Equidem cum honor conſiſtat in actibus, quibus noſtrum de perfectione alterius judicium ſignificamus (§. 538. *part. 1. Jur. nat.*) & facta ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta hominem honore dignum probent (§. 552. *part. 1. Jur. nat.*), dubitari poterat, num homini ea ſola de cauſa honor aliquis deferri poſſit, quia homo eſt: attamen hoc fieri utique poſſe non amplius dubitabit, qui rem penitius inſpicere voluerit. Datur enim perfectio naturalis hominis, qua is diſtinguitur a rebus omnibus aliis, quam agnoſcere ac ipſo facto, quod eam agnoſcamus, ſignificare utique poſſumus. Actus autem, quibus hoc ſignificatur, ad honorem utique referendi, qui talis eſt, qualem humanitas exigit, diverſus utique ab eo, qui alia de cauſa exhibendus, nec ipſe idem eſt in omni caſu. Commendat lex naturæ hominem homini, ut eundem amet tanquam ſeipſum (§. 632. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter tanquam amore noſtro dignum. Quamobrem ſi actibus externis declaramus, nos hominem qua hominem amore noſtro dignum exiſtimemus, tum ipſi honorem exhibemus, qui humanitati deferri poteſt. Nec honor, qui humanitati exhibetur, repugnat notionibus communibus Reprehendimus enim eos, qui homines alios brutorum loco habent, immo abjectius de iisdem, quam de brutis exiſtimant, manifeſto indicio, humanitatis admitti contemtum. Qui vero contemtum

tum humanitatis admittit, is etiam honorem admittere tenetur, qui homini propter humanitatem, ſeu ideo, quod homo eſt, defertur (§. 787. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 760.

Humanitatis honorem unicuique exhibere debemus. Etenim natura homines omnes æquales ſunt (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque unumquemlibet ſpectare debemus tanquam æque hominem. Homines omnes amare debemus tanquam noſmetipſos (§. 632. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque eos conſiderare debemus tanquam amore noſtro dignos. Homines denique perfectione naturali ſuperant res creatas omnes, quod per ſe patet, adeoque agnoſcere debemus, eos eſſe præſtantiſſimos omnium creaturarum. Quoniam itaque obligamur ad actionum rectitudinem (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ad eandem vero etiam requiruntur actus externi internis conſentanei (§. 80. *part. 1. Phil. pract. univ.*); actibus quoque externis ſignificare debemus, quod homines alios quoscunque ſpectemus tanquam æque homines, amore noſtro dignos & omnium creaturarum præſtantiſſimos. Quamobrem cum in his actibus conſiſtat honor humanitatis (§. 759.); humanitatis honorem unicuique exhibere debemus.

Quod ſit præceptus lege naturali.

In honore, qui humanitati debetur, non ſpectantur niſi ea, quæ ad humanitatem ſpectant, ſeu homini, qua homini competunt. Ne autem eundem violemus, quotiescunque nobis cum altero negotium eſt, probe perpendendum nobis cum eo eſſe negotium, quem natura nobis æqualem fecit (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque eadem tribuit jura, quæ nobis (§. 78. *part. 1. Jur. nat.*), ita ut nemini prærogativa ulla competat (§. 94. *part 1. Jur nat.*), & quem amore noſtro dignum declarat (§ 632. *part. 1. Jur. nat.*). Dum lex naturæ præcipit, ut quod jure connato tibi fieri vis, id alteri cuicunque facias

Digitized by Google

(§. 102. *part.* 1. *Jur. nat.*), & ex adverſo prohibet, quod jure connato tibi fieri non vis, ne facias alteri (§. 101. *part.* 1. *Jur. nat.*); honorem utique urget, qui humanitati debetur. Quibus paradoxa videntur, quæ de honore humanitati debito hic dicuntur; ex diſtinctis notionibus de re quacunque ſtatuere nondum didicerunt, ſed confuſis notionibus intenti actus externos, quibus honoris exhibitionem ſibi repræſentant, ad alienum caſum transferunt, immo honorem imaginarium cum vero confundunt. Ceterum haud invitus largior, honorem, qui humanitati debetur, inter ea eſſe referendum, ad quæ pauciſſimi animum attendunt, etſi negari non poſſit, neglectum hujus officii actus humanos contaminare, quando ipſis cum aliis negotium eſt.

§. 761.

De honore humanitatis mortuis deferendum in removendis cadaveribus ipſorum.

Quoniam honorem humanitatis unicuique exhibere debemus (§. 760), adeoque externis actibus ſignificare, quod agnoſcamus alios eſſe homines (§. 759.), honor vero etiam mortuis, quem merentur, deferendus (§. 753.); *in modo, quo corpora mortuorum e conſpectu noſtro removemus, honorem humanitatis mortuis deferre debemus.*

Hinc ſequitur, quod ſupra jam oſtendimus, non eodem modo cadavera humana e conſpectu noſtro removenda eſſe, quo cadavera brutorum removentur (§. 735.). Sane gentes, quæ hoc fecere, vel hodienum faciunt, dignitatem naturæ humanæ non proſpiciunt, ac ſeipſos ad brutorum conſortium deprimunt. Agnovit dubio procul honorem hunc, qui mortuis promiſcue exhibetur, dum ſepeliuntur, *Cicero*, agnoverunt *Quintilianus* & *Lactantius*, qui ſepulturæ officium humanitatem vocant, notante *Grotio* l. 2. c. 19. §. 1. Immo huc inprimis facit, quod apud eundem *Spartianus* tales eſſe ſine reverentia humanitatis affirmet, qui mortuorum corpora ſepeliri vetant in odium illorum. Quamdiu nimirum negare non potes, alterum eſſe hominem; tamdiu quoque honorem,

norem, aut ſi mavis reverentiam humanitatis eidem denegare non potes.

§. 762.

Funus defuncto parare ac exequias ducere eodem modo licet, ſive cadaver cremetur, ſive humetur, aut in crypta recondatur. Quando enim exequiæ ducuntur, cadaver defuncti non ſine ſolennitate effertur ad eum locum, in quo e conſpectu viventium removendum, & funus paratur, dum ea fiunt, quæ ad pompam exequiarum faciunt (§. 748.). Quodſi cadaver cremandum, ad rogum effertur; ſi vero humandum, aut in crypta recondendum, ad ſepulchrum. Quamobrem facile patet, nil prorſus obſtare, quo minus eodem modo ad rogum & ad ſepulchrum efferatur, & eadem pompa in utroque caſu. Funus adeo defuncto parare ac exequias ducere eodem modo licet, ſive cadaver cremetur, ſive humetur, aut in crypta recondatur.

De æquipollentia cadavera cremandi & ſepeliendi.

Apud nos corpora humantur, quædam etiam in crypta reconduntur. Ponamus, ea rogo eſſe imponenda, ut crementur quamprimum ad eum locum delata ſunt, ubi ſepeliendi. Ecquis non videt, hoc fieri poſſe, etiamſi ea omnia facta fuerint, quæ facta fuerunt, antequam ad ſepulchrum deferretur cadaver. Nemo igitur dubitare poteſt, quin in funere parando ac exequiis ducendis nihil prorſus immutandum ſit, ſive cadaver ſit rogo imponendum, ſive humandum, aut in crypta recondendum. Funus igitur atque exequias ſi ſpectes, quoad utrumque modum mortuos e conſpectu vivorum removendi nulla prorſus datur differentia.

§. 763.

Eorum, quæ funeris cauſa fiunt, ratio deſumenda eſt ab officiis erga mortuos. Quoniam enim funus continet actus omnes, qui corporis ſepeliendi, aut in genere a viventibus removendi

Ratio eorum, quæ funeris cauſa fiunt.

vendi cauſa fiunt (§. 748.); in parando funere ſatisfaciendum eſt officiis erga mortuos, quæ in modo cadavera humana a viventibus removendi obſervanda ſunt (§. 735-739. 743. 753. 754.). Quæ igitur funeris cauſa fiunt, cur fiant potius, quam non fiant, ex officiis iſtis intelligi debet. Quamobrem cum id, per quod intelligitur, cur quid potius fiat, quam non fiat, ſit ratio ejusdem (§. 56. *Ontol.*); eorum, quæ funeris cauſa fiunt, ratio deſumenda eſt ab officiis erga mortuos.

Si nulla eſſent hominis erga defunctos officia, temerarium foret parare funus & exequias celebrare, nec jure naturæ id approbari poterat, quod omnem actum temerarium damnat (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*), ac perinde foret, quocunque modo mortui a vivis removerentur, cum modus eadem removendi præter rationem phyſicam non haberet aliam, nimirum ne, dum corrumpuntur, fœtore ſuo viventibus moleſtiam creent, nec ſanitati nocumentum adferant. Ob hanc rationem phyſicam cum lex naturæ præcipiat remotionem cadaverum humanorum ex iis locis, in quibus vivi degunt (§. 733.); ſiquidem nulla prorſus eſſent erga mortuos officia, eadem nobis jus daret ad quemlibet actum, quo removeri poſſunt (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam vero ipſa urget officia quædam erga mortuos; ideo nec jus dat niſi ad modum removendi cadavera humana a viventibus, in quo officiis iſtis ſatisfieri poteſt, illum vero damnat, qui iisdem adverſatur. Exequiæ igitur ac funus cum pertineant ad modum, quo cadavera humana a viventibus removenda; quæ exequiarum ac funeris cauſa fiunt, eorum utique ratio aliunde deſumenda non eſt, quam ab officiis erga mortuos. Hic quidem agitur de eo, quod naturalis ratio ſuggerit: quæ enim religio ſuadet, aut jubet, ea non ſunt hujus fori, attamen non contraria illis, ut, quæ ejus nomine accedunt, cum iſtis conſiſtere poſſint, eademque firment, immo mediantibus principiis juris naturæ, quæ jam evincuntur, demonſtrantur. Sane dignitatem hominis,

minis, qua nititur honor humanitatis in ipſo quoque modo, quo cadavera humana e conſpectu noſtro tolluntur, mortuis deferendus (§. 761.), religio chriſtiana magis conſpicuam facit, & amorem illum univerſalem, qui in præſenti caſu non negligendus (§. 739.), magis firmat. Aſt ea, quæ ex principiis theologicis demonſtranda ſunt, Theologis diſcutienda relinquimus, immo relinquere debemus, ne extra oleas evagemur.

§. 764.

An cadavera mortuorum cremare liceat.

Cadavera humana cremare ac cineres cum oſſibus, ſi quæ ſuperſint, condere ductis exequiis ac funere jure naturali permiſſum; non tamen æque commodum eſt ac eadem humo condere. Etenim ſi cadavera crementur, nulla viventibus moleſtia creatur, nullum ſanitati periculum imminet a fœtore, quando corrumpuntur, quod per ſe patet. Quamobrem cum ea de cauſa mortuorum corpora ex iis locis, in quibus degunt, ſint removenda (§. 733.); cadaverum crematione obligationi huic naturali ſatisfit. Enimvero lex naturæ quoque urget certa officia defuncto præſtanda in modo, quo a viventibus cadaver ejus removetur, *per antea demonſtrata*, adeoque dat jus ad eum modum, quo officiis iſtis ſatisfieri poteſt (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum defuncto funus parari ac exequiæ duci poſſint, ſi cadaver ipſius rogo impoſitum cremetur (§. 762.), & eorum, quæ funeris cauſa fiunt, ratio deſumenda ſit ab officiis erga mortuos (§. 763.); lex naturæ quoque dat jus ad cadavera humana cremanda & cineres cum oſſibus, ſi quæ ſuperſint, condendum, funere ac exequiis ductis, conſequenter jure naturali hoc permiſſum (§. 165. *part. Phil. pract. univ.*). *Quod erat unum.*

Enimvero cum non modo magna lignorum quantitas requiratur ad corpus defuncti cremandum, cineres vero cum oſſibus, ſi quæ ſuperſunt eodem modo condendi, quo cor-

pus prouti eſt condi poteſt, ac præterea multum temporis ſpatium requiratur, antequam combureтur, cum cadaver facillime condatur; modus cadavera humana cremandi ac cineres demum cum oſſibus, ſi quæ ſuperſunt, condendi non æque commodus eſt, ac modus eadem humandi. *Quod erat alterum.*

Conſtat olim apud pleroſque Græcos mortuos crematos fuiſſe. Noſtrum igitur eſſe duximus, ut oſtenderemus, morem hunc minime adverſari juri naturæ. Sumtuoſus vero eſt in iis præſertim locis, ubi lignorum magna copia non ſuppetit, ac fere impoſſibilis efficitur, ubi lignorum magna penuria eſt, ut ea præter neceſſitatem conſumenda non ſint. Quamvis adeo legi naturæ per ſe non adverſetur mos cremandi cadavera humana; non tamen propterea promiſcue eandem ubivis permittit, ut adeo dici nequeat eum univerſaliter jure naturæ approbari. Si quibus mos iſte horridus videatur, id quidem inde eſt, quod incendiorum idea animo obverſetur & apud nos in pœnam maximorum delictorum cadavera decollatorum comburi ſoleant.

§. 765.

De mortuorum humatione.

Mortuos humare jure naturæ permiſſum & modus hic eos e conſpectu viventium removendi omnium commodiſſimus. Cum mortui humantur, corpora eorum humo teguntur (§. 744.). Quando itaque in putrefactionem abeunt, nullo fœtore inficitur aër, qui vel moleſtiam creare viventibus, vel eorum ſanitati inſidiari poſſit, quemadmodum diuturna experientia dudum comprobatum eſt. Atque adeo ſatisfieri poteſt hoc modo obligationi mortuos removendi ex iis locis, ubi ſunt vivi (§. 733.). Præterea quoque exequiæ ac funus duci poſſunt mortuis humandis eodem modo, quo duci poſſunt, ſi cremantur (§. 762.), conſequenter & in humandis mortuis ſatisfacere datur officiis erga eosdem (§. 763.).

Quo-

Digitized by Google

Quoniam itaque lex naturæ dat nobis jus ad eos actus, ſine quibus obligationi naturali ſatisfacere nos non poſſumus (§. 159.), conſequenter ſi plures fuerint, quibus eidem ſatisfieri poteſt, ad ſingulos; nobis utique etiam jus dat ad mortuos ductis exequiis ac funere humandos. Jure adeo naturæ permiſſum humare mortuos (§. 165. *part. 1. Phil. pract. univ.*) *Quod erat unum.*

Humatio mortuorum minus ſumtuoſa eſt, quam crematio, nec ceteris incommodis obnoxia, quæ crematio ſecum trahit: id quod per ſe ſatis patet. Eſt igitur modus magis commodus mortuos e conſpectu viventium tollendi, quam crematio. Enimvero quoniam cadavera humana feris ac volucribus non abjicienda, nec permittendum, ut ſub ſole putreſcant (§. 735.), neque etiam eos mandere licet, ut intra viſcera noſtra condantur (§ 750. 751.); non alius modus ſupereſt mortuos e conſpectu vivorum tollendi, ut ſint contra feras ac volucres tuti, quam ut vel crementur, vel humentur, aut, quod perinde eſt, in crypta quadam recondantur. Mortuos itaque humare eſt modus omnium commodiſſimus eos a conſpectu viventium removendi. *Quod erat alterum.*

Non eſt quod excipias, poſſe quoque cadavera in fluminibus ſubmergi. Præterquam enim quod non ubivis locorum flumina vicina ſint, in quibus hoc fieri poſſit, me tacente abunde patet, quanta ſeſe offerant incommoda, ſi facere velis, ut ideo nulla unquam gens extiterit, quæ cadavera humana fluminibus commiſerit. Quodſi ergo ſub dio non relinquenda, neceſſe omnino eſt, ut vel crementur, vel humo tegantur, aut, quod perinde eſt, in crypta quadam recondantur. Neque eſt, quod objicias, poſſe eadem muris includi: facile enim patet, hunc morem univerſaliter recipi minime poſſe. Manet igitur ratum, non dari niſi duos modos mortuos e numero viventi-

ventium tollendi, quos probat jus naturæ, nimirum ut cadavera vel crementur, vel humo tegantur, modum vero poſteriorem ubivis locorum ac tempore omni eſſe commodiſſimum. Ponamus e. gr. magnam ſtragem dari in prælio. Facile aliquot millia hominum humo teguntur, non autem eadem facilitate tot cadavera cremantur. Idem patet, ſi peſtilentia catervatim ſtragem det.

§. 766.

Quo jure mortui humandi.

Jure naturæ perfectivo mortui ſunt humandi. Etenim humare mortuos non modo jure naturæ permiſſum; verum etiam hic mos omnium commodiſſimus mortuos e conſpectu vivorum tollendi (§. 765.). Quamobrem cum lex naturæ nos obliget ad id, quod altero melius, eidem præferendum (§. 192. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ſitque hæc lex naturæ perfectiva (§. 193. *part. 1. Phil. pract. univ.*), jure naturæ perfectivo mortui ſunt humandi.

Atque adeo patet, jure naturæ non tantummodo permiſſum eſſe, ut mortuos humemus; ſed nos etiam ad eosdem humandos obligari, etſi dici ſimpliciter nequeat peccare eos, qui cremant mortuos, cum cremare quoque ſit permiſſum, quamvis nulla prorſus adſit obligatio, ut morem iſtum præferamus æque licitis aliis.

§. 767.

An ſepultura mortuis debita.

Quoniam jure naturæ perfectivo mortui ſunt humandi (§. 766.), conſequenter ad eosdem humandos obligamur (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), id vero alteri debetur, ad quod faciendum eidem ſumus obligati (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *humatio mortuis debetur*, cumque actus, quo humantur mortui, ſepultura ſit (§. 744.), *ſepultura mortuis debetur.*

Sepulturam ſpectari debere tanquam debitam, ſunt qui dubitant. Unde ipſe *Grotius* eandem ad jus gentium voluntarium

um refert, quaſi mos ſepeliendi mortuos a ſola hominum voluntate veniat. Contrarium tamen ex iis, quæ hactenus demonſtrata ſunt, patere puto. Cum noſtro ævo apud pleraſque gentes mortui humentur, quando de ſepultura loquimur, humationem intelligimus: ſit ita quod etiam mos cremandi mortuos ſignificatu latiori ſub hoc termino contineatur (§. 744.), quam jure naturæ permiſſam eſſe, etſi non debitam ſimpliciter, antea demonſtravimus (§. 764.).

§. 768.

An detur jus ſepulturæ.

Quoniam ad mortuos humandos jure naturæ perfectivo obligamur (§. 766.), ex obligatione autem naſcitur jus mortuis ad id, quod facere ipſis tenemur (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); *mortuis competit jus ad ſepulturam.*

Atque adeo liquet, jus ſepulturæ eſſe jus naturale, ſeu quod homini natura competit, adeoque poſita eſſentia & natura hominis ponitur, conſequenter connatum eſt (§. 28. *part. 1. Jur. nat.*), ac ideo illi auferri nequit (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*). An vero auferri poſſit in pœnam, ſuo loco diſquirendum.

§. 769.

Fundamentum juris ſepulturæ.

Jus ſepulturæ humanitati debetur, ſeu homini ideo competit, quia homo eſt. Quando enim homo ſepelitur, vel prouti eſt cadaver conditur, vel idem crematur & cineres cum oſſibus, ſi quæ ſuperſunt, conduntur (§. 764.). Non igitur inſtar cadaverum brutorum ſub dio relinquitur, ut ſub ſole putreſcat ac feris & volucribus in pabulum cedat. Sepultura igitur diſtinguitur a brutis, & eadem ſignificatur, quod agnoſcamus, mortuum fuiſſe æque hominem, ac nos ſumus, conſequenter humanitatis honorem ei exhibemus (§. 759.). Quoniam itaque hominibus mortuis debetur ſepultura (§. 767.); jus ſepulturæ homini ideo competit, quia homo eſt, adeoque humanitati debetur.

Ideo nimirum homo mortuus ſepeliendus, quia homo eſt, ne cum brutis, qui feris ac volucribus abjiciuntur & ſub ſole putreſcunt, in eundem cenſum referatur. Quamobrem nunc multo clarius patet, cur ſepulturæ jus vocetur jus humanitatis. Quoniam homines mortuos ſepeliendo honorem humanitati deferimus (§. 759.); in humanitatem injurii ſunt, qui mortuos ſepultura privant, niſi fiat in juſtam pœnam eorum, qui ſeſe ſepultura indignos reddiderunt, in ſtatu ſcilicet civili, de quo ſuo loco.

§. 770.

Quinam ſint ſepeliendi.

Quoniam jus ſepulturæ debetur humanitati, ſeu homini ideo competit, quia homo eſt (§. 769.); *homines omnes ſunt ſepeliendi, ſive fuerint amici, ſive inimici, ſive indifferenti in nos animo, & cujuscunque tandem fuerint conditionis*, conſequenter *neminem ſepultura privare debemus* (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*).

Oſtendimus paulo ante, neminem exequiis eſſe ſpoliandum (§. 756.). Exequiæ igitur ducendæ ſunt, quando ſepeliendus. Quamvis vero exequias comitando honorem mortuis deferamus (§. 754.), honorem vero mortuis, quem merentur, denegare non debemus (§. 753.); exequiæ tamen duci poſſunt etiam ſine comitatu, utpote qui ad funus, adeoque ad pompam exequiarum pertinet (§. 758.). Humanitati debentur exequiæ (§. 757. 748.), quemadmodum ſepultura (§. 769. ; pompa vero earundem non in humanitate, ſed in officiis aliis erga mortuos rationem ſufficientem habet (§. 763.), adeoque cum exequiis non inſeparabiliter cohærent. Hæc igitur etſi abſit, non tamen in humanitatem peccatur, conſequenter neceſſe non eſt, ut omnibus hominibus non ſine pompa ducantur exequiæ, nec ſine ea ſepeliantur. Immo quoad eandem in ſepeliendis mortuis ac exequiis ducendis diverſitatem locum habere poſſe immo debere, ex iis, quæ de officiis erga mortuos in anterioribus demonſtrata ſunt, intelligitur.

§. 771.

Digitized by Google

§. 771.

Cur nam proprie præſtetur officium ſepulturæ.

Quoniam jus ſepulturæ humanitati debetur (§. 769.); *officium ſepeliendi non tam homini, quam humanitati*, hoc eſt, *non tam perſonæ, quam naturæ humanæ præſtatur.*

Atque ideo *Seneca* de Benef. lib. 5. c. 20. & *Quintilianus* Decl. 6. ſepulturæ officium vocant humanitatem publicam, quæ ſcilicet univerſis debetur, ſive fuerint pauperes, ſive divites, ſive plebeji, aut ruſtici, ſive nobiles, cum natura humana conveniat ſingulis. Præſtatur adeo mortuo a vivis tanquam naturæ conſorti, ne velut probro afficiatur poſt mortem, ſi cadaver nudum confluat. Dignitatem humanæ naturæ non proſpiciunt, qui humanitatis honorem, quem diximus (§. 759.), non capiunt.

§. 772.

Jus ſepulturæ quale ſit.

Quoniam jus ſepulturæ omni homini competit, quia homo eſt (§. 769.), jus autem univerſale eſt, quod homini cuilibet competit, quia homo eſt (§. 13. *part. I. Jur. nat.*); *jus ſepulturæ jus univerſale eſt.*

Recte itaque dicitur *jus generis humani*, cumque naturæ humanæ cohæreat qua tali (§. 771.), generis humani proprium eſt, nec ad jus naturæ commune, hominum ſcilicet ac brutorum, ſed ad jus hominum proprium pertinet (§. 162. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 773.

Cœmeterium vel ſepulchretum quid ſit.

Cœmeterium dicitur locus, ubi corpora mortuorum promiſcue humari ſolent, vel ubi ſunt ſepulchra. Vocatur etiam *Sepulchretum*. Idiomate patrio dicitur der Kirchhof, ſi locus iſte fuerit juxta ædes ſacras; der Gottes-Acker, ſi fuerit extra portam, vel loco intra urbem a templo remoto.

Cœmeterium Latine dormitorium ſonat, adeoque locum denotat, in quo dormitur vi originis. Scriptores adeo chriſtia-

 nilo-

ni locum publicum, in quo humantur corpora mortuorum, cœmeterium dicere maluerunt, quam ſepulchretum, quia propter reſurrectionem mortuorum mortem cum ſomno compararunt, ut adeo mortui in ſepulchris quaſi dormiant, donec in die extremo voce divina reſuſcitabuntur.

§. 774.

Ubi mortui ſint ſepeliendi. *Naturaliter mortuum ſepelire licet, ubi placuerit: introductis autem dominiis, nemo mortuum inferre poteſt niſi in locum proprium; in locum autem alienum mortuus inferri nequit, niſi conſentiente domino.* Mortuos enim ſepelire debemus (§. 767.). Quamobrem cum ſepeliantur, ubi humo injecta conduntur (§. 744.); officium hoc humanitatis mortuo præſtatur, ubicunque ſepelitur. Naturaliter adeo mortuum ſepelire licet, ubi licuerit. *Quod erat primum.*

Enimvero cum de uſu loci diſponat, qui mortuum eidem infert, utpote ſepulturæ eandem deſtinans, hoc vero jus ad dominium pertineat (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), quo dominus ceteros omnes excludit (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*); nemo quoque dominiis introductis mortuum inferre poteſt in locum alienum, adeoque nemo eum inferre poteſt niſi in proprium. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam tamen quilibet jus quoddam ſuum in alterum transferre poteſt voluntate ſua (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*); alteri quoque permittere poteſt, ut in locum ſuum inferat mortuum. Cum tamen hoc ſuapte ſponte facere non poſſit inſcio ac inconſulto domino, *per demonſtrata;* in locum alienum motuum inferre non licet, niſi conſentiente domino. *Quod erat tertium.*

Romanis locus dicebatur religioſus, in quem mortuus illatus fuerat l. 6. ff. de rer. div. E Cicerone l. 11. de Leg. referente, ea loca, in quæ mortuus illatus fuerat, neque arari, neque

que coli jus fuit. Notandum tamen, quod *Celſus* monet l. 2. §. 2. de relig. non totum locum, qui ſepulturæ deſtinabatur, religioſum factum fuiſſe, ſed quatenus corpus humatum eſt. Quod vero Romani noluerint, locum ſepulturæ deſtinatum alii adhuc uſui deſtinari tanquam rem promiſcui uſus; id factum videtur ex reverentia humanitatis, mortuis in ſepultura præſtanda (§. 761.).

§. 775.

An cœmeteria dentur in ſtatu naturali.

Quoniam naturaliter mortuos ſepelire licet, ubicunque libuerit, introductis tamen dominiis in loco nonniſi proprio (§. 774.); cœmeterium vero locus eſt, qui ſepulturæ mortuorum promiſcue deſtinatur, & in quo adeo plura ſunt ſepulchra (§. 773.); *in ſtatu naturali*, quo ſolo jure naturæ utuntur homines (§. 124. *part. I. Jur. nat.*), *nulla dantur cœmeteria.*

Immo nec neceſſe eſt, ut ſint cœmeteria, ſeu ſepulchreta in ſtatu civili, ſiquidem commode fieri poſſit, ut locum quendam in agro privato ſepulturæ deſtinet unusquisque. Sed de eo plura dicenda erunt ſuo loco. Quamvis vero naturaliter mortuum humare licet, ubicunque placuerit (§. 774.); per ſe tamen patet, ſi qua loco inſit ratio, quæ honori humanitatis in ſepultura mortuo deferendo adverſatur, eum ibidem humari non debere. Ita ſi quis locus deſtinatus ſit cadaveribus brutorum; cadaver humanum ibidem humare officio ſepeliendi utique contrariatur.

§. 776.

De ſepulchro ut ſepulchreto communi.

Dominiis introductis pluribus ſepulchrum, vel ſepulchretum aliquod commune eſſe poteſt. Etenim introductis dominiis non repugnat, ut plures in re indiviſa dominium conjunctim habeant, adeoque communionem poſitivam introducant (§. 126. *part. 2 Jur. nat.*). Quamobrem cum de uſu rei diſponere, adeoque eam ſepulturæ deſtinare ſit actus dominii (§. 135. 136.

136. *part. 2. Jur. nat.*), actus vero dominii conſenſu omnium eorum, qui in communione ſunt, efficiatur validus (§. 131. *part. 3. Jur. nat.*); plures locum communem unanimi conſenſu ſepulturæ deſtinare poſſunt. Quamobrem cum locus, in quo mortuus ſepelitur, ſit ſepulchrum (§. 746.), & locus, ubi plura ſunt ſepulchra ſepulchretum (§. 273.); dominiis introductis ſepulchrum, vel ſepulchretum aliquod pluribus commune eſſe poteſt.

Sepulchrum & ſepulchretum commune utique differunt. Etenim commune eſt ſepulchrum, ſi eidem ſepulchro plura cadavera inferuntur; aſt ſepulchretum commune eſt, ſi in eodem fundo plura cadavera humantur, ſed unumquodque in loco peculiari, ita ut unicuique ſit ſuum ſepulchrum.

§. 777.

De officio erga ſeipſum reſpectu mortuorum. *Operam dare debemus, ut exemplis bonis defunctorum nos addamus; mala vero ne ſequamur.* Etenim defunctis etiam laudem, quam merentur, tribuere debemus (§. 715.), conſequenter in facta eorum, quæ ex virtutibus intellectualibus & moralibus profecta, adeoque & in ipſas virtutes intellectuales & morales, quibus præditi fuerunt, inquirere (§. 551. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum ſingularia ſub notionibus univerſalibus comprehenſa, quatenus ea, quæ notioni univerſali inſunt, intuenda exhibent, exempla ſint (§. 250. *part. 2. Phil. pract. univ.*), eaque bona, quibus virtutes intellectuales ac morales docemur & ad eas incitamur (§. 929. *part. I. Jur. nat.*); bona mortuorum exempla cognoſcere ac nobis proponere debemus. Enimvero exemplis bonis etiam nos addere debemus (§. 931. *part. I. Jur. nat.*). Operam igitur dare tenemur, ut exemplis bonis defunctorum nos addamus. *Quod erat unum.*

Exempla mala contraria ſunt bonis (§. 929. *part. I. Jur.*

Jur. nat.). Enimvero ſi ad hoc faciendum obligaris, ad contrarium non faciendum ſimul obligaris (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam itaque operam dare debemus, ut exemplis bonis defunctorum nos addamus, *per demonſtrata n. 1.* operam quoque dare debemus, ne mala eorum exempla ſequamur. *Quod erat alterum.*

Fluit idem ex generali quoque obligatione cognoſcendi alios, quoad animam, corpus atque ſtatum illorum externum (§. 194. *part. 1. Jur. nat.*). Nimirum inquirere debemus, quænam ſint perfectiones ac imperfectiones animæ & corporis ſtatusque externi aliorum, & quemnam uſum facultatum ſuarum faciant in illis promovendis, his vero arcendis, itemque in non uſum & abuſum earundum, quo illarum jacturam faciunt, in haſce vero incidunt (§. 193. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum hoc etiam fieri poſſit, etiamſi alter fuerit defunctus; obligatio iſta etiam ſubſiſtit reſpectu mortuorum. Quoniam vero hac cognitione non aliud intenditur, aut intendi debet, quam ut ex alieno exemplo diſcas, quæ facienda, quæ vitanda ſint; exemplis bonis defunctorum te addere, mala vero minime ſequi debes. Quantum poſſit cognitio aliorum in cognoſcendo ſeipſo, alibi jam monuimus (*not.* §. 193. *part. 1. Jur. nat.*), & quantum adjumenti adferant ad virtutis ſtudium, abunde demonſtravimus alias (§. 260. 261 *& ſeqq. part. 2. Phil. pract. univ.*). Officium vero hoc erga nosmetipſos arcto admodum vinculo connexum eſt cum laudis officio, quod mortuis debetur, ut ab eo divelli minime poſſit, quemadmodum ex propoſitionis præſentis demonſtratione liquet.

§. 778.

Quoniam operam dare debemus, ut exemplis bonis defunctorum nos addamus (§. 777.), conſequenter ea faciamus, quæ recte ac bene ab ipſis facta ſunt (§. 929. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque ad eadem facienda nos incitant, quæ a defunctis recte ac bene facta ſunt (§. *cit.*); *exempla bona defunctorum* *De imitatione mortuorum.*

ctorum nos excitare debent ad ea facienda, quæ ab ipſis recte ac bene facta ſunt, conſequenter cum alterum imitetur, qui actionem ſuam ad alterius actionem conformat (§. 204. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), *defunctos in iis, quæ recte ac bene fecerunt, imitari debemus.*

Hoc pacto mortui proſunt vivis, cumque ad exempla bona aliis præbenda obligemur (§. 930. *part. 1. Jur. nat.*), ex ſepulchro quaſi nos adhortari dicendus eſt defunctus, ut ſimus imitatores ipſius.

§. 779.

In quibus mortuos imitari non liceat & de uſu exemplorum malorum.

Similiter quoniam operam dare debemus, ne mala defunctorum exempla ſequamur (§. 777.), conſequenter ne ea faciamus, quæ minus recte ac male ab ipſis facta ſunt (§. 929. *part. 1. Jur. nat.*), eadem vero per ſe ad vitia perpetranda incitant (§. *cit.*); *cavere debemus, ne exempla defunctorum nos incitent ad ea facienda, quæ ab ipſis minus recte ac male facta ſunt*, conſequenter cum alterum imitetur, qui actionem ſuam ad alterius actionem conformat (§. 204. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), *defunctos in iis, quæ minus recte ac male fecerunt, imitari non debemus, ſed omni potius ſtudio talia vitare.* Idem etiam oſtendi poterat hoc modo. Exempla bona defunctorum nos incitare debent ad ea facienda, quæ ab ipſis recte ac bene facta ſunt, ac in his eos imitari debemus (§. 778). Quoniam itaque, ſi ad hoc faciendum obligaris, ad contrarium non faciendum obligaris (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*); *cavere* utique *debes, ne exempla defunctorum te incitent ad ea facienda, quæ ab ipſis minus recte ac male facta ſunt, nec in his eos imitari debes, ſed omni ſtudio in id enti, ut talia vites.*

Hoc etiam pacto mortui proſunt vivis, cumque ad exempla mala non prodenda obligemur (§. 930. *part. 1. Jur. nat.*), ex ſepul-

ſepulchro quaſi nos dehortari dicendus eſt defunctus ab iis, quæ ipſe minus recte ac male fecit.

§. 780.

De memoria bene ac recte a defuncto factorum conſervanda.

Opera nobis danda eſt, ut memoria eorum, quæ recte ac bene fecit defunctus, conſervetur. Etenim defunctum imitari debemus in iis, quæ bene ac recte fecit, & facta hæc nos incitare debent ad talia facienda (§. 778.). Per ſe patet, hoc fieri minime poſſe, niſi memores ſimus factorum iſtorum. Quamobrem opera nobis danda eſt, ut memoria eorum, quæ recte ac bene fecit defunctus, conſervetur.

Debemus hoc officium mortuis propter noſmetipſos, ut adeo officium erga mortuos ſimul contineat officium erga noſmetipſos. Nimirum continet officium laudis ac famæ conſervandæ, quod mortuis debemus (§. 715.), ac officium emendationis noſtræ ac profectus in bono (§. 778.), immo officicium quoque eidem ineſt erga alios, quatenus etiam aliis perinde ac nobis mortuorum exempla prodeſſe poſſunt (§. 637. *part. 1. Jur. nat.*). Officia erga noſmetipſos atque alios, tam vivos, quam defunctos, indivulſo quodam nexu inter ſe cohærent, ita ut, ſi actionum rectitudinem curæ cordique habeas, non poſſis ſatisfacere uni, niſi ſimul ſatisfiat alteri.

§. 781.

De memoria defuncti conſervanda.

Quoniam opera nobis danda eſt, ut memoria eorum, quæ recte ac bene fecit defunctus, conſervetur (§. 780.), ſi vero facta notoria ſunt, ut, quando defuncti meminimus, etiam iſta memoriam noſtram ſubeant, quod hic vel a poſteriori tanquam ſatis cognitum ſumere licet; *ſi facta defuncti recta atque bona notoria ſint, opera ſaltem danda eſt, ut memoria defuncti conſervetur.*

E. gr. Si quis multa beneficia accepit a defuncto, quoties meminit defuncti, toties etiam recordatur beneficiorum ab eo

acceptorum. Quodſi ergo ſaltem det operam, ut memoria defuncti conſervetur; verendum non eſt, ne memoria beneficiorum ab eo acceptorum deleatur. Ubi memoriam defuncti conſervare ſtudemus, tum ut eidem officium laudis debitum tribuamus (§. 715.), tum ut eundem imitemur in iis, quæ laudem merentur (§. 778.); nec verendum eſt, ne, dum defuncti meminimus, animum a factis ejusdem avertamus, quæ una occurrunt, atque adeo horum in nobis memoriam ſucceſſu temporis deleamus, ſublato nexu inter ideas perſonæ & factorum, ſine quo una alteram reſuſcitare nequit (§. 117. *Pſych. empir.*). Ita qui imaginem benefactoris ſibi comparavit, quia ejus meminiſſe dulce eſt; conſpecta imagine recordabitur beneficiorum acceptorum, nec adeo facile erit, ut nexum inter ideas perſonæ benefactoris ac beneficiorum ab eo acceptorum diſſolvat.

§. 782.

Facta illuſtria quænam ſint.

Factum illuſtre dicitur, quod eminentem, aut minime vulgarem gradum virtutis cujusdam intellectualis, aut moralis ſupponit. Quoniam facta a virtutibus intellectualibus & moralibus profecta laudem pariunt (§. 551. *part.* 1 *Jur. nat.*), adeoque magnitudo laudis a gradu virtutis intellectualis, aut moralis dependet, unde proficiſcitur, *facta* vero *illuſtria* eminentem, aut minime vulgarem gradum virtutis cujusdam intellectualis ſupponunt, *vi def.* eadem quoque *laudem inſignem ac minime vulgarem pariunt.*

Hinc *Cicero* conjungit factum illuſtre ac glorioſum. Illuſtre exemplum eleemoſynæ eſt illius viduæ, quæ unicum obulum, quem habebat, dedit. Neque enim in facto illuſtri attenditur dignitas perſonæ; ſed ſaltem gradus virtutis, qui eximius eſſe poteſt etiam in perſona vilioris conditionis.

§. 783.

De uſu fa-

Quoniam *facta illuſtria* eminentem ac minime vulgarem

Digitized by Google

rem gradum virtutis cujusdam intellectualis, aut moralis ſupponunt (§. 782.), eadem *dicent, ad quem gradum virtutes intellectuales ac morales recto facultatum humanarum uſu perduci poſſint*, conſequenter *nobis incitamento ſunt, ne in aliquo inferiori ſubſiſtamus, quaſi ulterius progredi non detur*, adeoque *ad profectum in bono faciunt*. *Factorum illuſtrium.*

Nihil frequentius eſt, quam ut de infirmitate humana conquerantur homines, ac propterea ſibi perſuadeant, ad hunc vel illum virtutis ſive intellectualis, ſive moralis gradum hominem pervenire non poſſe, ſed ſupra vires humanas eundum poſitum eſſe. Erroris adeo ſui non rectius convincuntur, quam per facta aliorum illuſtria. Et quamvis non omnibus eundem virtutis cujusdam ſive intellectualis, ſive moralis gradum attingere detur, nihil tamen intentatum relinquere debemus (§. 197. *part. 1. Jur. nat.*). Quinam vero uſus ſit philoſophiæ moralis verioris in factis illuſtribus rite expendendis, ſuo conſtabit tempore, quando eandem pertractaverimus.

§. 784.

Quoniam facta illuſtria inſignem ac minime vulgarem laudem pariunt (§. 782.), laudem vero alteri, quam meretur, etiam poſt mortem tribuere debemus (§. 715.), commemorando ſcilicet eorum facta (§. 541. *part. 1. Jur. nat.*); *facta illuſtria inprimis defunctorum poſt eorum obitum commemorare debemus*. *De factis illuſtribus defunctorum.*

Præcipuam laudem quis meretur propter facta illuſtria (§. 782.), cum ob eadem inter eos, qui eadem virtute ſive intellectuali, ſive morali præditi ſunt, emineat, conſequenter plus laudis mereatur ceteris. Ad virtutes intellectuales referuntur etiam artes cujuscunque generis, conſequenter etiam opificia & artes manuariæ viliſſimæ. In quacunque igitur harum ſi quis excellit, quod facta ipſius probant, inter homines ejusdem conditionis eminet ac laudem meretur non infimam, quod

perſonam ſuam tueri noverit. Mors homines, quos natura æquales (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), fortuna inæquales fecerat, iterum æquales efficit (§. 700.). Poſt fata igitur non amplius quæritur, quinam quis fuerit, ſed quomodo in hoc mundi theatro perſonam ſuam geſſerit. Rex, qui male imperavit, nullam poſt fata laudem meretur: aſt mendico, qui omni mendici officia adimplevit, adeoque perſonam ſuam rite geſſit, ſua debetur laus. Nullius laudi imputari poteſt, qualem perſonam in hoc mundo theatro gerendam ipſi tribuit inevitabile fatum: ſed quando laudandus, quæritur quomodo perſonam geſſerit. Poſt fata laudatur *Lazarus* in extrema egeſtate ac miſeria Deum amans, eidem confidens, in voluntate ejus acquieſcens, nec diviti epuloni delitias invidens; aſt non laudatur *Sardanapalus*, non laudatur *Nero*, qui imperantis munera ac officia minime executi ſunt.

§. 785.

De factorum illuſtrium memoria conſervanda.

Operam dare debemus, ut factorum illuſtrium memoria poſt obitum hominum conſervetur. Etenim facta illuſtria merentur laudem inſignem ac minime vulgarem (§. 782.), & ad profectum in bono faciunt (§. 783.). Quamobrem cum non modo mortuis eam tribuere laudem debeamus, quam merentur (§. 715.), verum etiam in his eos imitari, quæ ab ipſis recte ac bene facta ſunt (§. 778.), adeoque quam maxime in factis illuſtribus (§. 782.); operam omnino dare debemus, ut factorum illuſtrium memoria poſt obitum hominum conſervetur.

Mors homines omnes æquales facit; ſed facta, quæ infecta fieri nequeunt, & mortuos comitantur, inæquales faciunt. Quodſi ergo remotis iis, quæ fortunæ tribuenda, poſt fata homines conſideres; fieri omnino poteſt, ut homo infimæ ſortis præferendus ſit aliis in ſumma fortuna natis, vel cum viverent conſtitutis. Facta illuſtria cum etiam eſſe poſſint hominum infimæ ſortis, ea poſt fata eosdem ſupra alios extollunt, quos vivos fortuna in ſummum faſtigium evexerat. Sive itaque officium

cium laudis, quod mortuis debetur (§. 715.), ſive officium imitamenti, quod tibi ipſi debes (§. 778.), ſpectes; alio omnino loco habendi ſunt mortui, quam vivi.

§. 786.

De præſtantia virtutis

Virtus una tam intellectualis, quam moralis præſtat altera, prouti ad felicitatem hominum majus adfert adjumentum, aut majorem ipſis præbet utilitatem. Quoniam enim cuſtodia legis naturalis, adeoque beneficio virtutis (§. 321. *part. 1. Phil. pract. univ.*), felicitatem conſequimur (§. 396. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & conſervamus (§. 397. *part. 1. Jur. nat.*), nec ſine virtute felices eſſe poſſumus (§. 400. *part. 1. Jur. nat.*); virtutes intellectuales ac morales ſunt media felicitatem conſequendi & conſervandi (§. 937. *Ontol.*). Aſt nemo non negabit, præſtare medium iſtud altero, quod majus adjumentum adfert ad finem conſequendum, quam quod minus. Quamobrem virtus una tam intellectualis, quam moralis præſtat altera, prouti ad felicitatem hominum majus adfert adjumentum. *Quod erat unum.*

Porro virtus conſiſtit in habitu actiones ſuas legi naturali conformiter dirigendi (§. 321. *part. 1. Phil. pract. univ.*) conſequenter cum jus naturæ utilitati hominum conſulat (§. 263. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quamvis non ex utilitate ſolummodo conſtitutum ſit ab hominibus jus (§. 266. *part. 1. Phil. pract. univ.*), virtus quoque tam intellectualis, quam moralis ſpectari poteſt ac debet tanquam medium utilitatem hominum promovendi (§. 937. *Ontol.*). Unde porro ut ante patet, virtutem tam intellectualem, quam moralem unam præſtare altera, prouti hominibus majorem præbet utilitatem. *Quod erat alterum.*

Utilitas hic accipitur in ea latitudine, quam vocabulo tribuimus (§. 262. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque non reſtringen-

gendus eſt vocabuli ſignificatus, quemadmodum in contractibus fit, ad eam utilitatem, quæ in pecunia conſiſtit, vel pecunia æſtimari poteſt (§. 717. *part. 4. Jur. nat.*). Hoc ideo monendum fuit, ne quis forſitan exiſtimet, nos virtuti pretium ex quæſtu ſtatuere velle, dum eam alteri præſtare affirmamus, quæ majorem altera hominibus utilitatem præbet. Sane jus naturæ in ſignificatu latiori, qui a communi uſu loquendi minime abhorret, etiam utile dici poteſt, quatenus ad felicitatem hominis omne affert adjumentum. Et ipſe Apoſtolus in ſignificatu hoc latiori pietatem ad omnia utilem dicit. Sed prolixum nimis foret, nec præſentis loci eſt, ut de utilitate virtutis diſertius hic dicamus. Talia enim pertinent ad philoſophiam moralem, ſive Ethicam. Sufficit hic tantummodo adhuc notaſſe, quod facta ex eadem virtute profecta nunc pluribus, nunc paucioribus utilia eſſe poſſint: quod in præſenti attendi meretur

§. 787.

De præſtantia factorum illuſtrium & diverſitate hinc orientis laudis.

Quoniam virtutum tam intellectualium, quam moralium una præſtat altera (§. 786.), facta vero illuſtria ex eminente gradu virtutis cujusdam moralis vel intellectualis proficiſcuntur (§. 782.); *factorum* quoque *illuſtrium unum præſtat altero*, conſequenter cum facta quidem illuſtria mereantur laudem inſignem ac minime vulgarem (§. *cit.*), unicuique tamen ſit tribuenda laus, quam meretur (§. 648. *part. 1. Jur. nat.*), *factorum illuſtrium laudes pro præſtantia eorundem differre debent.*

Jus naturæ requirit veritatem in laude, quatenus nos obligat ad actionum rectitudinem (§. 189. 80. *part. 1. Phil. pract. univ*), nec ſine ea ſatisfieri poteſt officio de laude merita unicuique tribuenda. Laus conſiſtit non in nuda factorum recenſione, ſed in oratione, qua noſtrum de perfectione alterius judicium ſignificamus (§. 541. *part. 1. Jur. nat.*). Facta igitur illuſtria quando præbent materiam laudis, eorum quoque præſtantia perinde

inde ac gradus virtutis, quem ſupponunt, indicari debet, conſequenter ea commemoranda ſunt, quæ ad præſtantiam facti evincendam faciunt.

§. 788.

De conſervatione memoriæ factorum illuſtrium præſtantium.

Quia factorum illuſtrium alia aliis præſtant (§. 787.), operam vero dare debemus, ut factorum illuſtrium memoria poſt obitum conſervetur (§. 783.); *conſervandæ memoriæ factorum illuſtrium præſtantium potior eſſe debet cura.*

Conſervatio memoriæ factorum illuſtrium duas habet rationes, quarum una reſpicit agentem, altera alios. Illa eſt laudis meritæ attributio, hæc vero profectus in bono. Quodſi utramque rationem perpendere libuerit, non amplius obſcurum videbitur, cur factorum illuſtrium præſtantium memoriæ conſervandæ potior quædam eſſe debeat cura. Non vanitati ſervit jus naturæ, atque ideo laudem quoque unius, profectum in bono quoad alios intendit, qui, quo major eſt, eo magis quoque eandem urget.

§. 789.

De differentia factorum reſpectu aliorum.

Facta alia multis proſunt, alia paucioribus: alia præſentem tantummodo utilitatem promovent, alia vero futuræ quoque conſulunt. Sumimus hæc tanquam a poſteriori nota, modo animum attendere velis ad ea, quæ quotidie fiunt. E. gr. Qui artem aliquam & opificium exercet, quamvis in arte ſua, vel opificio excellat, nonniſi tamen paucis prodeſſe poteſt, ac quæ facit, ea ad præſentem tantummodo utilitatem nonnullorum ſpectant. Qui munere eccleſiaſtico cum eminente laude fungitur, pluribus prodeſt, ſed tantummodo in præſens, quamdiu nimirum vivit. Aſt *Euclides*, qui elementa Matheſeos puræ ſcripſit & in iis genuinam demonſtrandi rationem conſpicuam fecit, plurimis inſigniter prodeſt, & opus ipſius ejuſdem utilitatis manet in futura quævis ſecula, nimirum

mirum non modo utile illis, qui ad Matheſeos cognitionem adſpirant, quocunque fine; verum etiam omnibus, qui accuratam demonſtrandi methodum curæ cordique habent, ſine qua in nullo cognitionis genere veritatem intimius inſpicere datur.

De hac factorum humanorum differentia diſertius dicendum in philoſophia morali, ubi praxis debitæ laudis ac gratiæ rependendæ officii explicanda. Ad eam vero animum attendere debemus, ſi officiis erga mortuos ſatisfacere velimus. Deprehenditur vero etiam in iis factis, quæ futuræ utilitati conſulunt, multiplex adhuc differentia, non ſolum quoad magnitudinem utilitatis & quod ea ad plures, vel pauciores diffundatur, verum etiam quoad durationem ejusdem & quod ea humanum genus minus carere poſſit, quam alia. Neque ullum ſupereſſe poteſt dubium, quin ad omnem iſtam differentiam animum adverti opus ſit, ſiquidem officia laudis ac gratiæ rependendæ mortuis rite exequi velimus. Qui animo comprehendit ea, quæ ad actionum humanarum rectitudinem requiruntur, ei nihil ſupererit obſcuritatis, vel difficultatis.

§. 790.

De monumento ſepulchrali. *Monumentum ſepulchrale* vocamus monumentum mortui, quo ejus corpus, vel oſſa, aut, ſi corpora cremari mos eſt, cineres continentur. Quamobrem cum locus, in quo corpus mortui conditur, vel ſi cadavera humana cremari mos eſt, cineres ac oſſa, ſi quæ reliqua fuerint, conduntur, ſepulchrum ſit (§. 746.); *monumentum ſepulchrale ſepulchrum continet.* Ideo monumentum ſepulchrale ſepulchrum dici ſolet, quamvis cum ſepulchrum eſſe poſſit etiam ſine monumento, & frequentius ſine monumento ſit, monumentum ſepulchrale ab ipſo ſepulchro rectius diſtinguatur.

Sepulchrale dici ſolet, quicquid ad ſepulchrum pertinet. Monumentum itaque, quod ad ſepulchrum pertinet, recte dicitur ſepul-

ſepulchrale. E. gr. Ponamus ſtructuram fieri ſupra terram & ei includi loculum, in quo jacet corpus defuncti, extus vero accedere ornatum architectonicum cum ſtatuis & imagine defuncti, nec non tabula, in qua conſpicitur inſcriptio in honorem ac memoriam defuncti facta: erit hoc opus monumentum ſepulchrale, quia ipſum corpus defuncti in eodem continetur. Quodſi vero ſupra ſepulchro eadem ſtructura fieret eodem prorſus, quo ante modo, cum auferri poſſit ſepulchro ſalvo, quod ſub humo eſt; monumentum ſepulchrale dici non poterit, ſi accurate loqui velis. Quodſi ad hæc animum attendas, quæ modo dicta ſunt, monumentum ſepulchrale ab alio monumento mortui facile diſtingues, etiamſi extrinſecus non appareat differentia, niſi quatenus tabulæ affixæ eidem inſcriptio docet, corpus defuncti intra hanc ſtructuram conditum fuiſſe, vel traditione hujus rei notitia propagetur.

§. 791.

De cenotaphio.

Cenotaphium dicitur monumentum mortui, quo ejus corpus vel oſſa, aut, ſi cadavera cremari mos eſt, cineres non continentur. Quoniam iſtiusmodi monumentum ſtrui etiam poteſt alio in loco, quam ubi corpus defuncti, aut, ſi cadavera cremari mos, cineres ac oſſa, ſi quæ ſuperſunt, conduntur; *cenotaphium alicui extrui poteſt, ubi is ſepultus non eſt.*

Differentiam Cenotaphii a monumento ſepulchrali, quod diximus (§. 790), tradit *Florentinus* l. 42. ff. de relig. Cenotaphium vi originis ſonat ſepulchrum inane. Dicitur etiam ſubinde tumulus inanis, nec non ſepulchrum honorarium, a nonnullis etiam imaginarium, quod a ſepulchrali monumento non differat niſi in eo, quod illud corpus defuncti contineat, hoc minime. Ita *Suetonius* in Claudio c. 1. refert, exercitum *Druſo* tumulum honorarium excitaſſe, cui nimirum cenotaphium extructum fuerat in Germania, cum corpus ejus Romam devectum eſſet.

§. 792.

Ubi & quando extrui poſſit. Quoniam cenotaphium non continet corpus vel oſſa defuncti (§. 791.); *cenotaphium alicui extrui poteſt in loco quocunque, etiam a ſepulchro remotiſſimo, & quocunque tempore ab obitu ejus elapſo,* immo *eidem in pluribus locis cenotaphia excitari poſſunt.*

Eadem differentia inter cenotaphia & monumenta ſepulchralia intercedit, quæ inter funus imaginarium & legitimum (§. 749.). Sane funus imaginarium ducere licet quocunque in loco etiam ubi quis non fuerit mortuus, & quocunque ab obitu die. Nec repugnat, ut alicui funus imaginarium ducatur in patria, qui mortuus eſt in loco peregrino, ibidemque ſepultus, & ducto funere excitetur cenotaphium, aut, ſi dicere mavis, ſepulchrum imaginarium ſtruatur.

§. 793.

De oratione funebri. *Oratio funebris* dicitur, quæ habetur in funere in laudem ac memoriam defuncti. Dicitur hodie etiam in ſignificatu ſtrictiori *Parentatio*, idiomate patrio die Abdanckung, quia in eadem gratias agi quoque ſolet iis, qui exequias comitantur eorum nomine qui easdem mortuo celebrant, vel nomine cognatorum. Quoniam facta ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta laudem pariunt (§. 551. *part. 1. Jur. nat.*), ac facta illuſtria laudem inſignem ac minime vulgarem (§. 782.), alterumque laudans ſuum de perfectione alterius, adeoque de virtutibus tam intellectualibus, quam moralibus judicium verbis ſignificat (§. 541. 550. *part. 1. Jur. nat.*); *in oratione funebri commemoranda ſunt facta ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta, ac prædicandæ virtutes, ex quibus iſta profecta.* Quoniam vero oratio funebris etiam habetur in memoriam defuncti; *in eadem* quoque *commemoranda ſunt fata defuncti.* Cum

Digitized by Google

Cum denique mortuos in bono imitari debeamus (§. 778.); *orationi funebri inſerenda quoque ſunt, quæ ad imitationem eorundem faciunt.*

Mores Romanorum in funerandis mortuis diverſi fuerunt a noſtris, qui nec ubivis iidem ſunt. Peragebatur illorum moribus ſacrificium, quod humanum appellat *Feſtus*, & hoc ſacrificium *Juſtorum* nomine veniebat. Unde funus ducere & juſta facere conjungit *Ulpianus* t. 2. ff. de in jus voc. Qui parentibus vita defunctis juſta perſolvebat, ſacrificando nimirum ipſorum manibus, parentare dicebatur. Poſtea tamen vocabulum latiorem ſignificatum accepit, ut parentare etiam diceretur, qui avorum, majorum aliorumque manibus ſacrificaret. Inconſtantia tamen loquendi nec apud Romanos fixum ac determinatum ſatis admiſit ſignificatum illarum vocum, quibus uſi ſunt ad ſignificandum diverſos actus in humatione mortuorum fieri ſolitos. Verba igitur Romanorum ad mores noſtros humandi mortuos propter aliquam analogiam, vel quatenus alii actus in locum aliorum ſucceſſerunt, tantummodo aptari poſſunt. In Jure naturæ ad nullos prorſus gentium mores reſpicimus; ſed ea ſaltem tradimus, quæ ex officii erga mortuos eodem jure præſcriptis demonſtrari poſſunt: unde judicium deinde fieri debet de moribus humandi mortuos gentibus uſitatis. Neceſſe igitur eſt, cum nova fingere vocabula non liceat, vocabulis apud Romanos in præſenti negotio uſurpatis tribuere ſignificatum ad denotandum eos actus, quos Jus naturæ approbat, propter analogiam quandam, ſeu convenientiam, eumque fixum, quem ſolum admittit methodus noſtra. Quodſi ergo orationem funebrem appellare velis parentationem, aut hanc ab illa diſtinguere, tuo per nos abundabis ſenſu. Si quis vero circa vocabula litem nobis intendere velit, eam noſtram non facimus. Nobis ſufficit, quod vocabulis utamur in eo ſignificatu, quem ipſis tribuimus, ut a quocunque intelligi poſſimus. Ad orationem autem funebrem vi Juris naturæ alia non requiruntur, quam ea, de quibus oratori dicendum eſſe oſtendimus. Principia

Digitized by Google

cipia hic tradimus generalia, quæ æternæ ſunt veritatis, ac ubivis valent, aut valere debent, & quamvis ea hic inſuper habeamus, quæ a religione veniunt, hæc tamen, quatenus vera ſunt, vel tanquam vera ſumuntur, iis non repugnant, aut repugnare non debent.

§. 794.

Ceremoniæ funebres. *Ceremoniæ funebres* dicuntur, quæ in funeratione adhibentur. Quoniam ceremoniæ ſunt ſigna eorum, quorum in executione propoſiti alicujus meminiſſe debemus (§. 442. *part 2. Phil. pract. univ.*); *ceremoniæ funebres nobis in memoriam revocare debent ea, quorum meminiſſe debemus, quando funus ducitur ac mortui corpus humo conditur, ſeu quando mortuus ſepelitur, vel memoriæ imprimere ea quorum poſthac meminiſſe debemus.*

Retinemus vocabuli ſignificatum, quem in genere eidem tribuimus loco citato, eumque laxiorem, cum ceremoniæ alias dicti tantummodo fuerunt ritus ſacri: unde in ſignificatu hoc laxiori ceremoniæ diſtinguendæ ſunt in ſacras atque profanas. Apud chriſtianos ceremoniæ funebres a religione ortum recte ducunt, non tamen apud omnes in principiis quamvis conſentientes eædem ſunt. Immo inter Proteſtantes alii ceremonias funebres damnant & ad ſuperſtitionem referunt, quibus alii ſine offendiculo utuntur. Præcipitantur autem judicia, quod non ex notione diſtincta ceremoniarum, qua vel deſtituuntur, vel ad quam animum non attendunt, de iisdem judicent. Quodſi vero ea tibi perſpecta fuerint, quæ de ceremoniis prolixe demonſtravimus (§. 443. *part. 2. Phil. pract. univ.*), in iis trutinandis haud facile a vero aberrabis, modo ſcilicet non ſis ignarus principiorum religionis, ſi in iisdem rationem habeant (§. 56. *Ontol.*). E. gr. In patria mea, quæ Vratislavia eſt, quando funus ducitur, arcæ, cui corpus defuncti incluſum, præferuntur candelæ cereæ accenſæ in altitudinem elatæ. Conſtat chriſtianos credere, quod animæ piedefunctorum cum Deo agant, apud quem nullæ ſunt tenebræ, ac co-

ac cognitione ipſius intuitiva frui, ſeu videre Deum, qui eſt. Hujus ſtatus animæ poſt mortem meminiſſe debemus, non una de cauſa in quam jam inquirere non vacat, quando mortuum ad ſepulchrum efferri videmus ac perpetuis quaſi tenebris immergi. Quidni igitur liceat ſine ſuperſtitione & abſque temeritate præferre mortuo, dum funus eidem ducitur, ducuntur exequiæ, candelas cereas accenſas ad ſignificandum ſtatum ejus poſt mortem, quem pie defunctum præſumimus, in uſum eorum, qui exequias comitantur aut ſpectatorum numero ſunt? Et quidni candelas iſtas in altum extollere liceat, ut ab omnibus ſpectari poſſint. Quodſi excipias ceremoniam deſtitui hoc effectu; id tribuendum eſt culpæ hominum, qui uſum, quem habere debent, facere negligunt, minime autem hinc inferre potes, ipſam ceremoniam eſſe temerariam, aut ineptam, aut ridiculam, aut ſuperſtitioſam. Meminiſſe ſtatus futuri, quoties videmus mortuum ad ſepulchrum efferri, nemo chriſtianorum reprehendet, cum ad profectum in pietate faciat ejus memoria, quavis adeo occaſione renovanda. Ad eam renovandam cum faciat ceremonia, de qua diximus; ecquis jure eandem reprehendere poterit? Tum demum ceremonia ſuperſtitioſa dici poteſt, ſi erronea de Deo opinione nitatur (§. 1255. *part. 1. Jur. nat.*): id quod de præſenti dici minime poteſt. Non poteſt dici temeraria, cum fine, qui recte intenditur, non deſtituatur (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*): nec dici poteſt inepta, cum ex ipſo negotio, in quo adhibetur, poſſit reddi ratio, cur candelis accenſis & in altum datis ad ſignificandum ſtatum defuncti poſt mortem utamur (§. 483. *part. 2. Phil. pract. univ.*): multo minus autem ridicula dici poteſt, quaſi adhibeantur candelæ accenſæ ad monſtrandum mortuo viam, qua ſit eundum, cum nemo ſanus de eo vel per ſomnium cogitaverit. Unicum hoc exemplum ſatis clare docet, quomodo ceremoniæ in funere ac ſepultura paſſim obviæ ſub incudem ſint revocandæ.

§. 795.

Quorum facta illuſtria præſtantia multis profuerunt, ac in- *Quibusnam primis monumenta*

ſepulchralia & cenotaphia exſtrui poſ-ſint. *primis poſterorum quoque utilitatem promovent; iis monumenta ſepulchralia ac cenotaphia extruere licet.* Curæ nobis eſſe debet, ut factorum illuſtrium præſtantium memoria conſervetur (§. 788.), illorum præſertim, quæ poſterorum utilitatem promovent, ac mortuis honorem, quem merentur, deferre debemus (§. 753). Quamobrem cum per monumenta mortuorum memoria poſteris commendetur (§. 747.), ac inter monumenta iſta emineant ſepulchralia ac cenotaphia (§. 790. 791.), quæ non cuivis extrui poſſe per ſe patet, mortuis vero deferatur honor, quando facto quodam declaramus, nos facta ipſorum ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta agnoſcere (§. 752.); monumenta ſepulchralia ac cenotaphia ſunt media apta non modo conſervandi memoriam factorum illuſtrium præſtantium, quæ multis profuerunt, ac inprimis poſterorum quoque utilitatem promovent, verum etiam honorem meritum iis deferendi, qui adeo præclare de aliis meriti ſunt. Quoniam itaque lex naturæ dat nobis jus ad iſtiusmodi actus, ſine quibus obligationi noſtræ naturali ſatisfacere non poſſumus (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); nobis etiam dat jus ad exſtruendum monumenta ſepulchralia & cenotaphia iis, quorum facta illuſtria præſtantia multis profuerunt, ac inprimis poſterorum quoque utilitatem promovent.

Monumenta mortuorum plurimum differre poſſe, nemo eſt qui neſciat. Sunt quædam ſumtuoſa & magnifica, ad quæ referenda monumenta ſepulchralia & cenotaphia. Hæc omnino decent eos, quorum facta illuſtria præſtantia ſunt, quique de multis optime meriti ſunt, ac ipſorum poſterorum etiam poſt obitum utilitatem promovent. Hi ſunt, quorum præclara in Remp. aut humanum genus extant merita. Sed quæ ſtatui civili conveniunt, hoc loco doceri nondum poſſunt, ubi ultra ea non progredimur, quæ in ſtatu naturali locum habent.

bent. Facile autem patet ad monumenta ſepulchralia & cenotaphia excitanda nos minime obligari, cum alia etiam dentur monumenta, quibus memoriæ ac honori eorum conſulimus, quorum merita in alios eminent. Naturaliter ſaltem nobis competit jus monumenta ſepulchralia & cenotaphia excitandi, ſiquidem commodum ac utile viſum fuerit. Atque adeo nobis demonſtrandum fuit, quonam in caſu jus iſtud competat, ne quid fiat, quod jure naturali parum convenit, & ne vanitati tribuantur, quæ jure fiunt. Quemadmodum vix res ulla datur, qua non abuti poſſis; ita nec monumenta ſepulchralia & cenotaphia ab abuſu ſunt remota. Quodſi vero ea perpendere libuerit, quæ hic demonſtrantur, uſus ab abuſu facile diſcernetur. Non datur monumentum præſtantius, quod in gratiam mortui extrui poteſt, quam monumentum ſepulchrale ac cenotaphium, quod iſtud æmulatur. Atque adeo intelligitur, iſtiusmodi monumentum non niſi iis extruendum eſſe, qui ab aliis hominibus ejusdem conditionis ob eminentia merita ſunt diſtinguendi. Niſi enim rariora manerent, utique vileſcerent, nec amplius eum habere poſſent uſum, quem habere debent.

§. 796.

Cur addenda ſint epitaphia.

Quoniam monumenta ſepulchralia & cenotaphia iis extruenda, qui factis illuſtribus ac multis, ipſis etiam poſteris, adhuc utilibus eminent (§. 795.), monumentis vero iſtis factorum illorum memoria conſervanda (§. 747.); *monumentis ſepulchralibus ac cenotaphiis addenda eſt tabula, in qua facta mortui illuſtria extantia breviter indicanda.* Quamobrem cum inſcriptio in monumentis in laudem ac memoriam defuncti facta ſit epitaphium (§. 747.); *monumenta ſepulchralia ac cenotaphia epitaphiis deſtitui non debent.*

Facile patet, breves eſſe debere iſtiusmodi inſcriptiones; ſed paucis multa dici poſſunt etiam per ſola epitheta. Immo ſi in hiſtoricorum monumentis conſervatur memoria factorum,

rum, ſubinde nomen ſolum ſufficere videtur una cum iis, quæ perſonam ab aliis diſtinguunt (§. 781.), cum facta tum æquiparentur notoriis.

§. 797.

De jure erigendi monumenta & epitaphia.

Monumenta & epitaphia excitare licet iis, qui multa bene ac recte fecerunt, ſeu qui laudem merentur præ aliis. Etenim eorum, quæ bene ac recte fecit defunctus, memoria ut conſervetur, opera nobis danda (§. 780.), eumque imitari debemus (§. 778.). Quoniam itaque monumenta & epitaphia memoriam eorum, quæ quis bene ac recte fecit, conſervant (§. 747.), eaque ad imitamentum nos excitare poteſt (§. 204. *part. 2. Phil. pract. univ.*), lex autem naturæ dat nobis jus ad ea, ſine quibus obligationi noſtræ naturali ſatisfacere non poſſumus (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); eadem quoque dat nobis jus ad excitandum monumenta & epitaphia iis, qui multa bene ac recte fecerunt, conſequenter excitare licet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*

Oſtenditur etiam hoc modo. Unicuique etiam poſt fata tribuere debemus laudem, quam meretur (§. 715.). Quamobrem cum monumenta & epitaphia faciant ad laudem defunctorum (§. 747.); inde porro ut ante patet, monumenta & epitaphia iis excitandi jus nobis eſſe, qui multa bene ac recte fecerunt.

Monumenta & epitaphia excitare iis, qui multa bene ac recte fecerunt, ſeu laudem merentur præ aliis, non obligamur, ſed tantummodo jure facere poſſumus. Quamobrem non opus eſt, ut promiſcue omnibus, qui laudem aliquam merentur, monumentum aliquod, vel epitaphium excitetur; ſed ſi jure noſtro uti velimus, quemadmodum debemus, iis potiſſimum excitare debemus, quorum ſunt multa bene ac recte facta, ſeu qui inſignem aliquam laudem merentur. Ita præſtando mortuis officium ſimul non deſumus officio erga nosmetipſos

ipſos atque alios vivos, quibus exempla mortuorum ſunt incitamentum ad imitamentum (§. 778.). Facile adeo patet, quandonam monumenta & epitaphia mortuis excitari conſultum ſit, ſi juxta mortuos etiam vivorum rationem habeamus.

§. 798.

Benefactoribus ſuis monumenta & epitaphia excitare licet. Etenim benefactoribus etiam poſt fata animum gratum exhibere debemus (§. 721.), adeoque etiam eundem non modo verbis, ſed & facto declarare. Quamobrem cum facto declaremus animum gratum in benefactores, ſi monumenta & epitaphia in ſignum animi grati iisdem excitemus, lex vero naturæ det nobis jus ad ea, ſine quibus obligationi noſtræ ſatisfacere non poſſumus (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ*); benefactoribus ſuis monumenta & epitaphia excitandi jus nobis competit, adeoque iisdem excitare licet. *Idem porro expenditur.*

Non opus eſt, ut promiſcue benefactoribus excitemus monumenta, vel epitaphia, cum alii adhuc dentur modi, quibus animum gratum in eos etiam poſt fata declarare valemus: immo nec ſemper fieri poteſt, ut in ſignum animi grati id faciamus. Modus ſignificandi animum gratum per monumenta & epitaphia eſt maxime illuſtris, adeoque pro extraordinario habendus, ut adeo inſignia ſupponat beneficia in nos a defuncto collata. Quando vero hoc modo animum gratum in defunctum præſtare volueris; neceſſe eſt ut monumento inſcribatur aut epitaphio inſeratur, monumentum hoc, vel epitaphium fuiſſe excitatum in ſignum animi grati, ſubſcripto nomine tuo.

§. 799.

Quoniam parentes ſunt benefactores maximi liberorum ſuorum, quod hic ſumimus, alibi demonſtrabimus, mortuus vero eſt benefactor ejus, in quem morte ſua dominium rerum ſuarum & jura ad rem, vel in re ſibi competentia trans- *Quibusnam potiſſimum monumenta vel epitaphia excitanda.*

Digitized by Google

transmittit (§. 741.), benefactoribus autem ſuis monumenta & epitaphia excitare licet (§. 798.); *liberi parentibus & ii, in quos morte ſua dominium rerum ſuarum & jura ad rem, vel in re ſibi competentia transmittit defunctus*, hoc eſt, *heredes ejus, ipſi monumentum, aut epitaphium erigere poſſunt.*

Dico erigere poſſe, non vero erigere debere. Ratio patet tum ex iis, quæ ad propoſitionem præcedentem (*not.* §. 798.), tum quæ ad anteriores (*not.* §. 795. 796.) annotata ſunt. Dum vero monumentum vel epitaphium extruimus in ſignum animi grati, eo ipſo ſignificamus animum bonum bono referendi, ſeu gratiam rependendi.

§. 800.

Cuinam oratio funebris haberi poſſit. *Oratio funebris omnibus haberi poteſt, qui laude aliqua ac imitatione digni ſunt, aut ſingularia fata experti.* Etenim alteri quoque poſt mortem laudem, quam meretur, tribuere debemus (§. 715.), & eos in bono imitari debemus (§. 778.). Ac nemo eſt, qui neſciat, quod fata ſingularia, quæ quis expertus eſt, non uno modo faciant ad profectum in bono: prouti ſuo tempore ex Philoſophia morali clarius eluceſcet. Quamobrem cum in oratione funebri commemoranda ſint facta, quæ ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta (§. 793.), adeoque defuncto laus, quam meretur, tribuatur (§ 541. *part. I. Jur. nat.*), eaque recenſeantur, in quibus ipſum imitari debemus (§. 778.), ac præterea fata ſingularia, quæ per omnem præſertim vitam ſuam expertus eſt (§. 793.); oratio funebris haberi poteſt omnibus, qui laude aliqua ac imitatione digni ſunt, aut ſingularia fata experti.

In Jure naturæ omnia referuntur ad officia. In oratione itaque funebri ſpectanda ſunt, quæ pertinent ad officium erga defunctum & ad officia erga vivos reſpectu defuncti. Defunctis

ctis debetur officium laudis (§. 715.); vivorum eſt imitari defunctos (§. 778.), cumque fatorum alienorum, præſertim ſingularium, ſeu non quotidie obviorum notitia multis modis prodeſſe nobis poſſit, fata defunctorum ſingularia contemplari & ad eum uſum transferre eorundem notitiam, quem ſuo tempore paſſim in Philoſophia morali tradituri ſumus. Ratio igitur orationis funebris habendæ eſt meritum laudis ac imitamenti fatorumque ſingularitas. Quodſi adeo defunctus nulla laude dignus, nec ea ſint ejus facta, quæ imitari debemus, neque fata, quæ expertus eſt, ſingulare quid habeant; ceſſat ratio orationis funebris, de qua in præſenti demonſtratur, quid Juri naturæ circa eam conveniat, non quid moribus. Mores enim plurimum haud raro abire ſolent ab eo, quod Juri naturæ conſentaneum, etſi eidem confirmari deberent. Et quamvis moribus vivatur juxta illud pervulgatum: Si fueris Romæ Romano vivito more; ita tamen moribus vivendum, ne quid a nobis committatur, quod Juri naturæ ſeu officiis repugnet. Neque adeo hoc obſtat, quo minus neceſſe ſit, ut etiam in iis, in quibus mores dominantur, cognoſcamus, quæ Juri naturæ conſentanea ſint. Nullus tamen dubito fore, ut, quæ de oratione funebri hic demonſtrantur, modo ſatis ea perſpexeris, quæ de officiis erga mortuos & reſpectu mortuorum erga nosmetipſos ac alios ſimul oſtendimus, uſui quoque ſint oratoribus funebribus. Quamvis enim hic quoque ſtandum ſit moribus, iidem tamen præceptis Juris naturæ eos temperare poſſunt ac debent, ſiquidem recta eſſe debet oratio funebris. Lex naturæ, quæ nos in genere ad actionum rectitudinem, ſeu ad recte agendum obligat (§. 189. *part. 1. Phil pract. univ.*), rectitudinem quoque exigit in oratione funebri, nec fert defectum rectitudinis, vel ex parte intellectus, vel voluntatis ac noluntatis, vel etiam locomotivæ facultatis. Quamobrem orator funebris obſervare utique tenetur, quæ de materia orationis præcipit lex naturæ, ne adſit defectus aliquis ex parte intellectus; obſervare quoque debet, quæ de officiis erga mortuos tam poſitivis, quam negativis demonſtrata ſunt, ne quid

deſiderari poſſit ex parte voluntatis. Jus adeo naturæ inſtruit intellectum, rectificat voluntatem ac noluntatem oratoris, ne mores ac præcepta artis oratoriæ eundem in transverſum agant. Inſunt hiſce, quæ de oratione funebri modo diximus, principia generalia ad alia quævis negotia humana applicanda, ad quæ animum attendi utile eſt.

§. 801.

Quotuplices eſſe posſint ceremoniæ funebres.

Ceremoniæ funebres tam ceremoniæ de præſenti, quam de futuro eſſe poſſunt. Etenim ceremoniæ funebres nobis in memoriam revocare debent ea, quorum meminiſſe debemus, quando funus ducitur ac corpus mortui humo conditur, vel memoriæ imprimere ea, quorum poſthac meminiſſe debemus (§. 794.). Enimvero ceremonia de præſenti eſt, quæ nobis in memoriam revocat quidpiam, cujus nunc meminiſſe debemus, vel etiam in determinationem actus præſentis quomodocunque influunt, de futuro autem ceremonia eſt, quæ nobis memoriæ infigit quidpiam, cujus poſthac recordari debemus (§. 491. *part. 2. Phil. pract. univ.*). Ceremoniæ itaque funebres tam ceremoniæ de præſenti, quam de futuro eſſe poſſunt.

Propoſitioni huic ideo hic locum facimus, ut ad funebres etiam ceremonias applicari poſſint, quæ de ceremoniis de præſenti ac de futuro alibi demonſtravimus (§. 492. & ſeqq. *part. 2. Phil. pract. univ.*), ne opus ſit eadem hic repeti, aut denuo in caſu particulari demonſtrari.

§. 802.

Quales eſſe debeant.

Ceremoniæ funebres aptæ ac convenientes eſſe debent. Quodſi enim in ceremoniis nihil deſiderari debet quoad ſignificatum earundem determinandum, aptæ ac convenientes eſſe debent (§. 488. *part. 2. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum lex naturæ urgeat ceremoniarum rectitudinem (§. 500. *part.*

2. Phil. pract. univ.), adeoque exigat, ne in imponendo ſignificatu, qui ceremoniam facit (§. 481. *part. 2. Phil. pract. univ.*), quicquam deſiderari poſſit ex parte intellectus, voluntatis ac noluntatis (§. 79. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ceremoniæ autem funebres ſint ceremoniæ (§. 794.), nec in ceremoniis adeo funebribus quicquam quoad ſignificatum earundem determinandum deſiderari debeat; ceremoniæ utique funebres aptæ ac convenientes eſſe debent.

Differentiam inter ceremoniam aptam & ineptam, convenientem ac inconvenientem alibi expoſuimus (§. 483. 485. *part. 3. Phil. pract. univ.*), & quænam ad convenientiam ac aptitudinem requirantur, demonſtravimus (§. 486. 487. *part. 2. Phil. pract. univ.*). Ad ea igitur recurrendum, ubi ceremoniæ funebres inſtituendæ, vel abrogandæ, vel de iis, quæ uſu receptæ ſunt, judicium ferendum. Abſit itaque ut tibi perſuadeas, nonniſi cum nominibus hic nobis rem eſſe.

§. 803.

De ceremoniis univerſalibus & ſingularibus.

Ceremoniæ funebres univerſales ſunt, quæ in omni funeratione adhiberi poſſunt: aſt *ſingulares*, quæ perſonam mortui in ſingulari reſpiciunt. Quoniam ceremoniæ nobis in memoriam revocare debent ea, quorum meminiſſe debemus, quando funus ducitur ac cadaver ſepulchro infertur (§. 794.); *ceremoniæ univerſales ſignificare nequeunt niſi ea, quæ de morte hominum in genere tenenda & quæ ad executionem officiorum erga mortuos atque erga nosmetipſos reſpectu mortuorum faciunt*, *particulares* vero *merita ſingularia ac fata defuncti ſignificare poſſunt.*

Indicare lubet fontes ceremoniarum funebrium, ſiquidem rationales, hoc eſt, aptæ ac convenientes eſſe debeant, quales probat Jus naturæ (§. 802.). Chriſtiani longe alia de morte hominum tenent, quam quæ rationi obvia ſunt. Eorum adeo ceremoniæ doctrinæ ſuæ conformes eſſe debent. Quoni-

am Deus in omnibus actionibus colendus (§. 1124. *part. 1. Jur. nat.*); ipſi etiam Juri naturæ convenit, ut colatur in exequiis & ſepultura mortuuorum. Chriſtiani vero ſuo eundem colunt modo. Quamobrem in ceremoniis funebribus generalibus habenda quoque ratio eſt eorum, quorum cultus hujus gratia meminiſſe debemus & quæ in determinationem actionum ad eundem pertinentium influunt.

§. 804.

An naturaliter liceat ceremonias funebres inſtituere.

Quoniam ceremoniæ ea nobis in memoriam revocant, quæ de morte hominum tenenda & quæ ad executionem officiorum erga mortuos & erga nosmetipſos reſpectu mortuorum faciunt (§. 803.), ceremoniarum vero inſtitutio legi naturali conformis; ſi ad bene & recte agendum proſunt (§. 501. *part. 2. Phil. pract. univ.*), & lex naturalis nobis dat jus ad eas inſtituendas (§. 503. *part. 2. Phil. pract. univ.*), *quin jure naturali ceremoniæ funebres inſtitui poſſint, dubitandum non eſt.*

Vulgo non agnoſcitur, ceremonias legi naturæ ſubeſſe, ſed pro indifferentibus habentur, quas lex iſta prorſus intactas relinquit. Enimvero qui ita ſentiunt amplitudinem Juris naturæ non proſpiciunt, ſed arctis nimium limitibus idem conſtringunt. Lex naturæ non modo nobis dat jus ad ceremonias inſtituendas, verum etiam earundem inſtitutionem regit. Inde eſt, quod non omnes probari poſſint, quod aliæ aliis ſint præferendæ & quædam prorſus rejiciendæ, adeoque detur juris illius tam abuſus, quam uſus, quorum iſte ceremoniam facit illicitam. Puto hoc abunde patere ex theoria generali, quam de ceremoniis tradidimus (§. 442. & *ſeqq. part. 2. Phil. pract. univ.*), & ex hiſce quoque liqueret, quæ de funebribus in ſpecie nunc dicta ſunt. Plurimum falluntur, qui ſibi perſuadent, ceremonias funebres eſſe ſuperfluas ac homines mortuos abſque omni ceremonia eſſe ſepeliendos.

§. 805.

In ſtatu naturali unicuique jus eſt ceremoniis funebribus utendi, quibus uti libuerit. Etenim lex naturæ dat hominibus jus ad ceremonias funebres inſtituendum (§. 804.). Enimvero natura homo omnis liber eſt (§. 146. *part. 1. Jur. nat.*), & vi libertatis naturalis permittendum, ut unusquisque in determinandis actionibus ſuis ſuum ſequatur judicium, quamdiu contra jus tuum nil facit (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cuilibet quoque permittendum eſt, ut, quando funus mortuo ſuo parat & exequias ducit, iis utatur ceremoniis, quibus uti voluerit. In ſtatu itaque naturali unicuique jus eſt ceremoniis funebribus utendi, quibus uti libuerit.

De naturali libertate quoad ceremonias.

Quoniam nemo hominum habet jus ſine ulla reſtrictione faciendi, quod libet (§. 148. *part. 1. Jur. nat.*), nec libertas tollit obligationem naturalem (§. 159. *part. 1. Jur. nat.*); nec in ſtatu naturali jus ceremoniarum funebrium eousque extendi poteſt, ut eæ ſine omni diſcrimine recte adhibeantur. Cum enim jus naturæ ceremoniarum quoque inſtitutionem regat (§. (*not.* §. 804.); in ſtatu quoque naturali unicuique perpendendum, quid hoc jure fieri debeat, vel conveniat. Ceremoniæ igitur ineptæ, inconvenientes, abſurdæ ac ſuperſtitioſæ non minus reprehenduntur, quam in ſtatu civili. Horum ſtatuum diverſitas nihil variat in judicio de ceremoniis ferendo. In ſtatu tamen naturali permittendum, ut alter in electione ac uſu ceremoniarum ſuo ſtet judicio (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), nec is rationem reddere ulli tenetur, cur hiſce ceremoniis uti velit, ſi vel maxime ſint improbandæ (§. 158. *part. 1 Jur. nat.*), quemadmodum ipſe quoque liberum unicuique relinquere debet, ut de ceremoniis, quibus uti eidem libuit, judicent, quemadmodum unicuique viſum fuerit, modo judicium non ſit cum injuria erga utentem conjunctum (§. 156. 886. *part. 1. Jur. nat.*). Quemadmodum libertas naturalis actiones homines ſubducit voluntati alterius (§. 152. *part. 1. Jur. nat.*), non vero legi naturæ (§. 166. *part. 1. Jur. nat.*); ita quoque jus ceremo-

Digitized by Google

remoniarum funebrium unicuique in ſtatu naturali competens id tantummodo operatur, ne in iis ſtare quis teneatur voluntate alterius, ac ab aliis permittendum ſit, ut iis utatur, quibus uti voluerit, ceteris conſcientiæ ejus relictis (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 806.

Ceremoniis ſingularibus ubi nam ſit locus.

Quoniam in ſtatu naturali unicuique jus eſt ceremoniis funebribus utendi, quibus uti libuerit (§. 805.), ceremoniæ autem ſingulares perſonam mortui in ſpecie reſpiciunt (§. 803.); *in ſtatu naturali ceremoniis ſingularibus locus eſt.*

Si tibi liberum non eſt ceremoniis funebribus uti, quibus volueris; nec in eorum ſignificatu reſpicere potes ad merita vel fata perſonæ defuncti; ſed ut hoc fieri poſſit, neceſſe omnino eſt, ut in iis non dependeas a voluntate alterius, qua certæ ceremoniæ funebres præſcriptæ ſunt, pro lubitu ſuo non immutandæ. Equidem non repugnat, ut in ſtatu quoque civili libertas naturalis quoad ceremonias funebres vel prorſus non, vel non tota reſtringatur; vix tamen conſultum eſt, ut hoc promiſcue fiat. Quamobrem ceremoniis ſingularibus ſemper quidem locus eſt in ſtatu naturali; non tamen hinc inferre licet, quod nullus prorſus locus eidem eſſe poſſit etiam in ſtatu civili.

§. 807.

Ritus in genere & funebres in ſpecie quid ſint.

Rituum nomine in genere veniunt, quæ ab actu quodam abeſſe poſſunt, moribus tamen in eodem recepta ſunt. Hinc *Ritus funebres* dicuntur, quæcunque moribus introducta ſunt in ſepeliendis mortuis, ſine quibus tamen ſepeliri poſſunt.

Ita e. gr. comitatus exequiarum eſt ritus funebris, cum ſine eo in ſepulchrum honeſto modo inferri poſſit mortuus. Similiter pulſus campanarum, dum funus & exequiæ ducuntur, eſt ritus funebris, cum ſine iſto funus ac exequiæ duci poſſint.

Ad

Ad ritus etiam refertur oratio funebris, & quæ ſunt hujus generis alia.

§. 808.

De diſcrimine rituum & ceremoniarum.

Quoniam ad ritus referendum, quicquid in ſepeliendis mortuis introductum, ſine quibus tamen ſepeliri poſſunt (§. 807.), ceremoniæ autem funebres non alio fine adhibentur, quam ut nobis in memoriam revocent, quorum meminiſſe debemus quando funus ducitur ac corpus mortui humo conditur (§. 794.), adeoque ab hoc actu abeſſe poſſint; *ceremoniæ funebres moribus introductæ in numero rituum ſunt:* quia tamen non omnia, quæ moribus in humandis mortuis introducta ſunt, ſignificatum quendam habent, quemadmodum ceremoniæ (§. *cit.*), *ritus* quoque *omnes non ſunt ceremoniæ*, *ſed ceremoniæ tantummodo ſunt ritus ſignificativi.*

Equidem vulgo ritus ac ceremoniæ non diſtinguuntur, ſed promiſcue tanquam ſynonyma uſurpantur; in Jure tamen naturæ conſultum eſt, ut a ſe invicem diſtinguantur, cum non eodem modo de ceremoniis, quemadmodum de ritibus aliis ſit ratiocinandum. Immo ceremoniæ arctioribus limitibus conſtringuntur, quam ritus alii, in quibus arbitrium humanum liberius dominatur, cum hominum opinio actioni cuidam tribuere poſſit valorem, quem per ſe non habet. Ita e. gr. honori mortui imputatur pulſus campanarum, in quo tamen per ſe honorem conſiſtere non poſſe patet (§. 538 *part. 1. Jur. nat.*), opinio tamen pulſum campanarum efficere poteſt modum mortuo honorem deferendi.

§. 809.

Quales eſſe debeant ritus.

Ritus funebres non eſſe debent temerarii; ſed officiis erga mortuos convenientes, aut etiam officiis erga noſmetipſos reſpectu mortuorum. Quoniam enim nil temere faciendum (§. 278. *part. 3.*

part. 3. Jur. nat.); nec ritus funebres temerarii eſſe debent. *Quod erat unum.*

Enimvero quod temere non fit, certo fine fieri debet (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem etiam ritus funebres certo fine fieri debent. Quoniam ritus accedunt ad humationem mortuorum, a qua abeſſe poſſunt (§. 807.), eorum autem, quæ funeris cauſa fiunt, ratio deſumenda eſt ab officiis erga mortuos (§. 763.), ritus funebres alio fine fieri non debent, quam ut officiis erga mortuos ſatisfaciamus, cumque defunctos imitari debeamus in iis, quæ recte ac bene fecerunt (§. 778.), quin præterea per ritus etiam intendi poſſit hic finis, dubitandum non eſt. Patet itaque ritus funebres officiis erga mortuos, aut etiam officiis erga nosmetipſos reſpectu mortuorum convenientes eſſe debere. *Quod erat alterum.*

Quodſi ergo ea perpendere velis, quæ de officiis erga mortuos in anterioribus demonſtrata ſunt, tum etiam ea, quæ de officiis erga nosmetipſos reſpectu mortuorum dicta; de ritibus haud difficulter judicium feres. Et quamvis jam antea (*not.* §. 808), monuimus, in ritibus multum dari poſſe opinioni; neceſſe tamen eſt, ut hæc quoque ad officia iſta referatur, ſiquidem jure naturæ permiſſum eſſe debet, ut eidem pareamus. Exemplo eſſe poteſt pulſus campanarum, quem, ut modo diximus, opinio fecit modum mortuo honorem deferendi.

§. 810.

An homines nudi ſint ſepeliendi. *Homines non ſunt ſepeliendi nudi, ſed veſte quadam induti aut linteo aliquo involuti.* Etenim in ſepultura, quam humanitati debemus (§. 771.), cadaver humanum diſtinguendum eſt a cadaveribus brutorum (§. 735.). Quamobrem cum cadavera brutorum abjiciantur, prouti ſunt, immo pellis detrahatur, quæ veſtimenti loco eſt; mortuos ſepulchro infer-

inferre, quales in lucem editi ſunt, non convenit, conſequenter iidem nudi ſepeliendi non ſunt. *Quod erat unum.*

Enimvero veſtimenta, quæ natura homini nulla dedit, ars parat, non modo adverſus injurias tempeſtatum corporis muniendi (§. 445. *part. 1. Jur. nat.*), verum partium obſcœnarum velandarum cauſa (§. 448. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum homines in eo a brutis diſtinguantur, quod veſtibus induti incedant, aut partes ſaltem obſcœnas velare ſoleant; cadaver humanum cadaveri brutorum æquiparari videtur, ſi nulla veſte indutum, aut ſaltem linteo aliquo non involutum ſepulchro immittatur. Quamobrem cum corpora hominum mortuorum cadaveribus brutorum non ſint æquiparanda; homines mortui veſte quadam induti, aut linteo aliquo involuti ſunt ſepeliendi. *Quod erat alterum.*

Ad honorem humanitatis, quem mortuis promiſcue exhibere debemus (§. 760.), pertinet, ne nudi, ſed ut veſte quadam induti, aut linteo aliquo involuti ſepeliantur. Conſiſtit enim honor humanitatis in actibus, quibus ſignificamus, quod alter ſit homo (§. 759.). Quamobrem cum id ſignificemus, quemadmodum ex demonſtratione intelligitur, ſi mortuum veſte quadam indutum, aut linteo quodam involutum in ſepulchrum inferimus, & honorem mortuis etiam in modo, quo eorum corpora e conſpectu noſtro removentur (§. 761.), conſequenter in ſepultura (§. 746.), deferre debeamus; honorem humanitatis eidem utique exhibemus, ſi corpus ejus veſte quadam indutum, aut linteo aliquo involutum ſepulchro inferamus. Immo etiamſi moribus tantummodo tribuas, quod homines veſtibus induti incedant, aut ubi nudi incedere ſolent, partes ſaltem obſcœnas velent, ita ut nulla adſit naturalis ratio, cur hoc facere debeant; negari tamen minime poteſt, opinioni hominum convenire, ut per veſtes, aut ſaltem velamina partium obſcœnarum a brutis diſtinguantur. Quamobrem cum ad honorem humanitatis deferendum etiam ſufficiat

 opinio

opinio hominum communis & quicquid contra eam fit eidem adverſetur; admittendum utique erit, quamdiu ſtandum hac opinione, homines quoque mortuos nonniſi veſte quadam indutos, aut linteo quodam involutos in ſepulchrum inferri debere. Qui ad gentium barbararum mores provocare voluerit, is audiendus non eſt: neque enim ea, quæ Juri naturæ conſentanea ſunt, ex moribus gentium ſunt dijudicanda, ſed de his potius ex principiis Juris naturæ ſtatuendum. Quid de ſepultura militum in prælio occiſorum tenendum ſit, alio loco dicendum.

§. 811.

Quales veſtes mortuis conveniant.

Veſtium aut velaminum ratio, quibus cadavera humana induuntur, aut involvuntur, quales nimirum eſſe debeant, deſumenda eſt ab officiis erga mortuos. Per ſe patet, quod cadavera mortuorum veſtibus induantur, aut linteo quodam involvantur, id ad ea referri debere, quæ funeris cauſa fiunt. Enimvero eorum quæ funeris cauſa fiunt, ratio deſumenda eſt ab officiis erga mortuos (§. 763.). Ergo etiam veſtium & velaminum ratio, quibus cadavera humana induuntur, aut involvuntur, quales nimirum eſſe debeant, deſumenda eſt ab officiis erga mortuos.

Cum nihil temere ſit faciendum (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*), certo quoque fine cadavera mortuorum veſte aliqua ſunt induenda, aut linteo quodam involvenda (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*), qui alius eſſe nequit, niſi ut officio cuidam erga mortuos, vel officiis pluribus ſatisfacias, aut ſaltem animum iisdem ſatisfaciendi ſignifices, cum obligationi naturali ſatisfacere utique teneamur (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Actus hominum liberos, qualescunque tandem ſint, regit lex naturæ, ad quam adeo tanquam ad normam ſunt exigendi. Quibus ſcrupuloſitas nimia videtur in iſtiusmodi hominum actionibus attendere rationes morales, hi nondum capiunt, quæ de vita morali hominis perfecta alibi demonſtravimus (§. 9. & *ſeqq. part. 2. Phil. pract. univ.*).

§. 812.

§. 812.

Quoniam ratio, cur his potius veſtibus induamus mortuos, quam aliis, aut linteo potius involvamus, quam veſtimento quodam induamus, deſumenda eſt ab officiis erga mortuos (§. 811.), ex anterioribus autem abunde patet, non unum eſſe officium, quod mortuis præſtandum, & quædam talia eſſe, ut promiſcue omnibus ſint præſtanda, quædam vero iſtiusmodi, ut uni magis conveniant quæ ſecundum ea fiunt, quam alteri; ideo *neceſſe non eſt, ut cadavera humana linteo aliquo potius involvantur, quam veſte quadam induantur, nec ut eodem modo veſtiantur omnia, ſed pro diverſitate circumſtantiarum fieri debet, quod officiis in dato caſu magis convenit.* *An eadem veſte omnes induendi.*

Quæ de differentia officiorum erga mortuos ſumimus, facile intelliget qui ad ea advertere voluerit. E. gr. Honor humanitatis officium eſt promiſcue omnibus præſtandum (§.760.), officium animi grati nonniſi benefactoribus præſtari poteſt (§. 721.), & quamvis laudem etiam mortuo præſtare debeamus, quam meretur (§ 715), cum tamen non omnes eandem mereantur, nec omnibus eadem tribui poteſt: officium vero commemorandi facta illuſtria non omnibus debetur (§. 782. 784.), & quoniam factorum illuſtrium laudes plurimum differre poſſunt (§.787.), ob eadem non omnibus eadem laus debetur. Quodſi officium præſtandi honorem humanitatis ſolum reſpicias, cum mors homines iterum æquales efficiat omnes, quemadmodum natura fecerat, ac mortui non opus habeant veſte, niſi ad velandas partes corporis obſcœnas, non vero ut eadem muniantur adverſus injurias tempeſtatis; maxime omnino convenit, ut cadavera ſaltem linteo quodam involvantur, aut veſte lintea induantur. Ex adverſo ſi quis ob laudem, quam meretur, ab aliis hominibus ſit diſtinguendus; quin veſtitu quoque cadaveris id ſignificari poſſit, dubitandum non eſt. Idem dicendum eſt, ſi eodem veſtitu amorem, vel animum gratum erga defunctum ſignificare velimus.

§. 813.

Quando veſtitus mortuorum ad ceremoniam referendus.

Si veſtitu mortui ſignificare velimus noſtrum in eum amorem, vel animum gratum, aut merita ejusdem præclara; veſtitus ad ceremonias funebres referendus. Etenim ſi veſtitus eſt ſignum amoris, vel animi grati erga defunctum, aut præclarorum ejusdem meritorum, adeoque eodem hæc ſpectantibus inſinuare volumus; erit is utique ceremonia (§. 442. *part. 2. Phil. pract. univ.*), cumque ea in funeratione adhibeatur, ceremonia funebris (§. 794.).

Facile patet, ſi hoc fiat non ea intentione, ut amor vel animus gratus in defunctum, vel ejus merita præclara ſignificentur, nec intentio hæc ſpectantibus cadaver veſtitum ſit nota, ſed tantummodo ut mori obſequamur; veſtitum nudum ſaltem eſſe ritum, qui quidem reprehendi nequit, cum in genere ſpectatus ratione legitima minime deſtituatur, cui tamen non multum tribuendum, quamdiu ſignificatus iſte negligitur, qui tamen in dubio præſumitur, niſi adſint conjecturæ probabiles in contrarium. Vitia nimirum hominum, quemadmodum actiones ceteras hominum contaminant, non modo licitas, verum etiam debitas, ita quoque in determinationem veſtitus influere poſſunt. Hinc etiam ſubinde veſtitus cadaveris cujusdam humani recte reprehenditur.

§. 814.

Quando mortuorum corpora ſpectanda exponi debeant.

Si veſtitu mortui ſignificare velimus noſtrum in eum amorem vel animum gratum, aut ejusdem etiam merita; cadaver veſtitum oculis ſpectatorum exponendum, aut loculus, in quo ſitum, antequam in ſepulchrum demittitur, aperiendus, ut ab adſtantibus ſpectari poſſit. Per ſe omnino patet, nullo modo fieri poſſe, ut ipſis mortuis ſignificemus noſtrum in eos amorem, vel animum gratum, aut quod eorum merita agnoſcamus. Quamobrem ſi veſtitu eorundem ſignificare velimus noſtrum in eos amorem, vel animum gratum, aut eorum merita; id ſignifican-

ficandum eſt aliis viventibus. Quoniam vero hoc fieri nequit, niſi cadaver veſtitum videant; ideo omnino neceſſe eſt, ut vel oculis ſpectatorum exponatur, aut loculo ſaltem aperto, antequam in ſepulchrum demittatur, adſtantibus conſpiciendum præbeatur.

Utrumque hinc inde uſitatum eſt, ac poſterius iis præſertim in locis commode fieri poteſt, ubi qui funus comitantur prope ſepulchrum tamdiu ſtare ſolent, donec loculus in idem fuerit demiſſus.

§. 815.

Luctus quid ſit. *Lugere* dicimur, quando actibus externis triſtitiam indicamus. Unde *Luctus* dicuntur actus externi, qui triſtitiam indigitant. Actus illi vel *naturales* ſunt, qui per eſſentiam ac naturam corporis humani triſtitiam comitari ſolent, veluti vultus, geſtus, vox & verba triſtia, ac fletus & ejulatus, vel *voluntarii*, quatenus quibusdam actibus ſignificatum triſtitiæ imponimus, veluti ſi veſte lugemus.

Ita lugemus fata adverſa tam domeſtica, quam aliena, quando vultu triſti de iisdem conquerimur. Quemadmodum vero triſtitia gradu differt, ita quoque luctus ſuos habet gradus & pro diverſitate eorundem variat. Et ſicuti actus externi, qui affectibus ſeu paſſionibus animi reſpondent, pro diverſitate ſubjectorum variant in eodem affectu; ita quoque non omnes eodem lugent modo. Conſtat autem experientia, nos lugere adhuc poſſe, etiamſi triſtitia jam ceſſet, quatenus actus externus imperari a nobis poteſt, cum triſtitia perinde ac ceteri affectus imperio animæ ſubſint. Sunt vero quidam actus externi ita comparati, ut aliis quoque affectibus conveniant, non triſtitiæ ſoli, ut adeo ex iis ſolis laus non intelligatur.

§. 816.

An mortuos *Mortuos amicos, benefactores ac eos, quorum inſignia in alios*

lugere ſit prohibitum. *lios ſunt merita, lugere non prohibemur.* Quando amicis, benefactoribus ac iis privamur, qui bene de nobis merentur, nemo non agnoſcit ſtatum noſtrum reddi imperfectiorem, conſequenter jacturam eorundem ad mala fortunæ eſſe referendam (§. 565. 567. *Pſych. empir.*). Quamobrem cum homini naturale ſit, ut ex repræſentatione mali præſentis triſtitia oriatur (§. 623. *Pſych. empir.*); naturale quoque eidem eſt, ut ob mortem amicorum, benefactorum ac eorum, qui bene de ipſo & aliis meriti ſunt, contriſtetur, conſequenter cum actus externi triſtitiam comitantes luctus ſint (§. 815.), ut mortem amicorum, benefactorum ac eorum, qui bene de ipſo ac aliis meriti ſunt, lugeat. Enimvero lex naturæ nos non obligat ad id, quod impoſſibile (§. 209. *part. I. Phil. pract. univ.*), conſequenter nec obligare poteſt ad mortem amicorum, benefactorum atque eorum, quorum inſignia in alios ſunt merita non lugendum. Lugere igitur non eſt prohibitum.

Loquimur hic de luctu naturali, qui imperio animæ non magis ſubeſt, quam triſtitia, & adeo in quem non major vis nobis competit, quam in affectus, quos quidem moderari & ſedare poſſumus, ſed non extirpare. Quatenus tamen luctus ſubſiſtit, triſtitia ſedata, quoad actus tales, qui etiam a voluntate animæ dependent, jam major in eundem vis eſt. Aſt luctus voluntarius a noſtra voluntate prorſus dependet. Quamobrem nunc porro inquirendum nobis erit, quid liceat quoad eos actus, qui liberi ſunt. Ceterum dum affirmamus luctum eſſe homini naturalem, ſi amicus, benefactor ac aliquis de nobis atque aliis bene meritus moriatur; non negamus fieri poſſe, ut aliqui ob mortem eorundem non contriſtentur. Fieri enim poteſt, ut jacturam, quam faciunt, boni non perpendant, vel ut eandem alio modo ſtatim reſarciri poſſe ſibi perſuadeant, vel ut mortem alterius quocunque modo ſibi tanquam bonam repræſentent, veluti ſi ſiant hæredes multorum bonorum,

quo-

Digitized by Google

quorum poſſeſſionem dudum optarunt. In præſenti ſeponimus ea omnia, quæ vitii cujusdam labe infecta ſunt, nec ſumimus niſi ea, quæ homini per eſſentiam & naturam ſuam inſunt, vel ineſſe poſſunt, nullo præcedente facultatum abuſu.

§. 817.

An luctus voluntarius ſit licitus.

Luctus voluntarius & quatenus talis etiam naturalis ob mortem amicorum, benefactorum & bene de nobis ac aliis meritorum licitus, ſeu jus lugendi nobis competit. Nemo in dubium revocare poteſt, quin lugendo mortem amicorum, benefactorum, ac bene de nobis atque aliis meritorum teſtemur, nos eſſe memores amoris, beneficiorum ac meritorum eorundem. Quoniam itaque honor mortuis defertur, quando facto quodam declaramus, nos facta ipſorum ex virtutibus intellectualibus ac moralibus profecta agnoſcere (§. 752.), & gratias agimus mortuis, quando beneficia ab iis in nos profecta narramus ac prædicamus (§. 722.), ac per ſe patet, perinde eſſe, ſive hoc verbis fiat, ſive factis; qui mortem benefactorum, amicorum & bene de ſe atque aliis meritorum luget, honorem poſt obitum iisdem defert ac gratias agit. Quamobrem cum etiam mortuis honorem, quem merentur, deferre debeamus (§. 753.), & benefactoribus mortuis gratias adhuc agere (§. 723.), nec lugere mortuos lege naturali prohibitum (§. 816.), lex autem naturæ det nobis jus ad iſtiusmodi actus, quibus obligationi naturali ſatisfacimus (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*); nobis quoque eadem dat jus lugendi mortem amicorum, benefactorum & bene de nobis atque aliis meritorum, conſequenter lugere licet. Atque adeo patet, luctum quoque voluntarium, & quatenus talis, etiam naturalem, ob mortem amicorum, benefactorum ac bene de nobis atque aliis meritorum licitum eſſe.

Aliud eſt, num quid tale fit, ut prohiberi non poſſit, aliud vero, num jus quid faciendi nobis competat, ſeu num jure quid fieri poſſit. Atque adeo luctus naturalis a voluntario utique diſtinguendus, atque propterea non modo oſtendendum erat, illum prohibitum non eſſe, verum etiam demonſtrandum, hunc eſſe licitum. Quemadmodum vero actiones naturales & liberæ multis modis a ſe invicem dependent, atque hinc fieri poteſt, ut etiam in naturales aliquid vitioſi derivetur a liberis; ita etiam luctus naturalis labe affici poteſt, quatenus actualitas ejusdem ab actionibus quibusdam vitioſis præteritis dependet. Aſt hic conſideramus actus humanos, quales in ſe ſunt, ac quales liberi eſſe debeant vi legis naturæ. Quomodo vero labe quadam inficiantur, quæ in ſe ſpectatæ ab eadem immunes ſunt; in Philoſophia morali oſtendendum & quodammodo ex iis jam patet, quæ de actionum humanarum dependentia a libertate animæ demonſtravimus (§. 16. *& ſeqq. part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam vero actiones hominum externæ, quæ in ſe ſpectatæ bonæ ſunt ac licitæ, a vitiis labem contrahunt; ita haud quaquam mirum videri poteſt, ſi luctui idem accidit. Quodſi in eodem obſerventur, quæ ad rectitudinem actionum humanarum requiruntur (§. 80. *part. 1. Phil. pract. univ.*); metuendum non erit, ne labe quadam ſit infectus.

§. 818.

An veſte lugere liceat mortuos.

Quoniam luctus voluntarius ob mortem amicorum, benefactorum & eorum, qui de nobis ac aliis bene meriti ſunt, licitus (§. 817.), ad eum vero pertinet, ſi veſte lugeamus mortuos (§. 815.); *veſte lugere mortuos licet.*

Pertinet huc ritus, ut aliis, quam veſtibus ordinariis, utamur in exequiis, & ut cognati, agnati atque affines veſte lugeant defunctum, qui in ſe juri naturæ minime repugnat.

§. 819.

Sectio cadaverum.

Sectio cadaverum eſt actus, quo corpora & membra ita diſſe-

diſſecantur, ut ſingula organa & horum partes a ſe invicem ſeparentur. Dici vulgo ſolet *Anatomia.* *verum vel anatomia quid ſit.*

Conſtat a Medicis ſectionem cadaverum humanorum fieri. Quoniam ſepulturæ jus humanitati debetur (§. 769.); dubium videri poterat, an citra injuriam cadaver hominis ſecare liceat. Quamobrem cum nobis propoſuerimus oſtendere, quicquid in actionibus humanis ſit boni, vel mali, liciti, vel illiciti; non inconſultum quoque duximus de jure ſecandi cadavera humana hic agere.

§. 820.

Quoniam ſi corpora & membra ita diſſecantur, ut ſingula organa & horum partes a ſe invicem ſeparentur, non modo notionem diſtinctam partium, ex quibus corpus humanum conſtat, verum etiam totius ſtructuræ corporis humani acquirimus (§. 682. *Log.*), actus vero, quo corpora & membra eorum ita diſſecantur, ut ſingula organa & horum partes a ſe invicem ſeparentur, ſectio cadaverum humanorum, ſeu anatomia eſt (§. 819.); *ſectione cadaverum, ſeu anatomia diſtincta notio totius corporis humani & ſingularum ejus partium acquiritur*, conſequenter cum in ſtructura eſſentia corporis humani conſiſtat (§. 276. *Coſmol.*), *eſſentia corporis humani cognoſcitur.* *Uſus anatomiæ.*

Sine ſectione cadaverum ad diſtinctam corporis humani cognitionem nos pervenire non poſſe, nemo eſt qui dubitat, nec alio fine iſtiusmodi ſectiones fiunt a Medicis: ſit ita quod non omnes agnoſcant, corporis humani totius in ſtructura ejusdem & ſingularum partium, quæ itidem corpora organica ſunt, eſſentiam in eorundem ſtructura contineri.

§. 821.

Quoniam ratio eorum, quæ corpori organico, conſequenter etiam humano & ſingulis ejus organis vel actu inſunt, *Sanitatis ac morborum*

Digitized by Google

cognitio unde pendeat. ſunt, vel ineſſe poſſunt, in ſtructura continetur (§. 277. *Coſmol.*), & in eadem quoque deprehenditur ratio, cur ſingula organa ad functiones ſuas apta ſint (§. 278. *Coſmol.*), conſequenter quandonam munere ſuo rite fungantur, & quando ad ſuos uſus, quibus deſtinantur, apta non ſunt, ſtatus autem corporis, quo ſingulæ ipſius partes munere ſuo rite funguntur, ſanitas eſt (§. 345. *part. 1. Jur. nat.*), eidem autem oppoſitus, quo una vel plures ad uſus ſuos, quibus deſtinantur, aptæ non ſunt, morbus (§. 346. *part. 1. Jur. nat.*); *ſine ſtructura corporis humani & ſingularum ejus partium nec ſanitas, nec morbi, quibus laborat, diſtincte cognoſci poſſunt*, adeoque *anatomia, ſeu cadaverum ſectio ad ſanitatis ac morborum cognitionem neceſſaria* (§. 820.).

Satis hoc exploratum eſt medicis peritis, ut anatomiæ neceſſitas non vocetur in dubium, niſi ab iis, qui in empiricorum, quam Medicorum rationalium numero eſſe malunt. Et quis ignorat, quot dentur caſus, in quibus anatomiæ imperitus non caute procedere poteſt in operationibus chirurgicis, ut ſæpiſſime plus noceat, quam proſit ei, qui opem ipſius efflagitat? Anatomia veluti baſis eſt totius theoriæ medicæ rationalis, immo & chirurgiæ. Nec Phyſicus in anthropologia proferet, quæ rationi conſentanea ſunt, ſiquidem anatomiæ fuerit imperitus. Qui adeo contendit, Medicinam & chirurgiam rationalem eſſe debere, qui Phyſiologiam ſeu anthropologiam a Phyſico rite tradi jubet; is anatomiam ſeu ſectionem cadaverum non poſſe negligi ultro fatebitur. Ceterum cum ſine autopſia ad ſolidam ſtructuræ corporis humani & organorum ejusdem cognitionem perveniri vix detur; ideo neceſſe eſt, ut ſectionibus interſint qui ad iſtam cognitionem adſpirant, conſequenter etſi plures proſtent de anatomia libri, ſectiones tamen cadaverum adhuc hodie ſunt inſtituendæ, tamdiu repetendæ, quamdiu non deerunt, qui ſtructuram corporis humani ac ſingularum ejus partium perſpicere geſtiunt.

§. 822.

§. 822.

De obligatione ad ſtructuram corporis noſtri & ex ea Deum cognoſcendum.

Homo obligatur Deum cognoſcere etiam ex ſtructura corporis humani & cognoſcere, qualis hæc ſit. Deum enim cognoſcere debet ex contemplatione hujus univerſi & eorum, quæ in eodem ſunt (§. 1131. *part. I. Jur. nat.*), & obligatur ad contemplandum hoc univerſum & ea, quæ in eodem ſunt, & ad cognoſcendum, qualia ſint. Quoniam itaque homo eſt in eorum numero, quæ ſunt in univerſo; Deum quoque cognoſcere debemus ex ſtructura corporis humani & hanc contemplari & qualis ea ſit ut cognoſcamus inquirere.

Quomodo creaturæ in univerſum omnes, adeoque etiam humanum corpus, Deum repræſentent, dudum demonſtravimus (§. 799. *& ſeqq. part. I. Theol. nat.*). Atque inde abunde intelligitur, quomodo ex ſtructura Corporis humani ac ſingularum ejus partium Deus ſit agnoſcendus. Quo magis igitur ſtructura illa nobis fuerit perſpecta; eo clarior quoque evadit Dei ex iſta derivata cognitio. Corpus humanum omnium confeſſione eſt machina omnium artificioſiſſima, quam in hoc univerſo nobis cognoſcere datur. Ecquis vero non ultro largitur, ſi quis velit agnoſcere artificem, opus ejus præſtantiſſimum conſiderandum eſſe. Multum quoque influit hæc cognitio in praxi officiorum erga Deum, quemadmodum ſuo tempore in Philoſophia morali oſtendemus.

§. 823.

An anatomia ſit naturaliter licita.

Cadavera humana ſecare licet, ſeu anatomia naturaliter licita. Etenim ſine ſectione cadaverum humanorum diſtinctam corporis humani ac ſingularum ejus partium notionem acquirere non licet (§. 820.). Enimvero natura homini jus eſt in res naturales, conſequenter etiam in cadavera humana, quoad omnem uſum, qui ad earum cognitionem facit (§. 1136. *part. I. Jur. nat.*). Ergo natura quoque ipſi competit jus cadavera humana ſecandi, adeoque eadem ſecare

Digitized by Google

licet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter anatomia naturaliter licita (§. 819.).

Oſtenditur etiam hoc modo. Homo obligatur Deum cognoſcere etiam ex ſtructura corporis humani (§. 822.), conſequenter eidem jus eſt ad eos actus, ſine quibus cognitioni iſti non datur locus (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum ſine ſectione cadaverum humanorum notionem ſtructuræ corporis humani diſtinctam acquirere non poſſimus (§. 820.); jus quoque nobis eſt ſecandi cadavera humana, adeoque ſecare licet.

Immo etiam ita demonſtratur. Homo ſanitatem ſuam conſervare (§. 393. *part. 1. Jur. nat.*), & morbos, quantum in poteſtate ſua eſt, evitare (§. 394. *part. 1. Jur. nat.*), quodſi vero in morbum incidat, operam dare tenetur, ut ſanitati reſtituatur (§ 413. *part. 1. Jur nat.*). Cognoſcere igitur debet, quid ſit ſanitas, quid ſint morbi. Quamobrem cum ſine cadaverum ſectione ſanitas & morbi cognoſci nequeant (§. 821.); lex quoque naturæ nobis dat jus cadavera humana ſecandi (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque ſecare licet.

Si nulli darentur morbi, nulli quoque darentur Medici, neque ſanitatis ac morborum cauſa ſtructuræ corporis humani ac ſingularum ejus partium cognitio foret neceſſaria: non tamen propterea negligenda eſſet anatomia, cum adhuc ſuperſit obligatio Deum ex ſtructura corporis humani ac ſingularum ejus partium agnoſcendi, cui abſque anatomia ſatisfieri nequit. Qui Deo gratias agere vult, quemadmodum debet, quod corpus ſuum admiranda arte ſit conſtructum; is noſſe utique debet, quæ ſit ſtructura ejusdem. Equidem noſtris moribus anatomiæ operam non navant, niſi qui Medicinæ ſe devoverunt, qui vero Theologiæ ſe conſecrarunt, eam tanquam ſibi inutilem negligunt; non tamen moribus metiri veritatem debemus

Digitized by Google

mus, quippe quos ab eadem non infrequenter recedere nemo eſt qui neſciat. Noſtrum adeo fuit non uno modo demonſtrare jus ſecandi cadavera humana.

§. 824.

Sceletus quid ſit & ejus uſus.

Sceletus dicitur cadaver decarnatum, ſola oſſium compage conſtans. *Sceletus* adeo *facit ad cognitionem oſſium corporis animalis*, veluti humani, *& modi, quo per totum corpus diſtribuuntur ac inter ſe junguntur.*

Hæc de oſſibus doctrina *Oſteologia* dici ſolet, ut adeo ſceleti fiant in uſum oſteologiæ. Sceleti humani arte parantur, qua ſingula oſſa eodem ordine inter ſe junguntur, ac connectuntur, quo in cadavere juncta & connexa deprehendebantur.

§. 825.

Sceletorum neceſſitas.

Quoniam ſceletus integram oſſium compagem nobis inſpiciendam ſiſtit, qualem in cadavere non decarnato ſpectare non datur (§. 824.), ſine ea tamen ſtructura corporis humani cognoſci minime poteſt, quod per ſe patet, *ſceletorum fabricatio ad perſpiciendam ſtructuram corporis humani neceſſaria.*

Per ſe patet ſceletorum eandem eſſe neceſſitatem ad cognoſcendam ſtructuram corporis animalis cujuslibet. Quoniam tamen aliorum animalium cognitio magis curioſa, quam utilis habetur, de iis fabricandis non admodum ſolliciti ſunt hiſtoriæ animalium conditores. Cognitio enim Dei ex creaturis haurienda etſi defendatur, vulgo tamen creditur, ad eam ſufficere, ut ignorantia pariat admirationem, atque hac ſatisfieri poſſe officiis erga Deum exiſtimatur. Qui vero ad animum revocaverit ea, quæ de modo, quo res naturales Deum repræſentant, demonſtravimus (§. 799. *& ſeqq. part. 1. Theol. nat.*), longe aliter ſentiet.

§. 826.

Digitized by Google

§. 826.

De jure fabricandi ſceletum.

Natura hominibus competit jus ſceletos fabricandi. Quoniam ſceletorum fabricatio, perinde ac cadaverum humanorum ſectio (§. 820.), ad perſpiciendam ſtructuram corporis humani neceſſaria (§. 825.); hominibus natura competere jus ſceletos fabricandi eodem modo oſtenditur, quo ante demonſtravimus, iisdem competere jus ſecandi cadavera humana (§. 823.).

Oſtenditur etiam hoc modo. Homini natura competit jus ad omnes actus, quibus rerum naturalium cognitio promovetur (§. 1138. *part. I. Jur. nat.*). Ad cognitionem rerum naturalium etiam pertinet ſtructura corporis humani, quod per ſe patet, & ſceletorum fabricatio eandem promovet (§. 825.). Quamobrem natura quoque hominibus competit jus ſceletos fabricandi.

Cadavera humana ſecare & ſceletos fabricare mos inveteratus eſt. Quamobrem forſitan non deerunt, qui exiſtimaturi ſunt, non opus eſſe, ut demum demonſtretur, hoc fieri licite, cum nemo de eo dubitet. Enimvero non quæritur, num hoc permiſſum ſit in Rep. ac toleretur; ſed num jure naturali hoc fieri poſſit. Id vero moribus non probatur, ſed rationibus ex principiis Juris naturæ deſumtis. Quodſi dicas ex eo, quod homini competat jus ad omnes actus, quibus rerum naturalium cognitio promovetur, tuto inferri non poſſe jus ſecandi cadavera humana & ſceletos fabricandi, cum jus illud reſtringi debeat ad actus per ſe licitos, conſequenter ante demonſtrandum eſſe, quod actus ſecandi cadavera humana & ſceletos fabricandi nihil illiciti in ſe contineat; tenendum erit quod, ſi quis velit uti actu ad promovendum rerum naturalium cognitionem, quem aliunde conſtat illicitum eſſe, tum lex prohibitiva collidatur cum lege permiſſiva, adeoque actus iſte excipiendus ſit (§. 211. *part. I. Phil. pract. univ.*).

§. 827.

Digitized by Google

§. 827.

An ſectio hominum vivorum licita.

Non licet ſecare homines vivos. Qui enim hominem vivum ſecat, facto ſuo mortem eidem conſciſcit, adeoque eum occidit (§. 741. *part. 1. Jur. nat.*). Enimvero ne volentem quidem occidere licet (§. 745. *part. 1. Jur. nat.*). Ergo non licet ſecare homines vivos.

Sectionem vivorum nemo non illicitam agnoſcit, ob eandem, quam dedimus, rationem. Pugnat enim ea cum jure hominis, cum lex naturæ ſecuritatem vitæ præſtat (§. 743. *part. 1. Jur. nat.*), & hanc juri ejusdem ſubducit (§. 351. *part. 1. Jur. nat.*). Quamvis adeo ſectio hominis vivi tibi prodeſſe poterat ad ſcientiam, non tamen ideo licita eſt (§. 1138. *part. 1. Jur. nat.*), cum aliunde conſtet, eam eſſe illicitam.

§. 828.

An ſectio cadaverum humanitatis honori repugnet.

Sectio cadaverum humanorum non repugnat honori humanitatis. Quando enim cadavera humana ſecamus, id fit eo fine, ut diſtinctam totius corporis humani ac ſingularum ejus partium notionem acquiramus (§. 820.), conſequenter hoc facto minime ſignificamus, hominem, cujus cadaver ſecatur, non perinde ac nos eſſe hominem, & quoad humanitatem a nobis differre. Quamobrem cum honor humanitatis conſiſtat in actibus, quibus ſignificamus, nos agnoſcere, quod alter ſit homo (§. 759.); ſectio cadaverum humanorum non repugnat honori humanitatis.

Quamvis adeo unicuique honorem humanitatis exhibere debeamus (§. 760.), nec hoc officium poſt obitum alterius ceſſet (§. 761.); hoc tamen minime obſtat ſectioni cadaverum humanorum.

§. 829.

An cadavera diſſecta ſepeliri debeant.

Cadavera diſſecta, ſectione abſoluta, ſunt ſepelienda. Per ſe patet, ſectione abſoluta obtentum eſſe finem, cujus gratia cada-

cadaver diſſecabatur (§. 820.). Quamobrem cum jam perinde ſit ſive cadaver integrum, ſive diſſectum e conſpectu vivorum removeas, jus vero ſepulturæ humanitati debeatur, ut promiſcue omnes ſint ſepeliendi, ac nemo ſepultura privari poſſit (§. 769. 770.); ſectione abſoluta cadavera diſſecta ſepelienda ſunt.

Patet adeo homini mortuo honorem humanitatis, quem in modo cadaver ejus e conſpectu vivorum removendi debemus (§. 761.), eidem adhuc deferri poſſe, etiamſi cadaver fuerit diſſectum & partes ejus a ſe invicem ſeparatæ. Cadaver humo conditum putredine conſumitur, ut adeo nihil interſit, ſive integrum condatur, ſive diſſectum. Cumque nihil detrahatur famæ mortui, etiamſi ad augendam vel amplificandam ſcientiam cadaver ſecetur (§. 553. 870. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque diſſectum humo condatur; ſectio cadaverum juri ad ſepulturam minime adverſatur. Loquimur hic de ſectione cadaverum humanorum in ſtatu naturali, in quo ſingula nonniſi ad veritatis normam exiguntur. Quoniam vero in ſtatu civili multum dandum eſt opinioni ac quoad veritatem quoque nonnulla mutantur; ideo quæ hic dicuntur non crude applicari debent ad ſectionem cadaverum in ſtatu civili, qui hominum inæqualitatem non invito jure naturæ introduxit, quemadmodum ſuo loco oſtendemus, ut alia jam taceamus.

CAPUT VI.

De nondum natis & officiis erga poſteros.

§. 830.

An nondum natus jus quoddam

NOndum *natus nullum jus habere poteſt.* Qui enim nondum natus eſt, aut in utero adhuc materno eſt, aut ne a matre quidem conceptus eſt. Quodſi a matre ne qui-

ne quidem conceptus eſt, in rerum natura non exiſtit, adeoque agere nequit. Qui vero in utero adhuc materno eſt, nihil adhuc inter homines agere poteſt. Quamobrem cum jus ſit facultas moralis agendi (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*), ut ſcilicet ſalva actionis rectitudine ſeu ſalvis officiis erga ſe atque alios, agere poſſit, quod phyſice agere poteſt (§. 157. *part. I. Phil. pract. univ.*); nondum natus jus nullum habere poteſt. *habere poſſit.*

Homo nondum natus non eſt ſubjectum juris capax, quoniam jus ſupponit agendi facultatem (§. 156. *part. I. Phil. pract. univ.*). De iis, qui ne in utero quidem materno concepti ſunt, neminem fore exiſtimo, qui dubitet. Quamdiu vero fœtus in utero exiſtit, pars matris eſt, & ſanguine ipſius nutritur, nec in lucem editur, niſi ubi perfectus fuerit, ut hominibus aſſociari poſſit. Atque tum demum opus habet alimentis & aliorum hominum auxilio indiget, utut ipſe nondum aliis prodeſſe poſſit. A nativitate igitur incipit frui jure hominum. Ita e. gr. in ſtatu naturali, quamprimum natus eſt, ipſi perinde ac aliis competit jus ad uſum rerum quarumvis neceſſarium, utut id per ſe nondum exercere poſſit.

§. 831.

An nondum natus jus acquirere poſſit.

Quoniam *nondum natus* jus nullum habere poteſt (§. 830.); *jus* quoque *nullum acquirere poteſt*, conſequenter cum *fœtus in utero materno exiſtens* nondum natus ſit, idem *jus nullum acquirere poteſt.*

Sane ſi ponamus fœtum in utero materno jus quoddam acquirere; evidens eſt, quod nondum natus jus aliquod habeat: id quod tamen fieri minime poteſt (§. 830.).

§. 832.

An dominium acquire-

Quoniam fœtus in utero materno exiſtens jus nullum acquirere poteſt (§. 831.), dominium autem jus eſt (§. 118. *part. 2.*

Digitized by Google

re poſſit fœtus in utero. *part. 2. Jur. nat.*); *quamdiu fœtus in utero materno exiſtit, dominium nullius rei acquirere poteſt.* Idem valet in genere de nondum nato (§. 831.).

Dominium rerum fœtus in utero materno exiſtenti prorſus inutile eſt, cum nulla re in eodem indigeat. Nec eſt quod excipias, non inutile manere, quando in lucem editus fuerit. Quamdiu enim in utero materno eſt, nondum certo conſtat, utrum perfectus ac vivus in lucem ſit proditurus, nec ne. Sufficit adeo dominium, ſi quod acquirere debet, tum ab eodem acquiri, quando ipſi utile.

§. 833.

An jus in eum transferri poſſit. Porro quia *fœtus quamdiu in utero materno exiſtit*, dominium nullius rei (§. 832.), immo nec jus aliud quodcunque acquirere poteſt (§. 831.); *dominium* quoque *rei nullius, immo nec jus aliud quodcunque transferri poteſt in eum.* Idem valet in genere de nondum nato (§. 831.).

Repugnat utique transferre jus in eum, qui ejus capax non eſt. In Jure naturæ rationes ultimæ petendæ ſunt ab ipſa natura humana (§. 135. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ubi ergo ratio iſta deficit, nec juri locus eſſe poteſt. Nihil adeo agitur, quando dominium rei alicujus. vel jus quoddam aliud in fœtum, qui adhuc in utero materno ſubſiſtit, transfertur. Non eſt, quod excipias, naſciturum per fictionem haberi poſſe pro nato. Neque enim admittendæ ſunt fictiones temerariæ (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*), quales ſunt, quæ naturæ fœtui repugnant. Quodſi enim proſpicere velis futuræ utilitati, quando ſcilicet in lucem editus fuerit; ſufficit jus acquiri poſſe, quando naſcitur.

§. 834.

Quomodo intelligendum ſit. *Si quis dicat, ſe jus quoddam transferre in nondum natum veluti in fœtum in utero adhuc exiſtentem; id velle intelligitur, ut idem ab eo acquiratur, quando naſcitur, ſeu per nativitatem.* Etenim

enim nemo jus quoddam transferre poteſt in nondum natum, veluti in fœtum in utero adhuc exiſtentem (§. 833.). Quodſi ergo dicat, ſe hoc velle, cum aliquid agere voluiſſe intelligatur, id utique ita intelligendum eſt, ut, quando quis jus acquirere poteſt, idem in ipſum translatum eſſe debeat (§. 483.). Quoniam itaque jura utilia eſſe incipiunt, quamprimum quis naſcitur, etſi interea per alios ſint exercenda, donec ipſe exercere poſſit, adeoque jura acquirere quis poſſit, quamprimum naſcitur; qui dicit ſe jus quoddam transferre in nondum natum, veluti fœtum adhuc in utero exiſtentem, id velle intelligitur, ut id ab eodem acquiratur per nativitatem, ſeu quando naſcitur. *ſi quis ſe transferre dicit.*

Non eſt, quod excipias, poſſe quoque jus in utilitatem fœtus in utero adhuc exiſtentis exerceri per alium, conſequenter nil obſtare, quo minus in eum transferatur, ac perinde eſſe, ſive ante nativitatem, ſive poſt eandem ab eodem acquiratur. Enimvero quamprimum quis natus eſt, jus eidem utile eſſe incipit, etſi incertum ſit, num tamdiu ſit victurus, ut ipſe per ſe hoc exercere poſſit: quando vero fœtus adhuc in utero materno exiſtit, incertum adhuc eſt, num vivus ſit in lucem proditurus, conſequenter jus utile ipſi futurum, nec ne, neque ulla adhuc affulget ſpes fore, ut ipſe per ſe aliquando jus exercere poſſit. Diſpar adeo utrobique ratio eſt. Præterea nec ratio ſuadet, cur jus transferatur in fœtum adhuc in utero exiſtentem contra naturam, cum idem prorſus ſit juris effectus, ſi ſub ea lege conferatur, ut per nativitatem acquiratur, ſiquidem utilitatem naſcituri ſpectes. Quodſi enim vivus in lucem non edatur, nullam inde utilitatem percipere poteſt. Quodſi caſus occurrat, in quo, jure in naſciturum translato, quatenus per fictionem habetur pro nato, alterius cujusdam utilitati in eventum incertum conſulitur, id alio adhuc modo fieri poteſt, cum a transferentis voluntate pendeat, quomodo jus quoddam in alium transferre velit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Sed de eo diſpiciemus ſuo loco.

§. 835.

De jure tibi ac deſcendentibus a te collato, quod vobis ſimul competere poteſt.

Si jus aliquod confertur tibi ac iis, qui a te deſcendent (per nativitatem ſcilicet), *ac id tibi & a te deſcendenti una competere poteſt; qui a te deſcendit idem acquirit, quamprimum in lucem editur.* Quodſi enim jus aliquod confertur nondum natis, conferens id velle intelligitur, ut id ab iis acquiratur, quando naſcuntur (§. 634.). Quoniam igitur nondum natis confertur jus, quod iis confertur, qui a te per nativitatem deſcendent; ſi hoc tibi ac a te deſcendenti una competere poteſt, jus, quod tibi ac a te deſcendentibus confertur, ſtatim acquirit is, qui a te deſcendit, quamprimum in lucem editur.

Ita ſi tu cum omnibus deſcendentibus a te per nativitatem eleveris ad nobilitatem; filius, qui tibi naſcitur, ſtatim fit nobilis. Ac idem eodem modo intelligitur de nepote ac pronepote tuo, te licet adhuc vivo. Neque enim repugnat, ut tu ac filius tuus, vel nepos aut pronepos tuus eadem dignitate ſitis conſpicui.

§. 836.

De jure morte poſſidentis in alium transmiſſo.

Si jus in te transfertur certa lege in nondum natos, dum transfertur, morte poſſidentis ſucceſſive transmittendum; quamprimum illi naſcuntur jus acquirunt in jus in te translatum ſuccedendi, conditione lege definita exiſtente; quamprimum vero concipiuntur in materno utero, quaſi ſpem acquirunt per nativitatem jus iſtud ſuccedendi acquirendi. Quoniam jus, quod in te transfertur, voluntate transferentis, qui pro lubitu ſuo legem præſcribere poteſt (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), ſucceſſive in alios aliosque transmitti debet morte poſſidentis *per hypotheſin*, antequam is, qui poſſidet, moriatur, nonniſi jus conditionatum ſuccedendi in jus, quod in te translatum fuerat, habere poſſunt ii, in quos transmittendum, ita ut mortuo poſſeſſore is ſuccedat, in quem morte ipſius jus iſtud transmitti debet juxta legem præ-

præſcriptam. Quoniam vero omnes, qui ſucceſſive ſuccedere debent, nondum nati ſunt, quando jus in te transfertur, *per hypotheſin*, nondum vero nati jus nullum habere poſſunt (§. 830.), nec jus iſtud ſuccedendi ipſis competere poteſt, antequam naſcantur. Enimvero quando jus aliquod confertur nondum natis, conferens velle intelligitur, ut id ab iis acquiratur, quando naſcuntur (§. 834.). Quamobrem ſi jus in te transfertur, quod certa lege in eos, qui tempore translationis nondum nati ſunt, morte poſſidentis transmittendum; quamprimum illi naſcuntur, acquirunt jus ſuccedendi in jus, quod fuerat in te translatum, conditione lege definita exiſtente. *Quod erat unum.*

Enimvero quamprimum quis in utero materno concipitur, ſpes eſt eum natum iri, quod per ſe patet, & quamprimum naſcitur, jus ſuccedendi, de quo diximus, acquirit, *per demonſtrata.* Habet ergo fœtus in utero quaſi ſpem acquirendi jus iſtud in utero materno, quamprimum ſpes aliqua affulget, ipſum natum iri, conſequenter quamprimum concipitur, atque adeo quaſi ſpem jus ſuccedendi per nativitatem acquirendi acquirit eo ipſo, quo concipitur, momento. *Quod erat alterum.*

Jus ſuccedendi conditionatum dicimus, quia pendet a morte poſſidentis, qui jus in alium juxta legem præſcriptam transmittere poteſt. Quodſi contingat hunc mori, antequam ille moriatur, aut jus, quod in te translatum fuerat, in ipſum transmittatur; conditio, ſub qua in eum transmitti debet, non exiſtit, nec unquam exiſtere poteſt, conſequenter hic quoque in jus, quod fuerat in te translatum, ſuccedere nequit. Obtinet hoc in omni jure conditionato, quod evaneſcit, ſi is moriatur, cui competebat, antequam conditio exiſtat.

§. 837.

Quaſi ſpes acquirendi per nativitatem jus conditionatum ſucceden- *Qualis ſit*

iſta quaſi ſpes. *cedendi in jus transmiſſibiliter in primum acquirentem collatum, fœtui in utero materno competens, æquipollet ſpei, quam habet promiſſarius ex promiſſione conditionata.* Etenim quando quis in te transfert jus certa lege in nondum natos, dum transfertur, transmittendum; eo ipſo declarat, quod, ſi quis horum, qui nondum nati ſunt, naſcatur, extemplo jus ſuccedendi in jus in te translatum habere debeat, conditione nimirum lege definita exiſtente (§. 836.). Fœtui igitur in utero quaſi promittit, quod, ſi ipſum naſci contingat, jus iſtud conditionatum ſuccedendi habere debeat (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum promiſſarius nonniſi ſpem habeat debitum iri, quamdiu nondum certum eſt, conditionem extare (§. 471. *part. 3. Jur. nat.*); fœtui in utero nonniſi quaſi ſpes acquirendi jus ſuccedendi in jus transmiſſibiliter in primum acquirentem translatum tribui poteſt ex quaſi promiſſione transferentis orta. Atque adeo patet, quaſi ſpem acquirendi per nativitatem jus conditionatum ſuccedendi in jus transmiſſibiliter in primum acquirentem collatum, fœtui in utero exiſtenti competens, æquipollere ſpei, quam habet promiſſarius ex promiſſione conditionata.

Actus, quo jus aliquod transmiſſionis certa lege in aliquem confertur, non ſimplex eſt, ſed ex gemino actu compoſitus. Alius enim eſt, qui reſpicit primum acquirentem, in quem jus actu transfertur; alius vero eſt, qui reſpicit eos, qui in jus iſtud juxta legem transmiſſionis ſuccedere debent, ſive jam nati ſint, ſive nondum nati. Translatio juris in primum acquirentem datio eſt, quæ in præſens abſolvitur: aſt actus, qui reſpicit eos, in quos certa lege jus iſtud transmittendum, cum in futurum promineat, & ſub certa conditione lege transmiſſionis definita fiat, non poteſt eſſe alius niſi promiſſio conditionata (§. 3[illegible]. 462. *part. 3. Jur. nat.*). Recte adeo fingitur, quaſi nondum nati, quos reſpicit lex transmiſſionis, ſint præſentes & transferens iis promittat, quod per nativitatem jus ſuccedendi

dendi in jus juxta legem transmiſſionis acquirere debeant. Hæc igitur promiſſio cum aliquem habere debeat effectum juris, antequam naſcatur, qui tum nondum natus fuerat; effectum ſortiatur neceſſe eſt, quamprimum fœtus in utero concipitur, ut natum iri ſperetur. Voluntas adeo transferentis cum effectum quendam habeat, quamdiu quis naſcitur, qui juxta legem transmiſſionis in jus in primum acquirentem collatum ſuccedere poteſt; videtur transferens fœtui, poſtquam conceptus eſt, quaſi promittere, quod ſiquidem eum naſci contingat, jus iſtud ſuccedendi conditionatum habere debeat. Voluntas transferentis rite explicanda, ut appareat, quemnam effectum juris producat, ſeu quid operetur: jus enim eorum, in quos jus aliquod transmitti debet, ex ipſius voluntate metiendum. Diſpar autem ratio eſt inter eum caſum, quo per nativitatem acquiritur jus purum (§. 635.), & quo acquiritur jus nonniſi conditionatum (§. 636.), qui adeo caſus a ſe invicem ſunt diſtinguendi. In illo a te deſcendenti acquiritur ſimile jus, quale tu habes, per nativitatem; in hoc autem jus conditionatum ſuccedendi in idem jus, quod in te fuit translatum.

§. 838.

Quoniam ſpes, quam habet promiſſarius ex promiſſione conditionata, invito adimi nequit (§. 477. *part. 3. Jur. nat.*), *quaſi ſpes* vero *acquirendi per nativitatem jus conditionatum ſuccedendi in jus in primum acquirentem transmiſſibiliter collatum* fœtui in utero competens æquipollet ſpei, quam habet promiſſarius ex promiſſione conditionata (§. 837.); hæc quoque quaſi ſpes *fœtui adhuc in utero exiſtenti adimi nequit.* *An fœtui in utero adimi poſſit.*

Fœtus in utero velle nequit, quod per ſe patet. Quando igitur ſpes iſta eidem adimenda, quid de voluntate ipſius præſumi debeat, ſiquidem jam velle poſſet, quæritur. Id utique præſumendum, quod ratihabiturus præſumitur, quando ad uſum rationis pervenerit, judicio maturo acquiſito. Nemo præſumitur velle, ſibi jus quoddam adimi. Quamobrem cum fœtui in utero ademta ſpe acquirendi jus ſuccedendi in jus trans-

miſſibile, ubi in lucem editus fuerit, ademtum ſit jus ſuccedendi; fœtus in utero nolle præſumitur, ut ſpes, de qua nobis in præſenti ſermo eſt, eidem adimatur. Adimeretur adeo invito, adeoque adimi nequit.

§. 839.

Si quid fœtui in utero datum tibi traditur.

Si quid datur fœtui in utero exiſtenti & tibi traditur; id tibi datum intelligitur ſub modo, ut des infanti, quando naſcitur. Etenim qui dicit ſe quid dare fœtui in utero exiſtenti, is dicit ſe dominium ejus rei, quæ traditur, in ipſum transferre (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter jus aliquod (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque qui dicit ſe jus transferre in fœtum adhuc in utero exiſtentem id velle intelligitur, ut id ab eo acquiratur, quando naſcitur (§. 834.); qui dicit ſe dare fœtui in utero, quod tibi tradit, vult ut a fœtu acquiratur, quando naſcitur. Quamobrem cum tibi tradatur, *per hypoth.* perinde omnino eſt, ac ſi tibi daretur eo fine, ut des infanti quando naſcitur, conſequenter ſub hoc modo datum tibi intelligitur, ut des infanti, quando naſcitur (§. 557. *part. 3. Jur. nat.*).

Unum adeo idemque eſt, ſive dicam, quod tibi trado do fœtui in utero, ſive do tibi hoc, ut ſit infantis, qui naſcitur, vel ut des eidem. Minime autem dici poteſt, in hypotheſi propoſitionis præſentis tibi tantummodo committi dationem, ut ſcilicet meo nomine in recens natum infantem dominium rei traditæ transferas. Qui enim dicit ſe dare, is utique vult, ut dominium rei a ſe abeat in alium, cum datio in actuali translatione dominii conſiſtat (§. 675. *part 2. Jur. nat.*). Quoniam vero tranſire nequit in fœtum in utero (§. 833.); transeat neceſſe eſt in eum, in quem traditione transfertur poſſeſſio (§. 23. *part. 3. Jur. nat.*). Quia tamen hujus eſſe non debet, ſed dans vult, ut ſit infantis, qui expectatur, & quem natum iri præſumit; non ſine modo datum intelligi poteſt, adeoque ſub

ſub hoc modo, ut infanti detur, quando naſcitur, ſive poſſeſſio maneat apud eum, qui accepit, ſive transferenda ſit in alium, qui infantis nati nomine poſſidet. Ab utroque caſu diſtinguendus eſt tertius, quo quid tibi datur, quia infans expectatur. Quamvis enim in hoc caſu reſpiciatur utilitas infantis, veluti ut habeas, quod in educationem ipſius impendere poſſis; id tamen ſtatim tuum eſt, ac tuum manet, nec dominium ejus in infantem tranſit, dum naſcitur. Subtiliter omnino diſtinguendi ſunt caſus, ut de jure ac obligationibus ex actu dantis reſultantibus accuratum fieri poſſit judicium. Sane ſi ponamus fœtum in utero exiſtentem non naſci, ſed vel in utero mori, vel prægnantem fœminam abortum facere; non idem erit juris in omni iſto caſu, immo nec erit, ſi infans vivus in lucem edatur. Ceterum nec a notionibus JCtorum Romanorum abhorret, ut quod datur ei, qui dominii capax non eſt, datum intelligatur alteri, qui ejusdem capax eſt, veluti quando ſervus alienus hæres inſtituitur.

§. 840.

Effectus iſtius dationis.

Si quid datur fœtui in utero exiſtenti & tibi traditur, dominium ejus in infantem tranſit, quando naſcitur: quodſi vero non naſcatur, tu, quod tibi traditum, reſtituere teneris. Si quid enim datur fœtui in utero exiſtenti & tibi traditur, id tibi datum intelligitur ſub modo, ut des infanti, quando naſcitur (§. 839.). Quamobrem quando infans naſcitur, tu ad id, quod tibi traditum, dandum, ſeu dominium ejusdem in eum transferendum obligaris (§. 556. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque hoc fieri intelligitur, quando infans naſcitur; dominium quoque rei traditæ in infantem, quando naſcitur, ſtatim tranſit. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi infans non naſcitur, qui expectabatur, veluti ſi mulier abortum faciat, aut fœtus in utero moriatur; fieri non poteſt, ut quod tibi traditum des infanti nato, conſequen-

ſequenter modus adimpleri nequit. Quando vero modus non adimpletur, tu ad reſtituendum obligaris (§. 556. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem ſi quid datur fœtui in utero exiſtenti & tibi traditur, infans vero minime naſcitur, tu, quod tibi traditum, reſtituere teneris. *Quod erat alterum.*

Non eſt, quod excipias, per te non ſtare, ut modum adimpleas, conſequenter perinde eſſe ac ſi eundem adimpleviſſes, adeoque quod tibi traditum tuum manere, quando infans, qui expectabatur, non naſcitur. Dans enim infantis unice reſpicit utilitatem, non tuam, conſequenter dum tibi dat eo fine, ut des infanti, quando naſcitur, tacita ſubeſt conditio, ut reſtituatur, niſi naſcatur. Neque vero etiam eſt, quod exiſtimes hoc pacto perinde eſſe ac ſi tibi tantummodo committatur, ut des infanti, ſiquidem eum naſci contingat. Manifeſta enim eſt diverſitas in utroque caſu. Quando enim das, ut detur, dominium tranſit a te in accipientem, antequam is det tertio: quando vero tantummodo mandas, ut detur, tu dominus manes & ante dationem perfectam revocare potes mandatum. Prolixum nimis foret, ſi ſingula accuratius demonſtrare velimus, quæ pro varietate caſuum diverſa ſunt: ſed non opus eſt ut ſimus prolixiores, cum eorum gnarus, quæ de actibus humanis, qui aliis utiles ſunt, demonſtravimus, facile in datu caſu definire poſſit, quale jus & qualis obligatio ex actu naſcatur.

§. 841.

De quaſi ſpe, ſi fœtui in utero detur.

Si quid datur fœtui in utero exiſtenti & tibi traditur, fœtui competit quaſi ſpes dominium ejus, quod datum acquirendi & hac ſpes ipſi adimi nequit. Etenim dans vult, ut dominium ejus rei, quam dicit ſe dare fœtui in utero ac tibi tradit, in ipſum tranſeat, quamprimum naſcitur (§. 839. 840.). Quamobrem cum quod ſemel datum eſt, repeti non poſſit; irrevocabiliter vult, ut hoc fiat, nec in tuum confert arbitrium, utrum infanti nato

nato dare, an vero antequam naſcatur, reſtituere velis. Fœtui igitur in utero quaſi promittit, quod, ſi ipſum naſci contingat, dominium rei tibi traditæ in eundem transire debeat. Quamobrem ex iſtiusmodi promiſſione naſcitur quaſi ſpes acquirendi rem tibi traditam infanti (§. 471. *part. 3. Jur nat.*). *Quod erat primum.*

Quoniam vero ſpes ex promiſſione condirionata nata promiſſario adimi nequit (§. 477. *part. 3. Jur. nat.*); ſpes quoque acquirendi id, quod tibi traditur & fœtui in utero dari dicitur, adimi nequit. *Quod erat alterum.*

Datur quid fœtui, ut ſit ejus, quamprimum ejus eſſe poteſt. Quoniam dando dominium transfertur (§. 675. *part. 2. Jur. nat.*), id in dante remanere nequit, adeoque in te, cui traditur, ſubſiſtit, tanquam debitum irrevocabiliter fœtui, quamprimum in lucem prodit. Neceſſe igitur eſt, ut eidem quid competat, ob quod interea temporis, dum in utero exiſtit, nec a dante, nec a te, cui traditum fuerat in gratiam dantis, dominii translatio in infantem natum irrita effici poteſt. Id vero aliud eſſe nequit, quam quaſi ſpes ſuo tempore, nimirum quando infans naſcitur, jus verum excitatura, quæ aliunde naſci haud quaquam poteſt, niſi ex promiſſione vel quaſi conditionata. Vide, quæ paulo ante annotavimus (*not.* §. 837.).

§. 842.

An pro nondum natis facta renunciatio ſit valida.

Juri per te in nondum natos transmittendo renunciare potes pro te & nondum natis citra injuriam nondum natorum, non tamen pro fœtu in utero. Nondum enim nati nullum adhuc habent jus ſuccedendi in iſtud jus, quod per te in ipſos transmittendum (§. 836.), &, ſi quidem in utero nondum ſunt, nec quaſi ſpem habent acquirendi jus iſtud ſuccedendi (§. *cit.*). Quando itaque renuncias juri per te in nondum natos, nec adhuc in utero exiſtentes transmittendo pro te & nondum

natis, nihil ipſis adimitur, quod citra injuriam adimi nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.* & §. 838. *h.*). Quamobrem juri per te in nondum natos transmittendo renunciare potes citra eorum injuriam cum pro te, tum pro nondum natis, quamdiu eorum quis nondum in utero eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero quamprimum fœtus in utero concipitur, eidem competit quaſi ſpes per nativitatem acquirendi jus ſuccedendi in jus per te in ipſum transmittendum (§. 836.), & hæc ipſi adimi nequit (§. 838.). Quamobrem juri per te in nondum natum transmittendo pro fœtu renunciare nequis, qui in utero eſt. *Quod erat alterum.*

Renunciatio pro ſe ac nondum natis duplicem actum continet, quorum alter reſpicit te, alter vero nondum natum. Actu priori renuncias juri, quod in te transmittendum, aut juri in iſtud ſuccedendi conditione lege transmiſſionis definita exiſtente; poſteriori autem juri in nondum natos jus transmittendi. Prius licitum eſt naturaliter unicuique (§. 118. *part. 3. Jur. nat.*): poſterius facere licet, quamdiu nemo adhuc exiſtit, cui competit quaſi ſpes jus ſuccedendi in jus transmiſſibile acquirendi, quæ ipſi adimi nequit (§. 838.). Renunciatio nimirum tamdiu licita, quamdiu nil fit contra jus tertii (§. 118. *part. 3. Jur. nat*), adeoque nec contra ſpem jus aliquando verum excitare aptam, quæ juris jam aliquid continet (§. 44. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter nec contra ſpem, quæ num jus ſit excitatura, nondum exploratum eſt (§. 477. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero ſpes iſta nondum exiſtit, quando fœtus in utero non eſt, quippe qui ſpei hujus ſubjectum eſt. Quamobrem ſi renuncias juri jus quoddam in nondum natos transmittendi, nec horum jus quoddam, nec ſpem probabiliter jus excitaturam, quæ jus quaſi embryonatum eſt, violas, conſequenter huic quoque renunciare potes (§. 118. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi vero jam deſtitutus es jure transmittendi jus ſuccedendi conditionatum in jus quoddam, nec id in

eum

Digitized by Google

eum, qui tibi poſthac naſcitur, transferre potes, cumque per nativitatem jus nullum acquirere poſſit, nec ſpes acquirendi eidem competere poteſt, dum in utero exiſtit. Patet adeo in renunciatione pro nondum natis facta, niſi quis jam ſit conceptus, nihil contineri, quod injuſtum dici poſſit.

§. 843.

An renunciatio fieri poſſit ſalvo jure nondum natis acquirendo.

Naturaliter non repugnat, ut, ſi quis renunciet juri per ſe in nondum natos transmittendo, ſibi reſervet jus idem in nondum natos transmittendi. Etenim ſi quis renunciat juri per ſe in nondum natos transmittendo, is ſufficienter declarat, quod habere nolit jus ſuccedendi in jus transmiſſibile certa lege (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*). Ab eo autem diverſum eſt jus transmittendi jus transmiſſibile, cum utique diverſa ſint nolle, ut jus aliquod in ſe transmittatur, & velle, ut per ſe transmittatur in alios. Quamobrem cum fieri poſſit, ut quis ſimul illud nolit, hoc velit; minime repugnat, ut, ſi quis juri per ſe in nondum natos transmittendo renunciet, ſibi reſervet jus idem in nondum natos transmittendi.

Ita e. gr. renunciare potes ea lege, ne renunciatio noceat filio, ſi quem tibi naſci contingat, conſequenter quamprimum naſcitur, in ipſum transmittas jus ſuccedendi in jus transmiſſibile, quod ipſe habere nolebas. In quæſtionibus juris rite definiendis ſingula ad vivum reſecanda, ne quid affirmetur, niſi quod principiis manifeſtis convenit, nec negetur, niſi quod iisdem repugnat. Abſit itaque, ut nimiam ſcrupuloſitatem accuſes, ſi tamdiu diſtinguantur jura, quamdiu aliqua differentia manifeſta eſt.

§. 844.

An renunciatio pro nondum natis

Quoniam naturaliter non repugnat, ut, ſi quis renunciet juri per ſe in nondum natos transmittendo, ſibi reſervet jus idem in nondum natos transmittendi (§. 843.); *juri per ſe in non-*

expreſſa eſſe debeat. *nondum natos transmiſſibili renunciaturus expreſſe pro ſe & nondum natis renunciare tenetur.*

Patet per ea, quæ de renunciatione pro ſe & pro nondum natis modo annotavimus (*not.* §. 842.), duos eſſe actus diverſos, quorum altero pro ſe, altero pro nondum natis renunciatur, ac oſtendimus eos a ſe invicem ſeparari poſſe (§. 843.). A renunciatione igitur pro ſe argumentum peti nequit pro renunciatione pro nondum ex ſe natis. Expreſſe igitur dicendum, renunciationem quoque fieri pro nondum ex ſe natis: alias ratio nulla eſt, cur ad eos extendatur. Non licet excipere, ſi renuncies juri ſuccedendi in jus transmiſſibili juxta legem transmiſſionis, tę jus iſtud non habere (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter quod non habes, id te in alium transferre non poſſe. Differre enim jam vidimus jus ſuccedendi in jus transmiſſibile & jus transmittendi in alium. Non igitur hoc reſervato per nativitatem in alium transfers, quod ipſe non habes, quaſi alteri daturus, quod non habes.

§. 845.

De repudiatione juris in nondum natos transmiſſibilis.

Si quis jus transmiſſibile per ſe in nondum natos repudiat, hoc non obſtante in nondum natos adhuc transmittere poteſt, niſi eidem pro nondum natis expreſſe renunciet. Quando enim quis jus per ſe in nondum natos transmiſſibile repudiat, is declarat, quod jus ſibi juxta legem transmiſſionis delatum habere nolit (§. 111. *part. 3. Jur. nat.*). Eo ipſo autem nondum ſignificat, quod habere etiam nolit jus transmittendi jus iſtud per ſe transmiſſibile in nondum natos. Quamobrem neceſſe eſt ut expreſſe ſignificet, ſe etiam hoc habere nolle. Quoniam vero tum renunciat juri certa lege transmiſſibili per ſe etiam pro nondum natis (§. 103. *part. 3 Jur nat.*); ideo patet, expreſſa renunciatione pro nondum natis opus eſſe, ſi jus per te in nondum natos repudies ac nolis id per te in eos transmitti poſſe, conſequenter id per te in nondum natos non obſtante repudiatione transmitti poſſe, niſi eidem pro nondum natis expreſſe renuncies.

Nihil

Digitized by Google

Nihil in hoc difficultatis erit, modo perpendas renunciationem a repudiatione non differre niſi in eo, quod renuncietur juri futuro, repudietur vero jus præſens (§. 103. 111. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter ad repudiationem transferri debere, quod de renunciatione demonſtratum. In renunciatione caſus præſentis jus conditionatum, quatenus ſuſpenditur a conditione, pro futuro habetur; aſt in repudiatione, cum conditio exiſtat, jus præſens eſt, quippe purum, non amplius conditionatum.

§. 846.

Si quis repudiat jus per ſe in fœtum, qui in utero eſt, transmiſſibile; non obſtante repudiatione id in ipſum per nativitatem adhuc transmittitur. Etenim fœtus in utero jam habet ſpem per nativitatem acquirendi jus transmiſſibile (§. 836.), quæ ipſi adimi non poteſt (§. 838.). Quamobrem repudians iſtud jus ſimul renunciare nequis juri id transmittendi in fœtum, qui in utero eſt (§. 118. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque repudiatione non obſtante jus in nondum natos adhuc transfertur, niſi eidem valide fuerit pro iisdem renunciatum (§. 844.); non obſtante repudiatione jus in fœtum, quando naſcitur, adhuc transmittitur. *An repudiatio noceat fœtui in utero.*

Ex iis, quæ hactenus demonſtravimus, in dato quovis caſu, ubi de jure transmiſſibili quæſtio eſt, facile definietur, quandonam factum ejus, per quem jus transmittendum in alium, nondum natis noceat, quandonam vero non noceat.

§. 847.

Jus, quod certa lege in aliquem transmittitur, dicitur providentia majorum quæſitum. Quoniam qui jus in alium transmittit, non ſua voluntate hoc facit, ſed neceſſario transmittit, idem habet non a transmittente, ſed a primo acquirente, in quem certa lege transmiſſionis collatum fuerat, quique adeo acquiſiverat, non tantummodo pro ſe, ve- *De jure providentia majorum quæſito.*

verum etiam pro iis omnibus, qui ſub lege transmiſſionis continentur. Atque adeo patet, *nos jus providentia majorum quæſitum habere a primo acquirente, non vero ab eo, a quo in nos transmittitur.*

§. 848.

Poſteri quinam ſint. *Poſteri* in genere dicuntur, qui mortuis iis, qui jam vivunt, demum naſcuntur. Unde in ſpecie *Poſteri tui* dicuntur, qui te mortuo per nativitatem a te deſcendunt. Atque adeo patet, *poſteros quantocunque gradu diſtare poſſe ab iis, qui nunc vivunt, in infinitum.*

Ita Judæi, qui nunc vivunt, ſunt poſteri eorum, qui ex Ægypto migrarunt, ſunt poſteri *Jacobi* Patriarchæ, a quo omnes per nativitatem deſcendunt. Nos ſumus poſteri veterum Germanorum, a quibus per nativitatem deſcendimus.

§. 849.

Majores quinam ſint. *Majores* ex adverſo dicuntur, qui ante parentes noſtros vixerunt. Atque adeo patet, *majores quantocunque gradu a nobis diſtare poſſe in infinitum.* Apud Romanos, *Paulo* JCto teſte l. 10. §. 7. ff. de grad. parentes usque ad tritavum proprio vocabulo nominabantur: ulteriores, qui ſpeciale nomen non habebant, *majores* appellabantur.

Significatu latiori ſub majoribus continentur, etiam avi qui his ſunt ſuperiores: id quod uſui quoque loquendi apud nos convenit, qui majores noſtros unſere Vorfahren, ſicuti poſteros unſere Nachkommen appellamus. Singulorum majores & poſteri ſimul ſumti ſunt majores & poſteri univerſi: unde & majores ac poſteri dicuntur reſpectu totius generis humani, qui ante eos, qui nunc vivunt, vixerunt, & poſt eos vivent. Atque hic ſignificatus latiſſimus convenit juri naturæ, ubi de officiis erga poſteros agimus, niſi in ſpecie nominentur majores, vel poſteri reſpectu alicujus perſonæ.

§. 850.

§. 850.

Si quod officium poſteris præſtare poſſumus, ad id præſtandum ſumus obligati. Etenim omnem tenemur facere facultatum noſtrarum uſum, qui ad perficiendum animam, corpus & ſtatum hominum aliorum & ad arcendum omnem imperfectionem ab eorum anima, corpore & ſtatu requiruntur, quatenus id absque neglectu officii erga ſe ipſum fieri poteſt (§. 609. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter quodvis omni homini præſtare officium, quo citra neglectum officii erga ſe ipſum præſtari poteſt (§. 224. 152. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum poſteri ſint homines, qui nobis mortuis in locum noſtrum ſuccedunt (§. 848.); ſi quod officium iis præſtari a nobis poteſt, ad id præſtandum utique obligati ſumus.

Principium generale de officiis erga poſteros.

Poſteri nondum vivunt, quando nos vivimus, adeoque non ea iis præſtare poſſumus officia promiſcue, quæ vivis præſtantur, neque etiam officia noſtra nondum natis proſunt, ſi præſentem utilitatem ſpectes. Enimvero impoſſibile non eſt, ut poſteris quoque conſulamus, quatenus dantur facta, quorum effectus durat, nobis licet mortuis, immo dudum mortuis, in infinitum. Hinc & iſtiusmodi factis de poſteris bene mereri dicimur.

§. 851.

Poſteros quoque amare debemus tanquam nosmetipſos. Alterum enim amat is, cujus animus diſpoſitus eſt ex illius felicitate voluptatem percipiendi (§. 633. *Pſych. empir.*). Quamobrem cum non repugnet, ut poſterorum felicitatem nobis repræſentemus, atque adeo ex eadem voluptatem percipiamus; poſteros quoque amare poſſumus. Amare alterum tanquam ſeipſum officium quoddam eſt, quod aliis præſtamus (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam itaque ad præſtandum quoque poſteris officium ſumus obligati, quod iisdem præ-

Univerſalis hominum amor ad poſteros extenſus.

 ſtare

Digitized by Google

ſtare poſſumus (§. 850.); poſteros quoque amare debemus tanquam nosmetipſos.

Nimis arctis limitibus amorem univerſalem omnium hominum includunt, qui eum ultra eos, qui nunc vivunt, non extendunt, & plurimum falluntur, qui ſibi perſuadent, qui nondum vivunt, immo demum naſcentur, quando dudum fuerimus mortui, amari non poſſe, propterea quod nobis prorſus ſunt ignoti. Amor enim non requirit, ut tibi notus ſit, quem amas. Sane amare poſſumus homines, qui in locis procul remotis vivunt, & eorum adverſa dolere, quæ nobis narrantur, ita ut ſi per nos ſtaret, ab omni calamitate eos liberaremus. Similiter ei, qui poſteros amat, in votis eſſe poteſt, ut ſint ab omni calamitate immunes, immo ne fata adverſa experiantur, quæ nos premunt, & ut fortunam habeant ſibi faventem, quæ nobis favet. Nec repugnat amor poſterorum notionibus communibus. Laudamus enim eum, qui poſteris bona quævis apprecatur, & ex adverſo reprehendimus illum, qui iisdem diras imprecatur, adeoque laudamus amantem, reprehendimus odio proſequentem poſteros.

§. 852.

De cura circa ſcientiam & artes poſterorum. *Operam dare debemus, ut ſcientiæ ac artes ad poſteros propagentur & , ſi quæ ſuppeditare poſſumus, quæ faciunt ad ulteriores progreſſus, ea ſuppeditemus.* Officii enim noſtri eſt, ut in propagandis virtutibus intellectualibus, conſequenter ſcientiis atque artibus (§. 240. 261. *part. 1. Jur. nat.*), ſeduli ſimus (§. 638. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo ſit, qui dubitet, ſcientias ac artes etiam ad poſteros propagari poſſe, ſi quod vero officium præſtare poſteris poſſumus, ad id præſtandum obligati ſimus (§. 850.); operam omnino dare debemus, ut ſcientiæ ac artes ad poſteros propagentur. *Quod erat unum.*

Eſt etiam officii noſtri efficere, ſi in poteſtate noſtra fuerit,

erit,

Digitized by Google

erit, ut alii conſequantur bona animi, quæ ipſimet pro rerum noſtrarum ſtatu conſequi minime poſſumus (§. 646. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter ut ulteriores quoque in ſcientiis ac artibus faciant progreſſus, quam nobis facere datur. Patet igitur ut ante, ſi qua ſuppeditare poſſimus, quæ poſteris proſunt ad ulteriores in ſcientiis ac artibus progreſſus, ea nos ſuppeditare debere. *Quod erat alterum.*

Nos ſane ad eas ſcientias non perveniſſemus, quæ hodie inter nos florent, niſi eas antiqui ad nos propagaſſent. Immo ſi ulterius progreſſi ſumus, nobis non patuiſſet via ad ulteriora, niſi nobis cognita atque perſpecta fuiſſent, quæ a veteribus inventa fuerunt. Sane Geometria ad ſublimem illum gradum evecta a nobis non fuiſſet, niſi *Euclidis* inprimis, *Apollonii* ac *Archimedis* auxilio adjuti fuiſſemus. Aſtronomiam ad præſentem perfectionis gradum perduci prorſus impoſſibile fuiſſet, niſi veterum monumenta nobis conſervata fuiſſent. Neque eſt quod dubites, fuiſſe quoque inter veteres, qui poſteris prodeſſe voluerunt, ac id præciſe intenderunt, ut poſteri ad eam ſcientiam perveniant, quæ ipſis negabatur. Sane *Hipparchus* occaſione ſtellæ novæ, quæ ipſius tempore apparebat, catalogum fixarum condidit, in quo poſteris annumeravit ſtellas, ut iisdem pateret, num fixæ quoque ſint mutationi obnoxiæ, aliis intereuntibus, aut conſpectui noſtro ſeſe ſubducentibus, aliis de novo orientibus, aut in conſpectum noſtrum prodeuntibus. Neque noſtro tempore deſunt, qui eodem cum *Hipparcho* ſunt animo. Exempli loco eſſe poteſt *Hallejus*, qui anno 1742. diem ſupremum obiit. Is enim cum reperiſſet, quantum obſervatio tranſitus Veneris per ſolem, qui anno 1761 continget, inſervire poſſit diſtantiæ ſolis a terra accuratius, quam hactenus fieri potuit, definiendæ, conſequenter quantum inde incrementum Aſtronomia habere poſſit; tempeſtive de eo monuit Aſtronomos & ad phænomenon adeo rarum obſervandum adhortatus eſt, etſi probe gnarus ſibi non licere eſſe tam felici, ut ad ſolidiorem cognitio-

 nem

nem ſyſtematis noſtri Planetarii, quæ inde pendet, perveniat. Equidem non nego; raram admodum eſſe hanc virtutem, qua procurare intendimus, ut poſteri ad majorem ſcientiam perveniant, quam nobis datur, nec nego, haud raro citra intentionem ejus, qui viam poſteris ad ulteriora ſternit, hoc fieri; non tamen putandum eſt, genus humanum adeo corruptum eſſe, ut nemo prorſus ſit, qui virtute tam præclara excellat. *Confucius*, cum a diſcipulis ſuis ſupra omnes mortales extolleretur, ultro confitebatur, venturum aliquem, qui ipſo futurus ſit ſuperior, ſi non in ampliſſimo Sinarum imperio, attamen in alio terrarum loco. Neque ullus dubito, ſi præclaro huic Philoſopho datum fuiſſet efficere, ut poſteri in univerſum omnes ipſum ſcientia ac virtute ſuperarent, quod id quam lubentiſſime facturus fuiſſet.

§. 853.

De veritatibus ac artibus humano generi utilibus non reticendis.

Quoniam operam dare debemus, ut ſcientiæ ac artes ad poſteros propagentur (§.852.); *ſi quis veritatem quandam generi humano cognitu utilem, aut artem quandam invenit, eam celare ac ut ſecum intereat pati minime debet*, conſequenter *in poſteros injurii ſunt, qui quæſtus gratia, aut vana quadam alia de cauſa, arcana quædam ſcientiæ ac artis revelare nolunt.*

Forſan huc referre licet arcana quædam Medicorum, quæ, cum generi humano plurimum prodeſſe prædicent, nota tamen aliis facere recuſant, ob lucrum, quod ex iis ſperant, quamdiu vivunt. In eundem cenſum veniunt artifices, qui arcana artis non modo propalare nolunt, quamdiu vivunt, ſed nec curæ cordique habent, ut poſt obitum ſuum aliis innoteſcant.

§. 854.

An virtutes morales ad poſteros propagare liceat

Virtutes morales ad poſteros propagare poſſumus, veritates morales inveniendo, exempla virtutum præclara memoriæ poſterorum mandando & ad ſtudium virtutis eos, qui nunc vivunt, adducen-

Digitized by Google

ducendo. Etenim veritates morales faciunt ad virtutis cognitionem & quomodo hæ ſint acquirendæ, conſervandæ ac augendæ nos inſtruunt. Quamobrem cum veritates inventæ perpetuum habeant uſum, inventoribus dudum mortuis, qui veritates morales invenit, virtutes morales ad poſteros etiam propagare poteſt. *Quod erat primum.*

Exemplorum magna vis eſt in virtutibus propagandis (§. 266. 269. 270. 273. 275. 277. & *ſeqq. part. 2 Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi exempla virtutum præclara memoriæ poſterorum mandamus; virtutes quoque morales ad poſteros propagare poſſumus. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi operam demus, ut, qui nunc vivunt, ſint virtuti dediti, & a prima pueritia virtutis amor tenellis animis jam inſinuetur, ut hic rurſus alios ad virtutis ſtudium adducere poſſint; virtus quaſi per traditionem ad poſteros propagari poteſt. *Quod erat tertium.*

Nemo dubitat, ſcientias ac artes ad poſteros propagari poſſe. Quodſi quæſiveris, quomodo hoc fiat; non difficilis eſt reſponſio, quam obvia unicuique experientia ſuggerit, nimirum quod veritates inventæ litteris conſignentur, & hoc pacto memoriæ poſterorum mandentur, aut quod ætate majores eas continuo doceant minores, quomodo inprimis artes inter homines propagari ſolent. Artes adeo ac ſcientiæ propagantur partim per ſcripturam, partim per traditionem, utroque modo etiam ad poſteros. Plura ſane majoribus noſtris debemus, quam iis, qui nunc vivunt, ſive veritatum utilium cognitionem, ſive artes quaſcunque ſpectes. Immo qui ſcientias amplificarunt, aut artes perfecerunt, id præſtare haud quaquam potuiſſent, niſi a majoribus inventa ſive per ſcripturam, ſive per traditionem ad nos propagata fuiſſent. Videmus adeo tam veritatum cognitionem, quam praxin cum per ſcripturam, tum per traditionem ad poſteros propagari poſſe. Ecquis ergo dubitet,

Digitized by Google

bitet, eodem prorſus modo tam veritatum moralium notitiam, quam praxin virtutum, aut ſi mavis virtutes ipſas ad poſteros propagari poſſe. Sunt utique rationes, quæ homines magis impellunt ad artes, quam ad virtutes propagandas: aſt inde minime conficitur, has non eodem modo, quo illas propagari poſſe. Nihil adeo aſſerimus, quod ſit a ratione alienum, nec experientiæ conſentaneum. Abſit autem ut tibi perſuadeas, perinde eſſe, ſive in propagandis ſcientiis, artibus ac virtutibus moralibus, præſentium ſaltem utilitatem ac felicitatem intendas, ſive etiam poſterorum rationem habeas, quaſi utilitas poſteris inde expectanda per ſe in eosdem redundet. Contrarium enim patebit ſuo loco in Philoſophia morali, ubi talia explicatius tradenda, quæ quomodocunque ad praxin virtutum faciunt.

§. 855.

De virtutibus moralibus ad poſteros propagandis.

Operam dare debemus, ut virtutes morales etiam ad poſteros propagentur. Officii noſtri eſt, ut in propagandis virtutibus moralibus ſeduli ſimus (§. 638. *part. 1. Jur. nat.*), ac fieri poteſt, ut easdem ad poſteros quoque propagemus (§. 854.). Enimvero ſi quod officium poſteris præſtare poſſumus, ad id præſtandum obligamur (§. 850.). Quamobrem etiam obligamur virtutes morales ad poſteros propagare, conſequenter operam dare debemus, ut propagentur.

Non una ſane de cauſa contingit praxin hujus officii eſſe difficilem, & difficultates haud raro objici inſuperabiles: id quod ſuo loco in Philoſophia morali patebit, quando impedimenta virtutis & cauſas vitiorum demonſtraturi ſumus. Quamvis autem conatus noſter eventu, quem optamus, deſtituatur; id tamen minime nos liberat ab obligatione noſtra. Faciendum, quod noſtrum eſt ac a nobis fieri poteſt; cetera committenda providentiæ divinæ. Neque tamen exiſtimandum eſt, quod, ſi plures ſatisfacerent omni animi contentione huic officio, nullum prorſus fore effectum. Sed quicquid hujus

jus

jus ſit, nobis hic ſaltem docendum eſt, quid ſit officii noſtri, non vero in præſenti diſquirendum, quo effectu eidem ſatisfiat. Sane nemo diffitetur, recte in Jure naturæ demonſtrari, quod homines in univerſum omnes unusquisque amare debeat tanquam ſeipſum, etſi rariſſima ſint hujus amoris exempla, nec fieri a nobis poſſit, ut omnium omnino animis amor iſte inſtilletur. Ecquis ergo jure reprehendet, quod virtutis ad poſteros propagationem urgeamus, quia videmus quam multa ſint, quæ conatus noſtros irritos facere poſſunt?

§. 856.

De cura felicitatis poſterorum.

Quoniam ſine virtute nemo felix eſſe poteſt, nec felicitas a virtute ſejungi poteſt (§. 400. *part. 1. Phil. pract. univ.*), operam vero dare debemus, ut virtutes morales etiam ad poſteros propagentur (§. 855.); *nobis quoque opera danda eſt, ut felicitatem poſterorum promoveamus.*

Convenit hoc maxime amori univerſali, quo etiam poſteros proſequi debemus (§. 851.). Quodſi enim poſteros amamus, voluptatem percipimus ex eorum felicitate (§. 633. *Pſych. empir.*) & amor nos impellit, ut ad felicitatem illorum conferamus (§. 652. 636. *Pſych. empir.*), quicquid a nobis proficiſci poteſt.

§. 857.

De arboribus ingratiam poſterorum plantandis.

Arbores fructiferæ poſterorum cauſa plantandæ, immo etiam ſylveſtres, ubi verendum, ne poſteris deſit lignorum ſufficiens copia, ac eorundem cauſa lignis parce utendum. Officii enim noſtri eſt, ut, quicquid ad hoc conferre valeamus, ne aliis deſint ea, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt, multiplicando ſcilicet rerum neceſſariarum proventum, quas natura ſua ſponte non profert (§. 506. *part. 1. Jur. nat.*) & plantare arbores ſylveſtres, ſi natura ſua ſponte non profert tantam lignorum copiam, quanta omnibus ſufficit ad vitam conſervandam & commode tranſigendam (§. 509. *part. 1. Jur. nat.*). Nemo

Digitized by Google

ignorat, fructus arborum ad cibos referendos eſſe, adeoque vitæ neceſſitati inſervire, non autem ſemper fieri poſſe, ut, arborum, quas plantas, fructus ipſe percipias. Poſteris adeo conſulitur arbores fructiferas plantando. Ac idem patet de arboribus ſylveſtribus, quarum pleræque tarde admodum creſcunt, antequam cædi poſſint. Quoniam itaque ad præſtandum officium poſteris obligamur, ſi quod iisdem præſtare valemus (§. 850.); arbores fructiferas poſterorum cauſa plantandæ ſunt, immo etiam ſylveſtres, ubi verendum, ne poſteris deſit lignorum ſufficiens copia. *Quod erat unum.*

Lignorum uſu homines carere non poſſe, ſi vitæ neceſſitati ac commoditati proſpicere velint, nemo eſt qui neſciat, ut adeo ligna ſint in numero rerum tam neceſſariarum, quam utilium (§. 499. 500. *part. 1. Jur. nat.)*. Lex naturæ omni homini tribuit uſum rerum neceſſariarum & utilium neceſſarium (§. 14. *part. 2. Jur. nat.)*, adeoque arbores ſylveſtres non modo deſtinantur uſui eorum, qui nunc vivunt, ſed etiam poſterorum. Quamobrem lege naturæ permiſſum eſſe nequit, ut lignorum uſu priventur poſteri, ſi quidem is iisdem conſervari poteſt. Quodſi ergo metuendum, ne poſteris deſit ſufficiens lignorum copia, eorundem cauſa lignis parce utendum. *Quod erat alterum.*

De poſteris adeo bene merentur, cum qui arboribus ſylveſtribus plantandis operam dant, ubi verendum, ne deſit lignorum ſufficiens copia poſteris, tum qui lignorum parſimoniam docent, inquirendo in artem lignis parce utendi. Lignorum abuſum non defendunt dominia, neque enim hæc introduci potuerunt in præjudicium poſterorum. Natura res communes facit toti generi humano, neque conſulit tantummodo iis, qui nunc vivunt, verum etiam poſteris. Poſtquam adeo dominia introducta ſunt, rebus ita utendum, ne poſteris auferatur, quod ipſorum aliquando eſſe debet. Amori poſterorum

rum

rum adverſatur, cum ipſorum detrimento ſuæ proſpicere utilitati. Et juſtitiæ univerſali convenit, ut actiones noſtras etiam referamus ad utilitatem poſterorum, quantum datur (§. 934. *part. 1. Jur. nat.* & §. 850. *b.*). Sed nolumus in explicandis officiis erga poſteros eſſe prolixiores: qui enim amore poſterorum indulgere voluerit (§. 851.) & ad animum revocaverit, ſe ad omne officium poſteris præſtandum obligari, quod a ſe in ipſos proficiſci poteſt (§. 850.), is per ſe agnoſcet, quid poſteris debeat, quoties ſeſe occaſio offert iisdem officium aliquod præſtandi.

CAPUT VII.

De officiis & jure Eruditorum.

§. 858.

Eruditi quinam dicantur.

ERuditos vocamus eos, qui rerum cognitionem ac ſcientiam habent. Pro diverſitate rerum, quarum quis cognitionem ac ſcientiam habet, ſpeciale ſortitur nomen. Ita *JCtus* appellatur, qui juris cognitionem ac ſcientiam habet: *Medicus*, qui ſanitatis ac morborum & modi illam conſervandi, hos curandi cognitionem ac ſcientiam habet: *Phyſicus*, qui rerum naturalium cognitionem ac ſcientiam habet: *Literator*, qui linguarum cognitionem ac ſcientiam habet: *Hiſtoricus*, qui rerum ſingularium, factorum inprimis hominum in ſingulari, cognitionem habet: *Rhetor*, qui artis oratoriæ cognitionem ac ſcientiam habet, & ita porro.

Notio eruditi communi loquendi uſu non ſatis determinata eſt: hic vero vocabulum ad ſignificatum fixum fuit reducendum, qui ab uſu loquendi non abhorreat. Communis loquendi uſus exigere videtur, ut quis cognitioni ac ſcientiæ rerum ſe unice dedat, nec aliud vitæ genus primario ſectetur,

tur,

Digitized by Google

tur, quin potius ſua rerum cognitione ac ſcientia aliis inſervire ſtudet, niſi in otio liberario conſeneſcere malit. Videtur etiam idem requirere, ut quis recepto inter nos more rerum cognitioni ac ſcientiæ acquirendæ operam navaverit, ut alia taceamus. Immo ſunt qui putant, neminem eſſe poſſe eruditum, niſi calleat linguam Latinam, vel etiam Græcam aut Hebraicam. Enimvero talia nobis inſuper habenda ſunt, ubi vagus ac inconſtans loquendi mos minime ferendus. Illud autem per ſe patet, non ſtatim eruditi nomen mereri, qui unius, vel alterius rei cognitionem, aut ſcientiam habet; ſed requiri ad eruditum, ut ſaltem rerum certi generis, veluti juris, aut modi conſervandi ſanitatem ac curandi morbos cognitionem ac ſcientiam habeat. Ideo eruditi minime appellantur artifices ac opifices, quamvis cognitionem habeant illarum rerum, quæ ad artem ſuam, vel opificium pertinent, nec eruditus vocatur miles, utut habeat cognitionem illarum rerum, quæ ad bellum gerendum neceſſariæ ſunt. *Scaliger* dixit eruditum eſſe, qui norit rerum differentias ac poſſit unumquodque proprio ſuo nomine efferre: quod ſi rite explicetur, eruditos ab iis, qui non ſunt, facile diſtingues, ac definitionem *Scaligeri* cum noſtra conſentire deprehendes. Qui enim rerum cognitionem habet, eas a ſe invicem diſtinguit, earundemque adeo differentias novit. Quod vero ad res a ſe invicem diſtinguendas requirantur vocabula tanquam ſigna, per quæ indigitantur, abunde conſtat. Enimvero quoniam non modo ea, quæ cognoſcuntur, ad certa genera reduci poſſunt, verum etiam diverſus datur facultatum uſus, quo cognitio acquiritur; ideo eruditi pro varietate objectorum, circa quæ verſantur, in varia genera diſtribuuntur, & in iis pro diverſo cognitionis gradu, ſeu diverſo uſu facultatum ad cognitionem acquirendam adhibendo in ſuos ordines dividuntur. Quod genera eruditorum attinet, exempli loco quædam eorum commemoravimus, nec noſtrum eſt, accurate enumerare ſingula, cum ad præſens inſtitutum nihil faciat iſta enumeratio. Sufficit igitur eruditos cujusvis generis diſtinguere in ſuos ordines.

§. 859

§. 859.

Eruditorum alii ea, quæ cognoſcunt, memoria ſaltem comprehendunt; alii vero intellectu: alii denique pollent habitu ex iis, quæ intellectu comprehenderunt, inveſtigare alia, quæ nondum cognita ſunt. Illi cognitione rerum nonniſi hiſtorica (§. 3. *Diſc. prælim.*); ii philoſophica, immo etiam mathematica inſtructi (§. 6. 14. *Diſc. prælim.*); hi denique inventorum numero ſunt (§. 454. *Pſych. empir.*). *Eruditi infimi ordinis* ſunt, qui hiſtoricam ſaltem rerum cognitionem habent. Atque hi vocantur *Eruditi vulgares*, ſeu *triviales*, idiomate patrio gemeine Gelehrten, item Gedächtniß-Gelehrten, quatenus memoria tantum comprehendunt ea, quæ cognoſcunt. *Eruditi ſecundi, ſeu medii ordinis* ſunt, qui philoſophicam, immo etiam mathematicam rerum cognitionem habent. Hi dicuntur *ſolide eruditi*, ſermone noſtro gründlich Gelehrte. *Eruditi* denique *primi ordinis* ſunt, qui habitu veritates adhuc latentes inveniendi pollent. Et hi dicuntur *Inventores*, lingua noſtra die groſſe Gelehrten. In omnibus ordinibus diverſi admodum dantur gradus, qui tam ab objecto cognitionis, quam a ſubjecto dependent. *De Eruditorum ordinibus.*

Equidem non ignoro, eſſe haud paucos, quibus vulgarium, ſeu trivialium eruditorum appellatio odioſa, & qui ægre ferunt, de ipſis ſcientiam negari; falluntur tamen, quod ſibi perſuadeant, per contemtum hoc fieri. Quæ enim diſtincta ſunt, ea quoque a ſe invicem diſtinguenda ſunt, & qui veritati conſentanea dicit, non habet animum alterum contemnendi, nec veritas fert animum adulandi, cumque ad certam rerum cognitionem fixus ac determinatus requiratur vocabulorum ſignificatus, ex notionibus quoque fixis ac determinatis ferendum judicium. Arrogantis vero eſt, affectare laudem, quæ in ipſum non cadit (§. 566. 550. *part. 1. Jur. nat.*). Non deſtituuntur ſua laude etiam eruditi infimi ordinis: aliud enim

eſt vulgus eruditorum, aliud vulgus imperitum. De aliis quoque bene mereri poſſunt, qui cognitionem rerum hiſtoricam tantumodo habent, ut inter inutilia terræ pondera minime ſint referenda. Immo fieri poteſt, ut ſola cognitione hiſtorica inſtructus aliis magis utilis ſit, quam qui philoſophica, immo etiam mathematica inſtructus eſt, & vel inter primi ordinis eruditos principem quendam locum tenet. Laus vero hæc diverſa eſt ab ea, quæ a gradu cognitionis petitur, neque adeo cum hac confundenda.

§. 860.

De loco inter eruditos obtinendo.

Quilibet eruditus operam dare debet, ut locum quendam teneat in eo ordine in quo aliquem obtinere poteſt. Etenim ordines eruditorum diſtinguuntur uſu facultatum, quo rerum cognitionem acquirunt (§. 859.), conſequenter ab habitu facultatum cognoſcendi pendet locus, quem inter eruditos in ordine quodam quis tenet. Quoniam itaque quilibet eruditus obligatur ad conſequendum omnem habitum facultatum cognoſcendi acquiſitu ſibi poſſibilem (§. 211. *part. I. Jur. nat.*); quilibet quoque operam dare debet, ut locum quendam teneat in eo ordine, in quo aliquem obtinere poteſt.

Eruditorum omnino eſt, ut habitus facultatum cognoſcendi acquirant, cum ipſorum ſit rerum cognitionem ſibi acquirere (§. 858.). Non vero liberati tuæ relictum eſt, quousque progredi velis; ſed lex naturæ præcipit, quo usque ſit progrediendum. Qui gradum ſiſtit, cum ulterius progredi posſit, peccat (§. 440. *part. I. Phil. pract. univ.*). Quodſi vero quæratur, num ulterius progredi poſſis; non ſolum animum attendere debemus ad diſpoſitiones naturales, quæ animæ inſunt, & accedente exercitio ad habitum evehi poſſunt (§. 430. *Pſych. empir.*); verum etiam ad opportunitatem habitum aliquem acquirendi, quæ fortunæ ſubeſt, nec noſtræ poteſtati ſubjecta. Quis enim eſt qui neſciat, nos non omnia agere poſſe, ad quæ uſus facultatum noſtrarum ſufficeret, niſi

nobis

Digitized by Google

nobis otium ſit ac cetera faveant, quæ extra nos ſunt. Satisfecit adeo officio ſuo, qui fecit, quantum facere potuit (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 861.

Quoniam *quilibet eruditus* operam dare debet, ut locum quendam teneat in eo ordine, in quo aliquem obtinere poteſt (§. 860.); *in gradu infimo ſubſiſtere non debet, qui in ſecundum aſcendere poteſt, nec in ſecundo is, cui patet ad primum aditus.* *Idem porro expenditur.*

Gloriam affectantes, quam nondum merentur, in gradu inferiori ſubſiſtere ſolent, cum, niſi maturius comparere mallent, in ſuperiorem aſcendere poſſent. In hunc cenſum veniunt, qui alios docere volunt, quæ nondum didicerunt, & ex aliorum libris exſcribunt, quæ ipſimet nondum intelligunt, quamvis non deſtituantur aptitudine & opportunitate ad illa addiſcenda, hæc intellectu comprehendenda. Ita ſunt, qui inventores agere volunt, antequam ab aliis inventa ſciant, ac oleum ac operam perdunt, tempus fallunt. Sed dantur adhuc aliæ cauſæ, cur multi in eum ordinem non veniant, in quem venire potuiſſent. Ita huc pertinet illud pervulgatum: multi ad ſcientiam perveniſſent, niſi ſe jam perveniſſe putaſſent. Sed de his expreſſius dicere, non eſt hujus loci.

§. 862.

Similiter quia eruditus quilibet operam dare debet, ut locum quendam teneat in eo ordine, in quo aliquem obtinere poteſt (§. 861.), &, cum ampliſſima ſit rerum cognitio, in unoquolibet dentur gradus (§. 859.); *in gradu inferiori ſubſiſtere non debet, qui ad altiorem aſcendere poteſt*, conſequenter *eruditus cujuscunque ordinis continuo ulterius progredi debet, nec in ea rerum cognitione ac ſcientia acquieſcere, quam acquiſivit.* *De continuo progreſſu ad cognitionem ulteriorem.*

Officio huic ſatisfaciunt qui morti vicini diſcendi animum nondum depoſuerunt. Diſcendum, quamdiu vivimus, ad quam-

Digitized by Google

quamcunque tandem ætatem pervenerimus. Nemo enim eſt, qui affirmare poſſit, ſe jam omnia didiciſſe, quæ ſcitu ſibi utilia, quantamcunque demum rerum cognitionem ac ſcientiam acquiſiverit & in quocunque rerum cognoſcibilium campo verſetur. Peccant igitur, qui, quam acquiſiverunt rerum cognitionem atque ſcientiam, amplificare nolunt, aut ne ulterius progredi poſſint ſibimetipſis obſtacula opponunt. Recte tibi imputatur, cum, quæ tibi impedimento ſunt, ab iis abſtinere & potuiſſes, & debuiſſes, abſtinere tamen nolueris. Lex naturæ nos obligat ad omnem perfectionem conſequendam, quæ in poteſtate noſtra eſt (§. 180. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem arbitrii tui non eſt, quantam rerum cognitionem ac ſcientiam acquirere velis, ſed danda tibi opera eſt, ut eam acquiras, quam potes. Equidem qui amore ſcientiarum ducuntur, ſua veluti ſponte ad ulteriora progrediuntur, immo ſubinde dolent, quod non omni rerum cognitioni vacare poſſint, quam ſibi comparare vellent; negari tamen propterea nequit, eos non facere, niſi ad quod faciendum æterna lege obligantur. Immo ſi in rectitudine actionis eorundem nihil deſiderari debet, hoc, ad quod naturali quaſi quodam impetu feruntur, facere non debent ſine ſenſu officii. Sane non alio ſine officia eruditorum hic demonſtramus, quam ut eruditis ſenſum etiam officii inſtillemus in iis, quæ pro lubitu ſuo facere ſibi videntur. Senſus enim hic officii multum influit in appetitum, eundemque rectificat, ne ex eo, quod bene a nobis factum, vitioſi quidpiam contrahat. Quantumcunque ad incrementum ſcientiarum contuleris; nihil tamen feciſti, niſi quod facere debuiſti. Utinam ſenſus iſte officii, quo maxima pars eruditorum deſtituitur, omnium animis inſtillari poſſet! Nullus dubito fore, ut peſſimi quidam eruditorum mores reformentur.

§. 863.

De rerum cognitione & promovere debent. *Eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent.* Etenim eruditi rerum cognitioni ac ſcientiæ

tiæ vacant (§. 858.), adeoque ipſorum eſt rerum cognitio-nem ac ſcientiam promovere (§. 184. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum per ſe pateat, conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam rectius ac abundantius promoveri poſſe, quam disjunctis; eruditi omnino obligantur ad rerum cognitionem ac ſcientiam conjunctis viribus promovendam. *Scientia conjunctis viribus promovenda.*

Datur etiam lex naturæ perfectiva, quæ nos obligat ad id, quod altero melius, eidem præferendum (§. 192. 193 *part. I. Phil. pract. univ.*) Quamobrem cum in dubium revocari minime poſſit, conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam melius propagari poſſe, quam ſi unus alterius opera uti nolit; dubitari quoque nequit, lege ſaltem perfectiva nos obligari ad rerum cognitionem ac ſcientiam promovendam. Equidem non deſunt, qui arroganter affirmant, ſe ſibi ſolis omnia debere, nihil aliis, quorum adeo judicio opus eſſe non videtur, ut ad rerum cognitionem ac ſcientiam promovendam eruditi vires ſuas conjungant; nemo tamen eſt, qui frivola iſtiusmodi jactantia ſe decipi patitur, niſi qui prorſus ignarus fuerit, qualis ſit in ſcientiis progreſſus. Ingratus eſt in alios, qui fateri non vult, ſe ab aliis profeciſſe: injurius eſt in alios, qui ſibi tribuit, quod aliis acceptum ferre debebat. Conjungunt autem vires ſuas eruditi non uno modo ad rerum cognitionem atque ſcientiam promovendam. Conjunctio alia indeliberata eſt, quatenus quæ unus publici juris facit, alter emendat magisque perficit, aut iisdem utitur ad ulterius progrediendum, vel etiam occaſionem inde arripit ad alia addenda, de quibus alias non cogitaſſet. Alia vero deliberata eſt, quando unus utitur alterius conſilio & auxilio, aut quæ a ſe inventa ſunt, alterius judicio & examini ſubjicit, vel etiam quando ſcientiarum amplificandarum & propagandarum cauſa ſocietas contrahitur. Huc etiam pertinent commercia literaria eum in finem celebrata. Quæ vero paulo ante (*not.* §. 862.) annotavimus de ſenſu officii; eadem quoque hic tenenda ſunt,

quemadmodum in caſibus aliis bene multis. Non tamen opus eſt, ut ſemel dicta ſæpius repetantur. Quodſi enim demonſtratum fuerit, nos lege naturæ ad quidpiam obligari; per ſe patet a praxi abeſſe non debere ſenſum officii, hoc eſt, eo animo id a nobis fieri debere, ut obligationi naturali ſatisfaciamus, & ubi factum fuerit, firmiter teneamus, nos non feciſſe, niſi quod debeamus.

§. 864.

De adjuvandis aliis in veritate cognoſcenda, ea detegenda.

Quoniam eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent (§. 863.); *ſi quis ſuppeditare quædam poſſit, quæ aliis ad ulterius progrediendum proſunt, ea ſuppeditare tenetur, & ſi quem conſilio & auxilio juvare poſſit in rerum cognitione ac ſcientia acquirenda, vel in veritate adhuc latente detegenda, id lubenter facere debet.*

Qui ad ea animum attendit, quæ de conjungendis viribus eruditorum ad rerum cognitionem ac ſcientiam promovendam modo annotavimus (*not.* §. 863.); facile animadvertet, quomodo hæc inde inferantur. Officii hujus præſtatio plurimum facit ad ſcientias propagandas, perficiendas & augendas. Convenit id amori univerſali, quem omni homini debemus: convenit etiam amori ſcientiarum. Vir eruditus, qui alios amat, vix veritatem quandam cognovit, quin nihil magis in votis habeat, quam ut ea etiam aliis ſit perſpecta. Et quo ea majoris momenti eſt aut utilitatis, eo ardentius idem deſiderat. Qui ſcientias amat, is ex earum propagatione ac incremento voluptatem percipit (§. 654. *Pſych. empir.*), & ad perfectionem earum promovendam pronus eſt (§. 655. *Pſych. empir.*). Amor igitur tam aliorum eruditorum, quam ſcientiarum, officium, de quo nobis ſermo eſt, imperat. Nec deſunt illuſtria exempla eorum, qui huic officio ſatisfecerunt. Ita *Beſſarion* Cardinalis, cum meliorem verſionem Latinam *Ptolemai*, quam quæ tunc temporis extabat, meditaretur, ſed ob alia negotia publica perficere non poſſet, ſuaſit *Georgio Purbachio*, ut *Ptolomæi* Alma-

Digitized by Google

Almageſtum brevius lucidiusque facere conaretur. Enimvero cum is vix abſolutis ſex libris quaſi in medio curſu (conſtat enim opus præclarum libris tredecim) vitam finiret, paulo ante, quam e vita diſcederet, *Joanni Regiomantano*, diſcipulo ſuo, cum in manibus & gremio moribundum teneret, continuationem operis cœpti commendavit: Vale, inquiens, mi *Joannes*, vale, &, ſi quid apud te pii præceptoris memoria poterit, opus *Ptolomæi*, quod ego imperfectum relinquo abſolve, hoc tibi ex teſtamento lego: *Baſſarion* vero eundem hortabatur, ut grande opus proſequeretur. Atque ita factum eſt, ut hodienum habeamus opus, in quo ſententiæ *Ptolemæi* clariores ſunt redditæ & Geometrarum more diviſæ, ut & apertius intelligantur & facilius mandentur memoriæ, & tenacius hæreant. Noſtro ævo *Leibnitius*, cum in omni eruditionis genere eſſet verſatiſſimus, aliorum conatus lubentiſſime adjuvit, & alios ad præclara præſtanda incitavit, ita ut, quemadmodum ipſe de ſe dicere ſolebat, fungeretur loco cotis. Similiter *Joannes Bernoulli*, cujus eminentia in Matheſin ſublimiorem merita grata venerabitur poſteritas, non modo iis, qui diſciplinæ ejus ſe dederunt, fideliter communicavit omnia, quæ in ſchedis habuit ſuis, ac artificia a ſe inventa Analyſeos recentioris publice nondum extantia, ut pateret aditus ad ea, ad quæ alias pervenire ipſis datum non fuiſſet; verum etiam aliis, qui literis eum compellarunt, in conſilio & auxlio ſe facilem præbuit, ut non tantum per ſe, ſed & per alios ſcientiam promoveret, errantesque in viam reduceret. Utinam hæc exempla ſequerentur alii, quemadmodum debent (§. 931. *part. 1. Jur. nat.*)! Cui cognitum atque perſpectum eſt, quantum interſit fidum habere ducem in via non ſatis trita & tempeſtive a deviis in rectum tramitem revocari; is ultro fatebitur, ad ſcientiarum propagationem ac incrementum mirifice conducere officium præſens.

§. 865.

Quoniam eruditi ſuperioris ordinis rectius intelligunt, *De conſilio*
quid ab iis fieri poſſit, qui ſunt ordinis inferioris, quam *eruditis in-*
Rr rr 2 ipſimet, *ferioris or-*

dinis dando ab iis, qui ſunt ſuperioris.

ipſimet, eruditus autem unus alteri conſilio ſuo, in propaganda & promovenda rerum cognitione ac ſcientia deeſſe minime debet (§ 863.); *eruditi ſuperioris ordinis docere eos, qui ſunt inferioris, debent, quid ad promovendam rerum cognitionem ac ſcientiam conferre utiliter poſſint.*

Quemadmodum unusquisque eum laborem ſeligere debet, cui obeundo ſe parem ſentit (§. 528. *part. 1. Jur. nat.*); ita quoque eruditus ad promovendam rerum cognitionem ac ſcientiam conferre debet, quod poteſt, ne ſubeat onus humeris ſuis impar. Haud raro vero eruditi plus ſperare ſolent de facultatibus ſuis, quam in iis eſt, atque adeo irrito conatu aggrediuntur opus, quod aut prorſus non perficere, aut ſaltem rite perficere non valent. Neceſſe igitur eſt, ut doceantur ab aliis, quid ab iis præſtari poſſit. Poſſunt autem eruditi etiam infimi ordinis prodeſſe illis, qui ſunt ſuperioris. E. gr. Non inutile foret Geometris primi ordinis, qui veritati operam dant, ſi theoremata omnia, quæ hactenus inventa ſunt, ordine alphabetico ſine demonſtratione digeſta haberent, cum conſtet haud raro facilius ad quædam, quæ quæruntur, per calculum algebraicum patere aditum per theorema quoddam jam cognitum, immo ſubinde & parare aditum ad inacceſſa. Sufficit his colligendis Geometra infimi ordinis, qui hiſtoricam ſaltem Geometriæ cognitionem habet, aut ſelecta ſaltem *Euclidis* theoremata vi demonſtrationum intellectu comprehendit. Quodſi ergo quis hoc labore defungeretur, qui ſufficiente librorum apparatu inſtructus eſt; is auxilium non contemnendum ferret Geometris etiam primi ordinis, præſertim iis, qui non toti omnem ætatem in lineis ac calculis conſumere poſſunt.

§. 866.

Quid faciendum in rebus dubiis.

Qui per ſe ſtatuere nequit, quid ſit faciendum; is peritos conſulere ac eorum conſilium ſequi debet. Qui enim per ſe ſtatuere nequit, quid ſit faciendum, is alterius conſilio indiget (§. 983. *part. 1. Theol. nat.*). Quamobrem cum quilibet

libet homo alterum ope ipſius indigentem juvare debeat, ut conſequatur animi, corporis ac fortunæ bona, quantum in poteſtate ſua eſt (§. 612. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter etiam periti obligentur conſilio adjuvare ejusdem inopes, & unusquisque obligetur ad actionum rectitudinem, ſeu recte agendum (§ 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*); qui per ſe ſtatuere nequit, quid ſit faciendum, peritos conſulere ac eorum conſilium ſequi debet.

Amor univerſalis, quem lex naturæ urget (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*), homines omnes arctiſſimo vinculo copulavit, ita ut, qui alterius ope indiget, eundem ſpectare poſſit tanquam unum cum ſeipſo. Quodſi ergo vi intellectus tui ſtatuere nequis, quid ſit ſtatuendum; intellectus alterius, qui ſtatuere valet, eſt tibi loco intellectus tui. In hoc nimirum caſu intellectum tuum cum intellectu alterius unit amor univerſalis, ut perinde ſit, ac ſi intellectus alterius tibi ineſſet, aut quæ ineſt alteri ſcientia ineſſet tibi. Ex obligatione alterius ad conſilium ejus inopi impertiendum naſcitur jus ad idem ab eodem expetendi (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*): ex obligatione vero ad recte agendum (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*) deſcendit obligatio ad juris ipſius uſum, ut adeo non amplius tantummodo licitum ſit conſilium periti expetere, verum etiam iſtud expetere &, ubi datum fuerit, ſequi debeas. Non igitur tantummodo adeſt phyſica quædam neceſſitas, ut de eo, quid faciendum ſit, per alios ſtatuat, qui per ſe ſtatuere nequit, quando in neceſſitate agendi conſtitutus eſt; ſed neceſſitas etiam moralis, ut ſtatuere debeat, ſi vel maxime indiſpenſabilis agendi neceſſitas non adſit. Alteri autem opem ferimus non minus quoad actum intellectus, quam quoad actus externos, ut adeo nemini dubium videri debeat, utrum ex eo, quod obligati ſimus ad opem ferendum eadem indigenti (§. 612. *part. 1. Jur. nat.*), recte inferatur, nos etiam obligatos eſſe ad dandum conſilium ei, qui conſilii inops eſt. Conſilium vero, quo ex dubitationum fluctibus eripitur animus, cum nos ab ignorantia

 libe-

liberet, ſeu impotentia facultatibus animæ utendi, adeoque malo animi (§. 755. *part. 1. Jur. nat.*), bonum quoddam animi confert (§. 756. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque qui conſilium dat conſilii inopi, huic fert opem, ut animi quoddam bonum conſequatur. Hæc quidem addere viſum eſt, ne quis hæreat circa demonſtrationem propoſitionis præſentis. Ipſa autem propoſitio principium generale eſt, quod ad omnem caſum ſpectat, quo quis per ſe ex dubitationum fluctibus emergere nequit.

§. 867.

Quando eruditus aliorum conſilio ad ſcientias propagandas, vel amplificandas quid conferre debeat.

Quoniam qui per ſe ſtatuere nequit, quid ſit faciendum, is peritos conſulere ac eorum conſilium ſequi debet (§. 866.); *eruditus* quoque, *qui ad ſcientias propagandas, vel amplificandas pro virili aliquid conferre vult, ipſe tamen per ſe ſtatuere nequit, quid conferre debeat, vel poſſit, eruditos alios conſulere ac eorum conſilium ſequi debet.*

Supponimus utique, conſilium, quod datur, eſſe bonum ac rectum: alias per ſe patet, conſilia prava nos ſequi minime debere, cum id contrarietur obligationi noſtræ naturali. Quando enim ſumimus, conſilium dantem eſſe peritum, utique ſupponimus eum noſſe, quid ſit faciendum. Et quando de officiis hominum erga alios agitur, nil quicquam doloſe fieri ubivis ſupponitur. Nulla igitur foret objectio, quod inde ſequatur, nos conſilium quoque malum, aut temerarium ſequi debere. Porro quando de officiis agitur, quid iisdem conſentaneum ſit demonſtratur. Quamvis adeo ſequi debeamus peritorum conſilium, quando per nos de eo, quod faciendum, ſtatuere nequimus; non tamen inde inferri poteſt, ab eo nobis imponi neceſſitatem ſequendi, ac ei competere jus ad id ſequendum nos cogendi. Libertati enim noſtræ permittere tenetur, utrum ſequi velimus, nec ne (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), cum alia ſit obligatio interna, quæ a lege naturæ venit, alia vero externa, qua alteri tenemur, & qualis dari in præſenti caſu nequit, utpote libertati adverſa. Nihil adeo hic aſſeritur, quod contrarietur pervulgato iſti: conſilium non neceſſitat.

§. 868.

§. 868.

De certo fine officiis minime ab eruditis intendendo.

Eruditi in rerum cognitione ac ſcientia acquirenda, propaganda & amplificanda certum finem intendere debent, officiis minime ab eruditis adverſum. Quoniam enim nihil temere faciendum (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*); nec eruditus rerum cognitioni ac ſcientiæ propagandæ & amplificandæ vacare temere debet. Quamobrem cum certo fine faciendum ſit, quod temere fieri non debet (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*); eruditi quoque in rerum cognitione ac ſcientia propaganda & amplificanda certum finem intendere debent. *Quod erat unum.*

Enimvero officia conſiſtunt in actionibus, quas ita, non aliter juxta legem naturæ determinare obligamur (§. 224. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum nemo ab obligatione ſua ſe liberare poſſit (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*), & obligatio, quæ a lege naturæ venit, prorſus immutabilis ſit (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*); nil quicquam intendere licet, quod officiis ſit adverſum (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Eruditi itaque in rerum cognitione ac ſcientia acquirenda, propaganda & amplificanda intendere non debent finem, qui ſit officiis adverſus. *Quod erat alterum.*

Temere rerum cognitioni ac ſcientiæ vacat, qui aliud non intendit, niſi ut eam poſſideat: id quod rarius quidem contingit, non tamen inter ea referendum, quæ contingere nequeunt. Plerumque in rerum cognitione acquirenda, ſubinde etiam in eadem propaganda, tantummodo intenditur lucratio panis. Inde eſt, quod indies audias, hanc vel iſtam rerum cognitionem ac ſcientiam non eſſe de pane lucrando. Manat hinc neglectus ſtudii mathematici ac philoſophici in Academiis. Et haud raro ideo cenſuram incurrunt Mathematici ac Philoſophi, quod omnem ætatem conſumant in iis, quæ de pane lucrando non ſunt, quaſi ea non digna ſint, quæ ab aliis diſcan-

Digitized by Google

cantur, ut adeo genus humanum illarum rerum cognitione tuto carere poſſit. Plurimi eruditorum in rerum cognitione ac ſcientia acquirenda, propaganda & amplificanda hunc unice finem ſibi popoſitum habent, ut laudem ac gloriam conſequantur, toti adeo ambitioni dediti (§. 570. *part. 1. Jur. nat.*). Commune hoc eruditorum vitium multorum malorum fons eſt, quæ enumerare nimis prolixum foret, quotidiana vero experientia abunde loquitur. Plurimum autem eadem variant pro diverſitate eruditorum in quolibet ordine. Optandum itaque foret, ut officii ſui eſſe perpenderent eruditi in univerſum omnes, quod hic demonſtratur, atque cognoſcerent, quid debeant generi humano. Veri eruditi eſt gloriam ſpernere & recte factorum conſcientiam ut habeat contentum eſſe: vera enim gloria ſequetur fugientem. Vere nimirum dictum eſt: qui gloriam ſpreverit, veram habebit. Aſt hæc in philoſophia morali accuratius ſunt diſcutienda.

§. 869.

De utilitate cognitionis ac ſcientiæ rerum.

Rerum cognitio ac ſcientia alia ad intellectum, alia ad voluntatem, alia denique ad artes perficiendum utilis, quæ generi humano ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem proſunt. Hæc ſumere poſſumus tanquam a poſteriori ſatis certa & explorata. Sane conſtat, veritates quasdam inſervire aliis demonſtrandis, vel etiam detegendis, ſi adhuc latent, etiamſi præterea alium uſum non habeant, qui nobis ſit cognitus atque perſpectus. Juvant igitur intellectum in veritate cognoſcenda ac invenienda. Cumque intellectus non perficiatur, niſi exercitio (§. 199. *part. 1. Jur. nat.*); veritatum demonſtratu aut inventu difficilium cognitio intellectum omnino perficit, nec ſine ea ad eundem perfectionis gradum eundem evehere licet. Non modo veritatem moralium, quæ in Jure naturæ, Philoſophia morali atque civili demonſtrantur, ad voluntatem perficiendam faciunt; verum cum voluntatis emendatio a perfectione intellectus depen-

Digitized by Google

dependeat, quemadmodum ſuo loco in Philoſophia morali demonſtraturi ſumus, veritatum quoque theoreticarum cognitio ac ſcientia, ipſarummet mathematicarum, ad perfectionem voluntatis quædam conferre poteſt. Artes ſupponere quandam rerum cognitionem, nemo eſt qui neſciat. Illarum vero rerum dari quoque ſcientiam & hac ipſa artium theoriam perfici poſſe experientia dudum comprobatum eſt. Aſt ipſas artes generi humano utiles eſſe ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, obvia experientia docemur. Nihil adeo hic ſumitur, quod ſit ab experientia alienum, modo eam conſulere velimus, ac poſſimus: neque enim experientia omnis in cujusvis poteſtate eſt.

Qui vel Elementa Euclidis evolvit, is animadvertet, propoſitionum aliarum uſum eſſe in demonſtrando, aliarum vero in efficiendo, ut adeo inutiles cenſeri nequeant, quæ non ad praxin quandam per ſe tendunt. Ita qui hodie inter Geometras primi ordinis eminent de lineis curvis multa tradunt, quorum cognitione genus humanum tuto carere poſſe videtur: non tamen ipſo ſine omni utilitate in veritatibus, quarum cognitio ad nihil utilis videtur, tam operoſe inveſtigandis ætatem conſumere dicendi ſunt, quatenus artificiis, quibus utuntur, artem inveniendi augent, quam ſummam eſſe intellectus perfectionem nemo eſt qui neſciat, & quatenus fieri poteſt, ut oblata occaſione alii utantur iisdem artificiis ad detegendum veritates, quæ manifeſtam generi humano utilitatem præſtant. Non igitur eſt, quod dubites ipſa etiam rerum cognitione ac ſcientia intellectum perfici poſſe. Quod vero inter ea, quæ cognoſci poſſunt, dentur etiam quæ docent modum facultatibus cognoſcendi rite utendi in omni rerum aliarum cognitione, verior docet Logica, ut adeo opus eſſe non duxerimus, ad præcepta logica hic provocari. Monendum potius erat, non ſolum eorum, quæ Logica docet, cognitionem facere ad intellectus perfectionem; verum etiam aliarum cognitionem ad eandem requiri. Sed de his plura dicemus in Philoſo-

Digitized by Google

loſophia morali, quando intellectus perficiendi praxin traditúri ſumus. In eadem quoque expreſſius docebitur, quænam veritatum cognitio influat in voluntatis perfectionem, & quinam artium ſit uſus in perficiendo ſtatu hominum externo, ut vitam commode ac jucunde agere poſſit.

§. 870.

Quales fines ab eruditis recte intendantur. Quoniam eruditi in rerum cognitione acquirenda, propaganda & amplificanda certum finem intendere debent officiis minime adverſum (§. 868.), rerum autem cognitio ac ſcientia alia ad intellectum, alia ad voluntatem, alia denique ad artes perficiendum utilis, quæ generi humano ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem proſunt (§. 869.), officiis autem convenit, ut intellectum ac voluntatem (§. 212. *part. I. Jur. nat.*), ac artes perficiamus, quorum uſus eſſe poteſt etiam in perfectione corporis ac ſtatus externi promovenda (§. 261. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter quæ utiles ſunt ad vitæ neceſſitatem, commoditatem atque jucunditatem, utpote quarum quævis nobis curæ cordique eſſe debet (§. 349. 466. 471. *part. I. Jur. nat.*); *eruditi in rerum cognitione perfectionem intellectus, voluntatis ac artium, quæ humano generi ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem proſunt, recte intendunt tanquam finem.*

Rerum cognitio non propter ſe appetenda, ſed tanquam medium ſatisfaciendi officiis cum erga ſeipſum, tum erga alios, erga ipſum etiam Deum (§. 868.). Homo conſtat anima & corpore, ac certa ideo ſunt officia, quæ cum ſibi, tum aliis quoad animam & quoad corpus debet. Indiget quoque rebus aliis, ſiquidem officiis iſtis ſatisfacere debet, ac aliorum opera & auxilio. Unde naſcuntur quoque officia erga ſeipſum atque alios quoad ſtatum externum, quibus ſine arte ſatisfieri ex aſſe nequit. Rerum adeo cognitio recte refertur cum ad animæ ac corporis, tum ad ſtatus externi & hujus intuitu ad artium perfe-

Digitized by Google

perfectionem. Quamdiu adeo horum finium aliquis rerum quarundam cognitione obtineri poteſt, ea dici nequit inutilis. Non vero neceſſe eſt, ut idem finis obtineatur quoad homines in univerſum omnes: neque enim fieri poteſt, nec intereſt generis humani, ut omnes eandem perfectionem acquirant. Nemo hominum ſibi ſoli naſcitur, ſed unus alteri utilis eſſe debet. Quoniam vero non eadem eſt utilitas, quam unus alteri præſtare poteſt, nec omnem præſtare poſſunt omnes; ita quoque non eadem perfectio requiritur in uno quovis homine, ſed quilibet ſeſe perficere debet, ut ad certam quandam utilitatem aliis præſtandam aptus ſit. Ipſa natura ideo diverſas hominibus indidit diſpoſitiones ac inclinationes, ut omni omnium utilitati conſulatur. Quando igitur judicium ferendum eſt de fine, qui ab erudito intendi debet; nemo ex ſe de eodem ſtatuere debet. Quoad enim tibi nulli uſui eſt, id propterea non etiam eſt aliis. Quamvis adeo reſpectu tui nullus intendi poſſit finis, intendi tamen adhuc poterit reſpectu aliorum. Non nego, finem, qui intendi poterat immo debebat, non ſemper intendi. Enimvero quis eſt, qui neſciat, non ſemper facere homines quod facere debent, ac ipſorum actiones non modo carere ea rectitudine, quæ omnem defectum moralitatis arcet, verum etiam labe quadam infici, quando animus vitiis quibusbusdam contaminatus. Hic vero nobis docendum eſt, ad quidnam naturaliter homines obligentur, dum rerum cognitioni acquirendæ, propagandæ ac amplificandæ operam navant. Et quamvis alii veritates invenerint & publici juris fecerint, non intento fine, qui intendi poterat ac debebat; alii tamen iisdem ad finem iſtum conſequendum uti debent. Ut enim cognitio veritatis ſit medium conſequendi aliquem finem, ſeu utilitatem quandam habeat, non ab eo pendet, qui eandem invenit, vel aliis notam fecit. Et vitium, quod contaminat actum inventoris ac propagatoris, cum veritatis cognitione non tranſit in alios: ipſa veritas per ſe ab omni labe immunis eſt, ſemperque manet.

§. 871.

Artium diviſio. *Artes liberales* dicuntur, quæ uſu facultatum cognoſcendi exercentur. Opponuntur *manuariis*, quæ manuum opera exercentur. Sunt etiam nonnullæ ex utrisque *mixtæ*, quarum aliæ ad liberales, aliæ ad manuarias propius accedunt, ac inter liberales ac manuarias quaſi mediæ ſunt.

Ita artibus liberalibus annumerantur *Grammatica*, quæ docet modum recte loquendi ſcribendi; *Poëſis*, quæ docet modum carmina pangendi; *Ars oratoria* & *homiletica*; *Medicina*, quæ etiam *Ars ſalutaris* appellatur, & conſiſtit in habitu curandi morbos. Sunt equidem medici, quibus inviſum eſt artis nomen; ſed hi nec diſtinctam artis in genere notionem habent, nec differentiam inter artes liberales atque manuarias perſpiciunt, ſaltem ad utrumque animum non attendunt. Ad artes manuarias referenda ſunt omnia opificia, quocunque tandem nomine veniant, immo etiam artes hiſce viliores, veluti ars ſecandi ligna. Sumitur enim vocabulum artis in ſignificatu latiſſimo, quem eidem tribuimus (§. 260. *part. 1. Jur. nat.*). Ad artes mixtas refero Artem pingendi, ſtatuariam, architecturam, artem muſicam & ejus generis alias.

§. 872.

De vitæ generibus, quæ eruditi ſequuntur. Dantur etiam diverſa vitæ genera, quæ eruditi ſequuntur. Alii enim docent alios, qui certam rerum cognitionem ac ſcientiam ſibi acquirere volunt, vel ad eam perducendi ſunt, veluti *Profeſſores, Concionatores, Didaſcali.* Alii certam rerum cognitionem, quam habent, ad caſus obvios applicant, veluti *Judices* & *Advocati,* qui leges ad facta applicant, ut unicuique jus ſuum tribuatur, & *Medici*, qui morbis curandis operam navant, ſeu artem ſalutarem exercent. In eundem cenſum veniunt, qui negotia publica agunt rerum civilium cognitionem ac ſcientiam, quam habent, ad eadem applican-

cantes, veluti *Conſiliarii* Regum ac Principum, aliique *Magiſtratus.* Alii denique in otio literario vivunt, & vel contenti ſunt voluptate, quam ex certa rerum cognitione percipiunt, vel in veritatibus cognitis in uſum aliorum propagandis, aut novis inveniendis operam ſuam collocant.

Diverſa vitæ genera, quæ eruditi ſequuntur, ad ſtatum civilem pertinent, maxima ſaltem ex parte, atque adeo de iisdem alibi ex inſtituto erit agendum. Hic tantummodo eorum mentio fieri debuit, ut in genere demonſtrari poſſit, quidnam officii ſit eorum eruditorum, qui certo vitæ generi ſeſe conſecrant.

§. 873.

Eruditi, qui certum vitæ genus ſequuntur, eam rerum cognitionem ac ſcientiam ſibi acquirere debent, qua in eodem opus habent. Etenim eruditi, qui certum vitæ genus ſequuntur, vel docent alios, qui certam rerum cognitionem ac ſcientiam ſibi acquirere volunt, aut ad eam perducendi ſunt, vel rerum cognitionem, quam habent, ad caſus obvios applicant, vel denique in otio literario vivunt (§. 872.). Nemo docere poteſt alios, niſi ea, quæ ipſe novit ac ſcit: nemo veritates univerſales ad caſus obvios applicare valet, niſi qui easdem cognitas atque perſpectas habet. Qui vero in otio literario vivunt genio ſuo indulgere poſſunt, prouti ſua unumquemque eorum trahit voluptas. Quoniam itaque unusquisque eam ſcientiam acquirere debet, qua in eo, quod ſequitur, vitæ genere maxime opus habet (§. 241. *part. I. Jur. nat.*), diverſa autem vitæ genera diverſarum rerum cognitionem ac ſcientiam exigunt (§. 872.); eruditus quilibet, qui certum vitæ genus ſequitur, eam rerum cognitionem ac ſcientiam acquirere debet, qua in eodem opus habet.

Officium eruditorum, qui certum vitæ genus ſequuntur.

Digitized by Google

E. gr. Qui alios docere vult philoſophiam, vel ejus quandam partem, ipſe in philoſophia, vel ea, quam docere vult, parte multum verſatus eſſe debet. Qui jus naturæ docere vult alios, juris hujus cognitione imbutum habere debet animum. Similiter concionatores, qui ſcripturam ſacram interpretari aliis & ex ea credenda atque agenda docere eosdem debent, arte interpretandi ſacras literas & credendorum atque agendorum notitia inſtructi eſſe debent. Quamvis vero hæc adeo manifeſta ſint, ut de iis nemo dubitare auſit; nihil tamen frequentius accidit, quam ut in ordinem docentium importune ſe ingerant, qui in diſcentium numero eſſe debebant. Immo videas Profeſſores, qui eorum, quæ docere alios debent, nihil adhuc didicerunt, immo opportunitate ea adhuc addiſcendi deſtituuntur, omni ſpe iisdem ademta fore, ut aliquando ſi non cum laude, utcunque tamen munere ſuo fungi poſſint. Plurimi quoque ſunt eruditi, qui non intelligunt, quænam rerum cognitio ac ſcientia ad iſtud vitæ genus ſequendum requiratur, quod elegerunt. Quantum vero inde damnum redundet in Remp. non eſt hujus loci dicere diſertius. Hinc intelligitur, quanti interſit, ut eruditi in univerſum omnes, qui certum vitæ genus eligunt, quod ſequantur, omni animi contentione præſenti officio ſatisfaciant. Qui in otio literario agunt, ſuo quidem genio indulgere poſſunt, atque hoc vi libertatis naturalis ipſis permittendum eſt ab aliis (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*); cum tamen libertas naturalis non tollat obligationem naturalem (§. 159. *part. 1. Jur. nat.*), & unusquisque hominum eum laborem ſeligere debeat, cui obeundo ſe parem ſentit (§. 528. *part. 1. Jur. nat*), qui in otio literario ætatem omnem conſumunt, illarum rerum cognitioni vacare debent, ad quam maxime apti ſunt.

§. 874.

De eligendo certo vitæ genere.

Eruditus, qui certum vitæ genus ſequi vult, aut neceſſe habet, id genus vitæ eligere debet, ad quod maxime aptus eſt. Etenim unusquisque hominum eligere debet vitæ genus, ad quod

quod aptus eſt (§. 533. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem cum etiam eruditi certum vitæ genus ſequantur (§. 872.); eruditus, qui certum vitæ genus ſequi vult, aut neceſſe habet, id genus vitæ eligere debet, ad quod maxime aptus eſt.

Quemadmodum homines ceteri, ita etiam eruditi plerumque panis lucrandi gratia certum vitæ genus ſequuntur. Atque ideo haud raro accidit, ut de eodem eligendo ex lucro iſto ſtatuant. Non deſunt iſtiusmodi exempla etiam inter Profeſſores in Academiis.

§. 875.

Eruditus operam dare debet, ut facultatibus cognoſcendi promte uti poſſit. Etenim rerum cognitioni ac ſcientiæ acquirendæ operam dat (§. 858.), eandemque vel alios docere, vel ad caſus particulares obvios applicare tenetur (§. 872.), immo etiam pro virili promovere debet (§. 863.). Quoniam itaque cognitionem rerum ac ſcientiam acquirimus facultatibus cognoſcendi (§. 53. & *ſeqq. Pſych. empir.*), & ex Logica conſtat, ad illam non modo acquirendam, verum etiam applicandam ac docendam requiri certum facultatum cognoſcendi, inprimis operationum intellectus uſum; eruditus omnino operam dare debet, ut facultatibus cognoſcendi prompte uti poſſit. *De uſu facultatum cognoſcendi.*

Equidem intellectus homini datus eſt, ut veritatem cognoſcere ac cognitam applicare poſſit; uſus tamen intellectus carere nequit miniſterio facultatum cognoſcendi inferiorum. Qui Pſychologiam empiricam didicit, & in Logica verſatus eſt, is ſatis perſpiciet, quomodo uſus operationum intellectus dependeat ab uſu facultatum cognoſcendi inferiorum. Quamvis vero eruditi infimi ordinis ea, quæ cognoſcunt, memoria ſaltem comprehendunt; ad hiſtoricam tamen rerum cognitionem, quam acquirunt (§. 859.), intellectus quoque uſu opus habent. Cumque ea, quæ ipſimet cognovere, alios etiam doce-

Digitized by Google

docere ac ad caſus obvios applicare teneantur (§. 872.); intellectus uſu carere nequeunt. Abſit adeo, ut tibi perſuadeas, eruditos infimi ordinis in ſolo facultatum inferiorum, ſenſuum ſcilicet, imaginationis atque memoriæ uſu acquieſcere poſſe. Quamobrem cum Logica doceat non modo uſum intellectus in veritate cognoſcenda, verum etiam in eadem cum aliis communicanda & ad uſus vitæ dextre applicanda; Logicæ quoque hiſtoricam ſaltem cognitionem habere debent eruditi etiam infimi ordinis. Ad veritatem applicandam ſufficit hiſtorica ejusdem cognitio: neque enim hic attenditur demonſtratio, quæ ſcientiam parit (§. 594. *Log.*). Si veritatis applicationem ſpectes, perinde eſt, ſive hiſtoricam ſaltem, ſive ſcientificam habeas cognitionem. Ea ſaltem differentia intercedit inter eruditum infimi ordinis & ordinis ſuperioris, quod ille ſumat verum eſſe, quod pro vero venditatur; hic vero veritatis convictus ſit. In veritate cognita adeo applicanda eruditus infimi ordinis ſumit aliquid verum eſſe, quia aſſerunt alii; eruditus autem ordinis ſuperioris, quia recordatur ſe, quod verum ſit, agnoviſſe. Patet hic eruditos infimi ordinis non minus ſibi ac aliis, conſequenter in ſtatu civili Reip. utiles eſſe poſſe, quam eruditos ordinis ſuperioris. Immo cum non rerum quarumvis cognitio eandem utilitatem præſtet generi humano, eruditi inferioris ordinis magis utiles eſſe poſſunt aliis, ac pluribus, quam vel in ordine ſupremo ſupra omnes eminens. Aliter enim judicandum eſt, quando de gradu perfectionis intellectus quæſtio eſt; aliter vero, quando de utilitate, quam eruditus ſua rerum cognitione præſtat aliis; ac in ſtatu civili Reip. disquiritur.

§. 876.

Eruditorum in intellectu perficiendo officium.

Quoniam facultatibus cognoſcendi ut prompte uti poſſit, eruditus operam dare debet (§. 865.), eædem autem perficiuntur acquirendo habitus iisdem utendi (§. 209. *part. I. Jur. nat.*); *eruditi facultates cognoſcendi, adeoque etiam intellectum* (§. 275. *Pſych. empir.*), *perficere debent*, cumque quilibet

bet homo obligetur, ad conſequendum omnem habitum intellectus acquiſitu ſibi poſſibilem (§. 211. *part.* 1. *Jur. nat.*), *eruditus quilibet intellectum perficere debet, quantum poteſt.*

Inde eſt quod, qui aliquem inter eruditos locum obtinere volunt, iis promiſcue commendetur Geometriæ ſaltem elementaris ac Logicæ ſtudium. Logica nimirum præcepta dat; Geometria exempla ſuppeditat & ad praxin Logicæ manuducit fidiſſima magiſtra. Pertinet huc diſcurſus de intellectu per ſtudium Matheſeos perficiendo, qui legitur Tomo quinto Elementorum noſtrorum Matheſeos univerſæ. Oſtendimus paulo ante in infimo gradu eruditorum ſubſiſtere non debere eum, qui in ſecundum aſcendere poteſt (§. 861.), nec in eodem ordine in gradu inferiori eum, qui ad altiorem aſcendere poteſt (§. 862.). Huic officio ut ſatisfiat, plurimum contribuit Geometriæ ſaltem elementaris ac Logicæ verioris ſtudium. Ea enim Logica genuina, ſeu verior eſt, quæ praxi veterum Geometrarum conformis (§. 26. *Log.*). Proſtant nimirum hodie plurimi de Logica libri, qui uſum genuinum intellectus in veritate cognoſcenda potius pervertunt, quam docent, propterea quod ſibi ſupra alios ſapere videntur autores, qui vel ipſimet intellectus ſui operationibus uti nondum didicerunt, vel ſaltem diſtincta illius uſus notione adhuc deſtituuntur, immo quod haud raro Logicam, quæ nomen ſuum tuetur, nondum didicerunt, aut, ſi didicerint, non ſatis intellexerunt. Logicam ſatis intelligere ac multo magis præcepta ejus ad praxin transferre arduum omnino eſt, nec adeo leve, quemadmodum vulgo putatur. Sed præjudicia, quæ hic regnant, hoc loco evertere non eſt præſentis inſtituti.

§. 877.

De officio eruditi quoad appetitum.

Quilibet eruditus obligatur ad eam cognitionem conſequendam, quæ ad bona vera ab apparentibus, mala itidem vera ab apparentibus diſcernenda ſufficit, ad acquirendam itidem boni & mali ſcientiam legumque naturalium, quantum eidem ſufficit, atque ad

virtutem omnem colendam, vitia omnia fugienda. Quilibet enim homo ad hæc ſingula obligatus eſt naturaliter, ſeu quia homo eſt (§. 242. 266. 278. *part. I. Jur. nat.*). Ergo etiam eruditus ad hæc ſingula obligatur.

Quamvis adeo liberum eſt unicuique, qui inter eruditos locum aliquem in aliquo eorum ordine affectat, ſtatuere, qualium rerum cognitioni ac ſcientiæ ſeſe conſecrare velit vi libertatis naturalis (§. 156. *part. I. Jur. nat.*), niſi quod vi legis naturæ ei ſeſe mancipare debeat, ad quam ſibi comparandam maxime aptus eſt & quam genus vitæ, quod ſequi decrevit, exigit (§. 873. 874.); quoad veritates tamen ac virtutes morales non eadem libertas eſt, ſed peccant eruditi, ſi veritatum moralium cognitionem inſuper habent ac ſtudium virtutum prorſus negligunt, quaſi ipſorum ſit intellectum tantummodo perficere, ac virtutibus intellectualibus operam dare, iis præcipue, quæ theoriam reſpiciunt. Negandum equidem non eſt, quod hoc præjudicium occupaverit plurimos eruditos, ut propterea in proverbium abierit, tanto unumquemque eſſe pejorem, quanto ſit eruditior, idiomate patrio, je gelehrter, je verkehrter; dolendum tamen eſt, quod præjudicium hoc, ſi quod aliud, noxium non dudum fuerit ex animo eruditorum evulſum.

§. 878.

Quanta ſit ejus obligatio. *Eruditi obligatio ad acquirendam boni ac mali ſcientiam & ad virtutem omnem colendam major eſt, quam aliorum hominum.* Etenim eruditi rerum cognitioni ac ſcientiæ acquirendæ ſeſe conſecrant (§. 858.) & ideo operam dare tenentur, ut facultatibus cognoſcendi prompte uti poſſint (§. 875.), conſequenter ad boni ac mali ſcientiam acquirendam magis apti ſunt ac eandem ſibi facilius comparare poſſunt hominibus aliis, qui alio labore tempus conſumere tenentur, nec facultates cognoſcendi, præſertim intellectum, adeo perficere poſſunt. Quamobrem cum is ad plura præſtanda obligetur, cui

cui amplior eſt facultatum, virium ac rerum uſus, & auxilium alienum majus, quam alter (§. 177. *part. 1. Jur. nat.*); eruditi omnino obligatio ad acquirendam boni ac mali ſcientiam major eſt, quam aliorum hominum. *Quod erat unum.*

Quoniam eruditi in rerum cognitione acquirenda certum finem intendere debent (§. 868.), cognitio autem boni ac mali ad virtutis culturam requiritur (§. 321. *part. 1. Phil. pract. univ.*); in acquirenda boni ac mali ſcientia virtutis culturam intendere debet. Quoniam itaque ad virtutem omnem colendam obligatur (§. 877.); boni ac mali ſcientiam ideo ſibi acquirere debet, ut virtutem omni animi contentione colere poſſit. Quamobrem cum major ſit ejus obligatio ad acquirendam boni ac mali ſcientiam, quam aliorum hominum, *per demonſtrata;* major quoque ejus eſſe debet obligatio ad virtutem colendam, quam aliorum hominum. *Quod erat alterum.*

Major hæc obligatio ad cognoſcendum bonum atque malum hunc habet effectum, ut ignorantia, quæ ab erudito facilius evitari poterat, eidem magis imputetur: major vero obligatio ad colendam virtutem hoc operatur, ut gravius peccet eruditus, quam vulgus imperitum, ac majorem cenſuram & reprehenſionem mereatur. Quantum unusquisque eruditorum perfectione intellectus præſtat ceteris, tantum quoque eos virtute ſuperare debet. Equidem eruditi plurimi virtutis ſtudium prorſus negligunt tanquam ad ſe minime pertinens, nec vitia ac pravos mores ſibi ignominiæ ducunt; diffiteri tamen nequit, nil abſurdius cogitari poſſe. Obligatio, quæ a lege naturæ venit, immutabilis eſt ac neceſſaria (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque ab ea non liberatur eruditus, quod rerum certarum cognitioni ſeſe conſecravit, quæ ad virtutis culturam nil facit. Obligatio iſta manat ex natura humana, & eſſentia (§. 143. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque ad virtutem colendam tamdiu obligatus manes, quamdiu homo ma-

Tt tt 2 nes.

nes. Ecquis ergo dicere auſit, eruditum exuere eſſentiam ac naturam hominis, ne amplius ad virtutem colendam maneat obligatus? Repugnat eſſentiæ atque naturæ hominis, ut ſit ex-lex (§. 167. *part. 1 Jur. nat.*). Quamobrem nec eruditus ſomniare poteſt, ſibi competere privilegium licentiæ (§. 165. *part. 1. Jur. nat.*), ut ſine ulla reſtrictione faciendi jus habeat (§. 150. *part. 1. Jur. nat.*). Quamvis vero vix quenquam fore puto, qui tam abſurda ſtatuere videri velit; plurimorum tamen eruditorum, eorum etiam, qui ad nominis famam contendunt, tales ſunt mores; qui abunde probant, quam altas radices in ipſorum animis egerit abſurda iſta opinio. Ignominiæ ſibi ducunt, ſi quis ipſis imputet ignorantiam cujusdam rei, vel errorem; aſt parum curant, ſi defectum virtutis aut vitia, quibus laborant, publice produnt. Tanto vero turpius eſt vitium, quanto is eruditior, in quo conſpicitur, cum major ſit ejus ad iſtud fugiendum obligatio, quam aliorum hominum, *vi præſentis*. Intellectus perfectio auget turpitudinem vitiorum, nec demonſtratu difficile eſt, defectum virtutum moralium majorem ignominiam afferre erudito, quam lapſum quendam in rerum cognitione: ſit ita quod vulgo aliter opinentur eruditi.

§. 879.

Obligatio eruditi ad voluntatem perficiendam.

Eruditi voluntatem ac noluntatem perficere obligantur. Obligantur enim ad colendam virtutem omnem ac fugienda vitia omnia (§. 877.) & major ad hoc faciendum eſt eruditi obligatio, quam hominum aliorum (§. 878.). Virtutes ſunt habitus morales utendi, vitia vero habitus abutendi facultate appetendi & averſandi, inprimis rationali, ſeu voluntate & noluntate (§. 276. 277. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum facultates animæ perficiantur acquirendo habitus iisdem utendi (§. 209. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque voluntas atque noluntas perficiatur acquirendo virtutes morales, a quibus fuga vitiorum abeſſe nequit (§. 321. 322. *part. 1. Phil.*

1. Phil. pract. univ.); eruditi voluntatem ac noluntatem perficere obligantur.

Videmus adeo eruditos non tantummodo obligari ad intellectum perficiendum (§. 876.), quemadmodum vulgo putatur; ſed eos etiam obligari ad voluntatem ac noluntatem perficiendam. Perfectio voluntatis ac noluntatis a perfectione intellectus nunquam ſejungenda, ſed pari paſſu utraque progredi debet. Officio ſuo nondum ex aſſe ſatisfacit eruditus, qui ad hanc conſequendam non deſiderari patitur induſtriam ſuam, illam vero parum curat, nec eidem conſequendæ ac augendæ indies operam ullam impendit. Sunt qui alios ſemieruditos vocant vago quodam vocabuli ſignificatu, quem unusquisque eidem tribuit, prouti ſibi viſum fuit, vel faſtus & ambitio ſuadet, aut ſuam unusquisque amat Minervam. Forſitan vero præſtaret *Semieruditos* appellare eos, qui cum cultura intellectus voluntatis ac noluntatis culturam minime conjungunt. Duæ nimirum ſunt eruditi partes, cultura intellectus & cultura voluntatis ac noluntatis, quæ conjunctim efficiunt vere eruditum, aut, ſi mavis, eruditum integrum. Hæc igitur ubi abeſt, ſemieruditum merito dixeris. Neque hoc contrariatur notioni eruditi, quem diximus eum, qui rerum cognitionem ac ſcientiam habet. In numero enim cognoſcibilium eſt etiam bonum ac malum, quorum illud noſſe ac ſcire debemus, ut virtutem ſectemur, hoc vero, ut vitia fugiamus. Boni ac mali cognitio ab erudito inſeparabilis, cum obligatio ad eam acquirendam tolli nequeat niſi ſublata eſſentia & natura hominis (*not.* §. 878.): in rebus ceteris cognoſcendis, cum nemo unus ſufficiat omnium rerum cognitioni acquirendæ, plus relictum eſt arbitrio ejus, ut adeo propterea ſemieruditus vocari nequeat, quod ea non didicit, quæ ſcit alter, qui vel aliud vitæ genus ſequitur, vel quem ad aliam rerum cognitionem ſua trahit voluptas, aut etiam in eum ordinem aſcendere nequit, in quo alter conſtituitur, vel in eodem ordine ad eundem cum altero gradum aſcendere non poteſt.

§. 880.

Studere quid ſit.

Studere dicitur, qui rerum cognitioni ac ſcientiæ acquirendæ operam dat. Dicitur etiam ſubinde cum addito *ſtudere literis*, ac in ſpecie pro diverſitate rerum cognoſcibilium & ad certum inprimis vitæ genus cognitu neceſſariarum *ſtudere Theologiæ*, *Jurisprudentiæ*, *Medicinæ*, *Philoſophiæ* & ita porro. Et *Studioſus* appellatur, qui ſtudet, ſeu rerum cognitioni ac ſcientiæ acquirendæ operam dat. Unde in ſpecie vocantur *Studioſi Theologiæ*, *Juris*, *Medicinæ*, *Philoſophiæ* ac ita porro. Quoniam itaque ſtudioſus rerum cognitioni ac ſcientiæ acquirendæ operam dat, eruditus vero eſt, qui rerum cognitionem ac ſcientiam habet (§. 858.); *ſtudioſus eruditus fieri vult*, conſequenter cum varii ſint eruditorum ordines (§. 859.), ac varia vitæ genera, quæ eruditi ſequuntur (§. 872.), *ſtudioſus in aliquo eruditorum ordine aliquem locum obtinere vult ac certum vitæ genus ſequi decrevit.*

Ita qui Medicinæ operam dat, vel artem ſalutarem exercere intendit, vel Medicinam docere alios, ad Profeſſionem Medicam adſpirans.

§. 881.

Quomodo ſit ſtudendum.

Quoniam ſtudioſus quilibet eruditus fieri vult (§. 880.), quivis autem eruditus facultates cognoſcendi, inprimis intellectum (§. 876.), & voluntatem ac noluntatem perficere debet (§. 879.); *ſtudioſus quilibet omni animi contentione id agere debet, ut non modo facultates cognoſcendi, inprimis intellectum, verum etiam voluntatem ac noluntatem perficiat* (§. 861.).

Quam parum vulgo agnoſcatur, quænam ſint ſtudioſi partes, experientia academica proh dolor! abunde loquitur. Ecquis enim eſt, qui neſciat, fingi licentiam quandam vivendi, quæ libertatis academicæ nomine celebratur, quaſi ſtudioſus omnes

Digitized by Google

omnes ſui officii partes adimpleverit, ſi tantum rerum cognitioni acquirendæ operam navat, neglecta prorſus omni voluntatis ac noluntatis cultura, faciendo ea, ad quæ unumquemque trahit voluptas ſua? Pauci ſunt, qui Philoſophiæ morali operam navant, pauciores vero adhuc, qui virtutes acquirere & contra vitia ſeſe muniri atque ab iis, in quæ prolapſi ſunt, ſeſe liberare conantur. Immo ex adverſo potius virtutem, ſi quam habent, dediſcunt, vitia, a quibus adhuc liberi erant, addiſcunt & mores bonos peſſime corrumpunt. Cum ſi non omnes, plerique tamen certum vitæ genus olim ſequi decreverint, quo proſunt aliis; ut munus ſuum rite obeant, niſi voluntas fuerit emendata, fieri haud quaquam poteſt. Sane *Vitruvius* lib. 1. c. 1. in Architecto requirit, ut etiam Philoſophiæ moralis ſit peritus. Mirum hoc videtur nonnullis, qui ſibi perſuadent, ad ædificiorum extructionem non requiri virtutem, ſed ſcientiam architectonicam, non attendentes, ut recte facias opus, haud quaquam ſufficere, ut noris quomodo recte facias, ſed etiam requiri animum recte faciendi, quem vitia non una de cauſa in transverſum agunt. Nihil facere debemus ſine ſenſu officii, nec ſine animo eidem ſatisfaciendi, ac tum demum certi eſſe poſſumus, nihil a nobis committi, quod jure reprehendi poſſit.

§. 882.

Obligatio eruditi ad exemplum bonum præbendum.

Eruditi etiam qua eruditi ad exemplum bonum aliis præbendum obligantur. Quoniam enim eruditorum eſt rerum cognitionem ac ſcientiam habere (§. 858.), & intellectum perficere (§. 876.); illiterati præſumunt, quod ea, quorum ipſi convicti non ſunt, eruditi rectius intelligant, adeoque eorum tanto facilius ſtant judicio, ubi appetitus ſenſitivus intellectum in aſſenſum trahit. Ipſorum igitur exemplo ſeſe addere ſolent, præſertim ſi malum fuerit. Quoniam itaque exempla mala prodere non debemus, bona vero aliis præbere tenemur (§. 930. *part. 1. Jur. nat.*); eruditi inprimis,

atque

Digitized by Google

atque adeo qua eruditi, ad exemplum bonum aliis præbendum obligantur.

Non nego, præſumtionem iſtam non ſatis firmo niti talo. Cum enim eruditi omnes non eandem habeant rerum cognitionem; quamvis in ſuo genere inter eos, qui primi ordinis ſunt, emineant, non tamen ideo de rebus aliis ad ſe non pertinentibus ſanum judicium ferre poſſunt, multo minus autem eorum ſcientia in appetitum influit & ab ea, qua pollet, intellectus perfectione emendatio voluntatis pendet. Ponamus aliquem inter Analyſtas recentiores principem locum tueri, atque ingenio, acumine ac profunditate intellectus excellere. Quodſi tamen totus in lineis ac calculis omnem ætatem conſumit, nec ad philoſophiam practicam animum unquam appellit, nec virtuti aliam operam navat, quam vulgus imperitum, is quoque virtuti non magis deditus eſſe poteſt, quam vulgus imperitum, nec de rebus moralibus rectius judicare, immo fieri poteſt, ut abſurdius judicet. Enimvero cum hic de facto ſermo ſit, adeoque non quæratur, quid præſumi debeat, ſed quid præſumatur; objectio iſta demonſtrationem præſentem minime ferit. Illud potius obſervandum eſt, in præſenti caſu de eruditis omnis generis non eandem eſſe præſumtionem. Ita ruſtici mores, virtutis defectus ac vitia Analyſtæ excellentis parum offendunt alios, nec quiſquam facile reperitur, qui ejus exemplo ſeſe tueatur. Alio tamen modo ſibi ac ſcientiæ, quam colit, nocet. Illorum enim eruditorum, qui rerum aliarum cognitioni vacant, nec non eorum, qui vulgo imperito acutiores ſunt, contemtum & ſibi, & ſcientiæ affert, ut etiam hoc nomine ad exempla bona præbenda aliis obligetur, cum nemo ſeipſum ac ſcientiam, quam colit, in contemtum adducere debeat. Naturalis nimirum obligatio propter nexum officiorum ob officia quædam nonnullis propria augetur, quatenus iisdem inducitur obligatio ad quid præſtandum, etiamſi non alia de cauſa ad idem præſtandum jam quis obligatus eſſet.

§. 883.

Quoniam eruditus etiam qua eruditus, adeoque non ſolum qua homo (§. 930. *part. 1. Jur. nat.*), obligatur ad exempla bona aliis præbenda (§. 882.), conſequenter non ſolum obligatione communi, verum etiam propria ad id tenetur (§. 186. *part. 1. Jur. nat.*); *ſi eruditus deſit officio ſuo in præbendis exemplis bonis, aut ex adverſo mala prodat, gravius aliis peccat* (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*). ***De neglectu hujus officii.***

Cum ex magnitudine obligationis hic æſtimetur peccati gravitas; probe tenendum eſt, eruditorum quoque alios ad exempla bona præbenda, mala vero non prodenda aliis magis obligari. Venit hoc inprimis a diverſitate generis vitæ, quod eruditus ſequitur, vel quatenus ob id magis ſcire præſumitur, quid bonum, rectum, æquum, juſtum ac licitum ſit, quam aliis conſtare poterat, vel quatenus ipſum vitæ genus etiam exigit, ut exemplo ſuo alios doceat. Qui ea, quæ de officiis in Jure naturæ demonſtravimus, ac quæ in poſterum in Philoſophia etiam morali ac civili demonſtraturi ſumus, ſi Deo ita viſum fuerit, animo comprehenderit; de magnitudine obligationis eruditorum ad præbenda exempla bona, mala vero non prodenda haud difficulter ſtatuet. Quænam vero ratio ſit, ut huic officio adeo parum ſatisfaciant eruditi; ex iis elucefcet, quæ ſuo tempore in Philoſophia morali demonſtraturi ſumus.

§. 884.

Erudito non competit jus ad ambiendum munus, niſi ad quod adminiſtrandum aptus eſt. Etenim eruditus, qui munus quoddam ambit, quod nonniſi ab erudito adminiſtrari poteſt, certum vitæ genus ſequi vult, quod per ſe patet. Aſt eruditus, qui certum vitæ genus ſequi vult, eam rerum cognitionem ac ſcientiam ſibi acquirere debet, qua in eodem opus habet (§. 873.), ac id vitæ genus eligere, ad quod maxime aptus eſt (§. 874.), conſequenter ſi munere quodam ***De jure ad munus ambiendum.***

fungi velit, ad id adminiſtrandum aptus eſſe debet. Quoniam itaque jus naſcitur ex obligatione (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), erudito non competit jus ad ambiendum munus, niſi ad quod adminiſtrandum aptus eſt.

In ipſa aptitudine conſiſtit jus imperfectum ad munus, vi cujus meretur, ut eidem præficiatur. Hoc autem jus imperfectum non confundendum eſt cum jure perfecto ambiendi munus, quod fluit ex obligatione non appetendi munus, niſi ad quod rite obeundum aliquis aptus eſt, adeoque illud præſupponit. Monuimus jam ſupra (*not.* §. 874.), quod eruditi haud raro ad ambiendum munus, ad quod obeundum parum apti ſunt, adducantur lucro panis, nec deſint hac ex parte exempla etiam inter Profeſſores academicos. In horum cenſum veniunt illi, quos ſupra jam notavimus (*not.* §. 873.), cum de officio eruditorum, qui certum vitæ genus ſequuntur, ageremus. Pertinent huc etiam, qui, cum non ſine laude quadam docere poſſent, ad alia docenda ſeſe obtrudunt, quæ multo rectius ac utilius ab aliis doceri poterant, partim honoris civilis, partim lucri cupidine ducti, non perpendentes quantum diſtet honor verus ab eo, quem hominum opinio genuit, multo minus autem perpendentes, quid in munere adminiſtrando debeant aliis. Tanto turpius autem peccant, ſi ſatis ſibi conſcii ſunt, ſe munus, quod ambiunt, non ea cum laude adminiſtrare poſſe, cum qua munus, quo funguntur, adminiſtrant, immo nec ſuæ, quam adamant, Minervæ valedicendi animum habent. Qui munus ambiunt, ad quod adminiſtrandum parum apti ſunt; non modo nullo jure hoc faciunt, verum etiam aliis, quorum jus imperfectum violant, iniquos ſe præbent (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Non eſt, quod excipias, eruditos etiam de facultatibus ſuis plus ſperare ſolere, quam in iis eſt. Juſta enim non cenſenda eſt ignorantia, quæ excuſationem mereatur, ubi quis ſibi probe conſcius eſt motivorum, cur aliud munus, quam quo in præſenti fungitur, ambiat. Raro enim continget, ut quis exiſtimet, ſe majorem aliis utilitatem præſtiturum, quam nunc præſtare poſſit, conſequenter quod aliud

alſud munus ideo ambiat, quia aliis magis utilis eſſe poteſt, aut etiam pluribus, ſiquidem ignoraverit, qualis ad munus aliquod rite obeundum aptitudo requiratur. Immo qui nondum ſatis convictus eſt, quod de aptitudine ad munus aliquod adminiſtrandum per ſe ſtatuere poſſit, peritos conſulere debet (§. 866.); quod ubi neglexerit, tanto minus excuſabitur, quod ſe aptum exiſtimaverit, cum non ſit.

§. 885.

De commendatione ab alio petenda.

Quoniam nemo eruditorum habet jus ambiendi munus, ad quod adminiſtrandum parum aptus eſt (§. 884.); *nulli* quoque *erudito competit jus petendi commendationem ab alio, etiamſi intelligat, eam ſibi maximo uſui fore, ſi ad munus adminiſtrandum non ſatis aptus ſit*, conſequenter *ſi commendatio ipſi denegetur, vel alius, qui magis aptus eſt, commendetur, id inique ferre non debet* (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Abſurdum eſt petere a me, ut te commendem, ſi ad munus, quod ambis, obeundum non aptus es: quando enim te commendo, ſignificare teneor, te eſſe aptum ad munus, quod ambis. Quoniam ad verum dicendum obligatus ſum, quid mihi videatur, de tua aptitudine dicendum eſt, non quid videatur tibi (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*). Non multum tibi prodeſſet commendatio mea, ſi dicerem, te tibi videri aptum ad munus quod ambis, ſed me ob has, vel iſtas rationes ſentire aliter, ſi vel maxime in dubio relinquerem, utrum tuum, an meum judicium verius ſit. Salva igitur amicitia tibi denegare poſſum commendationem meam; tantum abeſt, ut tu inde colligere poſſis inimicum in te animum. Injuriam mihi facis, ubi conqueſtus fueris, quaſi commodum tuum promovere nolim & a te ornando alienus ſim. Ceterum probe tenendum eſt, ſi de aptitudine ad munus, quod quis ambit, judicandum, non ſufficere, ut quis imbutum habeat animum illarum rerum cognitione, quæ ad iſtud rite adminiſtrandum requiritur; ſed neceſſe eſſe, ut iis etiam virtutibus inſtructus ſit, ſine quibus utiliter adminiſtrari nequit.

Digitized by Google

§. 886.

An commendare liceat eum, de cujus aptitudine nobis non conſtat. *Nemo eruditum, qui munus aliquid ambit, commendare debet, de cujus aptitudine ipſi non conſtat, adeoque multo minus hoc facere licet, quando nobis certum eſt, eum aptum non eſſe.* Etenim qui alterum commendat, is dicit, eum aptum eſſe ad munus, quod ambit. Quodſi ergo ipſi certum eſt, eum ad munus illud non eſſe aptum, moraliter falſum loquitur (§. 152. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam vero ejus, cui quis commendatur, intereſt, ut norit, utrum ille aptus ſit ad munus, quod ambit, adminiſtrandum, nec ne, quod per ſe patet, adeoque commendans ad verum dicendum eidem obligatur, quando vero ad verum dicendum obligamur, falſum loqui non licet (§. 164. *part. 3. Jur. nat.*); ſi quis certus eſt, eum, qui munus aliquod ambit, ad id adminiſtrandum non eſſe aptum, eum commendare non licet. *Quod erat unum.*

Quodſi de aptitudine ejus, quem commendare debes, non ſatis conſtet, dubius adhuc es, utrum aptus ſit, nec ne, vel etiam idem prorſus ignoras, conſequenter moraliter verum non loqueris, ſi dicis, eum aptum eſſe (§. 152. *part. 3. Jur. nat.*). Patet igitur ut ante, te eum commendare non debere. *Quod erat alterum.*

Inter eum, qui aliquem commendat, & alterum, cui is commendatur, intercedit quaſi contractus de dicendo vero. Etenim aut aliquem commendas ei, qui vult ut commendes; aut tua ſponte hoc facis. Qui vult ut commendes, ſufficienter indicat ſeſe velle, ut dicas verum, & præſumit, te hoc facturum, alias enim a te non peteret, ut aliquem commendares, niſi commendationi tuæ fidem ſeſe habere poſſe crederet. Tecum adeo quaſi contrahit, ut verum dicas (§. 504. *part. 5. Jur. nat.*). Quodſi tua ſponte commendes, tu vis, ut commendatione tuæ fidem habeas, adeoque ipſo facto ſignificas te verum dicere, quod, cum ille hoc a te præſumat, utpote qui velle nequit,

ut

ut falſum dicas, contra te pro vero habetur (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter nec tu præſumere aliter potes, quam quod velit, te verum dicere. Atque adeo denuo patet, te cum ipſo quaſi contrahere, quod verum dicere velis (§. 504. *part. 5 Jur. nat.*). Quamobrem cum ex quaſi contractu alteri obligeris ad id, ad quod obligatus fuiſſes, ſi revera contraxiſſes (§. 505. *part. 5 Jur. nat.*); ex quaſi contractu etiam ei, cui aliquem commendas, obligaris ad dicendum verum, conſequenter ad non commendandum eum, de cujus aptitudine tibi non conſtat, vel quem aptum non eſſe ad munus, quod ambit, adminiſtrandum certo noſti. Ex hoc igitur quaſi contractu alteri perfectum jus naſcitur a te exigendi, ut dicas verum, conſequenter ſi moraliter falſum dicas, jus ejus perfectum violas, atque adeo injuriam ei facis (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*). Non igitur tantummodo officii eſt, ut verum dicas; ſed ad verum dicendum quoque alteri te obligaſti. Quodſi falſum dicas, fidem datam fallis (§. 758. *part. 3. Jur. nat.*). Hæc ideo addere viſum eſt, ut turpitudo commendationis ejus, qui aptus non eſt, tanto manifeſtior fiat. Eam vero perpendere debent non modo illi, qui alios commendant, ne in commendando nimis faciles ſe præbeant; verum etiam hi, qui ab aliis petunt, ut commendentur, ne juſtam commendationis denegationem ægre ferant, nec ſine jure eandem petant.

§. 887.

De commendatione in genere ad aliquid præſtandum.

Immo in genere nemo alterum commendare debet ad aliquid præſtandum, quem ad id præſtandum aptum non eſſe novit, aut de cujus aptitudine ipſi non conſtat. Oſtenditur eodem modo, quo idem de eruditis demonſtravimus (§. 886.).

Pertinet huc commendatio artificum, opificum, operariorum, famulorum. Et in genere ſubſiſtit quoque demonſtratio de quaſi contractu inter commendantem & eum, cui quis commendatur inito (*not.* §. 886.). In caſu particulari commendatio injuſta aliis quoque officiis contrariari poteſt, ex quibus naſcitur obligatio naturalis ne commendes: quo in caſu fortior efficitur obligatio.

§. 888.

De laude merita erudito unicuique tribuenda.

Unicuique erudito tantum laudis tribuere debemus, quantum meretur. Etenim unusquiſque alteri tantum laudis tribuere debet, quantum meretur (§. 648. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum eruditi, qui non modo intellectum (§. 876.), verum etiam voluntatem perficere debent (§. 879), conſequenter virtutes intellectuales ac morales ſibi acquirere (§. 547. 209. *part. 1. Jur. nat.*), laudem mereantur, prouti huic obligationi naturali magis aut minus ſatisfecerunt (§. 550. *part. 1. Jur. nat.*); unicuique etiam erudito tantum laudis tribuere tenemur, quantum meretur.

Tribuimus alteri laudem, quam meretur, ſi virtutes ejus intellectuales ac morales commemoramus & per facta ex iisdem profecta probamus (§. 550. 551. *part. 1. Jur. nat.*). Cum non eadem ſit rerum cognitio ac ſcientia, quam eruditi habent (§. 858.), nec omnes ſint ejusdem ordinis (§. 859.), nec qui certum vitæ genus ſequitur (§. 872.) eadem aptitudine inſtructus, neque etiam in eo, quod ipſi agendum, easdem virtutes morales, quæ ad recte agendum requiruntur, prodat; ideo diverſa admodum laus eſt, quam eruditi merentur. Quamobrem non adeo facile eſt, unicuique eam tribuere laudem, quam meretur. Quæri hic poterat, utrum etiam Poëtæ ac Oratores officio laudis aliis tribuendæ ſatisfacere teneantur, nec ne. Cum officium hoc pertineat ad omnes homines (§. 648. *part. 1. Jur. nat.*), Poëtæ quoque ac Oratores excepti non videntur ob immutabilitatem obligationis naturalis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*) Quoniam vero nemini laus vera, adeoque ea, quam meretur, tribui poteſt niſi ab intelligente (§. 542. *part. 1. Jur. nat.*), obligatio Poëtarum ac Oratorum in laudando ad impoſſibile extendi videtur, id quod tamen abſurdum eſt (§. 209. *part. 1. Phil. part. univ.*). Vulgo dicitur: Poëtis ac Oratoribus mentiri, hoc eſt, falſum dicere licet. Quod ſi intelligatur in eo caſu, quo falſum dicere velle præſumun-

ſumuntur, vel quia non intelligunt, quænam laus alicui ſit tribuenda, vel quia ad laudandum conducti ſunt, vel ob rationes probabiles alias in dato caſu manifeſtas, admittendum utique eſt, nec officio laudis meritæ alicui tribuendæ adverſatur. Etenim tum perinde eſt, ac ſi quis diceret, ſe rem falſam dicturum. Si quis vero dicit, ſe rem falſam dicere, is falſum non loquitur (§. 173. *part. 3. Jur. nat.*), aut, quod vulgo dicitur, non mentitur. Exempli loco adduci ſolet illud *Ovidii* lib. 10. Met. 302. Deſit in hac mihi parte fides, nec credite factum. Lex naturæ in laudando alio veritatem logicam præcipit pariter ac moralem. Quando vero quæritur, an Poëtis ac Oratoribus falſum dicere liceat, ſeu mentiri; de veritate morali tantummodo quæſtio eſt, ſive veritatem logicam norint, ſive ignorent.

§. 889.

De jure eruditorum ad laudem.

Quoniam unicuique eruditorum tantum laudis tribui debet, quantum meretur (§. 888.), conſequenter laus, quam non meretur, tribui non debet (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*); *nemini eruditorum jus eſt ad laudem, quam non meretur* (§. 23. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter, *quando ea eidem non tribuitur, aut denegatur, de iniquitate, vel injuſtitia* (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), *aut de injuria ſibi facta conqueri nequit* (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*).

Ita erudito infimi ordinis, qui nonniſi hiſtoricam rerum cognitionem habet (§. 859.), tribui nequit ſcientia, in ſenſu ſcilicet philoſophico (§ 594. *Log.*); ſi vero tribuatur in ſignificatu vulgari, quo ſcientia etiam pro ſimplici rerum notitia ſumitur, perinde omnino eſt, ac ſi ſcientiam ei competere negares. Atque adeo puerile eſt affectare laudem ſcientiæ, ut videaris eſſe, qui non es, ſi quis forſitan ad ſignificatum vocabuli non attendit animum, quando tibi ſcientia tribuitur. Injuſtæ vero ſunt querelæ, quas moves, quando in ſignificatu philoſophico negatur, tibi ſcientiam competere, cum ipſemet fate-

Digitized by Google

fateri cogaris, nonniſi ſimplicem rerum, quas cognoſcis, notitiam tibi eſſe. Vide, quæ ſupra eam in rem jam annotavimus (*not.* 859.). Similiter Geometra, etſi primi ordinis, eam laudem affectare nequit, quæ tribuitur erudito ob præclara in Remp. merita, quemadmodum abſonum foret, ſi hic ſibi tribui vellet laudem, quæ Geometræ primi ordinis debetur. Uterque ſua frui debet laude, nec laus unius cum laude alterius quicquam commune habet. Aliud enim eſt excellere rerum geometricarum ſcientia & arte veritates geometricas inveniendi, aliud prorſus bene mereri de Rep. Similiter qui laudem boni Oratoris meretur non eam affectare poteſt laudem, quæ Philoſopho propria. Et laudem eximii Theologi perperam affectat, qui linguarum orientalium peritia excellit. Ecquis non rideret Medicum, qui ob rerum medicarum ſcientiam videri vellet egregius JCtus, aut Analyſta? Præterea hic notandum eſt, non poſſe inter ſe comparari eruditos, qui diverſarum prorſus rerum cognitionem ac ſcientiam habent. Laudes enim, quas merentur, heterogeneæ ſunt, quæ ad invicem rationem habere nequeunt (§. 126. *Aritbm*), ut perinde ſit, ſi quæſiveris, cuinam major laus debeatur, ac ſi in Geometria quæreres, quamnam rationem habeat punctum ad lineam, linea ad ſuperficiem, vel ſuperficies ad ſolidum. Longe vero alia quæſtio eſt, ſi quæratur, cujusnam eruditi majora ſint in Remp. aut genus humanum merita, tum enim Geometræ ac JCti merita in Remp. communem quendam menſuram habent. Quodſi vero ob merita in Remp. laudandi ſint eruditi, vel ob merita in genus humanum; fieri omnino poteſt, ut eruditus infimi ordinis majorem laudem mereatur erudito vel primi ordinis, immo in primo ordine inter eruditos ſui generis principem locum obtinentis. Videmus adeo, quam arduum ſit de jure ad laudem alicujus eruditi pronunciare ſententiam & quam difficile ſit non fieri arrogantem, ſi quis nondum didicerit gloriam ſpernere, ne ſcilicet exiſtimationem, honorem ac laudem intendat tanquam finem (§. 562. *part. 1. Jur. nat.*). Quid de honore civili tenendum ſit, ſuo docebitur loco: quæ enim ad ſtatum civilem pertinent, ea nunc ſeponimus.

§. 890.

Digitized by Google

§. 890.

Quoniam unicuique eruditorum tantum laudis tribui debet, quantum meretur (§. 888.), ac nemini eorum competit jus ad laudem, quam non meretur (§. 889.); *nemo* quoque *eruditorum alteri invidere debet laudem, quam meretur.* *De laude merita alteri non invidenda.*

Invidia commune eruditorum vitium eſt, ut in proverbium abierit: Figulus figulum odit. Maxime autem laudi ac gloriæ invideri ſolet. Ipſa vero invidia laudis atque honoris abunde loquitur, quam ſint a virtute alieni, qui eadem torquentur, & quod deſtituantur palmario quodam veri eruditi requiſito (*not.* §. 879.), ut adeo propriam laudem deterant, dum alienæ invident.

§. 891.

Unicuique permittendum eſt, ut alteri tribuat laudem, quamcunque & quantamcunque velit, etiamſi eam non mereatur, modo id non faciat in contemtum tui. Permittendum enim eſt, ut unusquisque in determinandis actionibus ſuis ſuum ſequatur judicium, quamdiu contra jus tuum nil facit (§. 156. *part. I. Jur. nat.*). Permittendum itaque eſt, ut unusquisque in laudandis aliis ſuo ſtet judicio, conſequenter ut alteri tribuat laudem, quamcunque & quantamcunque velit, etiamſi eam non mereatur, quamdiu nil facit laudator, quod eſt contra jus tuum. Quamobrem cum contemtus fiat contra jus perfectum tuum (§. 857. *part. I. Jur. nat.*); unicuique permittendum eſt, ut alteri tribuat laudem, quamcunque & quantamcunque velit, etiamſi eam non mereatur, modo id non faciat in contemtum tui. *De laude immerita aliorum.*

Meritam alteri tribuere laudem difficile eſt, cum nemo laudari poſſit niſi ab intelligente (§. 542. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem nihil frequentius, ut eruditus unus alteri tribuat laudem, quam non meretur, cum eruditi non omnes ſint ejusdem ordinis, nec in eodem ordine ejusdem gradus (§. 859.),

Digitized by Google

& prouti diverſa vitæ genera ſequuntur (§. 872.), diverſarum quoque rerum cognitione imbutum habeant animum (§ 973.). Quemadmodum vero in quolibet actionum genere affectus homines iñ transverſum agunt; ita etiam in laudandis aliis plurimum iisdem tribui ſolet. Accedit, quod multi laudem intendant tanquam finem, quod facere minime debebant (§. 562. *part. 1. Jur. nat.*), atque adeo ſibi placeant, modo laudentur ab aliis, ſive laudem, quæ ipſis tribuitur, mereantur, ſive eadem digni non ſint, conſequenter alios laudent, ut laudentur. Quicquid horum fiat, id te parum movere debet, quamdiu laus, quæ alteri tribuitur, conjuncta non eſt cum contemtu tui, ubi contemtum tui ferre non debes, niſi ſilentio poſſit vindicari, tanquam ab eo profectum, a quo contemni præſtat, quam laudari. Nec eſt, quod excipias veritatem eſſe defendendam. Ecquis enim tibi dedit jus veritatem laudis defendendi, quam natura non habes, *vi præſentis.* Aut quis te conſtituit judicem actionum alienarum, quæ te minime tangunt?

§. 892.

Eadem porro expenditur. Quoniam unicuique permittendum eſt, ut alteri tribuat laudem, quamcunque & quantamcunque velit, etiamſi non mereatur, modo id non faciat in contemtum tui (§. 891); *nemo* quoque *alteri invidere debet laudem immeritam.*

Nimirum ſi quis alterum laudat in contemtum tui, duo ſunt actus a ſe invicem probe diſtinguendi, unus, quo laudatur alius, alter vero, quo tu contemneris. Cum laude aliena nihil tibi negotii eſt, ſed tantummodo cum contemtu tui. Quamobrem etſi neceſſe ſit, ut contemtum tui vindices, non tamen propterea tibi jus eſt laudem alteri tributam impugnandi, ſed eam potius in medio relinquere debes, niſi contemtus tui, quem vindicare teneris, ſine refutatione laudis immeritæ vindicari poſſit. Vindicatio contemtus ſui res ardua eſt, niſi quicquam committere velis, quod officio cuidam erga teipſum, vel alios adverſatur, quando is cum laude tertii indivulſo quodam nexu cohæret. Aſt in hæc inquirere non eſt præſentis inſtituti.

§. 893.

Digitized by Google

§. 893.

Nemo eruditorum alterius famæ ac laudi ſive meritæ, ſive immeritæ detrahere debet. Etenim nemo eruditorum alteri invidere debet laudem, quæ ipſi tribuitur, ſive eam mereatur (§. 890.), ſive minus (§. 892.): conſequenter nec id agere, ut laudem alteri tributam diminuat. Quamobrem cum laudi alterius detrahat, qui eam diminuere conatur (§. 870. *part. I. Jur. nat.*); nemo eruditorum alterius laudi detrahere debet. *Quod erat unum.* *De non detrahendo laudi alterius.*

Quoniam fama eſt communis hominum aliorum ſermo de virtutibus intellectualibus ac moralibus ejusdem (§. 553. *part. I. Jur. nat.*), virtutes vero intellectuales ac morales laudem pariunt (§ 551. *part. I. Jur. nat.*); fama eſt quaſi laus, quæ in omnium ore verſatur. Quoniam itaque nemo eruditorum alterius laudi, ſive meritæ, ſive immeritæ detrahere debet, *per demonſtrata*, nemo quoque alterius famæ detrahere debet, ſive eam mereatur, ſive minus. *Quod erat alterum.*

Commune eruditorum vitium eſt, eorum præſertim, qui ad nominis gloriam contendunt, laudem tanquam finem intendentes, aliorum famæ ac laudi detrahere. Invidia plerumque in cauſa eſt, quando famæ ac laudi meritæ detrahitur, eaque maxime torquet eos, qui paria præſtare nequeunt, aut qui ſuam tantummodo, quam colunt, magnam videri volunt Minervam. Dedecet invidia eruditos (§. 890. 879.). Ac ideo famæ ac laudi propriæ multum detrahunt apud æquos rerum æſtimatores, qui alienæ detrahere conantur. Quantum enim ſint a vera virtute alieni, & quid in virtutibus intellectualibus defideretur, ipſi aperte probant ac abunde perſpiciunt rerum moralium intelligentes. Quando in Philoſophia morali ſigna virtutum ac vitiorum demonſtraverimus, confido fore, ut etiam hi id perſpiciant, qui ſibi perſuadere ſolent, quaſi quoad ea, quæ

in animo latent, facillime aliis imponi poſſint, modo voluerint attentionem afferre ad ea, quæ ſine attentione percipi non poſſunt.

§. 894.

De fama defenſione. *Erudito competit jus famam ſuam adverſus alios, qui eandem laceſſunt, defendendi.* Etenim homini omni competit jus famam ſuam defendendi (§. 1033. *part. 1. Jur. nat.*). Ergo etiam erudito hoc jus competit.

Quoniam nullus eruditus alterius famæ ac laudi, etiamſi eam non mereatur, detrahere debet (§. 983.), adeoque multo minus alterius famam lacerare (§. 867. *part. 1. Jur. nat.*); nemo quoque eruditorum privilegium habet laudibus ac famæ alterius obtrectandi. Natura ipſi hoc datum non eſt, nec contra naturam hoc ſibi acquirere potuit. Quamobrem nec jus defendendi famam ſuam adverſus obtrectatores erudito ademtum, quod natura ipſi tributum (§. 1033. *part. 1. Jur. nat.*). Quæ itaque de defenſione famæ prolixe demonſtravimus (§. 1039. *& ſeqq. part. 1. Jur. nat.*); ea etiam ad eruditos pertinent, ut adeo opus non ſit eadem repeti. Optandum tantummodo foret, ut jure defendendi famam quoque uterentur, quemadmodum permiſſum, eruditi, qui adverſus obtrectatores eam defendere volunt, ne abuſu juris ſui famam, quam defendere volunt, ipſimet contaminarent. Turpe omnino eſt, ſi eruditus videri nolit ſe habitu quodam intellectus carere, aut non in eo gradu eundem poſſidere, quemadmodum putabatur, deeſſe tamen ſibi virtutem & ex adverſo eſſe animum vitiorum labe infectum ipſo facto oſtendat, cum non minus obligetur ad voluntatem ac noluntatem, quam ad intellectum perficiendum (§. 879.), ac celebritas nominis, quæ virtutibus intellectualibus debetur (§. 553. *part. 1. Jur. nat.*), virtutibus moralibus demum niteſcat. Defenſio famæ alia verbalis eſt, alia realis (§. 1048. *part. 1. Jur. nat.*), quarum illa non utendum, ubi hæc ſufficit (§. 1052. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam eruditi aliorum famam lædere conantur, objiciendo imperfectionem intellectus; ideo ſi qua opus eſt defenſione, maxime realis convenit, ut factis contrariis oſtendatur, te iſta intelle-

Digitized by Google

telleǬtus imperfectione non laborare. Obtrectatores plerumque ex errore quodam admiſſo imperfectionem quandam intellectus arguunt; ſed oppido falluntur, cum non una de cauſa contingat, ut uſus intellectus, qui in poteſtate erat, a facultatibus inferioribus, ſubinde etiam appetitu ſenſitivo atque averſatione ſenſitiva impediatur, ut adeo in proverbium abierit, bonum etiam ſubinde dormitare *Homerum*. Nonne abſurdum foret ex errore calculi inferri, te eſſe Arithmeticæ imperitum, & nonne rideretur, qui ob eundem te Arithmeticæ imperitum argueret? Eadem vero facilitate erratur in cognitione rerum univerſalium, ut adeo æque abſurdum ſit, qui errantem imperfectionis intellectus redarguere ex errore quodam admiſſo audet, ac æque ſeſe intelligentibus deridendum propinet, dum hoc facere non erubeſcit. Haud facile eſt reddere rationem, cur quis a vero aberraverit, etiamſi uſus intellectus in poteſtate fuerit. Supponit enim diſtinctam facultatum animæ earundemque in uſu ac non uſu a ſe invicem dependentiæ, immo etiam dependentiæ ab appetitu ſenſitivo atque averſatione ſenſitiva, itemque omnium facultatum animæ a cauſis externis dependentiæ cognitionem: quæ an multis eruditis tribui poſſit, judicent alii. Immo ſi in Pſychologia & veriori Logica verſatiſſimos ſupponas, ut nihil eorum acumen atque attentionem effugiat; ſupererit tamen adhuc difficultas in applicatione, quæ talia haud raro ſupponit, quorum notitia in poteſtate noſtra non eſt, ut etiam acutiſſimi judicium vix ac ne vix quidem ad aliquem probabilitatis gradum aſcendere poſſit. Quodſi in rationem erroris inquirere vellemus, aut poſſemus, haud raro puerile videretur ob eundem alterius laudi ac famæ detrahere velle. Immo ſubinde deprehendemus, errorem committi non potuiſſe niſi ab eo, qui inſigni intellectus perfectione gaudet, ut ipſe error præbeat materiam laudis. Si obtrectatoribus laudis alienæ incumberet demonſtrare, quomodo is, cui inſultant, in errorem inciderit, aut ſaltem probabiliter de eo ſtatuere; facile animadverterent, id in poteſtate ſua non eſſe. Alteri vero imperfectionem intellectus tribuere

buere & quod recte tribuatur oſtendere non poſſe, non laudi ducitur, ſed vitio vertitur. Atque hinc clariſſime elucescit, quam puerile ſit ſibi perſuadere, quod intellectus perfectione alterum vincat, qui errorem quendam ab altero commiſſum videt. Minus autem excuſare peccat, ſi quis imperfectionem intellectus alteri tribuit, cujus contraria ſpecimina multa dedit. Sed quemadmodum vulgo dicitur, multum eſſe in rebus inane; ita non immerito exclamaveris: Quantum eſt in eruditorum obtrectationibus inane!

§. 895.

De famâ per contemtum aliorum acquirenda. *Non licet per contemtum aliorum ad nominis gloriam contendere.* Neminem enim contemnere debemus (§. 790. *part. I. Jur. nat.*), ſed potius operam dare, ut ſit exiſtimatione & honore ac laude dignus (§. 545. 546. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter ut virtutes intellectuales & morales acquirat (§. 549. 550. *part. I. Jur. nat.*) & eas ſibi eſſe factis oſtendat (§. 551. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem patet, quod non liceat per contemtum aliorum ad nominis gloriam contendere.

Frequens eruditorum vitium eſt, quod per contemtum aliorum ad nominis gloriam contendere velint. Maxime autem famliare eſt hoc vitium iis, qui nihil præclari præſtare poſſunt. Quoniam videri volunt meliores iis, quos contemnunt; eos inprimis adoriuntur, quorum illuſtria ſunt in Remp. literariam merita. Et qui ſupra omnes eminere volunt, aliorum dicta & facta omnia virgula cenſoria notant, quaſi nihil recte dici ac fieri poſſit ab aliis. Quamobrem ab hoc vitio quoque non ſemper immunes ſunt illi, quorum eminentia ſunt merita, quando nimirum pares ferre non poſſunt, adeoque multo minus ſuperiorem, etſi, cum laude ſua frui poſſent, hoc pacto non parum eidem detrahant (§. 879.). Si vis laudari, virum te præſta. Nulla laus tibi accedit ex eo, quod alii laude non ſint digni, multo minus autem, quod tu velis eos dignos non videri. Neque

Digitized by Google

que etiam meritis tuis ac laudi tuæ quicquam decedit, quod etiam aliorum merita celebrentur ac laus merita aliis tribuatur. Nemo ſolus omnia præſtare poteſt, ac ideo eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent (§. 863.). Vere igitur erudito, hoc eſt ei, qui cum virtutibus intellectualibus virtutes morales conjungit, nihil gratius eſſe debet, quam ubi viderit, alios quoque bene de ſcientia mereri, nec, qui ſcientiam amat, quicquam magis in votis habet, quam ut multi ſint, qui de eadem bene mereantur. Laudabit igitur ſe multo inferiores, quod novit, laude incitari liberalia ingenia ad præclara præſtanda, præſertim ſi laudentur ab iis, quorum illuſtria merita ipſis non ſunt ignota.

§. 896.

De nationis ſtudio circa gloriam.

Quoniam per contemtum aliorum non licet ad nominis gloriam contendere (§. 985.), ſed unicuique laus, quam meretur, tribuenda (§. 888.); *nec nationis ſtudio cum contemtu aliarum nationum, vel detrahendo laudi exterorum nationi ſuæ gloriam comparare licet.*

Nationi alicui omnino laudi cedit, ſi apud eandem promoveantur ſcientiæ ac artes, & ſi ea multos numeret in quovis eruditorum ordine ac genere ſupra alios excellentes. Univerſitati non licet, quod illicitum eſt ſingulis, & quod ſinguli ſingulis, id etiam univerſitas quædam alteri cuidam, adeoque natio nationi debet. Cujuscunque igitur gentis quis fuerit, ejus merita ſunt prædicanda & merita laude condecoranda. Præpoſterum adeo eſt nationis ſtudium, ſi eidem dediti fuerint eruditi. Quæ modo de ſingulis annotavimus (*not.* §. 893.); ea etiam applicanda ſunt ad integras nationes. Quemadmodum vero nihil inſolentius eſt, quam ſi quis eruditus alienam laudem ſibi arrogat, vel quatenus videri vult ea inveniſſe, quæ ab alio detecta ſunt, vel quatenus ſibi ſolus omnia debere prætendit, quæ novit, aut ſcit; ideo quoque ferendum non eſt, ſi qui nationis ſtudio eo ſeſe adduci patiantur, ut vel ab exteris inventa ſuæ

ſuæ nationi tribuant, vel eandem ſibi omnia debere, nihil ab exteris accepiſſe contendant, etiamſi contrarium nullo negotio oſtendi poſſit. Suorum quoque gloriæ magis nocent, quam conſulunt, ſi in aliquo ſcientiarum genere eminentes & laudem ſummam meritos immeritis quoque laudibus non ſine detrimento ſcientiarum cumulent. Cum unicuique laudem, quam meretur, tribuere debeamus (§. 888.); minime reprehendendi ſunt, qui nationis quoque ſuæ merita in ſcientiam prædicant, ſed propterea non excuſantur, ſi aliorum in eandem meritis derogare non erubeſcant.

§. 897.

De laude exterorum cum contemtu conterraneorum non extollenda.

Non licet laudes exterorum extollere cum contemtu conterraneorum. Etenim unicuique laudem, quam meretur, tribuere debemus (§. 888.), neminem vero contemnere (§. 790. *part. 1. Jur. nat.*), nec cuiquam invidere laudem, quam meretur (§. 890.). Non igitur majorem laudem tribuere alicui debemus, quam meretur, quia extraneus eſt, nec laudem invidere alicui, quia conterraneus eſt, multoque minus eundem contemnere. Quamobrem non licet laudes exterorum extollere cum contemtu conterraneorum.

Vitium hoc eruditorum vix alibi notum eſt, quam in Germania. Et quamvis familiare potiſſimum ſit eruditis infimi ordinis; ſubinde tamen reperiuntur etiam nonnulli in ordinibus ſuperioribus, qui ab eodem non ſunt prorſus immunes. Neque hoc ſemper matrem agnoſcit invidiam, quamvis ſæpiſſime ex ea naſcatur; ſed dantur ejus cauſæ adhuc aliæ. Sunt enim, qui omnem gloriam in eo poſitam eſſe opinantur, quod libros exotica quadam lingua impreſſos, vel extra Germaniam editos legerint. Unde etiam ſatis laudari arbitrantur eum, quem libros exoticos legiſſe dicunt. Atque hi exteros extollunt, conterraneos ſuos contemnunt, etſi parum competentes ſint judices, cum ultra hiſtoricam rerum cognitionem non progrediantur, nec in ordine infimo eruditorum emineant. Extollunt

Digitized by Google

tollunt nimirum, ut & ipſi laudentur præ aliis conterraneis ſuis, quos promiſcue omnes exteris poſtponunt, quando honorifice de iisdem loquuntur. Ex re igitur eſſe duximus, hoc quoque vitium non intactum relinquere. Mihi eruditi omnes, quacunque in regione degant, cum conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debeant (§. 863.), ſunt quaſi ſocii, inter quos ipſa natura ſocietatem inſtituit, quæ *Reip. literariæ* nomine venire ſolet, & quos arctiſſimo legum vinculo inter ſe colligavit, quemadmodum ex iis liquet, quæ hactenus demonſtrata ſunt. Concives itaque ſunt, qui communi jure fruuntur, ut adeo nemo eorum pro extraneo haberi poſſit. Quemadmodum omnis homo hominem alium amare debet tanquam ſeipſum (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*), nimirum tanquam æque hominem (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*); ita quoque eruditus unusquisque qua eruditus, alterum amare debet tanquam ſeipſum, ſeu æque eruditum, ſive in hac orbis terrarum parte habitet, ſive in alia. Et quoniam eruditorum eſt veritatis partes agere, & ipſa natura eandem tutelæ ipſorum commiſit; nil magis dedecet eruditos, quam ſi inter ſe veritatem non colant. Non minus igitur damnanda eſt *Exteromania*, quam *Natiomania:* liceat enim mores barbaros vocabulis barbaris appellare. Cum vero turpe foret doctori, ſi culpa redargueret ipſum; abſit ut etiam nos a veritatis tramite recedamus, dum aliis eandem ſequi commendamus. Nemo igitur exiſtimet, nos negare, quod in nationem ſeu gentem aliquam laus eruditorum, qui ejusdem gentis ſunt, ab ipſis derivetur. Aliud vero eſt de gente quadam judicium; aliud vero de ſingulis, quod fertur, judicium, & alia ſunt gentis cujusdam in ſcientiam merita, alia ſingulorum. Aſt quoniam, ut dixi, quod genti competit, id nonniſi a ſingulis in eandem derivari; de gente qua erudita veritati conſentaneum fieri nequit judicium, niſi ante conſtet, quid de ſingulis non diſſentiente veritate prædicari poſſit.

§. 898.

Naturaliter unicuique erudito competit jus defendendi fa- ***De jure defendendi fa-***

mam aliorum eruditorum. *mam alterius contra obtrectatores, ſi eam defendere poſſit.* Operam enim dare debemus, ut, qui merentur, famam conſequantur (§. 650. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter nec ferre debemus, ut alterius fama lædatur vel laceretur, aut eidem detrahatur (§. 867. 870. 722. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum ex obligatione naſcatur jus (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), & famam defendat, qui oſtendit falſitatem eorum, quæ dicit obtrectator, aut veritatem contrarii (§. 1049. *part. 1. Jur. nat.*); unicuique erudito competit jus famam alterius contra obtrectatores defendendi, ſi eam defendere poſſit (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Quæ de fama defendenda tenenda ſunt, ea alibi jam demonſtravimus (§. 1039. & ſeqq. *part. 1. Jur. nat.*). Quodſi quis famæ alienæ defenſionem in ſe ſuſcipit, is partes alterius agit, adeoque non plus juris eidem competit, quam propriæ famæ defenſori. Non igitur opus eſt, ut hic demonſtretur, quænam defenſoris famæ alienæ ſint partes. Id vero per ſe patet, defenſionem famæ alienæ non eſſe poſſe niſi verbalem, realem vero non cadere niſi in defenſorem famæ propriæ (§. 1048. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam nemo laudem intendere debet tanquam finem (§. 562. *part. 1. Jur. nat.*), ac modeſtia, quæ appetitum circa honorem legi naturali convenienter determinat (§. 563. *part. 1. Jur. nat.*), eruditum maxime decet (§. 565. *part. 1. Jur. nat.* & §. 878. *b.*); defenſio realis maxime convenit defenſori famæ propriæ, verbalis vero rectius relinquitur aliis. Non confundenda vero eſt defenſio veritatis cum defenſione famæ, quarum illa rem, hæc perſonam reſpicit, quamvis ſubinde ea parum a ſe invicem diſtent, ut non cuivis facile ſit intra ſuos unamquamque coarctare limites. Quodſi eruditi officio de conjungenda emendatione voluntatis ac noluntatis cum ſtudio perficiendi intellectum curatius ſatisfecerint (§. 881.), ut modeſtiæ exemplum illuſtre aliis præbeant (§. 882.); verendum non erit, ut in defendenda veritate contra modeſtiam quicquam committant, nec in defenſione famæ ſibi ſumant, quod aliis rectius erat relinquendum.

Digitized by Google

§. 899.

Eruditorum ſecundi ac primi ordinis eſt diſciplinas ad eam certitudinis gradum evehere, ad quem evehi poſſunt, ac verum a falſo ſeparare. Etenim eruditi rerum ſcientiam promovere debent (§. 863.), conſequenter cum id demum ſciamus, quod demonſtrare poſſumus (§. 594. *Log.*), certum vero ſit, quod demonſtrari poteſt (§. 568. *Log.*); eruditi operam dare debent, ut ea, quæ in diſciplinis docentur, certa ſint, adeoque diſciplina ad certitudinem evehatur. Quoniam vero certa rerum cognitio non ſemper in poteſtate noſtra eſt, quod a poſteriori conſtat, adeoque hic ſumendum, nemo autem ad impoſſibile obligatur (§. 209. *part. I. Phil. pract. univ.*); eruditorum omnino eſt, diſciplinas ad eum certitudinis gradum evehere, ad quem evehi poſſunt. *Quod erat primum.*

De diſciplinis ad certitudinem evehendis.

Enimvero quod demonſtrari poteſt ſive directe, ſive indirecte verum eſt (§. 544. 557. *Log.*). Quamobrem cum eruditorum ſit ea, quæ in diſciplinis traduntur, demonſtrare *per demonſtrata;* eruditorum omnino eſt verum a falſo ſeparare. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero eruditi infimi ordinis hiſtoricam ſaltem rerum cognitionem habent, eruditi autem ſecundi ordinis philoſophicam & qui tertii ordinis ſunt habitu veritates latentes inveniendi pollent (§. 859.), conſequenter eruditi infimi ordinis tantummodo cognoſcunt, quæ ſunt atque fiunt (§. 3. *Diſc. prælim.*), adeoque tantummodo norunt, quod, quid dicatur, verum, non vero demonſtrare poſſunt quid ſit verum, ſed hoc eruditis ſecundi ac primi ordinis reſervatum (§. 6. 9. *Diſc. præl.* & §. 457. 460. *Pſych. empir.*). Quamobrem cum nemo obligetur ad ea facienda, quæ in poteſtate ipſius non ſunt (§. 176. *part. I. Jur. nat.*), cui vero amplior eſt

Yy yy 2 facul-

Digitized by Google

facultatum, virium ac rerum uſus, & auxilium alienum majus, is ad plura præſtanda obligatur (§. 177. *part. 1. Jur. nat.*); diſciplinas ad eum certitudinis gradum evehere, ad quem evehi poſſunt, ac verum a falſo ſeparare non eruditorum infimi ordinis eſt, ſed eorum, qui ſecundi ac primi ordinis ſunt. *Quod erat tertium.*

Eruditi infimi ordinis alieno negotio ſe ingerunt, ſi diſciplinas ad majorem certitudinem evehere, vel verum a falſo ſeparare auſint. Non eſt, quod exiſtimes, eos ab opere cœpto deſtituturos, ubi deprehendunt, ſe id præſtare non poſſe, quod voluerunt. Etenim cum neſciant, quid ferre poſſint humeri, quid ferre recuſent, facillime ſibimetipſis imponunt, ut ſibi oneri ferendo pares videantur, quod ferre non poſſunt, ac præſtitiſſe, quod præſtare non poterant. Quodſi diſtinctam diverſorum graduum intellectus notionem haberent, unde diverſitas ordinum eruditorum dependet (§. 859.), non ſibi viderentur qui non ſunt, & peritorum conſilium ſequerentur, quemadmodum debent, quando per ſe ſtatuere non poſſent, quid ſit faciendum (§. 866.). Aſt cum eruditorum ordines diſtinguere non didicerint, plus de facultatibus ſuis ſperare ſolent, quam in iis eſt, & plures ſunt cauſæ, cur vitia eruditis familiaria, maxime iis, qui in ordine infimo ſubſiſtunt, vanam de ſe opinionem alant. Quamvis autem affirmemus, eruditorum ſecundi ac primi ordinis eſſe, ut diſciplinas ad majorem certitudinem evehant & verum a falſo ſeparent; non tamen propterea exiſtimandum eſt, quemvis promiſcue eruditum ſecundi ac primi ordinis in quocunque diſciplinarum genere ad verum a falſo ſeparandum & ad quamcunque diſciplinam ad certitudinem evehendum aptum eſſe. Etenim in quolibet ordine eruditi diſtinguuntur in varia genera pro diverſitate rerum, quarum cognitionem habent. Quamobrem in dies experimur, in aliquo genere excellentes de rebus aliis ad idem non pertinentibus pueriliter judicare. Neque inſolens eſt, ut ſibi etiam circa eas præſtitiſſe videantur, quæ non præſtiterunt, nec præſta-

præſtare potuerunt. Ita fieri poteſt, ut Geometra & Analyſta in primo ordine eminens de rebus metaphyſicis peſſime judicet, vel cauſas phyſicas rerum quarundam naturalium ſibi detexiſſe videatur via vere analytica, cum qualis ſit hæc via prorſus ignoret. Conſultum adeo foret, ut circa eas res ſubſiſteret, quarum cognitioni ſeſe mancipavit, nec rebus aliis ſe ingereret, quibus cognoſcendis quod parem operam non impenderit ſibi probe conſcius eſt. Hoc nimirum pacto facile evitare poterat, ne opinionum commenta, quæ dies delet, pro veritate venderet. Non inconſultum igitur duximus, propoſitionem ſequentem addere.

§. 900.

Idem ulterius expenditur.

Quoniam *eruditorum primi ac ſecundi ordinis* eſt diſciplinas ad eum certitudinis gradum evehere, ad quem evehi poſſunt, ac verum a falſo ſeparare (§. 899.), fieri autem non poteſt, ut quis in rerum cujuscunque generis cognitione eodem modo ſit verſatus; *nemo* quoque eorum *ſibi ſumere debet judicium de iis rebus, quarum cognitioni non eandem operam navavit, quam iis impendit, in quibus excellit*, conſequenter *nec velle diſciplinas ad majorem certitudinem evehere, in quibus nondum verſatus eſt, aut non ſatis, ac in iis verum a falſo diſcernere.*

E. gr. Noſti te diſciplinæ cujusdam non eſſe peritum, aut non eſſe ſatis, nec cognoviſſe ea, quæ ab aliis in eadem tradita ſunt, ut ea ad examen revocare poſſis. Inanem utique operam ſumes, ſi eam ad majorem certitudinem evehere velis ac in eadem verum a falſo diſcernere, etſi in alia diſciplina, veluti in Geometria ſublimiori te heroem præſtiteris. Ita qui in calculo algebraico excellit, in methodo tamen *Euclidis* ac veterum Geometrarum excolenda nullam operam collocavit, non præſtat quod laudari mereatur, ſi ea, quæ per calculum eruta ſunt, ſynthetice demonſtrare voluerit. Multo minus autem ſatisfaciet methodi hujus peritis & rerum intelligentibus, ſi quæ ex-

tra ſphæram ſuam, demonſtrare conetur. Non deſunt exempla illuſtria, quibus confirmari poterant, quæ dicuntur; ſed ne videamur aliorum laudi detrahere velle (§. 893.), ea commemorare nolumus: ſit ita, quod laudi ducatur iis, qui ſua ſponte id agnoſcunt. Magna ſunt Newtoni viri ſummi in Geometriam ſublimiorem ac Analyſin merita, quod tamen ipſe doluerit, ſe juvenem methodum demonſtrandi Geometrarum veterum ſyntheticam non ſatis excoluiſſe, ſed ad Algebram ſtatim properaſſe, merita ejus non minuit, ſed eadem potius illuſtriora efficit, quatenus animum ab omni arrogantia liberum (§. 566. *part. 1. Jur. nat.*) & ab omni faſtu procul remotum (§. 583. *part. 1. Jur. nat.*) hac ipſa confeſſione probat.

§. 901.

De jure corrigendi ac refutandi aliorum errores.

Qui errores ab aliis commiſſos corrigere valet, vel refutare; ei jus eſt ad hoc faciendum. Etenim eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent (§. 863.). Quamobrem ſi viderint falſum pro vero ab aliquo venditari, operam dare debent, ut error agnoſcatur, & veritas in apricum producatur. Quoniam igitur hoc fit, ſi error refutetur (§. 1017. *Log.*) & corrigatur, lex naturæ autem dat jus ad eos actus, ſine quibus obligationi naturali ſatisfieri nequit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); eadem quoque eruditis dat jus ad errores ab aliis commiſſos corrigendum, vel refutandum. Quoniam vero jus eſt facultas moralis agendi (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & naturæ lex nos obligat ad actionum rectitudinem (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ea quoque jus ad errores aliorum corrigendos, vel refutandos dare nequit niſi ei, qui hoc facere valet.

Nihil abſurdius dici poteſt, quam alicui natura tributum eſſe jus, cujus capax non eſt, conſequenter ei competere jus ad errores aliorum corrigendos, vel refutandos, qui nec corrigere,

nec

nec refutare valet. Nonne rideretur, qui contendere vellet ſutori competere jus corrigendi picturam, aut defectus, quibus laborant, indicandi? Annon diceremus cum *Appelle*; ne ſutor ultra crepidas? Veritas adeo propoſitionis præſentis in omnium oculos incurrit & ab unoquoque facile agnoſcitur. Hoc tamen non obſtante nihil frequentius fieri videmus, quam ut alios refutare velint, qui non modo illarum rerum, de quibus agitur, prorſus imperiti ſunt, verum etiam eo facultatum uſu deſtituuntur, qui ad refutandum errores requiritur. In promptu ratio eſt. Plurimi eruditorum plus ſperant de facultatibus ſuis, quam in iis eſt, ac ſibi videntur, qui non ſunt. Et quo quis indoctior, eo ad refutandum alios ſibi videtur aptior. Influit autem in præpoſterum refutandi ſtudium etiam appetitus ſenſitivus non uno modo, quatenus hac, vel alia vitiorum labe infectus. Sed talia diſcutere non eſt præſentis inſtituti. Pertinet enim hoc ad praxin moralem, adeoque ad Philoſophiam moralem, ſeu Ethicam. Negari tamen non poteſt, multum obeſſe incremento ſcientiarum præpoſterum refutandi ſtudium, cum tamen illud unicuique erudito curæ cordique eſſe debeat (§. 863.) Inprimis hoc contingit, ubi animus perſequendi autorem ad refutandi auſum accedit: id quod haud raro fieri ſolet. Tum enim non id agitur, ut veritas in apricum producatur, ſed ut ſupprimatur, & vel ignorantia, vel errores falſæque opiniones, immo fabulæ pene aniles ad poſteros propagentur.

§. 902.

Quoniam eruditi infimi ordinis nonniſi hiſtoricam rerum cognitionem habent (§. 859.), adeoque tantummodo norunt, hoc dici verum eſſe, & hanc eſſe ejus, quod fieri conſtat, rationem (§. 3. 8. *Diſc. pralim.*), quod autem verum ſit, vel hæc illius ſit ratio, demonſtrare nequeunt, cum hoc facere non poſſint niſi eruditi ſecundi ac primi ordinis (§. 859. *h.* & §. 594. *Log.*); *eruditis infimi ordinis nullum competit* *Quibus jus iſtud non competat.*

petit

petit jus ad refutandum alios, multoque minus ad errores corrigendos (§. 901.).

Ordines eruditorum diſtinguuntur in quolibet cognoſcibilium genere, ut adeo fieri poſſit eruditum aliquem, ſi certum quoddam cognoſcibilium genus ſpectes, locum non infimum, immo ſuperiorem quendam occupare in ordine ſuperiori, qui infimum ſaltem occupat in infimo reſpectu aliorum cognoſcibilium generum, immo prorſus nullum in eodem meretur, utpote rerum ad hoc genus pertinentium prorſus ignarum. Quamvis adeo ipſi competat jus ad errores corrigendos, vel refutandos in eo, quod colit, cognoſcibilium genere; nullum tamen ſibi arrogare poteſt in alio quodam genere. Ita JCtus vel etiam Theologus de rebus ad Aſtronomiam, vel Geographiam mathematicam ſpectantibus judicium ferre nequit, conſequenter nec ſibi arrogare poteſt jus Aſtronomorum placita refutandi. Etenim aut ſtatuet ex notionibus communibus, ex quibus ea, quæ affirmant Aſtronomi, non deduxerunt, veluti ſi ea, quæ de diſtantiis Planetarum & magnitudine ſemidiametri Telluris tradunt, ſe refutaſſe ſibi perſuadeat dicendo, quod nemo a Terra in Lunam aſcendere, vel ad centrum usque terræ deſcendere potuerit, ut diſtantiam Lunæ a Terra, vel centri Terræ a loco ſuperficiei, in quo conſiſtit, menſura manu applicata metiri daretur; aut falſas, quas fovent, opiniones iis, quæ affirmant alii, opponunt, veluti cum Patres quidam Eccleſiæ rotunditatem Telluris negarent, quod terram eſſe diſcum aquis innatantem a Præceptoribus ſuis didicerant; aut conſequentias cumulant, quæ legitimis ratiociniis inferri nequeunt, veluti cum Patres quidam Eccleſiæ impugnarent antipodes, aut alii Theologi incolas Planetarum, quod unus tantummodo ſit Chriſtus Salvator totius generis humani, admiſſis autem antipodibus, aut Planetarum incolis plures fingendi ſint Chriſti aut Chriſtum non eſſe totius generis humani redemtorem. Hæc non alio fine a nobis exempli loco adducuntur, ut tanto manifeſtius appareat, quam ſit periculoſum ſibi arrogare jus refutandi ac corrigendi errores, quod lex naturæ

non

Digitized by Google

non tribuit, & ut ex alieno caſu diſcatur, quid ſit vitandum. Quamvis vero jus ad refutandum errores non conveniat eruditis infimi ordinis in aliquo rerum cognoſcibilium genere; non tamen videmus ad refutandum proniores, quam hos ipſos. Noſtris præſertim moribus refutando alios inclareſcere conantur, qui vix diſcentium numero exemti ſunt, aut qui præclari quidpiam præſtare non poſſunt. Et vix unus impugnare cœpit autorem quendam, præſertim talem, cujus vel magna eſt autoritas, vel celebritas, ac ſtatim ingentem videas ſociorum, qui refutatores videri volunt, catervam. Caninis enim utuntur moribus, ut latrante uno latrent quoque ceteri. Et coryphæus mirifice ſibi placet, quod tot habeat ſectatores, atque triumphum ante victoriam canit conſenſum multitudinis tanquam argumentum invictum allegans, quod a parte ſua ſtet veritas, non memor pervulgati illius, multitudinem errantium non parere errori patrocinium. Quodſi ergo vel de unica quæſtione litigetur, intra paucos annos ingens proſtat ſcriptorum eriſticorum numerus, in quibus eadem vel centies repetuntur, quaſi quæ objiciuntur iterata ſæpius repetitione acquirant pondus, quod per ſe non habent. In Logica impugnationem diſtinximus a refutatione (§. 1017. 1018. *Log.*), quam differentiam ſi omnes perpenderent, aut capere poſſent, qui ad refutandum alios adeo proclives ſunt, numerus illorum, qui refutando alios inclareſcere volunt, multum imminueretur. Differentiam iſtam omnino probe perpendere debet, qui alium refutare voluerit, cum ex aptitudine metiendum ſit jus (§. 901.). De veritate diſceptatio eſt, non de eo, quod tibi videtur. Nondum enim ſatis intellecta tanto abſurdiora plerumque videntur, quanto quis ab iis intime perſpiciendis remotior. Quo quis adeo imperitior, eo plura ipſi ſubnaſcuntur dubia, ut multa ſibi habere videatur, quæ opponat, etſi nihil haberet, ſi iis intelligendis eandem operam impenderet, quam in refutando, aut potius impugnando collocat.

§. 903.

Alterum directe refutaturus demonſtrare obligatur propoſitio- *Obligatio*

 nem ejus, qui di-

recte refutat.

nem veram falſæ oppoſitam, vel modum, quo is in errorem incidit, aut utrumque. Obligamur enim ad recte agendum (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum directe refutari non poſſit error, niſi demonſtrando propoſitionem veram falſæ oppoſitam, vel modum, quo quis in errorem incidit (§. 1036. *Log.*); alterum refutaturus directe utique demonſtrare obligatur propoſitionem veram falſæ oppoſitam, vel modum, quo quis in errorem incidit, aut utrumque.

In Logica demonſtravimus, quomodo refutatio recte fiat: aſt in Jure naturæ oſtendendum, quod ad recte refutandum ſimus obligati, ut adeo nemo exiſtimare poſſit, quaſi libertati ſuæ relictum ſit, utrum regulas in Logica præſcriptas in refutando obſervare velit, nec ne. Ipſam naturæ legem tranſgreditur, qui in eas impingit, adeoque peccat (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Peccat vero non modo, quatenus minus recte agit, cum ab agendo abſtinere potuiſſet, ac debuiſſet; verum etiam quod ſibi arroget jus, quod lex naturæ eidem non tribuit (§. 901.): etſi hoc parum agnoſcatur, præſertim ab iis, qui ad refutandum adeo ſunt proclives, non tamen propterea deſinit eſſe verum. Eruditorum actiones promiſcue omnes non minus ſubjacent æternæ iſti ac immutabili legi, quam humanæ aliæ, adeoque ad hanc normam exigendæ, ut quoque hoc nomine eruditi obligentur voluntatem juxta intellectum perficere. Ceterum per ſe patet, eum, qui contrariam propoſitionem demonſtrat, errorem ab alio commiſſum corrigere; qui vero ſaltem oſtendit modum, quo is in errorem incidit, eum ſimpliciter refutare alium, ſeu falſitatem ejus, quod aſſerit demonſtrare.

§. 904.

Obligatio ejus, qui indirecte refutat.

Alterum indirecte refutaturus ſumere debet, quod alter aſſerit, tanquam verum & inde ſyllogiſmorum concatenatione inferre propoſitionem, quam ipſe falſam agnoſcit. Obligatur enim ad recte

refu-

refutandum (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum alter indirecte refutetur, ſi, quod aſſerit, ſumatur tanquam verum, & ſyllogiſmorum concatenatione inferatur propoſitio, quam ipſe falſam agnoſcit (§. 1039. *Log.*); alterum indirecte refutaturus obligatur ſumere, quod alter aſſerit, tanquam verum & ſyllogiſmorum concatenatione inde inferre propoſitionem, quam ipſe falſam agnoſcit.

Quæ ad præcedentem propoſitionem modo annotavimus (*not.* §. 903.), eadem de præſenti quoque tenenda. Quoniam præter refutationem directam & indirectam non datur alia, lex autem naturæ nemini tribuit jus ad refutandum, niſi qui vel directe, vel indirecte errores ab aliis commiſſos refutare poteſt; ex iis, quæ de utroque refutandi modo demonſtrata ſunt, quemadmodum dijudicanda eſt aptitudo ad demonſtrandum, ita quoque metiendum eſt jus ad refutandum alicui competens (§. 901.). Quodſi adeo demonſtrationem propoſitionis præſentis ac præcedentis conſideres, facile animadvertes jus ad refutandum originem ſuam deducere ex obligatione ad recte agendum. Indirecta autem refutatio non confundenda eſt cum praxi conſequentiariorum (§. 1048. *Log.*), quæ niſi daretur & pro refutatione vulgo venditaretur, rari admodum forent refutatores, ſeu qui ad refutandum animum appellerent, cum defectum virium ſuarum facile agnoſcerent, nec ſibi viderentur, qui non ſunt.

§. 905.

Refutator non alium finem intendere debet, quam ne pro vero habeatur, quod non eſt, aut de quo nondum certo conſtat, utrum verum ſit, nec ne. Etenim eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent (§. 863.), adeoque operam dare, ut veritas detegatur, conſequenter ut verum a falſo, certum ab incerto ſeparetur, cum rerum cognitionem ac ſcientiam habere nondum dici poſſit, qui non- *Finis a refutatore intendendus.*

Digitized by Google

dum agnoſcit, utrum propoſitio vera ſit, an falſa, adeoque certum ab incerto ac verum a falſo diſcernere non valet (§. 564. 505. *Log.*). Quoniam itaque qui errat refutatur, ſi oſtendatur, falſam eſſe propoſitionem, quam pro vera habet (§. 1017. *Log.*), conſequenter etiam ſi oſtendatur falſum eſſe, quod certo jam conſtet, aliquam propoſitionem eſſe veram, finis autem eſt id, propter quod agimus (§. 932. *Ontol.*); refutator alium finem intendere nequit, quam ne pro vero habeatur, quod non eſt, aut de quo nondum certo conſtat, utrum verum ſit, nec ne.

Finis hic intenditur vel reſpectu errantis, ut is ab errore liberetur; vel reſpectu aliorum, ne ad errorem ſeducantur. Atque adeo facile judicari poterit, quandonam finis neceſſitatem quandam imponat alterum refutandi. Equidem vix quisquam erit, qui, cum ad refutandum animum appellat, videri nolit veritatis defenſor; non tamen ſufficit videri velle, cum non ſis. Oppido autem falluntur, qui ſibi perſuadent, ſe videri aliis, qui non ſunt. Qui enim amore veritatis ad refutandum non ducuntur, ſatis ſuperque produnt, ſaltem acutioribus ac veris rerum æſtimatoribus fines, quos revera intendunt veritatis defendendæ prætextu, & quas diſſimulare nondum didicerunt (§. 717. *part. 2. Phil. pract. univ.*). Omnium autem ineptiſſimi ſunt ad diſſimulandum, qui verborum contumelias dicunt & argumento ab invidia ducto utuntur (§. 1049. & *not.* §. 1056. *Log.*).

§. 906.

A quibus refutator abſtinere debeat.

Quoniam refutator non alium finem intendere debet, quam ne pro vero habeatur, quod non eſt, aut de quo certo non conſtat, utrum verum ſit, nec ne (§. 905.), convicia vero ad aliud non proſunt, quam ut ignominia afficiatur, qui refutatur (§. 815. *part. 1. Jur. nat.*), & argumento ab invidia ducto in placita alterius odium concitatur, ut opprimantur (§. 1049.

(§. 1049. *Log.*); *refutator a conviciis & argumento ab invidia ducto abſtinere debet, conſequenter & a praxi conſequentiariorum* (§. 1046. & *ſeqq. Log.*).

Oſtendimus jam in Logica, ea non convenire refutationi (§. 1046 & ſeqq. it. 1056.); hic vero oſtendendum nobis erat, refutatorem obligari ad abſtinendum ab iisdem. Merito laudantur Scholaſtici *Grotio*, qui ipſe a perverſis multorum eruditorum moribus valde alienus erat, in Prolegom. ad libros de J. B. & P. §. 52. quod in ipſo diverſa tuendi ſtudio laudabile præbeant modeſtiæ exemplum, rationibus inter ſe certantes, non convitiis, turpi fœtu impotentis animi, & hunc morem literas inquinare recte judicat (§. 879.). Cum refutatio tam directa, quam indirecta difficilis ſit, nec conveniat niſi in eruditos ſecundi ac primi ordinis; idcirco miſſa directa in praxin conſequentiariorum convertitur indirecta & cum argumento ab invidia ducto conjungitur, præſertim cum in progreſſu augeatur fervor diſputandi, nihil moderabile ſuadens. Et quoniam ad argumenta probabilia, præſertim extrinſeca confugiunt, qui methodum demonſtrandi ignorant, aut ſaltem ejus uſum in poteſtate non habent; tanto liberius extra oleas evagantur, quod Logica probabilium nondum in formam artis redacta & certis regulis adſtricta. Regnat igitur in bello literario eadem licentia, qualem in bello inter gentes indulget Jus Gentium voluntarium ac conſuetudinarium, de quo ſuo loco dicemus. Et dolendum eſt, eam in ſtatu civili tolerari, nec legibus poſitivis coërceri, quibus non minus ſecuritati eruditorum, quam civium aliorum proſpiciendum erat. Sed de eo dicemus apertius ſuo loco.

§. 907.

In rebus dubiis unicuique licet dubia ſua modeſte proponere. Quamdiu enim res dubiæ ſunt, aut ſaltem adhuc videntur, nondum ſatis conſtat, cuinam contradictionis parti aſſenſum præbere debeamus (§. 417. *part. 2. Theol. nat.*). Quoniam *De dubiis proponendis.*

itaque eruditi conjunctis viribus rerum ſcientiam promovere debent (§. 863.); ideo ſi dubia quædam adhuc ſuperſint, quæ aſſenſum aliorum remorantur, alii operam dare debent, ut eadem removeantur. Quamobrem cum removeri non poſſint, niſi proponantur, lex vero naturæ det jus ad eos actus, ſine quibus obligationi cuidam naturali ſatisfieri nequit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); unicuique etiam in rebus dubiis dubia ſua proponere licet. *Quod erat unum.*

Enimvero quia modeſtia virtus eſt (§. 563. *part. 1. Jur. nat.*), eruditi autem ad virtutem omnem colendam obligantur (§. 878.), immo etiam ad præbendum exemplum bonum aliis (§. 882.), ut gravius peccent aliis, ſi mala prodant (§. 883.); dubia quoque ſua modeſte proponere debent. *Quod erat alterum.*

Juri nimirum proponendi dubia adhæret obligatio ut modeſte id fiat, quæ uſum juris reſpicit. Juri per ſe non ineſt obligatio, quemadmodum ex collatione definitionum juris ac obligationis patet (§. 118. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſed quatenus lex naturæ nos obligat ad recte agendum (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque etiam ad recte utendum jure ſuo, ideo juri quoque obligatio quædam accedere poteſt. Quia tibi jus competit, ideo facere licet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſed id te non liberat ab obligatione naturali, quæ prorſus immutabilis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ut in exercitio juris quicquam committere liceat, quod alias illicitum. E. gr. Cum Geometriam indiviſibilium publici juris faceret *Cavalerius*; licebat Mathematicis, quibus dubia quædam circa eandem adhuc ſupererant, ea publice proponere citra injuriam autoris, quamvis ab ejus parte ſtaret veritas, modo id fieret modeſte, neque idem hoc ægre ferre debebat.

§. 908.

De jure *Si quis hypotheſes proponit, ubi veritas reperta nondum eſt; erudi-*

eruditis jus eſt ad eas examinandas & vel refutandas, vel ad dubia, quibus urgentur, indicanda. Hypotheſibus enim philoſophicis in philoſophia locus concedendus, quatenus ad veritatem liquidam viam ſternunt (§. 127. *Diſc. prælim.*), conſequenter hypotheſes proponere licet, ubi veritas reperta nondum eſt, ut ad veritatem inveniendam via ſternatur. Quoniam vero hypotheſes hunc uſum habere nequeunt, niſi examinentur, ut appareat, an ex iis ſequatur, quod veritati ſit adverſum, aut num adſint rationes probabiles, cur ea, quæ ſumuntur, tuto ſumi non poſſint, ideo neceſſe eſt, ut examini ſubjiciantur, & vel falſitas earundem demonſtretur, vel dubia, quibus urgentur, pateſiant. Quamobrem cum eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debeant (§. 863.), lex autem naturæ det iisdem jus ad eos actus, ſine quibus huic obligationi ſatisfacere non poſſunt (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi quis hypotheſes proponit, ubi veritas reperta nondum eſt, eruditis jus eſt ad eas examinandas, & vel refutandas, vel ad dubia, quibus urgentur, indicanda. *circa hypotheſes.*

Neceſſitatem hypotheſium, ubi ad veritatem liquidam pervenire non ſtatim datur, dudum comprobavit Aſtronomia. Quodſi enim in eadem hypotheſes admittere noluiſſent Aſtronomi, nunquam ad eum perfectionis gradum illa evecta fuiſſet, ad quem hodie perductam videmus, ſed craſſa omnino rerum aſtronomicarum ignorantia adhuc laboraremus. Docent vero etiam Aſtronomi exemplo ſuo, quomodo hypotheſes ſint examinandæ ac emendandæ, & earundem falſitas, vel veritas detegenda. Qui adeo hypotheſes omnes ex diſciplinis eliminandas eſſe contendunt, illi aditum ad veritatem præcludunt. Hypotheſes autem viam ad veritatem ſternentes facile diſcernuntur ab opinionum commentis, quæ, cum dies eadem deleat, refutatione non indigent, conſequenter nec examine digna ſunt, modo animum advertas ad ea, quæ ſumuntur, & probabilitatis intrinſecæ notione non deſtituaris.

§. 909.

Digitized by Google

§. 909.

De libertate philoſophandi, unde nam ſit.

Libertas philoſophandi eruditis natura competit. Etenim ſine libertate philoſophandi nullus eſt ſcientiæ progreſſus (§. 169. *Diſc. prælim.*). Quamobrem cum eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debeant (§. 863.), lex autem naturæ tribuat jus ad ſatisfaciendum obligationi naturali neceſſarium (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*); libertatem quoque philoſophandi eruditis largitur, adeoque ea iisdem natura competit.

Libertas adeo philoſophandi jus eſt, quod natura eruditis competit, atque propterea ipſis adimi non poteſt (§. 64. *part. I. Jur. nat.*). Quoniam philoſophiæ objectum eſt omne cognoſcibile, quatenus cognoſcibile, in ſtatu ideali ſpectatum (§. 29. *Diſc. præl.*); libertas philoſophandi hic ſumitur in ſignificatu latiſſimo, ut ad omnem rerum cognitionem, qualescunque tandem eædem fuerint, extendatur. Quodſi vero in ſignificatu hoc generali *Libertatem ſentiendi* dicere malis, per nos hoc licet: nullus enim inde naſcetur in re diſſenſus.

§. 910.

Quid inde ſequatur.

Quoniam libertas philoſophandi, aut ſi mavis, ſentiendi eruditis natura competit (§. 909.), libertas vero philoſophandi conſiſtit in permiſſione publice proponendi de rebus philoſophicis, ſeu iis, quæ poſſibilia ſunt, qua talibus (§. 29. *Diſc. præl.*), ſententiam ſuam (§. 151. *Diſc. præl.*); *naturaliter unicuique permittendum, ut de rebus philoſophicis, ſeu, de iis, quæ cognoſcibilia ſunt, ſententiam ſuam proponat, nec minus permittendum eſt aliis, ut, quid ſibi de ea videatur, publice dicant.*

Qua tu uteris libertate, ea etiam competit ceteris eruditis, adeoque ut ea utantur ipſis quoque permittere teneris, quatenus tibi cum re, non cum perſona, negotium eſt. Quemadmodum enim tibi permittendum, ut dicas, te hoc pro vero habere,

habere, ſeu tibi hoc probabile videri; ita quoque permittere debes alteri, ut dicat, ſe hoc pro falſo habere, ſeu ſibi hoc probabile non videri. Cumque nihil aſſerendum ſit ſine ratione, quemadmodum tibi licet recenſere rationes, cur hoc ſtatuas, ita quoque alteri rationes afferre licet, cur idem ſtatuere non poſſit. Et qui hoc faciunt, utuntur jure natura eruditis tributo (§. 908.), ac uterque veſtrum ſatisfacere conatur officio de rerum cognitione ac ſcientia conjunctis viribus promovenda (§. 863.). Quoniam vero jus hoc natura tribuit in rem, non in perſonam, quam potius tuetur (§. 888. 893.); lingua quoque temperanda eſt, ne verbis utaris, vel quando de re ſermo eſt, quæ reſpectum quendam ad perſonam habent. Ita non ferendum, ut dicas, errorem eſſe puerilem, dignum, qui rideatur, non qui refutetur, neminem ſanum ſententiæ huic ſubſcribere poſſe & ita porro. Aliud eſt judicare de veritate, vel probabilitate ejus, quod dicitur; aliud vero de perſona, quæ hoc verum, vel probabile eſſe pronunciat. Jus in rem tributum non intelligitur etiam tributum in perſonam. Non eſt quod excipias, refutantem directe poſſe quoque oſtendere modum, quo quis in errorem incidit (§.903.): hoc quoque fieri poteſt ac debet ea linguæ moderatione, quæ a vituperio, multoque magis a conviciis atque contumelia prorſus immunis eſt. Quodſi linguam ita moderari nondum didiceris, tuum de ſententia alterius judicium ſuſpendere debes, donec linguæ impotentiam correxeris, neque enim natura, quæ prohibet vituperium (§. 848. *part. 1. Jur. nat*), contumelias (§. 832. *part. 1. Jur. nat*) & convicia (§. 833. *part. 1. Jur. nat.*), uſum juris, quod eruditis tribuit, concedere alicui poteſt, cum vituperio contumeliis ac convitiis conjunctum. Quando jus tribuit, nos quoque obligat ad idem recte exercendum (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Non quod una manu dat, altera aufert, quippe ſibi nunquam contraria.

§. 911.

Libertas philoſophandi, ſeu ſentiendi non tollit obligationem naturalem eruditorum ac hominum promiſcue omnium. Etenim *Libertas philoſophandi non ſit a*

natura reſtricta. obligatio naturalis quæcunque, adeoque tam ea, qua eruditi tenentur, quam illa, quæ homines omnes in univerſum tangit, neceſſaria & immutabilis eſt (§. 141. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem lege naturæ nobis tribui nequit jus, cujus exercitium eidem contrariatur. Quamvis adeo ea tribuat eruditis libertatem philoſophandi, ſeu ſentiendi (§. 909.); non tamen ideo eosdem liberat ab ulla obligatione, qua vel ut eruditi, vel ut homines tenentur. Libertas itaque philoſophandi, ſeu ſentiendi non tollit obligationem naturalem eruditorum ac hominum promiſcue omnium.

Videmus adeo, quod naturaliter reſtringatur libertas philoſophandi, ſeu ſentiendi per officia tam eruditis in ſpecie, quam hominibus omnibus in univerſum præſcripta. Quomodo vero reſtringi debeat in civitate, ſuo oſtendetur loco. Aſt quoniam videmus, libertatem philoſophandi, ſeu ſentiendi per officia reſtringi naturaliter; ex his uſus & abuſus dijudicandus, &, ne eadem abutaris, probe perpendendum eſt, an officio cuidam erga te ipſum, vel erga alios, vel etiam erga Deum repugnet, ſententiam tuam publice proponere.

§. 912.

An ſervitus philoſophandi juri naturæ adverſetur. *Servitus philoſophandi, aut, ſi mavis, ſentiendi juri naturæ adverſa.* Etenim eruditis philoſophandi, ſeu ſentiendi libertas natura competit (§. 909.). Quamobrem cum ex collatione definitionum libertatis ac ſervitutis philoſophandi pateat (§. 151. 152. *Diſc. præl.*), illam cum hac conſiſtere non poſſe; ſervitus quoque philoſophandi juri naturæ repugnat.

Si natura tibi concedit libertatem philoſophandi, alteri conferre nequit jus ſervitutem philoſophandi tibi imponendi; quod

quod utique abſurdum, cum, quod una manu daretur, altera rurſus auferretur. Ceterum philoſophandi ſervitus non confundenda eſt cum reſtrictione juris docendi in civitate, quod legibus civilibus ſubeſt, & de quo ſuo loco dicemus. Neque etiam confundenda eſt cum reſtrictione libertatis philoſophandi in civitate, in qua ſuperiori ſuum quoque jus eſt ſuo loco ac tempore enucleandum. Hic enim ſaltem docemus, quid naturaliter obtineat, citra reſpectum ad Rempublicam.

§. 913.

Quoniam ſervitus philoſophandi, ſeu ſentiendi juri naturæ adverſa (§. 912.), ea autem conſiſtit in coactione defendendi aliorum de rebus philoſophicis, ſeu cognoſcibilibus quibuscunque ſententiam tanquam veram, utut nobis contrarium videatur (§. 152. *Diſc. prælim.*); *nemo* quoque *cogi poteſt ut aliorum de rebus cognoſcibilibus ſententiam defendat tanquam veram, utut ipſi contrarium videatur.* *Quod inde ſequatur.*

Non datur dictator in Rep. literaria, cujus judicio ceteris ſit ſtandum. Eruditis competit jus verum a falſo diſcernendi (§. 899.) & errores refutandi ac corrigendi (§. 901.); aſt nemo prætendere poteſt, ut non habeatur pro vero, niſi quod ipſe verum eſſe profitetur, ac ut ceteri ſuæ ſubſcribant ſententiæ. Si iſtiusmodi jugum eruditis imponatur, progresſus ſcientiarum nullus datur (§. 169. *Diſc. prælim.*). Repugnat igitur ſervitus ſentiendi officio de rerum cognitione ac ſcientia conjunctis viribus promovenda (§. 863.). Multo magis autem juri naturæ adverſatur, ſi ſervitus ſentiendi in tyrannidem degeneret, ut ob diverſa tuendi ſtudium aliquis vexetur ac miſere affligatur, quaſi hoſtis ſit, qui aliter ſentit, atque adeo in eum licita ſint, quæ in hoſtem licere putantur. Sicuti abſurdum eſt dictatorem agere velle; ita prorſus improbum eſt, eſſe perſecutorem. Veritas defenditur rationibus, non vi.

Digitized by Google

§. 914.

De jure veritatem defendendi. *Eruditis competit jus veritatem defendendi adverſus impugnatores.* Etenim eruditi rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent (§. 863.), conſequenter nec pati, ut pro falſo venditetur, quod verum eſt (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum is, qui veritatem impugnat, contendat, falſum eſſe, quod verum eſt, atque inſufficienter probet (§. 1018. *Log.*); eruditorum eſt demonſtrare, quod propoſitio, quam veram eſſe conſtat, ab altero nec fuerit refutata, nec refutari potuerit. Quoniam itaque veritatem defendit, qui demonſtrat, eam ab altero non fuiſſe refutatam (§. 1058. *Log.*); eruditis utique competit jus veritatem defendendi adverſus impugnatores.

Quomodo defendatur veritas, docuimus in Logica (§. 1059. & ſeqq. *Log.*). Hic ſaltem oſtendendum erat, nos ad veritatem defendendum obligari. Quoniam vero obligamur ad recte defendendum (§. 189. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ideo defenſio fieri debet juxta regulas in Logica demonſtratas, ubi ex ipſa notione defenſionis deduximus, quomodo ea fieri debeat. Ibidem adeo demonſtrata hic tota non repetimus. Ceterum non confundenda eſt defenſio veritatis cum refutatione erroris, etſi adeo ſibi invicem cognatæ ſint, ut ſæpiſſime invicem non diſtinguantur, ita ut prætextu veritatis ſeſe tueri ſoleant qui eandem, impugnant. Etenim ſi quis contendit verum eſſe aut probabile, quod non eſt, eum refutamus vel impugnamus (§. 1017. 1018.): ſi quis vero veritatem impugnat, aut negat ſimpliciter, verum eſſe, quod pro vero venditatur, vel quod errorem ſuum veritati opponat, vel quod refutationem non mereri exiſtimet, quod verum dicitur, nos vero demonſtramus, eam ab altero in caſu priori non eſſe refutatam, in poſteriori non poſſe refutari; veritatem defendimus (§. 1058. *Log.*). Perperam igitur rixatores, qui tempus omne in controverſiis agitandis conſu-

munt, veritatis defenſores videri volunt. Quemadmodum in bello defenſoris partes non agit, niſi qui ab altero vi impetitur; ita quoque defenſor veritatis non intelligitur niſi is, qui impugnatori ejusdem ſeſe opponit.

§. 915.

Veritatis defenſor non eſt, niſi qui demonſtrare valet, eam ab altero non eſſe refutatam, aut refutari non poſſe. Etenim veritas defenditur, ubi demonſtratur propoſitionem, quæ ab altero impugnatur, non eſſe refutatam (§. 1058. *Log.*), conſequenter ſi ſimpliciter negatur, veram eſſe, oſtenditur, eam refutari non poſſe. Quamobrem veritatis defenſor non eſt, niſi qui hoc demonſtrare valet. *Quinam ſit defenſor veritatis.*

Diſtinguendum nimirum eſt, utrum quis habeat animum veritatem defendendi, an vero defendat. Qui habet animum defendendi, veritatis defenſor eſſe vult, ſed quia plus ſperat de facultatibus ſuis, quam in iis eſt, defenſor non eſt. Eſſe autem & velle eſſe utique differunt. Neque etiam propterea defenſor veritatis es, quod tibi vel aliis imperitis eſſe videaris: nullibi enim facilius, quam in moralibus, contingere ſolet, ut ſibi ac aliis eſſe videantur, qui non ſunt. Quodſi vero genuinæ demonſtrationis notionem habueris, quam integro capite ſufficienter explicavimus (§. 549. & *ſeqq. Log.*), & eam ad defenſionem veritatis applicaveris; defenſorem veritatis facile agnoſces. Diſputari poteſt de veritate alicujus propoſitionis, ubi unus defendentis aut reſpondentis partes agit: ſed defendens in diſputatione, ſeu bello literario non ſtatim eſt defenſor veritatis. Utinam hæc probe perpenderent illi, modo ea trutinari decenter valerent, qui hoc ſibi datum eſſe exiſtimant, ut veritatem defendant, quaſi publici defenſores veritatis conſtituti, cum tamen ad nihil magis ſint inepti, quam ad veritatem defendendam, judicium ſibi ſumentes de rebus, quas non intelligunt, nec intelligere poſſunt.

Digitized by Google

§. 916.

Cuinam competat jus ad veritatem defendendam.

Quoniam veritatis defenſor non eſt, niſi qui demonſtrare valet eam ab altero non eſſe refutatam, aut refutari non potuiſſe (§. 915.), lex vero naturæ nos obliget ad recte agendum (§. 189. *part. I. Phil. pract. univ.*) & dat jus ad ea, quæ ad recte agendum requiruntur (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*); *eruditus* quoque *jus ad defendendam veritatem habere nequit, niſi demonſtrare valeat, eam ab impugnatore non eſſe refutatam, aut refutari non poſſe.*

Rixatores itaque ac perſecutores prætextu veritatis defendendæ non excuſantur. Superior in civitate nemini hoc jus dare poteſt, quod lege naturæ tributum ipſi non eſt; ſed tantummodo impunitatem litigandi inter homines. Nec ubi hoc facit, recte facit. Neque enim imperia civilia tam accurate exercentur, ut a rectitudine nunquam deflectatur. Sed de his expreſſius dicendum in ſequentibus, quando de imperio civili acturi ſumus.

§. 917.

An veritas vi defendi poſſit.

Veritas vi externa defendi nequit, nec defendenda eſt. Qui enim veritatem defendere vult, is demonſtrare tenetur, eandem ab impugnatore non fuiſſe refutatam, quemadmodum ſibi perſuadet, aut aliis perſuadere vult (§. 1058. 1018. *Log.*), conſequenter cum certum ſit, quod demonſtratur (§. 568. *Log.*), tam impugnatorem, quam alios convincere vult, quod adverſus veritatem nil valeant, quæ impugnator in medium protulit (§. 982. *Log.*), ſeu quod is non oſtenderit falſum eſſe, quod pro vero recte habetur. Quamobrem cum in demonſtrando nulli uſui ſit vis externa, ut alter convincatur (§. 991. *Log.*); veritas quoque vi externa defendi nequit.

Quoni-

Quoniam vi externa defendi nequit veritas, *per demonſtrata,* lex autem naturæ obligat ad recte agendum (§. 189. *part. I. Phil. pract. univ.*), nec dat jus niſi ad ea, ſine quibus obligationi naturali ſatisfacere non poſſumus (§. 159. *part. I. Phil. pract. univ.*); nobis quoque eadem jus dare nequit ad veritatem vi defendendam, conſequenter nec vi eandem defendere licet (§. 170. *part. I. Phil. pract. univ.*). *Quod erat alterum.*

Abſurdum omnino eſt, veritatem vi externa defendere velle. Qui enim veritatem defendit, non aliud intendere poteſt ac debet, quam ut alter aſſenſum præbeat veritati. Aſſenſus actus intellectus eſt, quo judicamus propoſitionem eſſe veram, falſam vel probabilem (*not.* §. 1003. *Log.*). Ecquis vero ſibi perſuaſerit, judicium intellectus vi externa extorqueri poſſe? Vi externa equidem extorquere potes actum externum a libertate voluntatis pendentem, aſt nullum actum internum. Quamobrem id quidem vi efficies, ut quis dicat, verum eſſe, quod falſum eſſe putat, conſequenter ut moraliter falſum loquatur (§. 152. *part. 3. Jur. nat.*), nunquam vero efficies, ut veritatem agnoſcat eidemque victas det manus. Alia vero quæſtio eſt, an in civitate tolerandum ſit, ut errores præſertim nocui diſſeminentur, & num vis externa licita ſit in eos, qui diſſeminant. Sed de hac agendum erit ſuo loco.

§. 918.

Bellum literarium dicitur, quando duo eruditi vel plures de veritate, vel falſitate alicujus propoſitionis inter ſe diſceptant. Quoniam eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debent (§. 863.); *ſi diſceptetur eo fine, ut veritas in apricum producatur, ac ita diſceptetur, ut veritas tandem pateat, aut ad eam propior fiat aditus, bellum literarium illicitum non eſt.* *Bellum literarium quid ſit.*

Quomo-

Quomodo gerendum ſit bellum literarium, ut finis iſte obtineri poſſit, per antecedentia ac ea, quæ in Logica demonſtrata ibidem ſupponuntur, facile patet, ut adeo de jure in bello literario plura demonſtrari non ſit opus. Quemadmodum vero miles, qui in bello munere ſuo rite fungi debet, non deſtitui debet armis ac habitu ea tractandi; ita quoque qui in bello literario militat, & ſufficiente rerum cognitione inſtructus eſſe debet, ac Logicæ non modo apprime peritus, verum etiam pollere habitu regulis ejusdem rite ac dextre utendi. Sunt enim regulæ iſtæ arma eruditi & rerum cognitio tenet vicem rerum ad uſum armorum neceſſariarum, habitus vero regulas logicas rite ac dextre in tractandis controverſiis applicandi reſpondet habitui arma recte tractandi. Quemadmodum vero in bello plurimum peccatur, nec id ea religione geritur, qua geri debebat; ita quoque bellum literarium non una labe inficitur, ut omnia permiſſa putentur, quæ unicuique placuerint. Nullus tamen dubito fore, ut, qui bellum literarium gerere voluerint, agnoſcant, quid veritati ac ſibi invicem debeant, ſi ea didicerint, quæ de officiis ac jure eruditorum demonſtravimus, ac diligentiam ſuam in officiis iſtis exequendis ac jure ſuo rite exercendo deſiderari non patiantur.

Finis Partis VI Juris Naturæ.

CONSPE-

CONSPECTUS

PARTIS VI.

JURIS NATURÆ

CAPUT I.

De Dominio utili & ejus ſpeciebus quibusdam, p. 1.

CAPUT II.

De Feudo, 117.

CAPUT III.

De Interpretatione, 318.

CAPUT IV.

De Jure ex communione primæva reſiduo, & jure neceſſitatis in genere, 413.

CAPUT V.

De Officiis erga mortuos & Jure ſepulturæ, 551

CAPUT VI.

De nondum natis & Officiis erga poſteros, 650.

CAPUT VII.

De officiis & Jure Eruditorum, 858

FINIS CONSPECTUS.

Digitized by Google

INDEX
VERBORUM ET RERUM PRÆCIPUARUM, IN QUO NUMERI PARAGRAPHOS DENOTANT.

A.

Abdanckung, 793
Abſurdum num in interpretando vitandum, 483. 484.
Accidentalia contractus quænam dicantur, n. 163.
Accidentalia feudi quænam dicantur, 163
Actus irritos quæ faciunt num ſint odioſa, 498.
Advocati, 872.
Ædes ſuperficiariæ. Definitio, 131. an novas extruere liceat, veteribus collapſis, vel conflagratis, 132. qua lege alienentur, 138. an locari poſſint, 141. an alienari, 143. num in alienatione laudemium præſtandum, 144
Ædes ſuperficiariæ, in quibus dominium utile conceditur, quando fiant pleno jure domini ſoli, 139
Ædes vicinas num ſæviente incendio deſtruere liceat, 677
Ædes vicinæ, una domo incendii cauſa diruta, quando a contributione liberentur, 681.
Æſtimatio rerum in contributione ob jactum, 628. 634.
After Lehn, 300.
After-Lehnmann, 300.
Aggreſſoris res num perdere liceat, 620.
Alienatio feudi quomodo licite fiat, 169 & ſeqq.
Allodium Definitio, 192
Allodial-Gut, 192
Amor alterius num morte ejus extinguatur, 736
Amor univerſalis hominum quamdiu duret, 737. ad poſteros extenſus, 851.
Amoris ſigna num erga mortuos edenda, 738. num in removendo corpore mortui e conſpectu noſtro edenda, 739.
Amphibolia. Definitio, 480. quænam in interpretatione de ea notanda, 480. ſi aliquoties in pacto occurrant, 481. ſi obſcuritatem parit, quinam ſignificatus præferendus, 482.
Anatomia. Definitio, 819. uſus, 820.
Anatomia cadaverum humanorum num licita, 823.
Animus bonum bono referendi qualis ſit, 720.
Apprehenſio rei feudalis, 216. quando ipſi contractui inſit, 217.
Arbores in gratiam poſterorum plantandæ, 857.
Armorum alienorum uſus, 615.
Armamenta navis periculi communis vitandi cauſa dejecta, vel cæſa num requirant contributionem, 665.
Artes

Digitized by Google

Artes ad poſteros num propagandæ, 852. num generi humano utiles reticere liceat, 852.
Artes liberales. Definitio, 871.
manuariæ. Definitio, 871.
mixtæ. Definitio, 871.
Artium diviſio. 871.
Avaria. Definitio, 671.
Avaria communis. Definitio, 671
Avaria magna, ſive *groſſa*. Definitio, 671.
Auffagung des Lehns, 407.
Aufkündigung des Lehns, 407.
Auxilium quando uni ferre liceat cum diſcrimine alterius, 594.

B.

Belehnung, 219.
Bellum literarium quid ſit, 918.
quænam ejus juſta cauſa, 918.
Benefactoribus mortuis num gratias agere debeamus, 723.
Boden-Zins, 124
Boden-Zinsmann, 120.
Bonum bono referri num in aliis alicui poſſit, 718. 717. num ad hoc faciendum obligemur, 718. 719.
Bonum cenſiticum. Definitio, 110. quomodo liberum evadat, 116
Bonum emphyteuticum. Definitio, 13. num infeudari poſſit, 299.
Breve teſtatum. Definitio, 226.

C.

Cadavera humana num cremare liceat, 764. num cremare & ſepelire perinde ſit, 762. num abſque omni ſolennitate ad ſepulchrum deferenda, 757. num ſepelienda, anatomia abſoluta, 829. num eorundem anatomia honori humanitatis repugnet, 828.
Canon. Definitio, 14. num præteritus a novo ſuperficiario ſit ſolvendus, 145. de ſuperficie non ſoluti pœna, 152. num ſubemphyteuticatione facta ſolvendus, 93.
Canon emphyteuticus. Definitio, 14. quomodo determinetur, 16. quatenus ſolvi poſſit, 17. num fructibus reſpondere poſſit, 21. ſi reſpondeat, quid tum præſumendum, 21. in quo conſiſtat, 19. an augeri poſſit ob meliorationem, 18. num diminuendus ob partialem interitum, 77. an remittendus ob utilitatem ceſſantem, 22. quando remittendus & non remittendas, 23. quando ſolvendus, 20. quali jure exigatur, 24. an non ſolutus ab alio poſſeſſore exigi poſſit, 25. an ob ſolutionem neglectam, vel detrectatam emphyteuſis amittatur, 20.
Canon in feudo cenſuali non ſolutus num ſit felonia, 440.
Caſus a lege prohibitiva quinam excepti, 572.
Caſus emergens, qui non ſatis convenit cum officiis humanitatis, vel erga ſeipſum, num excipiendus in pactis, 538. qui pugnat cum voluntate ob rationem naturalem, num in pactis & promiſſis excipiendus, 536.

Caſus neceſſitatis quando lege exceptus, 570.
Cavillationibus num ſit locus in pactis & promiſſis interpretandis, 477.
Cenotaphium. Definitio, 791. 749. ubi & quando extrui poſſit, 792. 793. cuinam extruendum, 795.
Cenſualis. Definitio, 110. quale habeat dominium, 111.
Cenſus. Definitio, 108. in quonam conſiſtat, 113. quomodo determinandus, 114.
Cenſus conſtitutus. Definitio, 108.
• *reſervativus.* Definitio, 108.
Ceremoniæ funebres. Definitio, 794 earum uſus, 794. quotuplices eſſe poſſint, 801. quales eſſe debeant, 802. num naturaliter licitæ, 804.
Ceremoniæ funebres univerſales. Definitio, 803.
Ceremoniæ funebres ſingulares. Definitio, 803. ubinam habeant locum, 806.
Cibaria conſumendi cauſa navi impoſita num propter jactum in contributionem veniant, 645.
Clauſula pactis quoad interpretationem adjicienda, 475.
Cæmeterium. Definitio, 773. num detur in ſtatu naturali 775.
Cognitio rerum conjunctis viribus promovenda, 863.
Cognitionis rerum utilitas quotuplex, 869.
Colliſio eorum, ad quæ quis æqualiter obligatus, 547.
Commendare num liceat eum, de cujus aptitudine nobis non conſtat, 886. 887.
Communio primæva num locum faciat juri neceſſitatis, 602.
Computatio ejus, quod contribuendum propter jactum, quid ſupponat, 648.
Concionatores, 872
Concordia inferiorum & ſuperiorum textus quamdiu obſervanda in interpretatione, 488
Conditionem accipere quinam dicatur, 559.
Conditionem offerre quinam dicatur, 559.
Conditionem offerentis, an accipientis verba num in interpretatione magis attendenda, 560
Conſiliarii, 872.
Contractus ſubſtantialia, naturalia & accidentalia quomodo differant, n. 163.
Contractus cenſualis. Definitio, 112.
Contractus emphyteuticus. Definitio, 16. an cum novo emphyteuta renovandus, 33. num renovandus mutato domino emphyteuſeos, 41.
Contractus feudalis. Definitio, 171. objectum, 173. quando contineat traditionem & apprehenſionem rei feudalis, 217. cur renovandus, 222. num cum vaſallo novo renovandus, 209. num renovandus mutato domino, 240. 243. num immutari poſſit in renovatione, 242. quando mutato domino renovatione non ſit opus, 243.
Contractus libellarius. Definitio, 98.

Contra-

Contractus ſubemphyteuticus qualis eſſe debeat, 90. quatenus ſubſiſtat, 91. quando totus nullus, 92.
Contractus ſubfeudalis, ſeu *ſubinfeudationis*. Definitio, 305. quænam in eo ſubſtantialibus ſuperaddi poſſint, 308.
Contractus ſuperficiarius. Definitio, 128.
Contributio ob ædes incendio ſæviente deſtructas, 677 & ſeqq.
Contributio ob jactum naufragii evitandi cauſa factum a quibusnam & quomodo fieri debeat, 627 & ſeqq. quomodo dividatur inter eos, quorum res e navi ejectæ, 650. quomodo computanda, ſi res quædam per jactum deterioratæ, 652. 653. num facienda ob armamenta navis dejecta, vel cæſa 665. an ſi navis a piratis redemta, 667. 668. & ſi quis ſuas ſaltem res redemit, aut piratæ unius, vel alterius res abſtulerint, 667. quando ceſſet 663 & ſeqq.
Contributio ob tranſitum mercibus conceſſum, 691.
Conventio num intelligatur rebus ſic ſtantibus, 535.
Cultus divini interni obligatio in furioſo & mente capto ſuſpenſa, 580.

D.

Damnum communis periculi depellendi cauſa datum, re aliena perdita, quomodo dividendum, 622.
Damnum caſu in navi datum ad quem pertineat, 666.
Damnum culpa nautæ datum ad quem pertineat, 669. 670.
Damnum deſtructione ædium vicinarum datum, incendio ſæviente, a quonam reſarciendum, 677. 678. quando non reſarciendum, 679.
Damnum jactu datum quando ad magiſtrum navis pertineat, 664. cujusnam ſit, ſi res quædam deteriorentur, 651.
Debitor defuncti cujusnam fiat debitor a morte ipſius, 714
Debitum quando morte debitoris tollatur, 713.
Defenſor veritatis quinam ſit, 915.
Defuncti memoria quando conſervanda, 781.
Denunciatio quando in alienatione emphyteuſeos neceſſaria, 64. quando ſit fraudulenta, 65. an ob eam emphyteuſis amittatur, 66. quid juris domino tum competat, 66.
Deus ex ſtructura corporis humani cognoſcendus, 822.
Didaſcali, 872.
Dominii translatio in eventum mortis, 705.
Dominiorum reſtrictio, quæ ineſt introductioni eorundem, 562.
Dominium num amittatur a moriente, 701.
Dominium directum. Definitio, 3. quomodo conſtituatur, 10. quomodo acquiratur, 11. quando ab utili ſeparabile, quando non, 257. quo effectu ad utile accedat in emphyteuſi, 61. quomo-

Digitized by Google

quomodo differat a dominio emphyteuſeos, n. 61. num ſine conſenſu emphyteutæ transferri poſſit, 42. quomodo in feudo oblato reſtringi poſſit, 236. quomodo actu reſtringatur, 237. num in feudo alienari poſſit ſine conſenſu vaſalli, 258. quando alienatio invalida, 239. num uſucapi & præſcribi poſſit, 425. num amittatur per feloniam, 452. quomodo fiat commune in feudo, 293

Dominium utile. Definitio, 1. quomodo conſtituatur, 10. quomodo acquiratur, 11. num in feudo præſcribi & uſucapi poſſit, 425. num ſit cum jure poſſidendi conjunctum, 214. num in ſubinfeudatione totum transferatur, 314

Dominium utile in ædibus ſuperficiariis conceſſum, 139.

Dominus cenſus. Definitio, 110

Dominus directus. Definitio, 4. jus, 4. num ſine conſenſu vaſalli jus ſuum alienare poſſit, 238

Dominus emphyteuſeos. Definitio, 13. jus ejus quoad proprietatem unde metiendum, 27. quale jus ad rem emphyteuticam habeat, 56. quando fiat pleno jure dominus, 55. quando jus emphyteutæ auferre poſſit, 72. quodnam habeat jus, ſi res deterioretur, 71. num habeat jus protimiſeos, ſi emphyteuſis alienetur, 58. num ſi habet, idem alii cedere poſſit, 67. num ad oppignorationem requiratur ejus conſenſus, 84. quo effectu conſentiat in oppignorationem juris, quonam in oppignorationem rei emphyteuticæ, 83. an conſenſus in oppignorationem officiat juri protimiſeos, 79. cujusnam ſit ejus jus, ſi ſine ſucceſſore moriatur, 62. & quomodo tum hoc acquiratur, 63. quod emphyteuta pro domino ſuperiori recognoſcendus, 32.

Dominus feudi. Definitio, 158. quale jus habeat in re feudali, 160. ad quænam vaſallo præſtanda obligetur, 179. unde ejus jus & obligatio metienda, 172. an vaſallo ad fidelitatem præſtandam obligetur, 247. quomodo de rei feudalis ſubſtantia diſponere poſſit, 343. quodnam ſit ejus jus, ſi res feudalis deterioretur, 339. an feudo alienato jus protimiſeos habeat, 396. an rei feudali ſervitutem imponere poſſit, 344. an conſenſus ejus requiratur ad ſubinfeudationem, 309. 318. num adverſus vaſallum præſcribere poſſit, 428. quænam ſit ejus obligatio in feudo de cavena, 265. item in feudo ſoldatæ, 269. & quamdiu hæc duret, 271.

Dominus feudi novus an vaſallum compellere poſſit ad contractum feudalem renovandum, 241.

Dominus feudi pignoratitii ſi non ſolvat, quomodo ſatisfaciendum vaſallo, 367.

Domi-

Digitized by Google

Dominus fundi, ſive ſoli. Definitio, 120. unde jus ejus metiendum, 129.

Dominus juris libellarii. Definitio, 110. quale jus habeat. 182

Dominus ſubfeudi. Definitio, 300. unde jus & obligatio ejus metienda, 306.

Dominus utilis. Definitio, 2. jus ejus, 2.

Domus incendii cauſa diruta, quæ jam ardet, 680.

Dubia quando proponere licitum erudito, 709.

E.

Eigenthümlich Gut, 192.

Emphyteuſis. Definitio, 12. quot modis concedi poſſit, 29. quale ſit jus, 43. qua lege alienetur, vel transmittatur, 50. num alienari poſſit ſine conſenſu perſonarum, pro quibus conſtituta, 47. 48. num amittatur, ſi ſine conſenſu domini alienetur, 31. num amittatur ob canonem non ſolutum, 20. an ob rei emphyteuticæ deteriorationem, 71. 72. quando extinguatur, 60. 61. 46. an interitu rei extinguatur, 76. num domino remitti poſſit invito, 59. ea finita quid fiat, 55. an conſolidatio fiat, 57.

Emphyteuſeos alienatio quando nulla, 30 31. quando valida, ibid. quando domino denuncianda, 64. quando facta ſub clauſula, *ſalvo conſenſu domini*, 68. an hæc clauſula a pœna commiſſi liberet, 69. quando denunciatio ſit fraudulenta, 65. quinam hujus effectus, 66.

Emphyteuſeos remiſſio quomodo fiat, 59. quid operetur, 60. num ea facta conſolidatio fiat, 60

Emphyteuſis ad certas perſonas reſtricta quando extinguatur, 45

Emphyteuſis perpetua ſi alienetur, 52

Emphyteuſis temporaria ad quod tempus alienari poſſit, 51. quando extinguatur, 44

Emphyteuta. Definitio, 13. quale jus habeat quoad proprietatem rei emphyteuticæ, 27. quale in ea alienanda, 28. 30. 31. quale in re immutanda, 28. num rei emphyteuticæ ſervitutem imponere poſſit, 59. an ſine conſenſu domini eandem oppignorare, 78. an in gratiam domini remittere, 59. an canonem ſolvere teneatur ſubemphyteuticatione facta, 93. an rem deteriorare ipſi ſit permiſſum, 70. quod dominium ſuperius recognoſcere teneatur, 32

Emphyteuta novus an laudemium ſolvere obligetur, 37

Emphyteuta mortuo ante tempus, ad quod emphyteuſis conceſſa, quid ſit juris, 49

Emphyteuticatio. Definitio, 87

Epitaphium. Definitio, 747. 796. cur monumentis ſepulchralibus & cenotaphiis addenda, 796

Erbgut, 192

Erbleihn, 12

Erbzinsgut, 13

Erbzinsmann, 13

Erb-

Erbzinsrecht, 12.

Eruditi. Definitio, 858. eorum ordines, 859. vitæ genera 873. quales fines intendere debeant, 870. quorumnam ſit verum a falſo ſeparare, 899. quinam diſciplinas ad certitudinem evehere debeant, 899. num cogi poſſint ad aliorum ſententiam amplectendam, ſi contrarium ipſi videatur, 913. num virtutem colere debeant, 878. an gravius peccent, ſi deſint officiis naturalibus, 883. num ipſis liceat per contemtum aliorum ad famam contendere, 895. num famæ ac laudi aliorum eruditorum detrahere, 893. de quibusnam rebus judicium ſibi ſumere debeant, 900. num liceat iisdem dubia ſua adverſus ſententiam aliorum proponere, 907.

Eruditorum jus circa hypotheſes, 908. ad laudem, 889. ad famam defendendam, 894. ad veritatem defendendam, 914. quibusnam competat, 916 ad refutandum errores, 901. quibus competat, 902. ad ambiendum munus, 884. ad petendum commendationem ab alio, 885.

Eruditi obligatio quanta ſit, 878. ad perficiendam voluntatem, 879. ad bonum exemplum præbendum, 882. ad juvandum alios in veritate cognoſcenda, vel deregenda, 864. ad locum aliquem in aliquo ordine obtinendum, 860. ad non ſubſiſtendum in eodem gradu, 861. 862.

Eruditi officium quoad uſum facultatum cognoſcendi, 875. quoad intellectum in ſpecie, 876. quoad appetitum, 877. quoad voluntatem in ſpecie, 879. in rerum cognitione & ſcientia promovenda, 863. 864. ſi ignoret, quid ad ſcientias amplificandas, vel propagandas conferre debeat, 867. in refutando, 903 & ſeqq.

Eruditorum officium, qui certum vitæ genus ſequuntur, 873

Eruditi infimi ordinis, vulgares, triviales quinam ſint, 859.

Eruditi medii ſive *ſecundi ordinis* quinam ſint, 859

Eruditi primi ordinis quinam ſint, 859.

Eruditorum ſuperioris ordinis officium in conſilio dando iis, qui ſunt inferioris, 865.

Etymologia. Definitio, 472.

Etymologi officium, 472

Exceptio quænam inſit omni officio erga alios, 575. quando in pactis & legibus facienda, 539. ob neceſſitatem inevitabilem ac irreſiſtibilem a lege facienda, 566. ob impedimentum inevitabile, ſed reſiſtibile non facienda, 569. quando fieri poſſit per conventionem, 553. 554. num pactis adjici poſſit, 555. num ſorti committi, 556.

Exceptiones in legum colliſione faciendæ quale ſint jus, 565

Exceptionum in colliſione pactorum faciendarum regula generalis, 557. an ſpeciales præferendæ, 558.

Exce-

Digitized by Google

Exceptio tacita legum præceptivarum, 567.
Exequiæ. Definitio, 748. num mortuis debeantur, 756. num invitati eas comitari debeant, 755. an hic comitatus ad funus pertineat, 758.
Exteromania quale vitium, n. 897
Exterorum eruditorum laudes extollere num liceat cum contemtu conterraneorum, 897.

F.

F*Actorum differentia* reſpectu aliorum, 789.
Factorum defuncti memoria quænam conſervanda, 780.
Facta mortuorum famæ ipſorum adverſa num propalare liceat, 726.
Factum illuſtre. Definitio, 702. quamnam laudem pariat, 702. cujusnam ſit uſus, 783. num unum altero præſtet, 787. quod poſt obitum commemorandum, 784. ejus etiam memoria conſervanda, 785. 788.
Famæ eruditi num detrahere liceat alteri, 893.
Famam per contemtum aliorum num acquirere licitum erudito, 895.
Famis atrocitas num det jus alterum occidendi in ſumma cibi penuria, 587.
Favorabile quid dicatur, 494. quid ſit in in pactis, 495
Felicitatis poſterorum cura præcepta, 856.
Felonia. Definitio, 434. quot modis committatur, 435. 436. a quonam committi poſsit, 437. in quo conſiſtat, 438. 439 & ſeqq. quomodo contra fidelitatem committatur, 443 & ſeqq. 448. & ſeqq. quomodo in non recognoſcendo dominio directo, 451. in eodem alienando, 450. in ſubinfeudando, 449. num remitti poſſit, 453. num a patre commiſſa noceat filio, 456. num a vaſallo commiſſa imputari poſſit ceteris, ad quos feudum certo ordine devolvi poteſt, 454. an noceat ſucceſſori, ſi propter eam feudum amittatur, 455.
Feudum. Definitio, 155. ejus ſubſtantialia, 161. naturalia, 162. accidentia, 163. quinam conſtituere poſſit, 165. an a non domino facta conſtitutio ſit valida, 252. quomodo conſtituatnr, 170. quot modis conſtituatur, 175. pro quibus perſonis conſtitui poſſit, 176. ad quodnam tempus, 177. num cum onere in gratiam tertii adjecto, 183. in quibusnam rebus conſtitui poſſit, 259. & ſeqq. num in re aliena, 251. an in re communi, 255. an in re communi, 255. an in rei communis parte indiviſa, 256. an in jure, quod quis habet in re communi, 261. & quo effectu hoc fiat, ſi res communis poſtea dividatur, 262. num ignoranti in re propria, 253. an & ſcienti, 254. an in jure percipiendi proventus metallicos, 260. num revocabiliter conſtitui poſſit, 180. num pure vel ſub certa conditione revocabile, 181. num ejus qualitas ante conſtitutionem definiri poſſit, 225. quamprimum id acquiratur, 212. 213. num com-

committatur, contractu feudali non renovato, 211. num alienando ſpecies mutari poſſit, 206. num amittatur per feloniam, 452. num per eam finiri poſſit, 457. num extinguatur ceſſante præſtatione conventa, 248. quando præſcriptione extinguatur, 429. num finiatur rei feudalis interitu, 422. 423. quando morte vaſalli finiatur, 419. num amittat qualitatem feudalem, domino directo ſine hærede mortuo, 334. 335. eo finito quale jus competat domino, 326. num morte vaſalli finitum revertatur ad dominum, 420

Feudi alienatio num ſine conſenſu domini fieri poſſit, 197. an ſine conſenſu eorum, qui ſuccedendi aliquam ſpem habent, 394. qua lege fiat, 202.

Feudi conſtitutio lucrativa, vel onerofa, 174

Feudi promiſſio quo effectu fiat, 223. quale ſit conſtituendum, acceptata ejus promiſſione, 224

Feudi reſtitutio. Definito, 407. quando refutetur domino, quando tertio, 407. ſi refutetur ſucceſſori, 413. ſi remotiori, 412. ſi ſucceſſor, cui refutatum, ante refutantem vaſallum moriatur, 416. in gratiam extranei facta quid ſit, 414. 415. quando domino fieri poſſit, 408. quando non, 409. 410.

Feudi revocatio ab eo facta, qui jus protimiſeos habet, 400. an fieri poſſit, vivo alienatore, 401. num ab eo, qui in alienationem conſentit, 392. num a filio, ſi pater in alienationem conſentit, 393. an ab eodem, ſi feudum a patre alienatum, 380. an ſi feudum ſine ullius conſenſu alienabile, 375. an a remotiori, ſi proximior non revocet, 380. 389. an ſi domino refutetur, 411. remotiori refutatum quando revocari poſſit, 412. an poſſit revocari, ſi ſine conſenſu ſucceſſorum alienatum, 377. an ſi per feloniam amiſſum, 458. an ſi ſine conſenſu eorum alienatum, ad quos devolvi poterat, 378. an ſi alienatum in remotiorem, 379

Feudum revocans quid probare debeat, 385. num pretium reſtituere debeat emtori, 381. 382. an qui non revocat, quia poſſeſſori id relictum vult, poteſtatem revocandi ſibi adimat, 390

Feudum ab alio recognoſcendum, quam a conſtituente, 249.

Feudi apertura. Definitio, 329. quale per eam jus acquirat dominus, 330

Feudum apertura proximum. Definitio, 331. quando fiat, 331. an alienari poſſit, 332. 376. an alienatum revocari, 376. an dominus pati teneatur, ut alienetur, 333. num oppignorari poſſit, 358

Feudum antiquum. Definitio, 188.

Feudum de cavena. Definitio, 264. num conſtitui poſſit, 264. quo fundamento nitatur conſtitutio, 263. quænam in eodem ſit domini obligatio & jus vaſalli, 265. ad quasnam res naturaliter extendi poſſit, 266. an ſubſiſtat, mortuo domino, 267

Feudum

Digitized by Google

Feudum cenſuale, ſeu *penſionarium*. Definitio, 184
Feudum commune quomodo conſtituatur, 292
Feudum datum. Definitio, 166
Feudum emtum. Definitio, 189
Feudum fœmineum. Definitio, 190. alienatio ejus, 205
Feudum francum. Definitio, 185
Feudum habitationis. Definitio, 274. num ſit juris naturæ, 274. quodnam ejus fundamentum, 273
Feudum ligium. Definitio, 187.
Feudum non ligium. Definitio, 187.
Feudum maſculinum. Definitio, 190. ejus alienatio, 205.
Feudum mixtum. Definitio, 190. ejus alienatio, 205.
Feudum novum. Definitio, 188.
Feudum oblatum. Definitio, 168. quomodo res in feudum offeratur, 167. quænam naturalia & accidentalia eidem adjicienda, 169
Feudum pecuniæ. Definitio, 281. quale ſit feudum, 281. an datum & oblatum eſſe poſſit, 282. quomodo conſtituatur, 283.
Feudum perpetuum quo effectu alienetur, 204. ſi ſimpliciter conſtitutum, pro quibus perſonis conſtitutum intelligatur, 208. quando extinguatur, 208.
Feudum pignoratitium. Definitio, 191. ejus finis, 191. an ſit juris naturalis, 191. quando finiatur, 365. & quonam effectu, 366. quando non alienabile, 368. 369. inalienabile quando lui poſſit, 368. quando idem cedi, domino non ſolvente, 370. an bonis ceteris vaſalli accenſeatur, 371. quinam in eo ſuccedat, 372
Feudum precarium quando finiatur, 418. quando revocari poſſit, 374
Feudum repudiatum ad quem devolvatur, 387
Feudi revocabilis alienatio, 207.
Feudum Soldatæ. Definitio, 268. ad quasnam res extendi poſſit, 268. quænam ſit domini obligatio & quodnam jus vaſalli in eodem, 269. quænam res in eo præſtandæ, 270. in quo conſtituatur, 272
Feudum ſub conditione conceſſum quando finiatur, 424.
Feudum temporarium quando finiatur, 421. in quem transferatur vaſallo ante tempus mortuo, 201. ad quodnam tempus alienari poſſit, 263
Fidelis quinam dicatur in jure feudali, 154.
Fidelitas quid ſignificet in jure feudali, 154. quomodo præſtanda determinentur, 244. an jurato promitti debeat, 221. 222. quænam a domino præſtanda vaſallo, 246. quomodo contra eam felonia committatur, 438. 443.
Finis ab eruditis intendendus, 868. qualis recte intendatur, 870.
Fœtus in utero num dominium acquirere poſſit, 832. ſi ei quid detur & ſibi tradatur, 839. quo effectu juris hoc fiat, 840
in *Fraudem legis vel pacti facere* quid ſigni-

ſignificet, 521. an quæ fiunt, fieri voluerit legiſlator, 522. an fiant contra legem, vel pactum, 523
Fraus legi vel pacto quomodo fiat, 521. an licite fiat, 524. quomodo facienda reprimatur, 525
Freylehn, 185
Fructus rei feudalis num oppignorari poſſint, 360. quam qualitatem habeant percepti, 320. ad quem eorum periculum pertineat, 321
Fundi immutatio quando vaſallo non licita, 341
Fundi emphyteutici immutatio quando licita, 73
Fructuum periculum in emphyteuſi ad quem pertineat, 74. ad quem in feudo, 321
Funus. Definitio, 748
Funus imaginarium. Definitio, 749.
Funus legitimum. Definitio, 749.
Furtum num committatur auferendo domino res neceſſarias in extrema neceſſitate, 596

G.

GRatia quomodo mortuis agatur, 722. quomodo rependatur in aliis, 724.
Gratus animus in mortuos præceptus, 721. eius in defunctum, qui in bonis ipſius ſuccedit, 742
Grund-Eigenthum, 3.
Grund-Herr, 120.
Grund Recht, 120.
Grund-Zinſe, 124

H.

HAbitatio ſede expulſis quando concedenda, 693. quale ſit jus, 698
Haverey, 671.
Hiſtoricus, 858
Homines num nudi ſepeliendi, 810.
Hominum vivorum ſectio num licita, 827
Homonymia. Definitio, 480. quænam in interpretatione de eadem notanda, 480. ſi in textu aliquoties occurrat, 481. ſi obſcuritatem parit, quinam ſignificatus præferendus, 482
Honeſtum magis num minori præferendum, 550.
Honor quomodo mortuis deferatur, 725. quod ſit deferendus, 753. quod deferatur comitatu exequiarum, 754.
Honor humanitatis. Definitio, 759. in quo conſiſtat, 759. an unicuique debeatur, 760. an mortuis deferendus in modo, quo eorum cadavera removentur, 761.
Hortus in ſolo alieno habendus, 148.
Humatio mortui. Definitio, 744. num ſit juris naturæ, 765. 766. num mortuis debeatur, 767.

I.

JActus rerum evitandi naufragii cauſa num licitus, 625. quando neceſſitas ejus adeſſe putetur, 626. ſi navis ſervari non poſſit, quid ſit juris, 657. 658. ſi ſervata poſtea intereat, 659. 660.
Jactus laſcivus. Definitio, 662.
meticuloſus. Definitio, 662.
non pure neceſſarius. Definitio, 662.
temerarius. Definitio, 662
JCtus, 858
Impenſæ ſolius navis cauſa factæ, cujusnam ſint, 673. in merces, quæ ſunt in navi, factæ ad quem pertineant, 672.

Digitized by Google

672. in recuperationem rerum jactarum factæ num exigant contributionem, 656. in curationem vulnerati in conflictu cum piratis, aut in miniſterio navis factæ, 674
Impedimentum inevitabile, ſed reſiſtibile num faciat exceptionem a lege, 569
Inæqualitas num in pactis odioſa, 496
Infeudare quinam non poſſit, 297
Infeudatio. Definitio, 156. quomodo fiat, 156
Inimicos mortuos num amare debeamus, 740
Inſtrumentorum alienorum in reſtinguendo incendio uſus, 616
Interpres verborum ſuorum num quis in pactis & promiſſis eſſe poſſit, 461. quando quis eſſe poſſit, 462.
Interpretatio. Definitio, 459. cur ea ſit opus, 460. num certas regulas requirat, 464. quænam rejicienda, 483. 485. quomodo ex non prævifis facienda, 515. quomodo ex iis, quæ ſunt origine conjuncta, 487. quomodo in favorabilibus, 500. quomodo in iis, quæ unam tantum partem onerant, vel plus onerant altera, 507. quomodo in iis, quæ pœnam continent, 508. & quæ actus irritos faciunt, vel de prioribus quid immutant, 510
Interpretationis regula generalis, 512.
Interpretatio extenſiva. Definitio, 516. quidnam ejus cauſa inveſtigandum, 517. quid faciendum, ſi plures ſint rationes voluntatem moventes, 518. quomodo ratio in ea ſpectanda, 519. quomodo facienda, 520.
Interpretatio recta quænam ſit, 465
Interpretatio reſpectiva num habeat locum, ſi rationem ſecundum potentiam moraliter conſideratam ſub ſe comprehendit, 552
Interpretatio reſtricta quomodo facienda ob utilitatem, vel æquitatem, 505.
Interpretatio reſtrictiva. Definitio, 526. quando locum habeat, 527. 528. quomodo facienda, 529. & ſeqq.
Inventores. Definitio, 859
Inveſtitura. Definitio, 219. num naturaliter requiratur ad feudum, 220
Inveſtitura abuſiva quænam dicatur, n. 219.
propria quænam dicatur, *ibid.*
Iter quando jure ſuperficiario comprehendatur, 142
Judices, 872
Jus an a moriente amittatur, 700. in quem amiſſum transmittatur, 710. quando idem non extinguatur, 709. an transferri poſſit in eventum mortis, 705. quando ſic tranſlatum in alium transmittatur, 708. num transferri poſſit in nondum natos, 833. quomodo intelligendum ſit, ſi quis ſe jus in eum transferre dicat, 834. quodnam competat in eum, qui annonam incendit, 618. in aquam profluentem, proprio facto flumine, 688. quale ſit eorum, qui in eandem ſcapham in naufragio inſiliunt, 588 & ſeqq.
Jus ad bona defuncti cuinam competat, 712
Jus ad rem num per mortem amittatur, 704.

Digitized by Google

Jus a morte alteri debitum num morte amiſſum extinguatur, 711
Jus alienandi quomodo reſtringatur, 7.
Jus cenſiticum. Definitio, 108. quale ſit jus, 109. quamdiu duret, 119. quomodo extinguatur, 118.119. pro quo pretio remittendum, 117
Jus collatum ſibi ac deſcendentibus ſuis quando acquiratur, ſi vobis ſimul competere poteſt, 835.
Jus commorandi in alienis terris, 692. quale ſit, 698
Jus comparandi ſibi res in aliis terris, 694. quale ſit, 698.
Jus commune quando reviviſcat, 600
Jus commune ad res reviviſcens quale ſit, 601
Jus domini feudi in genere, 160. ad exigendum renovationem contractus feudalis, 210.
Jus emphyteuticarium num oppignorari poſſit, 84. quomodo ejus oppignoratio differat ab oppignoratione rei, 80. & quemnam effectum producat, 81.
Jus erigendi monumenta & epitaphia, 797 & ſeqq.
Jus eruditi ad munus ambiendum, 884. ad petendum commendationem ab alio, 885. ad famam defendendum, 894. ad defendendum famam aliorum eruditorum, 898
Jus ex communione primæva reſiduum quodnam dicatur, 561. an detur, 563
Jus exigendi canonem emphyteuticum quale ſit, 24
Jus exigendi laudemium quale ſit, 38
Jus immutandi fundum quomodo in feudo reſtringatur 195. quando reſtringatur utiliter, 8. quando inutiliter, 9.
Jus in ædes vicinas, ſæviente incendio, 677.
Jus in re feudali quomodo uſu capiatur & præſcribatur, 426.
Jus in re libellaria quale ſit, 104
Jus in retia aliena, in quæ navis impulſa, 676
Jus libellarium. Definitio, 98. quodnam intervenire debeat, ſi conſtituitur, 99. quo effectu remittatur 106. quando extinguatur, 107
Jus neceſſitatis. Definitio, 564. in quo conſiſtat, 564. num detur quoad officia erga Deum, 578. quodnam detur in communione primæva, 602. quam late pateat, 603. quodnam competat, cibariis deficientibus in navigatione vel obſidione 611.612
Jus neceſſitatis in res aggreſſoris, 620. in res alienas, 595 & ſeqq. quouſque hoc extendendum, 598. in rem alienam ob commune periculum, 621. iu rem ſe moventem, veluti equum alienum, 614. in arma aliena, 615. in inſtrumenta aliena, incendio orto, 616. ad res, quæ in navi ſunt, 613. in res comparandas, 808. 609. in venditionem frumenti, 617
Jus neceſſitatis ex communione primæva reſiduum quale ſit, 604. quam contineat obligationem, 605.606.
Jus perſonale num ſit transmiſſibile, 707.

Jus

Digitized by Google

Jus pignoris in re emphyteutica quando extinguatur, 85
Jus poſſidendi num per mortem amittatur, 703. quomodo acquiratur a domino utili & vaſallo, 215
Jus promiſſarii ex recta interpretatione, 466.
Jus protimiſeos num tollatur conſenſu in alienationem feudi, 402.405. num competat domino feudi, 396. num agnato, feudo alienato, 395. in quanam alienatione locum habeat, 397. quo ordine ſit exercendum, feudo alienato, 403.404.
Jus protimiſeos habens quando feudi alienationem prohibere poſſit, 399. quando feudum alienatum revocare, 400. num vivo alienatore revocare poſſit, 401. quamdiu eodem uti poſſit feudo alienato, 406.
Jure protimiſeos utens, feudo alienato, quod pretium offerre debeat, 398.
Jus providentia majorum quæſitum. Definitio, 847
Jus ſepulturæ num detur, 768. quo fundamento nitatur, 769. an omnibus hominibus competat, 770. quale ſit jus, 772
Jus ſervitutis æmulum quando a vaſallo concedatur, 346
Jus ſuccedendi in feudo num renunciari poſſit, 417.
Jus ſuperficiei, ſeu *ſuperficiarium.* Definitio, 120. quomodo conſtituatur, 121. 126. 127. an gratis conſtituatur, 123. a quonam conſtitui poſſit, 125. quando comprehendat iter, vel viam, 142. quando extinguatur, 137. an committi poſſit, 149. an ad aliam ſuperficiem, quam conventam extendi, 150. num ad res alias extendi poſſit, 148
Jus tranſmiſſibile. Definitio, 706.
Jus non tranſmiſſibile. Definitio, 706.
Jus tranſmittendum morte poſſidentis in alium quomodo acquiratur, 836
Jus vaſalli in re feudali, 159. in ſubinfeudatione num augeri, vel minui poſſit, 316
Jus vendendi rem alteri, 696. num in terris alienis alicui competat, 697
Jus vindicandi ſuperficiem num ſuperficiario competat, 146
Jus utilitatis innoxiæ. Definitio, 675. quod detur, 684. in introductione dominiorum exceptum, 685. quale ſit, 687

L.

Lata interpretatio quando locum habeat, 501. 502.
Laudemium. Definitio, 34.228. in quonam conſiſtat, 35. 229. ejus quantitas quomodo determinetur, 230. quomodo jus ad idem acquiratur, 230. an mutato domino ſolvendum, 231. quando a novo vaſallo ſolvendum, 232. quando nullum præſtandum, 233. quo fine conſtituatur, 35. jus ad id quomodo determinetur, 36. quando exigendum, 39. 235. an debeatur, mutato domino emphyteuſeos, 40. an a novo emphyteuta ſolvendum, 37. num a ſucceſſore in emphyteuſi, 53. an ſi emphy-

phyteuſis alienata redit ad alienantem, 54. an alienatis ædibus ſuperficiariis, 144
Laudis factorum illuſtrium diverſitas, 788
Laudis officium num mortuis debitum, 715. quamdiu debeatur, 729
Laus eruditis quænam tribuenda, 888. num immeritam tribui permittendum, 891. num eidem detrahere liceat, 893. num eandem alteri invidere liceat immeritam, 891
Leges plures quando in eodem pacto contineantur, 541
Legis poſitivæ colliſio in caſu emergente cum lege naturæ, 537
Legum colliſio in caſu emergente, 539
Legum præceptivarum tacita exceptio, 567
Lehn-Brief, 226
Lehn-Dienſte, 186
Lehn-Empfängnis, 219
Lehn-Geld, 34
Lehn-Gut, 157
Lehn-Wahre, 34
Leichen-Begängnis, 749
Liberi homines num in contributionem veniant propter jactum, 640
Libertas comparandi ſibi res alio æquo pretio, 695
Libertas naturalis quoad ceremonias funebres, 805
Libertas philoſophandi an ſit juris naturæ, 909. quomodo naturaliter reſtringatur, 911. an erudito unicuique concedenda, 910
Litera inveſtituræ. Definitio, 226. an iis ſit opus, 227
Literator, 858
Locarium miniſtrorum navis num in contributionem veniat propter jactum, 644
Locarium vectorum num in contributionem veniat propter jactum, 641
Locatio ædium ſuperficiariarum num permiſſa, 141
Locus inter eruditos ut obtineatur, opera danda, 860. in quonam gradu ſubſiſtendum, 861. 862
Luctus. Definitio, 815.
Luctus mortuorum an licitus, 816. 817

M.

Magiſtratus, 872
Magiſter navis quando damnum jactu datum reſarcire teneatur, 664
Majores quinam ſint, 849
Male facta mortuorum num excuſanda, 728. quo fine dicere liceat notoria, 727
Malum par ſi tibi & alteri imminet, quid faciendum, 574
Medicus, 858. 872
Mehrer-Eigenthum, 3
Membrum corporis inſanabile num abſcindere liceat, 584. 585.
Memoria eorum quæ recte ac bene fecit defunctus, quod conſervanda, 780
Merces in nave quando non veniant in contributionem, 673
Merces pro re feudali locata ſolvenda quam qualitatem habeat, 323
Minder-Eigenthum, 1
Mixta ex favorabilibus & odioſis quænam ſint, 499
Monumentum. Definitio, 747. quibusnam

nam erigendum, 798. 799. jus ad erigendum num detur, 797
Monumentum ſepulchrale. Definitio, 790. an ſeſpulchrum contineat, 790. cuinam extruendum, 795
Moram & moram nullam habentia ſi collidantur, 551
Morborum cognitio unde pendeat, 821
Moriens cuinam bene faciat, 741
Mortui ubi ſepeliendi, 774. quando in ſe ſepeliantur, 745. quales iis conveniant veſtes, 811. an omnibus eadem, 812. an injuriari poſſint, 732. num iis injuria fieri poſſit, 730. num eorum famæ ac laudi detrahere liceat, 725. an iisdem infamiam adſpergere, 731. quomodo gratiæ eis agantur, 722. an eos ignominia afficere liceat, 731. num mandere, 750. 751. num veſte lugere, 818
Mortuos humare num ſit juris naturæ, 765.
Mortuorum cadavera num cadaveribus brutorum æquiparare liceat, 734. an canibus ac feris abjici, 735. num ex conſpectu vivorum removenda, 733. quando ſpectanda exponi debeant, 814
Mortuorum imitatio præcepta, 778. in quibus illicita, 779
Mortuorum veſtitus quando ad ceremonias referendus, 813

N.

Nachkommen, n. 849
Nationania quale vitium, n. 897.
Nationis ſtudium circa gloriam illicitum, 896
Naturalia contractus quænam dicantur, n. 163.
Naturalia feudi quænam dicantur, 162
Naulum. Definitio, 629. quando non debeatur, 629. an in contributionem veniat propter jactum, 630. quantum veniat, 632. quando reſtituendum, 631. quomodo in contributione ſpectetur, 633
Navis quando non veniat in contributionem ob damnum, 672
Navis ſi in retia aliena impellatur, num ea diſcindere liceat, 676
Neceſſitas num liberet a peccato, 568. quando faciat licitum, quod alias prohibitum, 573. quamnam vim habeat in jus æquo pretio res ſibi comparandi ab alio, 610. in jus petendi res neceſſarias, vel earum uſum, 599
Neceſſitate ceſſante quando pretium rei conſumtæ reſtituendum, 607
Neceſſitas inevitabilis, cui reſiſti nequit, num faciat exceptionem a lege, 566
Neceſſitas irreſiſtibilis num detur reſpectu cultus divini interni, 579. num reſpectu ejus, quod prohibetur, 571. quam vim habeat in cultum Dei externum, 582
Nexus feudalis. Definitio, 431
Nondum nati num jus habeant, 830. an poſſint acquirere, 831. an in eos jus transferri queat, 833
Nullitas in interpretatione num admittenda, 485
Nutzbahr-Eigenthum, 1.

O.

Obligatio num morte extinguatur, 700.

700. 704. num detur ad actum internum, externo impedito, 583. quænam ſit ejus, cujus culpa, vel dolo incendium ortum, 681. qualis contineatur in jure neceſſitatis quoad res, quæ uſu non conſumuntur, 605. quoad eas, quæ uſu conſumuntur, 606. 607

Obligatio feudalis. Definitio, 431. ratio, 432. quamdiu duret, 433

Occidere num liceat alterum ob famis atrocitatem in ſumma cibi penuria, 587

Odioſa quænam dicantur, 494. quomodo interpretanda, 506

Officium erga Deum num in caſu colliſionis officio erga ſe, vel alios præferendum, 576. qualis ſit ejus obſervantia, 577

Officium erga ſe, vel alios num cultui Dei externo præferendum, 581

Officium erga ſe ipſum reſpectu mortuorum, 777

Officium eorum, qui per ſe de rebus ſtatuere nequeunt, 866

Officium erga poſteros quoad artes & ſcientias, 852. ejus principium generale, 850

Onera in emphyteuſi ad quem pertineant, 75. ad quem in feudo, 354. 355

Onus feudo in gratiam tertii adjectum, 183

Oppignoratio fructuum rei feudalis, 360

Oppignoratio juris & rei emphyteuticæ quomodo differat, 80

Oppignoratio rei feudalis num fieri poſſit abſque conſenſu ſucceſſorum feudalium, 359. ſi fiat cum conſenſu domini, ſed ſine conſenſu ſucceſſorum, 361. 362. quomodo tunc facta intelligatur, 363. & quodnam jus inde conſequatur creditor, 364

Oratio funebris. Definitio, 793. objectum, 793. cuinam haberi poſſit, 800.

P.

PAtiſcentes quomodo loqui teneantur, 467

Pacta quatenus legibus aſſimilantur, 540. quando legi præceptivæ, prohibitivæ, permiſſivæ æquiualeant, 542. num in iis quilibet verborum ſuorum interpres eſſe poſſit, 461

Pactorum colliſio in caſu emergente inter ſe, 539. cum lege naturæ, 537. affirmativorum inter ſe, quando nihil fieri permittit, 552. eorum cum diverſis diverſo tempore initis, 546. jubentis & vetantis, 545. permittentis & jubentis, 543. permittentis & vetantis, 544

Pfand-Lehn, 191

Parentatio. Definitio, 793

Peccari in mortuos num poſſit, 730

Pecunia quando manentem præſtet utilitatem, 277. quomodo efficiatur quaſi res inconſumtibilis, 275. quaſi res, qua uti frui datur, ſalva ſubſtantia, 278. quomodo ad infeudandum apta efficiatur, 276. quomodo infeudetur, 279

Pecunia allodialis quænam ſit, 284

Pecunia feudalis quænam ſit, 284. an ſit feudalis ea, pro qua feudum venditum, 285. num quæ ad feudum emendum deſtinata, 287. num quæ re feudali utendo fruendo acquiſita, 324

Pecunia ex feudo reducta, quando feudum aliud emendum, 288. quando heredibus feudalibus deferatur, 289. an

Digitized by Google

an in feudalem converti poſſit, 390.

Pecunia in navem credita num propter jactum in contributionem veniat, 675

Penſiones præmobiles quænam ſint, 153

Peregrinis quid in tranſitu debeatur, 699

Periculum quodnam alteri præferendum, 586. quando vitare liceat cum præſenti diſcrimine, 593. quando in eodem alterum deſtituere, 592

Periculum fructuum ad quem in emphyteuſi pertineat, 74. ad quem in feudo, 321

Phyſicus, 858

Pignoris jus in re emphyteutica quando extinguatur, 85

Plag-Recht, 120

Piſcina in ſolo alieno habenda, 148

Pœna ob non ſolutam penſionem annuam a ſuperficiario, 152

Pœnæ conventionales num admittant excuſationem in interpretando, 509

Pœnalia num ſint odioſa, 497. quomodo interpretanda, 508

Poſſeſſio num per mortem amittatur, 702

Poſteri quinam ſint, 848. quinam tui, 848

Poſterorum felicitatis cura præcepta, 856.

Præſcriptio vaſalli adverſus dominum, 426.427.430. domini adverſus vaſallum, 426.428

Pretium pro remiſſione juris cenſitici ſolvendum, 117. quodnam intervenire debeat in contractu libellario, 99

Principium heuriſticum de feudi vindicatione, 384

Profeſſores, 872

Progreſſus continuus ad cognitionem ulteriorem præceptus, 862

Promiſſa quando non habeant tacitam conditionem, ſi res maneant, quo ſunt loco, 533.535. quando habeant, 534

Promiſſi jurati & non jurati colliſio, 548.

Promiſſa liberalia quando ſtricte interpretanda, 511.513. contra quem in iis verba reſtringenda, 514

Promiſſi pœnalis cum alio in caſu emergente colliſio, 549.

Promiſſarius num verba promittentis interpretari poſſit, 463.

Promiſſor num verborum ſuorum interpres eſſe poſſit, 461.

Proprietas quænam jura contineat, 5. quot modis reſtringi poſſit, 6. quomodo reſtringatur ad alium quoad jus alienandi, 7. quomodo quoad jus immutandi fundum, 8. 9. quomodo in feudo 193.194. quomodo in emphyteuſi, 26.

Proprietas verborum quando in interpretatione non attendenda, 484.486.

Protectio conventa ſi non præſtetur, an ſit felonia, 442.

Q.

Quaſi ſpes acquirendi jus fœtus in utero qualis ſit, 837. num ea eidem adimi poſſit, 838. ſi fœtui in utero quid detur, num eidem adimi illa poſſit, 841.

R.

Rapina num committatur, ſi domino invito vi eripiatur res neceſſaria in extrema neceſſitate, 597.

Ratio eorum, quæ funeris cauſa fiunt, unde deſumenda, 763.

Ratio in interpretatione extenſiva quomodo ſpectanda, 519

Digitized by Google

Rationi voluntatis cur interpretatio conformanda, 489. ſi plures fuerint, quomodo interpretatio facienda, 490.

Recta interpretatio quod jus conferat promiſſario, 466.

Refutatoris finis, 905. a quibusnam is abſtinere debeat, 906.

Refutatio feudi. Definitio, 407. quænam de eadem tenenda, 408 & ſeqq.

Regula generalis exceptionis faciendæ in colliſione pactorum, 557

Regulæ interpretandi num ſint neceſſariæ, 464. quod demonſtrandæ, 465.

Rhetor, 858.

Renunciatio pro nondum natis num expreſſa eſſe debeat, 844. an ſit valida, 842. num fieri poſſit ſalvo jure nondum natis acquirendo, 843. num pro fœtu in utero ſit valida, 842.

Renunciatio juris ſuccedendi in feudo, 417.

Repudiatio juris transmiſſibilis num noceat nondum natis, 845. an fœtui in utero, 846.

Rerum univerſitas num infeudari poſſit, 310. num in feudum offerri, 311.

Res quando æquo pretio ab invito comparari poſſit, 608. 619. quando pro re alia, 609. quænam in contributionem veniant ob jactum, 635. quomodo in ea æſtimentur, 634. num ad infeudandum offerri poſſit, 167. num una pluribus in feudum dari, vel offerri poſſit, 291. quænam ad infeudandum aptæ, 258. quænam infeudari non poſſint, 258. 294. an poſſit dari, ut feudum tertio in ea conſtituatur, 250. quomodo infeudetur ea, in qua dominium utile habemus, 298. quænam præſtandæ in feudo ſoldatæ, 270.

Res aliena num ob commune periculum perdi poſſit, 621. quænam electio tum facienda, 623. 624.

Res allodialis. Definitio, 192. cum feudali permutata num ſit feudalis, 286.

Res communes adhuc natura num infeudari poſſint, 295. an rei communis pars infeudari poſſit, 256

Res conſumtibilis quomodo efficiatur quaſi inconſumtibilis, 275. quomodo ad infeudandum apta, 276.

Res dubiæ ſi fuerint, quid faciendum, 866.

Res deteriorata per jactum quomodo in contributione æſtimentur, 653.

Res ejectæ navis levandæ cauſa ſi recuperentur, quid contribuendum, 654 & ſeqq. quænam in iis ſervandus ordo, quando ejiciendæ, 646.

Res emphyteutica, ſeu emphyteuticaria. Definitio, 13. num ſine conſenſu domini oppignorari poſſit, 78. 84. quomodo ejus oppignoratio differat ab oppignoratione juris, 80. & quo effectu fiat, 81. num ſervitus eidem imponi poſſit, 86. ejus interitus totalis, 76. particularis, 77.

Res feudalis. Definitio, 157. quomodo tradatur & apprehendatur, 216. num locari poſſit, 322. num oppignorari a vaſallo, 356. 357. an al-

Digitized by Google

veri infeudari, 299. num ejus interitu feudum finiatur, 422. 423
Res infeudanda num alienabilis eſſe debeat, 296
Res libellaria. Definitio, 101. quale in eas jus habeatur, 104. an de ea diſponi poſſit ſine conſenſu domini, 105.
Res miniſtrorum navis num veniant in contributionem propter jactum, 644
Res neceſſarias num domino auferre liceat in extrema neceſſitate, 595
Res pretioſæ navis levandæ cauſa ejectæ, ſi ante jactum non indicentur, quomodo ſpectentur, 647. num eæ, quæ ſunt vectorum, in contributionem veniant propter jactum, 643
Res utilitatis innoxiæ. Definitio, 682. cur alteri indulgendæ, 683
Res trajectæ in ſcapham navis levandæ cauſa quod habeant jus, 661
Reſervationes mentales num in pactis & promiſſis interpretandis admittendæ, 476.
Retia aliena num diſcindere liceat, ſi navis in ea impellatur, 676
Revocatio feudi. Definitio, 373. quando fieri poſſit, quando non, 374 & ſeqq. quando eidem actu ſit locus, 386. num ſit vindicatio, 383. ſi feudum in unum ex pluribus pari gradu exiſtentibus alienetur, ad quos devolvi poterat, 391
Ritterdienſte, 186.
Ritus. Definitio, 807. quando differant a ceremoniis, 808
Ritus funebres. Definitio, 807. quales eſſe debeant, 809
Rügſcher Zinſen, 152

S.

Sanitatis cognitio unde pendeat, 821.
Sceletus. Definitio, 824. uſus, 824. neceſſitas, 825. jus fabricandi unde competat homini, 826.
Scientiæ rerum quotuplicem habeant utilitatem, 869. quod conjunctis viribus promovendæ, 863. num ad poſteros propagandæ, 852. an humano generi utiles reticere liceat, 853.
Sectio cadaverum. Definitio, 819. uſus, 820. an ſit licita, 823.
Sententia orationis num diviſim, an conjunctim accipienda, in interpretatione attendendum, 402.
Sepulchretum. Definitio, 773.
Sepulchrum. Definitio, 746. quando commune detur, 776.
Sepultura. Definitio, 744. 746. num mortuis debeatur, 767
Sepulturæ officium cuinam præſtetur, 771
Servi num veniant in contributionem propter jactum, 636
Servitia feudalia. Definitio, 186. quando & quænam a vaſallo præſtanda, 178. an non præſtita ſint felonia, 439. an ſit felonia, militaria non præſtare in bello injuſto, 441.
Servitus philoſophandi num juri naturæ adverſetur, 912. quid inde ſequatur, 913.

Servitus prædialis num rei emphyteuticæ imponi poſſit, 86. num rei feudali, 342. 344. quomodo eidem imponi poſſit, 345. quamdiu a vaſallo impoſita duret, 347. an a vaſallo acquiri poſſit, 352. an acquiſita remitti, 353.
Significatus verborum & terminorum quinam a paciſcentibus attendendus, 468. quinam præſumatur in paciſcendo, 469
Significatus etymologicus, vel *grammaticus*. Definitio, 473. an in interpretando ſit uſui, 474.
Significatus latior. Definitio, 493.
Significatus improprius num in interpretatione favorabilium admittendus, 503
Significatus proprius quamdiu in pactis & promiſſis interpretandis attendendus, 470. quando eidem ſtrictiſſime inhærendum, 475
Significatus ſtrictior. Definitio, 493.
Solarium. Definitio, 124. num ſit ſolvendum, 133. num novus ſuperficiarius id ſolvere teneatur, 135. quale ſit jus idem exigendi, 134.
Solum, cui impoſitæ ædes ſuperficiariæ, qua lege alienetur, 138.
Sortis uſus in determinanda exceptione in caſu emergente, 556
Studere quid ſignificet, 880. quomodo ſit ſtudendum, 881
Studioſus. Definitio, 880
Subemphyteuſis. Definitio, 87. quando perimatur, 96. quid ea finita contingat, 97
Subemphyteuticatio. Definitio, 87. an naturaliter licita, 88. quomodo fiat, 89. num quid immutet in emphyteuſi, 94. quale jus in ea transmittatur, 95.
Subfeudum. Definitio, 300. an denuo ſubinfeudari poſſit, 315. quando extinguatur, 336. ſi ad dies vitæ, vel precario conſtituatur, 337.
Subinfeudatio. Definitio, 300. num naturaliter licita, 307. quomodo perficiatur, 304. quando fieri nequeat, 317. a quonam fieri poſſit, 301. num requirat domini conſenſum, 309. 318. quando ſubinfeudando felonia committatur, 449. num quid immutet in nexu feudali, 302. an in obligatione vaſalli, vel domini, 303. quotuplex ſit, 313.
Subinfeudatio particularis rerum univerſitate infeudata, 312.
Subinfeudatus. Definitio, 300.
Subſtantialia contractus quænam dicantur, n. 163.
Subſtantialia feudi quænam dicantur & ſint, 161. quomodo aliæ determinationes iisdem ſuperaddantur, 164
Subvaſallus. Definitio, 300. ejus jus & obligatio unde metienda, 306. quænam onera ferre debeat, 355. quamnam utilitatem in re feudali percipiat, 319
Succeſſio in feudo pignoratitio vaſallo mortuo, 372.
Succeſſor in bonis defuncti eum amare & ſigna amoris edere debet, 743

Succeſ-

Digitized by Google

Succeſſor feudalis. Definitio, 327. quid fiat, ſucceſſore deficiente, 328.
Superficiarius. Definitio, 120. jus quodnam ſit, 130. quale jus habeat in ſolo, 122. reſpectu ſoli, 140. unde jus & obligatio ejus metienda, 129. num ſolarium ſolvere teneatur, 133. num ſuis ſumtibus ſuperficiem ſartam tectam ſervare debeat, 147. quidnam poſſideat, 136. num ſuperficiem alienare poſſit, 143. num jus ſuum ad aliam ſuperficiem extendere, 150. num uſumfructum ſuperficiei alii concedere, 151.
Superficiarius novus num canonem ſolvere teneatur, 145.
Superficies num vindicari poſſit, 146. cujus ſumtibus ſarta tecta ſervanda, 147. num ejus uſusfructus alii concedi poſſit, 157
Sylva in ſolo alieno habenda, 148.

T.

Termini technici quomodo interpretandi, 478. quando laxius interpretandi, 502.
Traditio num ad perfectionem feudi requiri poſſit, 218. in quonam conſiſtat, 216. quando ipſi contractui inſit, 217
Tranſitus per terras & flumina propria quando perſonis concedendus, 689. quando mercibus, 698, an ob hunc contribuendum, 691

V.

Vaſallus. Definitio, 158. ejus obligatio ad fidelitatem præſtandam, 245. jus in re feudali, 159. unde ejus jus & obligatio metienda, 172. quamnam utilitatem ex re percipiat, 319. num a domino compelli poſſit ad contractum feudalem renovandum, 241. quomodo re feudali uti debeat, 340. quando fundum immutare nequeat, 341. num ſervitutem rei feudali imponere poſſit, 342. an deteriorare liceat, 338. num omnia onera ferre debeat, 354. quænam ſervitia & quando præſtare teneatur, 178. num vitam domini propriæ præferre, 446. num feudum alienare poſſit, 196. quando non poſſit ſine conſenſu domini, 196. 197. quando non ſine conſenſu eorum, ad quos transmitti poterat, 198. 199. 200. num feudum ſubinfeudare poſſit, 301. num rem feudalem oppignorare, 356. 357. num uſumfructum in ea concedere, 325. 348. an uſum, 325. 349. num rem feudalem meliorare, 350. num immutare, 351. an ſervitutem prædialem eidem acquirere, 352. an acquiſitam remittere, 353. quando feloniam committat, 443 & ſeqq. 448 & ſeqq. quando non, 446 & ſeqq. num committat defenſione violenta adverſus dominum, 447. an conſenſu domini ad alienationem non requiſito, 448.
Vaſalli jus in feudo de cavena, 265. in feudo ſoldatæ, 269. ſi dominus feudi pignoratitii non ſolvat, 367.
Vaſallus novus quando laudemium ſolvere teneatur, 232. quid de eo in alienatione conveniri poſſit, 234

Veſto-

Digitized by Google

Vectores. Definitio, 637. an in cauſa ſint, ut jactus fieri debeat navis levandæ cauſa, 638. an in contributionem ob jactum veniant, 639. 640.
Venditio frumenti quando cogi poſſit, 617
Veſte num lugere liceat mortuos, 818
Veſtes vectorum quando in contributionem veniant propter jactum, 641.
Veſtimenta quænam in contributionem veniant propter jactum, 649.
Veſtitus mortuorum quando ad ceremonias referendus, 873.
Verba cum relatione ad aliquid ſumta quomodo interpretanda, 49
Veritas an vi defendi poſſit, 917.
Via quando in jure ſuperficiario comprehendatur, 142.
Vinea in ſolo alieno habenda, 148.
Vitæ genera, quæ eruditi ſequuntur, 872. quale ab unoquoque eligendum, 874
Virtutes morales num ad poſteros propagari poſſint, 854. num debeant, 855. an una præſtet altera, 786.
Vocabula aliquid ſecundum gradus ſignificantia quomodo interpretanda, 479.
Voluntatis originariæ defectus quomodo intelligatur ex abſurdo, 529. quomodo ex ceſſatione rationis, 530. quomodo ex materiæ defectu, 531.
Vorfahren, n. 849.
Uſus num in re feudali conſtitui poſſit, 325. an a vaſallo concedi, 349.
Uſusfructus num in re feudali conſtitui poſſit, 325. an a vaſallo concedi, 348.
Uſusfructus ſuperficiei num alii concedi poſſit, 151.
Uſus loquendi quinam in pactis antiquis interpretandus, 471.
Utile magis num minori præferendum, 550.
Utilitas cognitionis ac ſcientiæ rerum quotuplex, 869
Utilitas innoxia. Definitio, 682.
Utilitas manens quomodo ex pecunia percipiatur, 277.
Vulneratus navis defendendæ cauſa, vel in miniſterio, cujusnam ſumtu curandus, 674.

Z.

Zins-Gut, 110.
Zins-Herr, ibid.
Zins-Mann, ibid.

Finis Indicis Partis VI. Juris Naturæ.

A. — 12 12692

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google